

Economisch Weekblad

voor Nederlandsch-Indië

Orgaan van het Departement van Economische Zaken met medewerking van Hoofden van Departementen, Diensten en Bedrijven, alsmede van niet-ambtelijke personen en organisaties

8e Jaargang

28 APRIL 1939

No. 16/17

De Internationale Economische Toestand in 1938.

I. KORT OVERZICHT.

De vraag, of men in 1938 nog van een wereldconjunctuur kan spreken, wordt over het algemeen bevestigend beantwoord. Het feit, dat landen als Duitsland, Rusland en Japan een min of meer gesloten staathuishouding voerden en de omstandigheid, dat — door oorlogsgevaar — het vrije handelsverkeer voor China en Spanje belemmeringen onderbond, geven nog geen voldoende grond voor de veronderstelling, dat deze gebieden niet voor een meer of minder belangrijk deel afhankelijk bleven van en ook invloed deden gelden op den economischen toestand in de andere landen.

Deze economische toestand werd tot 1936 voornamelijk beïnvloed door Engeland en de — industriële — landen van het Sterlingblok, doch de hausse in begin 1937 en de daarop gevolgde reactie, kunnen grootendeels als typische gevolgen van de op- en neergaande conjunctuur in de industrie van de V.S. van Amerika worden beschouwd.

De regering van de V.S. van Amerika wijzigde — in verband met de sterk toegenomen werkloosheid — haar economische politiek in dien zin, dat ruimere credieten aan het bedrijfsleven werden verleend. De enorme katoen-, maïs- en tarwe-oogsten noopten de regering tot het treffen van bijzondere, agrarische regelingen en van maatregelen ter financiering daarvan. De verbetering van de effectenkoersen in het begin van de tweede jaarhelft 1938 en de opleving in de auto-industrie en in de bouw-, metaal- en spoorwegbedrijven, verhoogden de vraag naar rubber e.a. grondstoffen en deed ook in vele andere landen door de verbeterde goederenmarkten de conjunctuur herstellen. In November 1938 werd een handelsverdrag gesloten tusschen de V.S. van Amerika en Engeland, dat ook voor andere landen van belang is en waarvan de gevolgen met belangstelling worden afgewacht.

In Engeland, waar de conjunctuur reeds sedert eenige jaren op hooger peil stond dan in Amerika, deden zich eindelijk factoren gelden, die een nadeelige reactie veroorzaakten. De Engelsche regering poogde door het verleen van aanzienlijke exportgaranties den economischen toestand in het land te bevorderen. De sterk verhoogde defensiekosten verzwaarden echter den belastingdruk.

In Frankrijk sloeg de regering onder Daladier een nieuwen financieelen koers in en werd de positie van den Franc met succes verbeterd. Ook in dit land drukten de toegenomen uitgaven voor de defensie zwaar op het volksinkomen.

Voor Duitsland bracht de „Anschluss” meerdere financieele zorgen, o.m. voor de uitbreiding der defensie, en practisch geen verbetering in het stijgend gebrek aan deviezen. De economische invloed van Duitsland op Oostelijk Europa (Hongarije en de Balkan-staten) werd daardoor ten zeerste bevorderd. Ook de in het najaar verkregen aansluiting van een gedeelte van Tsjecho-Slowakije bij Duitsland, deed den economischen invloed van dit land op merkbare wijze in Oostelijke richting toenemen.

In Japan werd de oorlogseconomie in een snel tempo opgevoerd, hetgeen echter het binnenlandsche prijspeil aanzienlijk deed stijgen. De regering moest in dit land monetaire noodmaatregelen invoeren.

Men kan niet zeggen, in welke richting de wereldconjunctuur zich in 1939 zal ontwikkelen; het — door de laatste politieke gebeurtenissen — zeer geschokte vertrouwen in een uiteindelijke verbetering van de internationale verhoudingen wekt geen goede verwachtingen.

II. EENIGE BIJZONDERHEDEN.

De algemeene indexcijfers van de *industriële productie* in 1938 toonden voor Duitsland nog steeds een stijging; in andere landen bleef de productie vrijwel op hetzelfde peil (zie tabel I).

Het valt op, dat — volgens deze opgave — de snelle achteruitgang in de V. S. van Amerika in 1937 gevolgd werd door een ongewoon snel herstel in het tweede semester van 1938.

Ook voor 1938 bleef ter saneering van de goederenmarkten een stelsel gehandhaafd van internationale *restricties* voor de productie en den uitvoer van enkele belangrijke grondstoffen als rubber, tin (in 1938 werd een bufferstock voor dit product georganiseerd) en koper (na een korte opheffing weder ingesteld), en van landbouwproducten als suiker, thee en kina.

Het verloop van de *groothandelsprijzen* (zie tabel II) toonde in verschillende landen een afwijkend beeld, zoodat men hierbij niet kan spreken van een algemeene wereldtendenz.

TABEL I. Algemeene indexcijfers van de industrieele productie (1929 = 100).
Bron: Monthly Bulletin of Statistics.

Periode	Duitschland 1)	V.S. van Amerika 2)	Frankrijk 3)	Japan 4)	Nederland 5)	Gr.-Britannië
1928.....	98,6	93,3	91,-	(89,7)	97,5	94,4
1929.....	100,-	100,-	100,-	(100,0)	100,-	100,-
1930.....	85,9	80,7	100,9	94,8	92,2	92,3
1931.....	67,6	68,1	88,8	91,6	83,8	83,8
1932.....	53,3	53,8	77,6	97,8	67,7	83,5
1933.....	60,7	63,9	83,2	113,2	74,9	88,2
1934.....	79,8	66,4	77,6	128,7	78,4	98,8
1935.....	94,-	75,6	74,8	141,8	75,4	105,6
1936.....	106,3	88,1	79,3	151,1	83,2	115,8
1937.....	117,2	92,2	82,8	170,8	106,6	123,6
1938.....	126,2	72,3	76,9	—	89,8	115,7
1937: Mei.....	117,9	99,2	83,6	173,9	115,-	124,5
Juni.....	117,5	95,8	82,1	170,6	115,-	
Juli.....	117,3	95,8	79,9	173,1	122,8	121,2
Augustus.....	119,4	98,3	71,2	166,1	112,6	
September.....	123,2	93,3	79,1	166,7	101,8	
October.....	123,9	86,6	82,5	176,9	89,8	
November.....	125,4	74,8	84,6	178,1	92,8	127,1
December.....	120,-	70,6	85,5	177,9	99,4	
1938: Januari.....	114,6	67,2	81,1	161,6	98,-	
Februari.....	119,3	66,4	80,6	163,8	97,6	123,0
Maart.....	122,9	66,4	79,7	179,1	87,4	
April.....	123,9	64,7	76,9	174,6	80,8	
Mei.....	127,-	63,9	76,9	174,8	74,9	113,3
Juni.....	125,1	64,7	77,8	169,6	77,2	
Juli.....	126,9	69,7	75,9	167,4	80,8	
Augustus.....	127,6	73,9	66,5	167,5	86,8	108,9
September.....	131,5	75,6	75,0	168,3	88,-	
October.....	131,7	80,7	75,9	174,4	95,2	
November.....	135,2	86,6	79,7	—	102,4	117,6
December.....	129,3	87,4	80,6	—	109,6	

TABEL II. Indexcijfers van de groothandelsprijzen (1929 = 100).
Bron: Monthly Bulletin of Statistics.

Periode	Duitschland	V.S. van Amerika	Frankrijk	Japan	Groot- Britannië 6)	Nederland	Ned.-Indië 7)
1929.....	100,-	100,-	100,-	100,-	100,-	100,-	100,-
1930.....	90,8	90,7	88,4	82,4	87,5	89,9	89,6
1931.....	80,8	76,6	80,-	69,6	76,8	76,5	70,3
1932.....	70,3	68,-	68,2	73,3	74,9	64,8	56,5
1933.....	68,-	69,2	63,6	81,6	75,-	63,1	48,9
1934.....	71,7	78,6	60,-	80,8	77,1	63,2	46,2
1935.....	74,2	83,9	54,-	84,4	77,9	61,7	44,8
1936.....	75,9	84,8	65,5	89,9	82,7	64,-	46,2
1937.....	77,2	90,6	92,7	108,4	95,2	76,4	61,3
1938.....	77,1	82,5	104,1	114,3	88,9	72,1	57,2
1938: Januari.....	77,-	84,9	101,4	111,6	94,3	75,4	58,6
Februari.....	77,-	83,7	100,6	113,4	92,6	74,4	58,6
Maart.....	77,1	83,6	101,1	114,4	91,2	73,4	57,9
April.....	77,-	82,6	102,6	112,3	90,3	72,7	57,2
Mei.....	76,8	82,-	104,3	113,2	89,3	72,1	57,2
Juni.....	77,-	82,2	105,3	115,7	88,2	71,8	57,2
Juli.....	77,-	82,7	104,-	115,7	88,1	71,5	57,2
Augustus.....	77,2	82,-	103,5	114,6	87,1	71,-	57,2
September.....	77,-	82,2	104,-	114,6	86,1	70,7	55,8
October.....	77,-	81,4	105,9	114,9	86,8	71,1	55,8
November.....	77,3	81,3	107,5	115,5	86,1	70,4	55,8
December.....	77,5	80,8	109,1	116,1	86,1	70,8	55,1

- 1) Excl. eetwaren, dranken en tabaksindustrie.
Sinds Maart 1935 incl. het Saargebied.
" " 1938 " Oostenrijk
2) Seizoensinvloeden uitgeschakeld.
3) Seizoensinvloeden gedeeltelijk uitgeschakeld.
4) Vanaf 1930 nieuwe series.

- 5) Herziene series.
6) Indexcijfers van de „Board of Trade”.
7) In- en uitvoer samen.

In Duitsland bleven de prijzen vrijwel op hetzelfde niveau als in 1937, terwijl zij in Japan op een hooger niveau kwamen te liggen; opvallend is de stijging van het prijspeil in Frankrijk, hetgeen haar verklaring vindt in de — voor het grootste deel van het jaar geldende — waardedaling van den franc.

In de V.S. van Amerika en in Groot-Britannië viel een duidelijke prijsdaling in, terwijl de neerwaartsche beweging van de prijsindices in Nederland en Nederlandsch-Indië een gematigder karakter droeg. In de V.S. van Amerika was het gemiddelde prijspeil zelfs lager dan in de jaren 1935 en 1936, in Groot-Britannië, Nederland en Nederlandsch-Indië lager dan in 1937, doch hooger dan in de daaraan voorafgaande jaren.

De wereldhandel toonde (vgl. tabel III) in (goud-) waarde en in hoeveelheid, vergeleken bij 1937 een vermindering, doch bleef daarbij nog steeds op een hooger niveau dan in vroegere jaren.

TABEL III. Indexcijfers van den wereldhandel, 1929 = 100 (76 landen)⁸⁾.

Bron: Monthly Bulletin of Statistics.

Specificatie	1935	1936	1937	1938
Goudwaarde wereldhandel.....	34,6	37,4	46,3	40,1
Hoeveelheid wereldhandel ⁹⁾	81,6	85,4	97,0	88,5

De invloed van den achteruitgang van den wereldhandel op de *scheepvaart* is — zoolang de cijfers (vgl. tabel IV) van het bruto-tonnage der wereldvloot slechts t/m Juni 1938 bekend zijn — nog niet duidelijk.

TABEL IV. Bruto-tonnage wereldvloot (in millioenen B.R.T.), ultimo Juni van het jaar.

Bron: Monthly Bulletin of Statistics.

1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
68,1	69,6	70,1	69,7	67,9	65,6	64,9	65,1	66,3	67,8 ¹⁰⁾

Men krijgt echter niet den indruk, dat het wereldtonnage kleiner zal zijn geworden; in verschillende landen moet de handelsvloot als gevolg van de optimistische verwachtingen in het begin van 1937 nog aanmerkelijk zijn uitgebreid. De verminderde wereldhandel schiep een overmaat aan scheepsruimte, waardoor het tarievenpeil voor het goederenvervoer verlaagd moest worden (vgl. tabel V).

TABEL V. Vrachten-index (Eng. Economist) (1929 = 100).

Bron: Monthly Bulletin of Statistics.

1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
100.—	81,5	82,1	77,8	74,9	76,2	76,7	87,2	132,3	100,6

(Zie ook volgende pagina).

TABEL VI.

Werkloosheid.

Bron: Monthly Bulletin of Statistics.

Periode	Duitsland ¹¹⁾		V.S. van Amerika ¹²⁾			Frankrijk	Japan	Nederland ¹³⁾	Groot-Britannië ¹⁴⁾		
	geregistreerde werkloozen	%	gewogen	N.I. C.B.	A.F.L.	aanvragen van werkloozen	werkloozen	geregistreerde werkloozen	geheel werkloozen	%	
1932.....	5.575.492	30,1	23,8	24,9	26,3	308.096	485.681	6,8	270.633	2.254.857	17,6
1935.....	2.151.039	11,6	18,5	18,9	20,8	465.875	356.044	4,6	384.691	1.714.844	13,1
1936.....	1.592.655	8,1	13,3	15,5	18,2	475.272	338.365	4,3	414.512	1.497.587	11,2
1937.....	912.312	4,5	10,5	13,2	15,8	379.095	295.443	3,7	368.909	1.277.928	9,
Ultimo:											
Jan. 1937.....	1.853.460	9,7	11,7	—	—	465.051	333.331	4,2	466.242	1.489.092	11,4
Juni.....	648.421	3,2	9,6	—	—	343.402	299.341	3,7	310.616	1.166.881	8,5
Nov.....	572.621	2,9	11,2	14,5	16,1	362.551	270.418	3,4	385.983	1.284.386	9,4
Dec.....	994.784	5,-	13,6	17,4	17,7	389.626	270.592	3,4	437.469	1.338.850	9,8
Jan. 1938.....	1.051.745	5,3	16,2	20,3	20,8	438.328	271.874	3,4	439.278	1.466.354	10,7
Juni.....	292.240	1,4	16,3	20,3	21,6	390.868	230.262	2,9	311.032	1.351.865	9,9
Juli.....	218.328	1,0	15,7	20,2	21,3	370.688	—	—	302.312	1.338.509	9,8
Aug.....	178.762	0,9	14,6	19,6	20,9	366.331	—	—	301.759	1.333.082	9,7
Sept.....	155.996	0,7	14,0	18,3	19,7	368.187	—	—	301.730	1.387.087	10,1
Oct.....	163.941	0,8	13,4	18,2	19,6	401.936	—	—	318.674	1.486.159	10,5
Nov.....	152.430	¹⁵⁾ 0,7	13,2	¹⁵⁾ 18,5	¹⁵⁾ 19,9	400.956	—	—	355.380	1.529.133	10,8
Dec.....	456.656	¹⁵⁾ 2,2	13,0	¹⁵⁾ 18,3	¹⁵⁾ 19,5	444.327	—	—	433.646	1.529.190	10,8

8) Tot Maart 1937: 75 landen.

Sinds April 1938: 76 landen, tengevolge van de afscheiding van Burma van Br.-Indië.

9) Waarde in goud gedeeld door prijs in goud.

10) In 1938 van stapel geloopt 3 millioen B.R.T. (voorloopig cijfer).

11) Sinds 31 Juli 1933 exclusief tewerkgestelden in werkkampen.

Sinds Maart 1935 inclusief Saargebied.

Excl. werklozen in het Sudetenland: groot 196.000 op ult. Nov. '38 en 218.000 op ult. Dec. '38.

12) N.I.C.B. = National Industrial Conference Board.

A.F.L. = American Federation of Labour.

13) Cijfers berekend uit weeggemiddelden; excl. landbouw-werklozen.

14) Dec. '38: excl. 19.725 jeugdwerklozen beneden 16 jaar (deze categorie is niet in de series begrepen).

15) Voorloopig cijfer.

TABEL V. 1938.

Maart	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
102,3	99,1	98,2	98,6	100,1	98,5	96,9	95,6

De werkloosheid toonde een voor verschillende landen gevarieerd beeld (vgl. tabel VI).

In Duitschland heeft de ten top gevoerde productie het aantal werklozen tot een onvermijdelijk minimum

teruggebracht en moesten vele arbeidskrachten uit aangrenzende landen worden ingevoerd. Ook in Japan is als een gevolg van de aldaar sedert eenige jaren gevoerde oorlogseconomie de werkloosheid aanmerkelijk verminderd. In Nederland liep het aantal geregistreerde werklozen enigszins terug. In tegenstelling met deze landen toonde de werkloosheid in de V.S. van Amerika, Groot-Britannië en Frankrijk vergeleken bij 1937 een stijging, hoewel in eerstgenoemd land het aantal werklozen in de tweede jaarhalf afnam.

(Samengesteld door de Afd. Alg. Econ. Aangelegenheden en het Centraal Kantoor voor de Statistiek.)

De Economische Toestand van Ned.-Indië in 1938.

Het jaar 1938 werd aanvankelijk gekenmerkt door een voortzetting van de in het tweede kwartaal van 1937 begonnen daling van de conjunctuur, terwijl vervolgens na de maand Juni (1938) — in navolging van een gunstigen economischen omslag in de V. S. van Amerika — een kentering ten goede intrad, welke zich — over het algemeen beschouwd — tot het jaareinde toe kon handhaven.

Ofschoon de resultaten van het handels- en bedrijfsleven in Nederlandsch-Indië in 1938 op een lager peil staan dan de gegevens uit het voorafgaande jaar openbaren, ontkomt men toch niet aan den indruk, dat — alles bijeen genomen — de toestand zeker beter is gebleven dan in de aan de betrekkelijke hausse van 1937 voorafgaande crisisjaren.

Deze algemeene indruk wordt o.m. bevestigd door de cijfers betreffende de waarde en het gewicht van den totalen in- en uitvoer van Nederlandsch-Indië (zie onderstaande tabel I).

TABEL I. In- en uitvoer van Nederlandsch-Indië¹⁾.

Jaar	Invoer		Uitvoer	
	Waarde in mill. gulden	Gewicht in 1000 ton (bruto)	Waarde in mill. gulden	Gewicht in 1000 ton (bruto)
1929	1.088	3.461	1.456	10.185
1930	863	2.866	1.166	9.979
1931	565	2.222	751	8.098
1932	369	1.725	544	8.571
1933	318	1.670	470	8.494
1934	286	1.590	502	9.004
1935	272	1.645	472	9.379
1936	282	1.609	595	9.798
1937	490	1.992	989	11.398
1938	477	1.998	682	10.961

Uit deze tabel blijkt, dat de waardecijfers voor den in- en uitvoer weliswaar beneden de overeenkomstige cijfers voor 1937 liggen, doch aanzienlijk hooger dan dezelfde gegevens uit de daaraan voorafgaande jaren 1932 t/m 1936. Bij onderlinge vergelijking der gewichtshoeveelheden van den in- en uitvoer blijkt, dat deze vrijwel op het peil van 1937 bleven. Het feit, dat de invoer in 1938 zich betrekkelijk goed kon handhaven

1) Exclusief passagiersgoederen, postpakketgoederen en goederen voor scheepsgebruik; exclusief gemunt en ongemunt goud en zilver; wat betreft de uitvoerwaarde inclusief alle uitvoerrechten.

moet worden toegeschreven aan de omstandigheid dat vele bestellingen van het vorige jaar eerst in 1938 zijn afgeleverd, terwijl de bijzondere toeneming van den invoer in de laatste maanden van het jaar verband houdt met de verhooging van de opcenten op de invoerrechten per 1 Januari 1939. Zoo nam in het vierde kwartaal van 1938 vooral de invoer toe van: manufacturen, huiden, papier, voertuigen en machinerieën.

De totale uitvoerwaarde bedroeg voor 1938 682 miljoen gulden, terwijl darnevens de invoerwaarde 477 miljoen gulden beliep, zoodat een *exportsaldo van 205 miljoen gulden* werd verkregen.

Dit exportsaldo is lager dan dat in de jaren 1937 en 1936 (resp. 499 en 313 miljoen gulden), doch het blijft boven dat van de crisisjaren 1931, 1932, 1933 en 1935 (de saldi van deze jaren waren resp. 186, 175, 152 en 200 miljoen gulden, terwijl dat van 1934 iets hooger was, n.l. 216 miljoen gulden).

TABEL II. In- en uitvoer door particulieren en het Gouvernement (in miljoenen gulden).

Jaar	Buitenlandsche handel (met uitzondering van gemunt en ongemunt goud en zilver) ²⁾						Intergewestelijke handel (incl. speciën)		
	Java en Madoera			Buitengewesten			Java en Madoera		
	Invoer	Uitvoer	Uitvoer-overschot	Invoer	Uitvoer	Uitvoer-overschot	Invoer uit de Buitengew.	Uitvoer naar de Buitengew.	Uitvoer-overschot
1900	127	184	57	56	73	17	—	—	—
1910	228	286	58	97	157	60	—	—	—
1913	325	351	26	139	320	181	—	—	—
1919	521	1.403	882	219	743	524	—	—	—
1920	913	1.505	592	312	723	411	74	79	5
1925	547	837	290	293	964	671	112	122	10
1928	653	843	190	350	738	388	135	157	22
1929	714	711	—3	394	736	342	135	175	40
1931	410	352	—58	182	397	215	95	110	15
1933	224	194	—30	106	277	171	53	75	22
1935 ³⁾	179	172	—7	97	301	204	50	77	27
1936 ³⁾	184	195	—11	103	396	293	53	92	39
1937 ⁴⁾	317	290	—27	181	695	514	65	148	83
1938 ⁴⁾	311	219	—92	166	463	297	59	125	66

2) Inclusief post- en bootpakketten, passagiersgoederen en goederen voor scheepsgebruik.

3) Inclusief de opbrengst der uitvoerrechten op rubber.

4) Incl. alle invoerrechten.

Een splitsing in de in- en uitvoercijfers voor Java en Madoera eenerzijds en de Buitengewesten anderzijds toont aan, dat de negatieve ontwikkeling van de handelsbalans met het buitenland voor eerstgenoemd gebiedsdeel zich sinds 1929 — met uitzondering van 1936 — heeft voortgezet en dat het invoeroverschot in 1938 in dit opzicht een record is (vgl. tabel II). Het feit, dat in 1938 de invoer van het buitenland — voor Java en Madoera — den uitvoer aanzienlijk heeft overtroffen, wordt aan verschillende factoren toegeschreven, zooals de snellere daling van de prijzen der exportproducten, de verhoogde rijst invoeren in het begin van 1938, de verhoogde koopkracht van den Inlandschen landbouwer en verhoogde aankopen voor de defensie (vooral van vliegtuigen).

TABEL III. Invoer in de Buitengewesten uit Java en Madoera ⁵⁾

Artikelen	Waarde in 1000 gulden	
	1937	1938
Sarongs, kains, slendangs en hoofd- doeken ⁶⁾	15.568	10.358
Sigaretten.....	18.363	18.554
Bamboe- en pandanhoeden.....	116	104
Zeep.....	1.912	1.825
Automobielbanden.....	1.673	1.906
Rijwielbanden.....	751	712
Bier.....	1.903	2.128
Rijst n.a.g.....	15.054	6.302
Kedeleer.....	328	412
Totaal.....	55.668	42.301

Toont aldus de handelsbalans van Java en Madoera met het buitenland een negatief beeld, daartegenover staat het vast, dat een beschouwing van deze balans in het intergewestelijk verkeer met de Buitengewesten een voor eerstgenoemd gebiedsdeel gunstigen uitslag geeft. Indien men bij de beoordeeling van het negatieve saldo in de handelsbalans van Java en Madoera met het buitenland (± 92 miljoen gulden) in aanmerking neemt, dat daarbij nog geen rekening is gehouden met een uitvoersaldo van goud en zilver (± 14 miljoen gulden) en met de kosten voor de ingevoerde vliegtuigen (± 20 miljoen gulden) en men daaraan toevoegt de waarde van het uitvoersaldo naar de Buitengewesten (± 66 miljoen gulden), dan komt men tot de slotsom, dat de volledige balans voor dit gebiedsdeel in 1938 positief was. Dit is dan vooral te danken aan den — in de laatste jaren — toenemenden uitvoer van op Java vervaardigde of veredelde nijverheidsproducten naar de Buitengewesten. Uit de cijfers van tabel III valt intusschen op te maken, dat in deze handelsbeweging tusschen de verschillende belangrijkste producten verschuivingen optraden. Zoo toonden de artikelen sarongs (e.a. kains), doch vooral rijst — vergeleken bij 1937 — een achteruitgang, terwijl sigaretten, automobielbanden, bier en bovenal kedeleer vooruit gingen.

5) Inclusief eventueel buitenlandsch product.

6) Inbegrepen de doorvoer van uitheemsche sarongs.

7) Indexcijfers der gemiddelde prijzen gedurende 1 t/m 26 September 1936.

8) 1929 = 100; gewogen overeenkomstig de exporthoeveelheden in 1935.

TABEL IV. Indexcijfers van de prijzen van invoer- en uitvoerartikelen 1913 = 100.

Invoerartikelen	Sept. 1936 ⁷⁾	1937			1938		
		Jan.	Mrt.	Dec.	Jan.	Mrt.	Dec.
Textielgoederen.	73	95	99	90	93	93	92
Levensmiddelen.	80	93	92	93	92	92	88
Metalen.....	64	113	129	126	124	122	109
Chemicaliën en verfstoffen....	56	74	79	81	81	81	74
Diversen.....	86	94	98	98	98	97	94
71 invoerartike- len.....	71	93	98	96	96	95	91
Uitvoerartikelen (gewogen) ⁸⁾ ...	40	59	64	45	44	41	45

Uit tabel IV blijkt, dat enkele belangrijke importartikelen als metalen en chemicaliën in prijs zijn gedaald, hetgeen een kostenverlagenden factor voor de industrie vormde.

TABEL V. Indexcijfers der groothandelsprijzen van in- en uitvoerartikelen ⁹⁾.

Maanden	Invoer- artikelen a.	Uitvoer- artikelen ¹⁰⁾ b.	b. in % van a.
	September 1936 ...	100	100
October „ ...	111	120	108
November „ ...	116	129	111
December „ ...	122	143	117
Januari 1938 ...	135 (131)	112 (148)	83 (113)
Februari „ ...	135 (136)	110 (149)	81 (110)
Maart „ ...	134 (138)	103 (160)	77 (116)
April „ ...	134 (142)	98 (156)	73 (110)
Mei „ ...	134 (143)	96 (147)	72 (103)
Juni „ ...	132 (141)	101 (141)	77 (100)
Juli „ ...	132 (142)	111 (140)	84 (99)
Augustus „ ...	131 (140)	115 (136)	88 (97)
September „ ...	130 (140)	112 (132)	86 (94)
October „ ...	130 (139)	116 (122)	89 (88)
November „ ...	130 (135)	114 (113)	88 (84)
December „ ...	129 (135)	114 (113)	88 (84)

Een beschouwing van de desbetreffende cijfers in de tabellen IV en V doet zien, dat de exportprijzen, vergeleken bij 1937, over het algemeen sterker zijn gedaald dan de importprijzen. De cijfers in de kolommen van tabel V geven ook een inzicht in de mate, waarop de in- en uitvoerprijzen zich ten aanzien van het prijzenpeil vóór de devaluatie van den gulden hebben ontwikkeld. Hier blijkt nu, dat de importprijzen ook in 1938 een grooter avans maakten dan louter als een gevolg van de waardevermindering van den gulden moet worden beschouwd, terwijl in tegenstelling daarmee de exportprijzen zich van November 1937 af, op een lager niveau bewogen dan verwacht kon worden. Op grond van deze gegevens zou men geneigd zijn om de ontwikkeling van den ruilvoet voor Nederlandsch-Indië in 1938 als ongunstig te kenmerken, ware het niet, dat juist in Juni e.v. maanden — na een dieptepunt in Mei — de prijsindex van uitvoerartikelen een duidelijk herstel toont. Dit herstel houdt ongetwijfeld verband met de in den aanvang van dit overzicht gereleveerde algemeene conjunctuuropleving gedurende de tweede jaarhalf.

9) De tusschen haakjes geplaatste cijfers vermelden de overeenkomstige gegevens voor 1937

10) Gewogen overeenkomstig de exporthoeveelheden in 1935.

TABEL VI.

Het prijsverloop van eenige belangrijke exportproducten in 1938.

Producten	1936 Sep- tember	1938											
		Jan.	Febr.	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
Citronella-olie (Batavia) ¹¹⁾	100	153	153	161	143	142	141	148	143	135	133	128	115
Notemuskaat, Banda (Makassar) ¹¹⁾	100	152	140	138	134	129	120	129	138	124	127	127	131
Cacao, ongesorteerd Preangan (Bt.) ¹¹⁾	100	144	141	143	143	137	119	118	121	114	107	103	104
Kapok, Holl. kwl. (Soerabaia).....	100	143	144	143	144	144	144	144	144	144	144	144	144
Gaplek (Soerabaia).....	100	153	142	142	142	147	145	140	134	124	118	95	99
Kruidnagelen (Makassar).....	100	159	156	151	147	146	144	156	141	158	152	137	150
Koffie, Palembang, Robusta (Bata- via) ¹¹⁾	100	135	135	131	103 ¹³⁾	109	103	106	122	130	126	124	120
Thee, gem. div. kwaliteit (Batavia) ¹¹⁾	100	128	133	133	133	133	130	128	133	133	132	127	125
Peper, witte Muntok (Batavia)....	100	122	129	135	123	124	123	124	116	111	113	109	102
Suiker, superieur e. k. Soerabaia. Koffie, Robusta W.I.B. (Soerabaia) ¹¹⁾	100	109	101	94	86	85	87	94	99	99	99	101	107
Maïs, gepelde gele (Soerabaia) ¹¹⁾ ..	100	119	117	115	109	114	115	116	120	119	119	117	113
Aardnoten gepelde Toeban (Soera- baia) ¹¹⁾	100	120	117	128	119	119	125	122	122	126	116	115	115
Foelie, Banda (Makassar).....	100	111	111	115	116	115	111	110	108	99	89	84	84
Rubber, St. sheet en crêpe (Batavia/ Soerabaia) ¹¹⁾	100	111	101	101	98	96	98	101	105	105	103	98	96
Sisal (Amsterdam/Rotterdam)....	100	102	104	91	87	85	97	114	120	116	126	122	120
Palmolie (Londen) ¹²⁾	100	91	87	86	81	79	79	81	80	78	77	77	— ¹⁴⁾
Copra, Java, f.m.s. f.o.b.n.u.g. (Soerabaia) ¹¹⁾	100	103	98	94	85	84	78	89	86	81	81	80	79
Koffie, Boengie (Makassar).....	100	96	83	82	79	78	72	75	72	68	63	60	64
Koffie Boengie (nieuwe oogst)....	100	99	111	109	112	112	118	126	137	145	152	158	160
Sojaboon, Dairen (Semarang).....	100	93	94	101	100	101	107	114	124	132	134	136	138
Tapioca, prima (Batavia) ¹¹⁾	100	88	87	90	90	100	108	101	93	92	94	88	— ¹⁴⁾
Copra, sundried (Makassar).....	100	83	80	80	79	78	73	73	73	72	71	74	80
Djarakpitten (Semarang).....	100	82	73	73	72	67	62	63	64	58	53	57	60
Kapokpitten (Soerabaia) ¹¹⁾	100	76	72	68	60	63	67	62	74	77	68	68	71
	100	69	59	59	61	57	59	56	48	40	40	39	44

Een meer gedetailleerd overzicht van het prijsverloop van eenige belangrijke exportproducten geeft tabel VI. Kapok werd door bijzondere regeeringsmaatregelen op een constant peil gehandhaafd. Tegenover den diepen val van copra en gaplek staat een prijsverbetering voor koffie Boengie (Makassar) en sojaboonen (Semarang). Koffie robusta (Soerabaia) en maïs (Soerabaia) konden zich ongeveer op hetzelfde peil handhaven, terwijl hetzelfde geldt voor de rijstprijzen. De prijzen van de restrictie-producten (suiker, rubber en thee) bleven bevredigend.

TABEL VII. Indexcijfers der totale kosten van levensonderhoud¹⁵⁾ (25 September 1936 = 100).

Perioden	Gezin met een maandinkomen in September 1936 van:			
	f 29,86½ Groep I	f 92,98 Groep II	f 218,16½ Groep III	f 505,94 Groep IV
25 September 1936	100	100	100	100
25 Januari 1938	112,8	107,7	105,4	103,4
25 Juni „	110,6	109,6	107,1	103,4
25 September „	112,8	109,6	105,4	103,4
25 December „	112,8	109,6	105,4	103,4

In de kosten van levensonderhoud (te Batavia) kwamen ook in 1938 weinig veranderingen (zie tabel VII).

11) Het prijsverloop is gebaseerd op den prijs van 21-26 September 1936.

12) Prijzen van Zuid-Afrikaansche palmolie te Londen.

13) Van April 1938 af notering: Koffie, Lampong Robusta (e.k. Telokbetong) 15% triage.

14) Nog niet bekend.

15) Basis: een gelijkblijvende levensstandaard van gemiddelde gezinnen in Batavia, bestaande uit man, vrouw en twee minderjarige kinderen, van wie één een instelling van lager onderwijs volgt.

De drie laagste groepen van waarneming bewogen zich ongeveer op het hoogste (December-) peil van 1937, terwijl de vierde groep op het niveau van September 1937 bleef. Gaven de desbetreffende cijfers in 1937 voor alle vier groepen een geleidelijke stijging te zien, in afwijking daarvan toonen de cijfers voor 1938 — in het bijzonder die voor de vierde groep — een veel constanter beeld. De cijfers stemmen overeen met het feit, dat zich in 1938 geen bijzondere gebeurtenissen hebben voorgedaan, welke gevoelige veranderingen in de kosten van levensonderhoud veroorzaakten.

TABEL VIII. Indexcijfers van de kosten van voeding der Inheemsche bevolking op Java en Madoera (1913 = 100)¹⁶⁾.

Maanden	1937	1938
Januari.....	65	73
Februari.....	65	73
Maart.....	65	72
April.....	64	70
Mei.....	65	69
Juni.....	66	69
Juli.....	67	68
Augustus.....	71	68
September.....	72	68
October.....	73	68
November.....	74	68
December.....	74	67

De kosten van voeding der inheemsche bevolking op Java en Madoera liepen in 1937 geleidelijk omhoog, doch reeds in de patjeklikperiode van eind 1937 en begin

16) Gebaseerd op de kosten voor hoeveelheden, welke 1000 personen (tani's) per dag zouden moeten besteden voor de belangrijkste voedingsartikelen.

1938 zette zich een aanvankelijk zeer aarzelende, doch later duidelijk dalende beweging in, welke zich tot het jaareinde toe heeft kunnen handhaven (vgl. tabel VIII).

Het jaar 1938 werd gekenmerkt door een *grote productie van voedselgewassen op Java en Madoera*.

De geogste hoeveelheden van de voornaamste voedselgewassen waren, met uitzondering van maïs, grooter dan in 1937.

Voor de sawahpadi bereikte een record-productie, welke een gevolg was van de goed geslaagde West- en Oostmoessonogsten; de gemiddelde opbrengsten per oppervlakte-eenheid waren grooter dan in 1937.

De voedselsituatie voor de bevolking was over het algemeen bevredigend.

De bevolking hield de padi langer aan dan gewoonlijk en heeft — naar het schijnt — zelf ook meer eigen rijst geconsumeerd. Bij de jaarwisseling 1938 — 1939 waren ruimere aanvullingen uit de oogsten van maïs, cassave en bataten beschikbaar dan een jaar geleden, zoodat de voedselproductie voor het nieuwe patjeklikseizoen zeer gunstig was.

De koopkracht van de landbouwende bevolking op Java en Madoera werd, behalve door de goede padi-opbrengsten, mede gunstig beïnvloed door de — in de meeste ondernemingen ook in 1938 voortgezette — politiek om de loonen op een redelijk peil vast te stellen. In dit verband zij terloops opgemerkt, dat ter verkrijging van een beter inzicht in de bestaande loonsverhoudingen een ambtelijk onderzoek met medewerking van vertegenwoordigers uit ondernemerskringen in voorbereiding is.

TABEL IX. Restrictie-percentages van rubber.

Jaar	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal
1936	40%	40%	35%	35%
1937	25%	20%	10%	10%
1938	30%	40%	55%	55%
1939	50%			

TABEL X. Productie-quota voor tin, uitgedrukt in percentages van de standaard-productie.

Jaar	1e kwartaal	2e kwartaal	3e kwartaal	4e kwartaal
1936	90%	85%	90%	105%
1937	100%	110%	110%	110%
1938	80%	63%	45%	45%
1939	45%			

De *arbeidsgelegenheid* voor de Inheemsche bevolking was voldoende, hoewel de in 1938 verscherpte restricties voor rubber en tin (vgl. tabellen IX en X) — verzeleken bij 1937 — een vermindering van het aantal arbeiders veroorzaakten. De „Crisisordonnantie vreemdelingenarbeid” (I.S. 1935 No. 426) en — na 1 April 1938 — de „Ordonnantie vreemdelingenarbeid” (I.S. 1937 No. 681) hebben ertoe bijgedragen om de arbeidsmarkt voor de Nederlandsche onderdanen te beschermen tegen te overvloedige buitenlandsche penetratie.

In de Buitengewesten, waar de bevolking grootendeels is aangewezen op de inkomsten uit den export, was het conjunctuurverloop in de hoofdzakelijk copraproduceerende streken minder gunstig, terwijl de z.g. rubberstreken profiteerden van de in het tweede semester 1938 verbeterde rubberprijzen, ofschoon de hoogere restrictie ook voor die rersorten een sterke opleving van de plaatselijke conjunctuur tegenhield. Stelt men tegen dezen gang van zaken in de Buitengewesten het feit, dat op Java de suiker- en thee-cultures — en daardoor indirect ook de bevolking — de gunstige gevolgen ondervonden van de goed gebleven prijzen voor deze producten, dan komt men tot de conclusie, dat na de opleving in het begin van 1937 — waarvan vooral de Buitengewesten profijt trokken —, de daarop volgende reactie op Java en Madoera over het algemeen met minder schokken is doorstaan dan in de Buitengewesten het geval was.

(Samengesteld door de Afd. Alg. Econ. Aangelegenheden en het Centraal Kantoor voor de Statistiek).

De Landsfinanciën in 1938.

Algemeen.

Evenals het over de jaren 1936 en 1937 het geval is geweest, vangt dit algemeen gedeelte aan met een algemeen beeld van den geheelen dienst van 1938 naast de raming van dat jaar en naast de uitkomsten van 1937 volgens tabel I. Aan de indeeling volgens de bijlagen van de Financieele Nota is vastgehouden, terwijl wederom in dit overzicht de financieele resultaten na eliminering der z.g. „rubbergelden” cursief zijn gedrukt.

Bij de beschouwing van de financieele resultaten van het jaar 1938 zal voorloopig een bespreking van de rubbergelden, die in 1937 en 1938 uitsluitend op den buitengewonen dienst werden verantwoord, achterwege blijven. In een afzonderlijke paragraaf zal hierop nader worden teruggekomen.

Het (nadeelig) saldo van den geheelen dienst 1938 is f 71,6 miljoen ongunstiger dan dat van 1937, doch

f 50,2 miljoen gunstiger dan de raming voor 1938. Reeds aanstonds moge worden vermeld, dat het nadeelig saldo ad f 52,8 miljoen, hetwelk geheel den buitengewonen dienst betreft, voor een bedrag van f 19,4 miljoen wordt veroorzaakt door defensie-uitgaven te verrekenen met de Nederlandsche staatsbegroting, voor f 18,3 miljoen door bijzondere defensie-uitgaven, welke bekostigd zullen worden uit de opbrengst van het defensie-uitvoerrecht en voor f 8,9 miljoen door nader met Nederland te verrekenen welvaartsuitgaven, waartegenover f 3 miljoen door Nederland is vergoed voor in voorgaande jaren gedane welvaartsuitgaven.

Bij den *gewonen dienst* zette de belangrijke stijging van de ontvangsten, welke zich in 1937 heeft gemanifesteerd, zich in 1938 niet meer voort. De uitkomsten daarvan over 1938 vielen in totaal rond f 8 miljoen gunstiger uit dan de opbrengst in 1937; daarbij dient echter te worden bedacht, dat ten aanzien van de in-

komsten- en loonbelasting in 1938 het tarief is verlaagd, terwijl in Februari 1938 het extra-uitvoerrecht (2%) is vervallen en tenslotte de verkoopprijs van verpakt zout aan de provincies is verlaagd van f 76,80 tot f 60 per ton. De financiële consequenties van deze maatregelen kunnen voor den gewonen dienst globaal geschat worden op f 19,6 miljoen.

TABEL I In duizendtallen gulden.

Omschrijving	Def. uitk. 1937	Raming 1938	Voorl. uitk. 1938
Belastingen	285.401	275.139	289.721
Saldi landsbedrijven I.B.W.	22.755	22.242	24.984
" " niet I.B.W.	28.472	17.058	21.869
Diverse middelen	30.428	26.192	38.551
Totaal	367.056	340.631	375.125
Zuivere gewone landsuitgaven	335.587	382.210	375.125
Saldo gewone dienst	+ 31.469	— 41.579	—
Saldo buitengewone dienst*)	— 32.018	— 71.790	— 64.652
	— 12.653	— 61.385	— 52.774
Saldo geheele dienst	— 549	— 113.369	— 64.652
	+ 18.816	+ 102.964	+ 52.774
*) w.o. bevolk. rubber gereserveerd, ontvangsten	639	Memorie	—
Idem, uitgaven	20.005	10.405	11.878
w.o. storting in het rubberfonds	14.716	10.405	10.405

De zuivere gewone uitgaven stegen in vergelijking met 1937 met f 39,5 miljoen. Ten opzichte van de raming, inclusief de virementsposten, welke van de begroting voor 1937 zijn overgebracht naar die voor 1938, werd evenwel f 7,1 miljoen minder uitgegeven.

De gewone ontvangsten.

A. Belastingen.

Een enkele principieele opmerking moge hier voorafgaan. In het algemeen is men geneigd bij oppervlakkige beschouwing de toestand van 1938 op dit punt gunstig, m.i. te gunstig, te beoordeelen. Ook het vermelde in de algemeene inleiding dienaangaande bevat geen elementen, die deze publieke opinie zouden ontzenuwen. Ik zou zelfs willen zeggen, dat het tegendeel het geval is. De opvatting schijnt gemotiveerd, dat het Land „heel aardig heeft geboerd” wat de belastingopbrengst betreft. Een nadere analyse echter zal den lezer er wellicht van overtuigen, dat de werkelijkheid anders ligt en dat men bijzonder voorzichtig dient te zijn met het trekken van conclusies uit algemeene, niet gedetailleerde gegevens. Van de belastingen ondervinden de vennootschapsbelasting en de inkomstenbelasting in sterke mate den weerslag van den conjunctuurtoestand van het voorgaande jaar (in 1938 werden o.a. de wisselvallige inkomsten, in 1937 genoten, in de inkomstenbelasting getroffen en de winsten over 1937 in de vennootschapsbelasting). En nu is het opmerkelijke, dat, indien beide genoemde belastingen worden afgesplitst, de opbrengst van de overige belastingen t.o.v. 1937 geen vermeerdering doch een vermindering vertoont, óók indien zij gecorrigeerd wordt voor de plaats gehad hebbende tariefsverlagingen. Daartegenover geven de opbrengsten van vennootschaps- en inkomstenbelasting zeer aanzienlijke

stijgingen te zien. Ik zou de quintessence van dit betoog aldus willen formuleeren, dat in dit verband 1938 op zichzelf nog veeleer een dalende dan een gelijkblijvende tendenz vertoont, terwijl de meerdere opbrengst is toe te schrijven aan den gunstigen invloed van het jaar 1937. De cijfers in tabel II mogen dit standpunt markeeren.

TABEL II In duizendtallen gulden.

Omschrijving	Uitkomst 1937	Raming 1938	Uitkomst 1938	Uitk. 1938 gecorrigeerd voor tariefsverlagingen en -wijzigingen
Inkomstenbelasting	27.913	25.750	33.059	35.540
Vennootschapsbelasting	25.977	33.000	48.208	48.208
Tezamen	53.890	58.750	81.267	83.748
Overige belastingen	231.511	216.389	208.454	223.922
Totaal belastingen	285.401	275.139	289.721	307.670

Voor een meer gedetailleerde bespreking is in tabel III een overzicht van de belastingen volgens de voor 1937 toegepaste indeeling gegeven.

TABEL III In duizendtallen gulden.

Omschrijving	Opbrengst over 1937	Raming 1938	Opbrengst over 1938
a. Belastingen op inkomsten en winst	115.209	116.088	126.033
b. Verbruiksbelastingen	130.796	117.713	126.061
c. Verkeersbelastingen	12.381	10.953	10.587
d. Grondbelastingen	27.015	30.385	27.040
Totaal	285.401	275.139	289.721

ad a. De hoogere uitkomst van de belastingen op inkomsten en winst ad f 10,8 miljoen ten opzichte van 1937 is geheel te danken aan de gunstige opbrengsten van de inkomsten- en vennootschapsbelasting. De inkomstenbelasting bracht — ondanks de verlaging van de landsopcenten van 50 tot 30 — f 5,1 miljoen en de vennootschapsbelasting f 22,2 miljoen méér op. De loonbelasting ging, niettegenstaande de verlaging van het heffingspercentage tot 3, slechts met f 2,2 miljoen achteruit. Het uitvoerrecht geeft, voornamelijk door het vervallen van het 2% extra-uitvoerrecht in 1938, een lagere opbrengst te zien van f 14,1 miljoen.

ad b. Bij de verbruiksbelastingen werd over 1938 ten opzichte van 1937 een daling van de uitkomst ad f 4,7 miljoen geconstateerd; ten aanzien van de raming echter steeg de uitkomst met f 8,4 miljoen. T.o.v. 1937 wordt slechts bij de accijnzen een eenigszins belangrijke stijging der opbrengst aangetroffen, welke hoofdzakelijk is toe te schrijven aan de hoogere ontvangsten van den petroleum- en tabaksaccijnzen. Daartegenover brachten de invoerrechten in 1938 f 5,4 miljoen minder op dan in 1937.

ad c. Tegenover de weinig belangrijke stijging van de ontvangsten bij de overige verkeersbelastingen ten opzichte van 1937 staat een grootere daling van de opbrengst aan zegelrecht.

ad d. De lagere opbrengst van de verponding over 1938 in vergelijking met 1937 wordt teniet gedaan door de hogere opbrengst van de landrente Java en Madoera.

B. Bedrijven.

Een overzicht van de saldi van de landsbedrijven, waarop de Indische Bedrijvenwet van toepassing is verklaard, volgt in tabel IV.

TABEL IV. In duizendtallen gulden.

Omschrijving	Uitkeeringen		
	Uitkomst 1937	Raming 1938	Uitkomst 1938
Pandhuisdienst.....	2.994	3.784	5.259
Gouvernements Land- bouwbedrijven.....	2.252	3.870	2.177
P.T.T.-dienst.....	4.532	3.011	2.802
Havens.....	1.736	2.809	1.705
Bankatinwinning.....	15.000	15.000	15.000
Steenkolen.....	406	674	926
Overige bedrijven.....	119	60	525
Totaal.....	22.755	22.242	24.984

De uitkeering van het voordeel saldo van den Pandhuisdienst over 1938 was f 2,3 miljoen hoger dan die over 1937, welk verschil hoofdzakelijk is veroorzaakt door de hogere opbrengst van den post interest in verband met het grootere aantal ingebrachte panden, gepaard gaande met een stijging van het bedrag aan verstrekte leensommen.

De P.T.T. geeft als resultaat in 1938 een lager saldo ad f 1,7 miljoen ten opzichte van 1937 door stijging van de uitgaven.

Teneinde een winstsaldo van f 15 miljoen bij de Bankatin te kunnen bereiken, werd uit de winstreserveringen ten laste van den buitengewonen dienst een gering bedrag gesuppleerd.

De Gouvernements Landbouwbedrijven brachten op grond van de desbetreffende bepalingen een excedentwinst van f 0,1 miljoen ten bate van den buitengewonen dienst.

De saldi der Landsbedrijven, niet vallende onder de Indische Bedrijvenwet, vertoonden ten opzichte van 1937 een lagere opbrengst van f 6,6 miljoen, welke voor een bedrag van f 1,7 miljoen wordt veroorzaakt door lagere ontvangsten van de Opium- en Zoutregie wegens de reeds vermelde, met ingang van 1 Januari 1938 vastgestelde verlaging van den prijs van verpakt zout bij levering aan de provincies. Hoofdzakelijk door stijging van de verdere bedrijfsuitgaven wegens hogere materiaal-prijzen daalde het overschot van de S.S. met f 4,5 miljoen.

C. Diverse middelen.

De hogere ontvangsten van de diverse middelen waren te danken aan meevallers t.o.v. 1937 bij de winstaandeelen in de N.I.A.M. en Particuliere spoorwegondernemingen en bij de opbrengst van mijnconcessies groot respectievelijk f 7,2, f 1,4 en f 13,4 miljoen, waartegenover een teruggave staat aan bijzondere inkomsten

uit de aardolie-industrie ten bedrage van f 1,7 miljoen.

De zuivere gewone uitgaven.

De stijging van de uitgaven over 1938 met f 39,5 miljoen ten opzichte van 1937 wordt voor een deel veroorzaakt door een algemeene stijging der uitgaven wegens de herzieningen op personeelsgebied (B.B.L. 1938 e.a.) en door hogere materiaal-prijzen. Voor het opvangen van deze hogere kosten en van de meerdere uitgaven door het vervallen van de pensioenskortingen, werd in de raming voor 1938 een crediet van f 15 miljoen opgenomen.

Naast de genoemde factoren, welke leidden tot grotere uitgaven voor personeele, materiele en pensioenskosten verdienen de volgende punten nog speciale vermelding.

Hoofdzakelijk door de inwerkingtreding van de nieuwe financieele verhouding tusschen het Land en de autonome gemeenschappen stegen de uitgaven van *gedecentraliseerd bestuur* met f 4,6 miljoen, waartegenover deze uitgaven vervallen bij gezondheidszorg en onderwijs.

Uit hoofde van emissiekosten op de conversieleening 1937 werd in 1937 op den *post rente en aflossing* f 30,2 miljoen betaald, welke uitgave uiteraard in 1938 is wegevalen. Als gevolg van de conversie van de 4½% Indische leening 1930 en 1931 in de 3% conversieleening 1937 daalde de rente van de vaste schuld met f 13,4 miljoen ten opzichte van 1937; de aflossing van leenings-schulden gaf echter een hogere uitkomst van f 17,4 miljoen.

Bij *onderwijs* valt — ondanks de taakoverdracht aan autonome gemeenschappen — een hogere uitgave ad f 4,2 miljoen te constateeren door normalen uitgroei van de scholen en door eenige principiële voorzieningen op het gebied van het meer uitgebreid onderwijs. Voorts vermeerderden de *militaire uitgaven* voor land- en zeemacht met respectievelijk f 37,8 en f 10,7 miljoen als gevolg van den steeds toenemenden drang tot bewapening.

De buitengewone dienst.

De buitengewone dienst sloot in 1938 met een na-deelig saldo van f 52,8 miljoen, alzoo f 40,1 miljoen ongunstiger dan in 1937. Een overzicht van de saldi wordt in tabel V gegeven.

TABEL V. In duizendtallen gulden.

Omschrijving	Def. uitk. 1937	Raming 1938	Voorl. uitk. 1938
<i>Ontvangsten:</i>			
Winstreservereering:			
Gouv. Landbouwbedrijven	447	Memorie	149
Bankatinwinning.....	11.315	11.538	—30
Waardevermindering van voorraden en vermindering van uitstaande voor- schotten.....	1.435	1.438	—3.941
Tegoedschrijvingen aan bijzondere rekeningen..	2.628	3.161	2.756
Vergoeding door Neder- land van uitgaven voor welvaartszorg.....	298	—	3.037
Totaal ontvangsten ..	16.123	16.137	1.971

Omschrijving	Def. uitk. 1937	Raming 1938	Voorl. uitk. 1938
<i>Uitgaven :</i>			
<i>Kapitaalsuitgaven :</i>			
Landsbedrijven, waarop de I.B.W. niet is toegepast.	524	2.649	1.665
Landsbedrijven in den zin der I.B.W.	7.685	8.287	5.764
Overige.	2.357	3.837	—19
Welvaartsuitgaven.	3.372	19.955	8.933
Nadeelig saldo der uitgaaf- en ontvangstposten verband houdende met de muntvoorziening.	927	5	662
Uitgaven i.v.m. het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber.	19.366	10.405	11.878
Defensie-uitgaven.	13.910	42.789	37.739
Totaal uitgaven.	48.141	87.927	66.622
	28.775	77.522	54.744
Saldo.	— 32.018	— 71.790	— 64.651
	— 12.652	— 61.385	— 52.773

Buitengewone ontvangsten.

De winstreserveeringen vielen in 1938 f 11,7 miljoen ongunstiger uit dan in 1937.

Het nadeelig saldo bij de voorraden en voorschotten werd veroorzaakt door uitkeeringen wegens sterke waardevermeerdering van de Bankatin en door vermeerdering van uitstaande voorschotten bij den Pandhuisdienst ten bedrage van respectievelijk f 3,3 en f 3,4 miljoen. Door andere bedrijven en instellingen werd in totaal f 2,8 miljoen meer aan het Land uitgekeerd dan ontvangen.

In 1937 werd door alle landsbedrijven tezamen f 0,7 miljoen en door andere instellingen eveneens f 0,7 miljoen meer uitgekeerd dan ontvangen.

Van de door Ned.-Indië in 1937 en 1936 gedane uitgaven voor welvaartszorg werd in 1938 een bijdrage van Nederland van rond f 3 miljoen ontvangen, tegen f 0,3 miljoen in 1937.

Buitengewone uitgaven.

De kapitaalsuitgaven bedroegen in 1938 f 7,4 miljoen tegen f 10,6 miljoen in 1937.

Terwijl de raming 1938 voor welvaartsuitgaven op rond f 20 miljoen (incl. f 12 miljoen aan virementen) is gesteld, vertoont de uitkomst een bedrag van f 8,9 miljoen. In 1937 is f 3,4 miljoen uitgegeven.

Zoals in de algemeene inleiding reeds is vermeld, komen als defensie-uitgaven op den buitengewonen dienst voor de uitgaven, welke nog met de Nederlandsche Staatsbegroting zijn te verrekenen, voor 1937 per saldo f 7,5 miljoen, voor 1938 f 19,4 miljoen en de bijzondere defensie-uitgaven voor 1937 f 6,4 miljoen en voor 1938 f 23,5 miljoen verminderd met de opbrengst van het defensie-uitvoerrecht ten bedrage van f 5,2 miljoen.

De rubbergelden.

Het bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber, dat met ingang van 1937 is opgeheven, gaf in 1937 als nakomende betalingen een opbrengst van f 0,6 miljoen.

De stortingen in het in 1937 tot stand gekomen rubber-

fonds, die plaats vinden ten behoeve van werken en maatregelen, welke bij de begroting worden vastgesteld, bedroegen in 1937 f 14,7 en in 1938 f 10,4 miljoen. Rechtstreeks ten laste van de rubbergelden werd voor maatregelen tot bijzonderen steun aan of tot verlichting van lasten van de bevolkingsrubberproducerende streken en daarmede verband houdende uitgaven in 1937 en 1938 respectievelijk f 5 en f 1,5 miljoen betaalbaar gesteld en voor registratie en classificatie van bevolkingsrubberaanplantingen in 1937 f 0,2 miljoen.

Een overzicht van het verloop der rubbergelden in de jaren 1937 en 1938 wordt in tabel VI gegeven :

TABEL VI. In duizendtallen gulden.

	Uitkomst 1937	Raming 1938	Uitkomst 1938
<i>Ontvangsten :</i>			
Bijzonder uitvoerrecht op bevolkingsrubber ten bate van den buitengewonen dienst.	639	Memorie	—
Totaal.	639	Memorie	—
<i>Uitgaven :</i>			
Stortingen in het rubberfonds.	14.716	10.405	10.405
Maatregelen tot bijzonderen steun aan- of tot verlichting van lasten van de bevolkingsrubberproducerende streken en daarmede verband houdende uitgaven.	5.096	Memorie	1.473
Registratie en classificatie van bevolkingsrubberaanplantingen.	193	—	—
Totaal.	20.005	10.405	11.878
Saldo uitgaven.	19.366	10.405	11.878

Slotbeschouwing.

Op grond van de voor de gewone ontvangsten gegeven analyse moet worden verwacht dat een verdere algemeene stijging van deze ontvangsten uitgesloten is. De omstandigheden wijzen veeleer op het tegendeel, zoodat n.h.v. reeds een bevredigend resultaat zal worden bereikt, indien in de komende jaren de ontvangsten — inclusief de voor 1939 reeds ingetreden tariefsverhogingen betreffende de loonbelasting, inkomstenbelasting en invoerrechten — in totaal zich ongeveer op het peil van 1938 zullen kunnen handhaven.

Voor de zuivere gewone uitgaven dient gerekend te worden op een verdere stijging, in hoofdzaak wegens grotere defensie-uitgaven en voorts door het treffen van noodzakelijke maatregelen op politieel- en onderwijsgebied.

Op den buitengewonen dienst zal waarschijnlijk een aanzienlijk nadeelig saldo blijven parasseeren, doch het moet niet uitgesloten worden geacht, dat het saldo gunstiger zal zijn dan voor 1938 het geval is geweest.

Aan de hand van het vorenstaande zal het naar mijne meening niet mogelijk blijken zonder het treffen van bijzondere voorzieningen in de komende jaren een bevredigende budgetaire positie te bereiken.

De Nederlandsch-Indische Schuld in 1938.

Gelijk de in het voorgaande artikel gegeven uitkomsten van de begrotingsinkomsten en -uitgaven konden doen verwachten, is in de ontwikkeling van de schuldpositie van Nederlandsch-Indië voor het jaar 1938, na het gunstige verloop gedurende 1937, een kentering ingetreden, waarvan in het hierna opgenomen overzicht de bijzonderheden worden gegeven.

Vergeleken met het jaar 1937 is de vlottende schuld, in stede van zooals toen een afnemende te vertoonen van f 45,2 miljoen, in het jaar 1938 wederom gestegen, en wel met f 44,3 miljoen, waardoor zij nog slechts rond f 0,8 miljoen beneden het peil ligt van 31 December 1936. Wat de vaste schuld betreft, vertoonen de cijfers een verdere verbetering, doordat in het jaar 1938 de aflossingen daarop in veel sterkere mate hebben plaats gehad dan het jaar daarvoor. In 1937 verminderde de vaste schuld met slechts f 18,4 miljoen, doch in 1938 met f 36,3 miljoen, dus bijna het dubbele.

In het algemeen kan gezegd worden, dat de positie van de vaste schuld door het opvoeren der regelmatige aflossingen, de verlaging der rente en het vervallen van annuïteitenleeningen, in het afgelopen jaar voor het grootste deel is gesaneerd. Anderzijds is deze verbetering geremd door de grootere tekorten op den buitengewonen dienst, die een snellere toeneming der vlottende schuld hebben veroorzaakt.

De geheele schuld nam in 1938 toe met circa f 8 miljoen tegen een afnemende in 1937 met f 73,8 miljoen. Het hieronder volgend staatje geeft daarvan de verschillende details :

	31 Dec. 1937	31 Dec. 1938
<i>Vlottende schuld :</i>		
Debetsaldo bij de Jav. Bank	9.898.000	2.321.000
Debetsaldo bij 's Rijks Kas	10.575.000	51.479.000
Schatkistpapier	14.500.000	20.750.000
Diversen	1.032.000	5.780.000
Subtotaal A	36.005.000	80.330.000
<i>Vaste schuld :</i>		
3% leening 1883	17.884.000	16.908.000
3¼ — 3% leening Jav. en Ned. Bank	85.817.000	82.384.000
4% leening 1933	109.861.000	—
3½% leening 1935	48.470.000	47.660.000
3% leening 1937	150.000.000	145.000.000
3% leening 1937A	912.050.000	887.400.000
3 — 3½% leening 1938	—	108.445.000
Subtotaal B	1.324.082.000	1.287.797.000
Totale schuld	1.360.087.000	1.368.127.000

Uiteraard hebben de begrotingstekorten in overwegende mate invloed gehad op de bepaling van deze verslechtering van de schuldpositie. Daarnaast zijn er ook nog verschillende andere factoren, welke op zichzelf niet deze begrotingspositie beïnvloeden maar wel de kaspositie van het Land, zooals daar zijn muntmutaties, uitgifte van schatkistpapier, verschil tusschen boekingen volgens

de comptabele wetgeving en kasboekingen, en andere posten. Zou men alleen letten op de begrotingstekorten van den geheelen dienst voor het jaar 1938, dan zou de totale schuldpositie van het Indische Gouvernement over dat jaar met f 64,7 miljoen moeten zijn verslechterd, zij is dit echter „slechts” met f 8 miljoen, zoodat alsnog een verschil te verklaren blijft tusschen de mutaties in de begrotings- en de kaspositie van f 56,7 miljoen.

De aflossingen op de vaste schuld hebben het begrotingstekort beïnvloed met een bedrag van f 36,3 miljoen, zoodat, indien deze aflossingen niet hadden plaats gehad, de vlottende schuld slechts met f 8 miljoen zou zijn toegenomen, terwijl het begrotingstekort tot f 28,4 miljoen zou zijn teruggebracht. Het te overbruggen verschil tusschen de begrotingsuitkomsten en de verslechtering van de kaspositie over 1938 is daarmee verkleind tot f 20,4 miljoen.

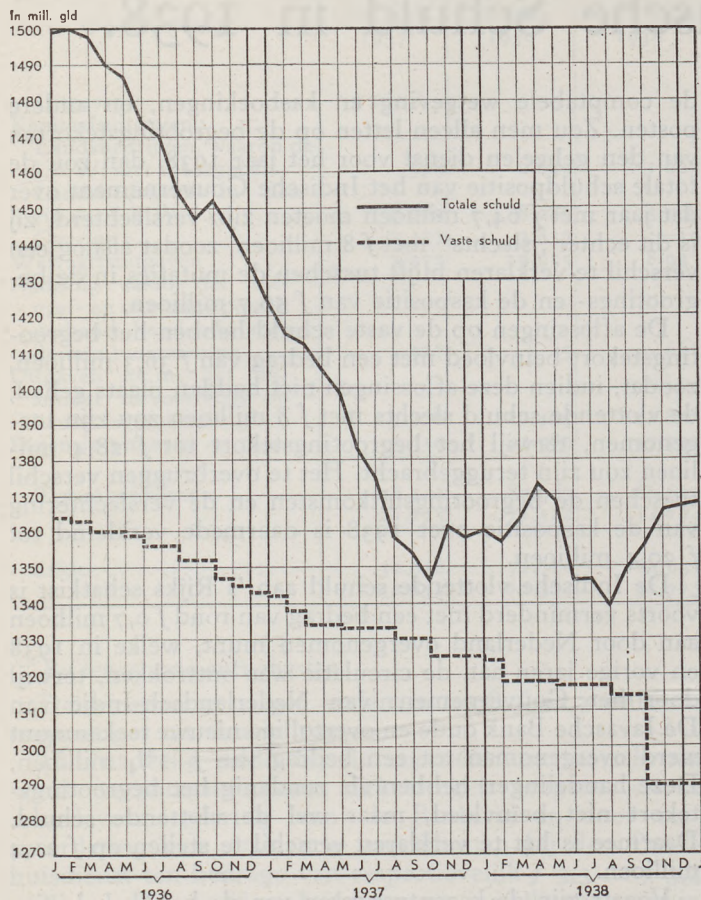
De Indische vlottende schuld aan 's Rijks schatkist is voorts verminderd met een bedrag van rond f 0,7 miljoen aan door Nederland overgenomen munt, welke in 1938 en vorige jaren aan de circulatie was onttrokken, terwijl door het Gouvernement van Nederlandsch-Indië van De Javasche Bank oude en overtollige nieuwe teekmunt werd overgenomen tot een bedrag van f 1¾ miljoen. Deze handelingen hebben als zoodanig het begrotingstekort niet beïnvloed, maar wel de vlottende schuld. Daarmee is het te verklaren verschil te stellen op f 21,4 miljoen.

Voorts zijn de kasontvangsten van de kohier-belastingen over 1938 rond f 4½ miljoen meer geweest dan de volgens de begrotingsopstelling geboekte zuivere opbrengst dezer belastingen als uitvloeisel van de in de Indische Comptabiliteitswet vastgelegde richtlijnen. Daarmede wordt het verschil van f 21,4 miljoen verhoogd tot f 25,9 miljoen.

Het verloop van de kaspositie is bovendien nog beïnvloed door het geleidelijk aanwenden der rubbergelden, welke ten volle het begrotingstekort beïnvloeden. Het in het kalenderjaar nog niet bestede bedrag blijft naar verwachting f 10,1 miljoen achter bij het terzake in de begroting voorkomend bedrag. Zodoende wordt het verschil verlaagd tot f 15,8 miljoen.

Dit verschil vindt eensdeels verklaring in een groot aantal virementsposten, dat wel in de verwachtingscijfers voor 1938 is opgenomen, doch niet in dat jaar op de kaspositie van invloed is, en anderdeels in talrijke kleinere verschillen, welke worden teweeggebracht doordat de boekingen ten bate of ten laste van de begroting van 1938 niet steeds op hetzelfde tijdstip plaats hebben als waarop de invloed daarvan in de kaspositie tot uiting komt.

De loop van de Indische schuld is in de grafiek op pag. 560 uitgestippeld. Daaruit ziet men dat de vlottende schuld in de laatste drie jaren per saldo met rond f 55 miljoen is afgenomen, terwijl het dieptepunt in de maand October 1937 zelfs een vermindering heeft aangewezen van f 114 miljoen. De vaste schuld is met rond f 75 miljoen afgenomen, terwijl de geheele schuld rond f 132 miljoen lager is gekomen dan in het begin van 1936. Toen zij in Augustus 1938 tijdelijk was aangeland op f 1.339 miljoen lag zij daarmee f 160 miljoen beneden het aanvingscijfer van 1936.

Uit de volgende opstelling van de cijfers is te zien, dat de vlottende schuld in Indië over 1938 is toegenomen met rond *f* 1,6 miljoen, terwijl in Nederland een toeneming is waar te nemen van rond *f* 42,7 miljoen. Over het jaar 1937 was de vlottende schuld in Indië toegenomen met rond *f* 20,8 miljoen tegenover een afneming in Nederland van circa *f* 52,7 miljoen. De verschillende schuldbestanddelen zijn (in duizendtallen guldens) voor dit en het vorige jaar als volgt naast elkaar te stellen :

	31 Dec. 1937		31 Dec. 1938	
Rekening Jav. Bank Debet	9.898		2.321	
Gelden Postspaarbank	38		2.997	
Schatkistpapier	14.500		20.750	
Belegging overtollige kasmiddelen Zelfbest.	730		710	
Totaal vlottende schuld in Indië		25.166		26.778
Rekening Rijksschatkist Onbelegde gelden Ind. muntfonds	10.575		51.479	
Postrekening Credit	607		2.173	
	343		100	
Totaal vlottende schuld in Nederland		10.839		53.552
Totaal-generaal vlottende schuld		36.005		80.330

Nevenstaande specificatie geeft aanleiding tot de volgende opmerkingen nopens den gang van zaken :

De vlottende schuld in Indië.

Over de rekening bij *De Javasche Bank* loopen alle kasmutaties van de ontvangsten en uitgaven ten bate en ten laste van den Lande. Dat zij op het einde van 1938 een gunstiger beeld aanwijst dan per ultimo 1937 vindt in de eerste plaats een verklaring in het feit, dat de bijzondere debiteeringen in verband met betalingen van aflosbaar gestelde obligatiën en vervallen coupons van de geconverteerde leeningen 1934, 1934A en 1934 III, welke tengevolge van uit Nederland naar Indië opgezonden stukken, in Indië in grotere posten waren aangeboden dan uit het obligatiebezit hier te lande was te verwachten, in 1938 in veel geringer mate hebben plaats gehad. Integendeel was er een voordeelig verschil in het afgelopen jaar tusschen hetgeen meer uit den verkoop van nieuwe stukken der 3 % Nederlandsch-Indische leening 1937A werd ontvangen dan is uitbetaald aan niet ter conversie aangeboden stukken der oude aflosbaargestelde leeningen. Dit verschil beliep *f* 1,9 miljoen.

Aangezien in den loop van 1938 slechts een te verwaarloozen bedrag aan oude teekens door *De Javasche Bank* aan het Gouvernement werd overgedragen, blijkt dat in eerste instantie in den loop van 1938 de rekening bij de circulatiebank met *f* 1.896.000 gunstig werd beïnvloed door factoren buiten de begroting liggend. Daartegenover stond, dat in dit jaar met het oog op de toeneming van de voorraden teekens in de kassen van *De Javasche Bank*, het Land voor een bedrag van *f* 1³/₄ miljoen aan munt moest terugnemen, waarmee dus de rekening van het Gouvernement bij *De Javasche Bank* ongunstig werd beïnvloed zonder dat het hier begrotingsontvangsten betrof.

Tenslotte is de opbrengst van het hier te lande uitgegeven schatkistpapier, waarvan de storting eveneens in Nederlandsch-Indië plaats had, van gunstigen invloed geweest op het saldo bij *De Javasche Bank*. Dit kwam er in 1938 op neer, dat voor een bedrag van *f* 7 miljoen de rekening van het Gouvernement werd tegoedgeschreven buiten de begroting om.

Alles tezamen vindt men aldus, dat de rekening van het Land bij *De Javasche Bank* per saldo voor een som van rond *f* 7.150.000 gunstig werd beïnvloed door mutaties, welke niet met begrotingsontvangsten of -uitgaven verband houden, hetgeen dus medebrengt, dat bij achterwege blijven dier bijzondere omstandigheden, de stand van 's Lands rekening niet *f* 2,3 miljoen debet zou zijn geweest maar *f* 9,5 miljoen debet. Worden de overeenkomstige factoren ook uit de rekening van het jaar 1937 geëlimineerd, dan zou de stand daarvan per ultimo 1937 niet *f* 9,9 miljoen debet zijn geweest, maar *f* 2,8 miljoen credit. In dien zin is er dus, wat betreft dit onderdeel, een achteruitgang te constateeren van rond *f* 12,3 miljoen.

Het overschot der begrotingsontvangsten boven de uitgaven in Indië is bestemd voor remittering van gelden naar Nederland ter afdekking van het debet-saldo van het Gouvernement van Nederlandsch-Indië bij 's Rijks kas. Beliep dit overschot in 1937 een zoodanig bedrag, dat het totaal der remises *f* 162 miljoen kon worden, in 1938 werd precies de helft geremitterd, enerzijds door de daling der ontvangsten en anderzijds door toeneming der uitgaven. Daarmee kwam men weer ongeveer op het totaal der remises van het jaar 1935, hetwelk *f* 82 miljoen be-

liep. Het vorenbedoeld bedrag van $f 7,1$ miljoen aannemend als de som, die het saldo van de rekening van het Land bij De Javasche Bank gunstig beïnvloed heeft buiten de begrooting om, blijkt dan verder dat de kasontvangsten in Indië de uitgaven aldaar hebben overtroffen met $f 88,1$ miljoen. Hierbij moet men echter in het oog houden, dat door een veranderde boekingsmethode van de opbrengst van in Nederland verkochte producten — die in 1937 nog ten deele op de rekening bij De Javasche Bank in Indië voorkwam — in het jaar 1938 dit saldo rond $f 27$ miljoen lager uitkwam, welke som anders in de remises zou zijn opgenomen.

Mede in verband met de remises naar Nederland is het in 1938 voorgekomen, dat op verschillende tijdstippen gedurende de maanden Januari, Maart en December op de rekening van het Indisch Gouvernement bij De Javasche Bank over korten termijn meer debet kwam te staan dan het rentevrije voorschot ad $f 6$ miljoen, zoodat aan de Bank rente moest worden betaald. Ook in het jaar daarvoor was dit het geval geweest. Volstrekt te vermijden zal dit nimmer zijn, omdat de dagelijksche stand van de rekening door de verspreide ligging der kantoren van De Javasche Bank eerst na eenigen tijd precies bekend is.

De grootste debetstand bij De Javasche Bank werd op 3 Januari 1938 geconstateerd en beliep $f 9,9$ miljoen, voornamelijk toe te schrijven aan de afwikkeling van de conversie der leeningen 1934. Het hoogste creditsaldo werd genoteerd op 6 Mei daaropvolgend, toen een gunstigere stand van $f 14,3$ miljoen werd bereikt in verband met groote stortingen aan Indische vennootschapsbelasting.

De groote toeneming van de tijdelijk *onbelegde gelden* bij de *Postspaarbank* met bijna $f 3$ miljoen vindt haar verklaring in de geringe mogelijkheid, om voor overtollige gelden goede beleggingen te vinden in verband met den nog steeds heerschenden lagen rentestandaard.

De bijzondere stijging van het in Indië uitgegeven *schatkistpapier* als bestanddeel van de vlottende schuld moet uitsluitend beschouwd worden in verband met het toenemende aanbod van bij de banken in Indië liggende overtollige gelden, die niet voldoende rendabel kunnen worden gemaakt. Eenerzijds is de geldmarkt in Europa te ruim dan dat het loonend zou zijn die overtollige gelden naar Europa over te maken en anderzijds is men huijverig ze op langeren termijn dan bij wijze van „kort geld” in Indië te investeren. Vandaar dat het Indisch Gouvernement van den in Indië aanwezigen overvloed van geld kon gebruik maken om, tegen denzelfden prijs als in Nederland, schatkistpapier uit te geven, met de opbrengst waarvan het debet van het Indisch Gouvernement bij 's Rijks kas in Nederland, waarover nog een aanzienlijk hogere rente wordt betaald dan op het hier thans uitgegeven korte papier, omlaag kon worden gebracht. Die ruimere geldmarkt heeft er mede toe geleid om het maximum van in Indië te plaatsen schatkistpapier bij begrotingsbesluit voor 1939 te verhoogen van $f 25$ tot $f 40$ miljoen om aldus meer speling te verkrijgen bij deze uitgifte en tot grootere besparingen op duur papier te komen. De stijging van het schatkistpapier, dat in Indië uitstaat, houdt dus niet zoozeer verband met de toeneming der geldbehoefte van het Indisch Gouvernement in Indië als wel met de toenemende mogelijkheid om goedkooper dan via 's Rijks schatkist, de Indische schuld te financieren.

Op het eind van 1938 stond, als hooger gezegd, $f 6\frac{1}{4}$ miljoen méér aan schatkistpapier in Indië uit dan op het

eind van 1937; daarvan was $f 7$ miljoen in Indië geplaatst en gestort, terwijl $f 750.000$ aan in Indië geplaatst doch in Nederland gestort papier werd afgelost.

Het percentage, dat in 1938 voor dit kortlopend papier, voor zoover dit bij inschrijving werd toegewezen, moest worden betaald, was voor 3-maandspromessen hooger dan verleden jaar. Het laagste en hoogste cijfer lag tusschen $\frac{11}{100}$ en $\frac{1}{2}$, terwijl dit het vorig jaar $\frac{7}{100}$ en $\frac{5}{16}$ was. De zesmaandspromessen daarentegen waren in het jaar 1938 opnieuw lager dan in 1937; de hoogste en laagste percentages waren namelijk in 1937 $\frac{1}{4}$ en $\frac{3}{4}$ tegen $\frac{14}{100}$ en $\frac{5}{16}$ in 1938. De gewogen gemiddelde rentevoet was voor beide soorten papier beneden het niveau van 1937.

De Indische vlottende schuld in Nederland.

Het voornaamste bestanddeel hiervan wordt gevormd door de *rekening van het Gouvernement van Nederlandsch-Indië bij 's Rijks schatkist*, waarover alle ontvangsten en uitgaven van den Indischen dienst in Nederland worden geleid. Daarvoor wordt gebruik gemaakt van het crediet bij 's Rijks schatkist, hetwelk voor 1938 bij de wet van 31 December 1937 (Nederl. Staatsblad No. 913) tot een maximum van $f 200$ miljoen werd geopend. Dit maximum werd door de actieve remisepolitiek en door het feit, dat de verkoop van verschillende producten in Europa rechtstreeks over deze rekening werd geleid, geenszins benaderd. De hoogste debetstand beliep op 26 November 1938 rond $f 55,6$ miljoen tegen $f 75\frac{1}{2}$ miljoen op 9 Januari 1937. De laagste stand was ruim 6 ton op 25 Juni 1938 tegen $f 4\frac{1}{2}$ miljoen op 25 September 1937.

Behalve door het verschil tusschen uitgaven en ontvangsten van Nederlandsch-Indië in Nederland werd de rekening voor rond $f 650.000$ gunstig beïnvloed door oude munt, welke door Nederland van Indië werd overgenomen en waarvoor de Indische rekening werd gecrediteerd. In totaal beliep de overneming door Nederland van Indische oude en overtollige nieuwe teekening in den loop der jaren rond $f 57\frac{1}{2}$ miljoen.

Een ongunstige factor was daarentegen, dat in Nederland eenig Indisch schatkistpapier werd afgelost tot een bedrag van $f \frac{1}{4}$ miljoen, waardoor, de vorenstaande factor medegerekend, per saldo de rekening dus voor een bedrag van $f 400.000$ gunstig werd beïnvloed door invloeden buiten de begrooting. Daarbij komt nog een bedrag van $f 1,9$ miljoen als verschil tusschen hetgeen meer werd uitbetaald aan ter aflossing aangeboden obligaties van de leeningen 1934 dan werd verkocht aan nieuwe obligaties van de leening 1937A, zoodat, wanneer ook deze geldmutatie hierbij in aanmerking wordt genomen, de rekening bij 's Rijks schatkist voor $f 1,5$ miljoen ongunstig werd beïnvloed.

Waar de toeneming van de schuld in Nederland rond $f 40,9$ miljoen beliep en de nadeelige invloeden buiten de begrooting zijn te ramen op rond $f 1\frac{1}{2}$ miljoen, terwijl vanuit Indië $f 81$ miljoen werd geremitteerd, kan naar schatting worden aangenomen, dat de Indische uitgaven in Nederland de kasontvangsten aldaar overtroffen hebben met $f 120,4$ miljoen.

Door de ruime geldmarkt ondervond de financiering van deze rekening geenerlei moeilijkheden. Vrijwel elke maand werd nieuw schatkistpapier uitgegeven, waarop ruim werd ingeschreven tegen prijzen, die aanzienlijk lager waren dan het papier, dat kon worden afgelost. Wel stond er ook in 1938 nog een aanzienlijk bedrag aan duur

papier uit met drie- en vijfjarigen looptijd, zoodat nog niet ten volle van de rentedaling kon worden geprofiteerd. Zoo werd in 1938 o.m. aan duur papier, in Nederland tot financiering van de Nederlandsche en de Indische vlottende schuld uitgegeven, een bedrag van f 11 miljoen afgelost of vervangen door goedkoop papier. De gemiddelde rente, die Indië op zijn vlottende schuld in Nederland over 1938 moest betalen, was $2\frac{1}{2}\%$ tegen $3,097\%$ in 1937. In verband daarmee werd in 1938 een bedrag van nog geen f 800.000 aan rente betaald tegen bijna f 1,3 miljoen in 1937.

Wat de toeneming van *onbelegde gelden van het Indisch muntfonds* betreft met rond f $1\frac{1}{2}$ miljoen is hiervoor dezelfde oorzaak aan te wijzen als bij den aanwas van in 's Landskas berustende gelden van de Postspaarbank.

Vaste schuld.

De vaste schuld bedroeg	
op ultimo 1937	f 1.324.082.000
en nam af door regelmatige aflossingen met	„ 36.282.000
zoodat het restant op het eind van 1938 bedroeg	f 1.287.800.000

In het vorige jaaroverzicht werd reeds uitvoerig ingegaan op de belangrijke conversies, welke in 1937 in verband met de daling van den rentestandaard op de geld- en kapitaalmarkt konden worden doorgevoerd. Thans zij er nog slechts op gewezen, dat ondanks dat het succes van de uitgifte van de Indische leening 1937A, welke diende tot conversie van het per 18 October 1937 nog uitstaande bedrag der Indische leeningen 1934, 1934A en 1934 III, door toenemende spanningen op politiek gebied in Europa niet zoo volledig is geweest als op het tijdstip van de

aankondiging der uitgifte mocht worden verwacht, door het overweldigend gunstige resultaat van de uitgifte der $3-3\frac{1}{2}\%$ Nederlandsche Staatsleening 1938 in Januari 1938 het onverkocht restant der Indische leening tegen emissievoorwaarden spoedig plaatsing heeft gevonden.

Mede met het oog op deze conversie werd de rente van de bij De Javasche Bank en de Nederlandsche Bank ondergebrachte leening per 1 Februari 1938 van $3\frac{1}{4}\%$ waartoe zij in November tevoren was verminderd, tot 3% teruggebracht, echter onder voorwaarde, dat deze rente met ingang van 1 Maart 1948 wederom tot $3\frac{1}{2}\%$ zal worden verhoogd, tenzij de Nederlandsche Staatsleening 1938 inmiddels mocht zijn geconverteerd en Nederlandsch-Indië ten tijde dier conversie geacht kan worden met garantie van het Moederland te kunnen leenen tegen een reëlen rentevoet van 3% , afgescheiden van een emissiekoers van eenige percenten beneden pari.

Tenslotte kan nog worden vermeld, dat ook de rente op het aandeel van Nederlandsch-Indië in de 4% Nederlandsche Staatsleening 1933, welke terzelfder tijd als de Nederlandsche Staatsleening werd geconverteerd, is omgezet in die over een aandeel in de Nederlandsche Staatsleening 1938 en is teruggebracht tot 3% , eveneens onder voorwaarde, dat de rente vanaf 1 Maart 1948 gebracht zal kunnen worden op $3\frac{1}{2}\%$.

Door al deze renteverlagingen kon in 1938 minder aan rente betaald worden dan het jaar daarvoor. In 1938 werd namelijk aan rente op de vaste schuld circa f 38 miljoen betaald, tegen in 1937 rond f 52 miljoen. Tezamen met de sommen, welke voor rente van de vlottende schuld besteed zijn geworden over die jaren, geven de jaren 1938 en 1937 een vergelijking van f 40,5 miljoen tegen f 56 miljoen.

W. H. J. ELIAS.

De Valuta- en Effectenmarkten in 1938.

Valutamarkt.

Meer nog dan in het verloop der effectenmarkten en goederenbeurzen, weerspiegelt het op politiek- en economisch gebied zoo bewogen jaar 1938 zich in de koersbeweging der voornaamste valuta's. Deze koersbeweging droeg in den aanvang van het jaar een betrekkelijk rustig karakter, waarin echter verandering kwam, toen begin Maart de spanning tusschen Duitschland en Oostenrijk in een acuut stadium overging en op 12 Maart een hoogtepunt bereikte. Op dien datum stelde Duitschland met volkomen negatie van de scherpe nota's der Britsche en Fransche Regeeringen de wereld voor het fait accompli van de annexatie van Oostenrijk. De beurzen reageerden met heftige koers- en prijsdalingen, terwijl speciaal de kleinere continentale valuta's, waaronder ook de gulden, zwaren druk ondervonden. De zekerheid, dat de annexatie van Oostenrijk geen verdere consequenties met zich mede zou brengen, bracht slechts tijdelijk eenige ontspanning. Spoedig daarop trad de Tsjecho-Slowaaksche kwestie op den voorgrond, welke eerst eind September onder dramatische omstandigheden zou worden opgelost en tot dat moment de oorzaak van een latente spanning zou blijven. Daarnaast accentueerde de Spaansche kwestie het onzekere beeld der Europeesche politiek. Dank zij de

buitengewoon sterke technische positie heeft de Nederlandsche gulden aan den druk, waaronder het devies herhaaldelijk kwam te staan, zonder bezwaar weerstand kunnen bieden, waarbij het Nederlandsche Egalisatiefonds gemakkelijk in staat was de koersbeweging van den gulden binnen redelijke grenzen te houden. Het navolgende vergelijkend overzicht geeft van deze koersbeweging een beeld:

Koersverloop te Amsterdam der voornaamste valuta's in 1938.

	New-York	Londen	Parijs	Brussel	Tokio
3 Jan.	1,79 $\frac{5}{8}$	8,98 $\frac{3}{8}$	6,10	30,48	0,52 $\frac{1}{2}$
19 Maart	1,81 $\frac{5}{16}$	8,98 $\frac{1}{8}$	5,59	30,50	0,52 $\frac{1}{2}$
1 April	1,80 $\frac{5}{8}$	8,96 $\frac{7}{8}$	5,53	30,50	0,52 $\frac{1}{2}$
1 Juli	1,80 $\frac{11}{16}$	8,95 $\frac{3}{8}$	5,03 $\frac{3}{8}$	30,62	0,52 $\frac{3}{8}$
27 Sept.	1,87	8,84	4,96 $\frac{1}{2}$	31,65	0,52 $\frac{1}{4}$
1 Oct.	1,84 $\frac{3}{16}$	8,88	4,97	31,15	0,51 $\frac{3}{4}$
19 Nov.	1,84 $\frac{1}{16}$	8,65 $\frac{1}{4}$	4,84 $\frac{1}{4}$	31,12	0,49 $\frac{3}{4}$
30 Dec.	1,83 $\frac{7}{8}$	8,55 $\frac{7}{8}$	4,84	30,99	0,50

Gedurende de eerste 9 maanden van het jaar streefde het Nederlandsche Egalisatiefonds naar een stabielen koers ten opzichte van het pond sterling, hetgeen werd bereikt door tegen een door haar vastgestelden koers

het aangeboden pondenmateriaal uit de markt te nemen en deze ponden vervolgens te Londen door aankopen op de open markt in goud om te zetten. Zooals bekend, worden de verrichtingen van het Nederlandsche Egalisatiefonds niet gepubliceerd, zoodat omtrent den omvang dezer pondentransacties geen gegevens bekend zijn. Voor zoover noodig in verband met haar middenpositie beleende het Egalisatiefonds dit goud bij de Nederlandsche Bank. De tactiek van „pegging to sterling” werd op 27 September verlaten en vervangen door een oriëntering op den dollar, waardoor het verloop van den gulden ten opzichte van deze valuta een betrekkelijk stabiel karakter aannam.

Van de belangrijkste valuta's eischt het koersverloop van den Franschen franc in de eerste plaats nadere bespreking. Reeds vanaf het begin van het jaar was het Fransche betaalmiddel het object van grootscheepsche baissespeculaties. De daardoor veroorzaakte druk werd nog versterkt door kapitaalvlucht, voortspruitende uit de groote moeilijkheden van Frankrijk op het terrein der buitenlandsche politiek eenerzijds en de toenemende sociale onrust anderzijds. De eerste Chautemps-regering beschikte niet over voldoende prestige om de binnenlandsche onrust, welke het land in een sociale en economische chaos dreigde te storten, weg te nemen. De Regering werd, wederom onder leiding van Chautemps, gereorganiseerd. Het resultaat was echter negatief, zoodat het kabinet reeds op 10 Maart moest aftreden, om plaats te maken voor een tweede „Volksfront”-regering onder leiding van Leon Blum. Een openlijke inflatie dreigde, toen onder den druk der omstandigheden de Kamer en de Senaat toestemming verleenden tot verhooging van het blanco crediet van de circulatiebank aan den Staat tot 45 milliard, welk feit opnieuw tot een scherpe daling van den franc aanleiding gaf. Daarenboven nam de sociale onrust in plaats van te verminderen toe. In die periode begon zich evenwel onder alle lagen der bevolking een reactie te ontwikkelen. De oppositie tegen de Regering nam toe. Van de eerste gelegenheid, welke zich voordeed, werd dan ook gebruik gemaakt om de Regering te doen vallen. Op het financieele programma, hetwelk een sterk inflationistisch karakter droeg, is het Kabinet Blum op 8 April gestruikeld, waarop Daladier met de Regering werd belast. Een nieuwe devaluatie van den franc op basis van één £ = 179 francs volgde spoedig. De vaststelling van de nieuwe waarde vond plaats in overleg met de leden van het monetair driehoeksaccord: Amerika en Engeland. Al naarmate het prestige der Daladier-regering toenam, repatrieerde het naar het buitenland gevluchte kapitaal. De Fransche geldmarkt vertoonde aanmerkelijke ontspanning, zoodat het disconto van de Banque de France kon worden verlaagd. Begin Augustus had het Fransche devies wederom zwaren druk te doorstaan als direct gevolg van de toenemende spanning om het Tsjechische probleem, hetwelk in een gewapend conflict dreigde te ontaarden. De druk op het devies nam na de conferentie der mogendheden te München niet af. Over de door den Minister van Financiën, Marchandau, geconcipeerde saneeringsplannen bleken namelijk meeningsverschillen in den boezem van het Kabinet te bestaan, welke naar buiten uitlekten en voedsel gaven aan geruchten over een voorgenomen nieuwe devaluatie en wisselcontrole. Met de portefeuillewisseling tusschen den Minister van Financiën, Marchandau, en den Mi-

nister van Justitie, Reynaud, keerde de rust terug, waartoe de krachtige houding der Regeering tegenover de recalcitrante vakverenigingen niet weinig bijdroeg. De krachtproef had de Regeering op 30 November te doorstaan, op welken datum een algemeene staking door de vakverenigingen was aangekondigd, tenzij de Regeering zich alsnog tot concessies bereid toonde. Het stakings-experiment werd een algeheele mislukking, welk feit het prestige der Regeering niet weinig bevorderde. Vanaf dit moment dateert feitelijk de practisch ononderbroken goudstroom naar Frankrijk, welke ook in het nieuwe jaar verder aanhield. Het Fransche devies sloot te Amsterdam op den laatsten beursdag op *f* 4,84 tegen *f* 6,10 op 3 Januari 1938.

Het verloop van het pond sterling was niet minder bewogen. Zonder in de fout van overdrijving te vervallen, kan worden geconstateerd, dat alle belangrijke gebeurtenissen op politiek- en economisch gebied, waaraan het jaar 1938 zoo bijzonder rijk was, in het verloop van deze belangrijke valuta tot uitdrukking kwamen. Bij de bespreking van de koersbeweging van sterling, verdient in de eerste plaats het verloop van het devies ten opzichte van den dollar de aandacht. De onzekere vooruitzichten van den dollar, als gevolg van de door de Amerikaansche Regeering voorgenomen liquidatie van het goudsterilisatiefonds, benevens eenige andere maatregelen, welke een inflationistisch karakter droegen, leidden tot omzetting van dollars in sterlingsaldi. De noteering trok dientengevolge aan van \$ 5,0088 op 1 Januari tot \$ 5,03⁷/₈ op 17 Februari. Op dien datum trad onder invloed van de uitdrukkelijke verklaring van de Amerikaansche Regeering, dat geen verdere devaluatie in het voornemen lag, een reactie in. De dalende richting, welke de valuta thans ging volgen, werd vrijwel zonder onderbreking tot het einde van het jaar voortgezet. Op 26 November werd een laagterecord van 4,62¹⁵/₁₆ geregistreerd, waarop eenig herstel volgde. De noteering, welke op den eersten beursdag van het jaar \$ 5,0088 bedroeg, sloot op 4,64⁷/₈, hetgeen een depreciatie van 7,2% beteekende. Ongetwijfeld is de zwakke houding van sterling voor een deel aan politieke invloeden toe te schrijven. Het ware echter onjuist hierin de eenige of zelfs de voornaamste oorzaak te zien. Veeleer zijn het financieele en economische factoren, welke tot de depreciatie van sterling geleid hebben. Als een dezer factoren noemen wij de ongunstige ontwikkeling van den Britschen buitenlandschen handel, welke een natuurlijke druk op het devies ten gevolge had. Financieele kringen hadden echter de overtuiging, dat de Britsche Autoriteiten de daling tot in zeker opzicht bevorderden. Dit zou althans kunnen worden afgeleid uit het feit, dat het Britsche Egalisatiefonds in perioden van sterken druk op het devies bij herhaling zijn interventie heeft beperkt dan wel achterwege heeft gelaten, waarbij in officieele kringen de meening werd uitgesproken, dat het pond ten opzichte van den dollar was overgewaardeerd in dien zin, dat \$ 5,0088 (noteering van sterling te New-York op 1 Januari 1938) in Amerika een grootere koopkracht vertegenwoordigde dan een pond sterling in Engeland op denzelfden datum, welke dispariteit uit de relatie wisselkoers en prijsbeweging der laatste 10 jaren zou kunnen worden aangetoond. Het bestek van dit artikel leent zich er niet toe, verder op dit onderwerp in te gaan.

Van de belangrijkste factoren, welke het koersverloop

van den dollar in 1938 beheerschten, vermelden wij in de eerste plaats de natuurlijke neiging tot stijging van het devies, voortspruitende uit de sterk actieve handels- en betalingsbalans. Daarnaast leidde de politieke onzekerheid in Europa tot kapitaalsverplaatsing op groote schaal naar de V. S. van Amerika. De invloed van beide factoren blijkt uit de sterke stijging van den goudvoorraad van de Amerikaansche Schatkist. Deze voorraden vermeerderden van \$ 12,7 milliard op 1 Januari tot \$ 14 milliard per 31 December j.l., welk kwantum naar schatting circa 54% van den monetair wereldgoudvoorraad vertegenwoordigt.

De aan het goud gekoppelde *Belga* heeft in het afgelopen jaar voortdurend aan baisse-aanvallen bloot gestaan. Aanleiding daartoe was de latente druk, welke vanuit het binnenland op de Regeering werd uitgeoefend om de muntpolitiek te wijzigen en het devies de schommeling van het pond sterling te laten medemaken. De voorstanders van een nieuwe monetaire politiek achten het achteraf een fatale fout, dat bij de depreciatie van het ruilmiddel in 1935 onmiddellijk tot stabilisatie is overgegaan, welke vergissing zich thans in zooverre wrekt, dat de Belgische export, welke in zulk een groote mate op den Franschen franc is ingesteld, door de daling van dat devies groote moeilijkheden ondervindt, afgezien nog van de verdere waardevermindering van sterling, waardoor een deel van den Belgischen export ernstig is getroffen. Op 13 Mei werd de Regeering tot aftreden gedwongen en vervangen door een Kabinet met sterk sociaal-democratischen inslag onder leiding van Spaak. Men verwachtte algemeen, dat de nieuwe Regeering uit sociale overwegingen een nieuwen monetair koers zou inslaan. Zoover kwam het echter niet. De portefeuille van Financiën werd toevertrouwd aan den liberalen financier Gérard, die zich haastte te verklaren, dat een wijziging van de tot nu toe gevolgde politiek niet zou worden overwogen. Het devies had te voren onder hevigen druk gestaan, waardoor de goudvoorraad van de circulatiebank van 17,6 milliard tot 13,5 milliard verminderde. Na bovengenoemde verklaring keerde de rust en daarmee het afgevoelde goud geleidelijk weder terug.

In het internationale betalingsverkeer handhaafde de Japansche Regeering de officieele Sterling-Yen verhouding van 1 sh. 2 d. Door drastische import-restricties slaagde de Regeering erin, het invoersaldo over de eerste 9 maanden van 1938 tot 111,6 miljoen te drukken. De Zweedsche kroon, welke op de oude basis van 19,40 aan het pond sterling gekoppeld bleef, benevens de Zwitsersche franc noteerden ten opzichte van den gulden zeer stabiel. Wat betreft Zwitserland, hield de stijging van den goudvoorraad door toestrooming van „hot money” tot en met de eerste helft van Maart aan. De door de Centrale Bank in samenwerking met de particuliere banken getroffen maatregelen ter beteugeling van dezen ongewenschten goudtoevloed hadden weinig succes. De politieke gebeurtenissen in de tweede helft van Maart zorgden evenwel voor een natuurlijke correctie. De toevloeiing van kapitaal maakte plaats voor kapitaalsvlucht, welke tot eind Augustus aanhield en een flinke bres in den goud- en deviezenvoorraad sloeg. Na de ontspanning der Europeesche politieke constellatie nam de goudvoorraad in het laatste kwartaal weder in snel tempo toe, zoodat de voorraad aan het eind van het jaar vergeleken met het

begin van 1938 per saldo nog een geringe toename vertoonde.

De overige — voor den wereldhandel niet belangrijke — valuta's geven geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

De positie van het Nederlandsche betaalmiddel bleef gedurende het geheele jaar buitengewoon krachtig. Dank zij de enorme goudreserves was Nederland in staat, het hoofd te bieden aan den druk, welke bij herhaling op onze valuta werd uitgeoefend, hetzij door verschuiving van vagebondeerd kapitaal, hetzij door overbrenging naar het buitenland van Nederlandsch kapitaal. De goudvoorraad nam tot eind Augustus toe, op welk tijdstip deze, berekend op basis van de oude pariteit en ongeacht het goudbezit van het Egalisatiefonds, tot bijna 1½ milliard gulden was gestegen. Dit hooge cijfer bleef practisch tot het einde van het jaar gehandhaafd. Tegenover dezen goudvoorraad stond een bankbiljettencirculatie van f 991,5 miljoen, hetgeen met het begin van het jaar een stijging van f 85 miljoen beteekende. Belangrijk was het verloop van de post Rekening-courantsaldi van derden, welke vergeleken met den aanvang van het boekjaar een stijging van f 217 tot f 702 miljoen vertoonde. Het dekkingspercentage (berekend op de oude pariteit) daalde van 85% op 3 Januari tot 81% op 27 December. Op basis van de marktwaarde van het goud bedroeg het dekkingspercentage echter ruim 100%. Het officieele disconto bleef gehandhaafd op 2%.

De goudvoorraad van De Javasche Bank toonde practisch geen verandering. Op basis van de oude pariteit bedroeg deze per ultimo December f 116,9 miljoen tegen f 116,6 miljoen per 1 Januari 1938. De bankbiljettencirculatie nam een weinig toe. Deze bedroeg f 187,5 miljoen tegen f 187,2 miljoen. De rekening-courantsaldi van derden ondergingen een daling van f 86,7 miljoen tot f 83 miljoen. In het officieele disconto van 3% werd geen wijziging gebracht, terwijl de T.T. koers op Holland het geheele jaar op pari bleef gehandhaafd.

Effectenmarkt.

Het gematigd optimisme, waarmee de Amsterdamsche Beurs het jaar inzette, was slechts van korten duur. De hoop, dat de ernstige terugslag in de conjunctuur, welke in de tweede helft van 1937 haar intrede had gedaan, tot stilstand zou komen, bleek niet gerechtvaardigd te zijn. De verwachte verbetering bleef niet alleen uit, doch de conjunctuur vertoonde in het eerste halfjaar daarentegen duidelijke teekenen van voortschrijdende inzinking. Eerst in Juni maakte de daling plaats voor een licht herstel, hetwelk zich het geheele jaar kon handhaven, hoewel het peil van het begin van het jaar niet kon worden bereikt. Toen de beurs zich in begin Maart deze minder goede conjunctuurperspectieven realiseerde, maakte de prijshoudende stemming, welke gedurende Januari en Februari de markt kenmerkte, plaats voor een gevoelige reactie, welke door de spanningen, voortspruitende uit de gebeurtenissen in Centraal-Europa nog werd geaccentueerd. Daarnaast ondervond de beurs de gevolgen van de ineensstorting van de New-Yorksche effectenbeurs. De houding van de Amerikaansche Regeering tegenover het bedrijfsleven, gepaard gaande aan de sterk teruglopende bedrijvigheid eenerzijds en de gebeurtenissen

in Europa anderzijds, veroorzaakten in Wallstreet een gedemoraliseerde stemming, welke tot hevige koersdalingen aanleiding gaf. April bracht een licht herstel als gunstig resultaat van het door de Amerikaanse Regeering gepubliceerde uitgavenprogramma, hetwelk een bedrag van niet minder dan \$ 4 milliard omvatte. Wallstreet reageerde met een scherpe hausse, die door de Europeesche beurzen werd overgenomen. De in het begin van dit overzicht o.m. gememoreerde liquidatie van het Gold Sterilisation Fund hield met het uitgavenprogramma direct verband, aangezien deze maatregel een verruiming van de geld- en kapitaalmarkt ten doel had, welke het der Regeering mogelijk moest maken het uitgavenprogramma gemakkelijk te financieren en de credietbasis van het Amerikaanse bankwezen te verbreden. De gunstige stemming maakte echter reeds spoedig plaats voor een reactie, toen de buitengewoon onbevredigende resultaten van het bedrijfsleven over het eerste kwartaal bekend werden en de directe vooruitzichten van de conjunctuur weinig bemoedigend werden beoordeeld. De gedrukte sfeer van Wallstreet ging over in een gevoelige daling, toen de z.g. Wages and Hours Bill — welke minimum-loonen en maximum-arbeidsuren voorschreef — door het congres werd aangenomen.

Intusschen had zich onder invloed van de ongunstige conjunctuurindicaties — na een korte opleving in Februari — ook op de goederenmarkten een geleidelijke daling voltrokken. In de tweede helft van Mei werd de laagste stand op de goederenmarkt bereikt, terwijl het koerspeil der aandelen het laagstepeil van medio Maart naderde, zooals uit onderstaand overzicht blijkt.

	Amerikaansche goederenindex (Moody's Stat.)	Amsterdamsche beursindex.	Amerikaansche beursindex, Dow-Jones (Industrials).	Amerikaansche bedrijvigheids- index, Federal Reserve Board.
1937: Hoog:	228,1	158,7	194,40	118
Laag:	144,6	123,5	113,60	83
1938				
Januari	149,9	133,1	121,87	80
Februari	151,2	136,8	129,64	79
Maart	140,8	118,9	98,95	79
April	136,7	125,3	111,18	77
Mei	130,2	122,8	107,88	76
Juni	141,1	132	133,88	77
Juli	147,2	135,3	141,25	83
Augustus	143,7	129,6	139,27	88
September	144,6	127,7	144,45	90
October	144,1	131,8	151,73	96
November	141,2	131,9	149,82	100
December	143,9	130,9	154,76	104

In den loop van Juni begonnen de goederenmarkten teekenen van herstel te vertoonen. Meerdere vraag leidde tot een markante stijging voor vele grondstoffen, in het bijzonder metalen. Het gunstige sentiment, hetwelk daardoor in Wallstreet werd gewekt, was de aanleiding tot een scherpe haussebeweging over de geheele linie. Het pessimisme, waarmede men tot voor kort den gang van zaken in de naaste toekomst had beoordeeld, maakte plaats voor een opgewekte stemming. Men begon zich te realiseeren, dat de uitgavenpolitiek der Regeering te eeniger tijd haar invloed op de binnenlandsche

conjunctuur zou gaan uitoefenen. Van overspeculatie op de grondstoffenmarkten was bovendien geen sprake, terwijl de technische positie der effectenbeurzen door de aanhoudende liquidaties in de voorafgaande maanden aanmerkelijk was versterkt. Van het herstel der goederen- en effectenmarkten ging een gunstige wisselwerking uit op de conjunctuur in het algemeen en op de industriële bedrijvigheid in het bijzonder. Uit bovenstaand overzicht blijkt, dat het indexcijfer der industriële bedrijvigheid, nadat in Mei het laagste punt was bereikt, zonder eenige onderbreking is gestegen en tegen het einde van het jaar een niveau bereikte, dat ruim 40% boven het depressiepunt van Mei lag.

Het behoeft geen betoog, dat het conjunctuurherstel in Amerika en de hausse van Wallstreet de Amsterdamsche Beurs niet weinig hebben gestimuleerd en de aanleiding vormden tot een betere stemming, waarvan in de eerste plaats aandelen van grondstoffen producerende maatschappijen profiteerden. Onderstaande statistische gegevens (ontleend aan het kwartaalverslag van de Amsterdamsche Bank) geven van het verloop der markt een beeld.

Verloop van de Amsterdamsche Effectenbeurs in 1938.
(29 Sept. 1936 = 100).

	Banken	Industriën	Petroleum	Rubber	Scheepvaart	Suiker	Spoorwegen	Algemeen indexcijfer
1936								
26/9	92,6	92,1	85,5	81,2	88	83,5	87,5	88,7
29/9	100	100	100	100	100	100	100	100
1937								
Hoogste.....	130,9	153,5	129,1	198	234,1	166,8	192,2	158,7
Laagste.....	116,6	132,8	95,6	110,5	192,4	108	157	123,5
1938								
Januari.....	122	147	102,9	111,4	213,2	115,8	164,9	133,1
Februari.....	122,1	150,4	104,3	115,3	213	124,3	164,1	136,8
Maart.....	112	138,2	85,5	91,1	179,5	98,2	135,9	118,9
April.....	118,8	145,5	94,5	104,2	192,8	109,8	142,2	125,3
Mei.....	109,7	145,2	90,4	96,7	177,1	113,2	128,9	122,8
Juni.....	115,1	149,2	102	118,8	192,8	130,4	145,3	132
Juli.....	117,2	148,9	100,9	121,2	197,6	141,2	143,8	135,3
Aug.....	113,3	146,9	96,8	117,7	184,2	131,6	142,2	129,6
Sept.....	111,4	144,2	100	116,3	186,1	131,3	136,7	127,7
Oct.....	110,1	150,5	95,9	117,2	197,1	132,1	134,4	131,8
Nov.....	110,7	153,9	95,4	116,6	194,8	141,4	128,9	131,9
Dec.....	109	151,2	93	117,6	192,6	145	129,7	130,9

Een nadere beschouwing van bovenstaande cijfers toont aan, dat het herstel der Amsterdamsche Beurs minder geprononceerd is geweest dan te New-York het geval was, aan welk verschijnsel verschillende oorzaken ten grondslag lagen. In de eerste plaats had de reactie, welke in de tweede helft van 1937 inzette en in Maart 1938 haar culminatiepunt bereikte, te Amsterdam verhoudingsgewijze een geringeren omvang aangenomen. Het herstel, dat als gevolg daarvan minder markant was, werd echter gehandicapt door een zekere terughoudendheid als gevolg van de onzekere politieke vooruitzichten. Het Tsjecho-Slowaaksche probleem toonde reeds zijn scherpe kanten, terwijl de Spaansche kwestie de aanleiding was voor een latente spanning tusschen de geïnteresseerde mogendheden. Dit, gevoegd bij de zeer bewogen valutamarkten, verklaart, dat op de Amsterdamsche Beurs van een geprononceerde hausse van eenigszins langeren duur geen sprake is geweest.

De stijgende lijn werd in Augustus onderbroken door een daling op de goederenbeurzen en effectenmarkten, als gevolg van de toenemende spanningen rondom het probleem der Sudeten-Duitschers. De daling bleef echter van geringen omvang, aangezien de ongunstige politieke factoren gedeeltelijk werden geneutraliseerd door de over het geheel genomen uitstekende conjuncturaanwijzingen. In de V. S. van Amerika bleef de industriële bedrijvigheid zich gunstig ontwikkelen. Het Federal Reserve Board indexcijfer van de industriële productie steeg in geleidelijk tempo van 76 in Mei tot 90 in September. Een teleurstellende factor vormde de ontwikkeling der goederenmarkten, welke met de algemeene stijging op de effectenbeurs geen gelijken tred had gehouden. Zoo bedroeg de stijging van het indexcijfer der goederenbeurzen sinds Mei nauwelijks 10%, terwijl het Dow Jones-gemiddelde voor industriële fondsen over dezelfde periode met niet minder dan ruim 40% was gestegen. September bracht eenige verdere reactie, welke in de dagen voorafgaande aan de oplossing der Tsjechische kwestie in een gevoelige daling overging. Het verloren terrein werd evenwel in snel tempo na het vier-mogendhedenaccord van München herwonnen. Wallstreet hervatte de haussebeweging, welke practisch zonder onderbreking aanhield om in de tweede helft van November haar hoogtepunt te bereiken onder invloed van den uitslag der Amerikaansche verkiezingen voor Congres en Senaat, welke een belangrijke verschuiving van de Democratische- naar de Republikeinsche richting brachten. Ondanks het voortschrijdend economisch herstel en ongeacht het verstrekkende politieke- en economische evenement, gevormd door de totstandkoming van het Britsch-Amerikaansche handelsverdrag, kon het koerspeil van Wallstreet zich niet geheel handhaven. Door de practisch onafgebroken eenzijdige haussebeweging sinds Mei, was de technische positie van de markt er niet sterker op geworden. Met het naderend jaareinde in het vooruitzicht, gingen velen tot verkoop en winstneming over. De reactie was echter betrekkelijk gering en van korten duur. De laatste dagen van December brachten een herstel, hoewel het hoogste niveau van medio November niet werd bereikt.

De ontwikkeling der Amsterdamsche Beurs in het laatste kwartaal van 1938 vertoonde een minder opgewekt beeld. Na het herstel, hetwelk na het Münchenaccord was ingetreden, brak een zeer lustelooze periode aan. Het besef, dat ook na München de politieke controverse in Europa nog verre van opgelost waren, leidde tot terughoudendheid bij het publiek, waardoor de omvang der zaken tot een minimum inkromp. Deze stemming, welke tot het einde van het jaar het beursbeeld beheerschte, leidde tot een geringe koersafbrokkeling.

Het verloop van de beleggingsmarkt was in het jaar 1938 in velerlei opzichten belangwekkend. De daling van de kapitaalsrente welke onmiddellijk na de depreciatie van den gulden in September 1936 intrad en in 1937 practisch ononderbroken aanhield, zette zich in de eerste helft van 1938 nog voort, zooals uit het navolgende, aan de publicaties van het Nederlandsch Centraal Bureau voor de Statistiek ontleende, overzicht blijkt.

Evenals zulks in 1937 het geval was, werd de beleggingsmarkt geheel beheerscht door de abnormaal ruime geld- en kapitaalmarkt als gevolg van de internationale politieke, monetaire en economische verhoudingen en

Gemiddeld rendement van obligaties.

Gemiddelde	1934 — 4,03		Gemiddelde	1936 — 4,19	
	1935 — 4,24			1937 — 3,33	
	1937	1938		1937	1938
Januari.....	3,36	3,19	Juli.....	3,31	3,17
Februari.....	3,38	3,16	Augustus.....	3,27	3,19
Maart.....	3,43	3,25	September.....	3,27	3,37
April.....	3,40	3,19	October.....	3,31	3,21
Mei.....	3,38	3,14	November.....	3,25	3,22
Juni.....	3,34	3,17	December.....	3,23	3,20

de als gevolg daarvan geringe vraag naar nieuw kapitaal door overheid en particulieren. De overmatige liquiditeit der banken leidde in het begin van het jaar tot een groote vraag naar lang schatkistpapier, welke belangstelling zich reeds spoedig tot overheidsleeningen met betrekkelijk korten looptijd ging uitstrekken. Deze tendenz had tot gevolg, dat de grenzen tusschen geld- en kapitaalmarkt in dien zin vervaagden, dat geld, dat krachtens zijn wezen op de geldmarkt thuis hoorde een tendenz vertoonde om zich op de kapitaalmarkt vast te zetten. Het gevolg hiervan was een toenemende vraag naar- en een scherpe stijging van de officieel genoteerde leeningen met korten looptijd, zooals b.v. de 20-jarige 3% Nederland 1937, welke in Februari een koers van 103 bereikte. Het koersniveau der langjarige obligaties ondervond van deze verschuiving een stimulerend invloed. Onder deze omstandigheden besloot de Nederlandsche Regeering tot conversie van alle uitstaande 4% Staatsleeningen in een 3% leening, welke na 10 jaren een rente van 3½% zou afwerpen. Deze vorm van „gestaffelde rente”, welke een novum voor de beleggingsmarkt beteekende, was in zeker opzicht een compromis tusschen den Staat eenerzijds en de groote institutioneele beleggers anderzijds. De emissie, welke een bedrag van 1,67 milliard omvatte, werd een groot succes. Hoewel de uitgiftekoers een fractie beneden pari lag, werden de obligaties reeds dadelijk belangrijk boven pari verhandeld. De uitgifte bleek een voorbode te zijn van omvangrijke conversie-operaties op basis van een rente van 3% en circa parikoers. Reeds spoedig ontstonden daarbij excessen in dien zin, dat eenige 3½% leeningen, welke eerst in 1937 waren geëmitteerd, vervroegd werden afgelost. Ook deed zich het verschijnsel voor, dat conversieleeningen werden gesplitst in 2½% leeningen met korten looptijd (10 maximum 15 jaren) en 3% leeningen met langeren looptijd, waarvan de amortisatie eerst geruimen tijd na uitgifte een aanvang nam. De 2½% leeningen vonden voor een belangrijk deel hun weg naar de kluisen der particuliere bankinstellingen ter gedeeltelijke belegging van hunne zoo overvloedige middelen. Het behoeft geen betoog, dat de voortdurende daling van den rentevoet een bedreiging vormde voor de rentabiliteit van Levensverzekering Maatschappijen, Spaar- en Pensioenfondsen, etc. Dit leidde tot een aaneensluiting en vorming van een combinatie van groote institutioneele beleggers, waarbij behalve alle Levensverzekering Maatschappijen o.m. de Rijksfondsen, particuliere Spaarbanken, Rijkspostspaarbank, etc. zich aansloten. De organisatie noemde zich „Contact Commissie voor overleg in Beleggingszaken”, kortweg genoemd het beleggingsfront. Dit overzicht leent zich niet tot een uitvoerige bespreking omtrent werkzaamheid, organisatie, invloed, etc. dezer beweging, doch wel staat vast, dat aan den stroom van conversies tegen

steeds ongunstigere voorwaarden althans voorloopig een einde gekomen is, waartoe het beleggingsfront ongetwijfeld veel heeft bijgedragen. Aan het einde van het eerste semester kwam er aan de voortdurende daling van den rentevoet een einde, terwijl na een periode van stabiliteit in het derde kwartaal, een geringe stijging in de laatste maanden geconstateerd kon worden. Op de beleggingsmarkt was een toenemende verschuiving van openbare naar onderhandsche leeningen merkbaar, hetgeen tot gevolg had en nog heeft, dat de beleggingsmogelijkheden voor den particulieren belegger gaandeweg kleiner worden. Kenmerkend voor de situatie was voorts de fusioneering van eenige hypotheekbanken met levensverzekering maatschappijen. Weliswaar losten de levensverzekering maatschappijen hiermede hun eigen beleggingsvraagstuk tot op zekere hoogte op, doch de consequentie voor de beleggingsmarkt was een

verdere vermindering der investeringsmogelijkheden voor den particulieren belegger. Ongetwijfeld danken de beleggingstrusts, welke in den loop van dit jaar in grooten getale werden opgericht, aan deze beperkte investeringsmogelijkheden grootendeels hun ontstaan.

Wij besluiten dit overzicht met de opmerking, dat in het opgelopen jaar wederom de Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam in velerlei opzichten de belangen van den effectenhandel in het algemeen en den individueelen belegger in het bijzonder heeft gediend. Als voorbeeld van deze activiteit memoreeren wij de verzwaring der voorwaarden, waaraan obligatieleeningen moeten voldoen om tot de officieele notering te worden toegelaten, zoomede de maatregelen, welke zijn genomen om misstanden bij de introductie van en den handel in de depôtfractiebewijzen te voorkomen.

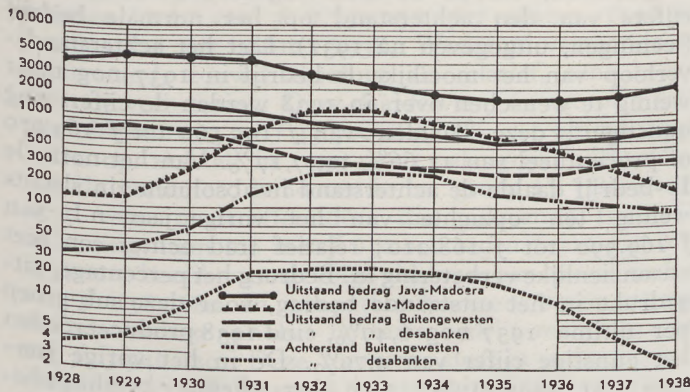
M. HAMELINK.

Het Volkscredietwezen in 1938.

JAVA EN MADOERA.

Het A.V.B.-bedrijf.

De gunstige ontwikkeling van het bedrijf der Algemeene Volkscredietbank gedurende de laatste jaren heeft zich in het jaar 1938 ten volle kunnen handhaven; de toename van de uitleening vond zelfs in een belangrijk sneller tempo plaats.

De zeer bevredigende verbetering van het bedrijf strekte zich vrijwel over de geheele linie uit. Naast de belangrijke toename van de uitleening, daalde de achterstand op het normale bedrijf, terwijl tengevolge van de regelmatig voortschrijdende liquidatie van het crisisbedrijf het totaal aan uitstaande crisisposten een aanzienlijke daling te zien gaf. De uitleening nam met meer dan het dubbele bedrag toe als in 1937, n.l. met rond f 3.960.000 (vorig jaar rond f 1.700.000). Het aantal uitgegeven leeningen steeg in nog sterker mate, n.l. met rond 121.000 stuks of 34% tegen rond 79.000 stuks of 28% in 1937. De gemiddelde leensom liep hierbij terug van f 45 tot f 41, terwijl deze in 1936 nog f 53 bedroeg. Evenals in 1937 moet deze daling toegeschreven worden aan het steeds toenemende aandeel van het desacrediet in de totale uitleening. Het afgelopen jaar heeft wel sterk in het teken van de desaleeningen gestaan en het ligt derhalve voor de hand, dat tengevolge

hiervan het gemiddelde leenbedrag zich op een lager niveau moest gaan bewegen.

Het totale per ultimo December uitstaande bedrag aan vorderingen, inclusief rekening-courant, nam in verslagjaar toe met f 2.441.380 (of rond 13%) tot f 20.765.600.

Daarentegen onderging de achterstand op de totale vorderingen wederom een flinke daling; deze bedroeg f 932.860, zoodat de totale achterstand per ultimo 1938 teruggelopen was tot f 1.715.920 of 8,26% (vorig jaar 14,46%) van het uitstaande bedrag. Hoe gestadig het tempo, waarin de saneering van het bedrijf plaats vindt, zich kon handhaven, blijkt wel overtuigend uit den relatieven terugloop van den achterstand in de jaren 1935/1938, berekend naar het achterstallige bedrag op ultimo van het voorafgaande jaar, welke respectievelijk de cijfers geeft te zien van 29%, 32%, 38% en 35%.

Raadpleegt men de in tabel II opgenomen gedetailleerde cijfers met betrekking tot de uitleening in de verschillende groepen, dan blijkt wel op overtuigende wijze welke belangrijke plaats de desaleeningen (groepen Ia en Ib) in de totale uitleening zijn gaan innemen. Dank zij de door de Regeering gevoerde rijstpolitiek en de tengevolge daarvan op een belangrijk hoger niveau dan in de diepste crisisjaren gestabiliseerde rijstprijzen, begint het vertrouwen van den Inheemschen landbouwer, dat hij de door hem bij de Algemeene Volkscredietbank aangegane — en door deze instelling op aangepast peil gehouden — financiële verplichtingen wederom kan afbetalen, zich in steeds toenemende mate af te teekenen. Dat dit aanwassend vertrouwen de uitleencijfers van het desabedrijf op gunstige wijze beïnvloedt, behoeft wel geen nader betoog: in 1938 heeft de totale uitleening van de Algemeene Volkscredietbank dan ook sterk den invloed daarvan ondergaan. Ten opzichte van 1937 nam de uitleening aan de groepen Ia en Ib met bijna f 2,5 m.m. toe tot f 8.352.730. Dit bedrag dient nog vermeerderd te worden met de om bedrijfstechnische redenen in groep IV (Diversen) ondergebrachte voorschotten, voor zooverre deze rechtstreeks den desaman ten goede komen, en wel ten

TABEL I. Algemeene Volkscredietbank (inclusief Rekening-Courant) en Desabanken op Java en Madoera.

Jaar	Aantal verstrekte nieuwe voorschotten	Gemiddelde leensom nieuwe voorschotten	Totaal uitgeleend	Totaal terugbetaald	Uitstaand	Achterstand	
						Bedrag	%
<i>Algemeene Volkscredietbank:</i>							
1928	826.414	65	55.473.924	52.284.292	43.329.678	1.300.905	3,—
1929	895.186	66	62.732.247	56.985.630	48.400.839	1.485.844	3,07
1930	922.809	63	60.509.743	60.645.044	47.939.243	2.905.819	6,06
1931	760.653	52	41.875.753	49.680.061	40.308.854	7.764.515	19,26
1932	451.812	43	20.518.550	31.138.798	29.755.333	12.738.497	42,81
1933	327.975	40	14.119.027	20.142.748	23.765.698	12.551.853	52,81
1934	305.138	39	12.861.080	17.292.250	17.993.100	8.826.920	49,06
1935	249.507	53	14.216.890	14.492.440	16.612.550	6.262.280	37,70
1936	278.510	53	15.946.310	14.825.090	17.005.550	4.268.890	25,10
1937	357.402	45	17.614.190	15.869.540	18.324.220	2.648.780	14,46
1938	478.226	41	21.577.690	18.800.760	20.765.600	1.715.920	8,26
<i>Desabanken:</i>							
1928	3.064.000	14	41.388.831	40.909.813	7.573.592	36.345	0,48
1929	3.254.000	14	44.887.267	44.419.446	8.041.413	40.135	0,5
1930	3.146.000	13	41.139.490	41.382.400	7.798.501	96.376	1,24
1931	3.017.000	11	32.282.975	34.651.339	5.392.124	217.100	4,03
1932	2.692.978	8	20.508.554	22.475.434	3.425.330	256.973	7,5
1933	2.677.751	6	16.434.724	16.742.753	3.120.442	250.053	8,01
1934	2.662.200	6	15.418.200	15.726.028	2.805.400	225.541	8,04
1935	2.473.600	6	13.719.900	13.904.573	2.586.300	171.056	6,61
1936	2.522.800	6	14.054.700	13.918.761	2.693.900	93.147	3,46
1937	2.822.264	6	16.703.838	16.318.373	3.061.945	43.717	1,43
1938	3.093.141	6	19.235.238	18.905.533	3.364.748	20.921	0,62

bedrage van f 853.040. In totaal werd dus in 1938 f 9.205.770 of 47% van het totaal aan voorschotten uitgeleend bedrag aan zuiver desacrediet uitgezet. Het is evident, dat ook de voortdurende liquidatie van het crisisbedrijf er het hare toe heeft bijgedragen om deze gunstige ontwikkeling mogelijk te maken. Dank zij de omstandigheid, dat aan het desacrediet bijna even veel is uitgezet als aan de voorschotten van alle overige groepen tezamen, keert langzaam maar zeker de oude, gezonde toestand van het Volkscredietwezen weer terug. Immers het spreekt wel vanzelf, dat het bedrijf van eene instelling als de Algemeene Volkscredietbank, gezien de samenstelling van hare leeners, die voor het overgrote deel tot de landbouwende bevolking dienen te behoren, zich voornamelijk heeft te bewegen in de desasfeer. Het laat zich thans aanzien, dat dit proces zich in de komende jaren in toenemende mate zal ontwikkelen. Had in 1936 en de crisisjaren daarvoor in de desagroepen (Ia en Ib) credietafstooting plaats en wogen in het jaar 1937 de uitleening en de aflossing nog vrijwel tegen elkaar op, in 1938 vond voor het eerst sinds vele jaren wederom een credietexpansie ten bedrage van f 1.085.000 plaats.

In harmonie met de verhoogde uitleening aan den

desamen steeg het uitstaande bedrag van het normale bedrijf der Ia-groep per ult. van het jaar tot f 2.357.760 (vorig jaar f 1.677.140) en dat der Ib-groep tot f 3.508.640 (vorig jaar f 2.614.100).

Een waarborg, dat door de uitbreiding, die het desabedrijf heeft ondergaan, de veiligheid niet in het gedrang is gekomen, bieden de zich nog steeds verbeterende cijfers van den achterstand op het normale bedrijf (leeningen, uitgegeven nà 1932). Liet het achterstandsverloop van het moeilijke Ia-bedrijf in 1937 nog maar weinig te wenschen over, in 1938 werden de cijfers nog gunstiger: deze daalden van f 195.560 tot f 169.070 of procentueel van 11,66% tot 7,17%. Van het normale Ib-bedrijf daalde de achterstand in absoluten zin slechts weinig ten opzichte van het vorige jaar, n.l. van f 169.590 tot f 168.210; relatief trad echter een niet onaanzienlijke verbetering in. Bedroeg het percentage, uitgedrukt in het uitstaande bedrag, voor deze sub-groep per ultimo 1937 nog 6,49%, eind 1938 produceerde het het gunstige cijfer van 4,79%. De in het vorige jaar-overzicht aangestipte zich herstellende betalingsdiscipline heeft zich gedurende 1938 opnieuw weten te verbeteren.

In tegenstelling met het vorige jaar, toen de uitlee-

TABEL II.

Algemeene Volkscredietbank (Java en Madoera).

	Uitgeleend	Terugbetaald	Uitstaand normaal bedrijf	Achterstand normaal bedrijf		Uitstaand crisis	Achterstand crisis
				Bedrag	%		
Ia. Desa-seizoen.....	2.918.570	2.580.090	2.357.760	169.070	7,17	644.970	644.340
Ib. Desa-termijn.....	5.434.160	4.687.450	3.508.640	168.210	4,79	180.460	180.460
IIa. Ambtenaren, enz.....	2.759.070	2.379.720	2.433.480	70.630	2,90	36.740	24.480
IIb. Gepensioneerden.....	4.998.980	4.514.510	4.701.170	9.900	0,21	2.800	2.800
III. Middenstanders.....	890.220	998.310	1.645.470	43.500	2,64	51.160	51.160
IV. Diversen.....	2.585.680	1.741.920	3.546.220	120.400	3,40	24.940	18.690
Totaal Voorschotten.....	19.586.680	16.902.000	18.192.740	581.710	3,20	941.070	921.930
Rekening-Courant.....	1.991.010	1.898.760	1.631.790	212.280	13,01	—	—
Totaal-generaal.....	21.577.690	18.800.760	19.824.530	793.990	4,01	941.070	921.930

ning aan de IIa-groep (vaste-inkomstentrekking) met rond *f* 158.000 daalde, gaf 1938 met een totale uitleening van *f* 2.759.070 de niet onbelangrijke toename van *f* 413.820 te zien, als gevolg waarvan het uitstaande bedrag van het normale bedrijf van deze groep steeg van *f* 2.030.560 tot *f* 2.433.480. De hiernaast nog steeds dalende achterstand (van *f* 87.230 of 4,30% tot *f* 70.630 of 2,90%) wijst op een gunstige ontwikkeling van dit onderdeel van het bedrijf.

Ook groep IIb (Gepensioneerden) geeft redenen tot tevredenheid. Evenals voor groep IIa, zette de daling in de uitzettingen over het vorige jaar zich gedurende 1938 in eene stijging van *f* 249.000 om, waardoor het uitstaande bedrag van *f* 4.235.460 tot *f* 4.701.170 kon toenemen. Deze stijging is, zooals in het vorige jaaroverzicht reeds in uitzicht werd gesteld, een gevolg van de in 1938 plaats gehad hebbende vernieuwingen van de aan de leden van den Bond van Inheemsche Gepensioneerden verstrekte leeningen met een looptijd van twee jaren. Aangezien achterstand op deze leeningen alleen kan voorkomen in de betrekkelijk zeldzame gevallen van verleend uitstel, kan deze, als staande buiten eenig verband met de betalingsdiscipline, verder gevoegelijk buiten beschouwing worden gelaten.

Wat betreft het middenstandscrediet (groep III), hier kon de stijging in de uitzettingen van het vorige jaar zich gedurende 1938 niet handhaven. Uitgeleend werd *f* 890.220 tegen *f* 1.204.010 in 1937, derhalve *f* 313.790 minder. Aldus bleef de uitleening toch nog ruim *f* 50.000 boven 1936. Het uitstaande bedrag van het normale bedrijf daalde minder, dan de lagere uitzettingen op zichzelf beschouwd zouden doen vermoeden, n.l. van *f* 1.734.290 per ultimo 1937 op *f* 1.645.470 per ultimo 1938. Wederom vertoonde de achterstand, zoowel absoluut als relatief, eene bevredigende verbetering. Deze daalde van *f* 62.240 of 3,59% per ultimo 1937 tot *f* 43.500 of 2,64% per ultimo 1938.

De op zichzelf in 1937 reeds belangrijke uitbreiding van de credieten, behorende tot groep IV (Diversen), werd verre overtroffen door die gedurende 1938. De uitleening nam toe met *f* 650.000 tegen *f* 310.910 over 1937 en bereikte tengevolge daarvan een totaal bedrag van *f* 2.585.680. In sympathie hiermede steeg het uitstaande bedrag van het normale bedrijf met *f* 831.300 tot *f* 3.546.220. Deze toename staat in rechtstreeksch verband met de in 1938 verstrekte schuldbevrijdingscredieten, waarvan het uitstaande bedrag steeg van *f* 255.464 per ultimo 1937 tot *f* 409.837 per ultimo 1938. Evenals in 1937 was deze groep de eenige waarvan de achterstand een stijging vertoonde, n.l. van *f* 82.280 tot *f* 120.400. De groote toename van het uitstaande bedrag van het normale bedrijf dezer leeningen in aanmerking genomen, behoeft deze achterstandsstijging geen zorgen te baren, al blijft waakzaamheid geboden. Het achterstandspercentage, uitgedrukt in het uitstaande bedrag, kan met 3,40% (vorig jaar 3,03%) eene vergelijking met de overeenkomstige cijfers van de desagroepen (Ia en Ib), respectievelijk ad 7,17% en 4,79%, nog altijd glansrijk doorstaan.

Uit de bovenstaande cijfers van de verschillende groepen blijkt reeds, dat de in 1936 ingezette bedrijfstendenz zich in 1938 kon uitbreiden. Ook dit jaar sloot met een excedent van uitleening boven aflossing: voor het normale bedrijf van de gezamenlijke voorschotgroepen bedroeg dit *f* 2.684.680 (vorig jaar *f* 1.591.260). Het

saldo aan uitstaande voorschotten beliep ultimo 1938 18.192.740, hetgeen neerkomt op eene toeneming met *f* 3.186.280.

Niet alleen verliep het normale bedrijf op bevredigende wijze, ook de afwikkeling van het crisisbedrijf (leeningen, uitgegeven vóór 1933) stemt tot tevredenheid. Het totaal dier oude vorderingen liep terug van *f* 1.763.510 tot *f* 941.070. Voor een bedrag van *f* 127.518 (vorig jaar *f* 174.168) is deze terugloop het gevolg van verleende crisiskortingen, terwijl in totaal *f* 193.060 (vorig jaar *f* 180.510) overgeschreven werd naar Oninbare Vorderingen en Ingekochte Onderpanden, waarvan een bedrag van *f* 123.560 ten gunste van het crisisbedrijf is gekomen. Hierbij zij aangeteekend, dat de crisiskortingmaatregel, in overleg met de Plaatselijke Commissie's van Toezicht en Bijstand, zij het met een verlaagd percentage, ook in 1938 van kracht is gebleven.

Het ligt uiteraard in de rede, dat, naar mate het Crisisbedrijf meer ineenschrompelt, de absolute cijfers, aangevende de plaats gehad hebbende afbetalingen, zullen blijven terugloopen, aangezien de laatste restanten van dit bedrijf steeds moeilijker zullen zijn te innen.

Tenslotte overgaande tot eene beschouwing van de laatste groep, n.l. die der Rekening-Courant-credieten, constateeren wij, evenals voor 1938, een kleine uitbreiding; het uitstaande saldo dier rekeningen beliep, dank zij eene stijging van *f* 77.540 (vorig jaar *f* 71.880), per ultimo 1938 *f* 1.631.790 (vorig jaar *f* 1.554.250). De achterstand op deze in hoofdzaak vóór 1933 uitgegeven credieten, die eind 1937 nog zeer hoog was, daalde belangrijk en wel van *f* 345.990 of 22,26% tot *f* 212.280 of 13,01%. Van deze daling ad *f* 133.710 werd in totaal een bedrag van *f* 33.826 overgeschreven naar Oninbare Vorderingen en Ingekochte Onderpanden.

Het desabankbedrijf.

De in het vorige jaaroverzicht geuite veronderstelling inzake de geleidelijke toeneming van de uitzettingen, is, voor zoover het het jaar 1938 betreft, ten volle in vervulling gegaan: de rustige opwaartsche beweging heeft zich ook in verslagjaar voortgezet. Zooals uit de cijfers van tabel I blijkt, vertoonden het aantal uitgegeven leeningen (3.093.141) de gemiddelde leensom van *f* 6,22 en dus vertoonde het totaal uitgeleende bedrag (*f* 19.235.238) wederom eene toeneming ten opzichte van het vorige jaar, welke stijgingen in procenten uitgedrukt, resp. 9,6%, 5,1% en 15,2% bedroegen. In sympathie hiermede steeg ook het bij sluiting van het boekjaar aan leeningen uitstaande bedrag met *f* 302.803 (9,9%) tot *f* 3.364.748.

Ook wat den achterstand bij de desabanken betreft, bleef door de regelmatige daling de ontwikkeling haar gunstig verloop behouden. Wederom daalde de achterstand aanzienlijk, zoodat deze aan het einde van 1938 nog slechts met het luttele bedrag van *f* 20.921 of 0,62% in de boeken voorkwam. In deze daling ad *f* 22.796 is een bedrag van *f* 15.395 aan afschrijvingen begrepen. Dat de vraag naar desacrediet nog steeds toeneemt, blijkt wel uit het feit, dat in verslagjaar nog 177 nieuwe bankjes werden opgericht, waartegenover er echter 95 moesten worden opgeheven.

Het loemboengbedrijf.

Het loemboengcrediet handhaafde zich in het afgelopen boekjaar vrijwel op het niveau van het daaraan voorafgaande, zoodat de in het vorige jaaroverzicht geuite veronderstelling, als zoude de vermindering van het aantal leeners met 72.000 eene aanwijzing kunnen zijn van eene afnemende behoefte aan padicrediet op het platteland, niet in vervulling is gegaan. Het aantal leeners liep niet alleen niet verder terug, doch nam zelfs een weinig toe, n.l. met 8.600. In verband hiermede onderging het loemboengcredietwezen gedurende het boekjaar 1937/1938 slechts geringe wijzigingen. Slechts 8 (vorig jaar 15) nieuwe instellingen werden opgericht, waartegenover de opheffing van een 32-tal (vorig jaar 17) loemboengs stond. Dientengevolge daalde het totale aantal instellingen tot 5.561 (vorig jaar 5.585). De uitleening nam slechts in onbeduidende mate toe en bereikte een totaal van 1.080.800 (vorig jaar 1.060.200) quintalen, evenals het aantal leeners, dat van 1.114.800 tot 1.123.400 steeg. In verband hiermede ligt het voor de hand, dat ook de gemiddelde uitgeleende hoeveelheid vrijwel stationnair bleef (96 kg tegen 95 kg het jaar tevoren).

Dat over de aflossing niet te klagen viel, blijkt uit de omstandigheid, dat de achterstand zich op het gunstige peil van het jaar te voren wist te handhaven: deze bedroeg 25.568 (vorig jaar 25.200) quintalen.

Aangezien het loemboeng-boekjaar reeds ultimo September eindigt kan — in tegenstelling met de Algemeene Volkscredietbank en de desabanken — thans reeds het een en ander over de bedrijfsresultaten worden medegedeeld. In de bedrijfskosten kwam slechts weinig verandering; het totaal dier kosten bedroeg *f* 311.800 (vorig jaar *f* 304.300), neerkomende op 28,8 cent (vorig jaar 28,7 cent) per uitgeleend quintaal. De op de uitzettingen ontvangen rente ad 292.900 quintalen (vorig jaar 291.600) onderging eveneens practisch geen verandering. Echter bracht het hiervan voor verkoop bestemde deel aanzienlijk meer per quintaal op; er werd een prijs gemaakt van *f* 3 per quintaal tegen *f* 2,20, *f* 2,28, *f* 2,53 en *f* 1,96 in respectievelijk 1937, 1936, 1935 en 1934.

Hierdoor kon het bedrijf, in zijn geheel beschouwd, meer winst maken dan het jaar tevoren, tengevolge waarvan het zuiver vermogen in geld toenam met *f* 278.500 (vorig jaar *f* 236.900) tot *f* 8.483.700 (vóór overschrijving naar de desakassen). Het zuiver vermogen in padi steeg eveneens en bedroeg per ultimo van het boekjaar 1.331.700 (vorig jaar 1.326.100) quintalen.

In verslagjaar werd door 1.146 instellingen (vorig jaar 78) een bedrag van rond *f* 849.900 (vorig jaar *f* 50.200) naar de desakassen overgeschreven, waarna het restant van het zuiver vermogen in geld *f* 7.633.800 (vorig jaar *f* 8.205.200) bedroeg.

BUITENGEWESTEN.

Het A. V. B.-bedrijf.

Uit de cijfers van tabel III blijkt, dat ook het bedrijf in de Buitengewesten zich in het afgelopen jaar op bevredigende wijze kon ontwikkelen. De uitzettingen namen toe met *f* 1.486.380 (vorig jaar *f* 1.010.790), terwijl het aantal leeners steeg met 11.816 (vorig jaar 5.688) tot 51.792 (vorig jaar 39.976). De gemiddelde

leensom onderging vrijwel geen verandering en bedroeg *f* 137 tegen *f* 138 over 1937.

In samenhang met de vermeerderde uitleening steeg het uitstaande bedrag tot *f* 7.759.830 (vorig jaar *f* 6.634.980).

Het totale achterstallige bedrag daalde met *f* 139.350 tot *f* 909.220 of 11,72% van het uitstaande bedrag (vorig jaar *f* 1.048.570 of 15,80%). Deze daling komt voor het overgrootste deel ten gunste van het crisisbedrijf, waarvan de achterstand daalde met *f* 148.540 tot *f* 453.730 (vorig jaar *f* 602.270), in harmonie waarmede het belang van de Algemeene Volkscredietbank in leeningen, uitgegeven vóór 1933, terugliep tot *f* 496.600 (vorig jaar *f* 719.690). Hiernaast gaven ook de Rekening-Courant-credieten een achterstands-daling te zien tot *f* 172.770 (vorig jaar *f* 214.490). Het normale bedrijf daarentegen zag zijn achterstand in absoluten zin toenemen tot *f* 282.720 (vorig jaar *f* 231.810), doch in relatieven zin een weinig dalen n.l. van 4,38% per ultimo 1937 tot 4,22%. De stijging van den absoluten achterstand is goeddeels een gevolg van de sterk vermeerderde uitzettingen, waarop een zekeren achterstand niet te ontgaan is; ze schuilt voornamelijk in de z.g. rubberleeningen, waarop de achterstand alleen reeds met bijna *f* 32.000 toenam. Aangezien deze leeningen ten volle gegarandeerd worden door het rubberfonds, behoeft deze stijging geen zorg te baren. Afgezien van deze garantie kan overigens een bevredigende afwikkeling van deze credieten tegemoet gezien worden.

In de hiervoren genoemde achterstands-dalingen zijn verleende criskortingen begrepen ten bedrage van *f* 12.179 en overboekingen naar Ingekochte Onderpanden en Oninbare Vorderingen, in totaal voor de voorschottengroepen tot een bedrag van *f* 64.944, vrijwel geheel betrekking hebbende op het crisisbedrijf. Voor de Rekening-Courant-credieten bedragen deze overschrijvingen *f* 36.813.

Bij beschouwing van de in tabel IV verwerkte detailgegevens omtrent het uitleenbedrijf, valt in de eerste plaats op, dat alle groepen, behoorende tot de voorschotten-rubriek een credietexpansie vertoonden, hetgeen de laatste crisisjaren nimmer meer het geval is geweest. Zoo kon het uitstaande bedrag van de groep desaseizoenleeningen, die voor de Buitengewesten overigens van ondergeschikt belang zijn, toenemen met *f* 85.810 tot *f* 135.900. De achterstandsstijging van deze credieten tot *f* 4.230 kan in verband met de groote toename van deze credieten als normaal worden beschouwd; immers het achterstandspercentage daalde van 3,55% per ultimo 1937 tot 3,11%. De groote toename van de desaleeningen is echter nog meer het gevolg van de stijging der termijnleeningen (Ib). Bedroeg de credietexpansie van deze leeningen in 1937 reeds rond *f* 100.000, in verslagjaar steeg deze tot *f* 464.750, tengevolge waarvan het uitstaand bedrag van het normale bedrijf opliep tot 1.836.480 (vorig jaar *f* 1.336.920). Als gevolg van deze verhoogde uitleening liep de achterstand op van *f* 64.940 tot *f* 89.340, hetgeen, blijkende uit het gelijk gebleven percentage ad 4,86%, niet plaats vond ten koste van de betalingsdiscipline.

Ook aan de groep der vaste-inkomsten-trekkers kon meer worden uitgeleend dan in 1937, waardoor het uitstaande bedrag kon stijgen van *f* 1.328.050 tot

TABEL III.

Algemeene Volkscredietbank (Buitengewesten), inclusief Rekening-Courant.

Jaar	Aantal verstrekte nieuwe voorschotten	Gemiddelde leensom nieuwe voorschotten	Totaal uitgeleend	Totaal terugbetaald	Uitstaand	Achterstand	
						Bedrag	%
1928	65.655	227	18.606.908	17.474.038	14.026.296	321.662	2,29
1929	68.048	229	19.446.314	18.661.274	14.675.134	397.791	2,71
1930	71.665	206	18.291.419	19.180.280	13.721.181	645.373	4,70
1931	65.722	162	13.540.058	15.533.557	11.717.391	1.558.288	13,30
1932	39.802	133	7.409.793	10.188.259	8.926.408	2.449.757	27,44
1933	33.421	122	5.715.249	6.973.329	7.574.456	2.620.081	34,59
1934	33.195	104	4.985.560	5.910.930	5.995.890	2.179.620	36,35
1935	34.838	119	5.908.070	5.880.580	5.657.580	1.738.480	30,73
1936	34.288	134	6.358.540	5.927.160	5.955.150	1.427.940	23,98
1937	39.976	138	7.369.330	6.764.410	6.634.980	1.048.570	15,80
1938	51.792	137	8.855.710	7.623.900	7.759.830	909.220	11,72

f 1.446.700. Daarentegen daalde de achterstand nav f 61.070 of 4,60% tot f 55.090 of 3,81%.

Evenals in 1937 konden de aan de gepensioneerden-groep verstrekte credieten wederom in omvang toemen. De uitleening nam toe met f 130.880, waardoor het uitstaande bedrag f 921.740 (vorig jaar f 774.680) beliep. De geringe achterstand kan, om de bij het Java-bedrijf genoemde redenen, stilzwijgend worden voorbijgegaan.

Het middenstandscrediet bleef zich uitbreiden. Tegenover de stijging van de uitleening in 1937 met f 73.390 maakt 1938 met eene toeneming van f 119.120 een nog beter figuur. Het uitstaande bedrag kon dan ook met f 102.910 tot f 1.138.210 stijgen. In het verloop van den achterstand kwam eene wijziging ten goede. Het jaar kon afgesloten worden met een achterstand van f 75.510 of 6,63% (vorig jaar f 78.030 of 7,54%).

Evenals in 1937 bewoog de uitleening aan de Diversengroep zich op een aanzienlijk hoger niveau. In sympathie met eene met f 389.230 (vorig jaar f 243.950) toegenomen uitleening, kon het uitstaande bedrag stijgen tot f 1.217.570 (vorig jaar f 771.540). Deze groote stijging hangt ten nauwste samen met de door het plaatselijk kantoor te Manado verstrekte langjarige schuldbevrijdingscredieten, waarop veel uitgeleend en naar verhouding uiteraard betrekkelijk weinig afgelost werd.

De achterstand op het normale bedrijf dezer groep steeg van f 22.840 of 2,96% tot f 56.070 of 4,61%. Van deze achterstandsstijging ad f 33.230 komt f 32.000 ten laste van de hiervoren reeds genoemde, ten volle gegarandeerde rubberleeningen, waarop thans nagenoeg

geen toekomstig verval meer is en weer regelmatig zal worden ingelopen.

Het tempo, waarin de liquidatie van het crisisbedrijf verliep, was niet onbevredigend; het uitstaande bedrag liep terug van f 719.690 tot f 496.600 of met ongeveer $\frac{1}{3}$ (evenals het vorige jaar).

De groep Rekening-Courant-credieten bleef evenals in 1937 een levend karakter vertoonen; het totaal aan disposities en stortingen is bevredigend geweest. Wederom daalde het per ultimo boekjaar uitstaande bedrag: het kwam op f 566.630 (vorig jaar f 618.710). Alhoewel de achterstand op deze — in hoofdzaak van vóór 1933 afkomstige — credieten nog hoog bleef, kon verbetering geconstateerd worden; tegenover f 214.490 of 34,67% per ultimo 1937 stond eind 1938 een achterstand van f 172.770 of 30,49%.

Het dorpsbankbedrijf.

De gunstige ontwikkeling van het bedrijf der dorpscredietinstellingen kon zich ook in verslagjaar handhaven. Het aantal leeningen steeg van 145.100 tot 153.519, terwijl de gemiddelde leensom opliep van f 8,91 tot f 9,63. Als gevolg hiervan vertoonde de uitleening, in totaal f 1.477.875 beloopende, eene toeneming met f 184.675 (vorig jaar f 130.700), waaraan alle rsorten het hunne hebben bijgedragen. Ook het aantal instellingen nam toe en bedroeg 495 (vorig jaar 469).

Bij de instellingen in Benkoelen daalde de gemiddelde leensom tot f 14,69 (vorig jaar f 15,94) evenals bij die in de Minahassa, waar een terugloop van f 56,75 tot f 52,64 plaats vond. Dit laatste kan tot voldoening stemmen, als men in aanmerking neemt, dat de gemid-

TABEL IV.

Algemeene Volkscredietbank (Buitengewesten).

	Uitgeleend	Terugbetaald	Uitstaand normaal bedrijf	Achterstand normaal bedrijf		Uitstaand crisis	Achterstand crisis
				Bedrag	%		
Ia. Desa-seizoen.....	165.930	104.630	135.900	4.230	3,11	67.370	67.370
Ib. Desa-termijn.....	2.474.520	2.009.770	1.836.480	89.340	4,86	109.350	109.090
IIa. Ambtenaren, enz.....	1.382.360	1.267.070	1.446.700	55.090	3,81	18.030	17.920
IIb. Gepensioneerden.....	1.031.670	879.480	921.740	2.480	0,27	—	—
III. Middenstanders.....	852.100	806.850	1.138.210	75.510	6,63	181.230	178.710
IV. Diversen.....	1.172.170	769.430	1.217.570	56.070	4,61	120.620	80.640
Totaal voorschotten.....	7.078.750	5.837.230	6.696.600	282.720	4,22	496.600	453.730
Rekening-Courant.....	1.776.960	1.786.670	566.630	172.770	30,49	—	—
Totaal-generaal.....	8.855.710	7.623.900	7.263.230	455.490	6,27	496.600	453.730

delde leensom in dit ressort sinds jaar en dag zeer hoog is geweest. In de overige ressorten, t.w. Tapanoeli, Sumatra's Westkust, en Bali en Lombok nam de gemiddelde leensom een weinig toe.

Het uitstaande bedrag der gezamenlijke credietinstellingen steeg uiteraard eveneens en bereikte het bedrag van f 493.653 (vorig jaar f 438.600). Niettegenstaande deze stijging, bleef de achterstand zich in dalende richting bewegen; deze beliep per ultimo 1938 f 18.021 of 3,65% (vorig jaar f 20.900 of 4,8%). Van deze daling ad f 2.879 was f 2.100 een gevolg van plaats gehad hebbende afschrijvingen. In de ressorten Benkoelen en Manado nam de achterstand iets toe, doch deze toeneming was zoo onbeduidend, dat zij geen enkele reden tot ongerustheid behoeft te geven.

Alles bijeengenomen, kan de toestand van het dorpscredietwezen in de Buitengewesten thans gezond worden genoemd.

ALGEMEEN.

Na de behandeling van het cijfermateriaal vragen de volgende feiten van algemeen aard in het kort de aandacht. Ook in verslagjaar werd steeds meer een beroep gedaan op de A.V.B. Gewezen moge worden op de in samenwerking met de „Good Year“-fabrieken uitgegeven leeningen voor het aanschaffen van rubberdogkarbanden, de uitbreiding van het pasarcrediet (in Poerwokerto, Keboemen en Blitar) en de in samenwerking met het Instituut voor de Zeevisserij uitgegeven vrachtaartleeningen in Bangkalan. De schuldbevrijdingsarbeid werd met kracht voortgezet. Zoals uit de in „Volkscredietwezen“ gepubliceerde rapporten blijkt, werden wederom geregeld onderzoekingen gehouden, n.l. in Demak, Poerbolingo en Bandjarnegara, Sidoardjo en Ngawi, terwijl verschillende rapporten (nog) niet gepubliceerd zijn. Als gevolg van even genoemde onderzoekingen werd de verstrekking van schuldbevrijdingscredieten belangrijk uitgebreid, zoodat thans de volgende gebieden in deze credietverstrekking betrokken zijn: Serang, Pandeglang, Garoet, Tjamis, Poerwakarta, Cheribon, Indramajoe, Pekalongan, Pematang, Poerbolingo, Demak, Pati, Ngawi, Kediri, Toeloengagoeng, Ponorogo, Sitoebondo en de Minahassa. Ten aanzien van laatstgenoemd gebied, waar reeds een flink bedrag aan schuldbevrijdingsleeningen uitstaat, mag, als direct gevolg van de onlangs in den Volksraad aangenomen „Copra-belangen-ordonnantie“, met reden verwacht worden, dat dit onderdeel van het A.V.B.-bedrijf alsnog een aanzienlijke uitbreiding zal ondergaan.

Aan eene gezonde stimuleering van de uitleening werd bij voortdurende aandacht geschonken. Vooral werd er door de betrokken Inspecteurs gestreefd naar een behoorlijke verzorging van het desacrediet. Verscheidene administrateurs waren uit een overdreven vrees voor nieuwe achterstanden dikwijls te voorzichtig bij het beoordeelen van desaleeningsaanvragen, in het bijzonder met betrekking tot oude crisisleeners, die na veel moeite eindelijk hunne verplichtingen jegens de bank voldaan hadden. Nu in het aflossingsseizoen van verslagjaar (het 2e en vooral het 3e kwartaal) gebleken is, dat de reeds in 1937 ingezette, verhoogde uitleening zonder eenig ongunstig gevolg is verlopen, is de meeste schroom in dezen thans gelukkig wel overwonnen. Voorts werd een ander middel ter bevordering van de uitleening, met name een snellere behandeling der leeningsaanvragen, met kracht ter hand genomen. Nieuwe voorschriften inzake eene snellere behandeling van middenstands-aanvragen werden gegeven, terwijl directe afgifte aan de agenten van de bij de kasploegen ingediende desaleeningsaanvragen, alsmede de indiening van leeningsaanvragen via de dorpscredietinstellingen en tenslotte het in „Volkscredietwezen“ op blz. 428 aanbevolen systeem „voor wat hoort wat“, ongetwijfeld een stimulerende werking op de desa-uitleening hebben gehad. Onbevredigend verliep daarentegen de proef met de collectief verstrekte massacredieten, welke dan ook gestaakt werd.

Aangezien het totaal rentedragend bedrag, dat ultimo 1937 op 21 miljoen gulden geschat werd, thans veilig op f 26 miljoen gesteld kan worden, werd gedurende verslagjaar wederom naar eene verlichting van de lasten der leeners gestreefd. Dit werd bereikt door eene verlaging van de afsluitprovisie, hierop neerkomende, dat deze ook voor de leeningen t/m f 300 op 1½% gebracht werd (vroeger 2%—3%). Voorts werden de verschuldigde minima van de afsluitprovisie voor de leeningen van f 50 t/m f 300 en van f 300 t/m f 500, respectievelijk bedragende f 1,50 en f 6, afgeschaft. Deze maatregel werd in het bijzonder in het belang van de kleineren, vooral de desaleeners, getroffen. Verder meende de Directie in verslagjaar niet te mogen gaan in verband met de hogere personeelskosten als gevolg van de salarisherziening en de mindere inkomsten uit het herbeleggingsbedrijf in verband met de daling der rentevoeten van de Ned.-Indische obligaties tot 3%, welke niet ten volle gecompenseerd werd door de verlaging met ½% van de rente van in deposito en gemengde rekening opgenomen gelden.

F. J. MULLER.

De Pandhuisdienst in 1938.

Wanneer men ten aanzien van den Pandhuisdienst twee reeksen van cijfers ter raadpleging krijgt, voorstellende de voor- en/of achteruitgang van het aantal ingebrachte panden en de daarop verstrekte leensommen, op pag. 573 uitgebeeld, en men moet uit deze feiten gaan bepalen, hoe de vermoedelijke uitkomsten van het jaar 1938 zullen worden, dan begrijpt men, dat een dergelijke taak nog

niet zoo eenvoudig is. Daarbij valt nog aan te merken, dat de respectievelijke verminderingen en vermeerderingen ontstonden in een periode, waar van een economische stabilisatie nog lang geen sprake was. Voorts konden de eerste schreden tot economisch herstel in Nederlandsch-Indië sedert de laatste jaren evenmin de blijvende richting aangeven, hoedanig land en volk zich zouden ontwikkelen; de plaats, die Ned.-Indië in het geheele wereld-

Jaar	Vermindering (—) of vermeerdering (+) ten opzichte van het voorafgaande jaar betreffende	
	Aantal panden inbreng	Leensommen
1933	— 7.880.000	f — 31.650.000
1934	+ 770.000	„ — 8.540.000
1935	+ 1.210.000	„ — 2.050.000
1936	+ 870.000	„ — 2.110.000
1937	+ 6.440.000	„ + 9.890.000

bestel inneemt, is ten zeerste afhankelijk van hetgeen er ook in andere landen plaats grijpt. Het heeft dan ook verder geen praktische beteekenis om te dezer plaatse aan het vorengaande beschouwingen over conjunctuurvoorspellingen vast te knopen nu de resultaten over het jaar 1938 onomstootelijk vast staan.

Met voldoening kunnen we melden, dat, evenals in het jaar 1937, de balans ten gunste van den Pandhuisdienst is doorgeslagen, en wel in de beide groepen: materieel en financieel, waardoor het beleenbedrijf per ultimo 1938 werd afgesloten met een vermeerdering van 7.080.000 panden en f 10.000.000 leensom ten opzichte van het voorafgaande jaar. Het oplopend debiet wordt andermaal scherp tot uiting gebracht in het onderstaande vijfjarig overzicht:

Jaar	Aantal beleende panden	Verstreckte leensommen
1934	27.900.000	f 69.600.000
1935	29.100.000	„ 67.500.000
1936	29.960.000	„ 65.400.000
1937	36.400.000	„ 75.300.000
1938	43.480.000	„ 85.300.000

Hoewel aan den eenen kant een uitgesproken bedrijvigheid bij de beleeningen is te constateeren, valt aan de andere zijde op te merken, dat de onevenredige vermeerdering van het aantal panden (19%) en de verstreckte leensommen (13%) het gemiddelde crediet per pand met f 0,11 t.o.v. het vorige jaar heeft doen verminderen.

Jaar	Gemidd. leensom per pand
1934.....	f 2,50
1935.....	„ 2,32
1936.....	„ 2,18
1937.....	„ 2,07
1938.....	„ 1,96

Aan de hand van deze gegevens blijkt overigens, dat de vraag naar het pandcrediet zich gedurende het verslagjaar snel ontwikkelde, doch dat de waarden der ingebrachte goederen in algemeenen zin (vide de gemidd. leensom) nog immer benedenwaarts gaan. Deze omstandigheid is een aanwijzing, dat het overgrootste deel der bevolking zich nog moeilijk de aanschaffing van hoogergeprijsde waren kan getroosten. Aan de onderwerpelijke beschouwing kan worden toegevoegd, dat de taxatiepolitiek bij den Pandhuisdienst geen ingrijpende wijziging ondervond, die aan het dalen van de gemiddelde leensom kon medewerken.

Een kleine uitbreiding, in verband met het vergrootte debiet, werd gegeven aan het aantal pandhuizen en filialen, zoodat per ultimo 1938 de Pandhuisdienst de volgende instellingen telde:

	1938		1937	
	Pandhuizen	Filialen	Pandhuizen	Filialen
Java & Madoera Buitengewesten	375 85	54 —	373 85	53 —
Geheele dienst	460	54	458	53

Hoe langer hoe meer verheugen de filialen, die slechts enkele dagen van de week geopend zijn, zich in de belangstelling van het publiek. Hoe in drie jaren tijds de inbreng-capaciteit van de filiaalpandhuizen meer dan verdubbelde, laten de onderstaande cijfers zien.

Jaar	Aant. filialen	Ingebrachte panden	Verstreckte leensommen
1936	48	349.000	f 375.000
1937	53	554.000	„ 588.000
1938	54	740.000	„ 788.000

Een categorische bespreking van de diverse onderdelen van het beleenbedrijf moge thans volgen.

Inbreng.

De gebruikelijke groepenverdeling van de beleeningen van beneden en boven de f 25, wordt te dezer plaatse wederom gevolgd. Tot de eerste groep behooren de A-panden, tot de tweede de B t/m E-rubrieken. Reeds het aantal beleende A-panden kwalificeert het pandbedrijf als een instelling bij uitstek bestemd voor het klein crediet, hetgeen hieronder nogmaals wordt aangetoond.

Rubriek	1938 Inbreng		1937 Inbreng	
	Aantallen	Leensommen	Aantallen	Leensommen
A	43.290.000	f 66.700.000	36.220.000	f 58.000.000
B/E	190.000	„ 18.600.000	180.000	„ 17.300.000
Totaal	43.480.000	„ 85.300.000	36.400.000	„ 75.300.000

Splitsen we de in het verslagjaar verkregen totaal-vermeerderingen van het aantal ingebrachte panden en de daarbij behorende leensommen ad resp. 7.080.000 stuks en f 10.000.000 evenzoo in die voor de A- en B t/m E-rubriek, dan bedraagt de terreinwinst voor de A-panden 7.070.000 stuks (19,5%) en f 8.700.000 (8%) leensom ten opzichte van 1937; de B t/m E-rubrieken stegen met 10.000 panden (5,5%) en f 1.300.000 (7,5%), welker omvang aanmerkelijk kleiner is dan die van de A-panden.

Tegelijkertijd merken we hierbij op, dat het gemiddelde crediet der hoogwaardige panden vrijwel constant is gebleven, hetgeen straks meer gedetailleerd zal worden aangetoond.

Na deze globale uiteenzetting is het evenzeer interessant terloops op te geven hoe de inbreng zich in 1938 kwartaalsgewijs ten aanzien van het voorgaande jaar heeft gedragen.

Kwartaal	Ingebrachte panden			Verstrekte leensommen		
	1938	1937	meer in 1938	1938	1937	meer in 1938
1e	11,68 mm	8,68 mm	3,— mm	f 22,12 mm	f 17,84 mm	f 4,28 mm
2e	8,87 „	7,07 „	1,80 „	„ 19,18 „	„ 16,24 „	„ 2,94 „
3e	10,46 „	9,15 „	1,31 „	„ 20,87 „	„ 19,03 „	„ 1,84 „
4e	12,47 „	11,50 „	0,97 „	„ 23,13 „	„ 22,19 „	„ 0,94 „
Totaal	43,48 mm	36,40 mm	7,08 mm	f 85,30 mm	f 75,30 mm	f 10,— mm

Het eerste kwartaal 1938 zette in met 3 mill. panden en f 4,28 mill. leensommen meer dan het overeenkomstige tijdvak 1937, terwijl deze vermeerdering overigens lag boven de resteerende 3 kwartaaloverschrijdingen. Tijdens het 4de kwartaal werd het drukst gebruik gemaakt van het pandcrediet, een verschijnsel, hetwelk elk jaar regelmatig terugkeert. In deze periode wordt nl. een aanvang gemaakt met de grondbewerking, zoodat het opgenomen crediet hoofdzakelijk de bestemming volgt van productief kapitaal. De lebaran, die dit jaar in de maand November viel, heeft intusschen het noodige bijgedragen aan de hooge inbrengcijfers in het laatste kwartaal.

Een verdere verdeling van de A-panden is die, waarvan de leensommen t/m f 0,50 of meer bedragen. Voor de beleeningen van f 0,50 en minder is sedert 1 Januari 1936 een gereduceerd rentetarief toegepast. konden we in ons verslag over 1937 melden, dat de inbreng van laatstgenoemde soort panden in de jaren 1936 en 1937 elkaar niet veel ontliet — resp. 12,6 mill. en 12,9 mill. panden — een geheel andere situatie brengt ons het jaar 1938. In dit verslagjaar werden in totaal 16.100.000 panden met een leensom van f 0,50 en minder beleend, tegenover 12.900.000 st. in 1937, of 3.200.000 panden (25%) meer. De inbreng van de A-panden boven de f 0,50 leensom bedroeg op ultimo van het jaar 1938 27,2 mill. stuks tegen 23,3 mill. st. in 1937, aangevende een stijging van 3.900.000 panden. Op de A-panden van tot en met en boven de f 0,50 leensom werd resp. uitbetaald: f 6,6 mill. en f 60 mill.

Een verdere specificatie van de reeds ter sprake gebrachte gemiddelde leensommen per pand der onderscheidene rubrieken wijst, evenals in 1937, wederom de kolom der A-panden met een leensom boven f 0,50 aan, waarin de daling van het gemiddelde afsteekt tegen de overige op hetzelfde niveau gebleven cijfers. Het is mede aan deze groep toe te schrijven, dat het totaal-gemiddelde verder naar omlaag werd getrokken.

Overzicht gemiddelde leensom per pand

Jaar	Rubriek A			Rubr. B	Rubr. C	Rubr. D	Rubr. E	Totaal gem.
	—0,50	+0,50	Gem. A					
1937	0,41	2,26	1,60	37,13	61,95	79,88	151,75	2,07
1938	0,41	2,22	1,54	37,28	62,—	80,05	151,79	1,96

Lossingen.

Gedurende het verslagjaar 1938 volgden de lossingen vrij nauwkeurig de gedragingen van de inbrenggroepen. Verhoudingsgewijs werd in 1938 meer gelost dan in 1937. Zoo bedroeg bij de jaarafsluiting 1938 de totale lossing

38.900.000 panden en f 78.200.000 tegenover 31.400.000 st. en f 67.800.000 in het voorafgaande jaar, waardoor een positief verschil van ruim 7.500.000 panden (24%) en f 10.000.000 (15%) werd bereikt.

Ook de terugontvangen rente uit de lossingen bedroeg 1,76 mill. gulden meer dan in het vorig jaar.

	Terugontvangen leensommen	Ontvangen rente
1937	f 67.800.000	f 8.430.000
1938	„ 78.200.000	„ 10.190.000

Het verband tusschen vermeerderde credietaanvraag en verhoogde lossing vindt zijn completeering andermaal in de opgave van het gemiddelde aantal rentedagen per pand, een zgn. berekende omloopsnelheid van de opgenomen gelden.

Gemiddeld aantal rentedagen per pand.

Jaren	A	B	C	D	E
1937	93	108	125	123	190
1938	96	109	127	119	192
meer minder	3	1	2	—	2
	—	—	—	4	—

Met dit staatje wordt aangetoond, dat, met uitzondering van de D-panden (leensom tusschen de f 75 en f 100), over het algemeen van een langeren crediettermijn is gebruik gemaakt. Men zou in deze omstandigheid een aanwijzing kunnen vinden, dat in het verslagjaar een kleine vertraging is ontstaan in de bewegelijkheid van de geldmiddelen bij een deel der inheemsche bevolking. Te dien opzichte hebben de herbeleeningen waarde mede in deze beschouwing te worden opgenomen, aangezien het verloop van den inbreng en de lossing opgegeven zijn inclusief de herbeleeningen.

Herbeleeningen.

Heeft de bevolking gedurende het jaar 1937 procentueel minder gebruik gemaakt van de herbeleeningen ten opzichte van de voorafgaande jaren, in 1938 kwam het percentage herbeleeningen t.o.v. de lossingen wederom op het oude niveau van $\pm 14\%$ terecht. Deze situatie wil dus zeggen, dat de onderwerpelijke groep van beleeners wel in staat was de beleening te prolongeeren door betaling van de verschuldigde rente en eventueel een deel van de hoofdsom, 'doch onvermogen was om gelijktijdig het geheele opgenomen voorschot af te betalen. Uit deze herbeleeringspercentages valt te concluderen, dat de bevolking in 1937 voor wat

betreft de lossingscapaciteit er gunstiger voor stond dan in 1938.

De uit de herbeleeningen terugontvangen leensommen bedroegen in 1938 : f 16.600.000 tegen f 12.160.000 in 1937.

Jaar	Aantal lossingen	Aantal herbeleeningen	% Herbeleening t.o.v. lossing
1934	24.440.000	3.270.000	13,38%
1935	27.160.000	3.930.000	14,47%
1936	27.610.000	4.070.000	14,74%
1937	31.420.000	3.450.000	10,98%
1938	38.900.000	5.600.000	14,31%

Veilingen.

Het aantal geveilde panden gedurende het verslagjaar 1938 verschijnt in groter omvang dan in het jaar tevoren. Er is zelfs sprake van een verdubbeling der hoeveelheid verstande panden, nl. in 1938 moesten worden opgeveild 2.540.000 panden tegenover 1.240.000 st. in 1937. Men dient evenwel terdege rekening te houden met het feit, dat bij vergrooten inbreng naar evenredigheid ook het aantal verstande panden successievelijk zal oploopen, en vanuit een dergelijk gezichtspunt bekeken, behoeft de stijging van het aantal geveilde panden niet direct als een onrustbarend verschijnsel te worden opgevat.

Inderdaad heeft het jaar 1937 voor wat de aankopen door het publiek betreft t.o.v. het totaal aantal geveilde panden in een gunstiger positie verkeer, doordat in dien tijd 1.010.000 panden contant konden worden verkocht, terwijl gedurende het verslagjaar 1938 voor juist 1.300.000 stuks bieders konden worden gevonden. Het veilingspubliek, dat voor het overgrote gedeelte samengesteld is uit wederverkopers, scheen plotseling de kaens als een minder winstgevend artikel te beschouwen, in verband waarmede, voornamelijk in West- en Midden-Java, groote hoeveelheden voor het Gouvernement moesten worden aangekocht. Het financieele resultaat van de gezamenlijke veilingen heeft aan rendement opgebracht f 4.750.000, in welk bedrag het Gouvernement een aandeel had van f 1.720.000. In 1937 bedroeg de veilingsofbrengst f 3.140.000, waarin begrepen is een bedrag van f 380.000, zijnde het door den Pandhuisdienst voor eigen rekening aangekochte gedeelte.

Surplussen.

Naar gelang de taxaties — altijd dan bij juiste waardeering — vrijwel de biedingsprijzen op de veilingen be-

deren, zoo zullen heel weinig surplussen worden gekweekt. Schommelingen in de surplusbedragen zal men immer aantreffen in tijden, wanneer getaxeerd moet worden met fluctueerende goederenprijzen. Uit het uit de veilingen vrijgekomen surplusbedrag ad f 325.000 (in 1937 f 541.000) zou men kunnen afleiden, dat middelerwjl een zeker evenwicht is ontstaan tusschen de taxaties en de biedingen op de veilingen.

Gouvernementspanden.

Het onderscheid, dat men heeft te maken tusschen de in de magazijnen opgeborgen „beleende panden” en „Gouvernementspanden” ligt voornamelijk in de speciale verkoopzorg van de laatste soort goederen. Immer dient bijzondere aandacht te worden besteed aan den regelmatigigen afzet van de Gouvernementspanden, omdat het daaraan bestede kapitaal onproductief is vastgelegd. Ondanks het feit, dat men in 1938 genoodzaakt was grootere aankopen voor het Gouvernement te doen, is de balanswaarde der Gouvernementspanden per ultimo van dat jaar minder dan op eind 1937, resp. f 540.000 en f 567.000.

Een oplossing om de opeenhooping van kaens in enkele pandhuizen in verband met de groote aankopen op de veilingen zooveel mogelijk tegen te gaan, werd gevonden in het verzenden van deze manufacturen naar streken, waar betere afzetmogelijkheden waren te vinden.

Wederom heeft het Centraal Verkoopkantoor Glodok te Batavia in het verslagjaar 1938 gezorgd voor den verkoop van panden, voornamelijk bestaande uit edelmetaal en voorzien van brillianten en rozen.

Uitstaand crediet.

Waar de laatste 2 jaren nog altijd meer aan nieuwe voorschotten wordt uitgegeven dan de bevolking aflost (incl. veilingen), zoo volgt daaruit, dat de uitstaande credieten zich eveneens in stijgende lijn bewegen. Onderstaand vergelijkend overzicht behoeft dan ook geen nadere toelichting.

Per ultimo der jaren	Uitstaand crediet
1934.....	f 28.550.000
1935.....	„ 26.080.000
1936.....	„ 24.200.000
1937.....	„ 29.560.000
1938.....	„ 32.990.000

W. G. J. LANS.

Coöperatie, Binnenlandsche Handelsvoorlichting en Schuldbevrijding.

Voor den betrekkelijk nog zoo jongen dienst van Coöperatie en Binnenlandsche Handelsvoorlichting kenmerkt zich het dienstjaar 1938 door een verdieping van de werkzaamheden en het op hooger peil brengen van het voorlichtingsapparaat. Waar het in de bedoeling ligt om de schuldbevrijdingswerkzaamheden in de naaste toekomst in haar geheel onder te brengen in het kader van de organisatie van het Inheemsche

bedrijfsleven, werd in 1938 een begin gemaakt om een deel van het tijdelijke personeel voor de schuldbevrijding te betrekken in den voorlichtingsarbeid op het terrein van coöperatie en binnenlandschen handel.

Het zwaartepunt van de schuldbevrijdingswerkzaamheden toch dient gezocht te worden in een doelmatige en systematische organisatie van de daarbij betrokken Inheemsche producenten, hetgeen met zich

medebrengt, dat het schuldbevrijdingspersoneel ervaring zal hebben op te doen op het gebied van coöperatie en handelsvoorlichting.

Een en ander houdt mede verband met het feit, dat een reorganisatie van den buitendienst noodzakelijk is gebleken in dezen zin, dat spoedig overgegaan zal moeten worden tot instelling van gewestelijke ressorten, overeenkomende met die van een provincie.

Uit de thans reeds in dienst zijnde ambtenaren, zullen de meest geschikten met de leiding van elk dier ressorten worden belast, in welke functie zij voorts het dagelijksch contact hebben te onderhouden met het Provinciaal bestuur en de Provinciale welvaartsdiensten.

In verslagjaar werd het buitenwerk, inclusief de schuldbevrijding verzorgd door 12 ambtenaren en 8 beampten voor Java, en 2 ambtenaren voor de Buitengewesten. De laatste functionarissen, die betaald worden ten laste van de Rubberfondsen, hebben onderscheidenlijk hun standplaats te Palembang en te Bandjermasin. De bezetting van Pontianak in 1937 met een ambtenaar, eveneens ten laste van de Rubberfondsen, moest medio 1938 worden opgeheven, aangezien geen gelden meer uit bedoelde fondsen beschikbaar konden worden gesteld.

Coöperatiewezen.

Het verslagjaar 1938 is te beschouwen als de afsluiting van het eerste tienjarig tijdvak van de door de Overheid gevolgde coöperatie-politiek, welke haar grondslag vindt in de „Regeling Inlandsche Coöperatieve Vereenigen” van Staatsblad 1927 No. 91.

De hieronder opgenomen staat geeft een overzicht van het aantal in elk der in de afgelopen tien jaren ingeschreven en ontbonden coöperaties, verdeeld naar de soort der vereenigen.

Hoewel op grond van de opgedane ervaring in de vorige jaren aan verzoeken van vereenigen om te worden ingeschreven in den laatsten tijd zware eischen worden gesteld, waarbij als algemeene gedragslijn is aangenomen, dat eerst tot registratie wordt overgegaan, wanneer de levensvatbaarheid der coöperatie gedurende een jaar in de praktijk is getoetst, bleek het aantal inschrijvingen in 1938 toch nog meer te bedragen dan in elk der voorafgaande jaren. De meeste coöperaties zijn nog steeds spaar- en credietvereenigen, hetgeen overigens

verklaarbaar is, aangezien deze soort instellingen over het algemeen zeer eenvoudig van opzet zijn en geen uitgebreide administratie vereischen.

Voor de inheemsche samenleving zijn dergelijke eenvoudige vereenigen met een bedrijfsmatigen inslag zeer geëigende leerscholen voor hogere vormen van organisaties, waarbij een richtig commercieel zakelijk beheer primaire eisch is. Niet zelden verbinden de credietcoöperaties aan zich nevendoelinden van socialen aard, zooals de instelling van een begrafenisonderfondsen, het bekostigen van noodzakelijke adatfeesten ten behoeve van de minvermogenden (besnijdenis van hun kinderen) e.d.m.

Tot dusverre zijn in de statistieken als afzonderlijke groep geclassificeerd de „producenten-coöperaties”, welke benaming minder juist is en aanleiding kan geven tot verschillende misvattingen, om welke reden thans de meer klassieke aanduiding van „productie-coöperaties” wordt gebezigd. Daartoe worden gerekend de coöperatieve vereenigen voor aankoop van grondstoffen, c.q. verwerking en verkoop van producten, zoowel op het gebied van den landbouw als de nijverheid.

Ter illustratie van de groote beteekenis van deze numeriek nog zeer in de minderheid zijnde organisaties mogen hier eenige cijfers worden genoemd betreffende de batikcoöperaties te Solo en de rubbercoöperaties in het district Leuwiliang van het regentschap Buitenzorg. Tot en met de maand September 1938 werd door genoemde batikcoöperatie aan grondstoffen ten behoeve van de 108 bij den batikbond aangesloten batikkerijen rechtstreeks van den importeur betrokken: greys tot een waarde van f 542.650, andere grondstoffen (was, hars, indigo, enz.) f 23.815, in totaal dus f 566.465. De omzet van deze coöperatie over het afgelopen jaar kan dus op ruim 3/4 miljoen gulden worden geschat. Het groote belang van deze organisatie voor haar leden is vooral hierin gelegen, dat door haar rechtstreeksche relatie met den importeur de leden ten aanzien van de grondstoffen-voorziening niet meer zoo afhankelijk zijn van de manipulaties van den tusschenhandel, zooals tevoren het geval was, hetgeen voor de batikbedrijven tot velerlei moeilijkheden aanleiding had gegeven.

Door de coöperaties van rubeertuinbezitters in Leuwiliang, 12 in aantal over het heele district verspreid

Inschrijving en ontbinding van coöperaties.

	Aantal ingeschreven in :												To- taal	Ontbonden			Nog in wer- king zijn- de vere- een- in- gen
	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	tot ul- timo 1937		in 1938	To- taal		
Spaar- en credietcoöperaties	21	20	41	35	37	53	31	39	33	61	107	478	39	12	51	427	
Verbruikcoöperaties	—	—	2	2	6	9	4	—	—	3	2	28	11	1	12	16	
Productiecoöperaties	1	2	3	6	—	2	1	—	6	22	1	44	7	—	7	37	
Schuldbevrijdingscoöperaties	—	—	—	—	—	—	—	2	4	11	30	47	—	—	—	47	
Diverse coöperaties	—	—	—	1	—	—	3	2	4	1	4	15	1	1	2	13	
Totaal	22	22	46	44	43	64	39	43	47	98	144	612	58	14	72	540	
Aantal ontbonden	—	1	—	—	4	3	9	7	22	12	14	72					

Groei van het coöperatiewezen onder de Regeling Inlandsche Coöperatieve Vereeniging.

Jaar	Totaal	Aantal coöperaties					Aantal leden	Bedrijfskapitaal
		waarvan						
		Crediet-coöperaties	Verbruiks-coöperaties	Productie-coöperaties	Schuld-bevrijdings-coöperaties	Diverse coöperaties		
1930	89	81	2	6	—	—	7.848	101.296
1931	133	116	4	12	—	1	13.725	194.578
1932	172	153	10	8	—	1	14.064	264.184
1933	233	203	19	10	—	1	18.337	353.024
1934	263	227	23	10	—	3	18.707	402.115
1935	299	265	18	9	2	5	19.044	349.801
1936	324	283	12	14	6	9	20.022	355.479
1937	410	332	15	36	17	10	32.749	590.595
1938	540	427	16	37	47	13	42.031	1.182.783 ¹⁾

en tellende 1.791 leden, werd in het afgelopen jaar 160.000 kg aan sheets geproduceerd met een opbrengst van f 57.500 van hetgeen verkocht is. Elke coöperatie heeft een eigen sheetsbereidingsinstallatie, doch de verkoop van de producten geschiedt centraal onder toezicht van het Consultatiebureau van de Afdeling Nijverheid te Batavia. Dank zij de technische voorlichting van dit bureau is de bevolkingsheet van Leuwiliang, hoewel bereid in zeer eenvoudige fabrieken, welke geheel in de desasfeer zijn gehouden, van een dusdanige kwaliteit, dat zij door de exportmaatschappijen op één lijn wordt gesteld met ondernemingsrubber en bij de aannahme zelfs geen keuringen meer behoeven en plaats te hebben. Het product geniet ook in het buitenland reeds een goeden naam. Aan verzoeken van buitenlandsche handelslichamen om rechtstreeksche levering (o.a. New-York), werd evenwel door de coöperaties wegens praktische bezwaren en het daaraan verbonden risico geen gevolg gegeven.

Voor de vorming van tani-organisaties met daaraan annex oprichting van coöperatieve loemboengs, instellingen waarbij men in stede van geld een gedeelte van den padi-oogst opspaat, hetzij geselecteerd ten behoeve van de bibitvoorziening, hetzij om van de opgeschuorde padi bij den uitgestelden verkoop tegen den patjekliktijd voordeeliger prijzen te kunnen bedingen, bestond in het bijzonder in Oost- en West-Java hoe langer hoe meer belangstelling, zoowel van de zijde van den Landbouwvoorlichtingsdienst als van particuliere organisaties (Parindra, Pomer). Een oordeelkundige opzet van dergelijke instellingen, waarbij men zich vooral voor overhaasting moet hoeden en zijn kracht zal hebben te zoeken niet in het aantal, doch in de hoedanigheid der leden, vormt een gezonde basis voor een systematische „rural reconstruction”, waarbij de belanghebbende gemeenschap een actieve rol vervult.

Meer en meer wordt ten aanzien van die landelijke coöperaties het groote belang ingezien om daarbij den volksonderwijzer in te schakelen, in het bijzonder ten behoeve van de verzorging van de administratie, zooals dit vooral bij de boeren-leenbanken in Nederland bijna regel is.

In enkele ressorten in Oost-Java is zulks reeds sedert eenige jaren praktijk geworden bij de tani-vereenigingen, die onder auspiciën staan van den Landbouwvoorlichtingsdienst. Ook in West-Java is het de groep van volksonderwijzers, die tot dusverre een actief aandeel heeft in de leiding van coöperaties onder de plattelandsbevol-

king (Tjiparaj bij Bandoeng, Tjiamis, Tasikmalaja, Koeningan). Onderhands is thans met het Departement van Onderwijs een regeling getroffen, welke het mogelijk zal maken om in de toekomst bij den coöperatie-arbeid meer stelselmatig gebruik te maken van de diensten van den „dorpsschoolmeester”, den goeroedesa, die in de desasamenleving nu ook tot de notabelen kan worden gerekend. Te dien einde zullen naar gelang van de behoefte goeroecursussen worden ingesteld, waarmede door den ambtenaar te Cheribon in het afgelopen jaar reeds een begin is gemaakt.

Binnenlandsche handelsvoorlichting.

Om aan den dienst bij de bevolking meer bekendheid te geven en om eventueel misverstand over wezen en doel van de Binnenlandsche Handelsvoorlichting uit den weg te ruimen, werd in verslagjaar — in samenwerking met de Volkslectuur — een brochure in het Javaansch en Maleisch uitgegeven, waarin op eenvoudige wijze wordt uiteengezet, met welk doel de Regeering den dienst in het leven heeft geroepen. In verband met het feit, dat in de praktijk de Binnenlandsche Handel en de Coöperatiedienst in vele gevallen op hetzelfde terrein (men denke aan inkoop- en verkooporganisaties van producenten) werken en beide diensten in verband hiermee met ingang van 1939 werden samengesmolten onder den naam van „Coöperatie en Binnenlandsche Handel”, werd het wenschelijk geacht, in bedoeld geschriftje ook de Coöperatie te behandelen.

Ondanks het feit, dat de brochure niet gratis wordt verstrekt (te verkrijgen tegen 10 cent per stuk), werden de eerste 1.250 Maleische exemplaren binnen een paar maanden verkocht en moest in verband met de vele aanvragen tot een herdruk worden overgegaan. Verheugend is het feit, dat de koopers voor een groot deel volksonderwijzers zijn, die, door hun nauw contact met de bevolking en vooral met de jeugd, bij de voorlichting als schakel zouden kunnen fungeren.

Behalve met geschriften tracht de dienst zich bekend te maken ook door middel van het gesproken woord. Hiervoor worden op verschillende plaatsen lezingen gehouden, waarbij lichtbeelden van coöperatieve vereenigingen en van Inheemsche middenstanders en hun bedrijven worden vertoond. Deze wijze van propaganda is vooral psychologisch van belang, omdat de beelden meer publiek trekken en het gesprokene ook meer geloofwaardig maken. Voorts moge worden aangeteekend, dat ter propageering van wat de Inheemsche nijveren, dank zij de technische voorlichting van de

¹⁾ Voorloopig.

Afdeeling Nijverheid van het Departement van Economische Zaken, reeds hebben bereikt, bij elke lezing een verzameling van Inheemsche nijverheidsartikelen wordt tentoongesteld, die in kwaliteit, en wat van groot belang is, vooral in prijs met buitenlandsche waren kunnen concurreeren (vernikkelde lepels, vorken, tafelmessen, enz.). Om de reeds genoemde redenen worden bij de lezingen zooveel mogelijk volksonderwijzers uitgenoodigd.

De vertooning van lichtbeelden van vooraanstaande figuren uit het Inheemsche bedrijfsleven (eigenaren van groote kretekfabrieken, batikkerijen en weverijen, landbouwbedrijven, enz.), zoo mogelijk met een uiteenzetting van hun levensloop, heeft tot doel bij de bevolking het vertrouwen in eigen kunnen te wekken of te doen herleven, hetgeen tot het entameeren van nieuwe bedrijven zou kunnen leiden. Met een uiteenzetting van het nut van den middenstand wordt dan langs dezen weg getracht, de vorming van den Inheemschen middenstand te bevorderen.

De meerdere bekendheid van en de belangstelling voor den binnenlandschen handel uiten zich in de toenemende verzoeken om hulp en advies, welke door de verschillende plaatselijke kantoren worden ontvangen. Nog steeds moeten de productenverkoopers gewezen worden op den eisch, alleen producten te leveren, die met de monsters overeenkomen en zich streng aan handelsafspraken te houden. Aan degenen, vooral Inheemsche producenten, die rechtstreeks met het buitenland in contact wenschen te komen, wordt in hun eigen belang (taal- en koersverschillen, bankreferenties) de raad gegeven, zich voorloopig tot den binnenlandschen afzet te beperken.

Voor talrijke kleine producenten — zoowel op landbouw- als op nijverheidsgebied — die over te lage prijzen klagen en die individueel onmogelijk invloed op de prijsvorming kunnen uitoefenen, is de meest voor de hand liggende, echter niet gemakkelijk uit te voeren oplossing: samenwerking in een verkooporganisatie. Hierin nu werken Coöperatie en Binnenlandsche Handel samen, hetgeen in de praktijk hierop neerkomt, dat de ambtenaar zich in den beginne persoonlijk met de vereeniging van bedoelde producenten bemoeit. Deze bemoeienis is echter tijdelijk en mag niet zoo ver gaan, dat ze leidt tot verslapping van eigen initiatief; zij heeft slechts tot doel de organisatie over den drempel te helpen. Hetzelfde geldt t.o.v. producenten, die ter verlaging van productiekosten, de grondstoffen voor hun bedrijven (batikkerijen, weverijen) tegen lagere prijzen wenschen te verkrijgen. De betrokken ambtenaar verleent de belanghebbenden, bij den gezamenlijken inkoop, de noodige hulp en treedt bij de onderhandeling met den importeur of leverancier als tussenpersoon op.

Het nut van den dienst als een gewaardeerde schakel tusschen den groothandel en den kleinen producent komt hoe langer hoe meer naar voren. Verschillende handelslichamen en groothandelaren werden op verzoek o.a. met vanille-planters, sereholie- en saroengproducenten in contact gebracht, welke connectie tot niet geringe leveringen heeft geleid. Voorts wordt verwezen naar het vermelde t.a.v. de bevordering van den afzet van Demak-katoen in het Semarangsche (zie later).

Zoals in het vorige jaarverslag is medegedeeld, is eind

1937 in de provincie Oost-Java met een prijsberichtiging een aanvang gemaakt, waarbij van Soerabaia uit de groothandelsprijzen van belangrijke handelsproducten geregeld twee keer in de week naar het binnenland worden verzonden. De ambtenaren van het Binnenlandsch Bestuur, den Landbouwvoorlichtingsdienst, de Algemeene Volkscredietbank en de Handelsvoorlichting dragen er zorg voor, dat de ontvangen cijfers zoo gauw mogelijk onder de bevolking bekend worden gemaakt. Hierdoor komt de tani tijdig op de hoogte van de ups en downs der prijzen, hetgeen hem bij den verkoop van zijn product van nut kan zijn.

Medio 1938 werd ter contrôle van de in de desa door den tani verkregen prijzen, een berichtgeving georganiseerd, van de desa naar Soerabaia. De uitvoering hiervan kon echter in verband met de omstandigheid, dat de met het verzamelen der gegevens belaste ambtenaren (voornamelijk B.B.-ambtenaren) reeds met werk overkropt zijn, niet vlot gaan, zoodat t.a.v. het nuttig effect van deze proefberichtiging nog niets kan worden gezegd.

Werd in het vorige verslag naar voren gebracht, het groote nut van de plaatsing van ambtenaren in de Buitengewesten, in 1938 werd de behoefte hieraan nog sterker gevoeld en wel door de toenemende vraag van Java-handelaren en producenten — zoowel Inheemsche als Chineesche — naar connecties in de Buitengewesten. Helaas konden voor de meeste plaatsen geen gegevens worden verstrekt, daar de dienst slechts in Palembang en Bandjermasin (de bezetting te Pontianak moest in 1938 wegens gebrek aan fondsen worden opgeheven) een ambtenaar heeft. Toch konden, dank zij de hulp van andere welvaartsdiensten (Landbouwvoorlichtingsdienst en Nijverheid), relaties worden aangeknoopt en transacties gesloten (bv. afzet van thee van West-Java naar Palembang en Lampong; vruchten en groenten van Semarang naar Pontianak en van Djember en Tosari naar Bandjermasin; pajoengs van Djoewiring en Kalibagor naar Bandjermasin en Makassar; saroengs van Madjalaja naar Medan en Bandjermasin). Omgekeerd trachtten handelaren en producenten van de Buitengewesten via onze ambtenaren hun producten als damar, verf- en loobast, hout en rottan op Java af te zetten.

Dat de gevraagde adviezen en hulp van allerlei aard en de soorten van de te koop aangeboden en gevraagde producten talrijk zijn, is reeds in het vorige verslag medegedeeld. Voorts moesten meermalen verzoeken t.a.v. aangelegenheden, welke niet behooren tot het terrein van den Dienst (licentie, bedrijfsreglementering, connectie met het buitenland, credietaanvraag naar de bevoegde instanties worden doorgezonden.

Ook in verslagjaar werden op handelsgebied verschillende onderzoeken verricht, zooals naar den handel van Tjaroeban (Madioen), goela-siwalan van Madoera, vee op Madoera, ikan bandeng in het Sidoardjosche en poeroenmatten van Bati² (Z.O.-Borneo).

In samenwerking met de Afdeeling Nijverheid wordt getracht, den afzet van Demak-katoen te vergrooten, door er poetskatoen en dweilen van te maken, welke artikelen thans nog in groote hoeveelheden moeten worden ingevoerd. De Binnenlandsche Handel zorgt voor het noodige contact met den importeur, die bereid is het inheemsche product af te nemen.

Door den kleinhandelskursus te Batavia, waar een

ambtenaar van den dienst evenals in 1937, geregeld voordrachten over handel hield, werden in 1938 acht goeroe's afgeleverd, welke allen voor de Buitengewesten zijn bestemd. Als gevolg hiervan konden op Sumatra 4 (Palembang, Padang, Fort de Kock en Padang-Sidempoean), op Borneo 2 (Pontianak en Bandjermasin) en Celebes 2 (Makassar en Menado) kleinhandelsscholen worden geopend, waar aan abiturienten van standaard-scholen handelonderwijs wordt gegeven.

In Augustus werden t.b.v. de Buitengewesten weer goeroe's in opleiding genomen, terwijl daarnaast in October een cursus werd geopend voor onderwijzers, die voor Java bestemd zullen zijn.

Schuldbevrijding.

De schuldbevrijdingswerkzaamheden hadden in het afgelopen jaar een gestadigen voortgang. Hoewel ten aanzien van de beteekenis van dezen arbeid voor de Inheemsche bevolking over meer gegevens wordt beschikt dan één jaar tevoren, is het niet mogelijk daaruit thans reeds conclusies te trekken.

Een indruk van den omvang van de werkzaamheden geeft de volgende tabel, waarin zijn opgenomen de op ultimo December 1938 uitstaande en de in totaal tot dien datum uitgezette leensommen.

Regentschappen en Afdelingen	Aard van de cultuur	Uitgeleend		Uitstaand	
		leeners	bedrag	leeners	bedrag
Serang	klappers	693	105.145	480	66.968
Pandeglang	klappers	10	2.285	10	1.669
Garoet	djeroek	79	6.869	64	4.931
Tjiamis	klappers	363	30.050	363	25.384
Cheribon	padi	3.783	110.142	2.555	34.339
Indramajoe	(mangga) (padi)	1.951	29.852	1.846	26.252
Pekalongan	padi	1.052	28.630	1.052	21.516
Pemalang	padi	252	9.666	132	4.294
Demak	padi	383	19.183	383	19.183
Pati	kapok	5	20.980	5	19.554
Poerbolinggo	padi	27	1.819	27	1.819
Ngawi	padi	448	12.105	350	10.007
Ponorogo	padi	43	1.849	42	1.355
Kediri	(klappers) (padi)	4.973	103.510	2.719	42.178
Toeloengagoeng	padi	583	8.659	576	8.324
Sitoebondo	padi	608	38.870	512	25.881
Banjoewangi	(klappers) (padi)	1.594	119.535	1.569	103.303
Menado	klappers	303	296.486	299	266.250

Bij de schuldbevrijding worden verschillende methoden gevolgd; het onderscheiden karakter van de schuldverhoudingen en de onderling afwijkende plaatselijke gewoonten rechtvaardigen deze verschillen in methode geheel.

Slechts in enkele streken, waar in het algemeen de sociaal-economische omstandigheden ongunstig zijn, wordt van coöperaties gebruik gemaakt. Omtrent dezen arbeid, waarvan een meer uitvoerige vermelding hier op zijn plaats is, aangezien hij hoofdzakelijk door den Dienst voor de Coöperatie en Binnenlandschen Handel wordt verricht, kan het volgende worden vermeld.

De lage productieprijzen in het afgelopen jaar, hebben het voordeel van de inschakeling van coöperaties wel in het licht gesteld, omdat het mogelijk is ge-

bleken, de aflossingen aan te passen aan de financieele draagkracht van de leeners, de zelfwerkzaamheid te bevorderen door selectieve opvoeding van den producent en de onderlinge samenwerking te verhoogen door een organisatie, die de positie van de producenten tegenover den geldschieter verstevigt.

In 1938 is de arbeid van de schuldbevrijdingscoöperaties min of meer verlegd naar de verzorging van den, voor een regelmatige afbetaling noodzakelijken, afzet van de opbrengst van de voor schuld verbonden beplantingen. Hierdoor krijgt de schuldbevrijdingsactie een diepere beteekenis voor de desahuishouding, omdat zij zich niet beperkt tot saneering van de schuldverhoudingen maar ook ter bereiking van deze saneering zich richt tot gezondmaking van de handelsverhoudingen, welke in het algemeen, naast de in de desa bestaande credietbehoefte, als oorzaak van den schuldenlast moeten worden aangemerkt. Moeilijkheden werden ondervonden bij het streven, om de bij een coöperatie aangesloten leden, die als regel weinig ontwikkeld zijn, op korten termijn vertrouwd te maken met den coöperatieven arbeid, die zoowel de contrôle van de hoeveelheid en hoedanigheid van de ingebrachte producten als hun verhandeling en de verrekening van de opbrengst daarvan omvat.

In 1938 werden in de residentie Bantam 15 coöperaties opgericht. De zeer hooge schulden in het regentschap Pandeglang vormden — in verband met de zeer lage klapperprijzen — een ernstige belemmering voor de schuldbevrijdingsactie. In verband hiermede werd voorloopig afgezien van voortzetting van den arbeid in deze streek. Deze beslissing werd mede beïnvloed door de noodzaak om, waar mogelijk, uiterste soberheid te betrachten bij de aanstelling van personeel en de aan den schuldbevrijdingsarbeid verbonden uitgaven, die in het verslagjaar uit de 25 millioen-bijdrage werden betaald en derhalve voor 1940 op de normale begrooting zullen drukken.

In totaal werden omgezet $1\frac{1}{4}$ millioen klappers, waarvan een gedeelte tot copra werd verwerkt. De opbrengst bedroeg ruim f 12.600; hiervan werd ruim f 3.200 aan de Algemeene Volkscredietbank afgedragen.

De schuldbevrijding onder de kapokboombezitters in de regentschappen Malang, Djombang en Kediri werd in 1938 beëindigd. De belangrijke prijsdaling van de kapokkolven maakt het voor de bevolking zeer moeilijk om uit den oogst 1938 de door de opgerichte kapokdesabanken uitgegeven seizoencredieten, die met inbegrip van de rente f 22.500 bedroegen, terug te betalen. Deze moeilijkheid werd nog verhoogd, doordat in andere gewassen plagen optraden. In verband hiermede werd $\frac{2}{5}$ gedeelte van genoemd bedrag afgeschreven, waartoe te meer aanleiding bestond, omdat in deze credieten ook was begrepen een bedrag van f 7.500, hetwelk het restant vormde van de door een aantal kapokboombezitters in vorige jaren aangegane schulden, die deze uit de opbrengst van den oogst 1937 niet meer konden betalen.

(Samengesteld door de Afd. Coöperatie en Binnenlandsche Handelsvoorlichting).

De Betalingsbalans van Nederlandsch-Indië.

De ontvangsten uit den uitvoer namen, zooals uit de balans op pag. 581 moge blijken, af met $\pm f$ 300 m/m.

De bijdrage van het Rijk in de kosten der Indische Marine over 1938 is verlaagd tot f 5 m/m. Deze bijdrage is echter pas in 1939 ontvangen, zoodat deze post voor 1938 op de balans nihil werd.

De invoer was slechts weinig lager dan in 1937.

De post interest was aanmerkelijk lager dan in 1937, in verband met de groote conversieleening in 1937.

Door de groote winsten in boekjaar 1937 waren de dividenden en handelswinsten in 1938 uitgekeerd veel hooger dan in 1937.

Het verschil tusschen de uitgaven en ontvangsten van het Gouvernement in Nederland, voor zoover niet in andere posten begrepen, daalde van f 37 m/m. tot f 5 m/m. In 1937 was in dezen post begrepen een bedrag van f 33 m/m. voor disagio, emissie-kosten, enz. van de conversieleeningen 1937. Verder zijn in dezen post begrepen de aanbouwkosten van oorlogsschepen en enkele kleinere posten, verminderd met de ontvangsten aan belasting-gelden in Nederland.

De betalingen uit hoofde van pensioenen waren in 1938 gelijk aan die in 1937.

Tegenover de afnemng van de vlottende schuld van het Gouvernement in Nederland in 1937 ad f 44 m/m., staat een toeneming van de vlottende schuld ad f 17 m/m. in 1938. Bij deze posten is, evenals bij het disagio, de emissie-kosten en bij het bedrag der schuldaflossing, geen rekening gehouden met:

- 1e. de conversies in 1937;
- 2e. het ultimo 1937 nog niet geplaatste deel van de Indische leening 1937 A;
- 3e. het nog niet geheel ter betaling aangeboden gedeelte van de aflosbaar gestelde leeningen 1934, 1934 A en 1934 III.

De post schuldaflossing is in 1938 aanmerkelijk hooger dan in 1937 en zelfs nog iets hooger dan in 1936, toen deze post f 34 m/m. bedroeg. Dit is o.m. een gevolg van het feit dat de aflossingen op de conversieleeningen grooter zijn dan die op de geconverteerde leeningen.

De post crediet op korten termijn, vlottende saldi (excl. die van het Gouvernement) en onopgehelderde verschillen,

welke op de balans 1937 voorkomt onder de uitgaven met f 164 m/m., komt in 1938 voor onder de ontvangsten met een bedrag van f 122 m/m.

De toegenomen vlottende saldi in 1937 zijn ten deele in 1938 gebruikt voor betaling van dividend over boekjaar 1937. De afnemng van de vlottende saldi in 1938 is ten deele een gevolg van de kleinere winsten, in 1938 in vergelijking met 1937 gemaakt.

De ontvangsten van Ned.-Indië uit het buitenland bestaan practisch geheel uit betalingen voor export. De uitvoerrechten en het statistiekrecht zijn ook inkomsten van Ned.-Indië uit den export.

De post ontvangsten van het Gouvernement in Nederland bestaat voor een groot deel uit rente van het muntfonds en winsten of winstaandeelen van in Ned.-Indië werkende maatschappijen; deze laatste ontvangsten kunnen ook afgetrokken worden van den post aan het buitenland betaalde rente en van den post betaalde dividenden en winsten.

Ook de post nieuwe kapitaalbeleggingen zou afgetrokken kunnen worden van de posten aan de uitgavenzijde van de balans, zooals aflossing, aankoop van effecten in het buitenland en voor de oudere jaren aankoop van beleggingen voor de Pensioenfondsen. Neemt men de cijfers van de betalingsbalans als juist aan — zooals bekend geacht mag worden, berust een groot deel van de posten op ramingen — dan is het kapitaal, dat per saldo naar Indië vloeit, over een reeks van jaren gering.

De in sommige jaren wel belangrijke nieuwe kapitaalbeleggingen, welke gefinancierd worden uit niet uitgekeerde winsten, moeten hier buiten beschouwing blijven, omdat deze ontvangsten van Ned.-Indië geacht kunnen worden begrepen te zijn in de ontvangsten uit den uitvoer. Hetzelfde is het geval met herinvestaties van door verdiende afschrijvingen vrijgekomen gelden.

De voornaamste uitgaven zijn de invoer, dividenden en winsten, de rente en de pensioenen.

Nu is op de balans onder de pensioenen o.m. opgenomen het bedrag, dat door de Overheid aan de pensioenfondsen in Nederland is betaald, verminderd met de overmakingen naar Ned.-Indië van deze fondsen. In werkelijkheid is het bedrag, dat Ned.-Indië aan pensioenen bui-

In miljoenen guldens.

Jaar	Nieuwe kapitaalbeleggingen in Ned.-Indië	Aflossingen	Overmakingen van gelden ter belegging in het buitenland	Overmakingen voor kapitaalvorming t. b. v. de Pensioenfondsen in Nederland	Totaal kolom 2 t/m 4	Excedent kapitaalstroom Ned./Indië kolom 1 — kolom 5	Excedent kapitaalstroom Indië/Ned. kolom 5 — kolom 1
	1	2	3	4	5	6	7
1925.....	82	42	34	17	93	—	11
1926.....	48	40	41	16	97	—	49
1927.....	35	40	36	18	94	—	59
1928.....	103	51	36	19	106	—	3
1929.....	59	55	33	24	112	—	53
1930.....	180	43	25	24	92	88	—
1931.....	103	33	15	12	60	43	—
1932.....	93	47	10	10	67	26	—
1933.....	117	58	6	8	72	45	—
1934.....	151	45	4	4	53	98	—
1935.....	8	33	4	—	37	—	29
1936.....	12	34	6	—	40	—	28
1937.....	25	26	13	—	39	—	14
1938.....	12	39	13	—	52	—	40

Betalingsbalans van Ned.-Indië, in millioenen guldens.

Uitgaven			Ontvangsten		
Specificatie	1937 (verbeterd)	1938 (voorloopig)	Specificatie	1937 (verbeterd)	1938 (voorloopig)
8. Invoer van goederen ¹⁾	499	486	1. Uitvoer van goederen ¹⁾	953	660
9. Invoer van goud.....	10	3	2. Uitvoer van goud ²⁾	17	21
10. Invoer van schepen.....	9	6	3. Door het Gouvernement aan het Rijk in mindering van de vlottende schuld in betaling gegeven munt..	1	1
11. Interest.....	68	53	4. Correctie op de waarde van den uitvoer:		
12. Dividenden en handelswinsten (van particulieren, niet-ingezetenen).....	89	167	a. Uitvoerrecht.....	38	29
13. In het bedrijf gehouden winsten voor kapitaalvorming bestemd...	p.m.	p.m.	b. Statistiekrecht uitvoer.....	2	1
14. Passagekosten van en naar het buitenland.....	13	13	5. Toeristen.....	3	3
15. Delegaties incl. de overmaking van de Chineezers naar China....	19	19	6. Ontv. van het Gouvernement in Nederland (aan dividenden, renten, cambrics-steun, welvaartszorg, enz.).....	11	19
16. Uitgaven buiten Ned.-Indië van verlof- en Mekkgangers.....	13	14	7. Bijdrage van het Rijk in de kosten der Ind. Marine.....	14	—
17. Directiekosten in het buitenland inclusief tantièmes.....	20	27			
18. Nadeelig verschil tusschen de uitgaven en ontvangsten van het Gouvernement in Nederland voorzover niet onder andere hoofden begrepen.....	37	5			
19. Pensioenen.....	32	32			
1e sub-totaal.....	809	825	1e sub-totaal.....	1.039	734
23. Schulddelging.....	26	39	20. Nieuwe kapitaalbeleggingen:		
24. Aankoop van effecten en beleggingen in het buitenland.....	13	13	a. uit ingehouden winsten.....	p.m.	p.m.
25. Overmakingen van levensverzekeringsgelden en gelden van pensioenfonds.....	8	8	b. andere nieuwe kapitaalbeleggingen.....	25	12
26. Afneming vlottende schuld v.h. Gouvernement in Nederland.....	44	—	21. Toeneming vlottende schuld v.h. Gouvt. in Nederland.....	—	17
27. Crediet op korten termijn, vlottende saldi (excl. die van het Gouvernement) en onopgehelderde verschillen.....	164	—	22. Crediet op korten termijn, vlottende saldi (excl. die van het Gouvernement) en onopgehelderde verschillen.....	—	122
2e sub-totaal.....	255	60	2e sub-totaal.....	25	151
Totaal-generaal.....	1.064	885	Totaal-generaal.....	1.064	885

ten Nederlandsch-Indië moet betalen, veel hooger. Immers, de pensioenen worden betaald door de pensioenfonds uit ontvangsten van het Gouvernement en uit gekweekte renten van het kapitaal der pensioenfonds. Deze renten, in Nederland ontvangen, bedroegen in 1936 f 14 m/m., in 1938 in verband met conversies waarschijnlijk minder, b.v. f 10.000.000. Men kan dus met weglating van allerlei kleinere posten de volgende onvolledige balans over 1938 opstellen.

Betalingsbalans, in millioenen guldens.

Invoer v. goederen excl. goud en excl. zilveren munt door het Gouvernement	486	Uitvoer van goederen incl. uitvoerrecht, statistiekrecht en mijn-goud, doch excl. ander goud en excl. zilveren munt door het Gouvernement	693
Rente	53	Rente muntfonds	2
Dividenden en winsten	167	Ontv. uit winst	13
Betaalde pensioenen	45	Rente pensioenfonds	10

1) Excl. zilveren munt door het Gouvernement.

2) Incl. mijn-goud.

Deze balans is wederom verder te verkorten:

	1938		1937	1938
Invoer excl. goud en zilveren munt door het Gouvernement	486	Uitvoer	996	693
Saldo betaalde rente.....	40			
Saldo betaalde div. en winsten	154			
Pensioenen.....	45			

In verband met het feit, dat de dividenden en winsten, in 1938 uitgekeerd, verdiend zijn met den uitvoer in 1937, is in bovenstaande balans ook de uitvoer van 1937 vermeld.

Voert men dezelfde opstelling door voor de jaren 1933 en 1929, dan krijgt men de volgende opstelling:

	1929	1933		1928	1929	1932	1933
Invoer.....	1.109	330	Uitvoer	1.606	1.471	553	478
Saldo bet. rente	68	73					
Saldo bet. div. en winsten...	240	19					
Betaalde pensioenen.....	30	42					

Drukt men de betalingen uit in procenten van den uitvoer, dan verkrijgt men het volgende overzicht :

	1929	1933	1938
Invoer	75%	69%	70%
Saldo interest	5%	15%	6%
Saldo dividenden en winsten	³⁾ 15%	³⁾ 3%	³⁾ 15%
Pensioenen	2%	9%	6%

Duidelijk blijkt uit het bovenstaande, dat de druk van de interest in 1938 mede door de conversies belangrijk kleiner is geworden dan in 1933, dat het percentage, hetwelk de dividenden en winsten, in 1938 uitgekeerd, uitmaakten van de uitvoeren van het voorafgaande jaar ook meer normaal was, dat de druk van de pensioenen in 1938 een derde lager was dan in het depressiejaar 1933.

De betalingsbalans in vrijwel alle landen bestaat evenals de Indische voor een deel uit getaxeerde posten. Hoewel het dan ook niet mogelijk is om daaruit al te vaststaande conclusies te trekken, zoo is het toch niet van belang ontbloeit om de bovenstaande percentages eens te vergelijken met de overeenkomstige cijfers van andere landen, zooals opgenomen in de publicatie „Balances des paiements 1937” van den Volkenbond. Men komt dan tot het volgende resultaat, waarbij o.m. rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid, dat, evenals dit het geval is met de cijfers van Ned.-Indië, er min of meer belangrijke correctieposten moeten worden aangebracht.

3) In procenten van de uitvoerwaarde in het voorafgaande jaar.

4) Rente.

5) Dividenden in procenten van de uitvoerwaarde in het voorafgaande jaar.

Saldo rente en dividend op de betalingsbalans in, procenten van de uitvoerwaarde.

Ceylon	1932/33	17%
Ned.-Indië	1933	15% ⁴⁾ 3% ⁵⁾
Ned.-Indië	1938	6% ⁴⁾ 15% ⁵⁾
Britsch-Indië	1937/38	15%
Australië	1936/37	23%
Unie van Z.-Afrika	1936	19%
Nieuw-Zeeland	1936/37	15%

De percentages van Ned.-Indië zijn vrij hoog in vergelijking met andere landen. Echter behoort een groot deel van de betalingen van Ned.-Indië aan het buitenland in 1938 tot de dividenden en winsten, welke niet tot de vaste lasten gerekend kunnen worden, hetgeen wel het geval is met de rente.

De post interest en dividenden in de publicatie van den Volkenbond is niet te splitsen in rente en dividend. Wel is bij enkele van de bovenstaande landen een splitsing te maken in interest door de overheid en in interest en dividenden door particulieren betaald.

Land	Jaar	Saldo overgemaakte renten en dividenden in duizenden	W.o. door de overheid in het buitenland betaald	
			in duizenden	in % van de uitvoerwaarde
Australië	1936/37	£ 29.812	£ 21.701	17%
Unie van Z.-Afrika	1936	£ 21.820	£ 4.677	4%
Ceylon	1932/33	Rs. 33.027	Rs. 7.097	4%
N.-Zeeland . . .	1936/37	£ 7.220	£ 6.266	13%

Duidelijk blijkt hieruit, dat de post rente, zoowel van particulieren als van de overheid, welke op de Indische betalingsbalans 1938 6% van de uitvoerwaarde uitmaakte, slechts een kleine last vormt in vergelijking tot de last, welke de rente van overheidsschulden op de betalingsbalansen van bv. Australië en Nieuw-Zeeland vormt.

A. A. H. BESIER.

De Handelsbalans van Nederlandsch-Indië over 1938¹⁾.

De handelsbalans van Nederlandsch-Indië over 1938 maakt geen al te bevredigenden indruk. De uitvoer liep aanzienlijk terug en daalde van 11.436,7 mill. kg met een waarde (incl. uitvoerrechten) van f 989,7 mill. in 1937 tot 10.960,7 mill. kg ter waarde van f 686,2 mill. In aanmerking genomen de valuta-depreciatie, is deze uitkomst zeker niet gunstiger dan die van 1936, in welk jaar de uitvoerwaarde (eveneens incl. uitvoerrechten) f 595,0 mill. bedroeg.

1) De in dit artikel voorkomende cijfers zijn, wat 1936 en 1937 betreft, ontleend aan de definitieve uitkomsten van de handelsstatistiek. Voor wat 1938 aangaat, zijn de gegevens betreffende de afzonderlijke artikelen overgenomen uit de maandpublicaties. De voorloopige uitvoerwaarde van tabak, tin en tinerts is echter vervangen door de definitieve. De overige cijfers over 1938 zijn ontleend aan de reeds gedeeltelijk gecorrigeerde jaarcijfers. Deze verbeteringen zijn eveneens aangebracht in de afgedrukte handelsbalansen.

Daarentegen nam de invoer, wat het gewicht aangaat toe van 1.995,7 mill. kg tot 2000,4 mill. kg, terwijl de waarde slechts met f 12,4 mill. daalde tot f 478,2 mill. Als resultaat van deze ontwikkeling viel het uitvoeroverschot terug van f 499,1 mill. tot f 208,0 mill., een saldo, dat nominaal nauwelijks hooger is dan dat van 1935 (f 199,5 mill.).

Uitvoer.

De recessie, welke op de kortstondige hausseperiode is gevolgd, heeft niet alleen de waarde van den Nederlandsch-Indischen export belangrijk doen dalen, doch ook de uitgevoerde hoeveelheid van een aantal belangrijke landbouwproducten weder teruggedrongen tot het niveau van 1936. Dit is in de eerste plaats het geval met hevea-rubber, waarvan als gevolg van de drastische restrictiemaatregelen 152,9 mill. kg minder werd uitgevoerd dan in 1937 en 18,8 mill. kg minder dan in 1936.

Niet minder scherp was de daling van den export van tapiocaproducten en maïs, terwijl ook de afzet van koffie zeer gevoelig terugliep.

Suiker werd eveneens in geringere hoeveelheden verscheept dan in 1937; het uitgevoerde kwantum was echter hooger dan in het zeer ongunstige exportjaar 1936. Voorts daalde o.m. de export van rijst, klapperolie, kedelee en melasse.

Slechts enkele agrarische voortbrengselen geven een vooruitgang te zien. De voornaamste zijn wel copra en palmolie, thee en harde touwvezels. De uitvoer van peper was belangrijk hooger dan in 1937 doch nog altijd lager dan in 1936.

Van de minerale producten overtrof de export van aardolieproducten wederom dien van het voorgaande jaar; de uitvoer bedroeg 6.067,3 mill. kg, een vermeerdering dus van 95,3 mill. kg. Een aanmerkelijke stijging vertoonen verder bauxiet, steenkolen en zout. Daarentegen daalde de uitvoer van tin en tinerts door verlaging van de exportquota tot bijna de helft van het in 1937 geëxporteerde kwantum.

TABEL I. Uitvoer van enkele belangrijke producten.

	In mill. kg		In mill. gld.	
	1937	1938	1937	1938
Hevea-rubber.....	473,1	320,2	321,2 ²⁾	155,6 ²⁾
Copra.....	506,1	563,4	62,6	38,2
Palmolie.....	197,1	220,9	26,1	16,5
Fabriekssuiker.....	1.142,5	1.085,0	49,8	44,4
Tapiocaproducten ³⁾	422,4	249,8	18,0	9,0
Maïs.....	217,4	102,4	6,8	3,2
Gepelde koffie.....	100,5	70,1	26,0	13,7
Thee.....	75,9	81,8	49,1	56,2
Peper.....	31,7	55,5	7,0	8,6
Harde touwvezels.....	86,9	90,1	14,9	9,1
Tin en tinerts.....	50,9	26,5	84,1	33,4
Aardolieproducten.....	5.972,0	6.067,3	165,2	161,6
Bauxiet.....	227,2	273,9	1,4	2,4

In de daling van de waarde met f 303,5 mill. deelden nagenoeg alle producten, doch in het bijzonder hevea-rubber, tin en tinerts. Was in 1937 ruim 45% van het accres te danken aan de waardevermeerdering van de geëxporteerde rubber, in 1938 komt niet minder dan f 165,6 mill. of 54% van het decres op rekening van de gedaalde waarde van dit product. Tin en tinerts volgen hierna met een vermindering van f 50,7 mill.

Ook de waarde van copra en palmolie liep niettegenstaande de toegenomen hoeveelheid, beduidend terug. Vooral voor copra was de daling zeer aanzienlijk, namelijk van f 62,6 mill. tot f 38,2 mill.

Van de overige producten kunnen nog genoemd worden koffie met een vermindering van f 12,3 mill., tapiocaproducten met een daling van f 9,0 mill. en fabriekssuiker en harde touwvezels elk met een decres van ruim f 5,5 mill.

Het ongunstige verloop van den uitvoer heeft vooral de Buitengewesten getroffen. Zoowel in absolute cijfers als relatief is het aandeel van dit gebiedsdeel in het decres beduidend grooter dan dat van Java en Madoera. Zonder de aardolieproducten, die zich vrijwel op het in 1937 bereikte hogere niveau konden handhaven, zou de uitvoer zelfs zijn gedaald tot het peil van 1936.

2) Incl. uitvoerrechten.

3) Excl. ampas.

TABEL II. Uitvoer uit Java en Madoera en de Buitengewesten (excl. goud en zilver, bootpakketten, enz.; incl. uitvoerrechten).

	In mill. kg			In mill. gld.		
	1936	1937	1938	1936	1937	1938
			Totaal			
Java en Madoera.....	2.182,1	2.881,1	2.306,7	194,9	295,6	221,4
Buitengewesten.....	7.616,1	8.555,6	8.654,1	400,1	694,1	464,8
			Excl. aardolieproducten.			
Java en Madoera.....	2.062,6	2.738,5	2.186,9	193,4	291,9	217,5
Buitengewesten.....	2.380,1	2.726,3	2.706,7	304,9	532,6	307,0

De afwijkende ontwikkeling werd evenals in 1937 in hoofdzaak veroorzaakt door de ongelijke positie van de rubber in den uitvoer van de beide gebieden. In de totale daling van de exportwaarde van rubber deelden Java met f 28,4 mill. en de Buitengewesten met f 137,2 mill. Van invloed waren vervolgens ook de geringere uitvoerwaarden van copra en palmolie.

Om een zuivere vergelijking tusschen de beide gebieden te treffen, behoeven de cijfers eigenlijk aanvulling met het intergewestelijk verkeer, daar enerzijds enkele producten van de Buitengewesten, met name tin, via Java naar het buitenland worden verscheept, anderzijds inheemsche producten van Java naar de Buitengewesten worden uitgevoerd. Exacte gegevens betreffende dit deel van het vervoer zijn echter niet beschikbaar. Een indruk van de beteekenis van den export van Java's voortbrengselen van landbouw en industrie naar het overige deel van den Archipel geeft tabel III. Uit dit overzicht, dat geenszins aanspraak maakt op volledigheid, blijkt tevens, dat de export van verschillende producten gedurende 1938 niet onbelangrijk terugliep.

TABEL III. Uitvoer van enkele inheemsche producten uit Java en Madoera naar de Buitengewesten, in 1000 gld.

	1937	1938
Rijst n.a.g.....	15.054	6.302
Kedelee.....	328	412
Rietsuiker.....	6.089	6.439
Katoenen sarongs ⁴⁾	15.568	10.358
Sigaretten.....	18.363	18.554
Sigaren.....	1.130	987
Strootjes.....	742	994
Zeep.....	1.912	1.825
Bier.....	1.903	2.128
Automobielanden.....	1.673	1.906
Rijwielbanden.....	751	712
Leder en lederwerk.....	663	738
Zout.....	5.351	6.535

In de Buitengewesten demonstreert de terugslag zich vooral in de specifieke rubber- en copra-gebieden en de tinproduceerende residenties. Tabel IV geeft de cijfers ook voor de overige gewesten weer. Ter completering van het beeld is tevens rekening gehouden met den intergewestelijken uitvoer naar Java, welke voor het grootste deel bestaat uit inheemsche producten, die hetzij op Java verbruikt of vandaar naar het buitenland worden verscheept. De uitvoer van aardolieproducten (naar het buitenland en naar Java) is evenwel vanwege de eigen plaats, die deze producten innemen, buiten beschouwing gelaten.

4) Inbegrepen de doorvoer van uitheemsche sarongs.

TABEL IV. Uitvoer uit de Buitengewesten naar het buitenland en naar Java, in mill. gld. (excl. goud, zilver en aardolieproducten, incl. uitvoerrechten).

	1936	1937	1938	Daling 1938 t.o.v. 1937	
				Totaal	waarvan rubber
Oostkust van Sumatra...	121	192	125	67	48
Atjeh en Ond.	6	13	9	4	3
Tapanoeli.....	6	11	6	6	6
Sumatra's Westkust....	13	20	15	5	2
Benkoelen.....	2	4	3	1	0
Lamp. Districten.....	12	15	13	2	2
Palembang.....	20	44	25	19	17
Djambi.....	15	27	13	15	14
Riouw en Ond.....	18	34	20	14	8
Banka en Billiton.....	48	85	37	48	2
Sumatra.....	261	444	266	179	102
Westerafd. v. Borneo....	27	45	23	22	18
Z. & O. Afd. v. Borneo .	22	41	24	16	17
Borneo.....	49	85	47	38	35
Celebes, Molukken en Timor.....	37	52	37	15	0
Bali en Lombok.....	7	11	9	2	0
Groote Oost.....	44	63	46	17	0
Totaal Buitengewesten ..	354	592	359	233	137
Totaal excl. uitvoerrechten	299	560	336	224	119

Het staatje toont duidelijk aan, dat de in 1937 ingetreden verbetering op een enkele residentie na, weer zoo goed als geheel verloren ging. Neemt men de devaluatie in aanmerking, dan is de positie zelfs ongunstiger dan in 1936. Gezien vanuit het oogpunt van de koopkracht van den individueelen producent is 1938 echter een voordeliger jaar dan 1936, toen ruim f 50 mill. werd opgebracht aan uitvoerrechten.

Invoer.

De geringe daling van den invoer — ten aanzien van het gewicht valt zelfs een kleine stijging te constateeren — is tot op zekere hoogte een normaal gevolg van de wisseling in de conjunctuur, welke voor Nederlandsch-Indië gekarakteriseerd wordt door een sneller dalen van de prijzen der agrarische exportproducten en een vertraagde vermindering van het volume van den invoer, in het bijzonder voor wat betreft de kapitaalsgoederen. De ontwikkeling van den import is voor de verschillende groepen van artikelen dan ook geenszins gelijk.

Tot de groepen, welke een decrees vertoonen, behooren in de eerste plaats de chemische voortbrengselen. Vooral meststoffen werden in verband met den minder gunstigen toestand in de cultures in geringere hoeveelheid ingevoerd. Zoo daalde de import van zwavelzure ammoniak met 31,9 mill. kg tot 70,6 mill. kg en die van meststoffen n.a.g. met 4,2 mill. kg tot 41,3 mill. kg. Voorts liep o.m. de invoer van aluin en mierenzuur terug van onderscheidenlijk 7,3 mill. kg en 2,8 mill. kg tot 2,4 mill. kg en 1,4 mill. kg.

Zooals te verwachten viel, was de invoer van de groep garens en manufacturen (excl. goeniezakken), die in 1937 de behoefte verre overtrof, zoodat het nieuwe jaar voor verschillende artikelen werd ingegaan met abnormaal groote voorraden, in 1938 aanzienlijk lager; met 33,1 mill. kg daalde deze tot 92,1 mill. kg.

TABEL V. Invoer van garens en manufacturen (excl. goeniezakken) in Ned.-Indië, in 1000 kg bruto.

	1936	1937	1938
Weefgarens.....	5.336	11.301	9.256
Naaigarens.....	2.953	3.537	3.161
Overige garens.....	791	1.227	1.070
Ongebleekte katoenen stoffen.....	9.759	12.918	7.265
Gebleekte katoenen stoffen	13.171	23.822	19.837
Geverfde en gedrukte katoenen stoffen.....	17.320	26.720	16.766
Bontgeweven katoenen stoffen.....	8.191	11.964	7.928
Katoenen sarongs, kains, enz.....	2.348	2.146	859
Andere katoenen manufacturen.....	1.955	3.103	2.415
Overige manufacturen....	12.171	13.991	11.033

De hierboven afgedrukte tabel V laat zien, dat in het bijzonder ongebleekte en gebleekte, alsook geverfde en gedrukte stoffen in geringere kwanta werden ingevoerd. Zeer duidelijk komt in de cijfers ook de gestadige groei, van de inheemsche weefindustrie tot uiting; de import van katoenen sarongs bedroeg nog slechts ruim 1/3 van dien van 1936.

De eveneens in deze groep gerubriceerde, doch in bovenvermelde gegevens niet begrepen invoer van goeniezakken nam met 6,7 mill. kg toe tot 55,8 mill. kg.

Metalen werden in 1938 geïmporteerd tot een gewicht van 273,5 mill. kg tegen 349,4 mill. kg in 1937. De teruggang was het grootst voor plaat- en staafijzer, gegalvaniseerd dakijzer, draadnagels en spijkers en geëmailleerde artikelen.

TABEL VI. Invoer van enkele belangrijke metaalproducten in Ned.-Indië in mill. kg bruto.

	1936	1937	1938
Ijzer in platen, gewalst, enz.	36,5	53,4	37,2
Ijzer in staven.....	22,4	29,3	20,3
Balk-, hoek-, T- en ander profielijzer.....	16,9	26,5	24,5
Betonijzer.....	10,4	18,1	16,8
Ijzeren buizen, andere dan gegoten (excl. boorpijpen)	17,4	40,7	36,5
Gegalvaniseerd dakijzer....	17,8	24,6	15,3
Ijzeren opslagtanks.....	2,6	6,7	6,8
Ijzerdraad met onedel metaal overtrokken.....	5,5	9,7	5,1
Draadnagels en spijkers....	18,0	22,5	14,7
Blik in bladen, onbewerkt..	21,8	27,0	27,2
Geëmailleerde artikelen....	4,8	10,0	5,3

Ook van aardewerk en porselein, glas en glaswerk, leder en lederwerk en papier en papierwaren was de invoer lager dan in 1937.

Tegenover het decrees van deze groepen staat allereerst een stijging van de eetwaren en genotmiddelen. De toeneming is evenwel uitsluitend een gevolg van den verhoogden import van gepelde rijst, waarvan in 1938 333,0 mill. kg uit het buitenland moest worden betrokken tegen 177,7 mill. kg in het daaraan voorafgaande jaar. Zonder rijst daalde deze groep met 8,4 mill. kg tot 290,5 mill. kg. De voornaamste mutaties betreffen tarwemeel, waarvan 85,3 mill. kg werd geïmporteerd of 8,6 mill. kg meer dan in 1937, gezouten en gedroogde visch, welke met 5,0 mill.

kg toenam tot 61,6 mill. kg, sardines en afgetapt bier, ander dan stout, die met onderscheidenlijk 4,0 mill. kg en 3,1 mill. kg terugliepen tot 8,9 mill. kg en 4,2 mill. kg.

Voorts nam de invoer toe van mineralen, voornamelijk als gevolg van verhoogde invoeren van bouwcement, steenkolen en aardolieproducten. Wat cement betreft, vindt de stijging met 14,6 mill. kg tot 120,7 mill. kg, welke gepaard gaat aan een hooger afzet van hier te lande geproduceerde cement, vermoedelijk grotendeels verklaring in den toegenomen bouw van verschillende kunstwerken uit het rubberfonds en de welvaartsbijdrage van het Moederland.

Een opvallende stijging valt verder te constateeren met betrekking tot de rij-, voer- en vaartuigen. De invoer bedroeg in 1938 f 40,5 mill. of f 13,3 mill. meer dan in 1937, een vermeerdering, welke geheel op rekening komt van den verhoogden import van vliegtuigen voor leger en vloot.

De invoer van machines en werktuigen, daaronder begrepen instrumenten, lampen, enz. was naar het gewicht iets kleiner dan in 1937, doch steeg naar de waarde met f 9,3 mill. tot f 66,6 mill. Van het groot aantal artikelen, waarover het accres verdeeld is, verdienen hier vermelding de werktuigen en toestellen voor fabrieken en mijnontginningen, welke tezamen met f 2,8 mill. toenamen, alsook wapenen, waarvan f 2,1 mill. meer werd geïmporteerd.

Uit dit overzicht waarin, de belangrijkste verschuivingen naar voren zijn gebracht, blijkt, dat de zeer hoge invoer geenszins uitsluitend een conjunctuurverschijnsel is, doch dat mede van invloed zijn geweest de groote rijst-invoeren in het begin van 1938 en de aanzienlijke aanvoeren voor de defensie. Niet zonder betekenis waren ook de uitgaven uit het rubberfonds en de welvaartsbijdrage van het moederland. Daarnaast staat als bijzondere oorzaak de aangekondigde verhoging van invoerrechten op 1 Januari 1939. Het is uiteraard niet mogelijk de weerslag van dezen maatregel op het verloop van den invoer in de laatste maanden van 1938 nauwkeurig te bepalen. Zonder twijfel is echter het grootste deel van de toeneming in het 4e kwartaal ten opzichte van de voorafgaande drie maanden, welke zonder de importen voor de defensie en zonder den invoer van rijst en aardolieproducten 91,5 mill. kg en f 26,8 mill. bedroeg, daartoe terug te voeren.

TABEL VII. Verdeeling van den invoer in consumptie-artikelen en andere goederen (excl. rijst, kedelee, bier, tabak, aardolieproducten, dieren en planten en voortbrengselen daarvan behalve dennenhars, goud en zilver).

	Consumptie-artikelen			Overige goederen		
	1936	1937	1938	1936	1937	1938
In mill. kg	517,6	658,3	561,9	668,8	968,0	905,9
In mill. gld	175,8	295,2	249,9	81,3	164,8	185,9

De invloed van deze factoren op de structuur van den invoer komt zeer duidelijk tot uiting in tabel VII, waarin de import (na aftrek van enkele de vergelijking versturende posten), verdeeld is in consumptiegoederen en alle overige goederen, waaronder voornamelijk zijn begrepen de kapitaalgoederen, grond- en hulpstoffen. Men ziet daaruit, dat de consumptiegoederen naar verhouding veel scherper zijn gedaald dan de overige goederen.

Gemeten naar de waarde zijn de laatste, in het bijzonder door den verhoogden invoer van enkele hoogwaardige artikelen, zooals vliegtuigen, zelfs niet onbelangrijk gestegen.

TABEL VIII. Invoer in Java en Madoera en de Buitengewesten (excl. rijst, goud en zilver).

	In mill. kg		In mill. gld.	
	1937	1938	1937	1938
Java en Madoera.....	1.057,0	1.002,6	310,6	310,9
Buitengewesten.....	761,0	664,8	168,7	145,2

Splitst men de cijfers in die voor Java en Madoera en de Buitengewesten, dan blijkt, dat de invoer in eerstgenoemd gebiedsdeel, zoo men den rijstimport met het oog op de vergelijkbaarheid der cijfers uitschakelt, 54,4 mill. lager was dan in 1937, terwijl de waarde nagenoeg gelijk bleef. Ter verklaring hiervan kan in de eerste plaats worden gewezen op den invloed van de naderende rechtenverhoging, welke hieruit blijkt, dat in het 4e kwartaal 56,4 mill. kg en f 18,0 mill. (excl. aardolieproducten, wapens en vliegtuigen) meer werd ingevoerd dan in het 3e kwartaal. Voorts op den belangrijk gestegen invoer van vliegtuigen, wapenen e.d., die, hoewel zeker niet uitsluitend voor dit gebiedsdeel bestemd, toch vrijwel geheel in de Java-havens plaats vond. Ook brengt de toenemende industrialisatie, die zich voor den afzet mede op de Buitengewesten richt, voorschijnlijk de verhoogden invoer van kapitaalgoederen met zich. Daarbij komt, dat veel machinerieën op Java worden ingevoerd, die al dan niet na verdere afwerking, worden verscheept naar de Buitengewesten. Zoo b.v. werktuigen en toestellen voor de tinbedrijven en installaties voor aardolie-ontginningen. Om een juist beeld te verkrijgen, zou men dan ook rekening moeten houden met den intergewestelijken doorvoer en dit temeer, omdat ook belangrijke hoeveelheden consumptiegoederen via Java hun weg vinden naar de Buitengewesten. Gegevens daarover zijn echter niet beschikbaar. De cijfers van de intergewestelijke statistiek geven echter den indruk, dat de doorvoer van consumptiegoederen in 1938 niet is toegenomen.

TABEL IX. Invoer van consumptie-artikelen en overige goederen in Java en Madoera. (excl. rijst, kedelee, bier, tabak, aardolieproducten, planten en dieren en voortbrengselen daarvan behalve dennenhars, goud en zilver).

	In mill. kg		In mill. gld.	
	cons. goed.	overige	cons. goed.	overige
1936.....	343,7	432,5	124,3	49,4
1937.....	423,6	594,4	205,5	97,3
1938.....	380,2	578,2	182,0	119,4

Tenslotte droeg tot deze uitkomst bij, dat de koopkracht van de bevolking, dank zij de door de Overheid gevoerde rijstpolitiek, de goede oogsten en voorts ook door de hogere looninkomsten uit de cultures, belangrijk grooter was dan in 1937.

Wat de Buitengewesten aangaat, geeft tabel X, waarin ter vervollediging de intergewestelijke invoer uit Java en Madoera is opgeteld bij den import uit het buitenland, een overzicht van hetgeen elk der gewesten heeft ingevoerd.

Uitvoer door particulieren en het Gouvernement.

Benaming der groepen	1936		1937		1938 ⁵⁾	
	1000 kg bruto	1000 gld.	1000 kg bruto	1000 gld.	1000 kg bruto	1000 gld.
Dierlijke voortbrengselen en fabriekaten daarvan	36.655	10.772	42.047	12.576	32.404	7.993
Caoutchouc en getah-pertja	348.449	87.797	483.124	298.118	331.254	135.388
Drogerijen en specerijen	155.515	28.788	108.445	26.587	138.892	30.216
Koffie, v.a.s.	96.793	15.857	100.523	26.048	70.107	13.708
Olie- en vethoudende vruchten en zaden en plantaardige oliën en vetten	806.277	70.826	857.989	104.658	917.734	65.683
Suiker, v.a.s. (incl. residu en molascuit)	1.010.333	34.095	1.365.276	51.109	1.196.538	45.220
Tabak, v.a.s.	49.707	37.890	50.173	41.088	50.320	38.858
Tapiocaproducten	293.501	11.779	446.664	18.383	266.574	9.198
Thee	79.323	42.893	75.933	49.061	81.848	56.245
Vezels, v.a.s.	111.299	16.860	114.046	23.392	113.359	16.098
Overige plantaardige voortbrengselen .	939.559	27.780	1.054.045	37.773	871.893	29.089
Aardoliën, aardolieproducten, minerale brandstoffen, n.a.g.	5.601.580	97.458	6.289.818	166.615	6.434.939	164.018
Cement, ertsen, onedele metalen, tras, zwavel en mineralen, n.a.g.	255.366	49.884	437.452	91.399	442.323	39.187
Goederen van verschillende aard	6.417	2.799	6.197	3.036	7.327	3.961
Buitenlandsche voortbrengselen	7.334	2.180	4.954	1.351	5.197	2.529
Totaal	9.798.108	537.658	11.436.686	951.194	10.960.709	657.391
Bootpakketten, passagiersgoederen en goederen voor scheepsverbruik :						
Java en Madoera		1.216		1.340		1.409
Buitengewesten		372		481		558
Totaal		539.246		953.015		659.358
Gemunt en ongem. goud en zilver		19.199		12.193		12.094
Totaal-generaal		558.445		965.208		671.452
Uitvoeroverschot		271.078		449.247		174.311
Uitvoer van goud per postpakket		17.953		7.808		13.213
Uitvoerrecht op rubber (ondernemings- en bevolkings-)		54.318		24.454		22.015
Uitvoerrecht op andere goederen		2.991		14.052		6.799

Invoer door particulieren en het Gouvernement.

Benaming der groepen	1936		1937		1938 ⁵⁾	
	1000 kg bruto	1000 gld.	1000 kg bruto	1000 gld.	1000 kg bruto	1000 gld.
1. Dieren en planten	456	196	385	177	317	180
2. Eetwaren en genotmiddelen	500.054	60.203	476.596	78.055	623.534	88.794
3. Dierl. en plantaard. voortbrengselen	24.394	3.089	31.374	5.415	26.516	4.973
4. Mineralen	330.534	7.478	361.087	10.465	420.900	12.880
5. Chemische voortbrengselen, enz.	176.402	27.658	258.435	44.598	202.321	41.616
6. Aardewerk en porselein, enz.	30.382	2.442	42.954	3.973	38.708	3.604
7. Glas en glaswerk	20.499	3.371	33.112	5.771	29.546	5.494
8. Hout, kurk, plantaardig vlechtmateriaal, meubelen	34.619	3.133	49.471	5.396	48.317	6.280
9. Huiden, vellen, pelswerk, enz.	3.318	2.298	4.822	3.973	3.742	3.776
10. Garen, manufacturen, enz.	121.803	84.887	174.300	157.572	147.922	121.734
11. Papier en papierwaren, enz.	69.922	11.234	94.275	18.375	73.838	16.541
12. Metalen, v.a.s. met uitzondering van goud en zilver	214.308	27.123	349.418	63.677	273.487	58.200
13. Rij-, voer-, vaartuigen, enz.	19.686	13.597	30.187	27.223	27.690	40.523
14. Machines, werktuigen, toestellen en gereedschappen	51.289	28.659	75.882	57.339	74.119	66.592
15. Andere goederen	11.653	6.424	13.385	8.570	9.395	7.019
Totaal	1.609.319	281.792	1.995.683	490.579	2.000.352	478.206
Postpakketten en passagiersgoederen in :						
Java en Madoera		3.919		6.180		6.006
Buitengewesten		1.144		1.568		1.493
Totaal		286.855		498.327		485.705
Gemunt en ongem. goud en zilver		512		17.634		11.436
Totaal-generaal		287.367		515.961		497.141

5) Voorloopige cijfers.

TABEL X. Invoer in de Buitengewesten uit het buitenland en uit Java en Madoera, in mill. gld. (excl. goud en zilver, doch incl. rijst).

	1937	1938	Daling
Oostkust van Sumatra	81,0	77,4	3,6
Atjeh en Ond.	5,6	5,3	0,3
Tapanoeli	3,4	3,1	0,3
Sumatra's Westkust	21,3	16,7	4,6
Benkoelen	3,2	2,8	0,4
Lamp. Districten	6,9	9,5	-2,6
Palembang	47,9	41,5	6,4
Djambi	10,5	6,0	4,5
Riouw en Ond.	10,0	10,8	-0,8
Banka en Ond.	17,7	18,5	-0,8
Sumatra	207,5	191,6	15,9
Westerafd. van Borneo	22,5	15,0	7,5
Z. en O. Afd. van Borneo	45,8	39,1	6,7
Borneo	68,3	54,1	14,2
Celebes, Molukken en Timor	40,5	37,3	3,2
Bali en Lombok	7,0	6,9	0,1
Groote Oost	47,5	44,2	3,3
Totaal Buitengewesten	323,3	289,9	33,4

Naar verhouding is de daling het grootst in de rubbergewesten Djambi en de Wester-, Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo. In de overige gewesten met uitzondering van de Lampongsche Districten, Riouw en Banka, werd eveneens minder ingevoerd. Over het algemeen is het decrees echter veel geringer dan dat van de uitvoerwaarde. Naast de tariefsverhoging — in Oct. t/m Dec. werd, zoo men den import van rijst en aardolieproducten elimineert, 35,2 mill. kg en f 9,1 mill. meer uitgevoerd dan in Juli t/m Sept. 1938 — droeg hiertoe uiteraard ook bij, dat het loonvolume uit de cultures door uitbreiding en vernieuwingen vrij stabiel bleef en dat uit het rubberfonds wederom belangrijke uitgaven werden gedaan.

Uitvoeroverschot.

Zoals reeds werd opgemerkt, bedroeg het uitvoeroverschot zonder goud en zilver, passagiersgoederen, enz., doch met inbegrip van uitvoerrechten in het

afgelopen jaar f 208,0 mill. of f 291,1 mill. minder dan in 1937. Houdt men zooals in tabel XI rekening met de passagiersgoederen, post- en bootpakketten, dan komt men op een saldo van f 202,5 mill. en een daling van f 290,7 mill.

TABEL XI. Uitvoeroverschot van Ned.-Indië, in mill. gld. (excl. goud en zilver).

	1936	1937	1938
Uitvoer van goederen incl. passagiersgoederen, bootpakketten, enz.	539,2	953,0	659,4
Opbrengst uitvoerrechten	57,3	38,5	28,8
Totaal	596,5	991,5	688,2
Invoer van goederen incl. passagiersgoederen en postpakketten	286,9	498,3	485,7
Uitvoeroverschot	309,6	493,2	202,5

De verhouding tusschen in- en uitvoer onderging een belangrijke wijziging; het percentage, dat de invoer uitmaakt van den uitvoer (excl. rechten) steeg van 52,3% tot niet minder dan 73,6%.

Het overschot werd dit jaar wederom alleen door de Buitengewesten opgebracht. De balans van Java, die in 1937 een nadeelig saldo opleverde van f 20,5 mill., sluit dit jaar met een deficit van f 95,8 mill. Corrigeert men de cijfers door het intergewestelijk vervoer mede in beschouwing te nemen, dan wordt het nadeelig verschil gereduceerd tot f 28,9 mill., welk cijfer staat tegenover een voordelig overschot in 1937 van f 58,5 mill. Het exportsurplus van de Buitengewesten bedraagt dan f 231,2 mill. (v.j. f 434,7 mill.). Na hetgeen hierboven werd opgemerkt over de factoren, die het verloop van den in- en uitvoer in het afgelopen jaar hebben beïnvloed, is het duidelijk, dat men deze cijfers en in het bijzonder die betreffende Java en Madoera, niet zonder meer kan bezigen als een indice omtrent de economische positie van deze gebieden. De conclusie, dat de uitkomst over 1938 niet al te bevredigend moet worden genoemd, lijkt echter gewettigd.

G. SCHOLTE.

Handelsbetrekkingen en Invoerregelingen in 1938.

Gedurende het jaar 1938 onderging het bestel van maatregelen betreffende de economische relaties tusschen eenerzijds Nederlandsch-Indië en anderzijds het Moederland en het buitenland geen ingrijpende wijzigingen.

Invoer.

Wat betreft den invoer werd het stelsel van contingentierungen en licentieeringen, hetwelk als een onmisbaar middel tot doorvoering van de economische politiek van Nederlandsch-Indië moet worden beschouwd, gehandhaafd.

Slechts ten aanzien van twee artikelen, nl. gloeidraad voor elektrische gloeiperen en mierenzuur, werden de bestaande invoerregelingen opgeheven.

De contingentieering van den invoer van gloeidraad heeft slechts gedurende 10 maanden gegolden; zij viel met ingang van 10 Februari 1938.

Voor mierenzuur is de contingentieering opgeheven; de in het Indisch Stbl. 1937 No. 663 vervatte invoerordonnantie is echter in stand gebleven, zoodat zoo noodig de contingentieering op korten termijn opnieuw kan worden ingesteld.

Bij I.S. 1938 No. 665 kwam een Regeeringsverordening tot stand, waarbij de retributies bij de afgifte van invoervergunningen, geheven ter bestrijding van de kosten van uitvoering der contingentieerings- en licentieerings-regelingen, ingaande 1 Januari 1939 in het algemeen met 10% werden verlaagd.

Gedurende het jaar 1938 gaf het samenstel van regelingen met betrekking tot den importhandel bevredigende resultaten. Door een stringente toepassing van de manufacturencontingenteering, kon de voorraadpositie van textielen, die aan den aanvang van dit jaar als gevolg van de kortstondige hausse in 1937, gevolgd door een nieuwe depressie, zeer groote afmetingen had aangenomen, allengs tot normale afmetingen worden teruggebracht. De geleidelijke verbetering der voorraadsituatie, gepaard aan het terugloopen der prijsnoteringen in de landen van herkomst, resulteerde in een verlaging van het gemiddelde prijspeil en een vermindering van het verschil tusschen de prijzen van gecontingenteerde en gelicentieerde manufacturen. Dit had ten gevolge, dat de contingenteering ook in zooverre aan hare doelstelling beantwoordde, dat grootere hoeveelheden manufacturen uit de beschermende landen werden betrokken.

De sinds de depreciatie van den gulden gegolden hebbende tijdelijke verlaging van de invoerrechten en de opcenten daarop kwam per ultimo December 1938 te vervallen.

In verband met de situatie in de strootjes- en batiknijverheid, werd hierbij een uitzondering gemaakt voor kruidnagelen en cambrics; voor laatstgenoemd artikel echter voorloopig slechts gedurende het jaar 1939.

Uitvoer.

De uitvoer van Nederlandsch-Indische producten onderging in sterke mate den invloed van de teruggaande conjunctuur. Dit feit wordt o.a. geïllustreerd door de verhooging van het restrictiepercentage van verschillende aan een uitvoerregeling onderworpen producten. Dank zij het bestaan van de technisch geperfectioneerde restrictieregelingen kon de aanpassing van het aanbod aan de zich wijzigende vraag georganiseerd plaats vinden, waardoor buitensporige prijsfluctuaties in belangrijke mate konden worden voorkomen. De kans, dat men ten aanzien van den afzet van koffie tot een internationale regeling komt, waaraan ook Nederlandsch-Indië met voordeel zou kunnen deelnemen, schijnt geringer te zijn geworden, nu Brazilië zijn positie op de koffiemarkt aanzienlijk heeft weten te verbeteren en dientengevolge minder neiging toont aan zulk een regeling deel te nemen.

Als belangrijke, eenzijdige, handelspolitieke maatregelen kunnen worden gezien de oprichting van verschillende exportcentrales. Naast de reeds in 1935 opgerichte kapokcentrale maakten in het jaar 1938 de centrales voor harsen, krosok, aetherische oliën en tapioca een aanvang met hun werkzaamheden.

Aan het instituut der handelswaarnemers kon een verdere uitbreiding worden gegeven. In den loop van het jaar 1938 vertrokken de handelswaarnemers voor de Levant en Zuid-Amerika naar hunne bestemmingen.

Vorbereidingen werden getroffen voor de deelneming van Nederlandsch-Indië aan de wereldtentoonstellingen te San Francisco en New-York.

Ten aanzien van de verhouding tot het Moederland is het meest vermeldenswaard, dat in het najaar van 1938 hier te lande besprekingen werden gevoerd over de economische samenwerking tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië door de z.g. „Commissie voor Economische Samenwerking 1938”, samengesteld uit een gelijk aantal Nederlandsche en Nederlandsch-

Indische afgevaardigden. Voorzitter dezer Commissie was de Directeur van Economische Zaken.

Het omvangrijke verslag van de Commissie leent zich niet voor publicatie.

Aangezien het in de bedoeling ligt, dat binnenkort aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal en aan den Volksraad een mededeeling zal worden gedaan nopens den arbeid der Commissie, moet hier worden volstaan met de mededeeling, dat de besprekingen hebben geleid tot een betere fundeering van de bestaande vormen van economische samenwerking en tot een doelmatigere organisatie van het daartoe benodigde overleg. De besprekingen hebben geheel beantwoord aan de gestelde verwachtingen.

Verdragen en overeenkomsten.

De in Mei 1937 tot stand gekomen Oslo-overeenkomst, waaraan, behalve Nederland, een aantal andere West-Europeesche landen deelnamen, en waarbij over en weer zekere faciliteiten ten aanzien van den invoer werden verleend, is in Mei 1938 vervangen door een „Déclaration” met minder positieven inhoud, waardoor o.a. Nederlandsch-Indië de vrijheid herkreeg tot een eventuele verhooging der invoerrechten.

Medio 1938 kwam een voorloopige regeling van het handels- en betalingsverkeer tot stand tusschen Nederland en Duitschland in verband met de aansluiting van Oostenrijk bij laatstgenoemd land. Vanaf den dag, dat de douanegrens tusschen Duitschland en Oostenrijk zou worden opgeheven, zouden de tusschen Nederland en Oostenrijk bestaande handelsovereenkomsten vervallen en de tusschen Nederland en Duitschland bestaande overeenkomsten ook voor Oostenrijk gelden. Ten aanzien van het betalingsverkeer werd bepaald, dat de eind 1937 tot stand gekomen clearingregeling met Duitschland ook op het handelsverkeer met Oostenrijk van toepassing zou zijn. De uitvoermogelijkheid van Nederland en Nederlandsch-Indië naar Oostenrijk onderging een belangrijke beperking; slechts ten aanzien van tabak en cacao kon een gunstigere regeling worden verkregen.

Voorts kwam tot stand een voorloopige regeling van het handels- en betalingsverkeer tusschen het Koninkrijk der Nederlanden en de Sudeten-Duitsche gebieden.

Het met Duitschland gesloten clearingverdrag van 18 December 1937 werd verlengd tot ultimo 1939; het percentage vrije deviezen onderging een geringe verlaging. Eveneens kwam een nieuwe transferregeling tot stand, welke tot medio 1941 van kracht zal zijn.

Tusschen Nederland en Denemarken vond in den aanvang van 1938 een notawisseling plaats, waarbij voor Nederlandsch-Indië een extra-invoer van Arabica-koffie in Denemarken mogelijk werd, terwijl het op zich nam een zekere hoeveelheid Deensche industrie-producten te zullen afnemen.

Het handelsverkeer tusschen Nederlandsch-Indië en Frankrijk was voor 1938 geregeld bij een tweetal, in 1937 reeds tot stand gekomen, accoorden, waarbij dit land o.a. toezeggingen verkreeg ten aanzien van den invoer h.t.l. van industrie-producten, terwijl het verplichtingen op zich nam met betrekking tot den invoer van een zekere hoeveelheid koffie en tabak.

Met Italië werd ultimo 1937 een aanvullende overeenkomst gesloten, waarbij o.a. werd bepaald, dat, behalve ten aanzien van koffie, betaling in vrije deviezen

zou plaats vinden en compensaties niet langer mogelijk zouden zijn. Ten aanzien van een aantal — deels zwakke — producten werd door Nederlandsch-Indië een invoercontingent in Italië verkregen. Daartegenover verleende Nederlandsch-Indië aan Italië een aantal contingenten in den invoer h.t.l., vrijwel overeenkomende met de tot dusver voor Italië geldende percentages.

In de handelspolitieke verhouding tusschen Nederlandsch-Indië en Japan kwam in 1938 geen wijziging. Slechts werd in Januari van dat jaar definitieve overeenstemming bereikt ten aanzien van de voorwaarden, waaronder de in Japan gevestigde Nederlandsche ex-

porteurs tot de Japanse export-associaties zouden kunnen toetreden.

De in 1937 met Zwitserland gesloten contingenteerings-overeenkomst werd zonder wijzigingen van beteekenis voor het jaar 1938 verlengd. Behalve fixatie van invoerrechten op tabak verkreeg Nederlandsch-Indië ook een toezegging ten aanzien van den invoer van copra in dit land.

(Samengesteld door de Afd. Handelspolitiek, Algemeene Zaken en Scheepvaartangelegenheden van het Kantoor voor den Handel).

Internationaal Betalingsverkeer in 1938.

Het jaar 1938 bracht in den aard en het aantal van de voor Nederlandsch-Indië geldende clearing-overeenkomsten geen wijziging; wel werden de clearingbepalingen voor eenige nieuwe gebieden van toepassing verklaard, waarop in het ondervolgende overzicht nader wordt teruggekomen.

Roemenië, Bulgarije.

Evenmin als in voorgaande jaren had ook in 1938 Nederlandsch-Indië verkeer met deze landen.

Chili.

Het rechtstreeksche verkeer met dit land was eveneens van weinig belang.

Turkije.

Sedert 1 Maart 1937 geldt het Nederlandsch-Turksch clearingverdrag niet meer voor Nederlandsch-Indië. Het betalingsverkeer tusschen deze gewesten en Turkije dient in vrije deviezen te geschieden, hetgeen echter nog steeds moeilijkheden aan Turksche zijde geeft. Er bestaat evenwel een beperkte mogelijkheid om Nederlandsch-Indische producten over de Nederlandsch-Turksche clearing te verrekenen, waartoe belanghebbenden zich hebben te wenden tot het Crisis Uitvoer Bureau te 's-Gravenhage, Piet Heinplein 6.

Spanje.

De sedert November 1936 autonoom ingestelde clearing ten aanzien van dit land bleef ook voor 1938 ongewijzigd van kracht.

Italië.

Voor de goede orde wordt gereleveerd, dat het betalingsverkeer tusschen Nederlandsch-Indië en Italië sedert 1 Januari 1938 geheel in vrije deviezen dient te geschieden.

Tusschen Nederland en Italië is een volledige clearing-regeling blijven bestaan.

Duitschland.

Voor Nederlandsch-Indië is de clearing met Duitschland verreweg de belangrijkste van de betalingsovereenkomsten.

Van de Europeesche landen is Duitschland, na Nederland, in 1938 de voornaamste leverancier van import-

goederen; wat den totalen invoer in Nederlandsch-Indië betreft, staat Duitschland op de vierde plaats, na Nederland, Japan en Amerika.

Duitschland's positie als afnemer van Nederlandsch-Indische producten in vergelijking tot de andere landen is nog niet nauwkeurig te bepalen, omdat de invoerstatistieken van al deze landen, welke de meest benaderende cijfers geven, nog niet beschikbaar zijn. De hier te lande berekende cijfers van den export van Nederlandsch-Indië geven slechts gedeeltelijk de uiteindelijke bestemming van dien uitvoer aan, daar vele goederen in transitio worden verhandeld.

Over clearing werd met Duitschland aan Nederlandsch-Indische producten verrekend:

in 1935	f 43.100.000
„ 1936	„ 46.200.000
„ 1937	„ 62.600.000
„ 1938	„ 64.500.000

In tegenstelling tot de moeilijkheden van einde 1937 werd reeds in September 1938 tusschen Nederland en Duitschland overeengekomen, de bestaande clearing-regeling te verlengen tot ultimo 1939.

Met ingang van 1 Juni 1938 werden de bepalingen van het clearingverdrag met Duitschland ook voor Oostenrijk van toepassing verklaard, terwijl 3 November 1938 hetzelfde geschiedde ten aanzien van het naar Duitschland overgegangene Sudeten-Duitsche deel van Tsjecho-Slowakije.

Ook in 1938 bleef, volgens de Nederlandsch-Indische statistiekcijfers, de (cif.- en prijscourant-) waarde van den invoer hier te lande van Duitse goederen stijgen; bij de beschouwing van onderstaande bedragen dient echter wel in het oog te worden gehouden, dat, wat den invoer in Nederlandsch-Indië betreft, in clearing slechts f.o.b.-bedragen worden verrekend, een verschil gevende van gemiddeld $\pm 18\%$, en voorts dat 20 tot 25% van de waarden in 1937 en 1938 geacht kunnen worden een gevolg te zijn van het loslaten van den gouden standaard in September 1936.

in 1934	f 21.258.000
„ 1935	„ 22.041.000
„ 1936	„ 25.675.000
„ 1937	„ 41.893.000
„ 1938	„ 48.516.000 (voorloopig)

Bij de vaststelling, einde 1937, van de grootte der betalingscontingenten voor den uitvoer van producten van Nederland en zijn overzeesche gewesten naar Duitschland, werd zooals gewoonlijk rekening gehouden met de toentertijd bekende cijfers en de vooruitzichten van den invoer van Deutsche goederen in het Koninkrijk.

Reeds in het begin van 1938 bleken de stortingen in clearing ter betaling van import van Deutsche goederen in het Koninkrijk, uit welke gelden de exportvorderingen worden voldaan, onder de raming te blijven, met het gevolg, dat de wachttermijn — de periode tusschen storting in Duitschland en uitbetaling hier te lande — voor genoemde vorderingen van één week (de reisduur per luchtpost van Europa naar Java) in begin Januari 1938 opliep tot ruim 7 weken op einde December 1938.

Het verloop van den achterstand in clearing gedurende

1938 was als volgt:

per ult.	Dec.	1937	f 4.841.000
„	„	Febr.	1938 „ 10.183.000
„	„	April	1938 „ 13.269.000
„	„	Juni	1938 „ 16.167.000
„	„	Aug.	1938 „ 22.780.000
„	„	Oct.	1938 „ 25.586.000
„	„	Dec.	1938 „ 28.956.000
„	„	Jan.	1939 „ 33.470.000

Het „menggebod” voor reischèques e.d. alsmede voor passagegelden bleef voor 1938 eveneens van kracht.

Een volledig overzicht van de maatregelen op het gebied van de invoerreguleering en het betalingsverkeer is opgenomen op pagina 699/700 van dit nummer.

(Samengesteld door het Agentschap van het Nederlandsch Clearinginstituut).

Het Ijkwezen over 1938.

Algemeen.

1 Januari 1938 beteekende een mijlpaal op den weg naar de algeheele invoering hier te lande van het metrieke stelsel van maten en gewichten. Met ingang van dien datum moesten alle tot op dat tijdstip in gebruik zijnde niet-metrieke voorwerpen buiten gebruik worden gesteld en door metrieke worden vervangen.

Deze voor een land als Indië zoo belangrijke maatregel, heeft zich zonder groote moeilijkheden voor het publiek kunnen voltrekken, dank zij den langen overgangstijd voor de invoering gesteld.

Sinds 1 Januari 1926 was de ijk van niet-metrieke meet- en weegtoestellen stop gezet, zoodat vanaf dien datum geen nieuwe niet-metrieke voorwerpen meer in omloop zijn gebracht.

De toen in gebruik zijnde kati-gewichten, gantangmaten en Amsterdamsche ellen mochten worden doorgebruikt, aanvankelijk tot 1 Januari 1934, welke datum later echter verlengd werd tot 1 Januari 1938. Bij den jaarlijkschen herijk moest telkens een deel der niet-metrieke voorwerpen wegens normale slijtage worden afgekeurd en door nieuwe metrieke vervangen.

Op deze wijze heeft de vervanging geleidelijk plaats gehad en is kapitaalsvernietiging in den vorm van afkeuring van nog bruikbare maten, gewichten en weegwerktuigen zooveel mogelijk voorkomen. Bovendien is met deze regeling bereikt, dat beide stelsels gedurende de jaren van overgang naast elkaar gebruikt zijn, waardoor de neringdoenden en tevens het koopende publiek in de gelegenheid zijn geweest langzamerhand met het nieuwe stelsel vertrouwd te raken.

Toen dan ook in den loop van het jaar 1938 alle nog overgebleven niet-metrieke voorwerpen op de gehouden herijkzittingen buiten gebruik werden gesteld, beteekende deze maatregel voor de herijkplichtigen weinig anders dan het weg doen van de daarvoor wegens hun ouderdom reeds aanmerking komende niet-metrieke maten, gewichten en weegwerktuigen en het overgaan naar het uitsluitend gebruik van de meerendeels reeds in hun bezit zijnde, in den loop der jaren reeds aangeschafte, metrieke meet- en weegtoestellen.

Het jaarlijks te betalen bedrag aan herijkloon werd voor hen, die tot nu toe in het bezit waren geweest zoowel van metrieke als niet-metrieke voorwerpen, bovendien nog met het herijkloon van de buiten gebruik gestelde niet-metrieke verminderd, hetgeen voor velen de afschaffing nog heeft vergemakkelijkt.

Dat niettegenstaande deze vermindering van ontvangsten aan herijkloon, hetwelk voor de niet-metrieke anderhalf maal het tarief der metrieke bedroeg, de totale ontvangsten van den dienst nagenoeg gelijk zijn gebleven, moet worden toegeschreven aan de geregelde toeneming van het aantal in gebruik zijnde metrieke meet- en weegtoestellen.

Werkzaamheden.

Gedurende de laatste jaren werden den herijkplichtigen oproepbiljetten verstrekt, om hun voorwerpen voor den jaarlijkschen herijk ter onderzoek aan te bieden. Deze methode heeft het voordeel, dat het werk op de zittingen regelmatig kan worden verdeeld.

Iedere herijkplichtige wordt van een oproepbiljet voorzien door verspreiding der biljetten aan de hand van door Inlandsche bestuursambtenaren opgemaakte lijsten.

Daar deze regeling goed heeft voldaan, is het te verwachten, dat zij binnen korten tijd algemeen zal worden toegepast.

In de ressorten, waar de oproepbiljetten thans reeds volgens door het Bestuur opgemaakte lijsten zijn verspreid, is de opkomst over de geheele linie vergroot — in enkele streken zelfs met 30% en meer — en het aangeboden aantal voorwerpen daarmee verhoogd, terwijl het aantal bekeuringen tot een minimum is beperkt gebleven.

Het totaal aantal onderzochte voorwerpen steeg van 1.256.398 in 1937 tot 1.397.579 in 1938, derhalve met ruim 140.000 stuks of met ruim 11%.

Hoewel het personeel in den loop van het jaar een kleine uitbreiding heeft ondergaan, is desniettegenstaande het werk individueel vermeerderd. Het aantal per ambtenaar onderzochte voorwerpen steeg van 22.797 in 1937 tot 25.033 in 1938, terwijl op 2.198 plaatsen

herijkzittingen werden gehouden tegen 1.916 in het voorafgaande jaar.

Zeer veel nut is weder ondervonden van de dienstwagens voor vervoer van personeel en materiaal. Alle kantoren op Java en Sumatra zijn in het bezit van een dergelijke auto; voor de ressorten Pontianak, Bandjermasin en Makasser is het wegnnet daarvoor thans nog te klein.

In totaal waren 12 personen-vrachtauto's in gebruik, waarmede in het geheel 110.504 km tegen vorig jaar 108.355 km is afgelegd.

Behalve het nut, dat deze auto's opleveren, in dien zin dat de ambtenaar bij zijn werkzaamheden onafhankelijk is van de bepaalde vertrekken van openbare vervoermiddelen, stellen zij de ambtenaren tevens nog in staat geregeld langs den weg contrôle uit te oefenen op de naleving der IJkbepalingen. Zoo werden in het verslagjaar 2.198 plaatsen gecontroleerd.

Periodiek zijn steekproeven genomen op het gewicht van afgeleverde hoeveelheden koopwaren op passars en dergelijke, zoomede van in warongs en toko's ten verkoop gereed liggende pakjes. In totaal zijn 719 van dergelijke contrôlewelingen verricht, waarbij bleek, dat in 81% der gevallen een vrij juist gewicht gegeven was, bij 9% een onderwicht kleiner dan 2% en bij 8% een onderwicht van 2 tot 5%. In de overige gevallen, uitmakende 2% van het totaal aantal, werden grotere onderwichten waargenomen.

Hoewel dergelijke steekproeven in het algemeen nuttig zijn, voornamelijk vanwege het preventieve karakter, kon hieraan door gebrek aan tijd niet meer zorg worden besteed.

De te Bandoeng ingestelde passarcontrôle blijkt zeer goed te voldoen.

Het passarbedrijf heeft o.a. op de passars geëmailleerde bordjes laten aanbrengen, waarop in 3 talen de aandacht van het koopende publiek wordt gevestigd op de mogelijkheid tot het gratis doen nawegen van het gekochte bij den marktmeester.

Koopliden, die bij herhaling onderwicht geven, worden niet meer tot den passar toegelaten.

Terwijl in 1937 nog geregeld klachten binnen kwamen over geleverd onderwicht, zijn deze klachten het afgelopen jaar geheel uitgebleven.

Ook in het regentschap Garoet is men tot deze werkwijze overgegaan, terwijl in de andere ressorten voor dit systeem eveneens propaganda zal worden gemaakt.

Toepassing der ijkvoorschriften.

Met uitzondering van een enkel gebied in Borneo, dat wegens stroomversnellingen niet te bereiken was, zijn over geheel Nederlandsch-Indië herijkzittingen gehouden, zoodat einde des jaars practisch alle in het geheele land in gebruik zijnde meet- en weegtoestellen onderzocht waren.

In het Gouvernement van de Groote Oost zijn de concordante Zelfbestuur-ijkbepalingen in de aldaar aanwezige (zelfstandige) landschappen ingevoerd. Het eenige gebied waar dit thans nog niet is geschied, is de residentie Westerafdeeling van Borneo; hier bleken de plannen daartoe evenwel gereed te liggen, terwijl in afwachting van de officieele vaststelling der concordante regelingen, de meet- en weegtoestellen der Zelfbestuursonderhoorigen bereids alle ter herijk werden aangeboden en onderzocht.

Onderzochte voorwerpen.

De hier volgende staatjes geven een vijfjaarlijksch overzicht van de in die jaren geïmporteerde en van de hier te lande aangemaakte en ter onderzoek aangeboden maten, gewichten en weegwerktuigen.

Import.					
Dienstjaar	Lengtematen	Inhoudsmaten ¹⁾	Gewichten	Weegwerktuigen	Totaal
1934	4.777	738	46.718	6.518	58.751
1935	9.272	876	50.162	8.252	68.562
1936	6.928	1.877	37.828	6.023	52.656
1937	18.336	1.013	74.335	9.639	103.323
1938	10.751	255	97.387	10.035	118.428

Aanmaak.					
Dienstjaar	Lengtematen	Inhoudsmaten ¹⁾	Gewichten	Weegwerktuigen	Totaal
1934	1.756	60.931	3.131	1.531	67.349
1935	2.010	89.045	3.300	3.541	97.896
1936	214	115.885	11.757	7.836	135.692
1937	224	141.645	8.089	12.957	162.915
1938	10	127.661	17.586	13.102	158.359

De totale import blijkt in vergelijking met het vorige jaar weer iets te zijn gestegen, doch, niettegenstaande de aanmaak nog een weinig is gedaald, zijn in het afgelopen jaar toch meer voorwerpen binnenslands vervaardigd dan van buiten geïmporteerd.

Lengtematen worden vrijwel alle geïmporteerd, terwijl de benodigde inhoudsmaten nagenoeg uitsluitend in Ned.-Indië worden vervaardigd en wel in Batavia, Semarang en Soerabaia. Van de gewichten worden de ijzeren alle uit Nederland geïmporteerd, terwijl de koperen voor een klein deel hier te lande worden vervaardigd (in Djokjakarta).

Weegwerktuigen worden, voor wat betreft de datjins en een klein deel der toonbank-basculen, in Ned.-Indië gemaakt, terwijl de overige soorten ten deele uit Nederland, maar voornamelijk uit het buitenland (Amerika, Duitschland en Japan) worden betrokken.

In onderling overleg met het Algemeen Syndicaat van suikerfabrikanten in Nederlandsch-Indië en met het Algemeen Landbouw Syndicaat zijn regelingen getroffen, waarbij is aangegeven, welke meet- en weegwerktuigen, bij de onderscheidene cultuurondernemingen in gebruik, naar het oordeel van de dienstleiding onder de bepalingen der IJkordonnantie vallen en welke daarvan zijn vrijgesteld, alsmede op welke wijze de niet tot herijk verplichte toestellen moeten zijn gemerkt.

In totaal werden in 1938 zoowel voor ijk als herijk (in vergelijking met 1937) onderzocht:

	1938	1937
Lengtematen.....	47.626	49.253
Inhoudsmaten (incl. strijkers en benzinepompen).....	552.392	499.254
Gewichten.....	529.974	478.738
Weegwerktuigen.....	213.237	210.675
Meetwerktuigen (benzinepompen).....	3.207	3.244
Bijzondere onderzoekingen.....	921	839

De genoemde „bijzondere onderzoekingen” zijn ver-richt t.a.v. de volgende voorwerpen:

1) Incl. strijkers.

	1938	1937
watermeters	39	8
auto- (tijkar-tankwagens)	13	27
asbelasting-weegtoestellen	13	10
snelheidsmeters	46	24
stopwatches	1	3
dradentellers	1	2
benzinepompen	361	351
laboratorium-gewichten	143	63
gewichten voor bijzondere doeleinden	20	44
laboratorium-balansen	3	—
telwerken van benzinepompen	101	153
meetkuipen	1	—
weegbruggen	10	10
centesimaal-basculen	19	26
decimaal-basculen	16	7
personenwegers	4	—
baby-basculen	4	1
snelwegers	10	17
toonbank-basculen	12	34
veerweegwerktuigen	2	8
balansen voor fijne weging	1	11
buiten-model hl-maat	—	3
kwadrantwegers	—	1
meetstaven	—	2
toestel voor trek- en doorbuigingsproeven	—	1
datjins	23	11
leer-meetmachines	2	—
remvertragingmeters	56	—
taille-meters	5	—
benzine-maatkannen	15	—

Ingevolge de bepalingen der bedrijfscontingenteering werden 382 drukkerijen en 204 ijsfabrieken, tegen respectievelijk 333 en 251 in 1937, door den dienst gecontroleerd.

Het metrieke stelsel.

Zooals boven reeds vermeld, kwam met 1 Januari 1938 herijk van alle niet-metrieke maten en gewichten te vervallen; na dien datum was het bezigen van niet-metrieke aanduidingen op koopwaren niet meer geoorloofd.

Een uitzondering op dezen regel maakt de huidige Ijkordonnantie o.a. voor goederen, die uit het buitenland zijn ingevoerd en onaangebroken bij de maat of

per gewichtseenheid worden verkocht. Deze bepaling stelt derhalve buitenlandsche producenten voor den invoer van handelsartikelen h.t.l. vrij van de verplichting tot het gebruikmaken van metrieke benamingen, terwijl de Nederlandsche producenten volgens dat artikel wel aan die bepaling moeten voldoen.

Aangezien Nederland een metriek land is, werd nl. aanvankelijk verondersteld, dat Nederland ook alleen in metrieke maat- en gewichtshoeveelheden exporteerde, althans zonder bezwaar zou kunnen exporteerden. Dit blijkt om redenen van concurrentie niet altijd het geval te zijn. In verband daarmee heeft de Twentsche Kamer van Koophandel zich tot het Opperbestuur gewend, met het verzoek om mededeeling, of ook bij den invoer van goederen uit Nederland in Nederlandsch-Indië, de bedoelde uitzonderingsbepaling toepassing zou kunnen vinden.

Teneinde nu te voorkomen, dat de Nederlandsche industrieelen ten opzichte van concurrenten uit het buitenland in een minder gunstige positie zouden komen te verkeerden, is door den Gouverneur-Generaal voorloopig dispensatie verleend van meervermeld verbod t.a.v. alle uit Nederland ingevoerde artikelen. Intusschen wordt nagegaan op welke wijze door herziening van de ijkwetgeving een gelijke behandeling van Nederlandsche en buitenlandsche producenten voor wat betreft de Ijkvoorschriften zou kunnen worden gewaarborgd. Daartoe is overleg gepleegd met het bestuur van de Nederlandsch-Indische Vereeniging van Importeurs-Groothandelaren, teneinde zoo mogelijk tot een voor de Overheid en voor industrieelen en handelaren bevredigende oplossing te geraken.

De N.I.V.I.G. bleek van oordeel te zijn, dat een verplichting van levering naar Ned.-Indië van alle goederen, van waar ook afkomstig, in metrieke maat, voor wat betreft manufacturen, provisiën en dranken, niet op groote moeilijkheden zou stuiten, ook niet voor de buitenlandsche producenten. Wel meende deze organisatie, dat de verplichting tot levering in metrieke maat, althans voorloopig, groote bezwaren zou opleveren voor wat betreft metalen, metaalwaren en verschillende technische artikelen, waarvan de in Engelsche maten en gewichten uitgedrukte afmetingen in feite soort-aanduidingen zijn.

De Uitvoerhandel van Ned.-Indië in 1938.

Cacao.

De situatie op de cacaomarkt werd bij de intrede van het jaar 1938 grootendeels beheerscht door het aanhouden van den oogst door de cacao-planters van de Goudkust en Nigeria, uit welke gebieden tezamen in 1937 rond 53% van den werelduitvoer van het product afkomstig was. De slechte statistische positie van het artikel in 1937, de terugslag op de speculatieve hausse op de cacaomarkt in dat jaar, alsmede de reactie op de te lage raming van den oogst van de Goudkust voor 1936/1937, veroorzaakten een scherp prijsval, zoodat de Londensche notering begin 1938 nog slechts 26/4½ sh. per cwt. bedroeg tegen 60 sh. bij den aanvang van het voorafgaande jaar. Voor de Goudkust en Nigeria begonnen de moeilijkheden eerst recht, toen de grootste cacaoverschepers en de belangrijkste verwerkende industrieën zich in een opkoopkartel vereenigden, dat o.m. ten doel had den opkoop uit den oogst 1937/1938 gezamenlijk te bewerkstelligen. De reactie hierop van de zijde van de planters van het product was het aanhouden van den oogst, hetgeen leidde tot een sterke toeneming der voorraden in de betreffende productielanden. De verschepingen van de Goudkust en Nigeria gaven dientengevolge een sterke daling te zien en dit weerspiegelde zich wederom in de sterk verminderde zichtbare voorraden in de consumptielanden. De markt bleef evenwel den ongunstigen invloed ondervinden van de zich weinig verbeterende statistische positie van het product, aangezien de voorraden in productie- en consumptielanden tezamen genomen volgens de laatst ontvangen voorloopige opgave aan het einde

van het afgeloopen oogstjaar (ultimo September 1938) 450.000 tons bedroegen, tegen 393.900 tons einde September 1937 en 328.600 tons einde September 1936. Eerstgenoemde hoeveelheid komt overeen met 9 maanden wereldverbruik. De totale wereldconsumptie in 1938 kan worden gesteld op rond 636.000 tons, hetgeen nog steeds belangrijk beneden het cijfer blijft van de wereldproductie, dat voor dit jaar voorloopig op 704.500 tons werd aangegeven.

Nadat gedurende de eerste maanden van 1938 de Londensche notering, mede in verband met de leverantiestaking aan de Goudkust en in Nigeria aantrok tot 30/1½ sh. op 1 Maart, zakte zij daarna gevoelig in, toen bekend werd, dat als gevolg van de activiteit van de kort te voren ingestelde Britsche commissie voor het onderzoek van de cacao-situatie in Britsch West-Afrika, de verkoopstaking in April een einde had genomen, terwijl de actie van het maergenoemde verbruikers- en verscheperskartel voorloopig werd opgeschort tot October 1938. De Accraprijs te Londen daalde bij het loskomen van het abnormaal omvangrijke aanbod tot een niveau van nauwelijks meer dan 18 sh. op ultimo Mei. Nadien ontstond, met het oog op de aanvulling van voorraden, van de zijde der V.S. van Amerika eenige belangstelling, waardoor de prijzen geleidelijk monteerden tot 24/10½ sh. per cwt. op 15 Augustus, terwijl vervolgens de markt vrij lusteloos bleef op een peil van omstreeks 22 sh. om tenslotte het jaar te besluiten met een notering van 21/1½ sh.

Het uiteindelijk effect van het aanhouden van den oogst 1937/1938 door de cacaoplanters in West-Afrika is gering geweest. De opgeslagen voorraden hebben zeer geleden door de klimatologische omstandigheden, terwijl het resistant tegen aanzienlijk gedaalde prijzen van de hand moest worden gedaan. Een mogelijk gunstig resultaat zou kunnen voortvloeien uit de in September 1938 uitgebrachte voorstellen van de eerdergenoemde cacao-commissie: het tot stand brengen van een betere organisatie van de cacaoplanters en het scheppen van een betere verhouding tusschen planters enerzijds en afschepers en verbruikers anderzijds. Een beslissing terzake moet nog worden afge wacht. In dit verband moge worden vermeld, dat de commissie de mogelijkheid van een internationale cacao-regeling in haar rapport heeft aangestipt.

Alhoewel de cacaomarkt in 1938 een weinig opwekkend beeld te zien gaf, is de situatie voor de Nederlandsch-Indische cacao in verhouding niet ongunstig geweest,

vooral indien men tevens de prijsverhoudingen gedurende het jaar 1937 in aanmerking neemt.

Het overzicht onderaan deze pagina van het prijsverloop van de diverse cacao-soorten te Amsterdam geeft van bedoelde prijsverhoudingen een beeld.

Bij de beschouwing van deze tabel moet in gedachten worden gehouden, dat, hoewel Nederlandsch-Indië als cacao-producent onder de overige cacao-exporterende landen slechts een zeer bescheiden plaats inneemt — het aandeel in den wereldexport slechts rond 0,25% bedraagt — het Indische product zich op de internationale cacao-markt een zeer goeden naam heeft weten te veroveren. De Indische cacao behoort tot de zgn. edelcacao, die in het bijzonder wordt gebezigd voor mengdoeleinden en voor de vervaardiging van fijn chocoladewerk.

De jaaroogstschatting voor 1938 van ondernemingscacao bedraagt 1.595 tons tegen een feitelijke productie van 1.677 tons in 1937 en 1.327 tons in 1936.

De uitvoer van cacao uit Nederlandsch-Indië heeft zich sedert 1934 als volgt ontwikkeld:

Uitvoer van cacao uit Nederlandsch-Indië, in tons van 1000 kg.

	Java	Buiten-gewesten	Nederl.-Indië	Waarde in f 1000
1934.....	2.053	40	2.093	470
1935.....	1.549	27	1.576	312
1936.....	1.616	41	1.657	346
1937.....	1.314	26	1.340	656
1938 ¹⁾	1.542	30	1.572	523

Van den export in 1938 werd wederom het overgrote deel naar Nederland gezonden, namelijk 1.135 tons (1937: 930 tons), terwijl bovendien 91 tons voor order naar Nederland werden verscheept (1937: 96 tons). Van de cacao-aanvoeren in Nederland uit Nederlandsch-Indië wordt echter slechts een gering deel ten verbruik ingevoerd. In 1938 bedroeg deze hoeveelheid 86 tons tegen 84 tons in 1937 en 337 tons in 1936. De belangrijkste afnemers van de in Nederland in entrepot opgeslagen en naar het buitenland uitgeslagen Nederlandsch-Indische cacao's waren in 1938 Groot-Britannië met 258 tons, de V.S. van Amerika met 224 tons en Duitschland met 212 tons. In totaal werden in 1938 993 tons Indische cacao's uit Nederlandsch entrepot naar het buitenland uitgeslagen (in 1937: 770 tons).

Groothandelsprizen van cacao's te Amsterdam, in centen per ½ kg.

	Accra	Arriba	Bahia	Java	Thomé	Venezuela
Januari 1937.....	27½	38½	29½	40	28½	33½ — 47
Juni ".....	15½	21	15¾	39	17	29 — 45½
December ".....	10 — 10½	18	10½ — 11	29 — 29½	12 — 12½	19½ — 34½
Januari 1938.....	11 — 12	18	11½ — 12	28 — 29	12½	14½ — 23
Februari ".....	12	17½	12	28	12½	14½ — 23
Maart ".....	12½	18½	12	27½	12½	14½ — 23
April ".....	10½	17½	10½	26½	11½	14½ — 23
Mei ".....	7½ — 9	15½	10	26	10¼ — 10¾	14½ — 23
Juni ".....	8½	17	10	25 — 27	10	15 — 25
Juli ".....	9	21½	10½	25½	10¾ — 11¼	18 — 35
Augustus ".....	9½	20½	10½	26	10¾	18 — 35
September ".....	10	20	10¾	26	11	geen
October ".....	9½	20	10¾	25¼	10¾	notering
November ".....	9½	18	10	25¼	10¼	18 — 35
December ".....	8½	17½	10	25½	10	18 — 35

1) Voorloopige cijfers.

Behalve naar Nederland werden voorts in 1938 uit Nederlandsch-Indië rechtstreeks verscheept naar België/Luxemburg 192 tons (1937: 194 tons) en naar de V.S. van Amerika (Atl. kust) 62 tons: in 1937 had geen rechtstreeksche export van beteekenis naar laatstgenoemd bestemmingsland plaats.

Cassaveproducten.

Evenals in 1937 werd het jaar 1938 gekenmerkt door een zeer groot aanbod van tapiocaproducten op Java. In tegenstelling tot het voorafgaande jaar waren echter de omstandigheden voor den export van deze producten veel minder gunstig. Werd de groote vraag naar tapiocaproducten in 1937 gestimuleerd door een tekort aan zetmeelproducten in Europa en Amerika, in 1938 was de belangstelling in het buitenland voor cassaveproducten tengevolge van de overvloedige graanoogsten aanmerkelijk geringer.

Deze omstandigheden hebben ertoe geleid, dat vergeleken met 1937 de uitvoer van tapiocaproducten gedurende 1938 aanzienlijk geringer was.

In de betreffende jaren werden de volgende hoeveelheden tapiocaproducten uit Java en Madoera geëxporteerd (gewicht in tons van 1.000 kg netto):

	1938	1937
Gaplek.....	1.717	20.935
Gaplekmeel.....	87.754	172.546
Tapiocameel.....	137.751	203.031
Vlokken en siftings.....	6.486	7.263
Pearl en seeds.....	13.078	13.166
Tapioca-ampas (bruto).....	16.785	24.239
Totaal.....	263.571	441.180

De uitvoer van *gaplek* (gedroogde cassavewortels, in stukken of schijven) was in 1938 van geen beteekenis.

De oorzaak hiervan moet worden gezocht in de omstandigheid, dat de import in Japan tot een minimum werd beperkt, terwijl het vroeger zoo belangrijke afzetgebied in Spanje reeds sedert 1936 geheel verloren is gegaan.

De teruggang in den export van *gaplekmeel*, welk product in de eerste plaats als veevoeder wordt gebruikt, werd veroorzaakt door de vrij groote voorraden maïs en andere zetmeelproducten, waarover in de belangrijke consumeerende landen van Europa werd beschikt. Dit in tegenstelling tot het jaar 1937, toen er in deze landen veeleer een tekort aan deze producten was.

Evenals in vorige jaren was ook in 1938 het grootste gedeelte van den export naar Groot-Britannië gericht, t.w. 50.062 ton tegen 93.738 ton in 1937. Noorwegen was het eenige land waarheen in 1938 meer *gaplekmeel* werd verscheept dan in het voorafgaande jaar, nl. 25.805 ton tegen 23.570 ton in 1937. De export naar overige bestemmingen, zooals Denemarken, België/Luxemburg en Nederland toonde een belangrijke daling.

De teruggang van den uitvoer van *tapiocameel* was voornamelijk een gevolg van de sterk verminderde consumptie in de V.S. van Amerika, naar welk land in 1938 103.018 ton werden verscheept tegen 165.073 ton in 1937, hetgeen tevens een vermindering van het aandeel in den totalen

export van dit product beteekende van 83% in 1937 tot 75% in 1938.

Naar Groot Britannië kon een toename van den uitvoer worden geconstateerd, n.l. van 8.903 ton in 1937 tot 15.108 ton in 1938. De export naar Oostersche bestemmingen verminderde van 22.595 ton in 1937 tot 15.005 ton in 1938, hetgeen voornamelijk een gevolg was van den in China heerschenden oorlogstoestand.

De uitvoeren van *tapioca fancies* (vlokken en siftings, pearl en seeds) bleven gedurende het verslagjaar vrijwel gelijk aan die van 1937, ook nu waren wederom Groot-Britannië, de V.S. van Amerika, Singapore en België de voornaamste bestemmingen.

Tapioca-ampas werd in 1937 in groote hoeveelheden naar Groot Britannië verscheept, n.l. tot een totaal van 21.377 ton bruto, tegen 11.212 ton in 1938. De overige bestemmingen waren in laatstgenoemd jaar Denemarken, België en Australië.

Het prijsverloop van cassave-producten werd gedurende 1938 ongunstig beïnvloed door het groote aanbod gepaard met een veel geringere belangstelling dan in het voorgaande jaar, alsmede door de algemeene prijsdaling op de graanmarkten en de sedert einde September ingetreden daling van het pond sterling.

Behoudens een herstel in de maanden Juni en Juli daalde de prijs van *gaplek* te Soerabaia in het verslagjaar onafgebroken van f 2.35 tot f 1.58 per 100 kg. *Gaplekmeel* noteerde in Januari 1938 gemiddeld f 2.70 per 100 kg., om in April te zijn gedaald tot f 2.45. Tot Augustus kon het product standhouden op een notering van f 2,50 à f 2,59; in Augustus zette zich echter een daling in, welke tot November voortgang vond, toen een niveau van f 1,66 werd bereikt. Eerst in December was de markt iets vaster, zoodat het jaar eindigde op een gemiddelde maandnotering van f 1,85 per 100 kg.

Het prijsverloop van *tapiocameel* vertoonde gedurende 1938 een vrij aanzienlijke daling. In Januari noteerde prima kwaliteit tapiocameel gemiddeld f 5,15 per 100 kg., in October was de prijs teruggelopen tot f 4,40. In de twee laatste maanden van het jaar was de markt iets vaster met een gemiddelde notering van f 4,80 per 100 kg. Het prijsverloop van *tapioca fancies* was analoog aan dat van tapiocameel. De gemiddelde prijs van flakes en seeds daalde van f 6,16 per 100 kg in Januari tot f 5,50 in December, die van pearl van f 6,48 tot f 5,72½.

Citronella-olie.

Het met voorafgaande jaren vergeleken zeer gunstige prijsniveau van citronella-olie gedurende 1937, heeft een belangrijke uitbreiding van den aanplant van serehgras tot gevolg gehad. Bleef in 1937 de productie nog beneden het peil van de voorgaande jaren, in 1938 werd uit het vergroote areaal onder bijzonder gunstige weersomstandigheden een zeer groote opbrengst verkregen, resulterende in een recorduitvoer van citronella-olie. De groote productie van Java ging echter gepaard met een eveneens zeer belangrijke opbrengst van Ceylon in de eerste helft van 1938, waardoor op de wereldmarkt een uitzonderlijk groot aanbod van deze grondstof ontstond, hetwelk tezamen met de gewijzigde economische omstandigheden heeft geleid tot een scherpe prijsdaling van deze olie, zooals uit de volgende gemiddelde noteringen moge blijken.

Gemiddelde maandelijksche noteringen en indexcijfers van citronella-olie A te Batavia, in guldens per kg.

	Prijzen		Indexcijfers (1913 = 100)	
	1937	1938	1937	1938
Januari.....	1,62	1,19	38	28
Februari.....	1,45	1,19	34	28
Maart.....	1,49	1,25	35	29
April.....	1,49	1,11	35	26
Mei.....	1,37	1,10	32	26
Juni.....	1,37	1,09	32	26
Juli.....	1,44	1,15	34	27
Augustus.....	1,60	1,11	37	26
September.....	1,60	1,05	37	25
October.....	1,56	1,03	37	24
November.....	1,42	99	33	23
December.....	1,36	89	32	21
Gemiddelde.....	1,48½	1,09½	35	26

Vertoonde de gemiddelde notering van Java-olie over 1938 een teruggang van 26% ten opzichte van die van 1937, voor Ceylon-olie was deze veel geringer, n.l. slechts 7%.

Gemiddelde jaarnoteringen van Java- en Ceylon-citronella-olie te Batavia en Colombo.

	Java-olie per kg	Ceylon-olie per lb.
1934.....	f 0,84	f 0,53
1935.....	„ 0,69	„ 0,40
1936.....	„ 0,84	„ 0,63
1937.....	„ 1,48½	„ 0,80
1938.....	„ 1,09½	„ 0,74½

De hoge gemiddelde notering van Ceylon-olie ten opzichte van die van Java-olie was een gevolg van een prijsstijging van Ceylon-olie in de tweede helft van 1938, welke werd veroorzaakt door een vrij belangrijken teruggang van de productie op Ceylon als gevolg van ongunstige weersomstandigheden, terwijl juist in deze periode de prijs van Java-olie aan een belangrijke daling onderhevig was. Een en ander had tot gevolg, dat in de tweede helft van 1938 de export van Java-olie een toename vertoonde ten koste van dien van Ceylon, alhoewel laatstgenoemd land door de groote uitvoeren in de eerste helft van genoemd jaar, evenals Java een recorduitvoer heeft kunnen boeken. Het aandeel van Ceylon in den totalen export van citronella-olie van beide landen vertoonde echter een teruggang.

Uitvoer van citronella-olie uit Java en Ceylon, in tons van 1.000 kg.

	Java		Ceylon		Totaal
1932.....	991	63%	581	37%	1.571
1933.....	1.522	70%	662	30%	2.184
1934.....	1.766	72%	693	28%	2.459
1935.....	1.657	72%	636	28%	2.293
1936.....	1.601	74%	578	26%	2.179
1937.....	1.419	67%	692	33%	2.111
1938.....	1.849	72%	722	28%	2.616

De uitvoer van citronella-olie uit Ned.-Indië naar Europa gaf een stijging aan van 844 ton in 1937 tot 1.079 ton in 1938. Zooals steeds waren de belangrijkste verschepin-

gen gericht naar Frankrijk, Groot-Britannië, Duitschland en Nederland. Met uitzondering van Duitschland vertoonde de export naar al deze bestemmingen een belangrijke toename.

Naar Amerika werden in 1938 714 ton verscheept tegen 427 ton in 1937. De V.S. van Amerika en Argentinië waren in het verslagjaar de belangrijkste bestemmingen met resp. 649 en 61 ton. Kon ook in den export naar Afrika en Australië een stijging worden geconstateerd, de uitvoer naar Azië verminderde van 122 ton in 1937 tot 88 ton in 1938. Deze daling werd voornamelijk veroorzaakt, doordat als gevolg van de toenemende productie van citronella-olie op Formosa, Japan vrijwel zijn geheele productie van dit eiland kon betrekken. Voorts werd den afzet naar China ernstig belemmerd door den aldaar heerschen- den oorlogstoestand.

Kapok.

Gedurende 1938 liep de uitvoer in vergelijking met het voorgaande jaar terug, voornamelijk tengevolge van de verminderde vraag uit de V.S. van Amerika. De afnemers in dit gebied hadden vrij groote voorraden gevormd en teerden hier op in, terwijl ook nadat deze stocks waren geliquideerd, de afname slechts met mondjesmaat geschiedde. De sterk verminderde uitvoer naar Amerika moet aan den conjunctuur-omslag in dit gebied worden geweten, waardoor de omzet zoowel in de meubelindustrie, waarin kapok als vulmateriaal dienst doet, als ten behoeve van luxe-artikelen, zooals refrigerators en andere dergelijke gebruiksvoorwerpen, waarin eveneens kapok wordt verwerkt, afnam, terwijl de spoorwegen de vernieuwing van hun rollend materiaal inkrompen. Aangezien kapok in groote hoeveelheden als isolatie- en vibratie-dempend-materiaal bij de fabricage van wagons en koelwagons wordt gebruikt, was deze politiek der spoorwegen op het verbruik van kapok van grooten invloed.

Australië en Nieuw-Zeeland bleven regelmatig in de markt, terwijl de uitvoer naar Nederland iets toenam.

Het voor het licentiejaar 1 September 1937/31 Augustus 1938 vastgestelde uitvoerquotum van 25.000 tons bleek dan ook belangrijk te hoog te zijn.

Tengevolge van den verminderden uitvoer naar het buitenland kon worden verwacht, dat de carry-over per ultimo van het licentiejaar vrij hoog zou zijn, hetgeen uiteraard den opkoop uit den nieuwen oogst nadeelig zou beïnvloeden, daar de voorraden vnl. nog bij de kapokfabrikanten aanwezig waren. Teneinde stagnatie in den opkoop gedurende het seizoen 1938/1939 te voorkomen, besloot de Regeering in te grijpen door instelling van een Kapokfonds (Staatsblad 1938 No. 477). Dit Fonds heeft 70% der voorraden uit den ouden oogst opgenomen, waardoor de kapokfabrikanten in staat werden gesteld den opkoop uit den nieuwen oogst te financieren. Dit opgekochte quantum zal in den loop van 1939 weer aan de exporteurs worden overgedaan. Van den nieuwen oogst zal de helft worden opgekocht en gesegregeerd, teneinde op deze wijze den druk op de markt door te groote voorraden te verlichten. De belangen van de houders van voorraden uit den ouden oogst werden veilig gesteld door aan kapok uit den ouden oogst bij den uitvoer voorrang te verleenen.

De financiering van den opkoop door het Kapokfonds zal plaats vinden door een heffing van f 15 per 100 kg bij den uitvoer van den nieuwen oogst.

De minimum-prijzen voor den verkoop van de verschillende kwaliteiten naar het buitenland bleven grootendeels gehandhaafd, zoodat de opkooprijzen voor nieuwen oogst kapok in het binnenland dienden te worden verminderd met f 15 per 100 kg.

Met ingang van 16 September 1938 werd de kapokvracht naar de voornaamste bestemmingen verlaagd; de minimum-prijzen bleven ongewijzigd, terwijl de verlaging door een extra-heffing bij den uitvoer werd opgevangen, zoodat door het afstaan van de uit deze heffing ontvangen inkomsten aan het Kapokfonds op deze wijze de financiering van dit fonds wordt versneld.

Als gevolg van aanhoudende regens werd de kapokproductie nadeelig beïnvloed; juiste cijfers zijn nog niet bekend, doch aangenomen mag worden, dat het voor export bestemde kwantum van den oogst gedurende het seizoen 1938/1939 $\pm 30\%$ lager zal zijn dan het voorgaande. Tengevolge van dezen lageren oogst en de segregatie van de helft hiervan door het Kapokfonds, zal de carry-over in de vrije markt per ultimo van het vierde licentiejaar, derhalve per ultimo Augustus 1939, normaal zijn.

De getroffen maatregelen hadden tot gevolg, dat de oogst 1938, welke laat in October afkwam, in een snel tempo werd opgenomen, zij het dan ook op basis van de lagere binnenlandsche kapokprijzen.

Met ingang van het oogstseizoen 1938/1939 werden de standaard-kwaliteiten voor kapok wederom verbeterd door een verlaging van het toegestane maximum-gehalte aan vuil en pitten.

De totale kapokuitvoer bedroeg in 1938 15.448 tons tegen 17.241 tons in 1937.

De voornaamste afnemers waren de V.S. van Amerika met 5.794 tons (v.j. 7.926 tons) of 38% (v.j. 46%), Australië met 3.601 tons (v.j. 3.863 tons) of 23% (v.j. 20%), Nederland (incl. v.o.) met 2.527 tons (v.j. 2.174 tons) of 16% (v.j. 13%). Nieuw-Zeeland en Singapore waren met onderscheidenlijk 973 tons (v.j. 1.069 tons) en 988 tons (v.j. 1.033) ook van beteekenis.

Katoen.

Door ongunstige weersomstandigheden slaagde de oogst in de hoofdcultuur-centra op Java (Demak en Pati) over het algemeen vrij slecht. Tijdens het opkoopseizoen varieerden de prijzen in Demak van f 4 tot f 5,70 per 100 kg ruwe katoen en van f 16,80 tot f 17 per 100 kg ontpit product. De Semarang-noteringen voor machinaal gezuiverde katoen varieerden gedurende de laatste vier maanden van 1938 van f 22,67 tot f 27,12 per 100 kg en vertoonden tijdens die periode een dalende tendenz.

Het met katoen beplante areaal in Palembang was tengevolge van de lage prijzen nog kleiner dan in 1937; de opbrengsten waren echter goed. De opkooprijzen in Januari van f 4,70 per 100 kg steeg geleidelijk tot f 8,90 in Juni om daarna te dalen tot f 5 in October, waarna weer eenig herstel intrad tot f 6 per eind December.

De uitvoer van Java en Madoera bedroeg in 1938 341 ton ontpitte katoen (v.j. 869 ton) en 137 ton zuivere katoen (v.j. 33 ton), voor Palembang bedroeg de uitvoer 83 ton ontpitte (v.j. 99 ton) en 2.025 ton ruwe katoen (v.j. 3.000 ton). De ruwe katoen van beide herkomsten was geheel bestemd voor Japan, het ontpitte product bijna geheel voor de V.S. van Amerika.

Kina.

Vergeleken met een reeks van jaren²⁾ is de bastuitvoer in 1938 aan de ruimen kant geweest, de kinine-uitvoer was daarentegen iets lager dan in 1937.

Uitvoer van kinabast en kinine (in tonnen van 1000 kg).

Jaar	Kinabast			Waarvan pharmaceutische bast	Kinine
	Java	Sumatra	Totaal		
1931.....	4.930	1.107	6.037	76	54
1932.....	5.292	1.612	6.904	51	42
1933.....	5.027	1.359	6.386	77	58
1934.....	5.297	1.121	6.418	73	57
1935.....	5.468	1.031	6.499	56	102
1936.....	7.466	1.545	9.011	57	192
1937.....	5.561	784	6.345	99	207
1938.....	6.062	895	6.957	34	182

De bastverschepingen bleven voor ruim 95% op Europa gericht. Eenige verschuiving is daarbij de laatste jaren ingetreden ten gunste van Londen en ten nadeele van Amsterdam. Het aandeel van Japan bleef iets toenemen. Een en ander staat vermoedelijk in verband met de ontwikkeling van den internationalen politieken toestand.

De bestemmingen van kinine-uitvoer vertoonen een grootere verscheidenheid dan die van de bastverschepingen, al zijn ook de kinine-zendingen in hoofdzaak op Nederland gericht. In verband met het conflict in Oost-Azië werd naar China en Japan in 1938 relatief vrij veel kinine verzonden. Het aandeel van China in den totalen uitvoer bedroeg 10% in 1938 tegen 5% in 1937, dat van Japan 9% in 1938 tegen 1/2% in 1937. Het aandeel van Nederland daalde daardoor van 82% in 1937 tot 74% in 1938.

Uitvoer van kinine (in tonnen van 1000 kg).

Bestemmingen	1934	1935	1936	1937	1938
Nederland.....	20,0	62,4	162,0	169,8	134,6
Europeesch Continent...	—	12,5	—	0,9	—
China/Hongkong.....	11,5	11,9	13,9	10,5	18,4
Japan/Formosa.....	12,6	4,0	7,2	0,7	16,5
Britsch-Indië.....	7,5	4,1	4,7	16,8	3,0
Siam.....	2,0	3,6	2,0	3,2	3,1
Philippijnen.....	1,2	1,3	1,1	1,5	1,5
Overige landen.....	2,2	2,1	1,2	4,4	5,2
Totaal.....	57,0	101,9	192,1	207,8	182,3

Koffie.

De statistische wereldpositie van het product is in den loop van dit jaar wel iets verbeterd. De totale wereldconsumptie bedroeg dit jaar ruim 27.000.000 balen, terwijl de productie voor het loopende oogstjaar 1938/1939 lager wordt geraamd, nl. op 28 à 30.000.000 tegen 35.000.000 balen in het oogstjaar 1937/1938. In het bijzonder is de daling in Brazilië belangrijk, nl. van 25.000.000 balen in het oogstjaar 1937/1938 tot 18.000.000 balen in 1938/1939.

2) Het cijfer van 1936 kan daarbij buiten beschouwing blijven, daar de bastuitvoer in dat jaar door het samenvallen van verschillende toevallige oorzaken uitzonderlijk hoog is geweest.

Van de stijging der „world deliveries” gedurende het afgelopen jaar vergeleken bij de afleveringen in 1937 heeft in het bijzonder Brazilië, dank zij de in November 1937 gewijzigde koffiëpolitiek sterk kunnen profiteren, gedeeltelijk zelfs ten koste van de „milds”.

Onderstaande tabel geeft van de positie van Brazilië ten opzichte van de wereldafleveringen een overzicht.

	1938 in balen	1937 in balen
Wereld-afleveringen	27.333.584	24.333.728
waarvan V. S. v. Amerika	13.719.584	12.233.728
Europa en andere landen . .	13.614.000	12.100.000
Export van Brazilië	17.638.000	12.465.000
waarvan V. S. v. Amerika	9.213.000	6.612.000
Europa en andere landen . .	8.425.000	5.853.000
Invoer van „milds”	9.983.000	10.954.472
waarvan V. S. v. Amerika	4.859.000	5.359.472
Europa en andere landen . .	5.124.000	5.595.000

De totale vermeerdering bedroeg circa 3 miljoen balen; Brazilië zag zijn export vermeerderen met 5.170.000 balen en de uitvoer van „milds” verminderde met 970.000 balen.

Voorts zijn de oogstramingen in de Midden- en Zuid-Amerikaansche landen voor het loopende oogstjaar 1938/1939 niet ongunstig, d.w.z. betrekkelijk laag, in het bijzonder wat Brazilië betreft, zooals uit den onderstaanden staat moge blijken:

	1938/1939	1937/1938
	(in balen)	
Costa Rica	340.000	380.000
Mexico	450.000	500.000
Cuba	510.000	550.000
Guatemala	900.000	750.000
Haiti	325.000	400.000
Nicaragua	200.000	230.000
San Salvador	500.000	1.000.000
Venezuela	475.000	950.000
Columbia	4.250.000	4.800.000
Totaal „milds”	7.950.000	9.560.000
Brazilië	18.000.000	25.000.000

Uit deze opgave, die geen gegevens bevat over de oogstramingen in Honduras, en Porto Rico, welke echter niet van groote beteekenis zijn, blijkt, dat, dank zij den aanzienlijk kleineren koffië-oogst in Brazilië, de statistische positie van koffië aan het einde van dit oogstjaar niet onbelangrijk zou zijn verbeterd. Hierbij wordt uitgegaan van de veronderstelling, dat de vermelde raming niet meer dan 1 à 1½ miljoen balen van de werkelijkheid zal afwijken. Wel dient er op gewezen te worden, dat het de vraag is, of de „world disappearance” van koffië, dat is de totale hoeveelheid, welke van de zichtbare wereldvoorraden zijn afgenomen en die in 1938 een recordcijfer van ruim 27.000.000 zakken — een toename tegenover het jaar 1937 van 12% — bereikte, zich zal kunnen handhaven, enerzijds in verband met de minder gunstige vooruitzichten voor de consumptie in sommige landen in Europa, zooals Duitschland en Italië, anderzijds uit hoofde van de aanvulling van de voorraden in de tweede hand, gedurende 1938, welke mede onder het cijfer van de „wereldconsumptie” is begrepen.

De koffiëprijzen op de termijnmarkt te New-York bleven zich, ondanks de gunstigere ontwikkeling van de statistische positie, gedurende het geheele jaar, op hetzelfde lage niveau bewegen en fluctueerden tusschen 4,45 en 4,10 dollarcenten per lb. Men moet langden tijd teruggaan om een jaar te vinden, waarin de fluctuaties op de koffiëmarkt dusdanig beperkt bleven. De oorzaak daarvan moet voornamelijk worden gezocht in de sinds het najaar van 1937 door Brazilië gevoerde koffiëpolitiek, welke beoogde den export, zoo noodig ten koste van groote prijsoffers, te stimuleeren.

Uiteraard was ook de onzekere politieke toestand in Europa van invloed op de prijsontwikkeling van dit product.

Het valt evenwel niet te loochenen, dat ook bij een zeer voorzichtige beoordeeling van de koffië-wereldsituatie, het niet te gewaagd is te constateeren, dat dit jaar in de situatie ontegenzeggelijk een iets gunstigere wending is gekomen.

Uiteraard was het prijsverloop op de Nederlandsch-Indische koffiëmarkt ook weinig bevredigend — al bleven de fluctuaties binnen betrekkelijk enge grenzen — zoodat de financieele resultaten, in het bijzonder wat het op ondernemingen en door klein-landbouwers voortgebrachte product betreft, weinig gunstig waren.

Het verloop van de noteering te Soerabaia en te Batavia resp. voor Java Robusta Ready exportkwaliteit, W.I.B. en Lampong Robusta (15% triage), e.k. Telok Betong, per quintaal, was als volgt:

	Java Robusta Ready exp. kw.	Lampong Robusta e.k. Telok Betong
Januari	f 19,87	± f 12,85
Februari	„ 19,50	± „ 12,65
Maart	„ 19,22	± „ 11,35
April	„ 18,21	„ 9,92
Mei	„ 18,97	„ 10,55
Juni	„ 19,21	„ 9,97
Juli	„ 19,37	„ 10,25
Augustus	„ 20,—	„ 11,77
September	„ 19,75	„ 12,57
October	„ 19,87	„ 12,—
November	„ 19,50	„ 12,05
December	„ 18,75	„ 11,70

De uitvoer van koffië uit Nederlandsch-Indië is, vergeleken met dien in het jaar 1937, zoowel naar de waarde als naar de hoeveelheid gedaald, nl. van ruim f 26.000.000 tot f 13.000.000, terwijl de geëxporteerde hoeveelheid 65.000 ton bedroeg of slechts circa 65% van het kwantum, dat in het vorige jaar werd uitgevoerd. Nederland was evenals in voorafgaande jaren de grootste afnemer met 15.000 ton (1937: 19.580 ton), een deel hiervan is voor herexport bestemd; daarna volgde Denemarken met 11.500 ton tegen 11.388 ton in 1937. Dank zij de met dit land gesloten handelsovereenkomst, kon de afzet van Robusta-koffië, welke in verband met de beperkte deviezenafgifte de duurdere Arabica heeft vervangen, zich op bevredigende wijze handhaven. De uitvoer naar Frankrijk beliep slechts 6.300 ton (1937: 15.706 ton) tengevolge van de aan de koffië afkomstig van de Fransche koloniën en Mandaatgebieden gegeven preferentie, waardoor het niet mogelijk was het aan Nederlandsch-Indië verleende jaarcontingent ad 21.000 ton ten volle te benutten. Italië betrok 6.300 ton (1937: 6.411 ton). De uitvoer naar de V.S. van Amerika bedroeg slechts 4.000 ton, of niet meer

dan één vierde van de in het vorig jaar geëxporteerde hoeveelheid (16.079 ton); deze belangrijke achteruitgang is hoofdzakelijk te wijten aan de scherpe concurrentiestrijd, gepaard gaande met een aanzienlijke prijsdaling, welke tusschen de z.g. „milds" afkomstig uit Midden- en Zuid-Amerika en de Braziliaansche koffie, sinds de in November 1937 gewijzigde koffiëpolitiek van dit land, is ontbrand.

Singapore nam 7.200 ton (1937: 8.404 ton) af, welke voornamelijk voor herexport zijn bestemd. Van de overige bestemmingen waren de Philippijnen (2.000 ton) en Argentinië (1.550 ton) en Ceylon (1.600 ton) van beteekenis.

Maïs.

De opbrengsten der maïsogsten bleven in 1938 aanzienlijk beneden die van het jaar 1937.

De oogstraming voor 1938 geeft voor Java een opbrengst van 1.899.000 tons tegen 2.037.000 tons in het voorafgaande jaar 1937.

Tijdens het afkomen van den hoofdoogst gedurende de maanden Januari/Maart 1938 was de belangstelling voor het product voor export naar het buitenland zeer gering. Japan, de grootste afnemer, had met deviezenmoelijkheden te kampen.

Als gevolg van de groote consumptieve vraag in het binnenland bleek de bij de voorafgaande jaren vergeleken geringe belangstelling van exportzijde toch voldoende om de prijzen op een vrij hoog niveau te handhaven.

De uitvoer heeft totaal bedragen:

	1938	1937	1936
Van Java	56.818 tons	142.396 tons	133.919 tons
Van de Buitengewesten	45.573 „	72.525 „	39.152 „
Totaal	102.391 tons	214.921 tons	173.071 tons

Ook in Zuid-Celebes zijn de maïsogsten door slechte weersomstandigheden minder gunstig geweest dan in het jaar 1937.

	Soerabaia	Makassar
Januari	f 3,55 p 100 kg	f 2,85 p 100 kg
Februari	„ 3,45 „	„ 3,25 „
Maart	„ 3,70 „	„ 3,05 „
April	„ 3,55 „	„ 2,90 „
Mei	„ 3,70 „	„ 2,95 „
Juni	„ 3,75 „	„ 2,95 „
Juli	„ 3,80 „	„ 2,95 „
Augustus	„ 3,85 „	„ 3,— „
September	„ 3,95 „	„ 2,95 „
October	„ 3,10 ³ „	„ 2,90 „
November	„ 2,85 ³ „	„ 2,80 „
December	„ 2,80 ³ „	„ 2,80 „

In den loop van het derde kwartaal ging het er echter voor de marktpositie van het product belangrijk minder gunstig uit te zien. De tusschenoogst op Java had een goede opbrengst opgeleverd.

3) De noteeringen golden in de aangegeven maanden voor leveringen Januari/Maart 1939 uit den nieuwen oogst.

De recordoogsten in de V.S. van Amerika, de naderende Argentijnsche maïsogst en de steeds dalende wereldprijzen verminderden de kansen voor uitvoer van de uit den nieuwen oogst verwachte overschotten naar Europa.

Tegen het einde van het jaar toonden slechts de Japanse exporteurs eenige belangstelling voor het product tot lage prijzen, die echter nog boven het niveau lagen, waarop belangstelling uit Europa kon worden verwacht. Ten aanzien van de opbrengst van den hoofdoogst werden gunstige verwachtingen uitgesproken.

Ter bescherming van het prijspeil van maïs tijdens het afkomen van dien oogst werd op het Moederland een beroep gedaan, om de z.g. „Maïsregeling" in werking te stellen.

Met ingang van 1 Januari 1939 werd bij invoer van Nederlandsch-Indische maïs in Nederland een reductie gegeven op de monopoliewinstheffing van 35 cents per 100 kg. Als gevolg van deze tegemoetkoming, gepaard gaande met een verlaging van de vracht van dit product naar Europa met circa 35 c per 100 kg werd de export naar Nederland wederom mogelijk gemaakt. Op den 2en Januari 1939 werd een prijs van f 3 per 100 kg franco Soerabaia voor gele maïs betaald.

Hoewel in 1938 de uitvoeren naar Japan kwantitatief veel kleiner waren dan in 1937, bleef dit land toch nog de grootste afnemer van Nederlandsch-Indische maïs. De tweede plaats werd ingenomen door de Scandinavische landen, terwijl Nederland de derde plaats innam.

De verhouding was als volgt:

	Java			Buitengewesten		
	Japan	Scandinavië	Nederland	Japan	Scandinavië	Nederland
1938	66,5%	23,9%	3,5%	52,5%	16,5%	10,—%
1937	87 %		9 %	58,5%		39,7%
1936	79 %		16 %	63,2%		36,8%

Oliën en olieozaden.

Sedert de sterke prijsdaling over de geheele linie van de oliën- en vettenmarkt in de tweede helft van 1937 hebben zich geen belangrijke feiten voorgedaan, waardoor de situatie zich in een bepaalde uitgesproken richting heeft ontwikkeld.

De prijzen bleven zich gedurende het geheele jaar 1938 op een laag niveau bewegen, met een overheerschende tendenz tot langzame verdere afbrokkeling. Naast den onzekeren politieken toestand in Europa, welke vooral sinds Augustus een prijsdrukkenden invloed uitoefende op alle goederen- en productenmarkten, is de teleurstellende consumptie oorzaak van het weinig bevredigende prijsverloop op de oliën- en vettenmarkt, want een abnormaal groot aanbod van oliën en vetten — behoudens dat van katoenzaadolie — bestond er niet.

Wat den economischen toestand in de V.S. van Amerika betreft, kan er op gewezen worden, dat in dit land, dat de grootste consument is van oliën en vetten, en speciaal wat katoenzaadolie en reuzel betreft tevens een zeer groote producent is, verschijnselen zijn waar te nemen, welke wijzen op een matige opleving in het jaar 1939.

Aangezien de wereldvoorraden van oliën en vetten, met uitzondering van katoenzaadolie, niet bijzonder groot zijn, zouden de vooruitzichten aan het einde van het jaar 1938 dan ook minder ongunstig geweest zijn, indien de

kans op een zeer grooten wereldtarwe-oogst niet een druk zou hebben uitgeoefend op de oliën- en vettenmarkt.

Voorts moge er op worden gewezen, dat de beteekenis van de sterke beperking van den katoenaanplant in de V.S. van Amerika van 34,2 millioen acres in 1938 tot 26,4 millioen acres in 1939, niet moet worden overschat, daar deze vermindering door een sterke toename der opbrengst door betere veldverzorging, waarschijnlijk ten deele teniet zal worden gedaan.

Het geheele jaar werd allerwege de politiek van mondjesmaat-koopen toegepast. De prijzen bewogen zich in Amerika niet ver boven het niveau van 1933, terwijl anderzijds het vrachtenpeil thans veel hoger ligt dan in dien tijd, althans wat de vrachten voor Indische producten betreft.

Hoewel mag worden aangenomen, dat in het jaar 1939 de consumptie van oliën en vetten weer iets zal toenemen, is het de vraag of van deze vermeerdering ook een gedeelte aan den uitvoer van de hier te lande geproduceerde oliën en oliehoudende producten ten goede zal komen. De groote reuzelproductie in de V.S. van Amerika en de aanzienlijke katoenzaadolie-stocks doen hieromtrent eenigen twijfel rijzen.

Hoewel de uitvoer van de twee belangrijkste Nederlandsch-Indische olieproducten, copra en palmolie, in kwantiteit dien van het vorige jaar nog hebben overtroffen, waren de prijzen verre van bevredigend, zoodat naar de waarde gemeten de uitvoer niettemin geringer was dan in 1937. Wat de andere oliehoudende producten betreft, was bovendien de geëxporteerde hoeveelheid geringer dan die, welke in het voorafgaande jaar werd uitgevoerd.

De hieronder volgende staat geeft een overzicht van den uitvoer, naar waarde en naar hoeveelheid, van de voornaamste oliën en oliehoudende producten van Nederlandsch-Indië.

Voor Nederlandsch-Indië, maakt de export van olie-zaden en oliën een niet onbelangrijk deel uit van de totale exportwaarde, nl. ruim 68 millioen gulden of circa 10%

van den totalen uitvoer ad 653 millioen gulden, tegen ruim 108 millioen gulden of ruim 11% van den geheelen uitvoer in 1937 ad 938 millioen gulden.

Deze achteruitgang is wel zeer aanzienlijk, doch de situatie is in wezen minder alarmeerd, omdat de geëxporteerde hoeveelheid van alle olie-zaden en oliën tezamen ad ruim 1.008.000 ton, die van het vorig jaar (ad 940.000 ton) nog met 7% overtreft.

Het is evenwel aan weinig twijfel onderhevig, dat in de komende jaren Nederlandsch-Indië, dat voor den afzet van deze producten nagenoeg geheel op de vrije wereldmarkt is aangewezen, in toenemende mate te kampen zal hebben met afzetmoelijkheden, omdat in een steeds grooter aantal landen gestreefd wordt de binnenlandsche olie- en vetproductie op te voeren, ten koste van den invoer dezer producten.

Aangezien de huidige wapeningswedloop op den duur tot een merkbare vermindering van de koopkracht moet leiden, en in vele landen reeds tot een beperking van den invoer, ook wat oliën en vetten betreft, aanleiding heeft gegeven, is de kans geenszins denkbeeldig, dat de Nederlandsch-Indische uitvoer van oliën en oliehoudende producten in de komende jaren ook naar kwantiteit geme-ten zal afnemen.

Een korte bespreking van den afzet en het prijsverloop van den in onderstaanden staat opgenomen producten moge thans volgen.

Copra.

De prijsdaling van dit product, welke in de maand Januari 1937 werd ingezet — de prijs op de markt te Londen bedroeg op dat tijdstip £ 23.45 en in December 1937 £ 14.33 per ton c.i.f. U.K. — vond in 1938 verderen voortgang, zoowel tengevolge van de ongunstige ontwikkeling van de conjunctuur in Europa en in de V.S. van Amerika, waardoor de consumptie van oliën en vetten terugliep, als tengevolge van den grooten katoenzaad-oogst in het laatstgenoemde land, waardoor in verband

	Hoeveelheid in tons			Waarde in 1000 gld.		
	Java & Madoera	B.G.	Totaal	Java & Madoera	B.G.	Totaal
Copra.....	3.243	551.237	554.480	272	37.945	38.217
Palm-pitten.....	40	47.399	47.439	2	2.343	2.345
Grondnoten.....	17.632	3.776	21.408	764	387	1.151
Kapokpitten.....	7.123	1.910	9.033	151	35	186
Sojaboonen.....	7.114	1.938	9.052	522	149	671
Djarakpitten.....	6.299	—	6.299	434	—	434
Sesamzaad.....	3.425	484	3.909	302	50	352
1938	44.876	606.744	651.620	2.447	40.909	43.356
1937	62.819	542.569	605.388	4.413	65.415	69.828
Palmolie.....	—	220.752	220.752	—	16.530	16.530
Klapperolie.....	19.777	55	19.832	2.504	7	2.511
Kapokpittenolie.....	1.696	—	1.696	152	—	152
Katjangolie.....	10.303	28	10.331	1.986	5	1.991
1938	31.776	220.835	252.611	4.642	16.542	21.184
1937	40.001	197.457	237.458	8.382	26.188	34.570
Cocoskoeken.....	80.796	11.064	91.860	3.044	409	3.453
Kapokpittenkoeken.....	13.254	—	13.254	267	—	267
1938	94.050	11.064	105.114	3.311	409	3.720
1937	90.000	7.352	97.352	3.408	311	3.719

met de vervangbaarheid van klapperolie door katoenzaadolie, copra slechts koopers kon vinden, indien de prijspariteit met katoenzaadolie werd in acht genomen.

Bovendien speelt het aanbod van dierlijke vetten, zooals lard, een belangrijke rol bij de prijsbepaling van eerdergenoemd uit Nederlandsch-Indië afkomstig product. Voorts beïnvloedt ook de omvang van den graanoogst, alhoewel indirect, in belangrijke mate het prijspeil op de onderhavige markten. De granen zijn n.l. voor een belangrijk deel bestemd voor veevoeder; een teveel of een tekort aan granen beïnvloedt, via het prijspeil op de graanmarkt, de veevoederprijzen, welke weer in sterke mate het aanbod van dierlijke vetten beheerschen.

Het prijsverloop in Londen voor Straits-copra was als volgt:

In Januari was de gemiddelde notering £ 13.10.—, in April £ 12.1.9, in Augustus £ 11.0.3 en nadat het dieptepunt in November was bereikt met een prijs van £ 10.4.1, bedroeg de gemiddelde prijs voor December £ 10.9.6 per ton c.i.f. U.K.

Te Soerabaia daalde de gemiddelde prijs voor Javacopra f.m.s. per 100 kg fobnug. van f 8,22 in Januari tot f 6,77 in April, f 6,20 in Augustus en f 5,55 in December.

De daling van het pond sterling van f 8,97 in het begin van het jaar tot f 8,59 in December, heeft verder bijgedragen tot het ongunstige verloop van de markt te Soerabaia. Het prijspeil van vóór de depreciatie werd reeds weer in December 1937, op welk tijdstip de prijs f 8,76 bedroeg, bereikt; de prijs ad f 5,55 in December 1938 ligt dus niet minder dan circa 35% beneden bovenbedoeld niveau.

Uiteraard had deze daling een ongunstigen weerslag op de welvaart van bepaalde gebieden in de Buitengewesten, zooals Manado en de Molukken, waar de inkomsten der bevolking vrijwel geheel afhankelijk zijn van de opbrengst van dit product.

De totale copra-export is ondanks de groote afzetmoeilijkheden nog gestegen van 497.339 ton in het jaar 1937 tot 554.481 ton in 1938.

De uitvoerwaarde daalde echter aanzienlijk en bedroeg f 38.216.000 tegen f 62.534.000 in het voorafgaande jaar.

De grootste verschepingen vonden plaats naar Nederland, nl. 124.900 ton (1937: 124.000 ton), waarvan 64.250 ton evenwel „voor order“-posten waren, waarvan een gedeelte via Nederland naar Midden-Europeesche landen, zooals Tsjecho-Slowakije en Hongarije werden doorgevoerd.

De uitvoer naar Singapore bedroeg 110.630 ton (1937: 110.000 ton), welke hoofdzakelijk voor herexport was bestemd. De belangrijkste afnemer was Duitschland, waarheen rechtstreeks 103.018 ton (1937: 57.181 ton) werden uitgevoerd, terwijl ongetwijfeld een gedeelte van de naar Singapore verschepte copra voor dit land bestemd was. Denemarken kocht 69.673 ton (1937: 79.509 ton), van welk kwantum een aanzienlijk gedeelte na verwerking wederom werd uitgevoerd o.a. naar de Baltische landen en Duitschland.

Verder was nog van belang de export naar Italië nl. 41.660 ton (1937: 24.765 ton), naar Tsjecho-Slowakije 20.155 ton, in 1937 vonden geen directe verschepingen naar dit land plaats; voorts naar Noorwegen 31.450 ton (1937: 35.041 ton). Frankrijk nam slechts 9.725 ton af tegen 16.176 ton in 1937.

De uitvoer naar de V.S. van Amerika was nihil, ten-

gevolge van de aan de copra, afkomstig van de Philippijnen, verleende preferentie. Mexico's aandeel liep terug tot 5.042 ton (1937: 8.804 ton).

Uit bovenstaande cijfers blijkt, dat de Nederlandsch-Indische copra-export zich in dit verslagjaar in nog sterkere mate dan in 1937 op Europa heeft gericht.

In de perioden, dat de van de Philippijnen afkomstige copra niet of slechts tegen weinig bevedrigende prijzen afzet vindt in de V.S. van Amerika, waar, zooals bekend, deze copra een zekere preferentie geniet, ontmoet Nederlandsch-Indië de Philippijnen in Europa als rechtstreekschen concurrent. In dit jaar vond inderdaad een dergelijke verschuiving (circa 115.000 ton) van den copra-export van de Philippijnen naar Europa plaats, mede dank zij gunstiger vrachtverhoudingen.

Palmpitten.

De uitvoer van dit product ging naar de waarde gerekend eenigszins achteruit, nl. van f 2.950.700 in 1937 tot f 2.345.000 in 1938, ondanks het feit, dat de geëxporteerde hoeveelheid steeg van 41.471 ton in 1937 tot 47.439 ton in dit jaar.

De prijs te Londen bedroeg in het begin van dit jaar £ 11.—.—, daalde in April tot £ 9.18.9 en bereikte in Augustus het lage niveau van £ 8.11.3. Eind December bedroeg de prijs £ 8.16.3 per ton.

De voornaamste bestemmingen waren als volgt:

Palmpittenexport, in tons.

	1938	1937
Nederland.....	20.749	11.005
Denemarken.....	11.467	20.376
Zweden.....	507	4.944
Duitschland.....	1.257	2.149
Italië.....	1.890	1.938
Tsjecho-Slowakije.....	6.421	—
België en Luxemburg.....	545	662
V.S. van Amerika.....	3.455	386
Overige bestemmingen.....	698	4
Totaal.....	47.399	41.475
Waarde.....	f 2.343.440	f 2.950.000

Denemarken, in 1937 nog de belangrijkste afnemer, moest deze plaats aan Nederland afstaan. Het is echter waarschijnlijk, dat een gedeelte van den invoer in Nederland werd doorgevoerd naar Denemarken. Naar Tsjecho-Slowakije werd voor het eerst een niet onbelangrijke hoeveelheid geëxporteerd.

Arachides.

De oogsten van grondnoten zijn in de periode 1937/1938 zoowel in Britsch-Indië als in West-Afrika wederom toegenomen, zoodat het totale voor uitvoer beschikbare kwantum eveneens is gestegen.

Nederlandsch-Indië, welks aandeel in den wereldexport van grondnoten uiterst gering is, wist den uitvoer van dit product, naar de waarde gerekend, vrijwel te handhaven. De uitvoerwaarde bedroeg f 2.150.000 tegen f 2.203.000 in 1937. Er werd een hoeveelheid van 18.700 ton gepelde (1937: 22.442 ton) en 2.700 ton ongepelde arachides (1937: 2.927 ton) uitgevoerd.

Een groot gedeelte van den export ging naar Singapore, waarheen in 1938 8.541 tons gepelde en 2.600 tons onge-

pelde grondnoten — ongeveer eenzelfde quantum als in 1937 — werden verscheept, welke daar ter plaatse in de oliefabrieken werden verwerkt.

Zuid-Afrika nam dit jaar belangrijk minder af n.l. slechts 1.645 ton gepelde grondnoten tegen 6.585 ton in 1937.

Groot-Britannië daarentegen kocht belangrijk meer, n.l. 3.737 ton in de betere kwaliteiten (1937 : 2.654 ton), welke voor directe consumptie bestemd zijn.

Voorts betrok Nederland 1.039 ton, terwijl naar Nieuw-Zeeland en Australië dit jaar eveneens de hoeveelheid van 1.000 ton werd verscheept.

De markt te Batavia voor gepelde Cheribon-grondnoten was tot Augustus tamelijk prijshoudend, in Januari was de noteering *f* 10,75, in April *f* 10,80 en in Augustus *f* 10,25 per quintaal. Daarna zette een flinke daling in: de prijs bedroeg aan het einde van het jaar niet meer dan *f* 6,90 per quintaal.

Kapokpitten.

Dit product behoort niet tot de oliezaden, die voor de wereldmarkt van groote beteekenis zijn, doch voor Nederlandsch-Indië vormde het een niet onbelangrijk exportartikel (1937 : 16.250 ton ter waarde van *f* 681.000). In 1938 is de exportwaarde echter tot *f* 181.000 teruggegaan en bedroeg de uitvoer niet meer dan 9.032 ton.

De grootste afnemer was Japan met 4.900 ton, terwijl naar Groot-Britannië 3.837 ton kon worden afgezet, dank zij gunstige vrachtverhoudingen, waardoor export naar Europa loonend werd.

Het grootste gedeelte van den oogst werd door de oliefabrieken hier te lande gekocht. De prijs te Soerabaia was gemiddeld in Januari *f* 2,10 per quintaal, in April *f* 1,70 ; in Juli trad een daling in, welke de prijs per quintaal tot *f* 1,15 in October terugbracht.

In December trokken de prijzen weer iets aan tot *f* 1,30.

Sojaboonen.

De kedeleecultuur is uitsluitend bevolkingscultuur ; de productie is hoofdzakelijk voor binnenlandsch verbruik bestemd. Tot omstreeks 1934 overtrof de consumptie hier te lande de productie, zoodat, voornamelijk uit Mandsjoerije, groote kwantiteiten sojaboonen moesten worden ingevoerd. Door sterke uitbreiding van de cultuur op Java is de laatste jaren de invoer van zgn. Dairen-kedelee van 40 à 50.000 ton 's jaars tot vrijwel nihil teruggegaan, terwijl Java thans zelfs exporteert.

De uitvoer beliep in 1938 9.052 ton, ter waarde van *f* 670.000, tegen een hoeveelheid van 11.663 ton ter waarde van *f* 512.000 in 1937. Dat de uitvoerwaarde in 1938 bij een kleinere verscheepte hoeveelheid hooger is dan die in 1937, terwijl bovendien de gemiddelde marktwaarde in 1938 lager was dan in 1937, is het gevolg van het feit, dat in 1938 nagenoeg uitsluitend de allerbeste kwaliteiten werden uitgevoerd, terwijl in 1937 het meereel van den uitvoer uit product van midden-kwaliteit bestond. Van de totale productie, welke in 1937 rond 265.000 ton bedroeg en waarvan ruim 250.000 ton voor consumptie bestemd was, is dus slechts een zeer gering deel voor export bestemd.

Ging in 1937 nog een gedeelte van den export naar Nederland, in 1938 was de uitvoer uitsluitend gericht op Singapore en Penang, waarheen resp. 7.529 ton (1937 : 1.795 ton) en 1.518 ton (1937 : 746 ton) werden verscheept.

De noteeringen van Java-kedelee franco Probolinggo

daalden van *f* 6,80 per quintaal in het eerste kwartaal geleidelijk tot *f* 5,70 eind December. In het jaar 1937 schommelde de prijs van dit product tusschen *f* 7,40 en *f* 8,50 per quintaal.

De prijs van Dairen-sojaboonen bedroeg gemiddeld *f* 66,90 per ton c.i.f. Semarang in het eerste kwartaal en steeg later in het jaar tot circa *f* 70 (1937 : gemiddeld *f* 78,40 per ton).

Djarakpitten.

De geëxporteerde hoeveelheid bedroeg in dit jaar 6.298 ton ter waarde van *f* 434.000 ; in 1937 werd voor een bedrag van *f* 585.000 ruim 6.700 ton uitgevoerd. De uitvoer was weer voornamelijk op Japan gericht, bijna 4.900 ton werd naar dit land verscheept, tegen 5.700 ton in het vorige jaar. De vrees, in het vorige jaaroverzicht geuit, dat vrijwel geen ricinuspitten meer zouden kunnen worden afgezet naar Japan, omdat dit land een groote uitbreiding aan de djarakcultuur had gegeven, teneinde de op Formosa gebouwde fabriek voor de bereiding van castorolie van grondstof te voorzien, is dus niet bewaarheid geworden.

Het feit, dat deze olie behalve voor geneeskundige doeleinden tevens als smeerolie voor vliegtuigmotoren wordt gebruikt, zal wel mede oorzaak zijn, dat in dit jaar de prijs minder daalde dan die van andere oliehoudende zaden.

In Januari bedroeg de prijs *f* 6,50, in Maart *f* 5,75, op welk niveau de prijs tot December zich ongeveer handhaafde ; in de laatste maand van het jaar lag het gemiddelde tenslotte iets hooger n.l. op *f* 6,07.

Sesamzaad.

De uitvoer van sesamzaad is gestegen van 3.378 ton tot 3.909 ton, ter waarde van *f* 352.000.

De belangrijkste bestemming was, evenals in 1937 Singapore, waarheen 2.798 ton (in 1937 : 2.492 ton) werden verscheept, verder werden naar Penang 647 ton geëxporteerd.

Het prijsverloop was minder bevredigend. Zwarte Solokwaliteit noteerde in Januari *f* 8,90 per 100 kg, in April *f* 8,09 en daalde steeds verder tot *f* 6,47 eind December 1938.

Palmolie.

Ook in het jaar 1938 nam palmolie onder de geëxporteerde plantaardige oliën de belangrijkste plaats in ; de uitvoer bedroeg n.l. 220.752 ton ter waarde van *f* 16.530.000 tegen 197.147 ton, vertegenwoordigende een bedrag van *f* 26.126.000 in 1937, hetgeen meer is dan de uitvoerwaarde van alle andere plantaardige oliën en oliezaden tezamen, met uitzondering van copra.

De productie en export van palmolie, welk product nagenoeg geheel van de Buitengewesten afkomstig is, bewegen zich nog steeds in stijgende lijn.

De grootste afnemers zijn de V.S. van Amerika, waar palmolie als grondstof voor de fabricage van plantaardige consumptievetten en in de zeepindustrie wordt gebruikt.

Een potentieel gevaar voor den afzet in Amerika blijft steeds het daar te lande voortgebrachte katoenzaad, waarvan de uit dit product gefabriceerde olie voor dezelfde doeleinden — behalve in de zeepindustrie — wordt gebruikt als palmolie. Gezien deze onderlinge vervangbaarheid, wordt de omvang van den uitvoer van palmolie naar de V.S. van Amerika bepaald door de uiteraard in ver-

band met de conjunctuursschommelingen wisselende behoeften van de verwerkende industrieën, alsmede door de grootte van den katoenzaadoogst in dat land.

Dank zij de heffing van een „excise tax” op de uit het buitenland afkomstige oliehoudende producten genieten de binnenlandsche producenten van soortgelijke artikelen bovendien een aanzienlijke bescherming.

De export naar de V.S. van Amerika bedroeg in 1938 ruim 114.800 ton, ter waarde van *f* 8.805.000 of ruim 50% van den totalen palmolie-uitvoer. In 1937 waren deze cijfers 142.700 ton of ruim 72% van den geheelen export ter waarde van ruim *f* 18.778.000.

Deze achteruitgang is, wat de hoeveelheid betreft, te wijten aan een grooteren katoenzaadoogst, gepaard gaande met een verminderde vraag van de zijde van de verwerkende industrieën.

Het tweede belangrijke bestemmingsland was Nederland, waarheen 63.800 ton (ter waarde van *f* 4.788.000) werden verscheept, van welk kwantum ruim de helft (37.000 ton) „voor order”-posten waren. In 1937 luidden deze cijfers 34.884 ton, waarvan resp. 21.511 ton „voor order”. Een gedeelte van deze „voor order”-verschepingen zijn bestemd voor Midden-Europeesche landen, als Duitschland, Tsjecho-Slowakije. Engeland nam in 1938 weer meer palmolie af, nl. 7.500 ton, dan in 1937, toen de export naar dit land terugliep tot slechts 1.835 ton. De in dit land geheven preferentiele rechten ten gunste van de Dominions, waardoor de eveneens van goede kwaliteit zijnde palmolie uit Malakka een voorsprong heeft op de Engelsche markt, is oorzaak, dat Groot-Britannië als afzetgebied voor palmolie, afkomstig uit Nederlandsch-Indië, van geringe waarde is geworden.

Naar Duitschland werden nog slechts 2.571 ton rechtstreeks geëxporteerd tegen 4.273 ton in 1937.

De olie-export met bestemming Italië, nam niet onbelangrijk toe, nl. van 8.325 ton in 1937 tot 11.256 ton; een gedeelte van deze hoeveelheid bestond evenwel uit „voor order”-posten.

De Unie van Zuid-Afrika nam in 1938 3.743 ton af, Canada 4.433 ton en naar Singapore werden 3.931 ton uitgevoerd.

De groote prijsdaling, welke in midden 1937 werd ingezet, tengevolge van den grooteren katoenzaadoogst en de afnemende consumptievraag in Amerika vond in 1938 verderen voortgang.

In het eerstgenoemde jaar liep de prijs van £ 30.10.— per ton soft palmoil terug tot aanvankelijk £ 22.—, terwijl 1938 werd ingegaan met een prijs van circa £ 17.— voor dichtbij en voor latere levering van £ 16.10.—, in verband met den te verwachten grooten katoenzaadoogst. Daarna fluctueerde de prijs tot Maart 1938 tusschen £ 17.10.— en £ 16.10.—, waarna hij verder daalde in Mei d.a.v. tot £ 14.7.6. en in September werd het lage niveau van £ 12.17.6 per ton soft palmoil bereikt.

Tenslotte eindigde het jaar 1938 met een prijs van £ 13.6.6 directe levering en Februari/Maart £ 13.12.6.

Klapperolie.

De export van klapperolie, welke in 1937 nog 27.960 ton — ter waarde van *f* 6.094.000 bedroeg, liep in het jaar 1938 aanzienlijk terug tot 20.021 ton met een waarde van *f* 2.536.000, welke hoeveelheid vrijwel uitsluitend afkomstig was van Java en Madoera. Voor de locale consumptie werd nog een kleine hoeveelheid van in de Buitengewesten gefabriceerde klapperolie op Java ingevoerd.

De export van klapperolie bedroeg naar schatting niet meer dan circa 15% van de binnenlandsche consumptie en vindt alleen plaats, wanneer het prijsniveau op de buitenlandsche markten daartoe aanleiding geeft.

De hoeveelheid, welke met bestemming Nederland werd verscheept, bedroeg 9.695 ton of bijna 50% van den totalen uitvoer — waarvan ruim 8.000 ton „voor order”-posten — in 1937 waren deze cijfers : 23.375 ton of 80% van den totalen export.

Andere belangrijke afnemers in 1938 waren : Zweden met 2.609 ton, Canada 3.250 ton, en de Unie van Zuid-Afrika met 2.151 ton, welke landen in 1937 niet in de uitvoerstatistiek voorkwamen. De export naar Zuid-Amerika liep van 1.423 ton terug tot 839 ton.

De prijzen van klapperolie daalden in 1938 geleidelijk aan van *f* 16,25 (ex tank Rotterdam) per quintaal tot *f* 12,12½; in 1938 bedroeg het prijsgemiddelde voor dit product ca. *f* 14,30, d.i. belangrijk lager dan de gemiddelde notering in 1937, welke *f* 21,25 bedroeg.

Katjangolie.

De uitvoer van katjangolie bedroeg in 1938 10.331 ton, ter waarde van *f* 1.991.000. In 1937 waren deze cijfers 9.058 ton en *f* 1.902.000. Van den geheelen uitvoer, welke uitsluitend afkomstig was van Java, ging 6.496 ton naar Singapore, waarvan doorvoer plaats heeft naar andere landen. Voorts werd 2.362 ton rechtstreeks naar Hongkong verscheept (1937 : 2.454 ton). De export naar Siam bedroeg 564 ton (1937 : 324 ton), naar Penang 715 ton (1937 : 535 ton). Nederland, waarheen in 1937 reeds een zeer geringe hoeveelheid (182 ton) werd geëxporteerd, nam in 1938 van dit product niets af.

Naar Britsch-Noord-Borneo en de Philippijnen werden eenige kleine partijen verscheept.

In Januari was de gemiddelde prijs *f* 20,48 per 100 kg prima katjangolie, in Maart *f* 17; het gemiddelde voor Juni bedroeg *f* 14,81, in October *f* 12,96, terwijl in December de prijs *f* 13,19 bedroeg.

Kapokpittenolie.

De uitvoer, welke geheel uit Java afkomstig is, liep van 3.239 ton tot slechts 1.696 ton terug, ter waarde van *f* 152.000.

De eenige afnemer was dit jaar Nederland, dat inclusief 246 ton „voor order”-posten, de geheele bovenvermelde hoeveelheid afnam. De uitvoer naar de V.S. van Amerika, die in 1936 nog 2.663 ton bedroeg, schijnt wel definitief tot het verleden te behooren, tengevolge van de heffing van een excise tax, welke prohibitief is.

Cocoskoeken.

De uitvoer bedroeg dit jaar 91.860 ton, een waarde vertegenwoordigend van *f* 3.453.000; in 1937 waren deze bedragen 79.460 ton en *f* 3.379.000.

De grootste afnemer was dit jaar Nederland, dat 36.206 ton importeerde ter waarde van *f* 1.382.000, terwijl voorts 3.355 ton, „voor order”-posten naar dit land werden geëxporteerd.

De tweede afnemer was Denemarken, dat bijna 27.500 ton ter waarde van *f* 1.028.000 afnam (in 1937 : 35.000 ton). Verder was Noorwegen een groote koper met 9.600 ton, terwijl België ongeveer een even groote hoeveelheid (10.520 ton) kocht als het vorige jaar.

De prijs voor cocoskoeken e.k. Tjilatjap was in Januari levering Maart/April *f* 3,69 per 100 kg, in Juni levering

Aug./Sept. f 3,35 en in December levering Jan./Febr. f 2,70.

Kapokpittenkoeken.

De export van dit product vindt uitsluitend van Java plaats en bedroeg dit jaar niet meer dan 13.250 ton ter waarde van f 266.000.; in 1937 bedroeg de uitvoer 17.880 ton ten bedrage van f 330.000.

Groot-Britannië nam nagenoeg het geheele voor den export beschikbare kwantum af, nl. 12.479 ton (in 1937: 7.026 ton), terwijl Japan's aandeel van 10.680 ton tot nog geen 775 ton terugliep.

Peper.

Indien rekening wordt gehouden met de in begin 1938 reeds verre van gunstige statistische positie van dit product als gevolg van eenige opvolgende groote Lampong-oogsten en abnormaal groote voorraden in de distributiemarkten Londen en New-York, kan het verloop van de pepermarkt in het afgelopen jaar nog als vrij gunstig worden aangemerkt.

Hoewel ook in het jaar 1938 de particuliere ramingen van den oogst in de Lampongsche Districten zeer uiteen liepen, is men het er wel algemeen over eens, dat de opbrengst beneden die van het jaar 1937 is gebleven.

De uitvoer van zwarte Lampong-peper heeft in 1938 totaal 35.527 tons bedragen, zoodat daarbij een groot gedeelte der nog in het gewest aanwezige carry-over uit den oogst 1937 (circa 20.000 tons), is begrepen.

De carry-over in de Lampongs op 1 Januari 1939 wordt getaxeerd op circa 10.000 à 12.500 tons en die van Banka op circa 4.000 tons.

De totaal uitvoer van zwarte peper heeft 40.172 tons bedragen.

De uitvoer van Banka-peper heeft 8.906 tons bedragen. De totale uitvoer van witte peper uit Ned.-Indië was 10.824 tons.

Het verloop der peperprijzen in 1938 was als volgt:

	Zwarte Lampong-peper E.K. Telok Betong per 100 kg	Witte Muntok-peper fob. Banka-havens per 100 kg
Januari.....	f 12,30	f 22,20
Februari.....	„ 14,65	„ 25,50
Maart.....	„ 16,90	„ 27,—
April.....	„ 14,10	„ 22,65
Mei.....	„ 14,—	„ 23,—
Juni.....	„ 12,40	„ 21,50
Juli.....	„ 13,—	„ 22,80
Augustus.....	„ 15,—	„ 22,—
September.....	„ 14,10	„ 20,80
October.....	„ 14,15	„ 20,50
November.....	„ 15,50	„ 20,80
December.....	„ 14,40	„ 18,80

Rubber.

De totale rubberuitvoer uit Nederlandsch-Indië is in het jaar 1938 135.695 ton lager geweest dan in het daarvoor afgaande jaar, zulks als gevolg van de op pag. 629 e.v. in dit nummer uitvoerig besproken strenge restrictiebepalingen, welke in 1938 golden.

Wat betreft het aandeel van de verschillende soorten in den totalen rubberuitvoer valt te wijzen op den grooten teruggang in den afzet van latex. Terwijl het totaal van de uitgevoerde ondernemingsrubber in 1938 rond 32% lager was dan in 1937, bedroeg de achteruitgang

voor latex niet minder dan bijna 55%. Voor sprayed en droge rubber bedroeg de teruggang respectievelijk 37½% en ruim 30%.

In de volgende tabel zijn de absolute uitvoercijfers voor de verschillende rubbersoorten in de laatste vijf jaren opgenomen.

Verloop rubber-export naar soort, in metrieke tonnen drooggewicht.

Rubbersoorten	1934	1935	1936	1937	1938
Latex.....	5.415	7.664	10.856	13.870	6.280
Sprayed rubber.....	10.769	3.418	1.934	1.802	1.125
Droge rubber.....	183.421	131.426	150.410	214.354	148.881
Totaal ondernemingsrubber ⁴⁾	199.605	142.508	163.200	230.026	156.286
Bevolkingsrubber.....	185.887	144.892	151.398	208.551	146.596
Totaal export.....	385.492	287.400	314.598	438.577	302.882

Wat de bestemmingen van den uitvoer betreft, is in 1938 relatief vrij veel rubber naar Europa gezonden, hetgeen uiteraard verband houdt met de internationale politieke situatie. Het aandeel van dit werelddeel in den totalen uitvoer steeg daardoor van 24,9% in 1937 tot 31,5% in 1938. Dit leidde tot een daling van het aandeel der V.S. van Amerika (van 37,3 tot 35,2%), hoewel zij verreweg de voornaamste afnemers zijn gebleven.

Naar Singapore en Penang werd in 1938 ruim 26% van het totaal verscheept, hetgeen een vermindering van bijna 6% beteekent ten opzichte van het vorige jaar. De naar deze havens verzonden partijen bestaan grootendeels uit bevolkingsrubber. In hoofdzaak zijn dit sheets, die meerendeels Singapore als tusschenschakel voor (na-) rooking en hersortering nog niet kunnen missen. De uitvoer van bevolkings-blankets begint zich daarentegen meer en meer tot een rechtstreeksche verscheeping naar de verbruikslanden te organiseren.

Totale rubberuitvoer van Nederlandsch-Indië, gespecificeerd naar de voornaamste bestemmingslanden (in metrieke tonnen drooggewicht).

Bestemmingslanden	1934	1935	1936	1937	1938
Nederland.....	20.698	14.951	8.230	21.819	19.841
Groot-Britannië.....	46.139	30.118	19.187	29.912	28.947
Duitsland.....	15.195	9.097	8.976	21.321	22.111
Frankrijk.....	8.681	7.006	10.908	19.886	10.473
België.....	2.752	1.843	2.652	4.497	4.261
Italië.....	6.815	4.639	750	6.090	5.877
Scandinavië.....	1.552	713	2.045	4.437	2.358
Overig Europa.....	1.989	1.907	1.005	1.117	6.541
Canada.....	293	500	215	338	256
V. S. van Amerika.....	82.350	87.505	131.611	163.722	106.572
Overig Amerika.....	34	104	276	746	1.256
Zuid-Afrika.....	569	684	611	3.425	1.835
Overig Afrika.....	78	42	56	116	234
Singapore/Penang.....	178.795	113.282	101.391	140.334	80.028
Japan en Korea.....	16.911	12.799	20.612	15.221	9.401
China/Hongkong.....	1.363	395	2.253	2.289	1.191
Overig Azië.....	89	141	19	12	131
Australië/Nw.-Zeeland	1.009	1.532	3.739	3.276	1.554
Niet gespecificeerd.....	180	142	62	18	15
Totaal.....	385.492	287.400	314.598	438.576	302.882

4) Exclusief de export van rubberfabrikaten.

Rijst.

In tegenstelling met de ongunstige situatie op de wereldgraanmarkten bleven de rijstprijzen op de groote buitenlandse markten zich door een samenloop van omstandigheden gedurende de eerste drie kwartalen van het afgelopen jaar op een vrij hoog niveau bewegen. Een minder goede oogst in Burma, de vorming van oorlogsvoorraden in Europa en meevallende aankopen door China vormden hiervoor eenige oorzaken.

Eerst in den loop van October 1938, toen de nieuwe zeer gunstig beoordeelde rijstooft in Achter-Indië in zicht kwam en de markten voor andere granen door overgroot aanbod steeds meer werden gedrukt, daalden ook de rijstprijzen vrij plotseling.

De ramingen der voor uitvoer in het jaar 1938 beschikbare hoeveelheden resp. de afschepen in dat jaar bedroegen voor de verschillende productiegebieden:

	Raming exportsurplus	Uitvoer in 1938
Burma	3.100.000 tons	2.972.000 tons
Indo-China	1.100.000 „	1.077.000 „
Siam	1.600.000 „	1.440.000 „ (taxatie)
Totaal	5.800.000 tons	5.489.000 tons

De carry-over op 1 Januari 1939 bedroeg dus totaal nog circa 300.000 tons. Deze hoeveelheid is vergeleken bij de overschotten niet van groote beteekenis. De zwakke tendenz der buitenlandse rijstmarkten bij de intrede van het nieuwe jaar moet dan ook hoofdzakelijk worden geweten aan de buitengewoon groote ramingen van de uitvoeroverschotten van den in 1939 te verhandelen oogst. De officieele ramingen zijn hiervoor

Burma	3.600.000 tons
Indo-China	1.800.000 „
Siam	1.700.000 „
Totaal	7.100.000 tons

Particuliere taxaties geven zoowel voor Burma als voor Siam een 100.000 tons grooter surplus aan.

Java.

Het voorafgaande seizoen 1937/1938 was voor den rijsthandel over het algemeen gunstig verlopen. Het kostte dan ook niet veel moeite om het niveau der padi-prijzen in het jaar 1938 op redelijk peil te houden. Als richtprijzen waren aangegeven f 3,25 per 100 kg voor padi-boeloe en f 2,90 per 100 kg voor padi-tjere franco pellerij. Er werden door rijstpellers in vele streken zelfs aanzienlijk hogere prijzen betaald. In het bijzonder gold dit in West-Java, waar in Krawang voor padi-boeloe tot f 3,60 en f 3,75 werd betaald.

De koopkracht van de bevolking was bij het afkomen van den Westmoessonooft 1938 vrij groot, de consumptieve vraag naar rijst in het binnenland was daar het gevolg van. De verkoopdrang van de zijde van den producent was tijdens het oogstseizoen om die reden minder groot dan gewoonlijk; ook bewogen de prijzen voor buitenlandse rijst zich op een hoog niveau.

In tegenstelling met andere jaren heeft de taak van het Departement dan ook voor een niet gering deel bestaan

in het treffen van maatregelen tot het tegengaan van prijsopdrijving.

De uitvoer van Java-rijst naar de Buitengewesten werd tot het strikt noodzakelijke beperkt.

In het jaar 1938 bedroeg deze uitvoer slechts rond 70.000 tons tegen 193.000 tons in het jaar 1937.

Gedurende het eerste kwartaal van het afgelopen jaar werd 22.500 tons rijst ingevoerd om aan de zich op Java voordoende behoefte aan goedkope consumptierijst tegemoet te komen.

De Java-prijzen bewogen zich gedurende een groot deel van het afgelopen jaar niet boven het prijsniveau voor buitenlandse rijst.

In October kwam hierin door de daling op de buitenlandse markten eerst verandering.

Ondervolgende tabel geeft een beeld van het prijsverloop van eenige binnenlandsche consumptie-rijstsoorten en van dat van de overeenkomende buitenlandse kwaliteiten (per picol).

	Java Huller Tjere	Saigon Longgrain c.i.f. Java	Java Zilver- vliesrijst	Rangoon Zilvervlies c.i.f. Java
1 Jan. 1938	f 4,30	f 4,30	f 3,90	f 3,70
1 Febr. „	„ 4,20	„ 4,08	„ 3,85	„ 3,50
1 Maart „	„ 4,35	„ 4,15	„ 4,10	„ 3,40
1 April „	„ 4,35	„ 4,17	„ 4,05	„ 3,45
1 Mei „	„ 4,37	„ 4,37	„ 4,10	„ 3,55
1 Juni „	„ 3,80	„ 4,40	„ 3,40	„ 3,75
1 Juli „	„ 3,95	„ 4,27	„ 3,52	„ 3,80
1 Aug. „	„ 3,95	„ 4,25	„ 3,55	„ 3,80
1 Sept. „	„ 4,10	„ 4,40	„ 3,67	„ 3,83
1 Oct. „	„ 4,18	„ 4,45	„ 3,75	„ 3,75
1 Nov. „	„ 4,30	„ 4,20	„ 3,80	„ 3,60
1 Dec. „	„ 4,25	„ 3,95	„ 3,80	„ 3,26
1 Jan. 1939	„ 4,30	„ 3,15	„ 3,85	„ 3,00

Buitengewesten.

Zoals boven reeds werd aangeduid, werd de uitvoer van Java-rijst naar de Buitengewesten in het afgelopen jaar tot het strikt noodzakelijke beperkt.

Van de gewesten, die gewoonlijk rijst uit het buitenland importeerden werd slechts de Oostkust van Sumatra de verplichting opgelegd om gedurende de maanden Juni en Juli voor 50% van de invoerbehoefte aan Java-rijst te betrekken.

De residenties Manado en de Molukken hebben als natuurlijk gevolg van de hooger uitkomende buitenlandse rijstprijzen hun behoefte nagenoeg geheel in Z.-Celebes en op Java gedekt, zonder dat hiertoe bijzondere maatregelen dienden te worden genomen.

Het voor uitvoer beschikbare overschot uit den oogst in Zuid-Celebes werd geraamd op 60.000 tons, waarvan op 1 Januari 1939 reeds circa 37.000 tons was geëxporteerd.

Totaal werd in geheel Ned.-Indië in 1938 een hoeveelheid van 332.500 tons buitenlandse rijst (inclusief kleefrijst) geïmporteerd.

De uitvoer van Nederlandsch-Indische rijst naar het buitenland was van minder beteekenis dan in het jaar 1937 en heeft slechts circa 17.000 tons bedragen. Oorzaak hiervan waren de groote concurrentie van Amerikaansche rijst in Europa en tegenvallende oogsten op Lombok.

De kans op uitvoer van eenige beteekenis van Nederlandsch-Indische rijst gedurende het jaar 1939 is gezien het aanzienlijk lagere prijspeil der buitenlandse markten gering te achten.

Suiker.**A. Algemeene situatie.**

De stemming op de wereldsuikermarkt was bij den aanvang van het jaar 1938 bepaald pessimistisch. De consumptiecijfers van suiker liepen terug sedert, in het na jaar 1937, een inzinking der wereldconjunctuur zich was gaan manifesteren, welke inzinking zich voortzette in de eerste helft van 1938. De prijzen van de stapelproducten daalden, ook die van suiker, door het verflauwen van den kooplust en omgekeerd veroorzaakte het dalende prijsniveau een verder stagneeren van de vraag. De verbruikers teerden in op de bestaande, vooral ook onzichtbare, voorraden en kochten slechts mondjesmaat voor de dadelijke behoefte.

Volgens F.O. Licht bedroegen wereldproductie en wereldconsumptie van suiker, in metrieke tonnen ruw-aequivalent :

	Sept.'35/ Aug.'36	Sept.'36/ Aug.'37	Sept.'37/Aug.'38
Productie	27.079.000	28.903.000	29.422.000
Consumptie	27.730.000	29.533.000	29.127.000 (geschat)

Licht blijkt derhalve van meening, dat in de periode Sept. '37/Aug. '38, het eerste conventiejaar der in Mei 1937 gesloten Internationale Suikerconventie, de wereldconsumptie daalde beneden de wereldproductie. Deze meening mag als juist worden aanvaard, daar de bedoelde periode grootendeels eene is geweest van laagconjunctuur, terwijl tevens het Japansch-Chineesche conflict een belangrijken teruggang der consumptie in het Verre Oosten meebracht.

Verschillende landen bleven niettemin streven naar opvoering der eigen suikerproductie achter beschermende tariefmuren, eenerzijds teneinde werk te verschaffen aan hunne, in haar welvaart reeds bedreigde, agrarische bevolking, anderzijds om tot een zoo groot mogelijke, uit politieke overwegingen gewenschte, zelfvoorziening te geraken. Dit streven vormt een voortdurende bedreiging van den omvang der vrije wereldsuikermarkt, welke bedreiging zich in de periode 1937/1938 inderdaad heeft verwerkelijk in een verdere inkrimping dier markt.

Weliswaar schiep de uitvoerquotaregeling der Internationale Suikerconventie de mogelijkheid tot het zoo goed mogelijk in evenwicht brengen van vraag en aanbod op de vrije wereldsuikermarkt, doch de uitwerking dier regeling werd in het eerste conventiejaar (Sept. '37/Aug. '38) doorkruist door het ongunstige effect der consumptiedaling bij gelijktijdige inkrimping der vrije markt tengevolge van uitbreiding der beschermde suikerproductie.

Op 1 Januari 1938 was het totaal der uitvoerquota naar de vrije markt van de bij de Conventie aangesloten landen 3.601.000 ton voor het eerste conventiejaar. Toen de Internationale Suikerraad einde April 1938 bijeenkwam, was van dit totaal reeds weer een hoeveelheid ad 92.500 ton vrijwillig door verschillende landen prijsgegeven. Ter vergadering van den Raad werden nogmaals 107.500 ton vrijwillig prijsgegeven, terwijl daarna werd besloten de overblijvende quota — ad totaal 3.401.000 ton — met 5% te verminderen, derhalve te brengen op totaal 3.230.950 ton.

Deze maatregelen konden echter niet het stuiten van de

daling van den suikerprijs op de vrije wereldmarkt bewerkstelligen; de tegenloopende omstandigheden behielden de overhand.

Hierbij kwam, dat verschillende conventielanden — ook Java — bij de sterk teruggelopen vraag hun afzet moesten forceeren door lage offerten, indien zij hun quotum wilden vullen. Java b.v. beschikte voor het eerste conventiejaar uiteindelijk over een quotum ad 997.500 ton, waartegenover ultimo Mei 1938 — dus na verstrijking van 3/4 gedeelte van het conventiejaar — nog slechts 587.000 ton ($\pm 59\%$) was uitgevoerd. Tegen het einde van het eerste conventiejaar, in het tweede kwartaal van 1938, ontstond tusschen verschillende conventielanden een ren om den afzet, welke de prijzen uiteraard drukte. De conventiebepalingen laten n.l. geenerlei overbrenging van onuitgeputte gedeelten van exportquota naar een volgend conventiejaar toe, zoodat deze onbenutte gedeelten voor het betrokken land voor goed verloren gaan. Ieder land streeft er voorts naar zijn uitvoerquotum zoo veel mogelijk te benutten, prijsgeving van uitvoermogelijkheid heeft slechts plaats met tegenzin, al ware het slechts, omdat ieder land voorkomen wil, dat bij latere onderhandelingen betreffende quotabeperking in den Suikerraad deze prijsgeving als precedent tegen dat land wordt uitgespeeld.

Tenslotte ging in het tweede kwartaal van 1938 het feit meespreken, dat de markt in het onzekere verkeerde omtrent de reductie der uitvoerquota voor het tweede conventiejaar, waaromtrent nog niets was besloten, terwijl de basisquota voor die periode 3.682.500 ton in totaal bedroegen, een hoeveelheid, welke veel te groot werd geacht.

Al de bovengenoemde factoren tezamen maakten de eerste helft van 1938 tot een tijdvak van dalende suikerprijzen en sterk vergrootte zichtbare voorraden in vergelijking met het vorige jaar.

De locoprijs van ruwsuiker (96°, c. & f. U.K.) te Londen, de toonaangevende wereldsuikermarkt, welke begin 1938 nog 6 shillings per cwt. bedroeg, viel in den loop van Januari met ± 10 pence per cwt., daalde verder tot 5 shillings per cwt. begin April en bleef verder op dat niveau hangen tot in de eerste weken van Juli.

Omtrent den zichtbaren wereldvoorraad gaf Czarnikow de volgende cijfers, in long tons :

	1938	1937	1936
Per 1 Januari	6.084.000	5.351.000	6.102.000
Per 1 Maart	6.309.000	5.632.000	6.284.000
Per 1 Juni	5.955.000	4.890.000	5.635.000

Ter vergadering van den Internationalen Suikerraad, gehouden te Londen begin Juli 1938, vielen belangrijke beslissingen. De uitvoerquota voor het eerste conventiejaar werden uiteindelijk teruggebracht tot 3.209.200 ton.

Wat echter veel belangrijker was, de uitvoerquota voor het tweede conventiejaar werden door een algemeene reductie met 5%, alsmede een reductie van de individueele quota der betrokken landen door vrijwillige prijsgevingen, verminderd tot totaal 3.270.000 ton (van 3.682.500 ton). Het is zeker niet gemakkelijk geweest dit resultaat te bereiken, dat van de deelnemende landen belangrijke offes-

eischte in den vorm van het verloren zien gaan van aanzienlijke arbeidsmogelijkheden. De harde noodzaak heeft echter tenslotte de bezwaren overwonnen. Ongetwijfeld is daarbij een overweging van belang geweest, dat in het Britsche Rijk — waarvan Groot-Britannië wel de voornaamste koper is van suiker der vrije wereldmarkt — dringende vertoogen opgingen om de preferentiele suikerinvoerrecht te verhoogen, teneinde de suikerproductie van koloniën en Dominions loonender te doen zijn. Zou dit geschieden, dan zou de suikerprijs op de vrije wereldmarkt zeker nog verder dalen. Het was wel zaak om deze beweging den wind uit de zeilen te nemen.

De besluiten van den Raad hadden onmiddellijk een aantrekken van den wereldsuikerprijs tot gevolg; de boven aangeduide Londensche noteering van ruwsuiker steeg tot 5 shillings 5 pence.

De oorlogsvrees, veroorzaakt door de Tsjecho-Slowaaksche crisis, dreef die noteering in de tweede helft van September verder omhoog, tot 5 shillings 10½ pence, doch na de conferentie van München volgde daarop een reactie, welke den prijs weer terugvoerde tot het peil van 5 shillings, dat eind October weer bereikt was.

Sedertdien echter verbeterde de stemming der markt aanmerkelijk; de beide laatste maanden van 1938 toonden een gestadige prijsstijging en bij de jaarwisseling was de locoprijs voor ruwsuiker te Londen weer 6 shillings 3¾ pence, ongeveer hetzelfde bedrag in de Engelsche munteenheid als die prijs aan het begin van het jaar bedroeg.

De oorzaken van de stijging van de suikerprijzen in November en December waren grootendeels toekomstverwachtingen, welke hare schaduwen vooruitwierpen. Ongunstige weersomstandigheden maakten het zeker, dat de Europeesche bietsuikerproductie in het seizoen 1938/1939 ettelijke honderdduizenden tonnen kleiner zou uitvallen dan in campagne 1937/1938. Tevens werd bekend, dat ook de eigen productie van Britsch-Indië in 1938/1939 te klein zou blijken om in de consumptie van dit land te voorzien zonder belangrijke importen noodig te doen zijn. Dit laatste was uiteraard vooral een goede tijding voor de afzetmogelijkheid van Java-suiker in 1938. Om eenige cijfers te noemen het volgende: F.O. Licht taxeerde de Europeesche suikerproductie op 2 September nog op 9.557.000 ton, terwijl zijn taxatie van 9 Januari 1939 nog slechts 8.798.000 ton was (productie in het voorgaande seizoen 9.660.000 ton). De Britsch-Indische productie wordt thans niet hooger meer geschat dan ± 700.000 ton voor wat betreft suiker, verkregen direct uit riet (vorig seizoen was dit cijfer 930.700 ton).

Bovendien bleken de verbruikscijfers in het tweede halfjaar van 1938 zich alom krachtig te herstellen; blijkbaar was een aanvulling der sterk geslonken onzichtbare voorraden noodig geworden, terwijl tevens de in deze helft van het jaar ingetreden verbetering der wereldconjunctuur den omvang van het suikerverbruik stimuleerde. Tenslotte werd in verschillende landen de suikervraag vergroot door het vormen van oorlogsvorraden. Deze extra-voorraadvorming verminderde het prijsdrukend effect van den nog altijd grooten wereldsuikervoorraad, waarvan immers een gedeelte op deze wijze a.h.w. uit de markt werd genomen.

De zichtbare wereldvoorraden bedroegen volgens Czarnikow, in long tons:

	1938	1937	1936
Per 1 Juli.....	5.255.000	4.252.000	4.792.000
Per 1 October.....	3.601.000	2.784.000	3.026.000
Per 1 December...	5.951.000	5.859.000	5.482.000

Het weinig gunstige jaar 1938 eindigde aldus met een belofte van beter en voordeliger afzet op de vrije wereldsuikermarkt in 1939.

De Java-suikerindustrie heeft uiteraard in 1938 een minder voordelig jaar doorgemaakt, daar deze industrie voor haar afzet grootendeels is aangewezen op de vrije wereldmarkt. Het totaal der Java-suikerexporten in 1938 daalde, ingevolge de internationale uitvoerrestrictieregeling, van 1.128.855 ton in 1937 tot 1.071.226 ton. Java heeft zijn uitvoerquotum voor het eerste conventiejaar (997.500 ton) nagenoeg geheel weten te benutten; het kreeg voor het tweede conventiejaar een quotum ad 973.500 ton.

Het financieele resultaat moet echter in 1938 belangrijk beneden dat van 1937 zijn gebleven, daar de wereldsuikerprijzen lager waren, de binnenlandsche afzet verminderde en Java bovendien gedwongen was een veel grooter gedeelte — 54% tegen 34,7% in 1937 — van den uitvoer te plaatsen op minder voordelige, ten Westen van Suez gelegen, markten. Het Chineesch-Japansche conflict en de gevolgen daarvan deden een groot deel van den afzet naar het Verre Oosten immers verloren gaan. Gememoreerd moge hier worden, dat de Java-suikerindustrie ook in 1938 indirect steun ondervond door het suikerinvoerverbod in Nederlandsch-Indië, dat een inzakken van het binnenlandsche prijspeil van suiker voorkwam, en door de Nederlandsche suikersteunregeling, welke voor een bepaald kwantum van den afzet naar Nederland het verkrijgen van een hooger prijs mogelijk maakte.

De voorraadpositie van de Java-suiker is in 1938 niet slechter geworden, hetgeen vooral daaraan te danken is, dat de export niet belangrijk is teruggelopen naar hoeveelheid, zij het, dat het in stand houden van den buitenlandschen afzet slechts met belangrijke prijsverlagingen mogelijk was. Oogst 1938 was bovendien ongeveer gelijk aan oogst 1937, respectievelijk nl. 1.400.340 ton tegen 1.414.500 ton.

De voorraad kon per 1 Januari 1938 worden gesteld op ca. 562.000 ton, op 1 Januari 1939 op ca. 566.000 ton.

In de beide laatste maanden van 1938 werden groote hoeveelheden Java-suiker verkocht voor levering in 1939, zoowel naar het Westen als naar het Oosten (speciaal Britsch-Indië), zoodat per 1 Januari 1939 een groot gedeelte der nog aanwezige Java-voorraden reeds verkocht was. Deze verkoopen hadden weer tegen veel betere prijzen plaats dan die in de vorige maanden, doch het financieele resultaat daarvan zal eerst in 1939 tot uiting komen. Het resultaat van deze verkoopen was echter, dat oogst 1938 einde December was uitverkocht op een hoeveelheid na, welke beschikbaar moest blijven voor de binnenlandsche consumptie tot het afkomen van oogst 1939, alsmede een reserve-hoeveelheid van eenige tienduizenden tonnen, terwijl reeds een 130.000 ton waren vooruitverkocht van oogst 1939.

B. Exporten.

Java-suikerexport in 1938 en 1937 (in metrieke tonnen).

	1938		1937	
Bewesten Suez	578.515	-54 %	391.871	-34,7%
Afrika, bereikbaar zonder het passeer- ren van Suez	4.826	-0,5,,	5.381	-0,5,,
Aziat. Turkije, Syrië, Arabië, Palestina, Irak en Aden	35.832	-3,3,,	23.967	-2,1,,
Iran	7.159	-0,7,,	—	—
Britsch-Indië en Bur- ma	39.108	-3,7,,	29.797	-2,6,,
Ceylon	66.236	-6,2,,	68.997	-6,1,,
Siam	23.709	-2,1,,	27.618	-2,5,,
Indo-China	1.775	-0,2,,	1.496	-0,1,,
Singapore en Penang	81.647	-7,6,,	94.738	-8,4,,
Hongkong	101.699	-9,5,,	128.123	-11,4,,
China	22.966	-2,1,,	44.900	4,-,,
Japansche bestem- mingen	14.931	-1,4,,	247.711	-21,9,,
Overig Azië	5	—	145	—
Australië, Polynesië en Micronesië	848	-0,1,,	1.257	-0,1,,
Nieuw-Zeeland	73.731	-6,9,,	61.302	-5,4,,
Noord-Amerika	857	-0,1,,	717	-0,1,,
Zuid-Amerika	17.382	-1,6,,	835	-0,1,,
Totaal	1.071.226	-100 %	1.128.855	-100 %

Het totaal van den export in 1938 vertegenwoordigt de hoeveelheid, welke Java kon uitvoeren in verband met de internationale uitvoerregeling, welke hoeveelheid weder werd bepaald door de aan Nederland en zijn Overzeesche Gewesten toegekende uitvoerquota voor het eerste en tweede conventiejaar in verband met het invoeroverschot van het Rijk in Europa. Het uitvoerquotum voor het eerste conventiejaar werd geheel gevuld.

Een nadere beschouwing van de exportcijfers geeft het volgende beeld van de uitvoeren per kwartaal, in metrieke tonnen (ronde cijfers).

	Totaal export	Daarvan naar W. v. Suez
1e kwartaal 1938	181.700	84.100 (± 46%)
2e kwartaal 1938	281.900	163.100 (± 58%)
3e kwartaal 1938	324.200	198.400 (± 61%)
4e kwartaal 1938	283.400	132.900 (± 47%)
	1.071.200	578.500 (± 54%) tweede

De cijfers doen duidelijk uitkomen, dat de exporten in het derde kwartaal snel in omvang stegen, hetgeen het gevolg is van het forceeren van de verkoopen in het 2e kwartaal, met het oogmerk om het uitvoerquotum te vullen. Alleen in de drie laatste maanden van het eerste conventiejaar — Juni/Juli/Aug. 1938 — werden tezamen afgescheept rond 424.000 ton tegen rond 312.500 ton in de vijf voorafgaande maanden van 1938. Tevens blijkt duidelijk, dat hiertoe een toenemend gedeelte van die verkoopen geplaatst moest worden op de bewesten Suez gelegen afzetmarkten.

Het forceeren der verkoopen manifesteerde zich ook in de volgende cijfers, welke de hoeveelheden aangeven, door de Nivas voor export verkocht (ronde cijfers):

1e kwartaal 1938	89.000 ton.
2e " "	320.000 "
3e " "	397.000 "
4e " "	409.500 "
	1.215.500 ton.

De grootere omvang der verkoopen in het 3e kwartaal en de grootere omvang van den export in het 4e kwartaal is gedeeltelijk een normaal verschijnsel — men bedenke hierbij, dat tusschen verkoop door de Nivas en export veelal eenige maanden liggen — daar Java in de periode van ongeveer Sept./Oct./Nov. gewoonlijk de eenige belangrijke leverancier van suiker op de vrije wereldmarkt is. De groote verkoopen der Nivas in het 4e kwartaal, welke zich reeds in December gingen uitdrukken in een verhoogd exportpeil — in die maand werd uitgevoerd een kwantum van rond 110.700 ton op een totaalexport in het laatste kwartaal van 283.400 ton — mogen echter tot verheugenis stemmen. Zij zijn het gevolg van een betere vraag naar suiker, vooral ook uit Oostersche landen — speciaal Britsch-Indië — hetgeen beteekent, dat niet slechts meer suiker is verkocht, doch dat deze tevens op voordeeliger markten kon worden geplaatst.

De cijfers betreffende de bestemmingen van den Java-suikerexport toonen duidelijk het verminderen in 1938 van den afzet naar het Verre Oosten als gevolg van het Chineesch-Japansche conflict.

De uitvoer naar Hongkong, China en Japansche bestemmingen tezamen verminderde met rond 281.000 ton. Werd in 1937 nog 37,3% van den totalen uitvoer van Java-suiker in de genoemde gebieden geplaatst, in 1938 was dit nog slechts 13%. In het bijzonder liep de uitvoer naar Japansche bestemmingen — deze suiker wordt echter uiteindelijk grootendeels in China en Mandsjoekwo in consumptie gebracht — tot geringen omvang terug. Het conflict met China bracht voor Japan de noodzaak mede uiterst zuinig te zijn met de beschikbare deviezen; deviezenschaarschte belette ook het aankopen van groote hoeveelheden vreemde suiker door de Japansche raffinage-industrie. De toenemende beheersching van den handel op China en Mandsjoekwo door Japan, belemmerde het rechtstreeks invoeren van Java-suiker in die gebieden. Opgemerkt dient hier te worden, dat Japan de eigen suikerproductie — speciaal op Formosa — krachtig uitbreidt, hetgeen een blijvende bedreiging vormt van den afzet van Java-suiker in het Verre Oosten.

Britsch-Indië en Burma namen in 1938 tezamen weer meer Java-suiker af dan in 1937. Het hogere uitvoercijfer werd uitsluitend veroorzaakt door den grooten export naar Britsch-Indië in December (± 12.000 ton), een begin van de groote verschepingen, welke in 1939 naar dit land kunnen worden verwacht ter aanvulling van het tekort der eigen productie in campagne 1938/39.

De uitvoer naar de overige bestemmingen in het Midden-Oosten (Ceylon, Siam, Indo-China, Singapore en Penang), welke mede behooren tot het „natuurlijke” afzetgebied der Java-suiker, liep in 1938 terug met ± 19.500 ton.

De geringere afzet naar het Verre Oosten en verschillende gebieden in het Midden-Oosten moest, zooals hierboven reeds werd aangestipt, voor een groot gedeelte worden gecompenseerd door export naar gebieden, gelegen ten Westen van Suez. Meer dan de helft van den totalen uitvoer werd in 1938 in de bedoelde gebieden geplaatst, terwijl in 1937 slechts weinig meer dan 1/3 gedeelte van

den totalen export daarheen ging; in absolute cijfers bedroeg de uitvoer naar markten bewesten Suez in 1938 ± 186.650 ton méér dan in 1937. De verschepingen naar het Moederland (exclusief „voor order“-posten) bedroegen in 1938 159.500 ton, waarvan 85.000 ton onder de suikersteunregeling.

De N.I.V.A.S. toonde zich zeer actief in het zoeken naar nieuwe afzetgebieden, waartoe zij haar waarnemers vele landen deed bereizen. Het succes van deze activiteit blijkt onder meer uit het veel grooter aantal landen, dat in 1938 als bestemming van Java-suiker in de Nederlandsch-Indische uitvoerstatistiek verschijnt. Een nieuwe markt van beteekenis bewesten Suez werd gevonden in Marokko, waarheen in 1938 ± 24.500 ton Java-suiker werd verscheept. Ook in de Levant en het Nabije Oosten werd nieuwe afzetmogelijkheid gevonden. Naar Iran werd in 1938 ruim 7.000 ton uitgevoerd, naar Aziatisch Turkije, Syrië, Palestina, Aden en Irak — naar welke landen in 1937 ± 23.950 ton Java-suiker ging — werd in 1938 ± 35.850 ton verscheept, derhalve ± 11.900 ton meer dan in 1937.

Zuid-Amerika bleek eveneens belangrijk grotere afzetmogelijkheid te bieden; in 1938 werd daarheen ± 16.650 ton Java-suiker meer verscheept dan in het vorige jaar.

Tenslotte moet worden vermeld, dat in 1938 de uitvoer naar Nieuw-Zeeland vermeerderde met ruim 12.400 ton.

C. Locale consumptie.

De binnenlandsche suikerconsumptie in Nederlandsch-Indië bleef in 1938 7.751 ton beneden het verbruik in 1937. Dit beteekent een teruggang met nog geen 2,4%, hetgeen zeker geen verontrustenden terugloop van het binnenlandsch verbruik mag worden genoemd, gezien het feit, dat de geldelijke inkomsten der bevolking in 1938 belangrijk lager zijn geweest dan in het vorige jaar in verband met de gedaalde prijzen van de Nederlandsch-Indische exportproducten.

Opmerkelijk was bij het verloop der binnenlandsche consumptie, dat de daling van het verbruik zich beperkte tot de eerste helft van het jaar.

Maandelijksche consumptiecijfers van geheel Ned.-Indië (in metrieke tonnen).

	1938	1937	1936
Januari.....	21.070	21.140	21.585
Februari.....	23.700	23.687	18.590
Maart.....	25.432	27.351	22.891
April.....	24.816	27.321	19.633
Mei.....	27.559	27.793	21.782
Juni.....	25.516	33.856	27.116
Juli.....	27.413	24.312	24.722
Augustus.....	29.279	27.808	23.814
September.....	28.355	28.611	27.359
October.....	32.779	25.757	30.149
November.....	31.631	32.394	25.366
December.....	24.279	29.550	26.693
	321.829	329.580	289.700

In het 1e halfjaar 1938 ging een hoeveelheid ad 13.055 ton minder in consumptie dan in het overeenkomstige tijdvak van 1937, doch in het 2e halfjaar 1938 werd 5.304

ton suiker meer verbruikt dan in de zes laatste maanden van 1937.

Worden de verbruikscijfers gesplitst voor Java en Madoera en de Buitengewesten, ieder afzonderlijk, dan blijken de uitkomsten te zijn:

Consumptie van suiker (in metrieke tonnen).

	Java en Madoera		Buitengewesten	
	1938	1937	1938	1937
1e halfjaar	91.444	102.862	56.649	58.286
2e halfjaar	108.678	102.785	65.058	65.647
	200.122	205.647	121.707	123.933

In de bovenstaande cijfers drukt zich het verschil in economische omstandigheden tusschen Java en de Buitengewesten uit. De minder welvarende bevolking van Java reageerde aanvankelijk veel scherper door consumptiebeperking op den terugloop harer inkomsten dan de meer welvarende, fabriekssuiker etende, bevolking der Buitengewesten. Wellicht heeft hiertoe tevens bijgedragen, dat op Java de bevolking op ruimer schaal Inlandsche suiker kon opnemen in haar menu in plaats van fabriekssuiker. In de tweede helft van het jaar echter blijkt de Java-consumptie weer sterk te stijgen. Blijkbaar waren de kleinhandelsvoorraden opgeteerd en is er voorts een aanpassing tot stand gekomen in de Inheemsche sfeer tusschen inkomsten en uitgaven, zoodat een grooter gedeelte van het geldinkomen kon worden aangewend voor aankoop van goederen uit de Westersche sfeer, het bekende „economische aanpassingswonder“, dat de Inheemsche sfeer kenmerkt.

De suikerconsumptie der Buitengewesten steeg eveneens in de tweede helft van het jaar aanzienlijk — ook de productenprijzen verbeterden in die jaarhelft — doch bleef beneden den omvang van die in het tweede halfjaar 1937.

Suikerconsumptie der Buitengewesten (in metrieke tonnen).

	1938	1937	1936
Sumatra O. Kust.....	28.228	29.726	26.113
Atjeh en Onderh.....	9.539	9.708	8.917
Tapanoeli.....	2.382	2.458	1.919
Sum. W. Kust.....	5.110	5.021	4.443
Benkoelen.....	1.248	1.240	1.157
Lampongsche Districten.	3.722	3.631	3.463
Palembang.....	11.425	11.419	7.302
Djambi.....	4.298	4.480	2.598
Riouw en Onderh.....	2.856	3.475	2.669
Banka en Onderh.....	3.029	3.226	2.681
Billiton.....	1.078	767	1.258
W. Borneo.....	11.652	11.295	9.195
Z. en O. Borneo.....	21.429	22.318	16.060
Celebes en Onderh.....	6.610	6.124	4.479
Manado.....	3.017	3.399	3.304
Molukken.....	1.511	1.489	1.404
Timor en Onderh.....	688	623	722
Bali en Lombok.....	3.885	3.534	3.388
Totaal Buitengewesten ..	121.707	123.933	101.072

Opvallend is, dat in verschillende deelen der Buitengewesten de totale suikerconsumptie in 1938 nog geste- gen blijkt te zijn in vergelijking met het verbruik in 1937. Over het algemeen zijn dit die deelen der Buitengewes- ten, waar de eigen voedselbouw in belangrijke mate in het bevolkingsverbruik voorziet, zoodat het geldinkomen uit den bevolkingsexport voor een grooter deel voor andere consumptie gereserveerd kan worden dan die der eerste levensbehoefden. Verbruik van fabriekssuiker heeft voor de Inheemsche bevolking nog altijd een element van luxe in zich en behoort niet tot de eerste levensbehoefden.

D. Prijzen.

De prijs voor het binnenland werd door de Nivas vrij- wel gedurende het geheele jaar 1938 gehandhaafd op f 7,70 per quintaal voor Superieure Hoofdsuiker. Slechts van 29 November tot 2 December heeft een prijs gegolden van f 7,60 per quintaal. Op 20 December werd de bin- nenlandsche prijs verhoogd in verband met de stijging der raffinadeprijzen op de wereldsuikermarkt, en wel tot f 7,80 per quintaal voor Superieure Hoofdsuiker. Tot de handhaving van den binnenlandschen prijs, hoewel op de wereldmarkt de raffinadeprijzen in 1938 belangrijke da- lingen hebben gezien, was de Nivas in staat, omdat het suikerinvoerverbod concurrentie van vreemde suikers onmogelijk maakte. Men moet echter niet in de Nivas de eenige belanghebbende zien bij de handhaving van den binnenlandschen prijs in 1938. Toen de raffinadeprijzen op de wereldmarkt daalden, beschikten de handelaren in Nederlandsch-Indië over groote posities vooruit gekochte suiker. Prijsverlaging door de Nivas zou aan deze hande- laren belangrijke verliezen hebben toegebracht.

Dat de suikerhandelaren 1938 met belangrijke posities vooruit gecontracteerde suiker moeten zijn ingegaan, kan blijken uit de geringe verkoopen voor locale consumptie, door de Nivas in de beide eerste kwartalen bewerkstel- ligd.

Verkoopen der Nivas voor locale consumptie (in metrieke tonnen).

1e kwartaal 1938	15.000	3e kwartaal 1938	83.000
2e kwartaal 1938	68.000	4e kwartaal 1938	109.500
	83.000		192.500

De Nivaslimites voor export moesten in 1938 belang- rijk verlaagd worden. In Mei stelde deze organisatie nieu- we verkooplimites voor export vast; de vorige limites, dateerende van Juni 1937, hadden reeds lang geen reële beteekenis meer, de werkelijke transacties vonden tegen veel lagere prijzen plaats. De nieuwe limites beteekenden een belangrijke verlaging. Het was echter, met het oog op het vullen van het uitvoerquotum, noodig den export sterk te stimuleeren. Eerst in Juli konden de limites weer verhoogd worden, waarna in November en December op- nieuw aanzienlijke verhoogingen konden volgen in ver- band met het omslaan der stemming op de wereldsuiker- markt. Een overzicht van de limites-veranderingen volgt hiernaast (voor Superieure Hoofdsuiker per quintaal).

Export-limites voor S.H.S. 5)

	21 Juni 1937	10 Mei 1938	Eind Juli 1938	12 Nov. 1938	14 Dec. 1938
Singapore.....	f 7,70	f 5,85	f 6,60	f 6,80	f 7,30
Hongkong.....	„ 7,35	„ 5,60	„ 6,35	„ 6,55	„ 7,05
Shanghai.....	„ 7,25	„ 5,50	„ 6,25	„ 6,45	„ 6,95
W. Kust van Britsch-Indië	„ 7,—	„ 5,20	„ 5,95	„ 6,15	„ 6,65
Perzische Golf	„ 6,55	„ 4,50	„ 5,25	„ 5,45	„ 5,95
W. van Suez..	„ 4,60	„ 3,— à	„ 3,90 à	„ 4,05 à	—
		„ 3,30	„ 4,20	„ 4,35	

Ofschoon na 10 November geen verdere wijzigingen der limites voor Westersche bestemmingen werden be- kend gemaakt, heeft de Nivas toch wel zaken naar het Westen gedaan op hoogere prijsbasis. Zij was vooral in December, nadat Britsch-Indië met groote vraag in de markt kwam, gereserveerd met verkoopen naar het Westen en slechts bereid af te sluiten tot hoogere prijzen.

Met hare laatste limites-verhoogingen liep de Nivas vooruit op de prijsontwikkeling der toonaangevende Lon- densche markt. Daar in de tweede helft van December de prijzen te Londen niet in evenredigheid met de verhoog- ing der Nivaslimites stegen, kwam er op het laatst van December een stilstand in de verkoopen, speciaal naar Britsch-Indië. Berichten uit genoemd land meldden, dat andere dan Java-suikers in dit afzetgebied verschenen en de Nivas is begin 1939 dan ook moeten overgaan tot ver- laging der limites om die concurrentie te weren. Eerst in Maart 1939, nadat ook de Londensche markt weer was gaan stijgen, konden de exportlimites voor Britsch-Indië opnieuw belangrijk worden verhoogd.

Zooals reeds eerder werd opgemerkt, zullen de resul- taten der verkoopen tegen de verhoogde limites van No- vember en December 1938 grootendeels eerst in 1939 financieel tot uiting komen.

E. Vooruitzichten.

Reeds werd vermeld, dat het jaar 1938 is geëindigd met een belofte voor beter en voordeliger afzet in 1939. Voor- al ook de Java-suikerindustrie zal van de verbeterde situ- atie der suikermarkt kunnen profiteren, in het bijzonder van de groote vraag naar suiker uit Britsch-Indië. Een herstel van den afzet naar het Verre Oosten op belang- rijke schaal is echter voorloopig nog niet te voorzien.

Het zal voor een groot deel afhangen van den uitslag van den oorlog in China, of Java het afzetgebied in dat land zal kunnen herwinnen. Slaagt Japan erin zijn hege- monie in het Verre Oosten te vestigen, dan is te voorzien, dat voorloopig dit afzetgebied voor Java wel verloren zal zijn. Japan zal er dan alles op zetten om door uitbreiding der eigen productie, alsmede — onder Japansche leiding — die van China en Mandsjoekwo, een zooveel mogelijk van het buitenland onafhankelijk economisch blok te vormen in Oost-Azië, ook voor wat betreft de suikervoor- ziening. Worden de Japanners echter tenslotte door de Chineezzen teruggeworpen, dan bestaat de kans, dat Japan niet de financieele middelen zal hebben om de eigen pro- ductie, alsmede die van Mandsjoekwo, nog belangrijk te vergrooten en dat China zich weer — en zelfs in meerdere mate dan vroeger rechtstreeks — tot Java zal wenden om in zijn suikerbehoefte te voorzien.

In 1939 zal Java in ieder geval zijn suiker gemakkelijk kunnen plaatsen. Of de omvang van den suikeruitvoer in dat jaar zal kunnen stijgen, hangt in hooge mate af van

5) Hoofdsuiker deed 10 à 15 cts. per quintaal minder.

het exportquotum, waarover Java volgens de internationale regeling voor het derde conventiejaar de beschikking zal krijgen. Het schijnt, daar in dat conventiejaar wel weer een veel grooter Europeesche productie ter beschikking zal komen dan in het tweede conventiejaar, terwijl ook Britsch-Indië waarschijnlijk in de volgende campagne weer meer suiker zal produceren en tenslotte de vorming van oorlogsvoorraden ten einde zal zijn geloopt, redelijk om geen belangrijke verhooging van het exportquotum te verwachten. Java zal derhalve het voordeel vooral moeten vinden in de mogelijkheid tot plaatsing van een grooter gedeelte van den uitvoer op Oostersche markten.

Inderdaad geschiedt dit reeds; in de eerste maanden van 1939 zijn zeer belangrijke hoeveelheden naar die markten verkocht, gedeeltelijk zelfs voor levering in het derde conventiejaar.

Half Maart 1939 kon oogst 1938 wel als geplaatst worden beschouwd en was reeds een aanzienlijk gedeelte van den komenden oogst 1939 verkocht. Het uitvoerquotum voor het tweede conventiejaar was toen door de gedane verkoopen reeds als nagenoeg gevuld aan te merken.

Tabak.

Zooals gewoonlijk was de uitvoer van Deli-tabak, zijnde 11.631 ton, nagenoeg geheel voor Nederland bestemd, vanwaar het product via de inschrijvingen zijn eindbestemming bereikt. De marktstemming voor Deli-tabak was gedurende het geheele jaar over het algemeen vast. Hoewel de kwaliteit van het uit 149.923 pakken (van ± 80 kg) bestaande aanbod van oogst-1937 beter was dan van oogst-1936, was toch de gemiddelde prijs lager dan vorig jaar, nl. 130 ct. per $\frac{1}{2}$ kg tegen 138 ct. voor oogst-1936⁶⁾. De verwachting, dat de V.S. van Amerika meer zouden koopen, werd bewaarheid; dat land kocht nl. 14.200 pakken tegen 7.700 pakken in 1937. Teneinde het aanbod op de Europeesche markt meer in overeenstemming te brengen met de vraag, besloten de Deli-ondernemingen, van oogst-1938, die ± 150.000 pakken had kunnen opbrengen, niet meer dan ± 125.000 pakken op de markt te brengen. Deze restrictie werd verkregen door selectieven pluk en vernietiging van inferieure partijen. In 1939 denkt men het areaal zoodanig in te krimpen, dat de geheele oogst van 135.000 à 140.000 pakken kan worden afgescheept.

De export van Vorstenlandsche tabak uit Nederlandsch-Indië bedroeg in 1938 9.127 ton. Ook dit product, afkomstig van oogst-1937, kwam practisch geheel op de inschrijvingen in Nederland. De kwaliteit van oogst-1937 was over het algemeen vrij goed en er bestond voor die tabak een goede kooplust, hetgeen mede verband hield met den minder goeden uitval van een groot deel van den Besoeki-oogst-1937. De gemiddelde prijs voor de 113.154 pakken (van ± 80 kg) Vorstenlanden-tabak, die op de in 1938 gehouden inschrijvingen werden verkocht, bedroeg $36\frac{3}{4}$ ct. per $\frac{1}{2}$ kg tegen $44\frac{1}{2}$ ct. in 1937.

Naar schatting bedroegen in 1938 de verkoopen in de eerste hand van Besoeki-tabak 195.171 pakken (van ± 100 kg), grootendeels afkomstig van oogst-1937. Door te weinig regen was de kwaliteit van een groot deel van het product zeer matig. Mede in verband met de nog steeds ongunstige marktsituatie voor mindere soorten binnengoed en kerf, waren de prijzen voor hangkrosok en krosok dan ook laag; de gemiddelde prijs voor Besoeki-

ki-blad bedroeg $36\frac{1}{4}$ ct. per $\frac{1}{2}$ kg (v.j. $42\frac{3}{4}$ ct.), voor hangkrosok $18\frac{1}{2}$ ct. (v.j. $25\frac{1}{2}$ ct.), voor kampongkrosok 13 ct. (v.j. 18 ct.) voor krosok en vooroogst-krosok (grootendeels bevolkingsproduct) resp. $12\frac{3}{4}$ en $13\frac{1}{2}$ ct. (v.j. resp. $16\frac{1}{4}$ en $14\frac{1}{2}$ ct.).

De gunstigere marktstemming, die in 1937 voor de diverse bevolkingskrosoks was te constateeren, kon zich in 1938 niet handhaven, zoodat de prijzen van de belangrijkste soorten terugvielen op het peil van eerstgenoemd jaar. Volgens schatting was de gemiddelde prijs voor Loemadjang-tabak 14 ct. per $\frac{1}{2}$ kg (v.j. 18 ct.), voor Kediri+Rembang 8 ct. (v.j. 10 ct.), voor Kedoe 14 ct. (v.j. 15 ct.), voor Banjoemas 17 ct. (v.j. 18 ct.).

In 1938 bedroeg de uitvoer van Java-krosok 24.762 ton, die van „Andere Java-tabak in bladen” 2.454 ton, die van „Tabak in bladen, n.a.g.” 914 ton, in totaal dus 28.130 ton. Naar schatting bestond deze totaal-uitvoer voor 13.100 ton uit Besoeki- en Banjoemas-ondernemings-tabak en voor 15.030 ton uit bevolkingskrosok. Voorts bereikte van dien totaal-uitvoer ongeveer 85% zijn eindbestemming in of via Nederland, terwijl de rest rechtstreeks naar andere landen dan Nederland werd verscheept.

Thee.

Het prijsverloop op de theemarkt en de ontwikkeling van de statistische positie zijn beschreven in het artikel over de Regeeringsbemoeyenis met de suiker-, rubber-, thee- en kinacultuur, zoodat op deze plaats kan worden volstaan met enkele opmerkingen over den thee-export uit Nederlandsch-Indië.

De thee-uitvoeren uit Nederlandsch-Indië zijn in 1938 aan den ruimen kant geweest, ten eerste als gevolg van het lage restrictiepercentage, ten tweede omdat op den in vorige jaren ontstane achterstand in den export iets werd ingeloopt.

De toenemende verschepingen konden niet door de rechtstreeksche afnemers geheel en al worden opgenomen. Van den meer-export van ruim 5 miljoen kg werden ongeveer 1,5 miljoen kg ter verdere distributie naar de centrale markten, Londen en Amsterdam, verzonden.

Thee-uitvoer uit Nederlandsch-Indië (in tonnen van 1000 kg).

	1934	1935	1936	1937	1938
Nederland.....	15.563	14.676	13.875	13.941	14.311
Gr.-Britannië & Ierland....	18.062	16.562	14.533	10.964	11.999
Europeesch Rusland.....	132	319	54	47	33 ²
Overig Europa.....	1.287	1.638	1.777	2.290	1.421
V. S. van Amerika.....	5.497	7.028	8.363	7.877	9.440
Zuid-Amerika.....	1.082	1.879	2.606	2.638	3.231
Overig Amerika.....	15	27	104	77	82
Irak, Iran en Afghanistan....	1.860	1.990	4.298	3.569	4.690
Britsch-Indië en overig Z.W.					
Azië.....	43	90	156	212	255
Z.O. en Oost-Azië.....	813	969	721	593	195
Singapore & Penang.....	175	290	176	92	347
Egypte.....	3.642	4.352	5.508	5.636	5.830
Overig N.-Afrika.....	208	298	116	193	299
Port-Saïd, Suez en Alexandrië.....	1.292	1.194	2.025	2.408	2.518
Unie van Zuid-Afrika.....	1.162	1.322	1.379	1.799	1.629
Overig Afrika.....	116	205	133	145	137
Australië.....	13.260	12.793	13.744	14.226	15.201
Nieuw-Zeeland.....	13	—	—	—	—
Niet gespecificeerd.....	16	8	10	9	6
Totaal.....	64.238	65.640	69.578	66.716	71.923

6) De resultaten van de inschrijvingen zijn ontleend aan het Statistisch Overzicht van Sumatra- en Java-tabak over 1938 van Dentz & van der Breggen.

Toch is het beeld van den uitvoer als totaal niet ongunstig. De verschepingen naar de voornaamste rechtstreeksche afnemers vertoonden een toeneming. Het aandeel van de V.S. van Amerika in den totalen uitvoer steeg b.v. van 11,0% in 1937 tot 13,1% in 1938, dat van Zuid-Amerika steeg van 4,0 tot 4,5%, terwijl dat van West-Azië toenam van 5,4 tot 6,5%. Het aandeel van Australië bleef ruim 21% bedragen. Slechts de afzet naar Afrika stagneerde eenigszins; het aandeel van Egypte daalde van 8,5 tot 8,1%, dat van Zuid-Afrika van 2,7 tot 2,3%.

De grootere verschepingen naar Londen, waarvan in het voorgaande sprake was, konden voorshands nog niet

door het verbruik worden geabsorbeerd, doch werden in de voorraden opgenomen. De afzet van Nederlandsch-Indische thee in Groot-Britannië loopt n.l. — als gevolg van de preferentie van het Britsche product — gedurig terug, zoodat men voor het meerdere kwantum tot herexport zal moeten overgaan. Voorloopig bestond er daartoe weinig aandrang, daar de gespannen politieke toestand het aanhouden van grootere voorraden (speciaal van Nederlandsch-Indische thee, welke aanvoeren bij een conflict practisch geheel zouden worden afgesneden) in de hand werkte.

(Samengesteld door het Bureau voor Uitvoorzaken en den Dienst van den Landbouw).

Overzicht van den Importhandel van Nederlandsch-Indië in 1938.

Algemeen.

De in 1937 in vrijwel alle deelen der wereld plaats gehad hebbende overschatting der behoeften, zoowel wat grondstoffen als consumptiegoederen betreft, leidde in de tweede helft van 1938 tot een scherp terugval van prijzen en een allerwege oploopen van de voorraden.

Deze gang van zaken werd in groote mate gestimuleerd door de inzinking van het Amerikaansche bedrijfsleven, waarvan de terugslag als gevolg van de voorname positie, welke de V.S. van Amerika innemen als producent en consument van vrijwel de meeste grondstoffen, zich in de geheele wereld deed gevoelen.

De omslag in de conjunctuur liet zich in het tweede gedeelte van 1937 echter niet zoodanig aanzien, dat gevreesd zou moeten worden voor een aanstaande nieuwe depressie. Nadat de eerste daling min of meer tot stilstand was gekomen, brak een periode van stagnatie in de conjunctuurbeweging aan, waarvan het onzeker was, of deze zich zou ontwikkelen tot verderen teruggang, dan wel een herstel van de wereldconjunctuur te zien zou geven. Algemeen werd de opinie gedeeld, dat, waar de conjunctuurverandering nauw verbonden was met het verloop van den economischen toestand der V.S. van Amerika, een herstel hiervan slechts zijn oorsprong zou kunnen vinden in een gunstige ontwikkeling van het bedrijfsleven in de V.S. van Amerika.

De in het jaaroverzicht van „The Economist” geuite veronderstelling, dat „the movement of recovery will be resumed some time this year”, is slechts in geringe mate uitgekomen en niet dan na een verderen vrij diepen val van de prijzen bij vrijwel alle voorname grondstoffen en producten.

De daling der grondstofprijzen zette zich gedurende het eerste halfjaar van 1938 voort en wel in die mate, dat het peil van 1936 en bij sommige zelfs dat van 1935 werd bereikt, zulks ondanks verscherpte restricties, waarvan gehoopt was, dat daardoor de prijsdaling te stuiten zou zijn. Verbetering van de vraag bleef echter uit.

Een en ander moet in niet geringe mate worden toegeschreven aan het feit, dat in den loop van 1937 niet alleen handelaren grootere voorraden hadden aan-

gelegd dan gewoonlijk, doch ook de consumenten, in de verwachting van een „boom”-periode. Het gevolg hiervan was, dat de vraag tot een minimum verminderde, aangezien de gevormde voorraden voorshands de behoeften voor geruimen tijd rijkelijk dekten, zoodat een afwachtende houding kon worden aangenomen.

De verwachtingen omtrent een voorjaars-hausse werden bitter teleurgesteld; in stede van een opleving zette de daling zich voort, als gevolg van de nog steeds ongunstige statistische positie der meeste grondstoffen; bovendien hadden de politieke verwickelingen een remmenden invloed en kromp de handel in verband met de groote onzekerheid hoe langer hoe meer in.

Eerst vanaf medio 1938 is er eenige kentering ten goede te bespeuren, voornamelijk als gevolg van de gunstigere berichten uit de V.S. van Amerika.

De vandaar gerapporteerde (algemeene) opleving had een gunstigen invloed op het prijsverloop. Aan de algemeene prijsdaling kwam een einde, hetgeen wellicht eveneens geschreven mag worden op rekening van het slinken der voorraden, waardoor een betere vraag zich begon te manifesteren. Enkele grondstoffen als rubber, tin en koper konden hiervan profiteren.

Hoewel in het tweede halfjaar van 1938 een vastere stemming den boventoon voerde, waren er te veel dissonanten, vooral tengevolge van de politieke verwickelingen en de daaruit voortvloeiende groote onzekerheid omtrent de toekomstige ontwikkeling van de wereldsituatie, om te kunnen spreken van een algemeen gunstigen omslag der conjunctuur.

De maand November gaf zelfs weder voor sommige grondstoffen lagere prijzen te zien, welke tendenz zich gelukkig niet lang kon handhaven, daar reeds in December opnieuw eenige verbetering was te constateeren.

Het behoeft geen betoog, dat het jaar 1938 onder de hierboven omschreven omstandigheden een vrijwel algemeen teruggang van den wereldhandel te zien geeft.

Recent gepubliceerde cijfers toonen aan, dat, volgens de Volkenbonds-statistiek, in 1938 de goudwaarde van den wereldhandel 13,4% ten achter bleef bij die van 1937; de vermindering van de wereldimporten bedroeg 13,2%, die van de wereldexporten 13,5%.

Importhandel Ned.-Indië.

De hierboven geconstateerde overschatting van de consumptiemogelijkheid heeft zich in niet mindere mate dan elders h.t.l. in 1937 voorgedaan. In het jaaroverzicht 1937¹⁾ werd reeds gewaagd van een zwaar overvoerde markt in de meeste importgoederen, waardoor er in het laatst van 1937 een min of meer gedrukte stemming heerschte.

Met gemengde gevoelens werd het jaar 1938 ingegaan. Bezorgdheid wekten de groote voorraden, welke nog zichtbaar aangroeiden door het afkomen van de in Europa geplaatste bestellingen met een langen leveringstijd, hetgeen bij manufacturen en sommige ijersorten het geval was. Bovendien heerschte er groote onzekerheid omtrent de consumptiemogelijkheden, gezien de niet onbelangrijke voorraden bij tusschenhandelaren en de voortdurend dalende tendenz van de exportprijzen voor de voornaamste bevolkingsproducten copra en rubber, waarvan de invloed, evenals die van de productiebeperking bij het laatstgenoemde artikel op de bevolkingsinkomsten, slechts bij benadering kon worden geschat.

De onzekerheid omtrent hetgeen 1938 voor den handel zou geven, werd nog verhoogd door de slechte vooruitzichten van de internationale politieke verhoudingen, die een remmenden invloed uitoefenden op den ondernemingsgeest.

Hiernaast waren evenwel enkele factoren, die een zeker optimisme wettigden, in ieder geval wat Java—Madoera aangaat, nl. ten eerste de salaris- en loonsverbeteringen, waardoor er minder aanleiding was te verwachten, dat de koopkracht der bevolking achteruit zou loopen; ten tweede, de nawerking van de goede resultaten der algemeene opleving in 1936/37, en tenslotte de wetenschap, dat de Regeering alles in het werk zou willen stellen om de gevolgen van de overschatting der consumptiemogelijkheden zooveel mogelijk te verzachten, door de helpende hand te bieden bij het saneeren van de markt.

Overzien wij het achter ons liggende jaar, dan moge allereerst worden gewag gemaakt van het feit, dat het Departement van Economische Zaken door hanteering der licentieerings- en contingentieeringsmaatregelen erin geslaagd is de invoeren zoodanig te regelen, dat er gelegenheid werd verkregen, de overvloedige voorraden op te ruimen zonder dat tot verlies gevende liquidaties behoefde te worden overgegaan. Dat hiervoor nauw contact moest worden gehouden met den importhandel, vertegenwoordigd door de Nivig (Nederlandsch Indische Vereeniging van Importeurs-Groothandelaren), spreekt vanzelf.

Conjunctuur-gevoelig als Nederlandsch-Indië is, werd in groote mate de invloed ondervonden van de inzakking der prijzen van onze voornaamste landbouwexportgewassen, hetgeen tot uitdrukking kwam in de maandelijksche uitvoercijfers, die een heel wat ongunstiger beeld gaven dan het voorgaande jaar.

In het bijzonder leden hieronder de Buitengewesten. Doordat de invoeren zich op nagenoeg hetzelfde peil handhaafden, slonk het voordeelig saldo op de handelsbalans zienderoogen.

Over het algemeen reageert de uitvoer in Nederlandsch-Indië vlugger op een conjunctuurwijziging, dan de in-

voer; terwijl de uitvoercijfers reeds gedurende eenige maanden een dalende tendenz vertoonden, was hiervan in de invoeren voorshands niets te bespeuren. De maandstatistieken gaven in het begin van het jaar dan ook nog zeer hooge invoeren aan; eerst in de maanden Mei/Juni is eenige achterstand te bespeuren vergeleken bij 1937, welke achterstand geleidelijk groter wordt. Wat Java en Madoera betreft, geven de maanden September/December weder een belangrijke invoervermeerdering te zien. Vooral in de maand December neemt de invoer (abnormaal) toe. De December-maand 1938 geeft voor geheel Nederlandsch-Indië een invoer aan ter waarde van f 90.194.000 tegen slechts f 45.432.000 in December 1937. Hiervoor is als bijzondere oorzaak aan te merken de verhooging van de invoerrechten op 1 Januari 1939, in verband waarmede importeurs getracht hebben zooveel als mogelijk was in de laatste maanden van 1938 nog in te voeren. Hierdoor zijn de invoeren in Java en Madoera vrijwel op het niveau van 1937 gekomen. Ware de verhooging van invoerrechten niet in het spel geweest, dan lijkt het niet onwaarschijnlijk, dat de totaal-invoeren in 1938 belangrijk bij die van 1937 ten achter zouden zijn gebleven.

Een overzicht van de invoeren in 1938 in vergelijking met die van 1937 moge hieronder volgen:

	Invoer (in duizendtallen).			
	1938		1937	
	Hoeveelheid	Waarde	Hoeveelheid	Waarde
Java/Madoera	1.023.217	311.580	1.065.554	311.202
Buitengewesten	975.299	165.638	930.129	179.377
Totaal	1.998.516	477.218	1.995.683	490.579

	Uitvoer (in duizendtallen).			
	1938		1937	
	Hoeveelheid	Waarde	Hoeveelheid	Waarde
Java/Madoera	2.306.746	213.049	2.881.134	288.770
Buitengewesten	8.654.132	440.161	8.555.553	662.424
Totaal	10.960.878	653.210	11.436.687	951.194

Opmerkelijk, hoewel alleszins verklaarbaar, is de groote achteruitgang van den invoer, zoowel als van den uitvoer in de Buitengewesten. De voornaamste landbouwgewassen in de Buitengewesten zijn nog steeds rubber en copra, van welke artikelen de prijzen belangrijk terugliepen, terwijl, zooals terloops reeds werd aangestipt, de hoeveelheid uit te voeren rubber zeer belangrijk moest worden ingekrompen.

De importhandel heeft dit in niet geringe mate ondervonden. Niet alleen zijn de rechtstreeksche invoeren in de Buitengewesten teruggelopen, ook de uitvoer van Java en Madoera naar de Buitengewesten (f 148 mill.) ondervond een ernstigen terugslag in vergelijking met het voorgaande jaar (f 125 mill.)²⁾

In bijzondere mate ondergingen de importen van manufacturen den invloed van de ongunstige conjunctuur

1) Economisch Weekblad dd. 29 April 1938 No. 16/17.

2) Voorloopige opgave van het Centraal Kantoor voor de Statistiek.

in de Buitengewesten, waardoor deze invoeren ernstig in de richting van het peil van 1936 daalden.

Invoer van garens & manufacturen in de Buitengewesten (in 1000-tallen).

	Rechtstreeksche invoer		Invoer van Java en Madoera		Totaal	
	hoeveelheid	waarde	hoeveelheid	waarde	hoeveelheid	waarde
1938	35.016	29.087	7.632	17.989	42.648	47.076
1937	46.234	42.147	11.120	26.599	57.354	68.746
1936	34.805	22.266	7.635	15.220	42.440	37.486

Wij zijn hiermede gekomen bij een der voornaamste importrubrieken, de voornaamste, wat de Regeeringsbemoeyenis betreft, nl. de manufacturenimport.

Manufacturen.

Wanneer 1938 met een bijzonderen naam zou moeten worden vereerd, dan zou dit jaar het saneeringsjaar kunnen worden genoemd, waarmede tevens zou zijn aangeduid de voornaamste taak, welke op de schouders was gelegd van het Departement van Economische Zaken en den importhandel. Met de pogingen om de manufacturenmarkt te saneeren, was reeds in November 1937 een aanvang gemaakt door de stopzetting van uitgiften van toewijzingen voor nieuwe aanvoeren van manufacturen.

Het was te voorzien, dat deze maatregel eerst op den langen duur effect zou sorteren, aangezien op de in Europa geplaatste bestellingen in verband met den langen leveringstijd nog maandelijks groote hoeveelheden binnenkwamen en de voorraden ondanks de genomen maatregelen een stijgende tendenz vertoonden. In het bijzonder bleven de stocks van de gecontingenteerde goederen op een hoog peil, hetgeen uit eenige cijfers moge blijken (in 1000 yds.):

	Voorraad op 1/8-37	Voorraad op 15/12-37	Voorraad op 1/3-38	Voorraad op 1/5-38
Geconting. manufacturen	32.719	50.324	49.856	45.306

Houdt men hierbij nog rekening met de groote voorraden in de tweede hand, en de neiging van den tusschenhandel om slechts mondjesmaat te koopen in de verwachting, dat het prijsverloop i.v.m. de meer dan ruime marktvoorziening een dalende tendenz zou vertoonen, dan behoeft het geen betoog, dat bij een dergelijke situatie de markt meer dan slecht was.

De overheerschende gedachte bij den aanvang van het saneeringsjaar was dan ook, ten eerste zoo spoedig mogelijk de groote voorraad gecontingenteerde manufacturen tot meer normale proporties terug te brengen en ten tweede een daling van de marktprijzen — in den regel een noodwendig gevolg van overvoerdheid — zoo veel mogelijk tegen te gaan.

De positie van de gelicentieerde manufacturen vertoonde een gunstiger aspect. De voorraden op 22 December 1937 waren reeds ca. 20% gedaald vergeleken bij den stand op 1 Augustus 1937, terwijl wederom een zeer beduidende vermindering op 1 Maart 1938 te constateeren viel.

Zooals hierboven reeds is opgemerkt, werd de uitgifte van toewijzingen voor den verderen invoer stopgezet.

Het gevolg hiervan was, dat de verhouding tusschen het — Europeesche — gecontingenteerde goed en het gelicentieerde goed zich wijzigde en de markt in 1938 allengs het tegenbeeld te zien gaf van de situatie, welke zich het eerste halfjaar 1937 voordeed.

Toen werd nl. overwegend gelicentieerd goed ingevoerd, terwijl de aan de toewijzingen voor deze groep gekoppelde Europeesche manufacturen tengevolge van de lange leveringstijden eerst veel later binnenkwamen. Teneinde de liquidatie van deze gecontingenteerde stoffen zooveel mogelijk te bespoedigen, werd de toevoer van het gelicentieerde goed zooveel als de markttoestand zulks toeliet geknepen. De op de markt aanwezige hoeveelheden Europeesche stoffen vormden hierdoor een veel grooter percentage dan vorig jaar het geval was, hetgeen door middel van cijfermateriaal zou kunnen worden aange-toond.

Uiteraard moest, met het oog op de noodzakelijkheid om de markt voldoende te voorzien van goedkope stoffen voor de massa der bevolking, de noodige voorzichtigheid worden betracht, opdat voorkomen zou worden, dat abnormale prijsstijgingen als gevolg van eventuele plaatselijke tekorten zouden ontstaan. Hierin is het Departement van Economische Zaken geslaagd, niet het minst door de hanteering van de zg. schokvoorraden, waarvan voor de vrije markt werd losgelaten, zoodra zich op eenige plaats symptomen van tijdelijke schaarschte aandienen.

Juist in verband met een goede marktvoorziening, niet alleen wat de goedkope bevolkingsmanufacturen aangaat, doch voor wat betreft bepaalde modewaren en fancygoederen, bleek een starre handhaving van de stopzetting der uitgiften van toewijzingen voor nieuwen invoer niet mogelijk.

In overleg met de Nivig werd dan ook in den aanvang van 1938 besloten, in bescheiden mate wederom toewijzingen te verstreken voor bepaalde lines, waardoor vooral aan die importeurs, die uit hoofde van hun bijzondere manufacturenzaken niet hadden „meegedaan” aan de overvoering van de „bulk lines”, tegemoet gekomen werd.

Wat de gelicentieerde stoffen aangaat, bleken van tijd tot tijd suppletoire uitgiften van toewijzingen noodzakelijk te zijn. Vooral was dit het geval met black jeans, dyed jeans en piqué. De eerste suppletoire uitgifte hiervoor vond plaats in Maart 1938. Door nauwkeurig de markt te bestudeeren, geholpen door de op regelde tijden ingestelde voorraad-enquêtes, waaruit eenigermate het consumptieverloop viel af te leiden, kon een juiste uitgiftepolitiek worden gevolgd. Een en ander resulteerde in het terugbrengen van de overvloedige voorraden tot meer normale proporties.

De slechte markttoestand bleef vrijwel het geheele eerste halfjaar prevaleeren; van winst was in deze periode practisch geen sprake, vooral de consumptie in de Buitengewesten liet te wenschen over. Eerst medio 1938 kwam het marktprijsniveau op een beter peil. Het tweede halfjaar blijkt dan ook beter te zijn geweest dan het eerste semester, zoodat in doorsnee het jaar 1938 niet ongunstig kan worden genoemd.

Hierboven werd reeds opgemerkt, dat de saneeringsmaatregelen mede ten doel hadden de marktprijzen op zoodanig peil te houden, dat ernstige verliezen in den importhandel en bij tusschenhandelaren werden voorkomen. Ook dit streven kon worden bereikt, voornamelijk door de aanvoeren van het gelicentieerde goed in zulk een

hoeveelheid toe te laten, dat geen prijsdrukkende invloed beneden replacing door eventueel overvloedig aanbod werd ondervonden.

Het overzicht der manufacturenmarkt lijkt niet volledig zonder nog aandacht te wijden aan de inheemsche industrie, in het bijzonder de sarongweefnijverheid.

Bijzondere aandacht vereischte de marktsituatie van die stoffen, welke niet alleen door invoer, doch tevens door de inheemsche industrie aan de markt worden gebracht. Tot de voortbrengselen der inheemsche industrie, die allens den invoer verdringen, behooren voornamelijk de sarongs, jassenstoffen en in den laatsten tijd ook de zg. „woven striped poplins”.

Evenals van alle manufacturen waren ook de voorraden van katoenen sarongs in den aanvang van 1938 belangrijk opgelopen, waardoor de algemeene toestand in de weefindustrie zich zeer slecht liet aanzien. Vele weverijen waren gedwongen hunne productie belangrijk in te krimpen, dan wel geheel stop te zetten. Deze toestand was ontstaan door de onbeheerschte productie van de inheemsche sarongindustrie, welke geen rekening hield met het terugloopen van de consumptie. Vooral de afzet naar de Buitengewesten liep belangrijk terug. Onder deze omstandigheden vermeerderden de voorraden zien-deroogen, terwijl een laag prijspeil werd bereikt tengevolge van geforceerde verkoopen door zwakke producenten.

Door het Departement van Economische Zaken werden maatregelen beraamd om ook deze markt zoo spoedig mogelijk te saneeren. Besprekingen hadden plaats met industrieelen en de in de Nivig vereenigde importeurs, waarvan het resultaat was, dat de invoer van sarongs uit landen naar keuze geheel werd stopgezet, terwijl slechts een beperkte hoeveelheid uit Nederland mocht worden ingevoerd.

Voorts werd aanbevolen een zegeling van alle sarongs, zoowel import als inheemsch fabrikaat, teneinde clandestiene productie zooveel mogelijk uit te sluiten en verder tot periodiceering van de inheemsche productie over te gaan door kwartaalsgewijs de zegels aan de gelicentieerde weverijen te verschaffen.

Tevens werd door het Hoofd van de Afdeling Nijverheid de gelegenheid opengesteld, de productie van dubbelraads-katoenen sarongs gedeeltelijk om te schakelen op half kunstzijden sarongs, waardoor naar schatting een productievermindering van 110.000 corges sarongs zou kunnen worden bereikt.

Deze voorloopige maatregelen hebben geleid tot goede resultaten. Medio 1938 kreeg de markt reeds een geheel ander aanzien en kwamen betere rapporten omtrent prijspeil en omzetten binnen. De situatie verbeterde zichtbaar, vooral bij het aanbreken van de goede verkoopmaanden in verband met de poeasa. De gunstige wending gaf gelegenheid nog eens à tête reposée te overwegen, wat de meest geëigende maatregelen zouden zijn om een zoodanige contrôle op de weverijen in het leven te roepen, dat deze jonge industrie in goede banen werd geleid en overproductie van sarongs zou kunnen worden voorkomen.

Het ligt niet in het bestek van dit overzicht hierop thans verder in te gaan.

De zich ontwikkelende industrie heeft voor den importhandel tot gevolg gehad, dat invoerkanalen opdrogen of in elk geval met opdroging bedreigd worden. Zoo zijn reeds voor vele importeurs, die niet tijdig de bakens heb-

ben verzet en zich niet bij de inheemsche industrie hebben geïnteresseerd, hunne zaken in sarongs afgesneden. Dezelfde gang van zaken lijkt zich voor te doen bij de onder het Stat. No. 1592 gerangschikte manufacturen als jassenstoffen en bontgeweven goederen, welke reeds in stijgende hoeveelheden door de inheemsche industrie worden geproduceerd. Door de te groote aanvoeren uit het buitenland en de ongelimiteerde productie h.t.l. is de markt van deze stoffen nog zwaar overvoerd, met als gevolg lage prijzen en practisch geen winst.

Aangezien de Regeering zich nu eenmaal voor oogen heeft gesteld, dat voor een goede ontwikkeling dezer landen de bevordering van de inheemsche industrie noodzakelijk is, zal men er zich meer en meer van bewust moeten worden, dat sommige invoeren tengevolge van de uitbreiding der inheemsche industrie geleidelijk zullen moeten inkrimpen. Hiertegenover staan wederom verhoogde invoeren van de voor de industrie benodigde grondstoffen, hetgeen met enkele cijfers moge worden aangetoond t.o.v. de voor de weefindustrie benodigde garens.

Invoer weefgarens (in duizendtallen).

Stat. No. en soort	1938		1937		1936	
	kg br.	waarde	kg br.	waarde	kg br.	waarde
1501/5 Ongebl. kat.	4.360	3.899	5.004	4.879	2.325	1.558
1506 Gebl. kat.	1.456	1.664	2.311	3.056	607	594
1508 n.a.g. kat.	1.378	2.009	1.397	2.368	1.422	1.711
1509 Zijde	296	932	414	1.279	239	686
2509 Kunstzijde	1.328	1.317	2.074	1.586	675	354
1510 n.a.g.	115	172	85	133	51	52
Totaal	8.933	9.993	11.285	13.301	5.319	4.955

Hoewel deze cijfers aantoonen, dat de optimistische verwachtingen omtrent den groei der inheemsche industrie in 1937 niet bewaarheid zijn, demonstreeren zij op duidelijke wijze de stijgende belangrijkheid van het inheemsche productie-apparaat.

Alvorens het hoofdstuk Manufacturen te besluiten, mogen hieronder nog enkele statistische gegevens worden vermeld omtrent den invoer van manufacturen in 1938 in Nederlandsch-Indië, vergeleken met de in 1937 en 1936 plaats gehad hebbende importen.

Hoeveelheid en waarde, in 1000-tallen.

Katoenen stoffen	1938		1937		1936	
	Hoeveelheid (in yds.)	Waarde (in gld.)	Hoeveelheid (in yds.)	Waarde (in gld.)	Hoeveelheid (in yds.)	Waarde (in gld.)
Ongebl.	67.682	6.718	113.768	12.701	89.910	8.198
Gebleekte.	182.823	25.856	226.280	30.095	123.121	13.559
Gov. en gedr.	188.818	20.651	317.842	31.468	197.558	14.183
Bontgew.	75.624	8.868	121.249	12.357	77.822	5.970

Uit deze cijfers blijkt, dat de invoeren gedurende verslagjaar zich kwantitatief beneden het niveau stelden van die in 1936, met uitzondering van de gebleekte katoenen stoffen. Hieruit mag niet worden geconcludeerd, dat

dienovereenkomstig ook de consumptie is verminderd. Integendeel, uit het feit, dat de markt als gesaneerd is te beschouwen, mag de gevolgtrekking worden gemaakt, dat de overvloedige aanvoeren in 1937 grootendeels in consumptie zijn gegaan, zoodat deze gunstig moet zijn geweest. Enkele cijfers inzake de consumptieramingen van geverfde, gedrukte en bontgeweven stoffen, welke gebaseerd zijn op de resultaten der voorraad-enquêtes en plaats gehad hebbende invoeren, toonen zulks ook inderdaad aan.

Consumptieraming op basis van het verbruik.

1 Aug. 1937 tot 1 Mei 1938	1 Aug. 1937 tot 22 September 1938	1 Aug. 1937 tot 22 December 1938
326.427.000 yds.	343.435.000 yds.	345.641.000 yds.

Opmerking verdient, dat hoewel de invoer van manufacturen in 1938 in totaal 16% bij dien in 1937 ten achter bleef, het saneeringsjaar 1938 voor den Nederlandschen invoer in Nederlandsch-Indië zeer gunstig is gebleken. Behalve aan de doorvoering van de contingentieeringsmaatregelen is dit wellicht eveneens voor een goed deel toe te schrijven aan het feit, dat de Nederlandsche industrie zich meer dan voorheen heeft weten aan te passen aan de behoeften van de Nederlandsch-Indische markt en verschillende doeksoorten heeft weten te creëren, welke hier te lande een goeden aftrek hebben gevonden. Het aandeel van den Nederlandschen invoer in de voornaamste rubrieken katoenen stoffen, althans wat de hoeveelheid aangaat, geeft een flinke stijging te zien, hetgeen ondervolgende cijfers mogen verduidelijken.

	Gebleekte manufac- turen	Geverfde	Gedrukte	Bontgew.	Klamboe- goed, voile etc.
1936	45,4%	12%	4%	4,9%	1,3%
1937	44,3%	21,8%	9,6%	19,2%	4,7%
1938	58,4%	25,4%	24,4%	23,9%	11,5%

Metalen.

De toestand op de markt voor ijzer- en staalwaren was in het begin van 1938 beter dan die voor manufacturen. Wel waren ook in dezen tak van handel door overschatting van de consumptiemogelijkheden de voorraden van eenige ijzerwaren, in het bijzonder de z.g. kampijzerwaren, boven den normalen omvang uitgegroeid, doch de algemeene situatie was niet van dien aard, dat ingrijpende maatregelen, zooals noodig waren ter saneering van de manufacturenmarkt, behoeften te worden genomen. Ten deele was dit ongetwijfeld een gevolg van de reeds in 1937 plaats gehad hebbende samenwerking van importeurs onderling, teneinde de voorraden draadnagels, plaat- en dakijzer zonder groote prijsstoornissen te liquideeren. Als gevolg van de lange leveringstijden kwamen in het begin van het jaar nog belangrijke hoeveelheden plaat- en staafijzer binnen. De ruime marktvoorziening bij een afnemende consumptie veroorzaakte een afbrokkelende tendenz der prijzen, welke dikwijls niet onbelangrijk beneden den replacingsprijs lagen.

Het buitenlandsche prijsverloop werd hier in mindere of meerdere mate op den voet gevolgd. Door de voortdurende vermindering van de ijzer- en staalactiviteit zette de reeds in 1937 aangevangen daling der prijzen zich

ook in 1938 voort. Dat deze prijsdaling zich geleidelijk voltrok, mag worden toegeschreven aan de onderlinge samenwerking van de buitenlandsche ijzer- en staalkartels.

Uit het teleurstellend verloop van de buitenlandsche ijzer- en staalmarkt, ondanks de groote orders, welke i.v.m. de bewapeningsprogramma's van vrijwel alle landen der wereld aan de industrie worden gegeven, blijkt ten duidelijkste, dat de psychologische invloed van de algemeene bewapening vrijwel is uitgewerkt en dat een opleving slechts te verwachten is van een verbetering van den algemeenen economischen toestand der landen, hetgeen slechts zal kunnen worden bereikt door verhooging van de koopkracht van den consument en herstel van het vertrouwen.

In verband met de ruime marktvoorziening en de verwachting, dat de consumptie in 1938 zeer belangrijk beneden die van het voorgaande jaar zou blijven, werd een voorzichtige uitgiftepolitiek gevolgd. Niet alleen werden de ten invoer toegestane hoeveelheden bij de verlenging van de Invoerverordening van metalen en metaallegeringen aanmerkelijk lager vastgesteld, ook werden contingenten slechts gedeeltelijk uitgegeven in hoeveelheden, afhankelijk van de marktpositie van elke rubriek. Zoo leek het noodzakelijk om van draadnagels, waarvan het contingent van 17.200.000 kg br. verminderd was tot 11.800.000 kg br., slechts 50% uit te geven; voor plaatijzer en staafijzer werd de uitgifte gesteld op resp. 60% en 70%.

Hierbij gold de overweging, dat tot suppletoire uitgiften van toewijzingen zou kunnen worden overgegaan, zoodra de marktomstandigheden daartoe aanleiding zouden geven. Voor sommige rubrieken bleek deze verbetering eerder aan te breken dan verwacht was.

De ontwikkeling van de ijzermarkt bleek vrij gunstig te zijn, de vraag verbeterde allengs, zoodat een grootere invoer van ijzerwaren zonder kans op verstoring van de markt kon worden toegelaten. Over het algemeen zijn de omzetten in de voornaamste rubrieken ijzerwaren meegevallen, hetgeen voor een niet gering deel mag worden toegeschreven aan de grootere bedrijvigheid in de bouwvakken, terwijl ook de door de Nederlandsch-Indische Regeering en openbare diensten geëntameerde bouwwerken steun aan de ijzermarkt hebben gegeven.

De verbetering van de marktpositie valt af te leiden uit de grootte der voorraden op het eind van 1938, welke over het algemeen wederom geheel normaal zijn te noemen, niettegenstaande bijv. de invoeren van profiel- en betonijzer in het afgelopen jaar de hooge importen van 1937 bijna evenaren.

Uit een en ander blijkt duidelijk de groote invloed van de bedrijvigheid in de bouwvakken, zoowel van particuliere zijde als van de gouvernementinstellingen.

Van de voornaamste rubrieken mogen hieronder nog enkele invoercijfers worden vermeld:

	Invoeren, in duizenden kg bruto.	
	1938	1937
Plaatijzer	37.184	53.383
Staafigijzer	20.255	29.292
Profielijzer	24.497	26.519
Betonijzer	16.777	18.143
Dakijzer	15.281	24.552
Draadnagels	14.616	22.416

Kramerijen.

De kramerijenmarkt vertoonde in den aanvang van 1938 geen ongunstig beeld, aangezien over het algemeen de groote aanvoeren in het voorgaande jaar, zij het met niet onbelangrijke verliezen, grootendeels waren opgeruimd. De ongunstige markttoestand in de tweede helft van 1937 had importeurs weerhouden groote bestellingen te doen, waardoor in de eerste helft van 1938 de kramerijenmarkt een gunstig aspect vertoonde. De nieuwe aanvoeren kwamen in een min of meer leege markt aan, zoodat goede resultaten werden verkregen. Doordat geleidelijk de aanvoeren regelmatig en in grootere hoeveelheden afkwamen, kwam aan de gunstige marktsituatie spoedig een einde. In de belangrijkste kramerij-artikelen geraakte de markt min of meer overvoerd, terwijl mede door de afnemende vraag de concurrentie scherper werd. Het verlangen van de importeurs om hunne in 1937 behaalde groote omzetten gedurende 1938 te handhaven, lijkt hieraan niet vreemd te zijn. Het gevolg was echter lagere prijzen, waardoor de winstmogelijkheden aanzienlijk werden ingekrompen. De zeer ruime voorraden ondergingen nog een aanzienlijke uitbreiding tengevolge van de groote aanvoeren gedurende de laatste maanden van 1938 in verband met de op 1 Januari 1939 in werking getreden verhooging van invoerrechten.

Provisiën en dranken.

De cijfers betreffende de invoeren van „Eetwaren en Genotmiddelen” gedurende 1938 wijzen een stijging van $\pm 12\%$ aan, welke geheel is toe te schrijven aan den meerderen import van rijst, als gevolg van de door de Regeering toegepaste rijstpolitiek. Wordt de meerdere rijstimport buiten beschouwing gelaten, dan blijkt, dat de invoer der onder deze rubriek vallende goederen in 1938 niet veel verschilt met dien van 1937.

Een verhoogde invoer in verband met de verwachte betere omzetten als gevolg van de salaris- en loonsverbetering, welke vorig jaar plaats vond, bleef derhalve achterwege. Hoewel de importhandel hierin eenigszins teleurgesteld werd, kan over het algemeen worden gezegd, dat de resultaten van het afgelopen jaar in doorsnee niet onbevredigend zijn geweest. Zoowel de aanvoeren als de voorraden bleven het geheele jaar door op een normaal niveau.

De invoercijfers van sommige artikelen geven voor de Buitengewesten een grooteren teruggang te zien dan voor Java en Madoera, hetgeen naar alle waarschijnlijkheid gezocht moet worden in de aanzienlijke vermindering van de inkomsten der bevolking in de Buitengewesten, waar de daling der rubberprijzen en de drastische productiebeperking van dit artikel, zoomede de lage copraprijzen, van veel grootere beteekenis voor de koopkracht der bevolking zijn dan op Java en Madoera. In dit opzicht zijn de Buitengewesten conjunctuurgevoeliger dan Java en Madoera, waar de bronnen van inkomsten der bevolking velerlei zijn.

Opvallend is de achteruitgang van den invoer in de Buitengewesten der artikelen sardientjes, bier, biscuits en afgeroomde melk, hetgeen uit nevenstaand overzicht moge blijken.

Wel werden proeven genomen met Amerikaansche sardientjes, doch deze zijn hooger in prijs, waardoor dit artikel slechts in beperkte hoeveelheden door de bevolking kan worden opgenomen.

Buitengewesten	1938		1937	
	Hoeveelheid kg br.	Waarde	Hoeveelheid kg br.	Waarde
Sardientjes	4.826.229	770.036	8.338.037	1.228.361
Bier	2.545.426	482.467	4.895.697	911.283
Biscuits	1.697.986	555.776	3.154.791	841.080
Afger. gecond. melk	4.767.365	943.319	6.105.043	943.319

Uiteraard is de teruggang van den invoer van bier en biscuits gedeeltelijk op rekening te stellen van de zich uitbreidende binnenlandsche industrie.

Ook dit jaar zette de daling van de boterimporten zich voort, zij het ook, dat het verschil ditmaal niet zoo geprotonceerd is als dat van vorig jaar. De daling zou evenwel ernstiger zijn geweest, indien in de maanden November en December niet een sterk verhoogde invoer had plaats gehad, in verband met de meergenoemde rechtenverhoging per 1 Januari 1939. Het aandeel van Australië kon zich iets vergrooten ten koste van Nederland, waarvan het aandeel terugliep van 26,5% in 1937 tot 22,9% in 1938.

Het prijsverloop was niet onbevredigend; in overeenstemming met de Australische noteeringen liep de boterprijs van f 2,20/2,30 geleidelijk op tot f 2,60/2,70 in September jl. Hierna trad wederom een daling in. De marktprijzen lagen vooral in den aanvang van 1938 dikwijls beneden de replacingsprijzen.

De meelprijzen hadden een voortdurend afbrokkelende tendenz. Zij liepen terug van f 2,50 in Januari 1938 tot f 1,80 in December jl. De invoeren waren grooter dan in het voorgaande jaar. Gedeeltelijk zal dit moeten worden toegeschreven aan de grootere afname van dit artikel door de biscuits- en macaroni-fabrieken.

De importen van wijnen en spiritualiën gaven slechts kleine schommelingen te zien, terwijl de invoeren van sigaren ongeveer gelijk bleven en die van sigaretten vrij sterk toenamen.

De hiervoren gegeven beschouwingen samenvattende, lijkt de conclusie gewettigd, dat, hoewel 1938 zich aanvankelijk niet zoo gunstig liet aanzien, de consumptie bevredigend is verlopen. Dank zij de Regeeringsmaatregelen t.a.v. de gelicentieerde en gecontingenteerde artikelen en het voorzigtiger beleid van importeurs, konden de overvloedige voorraden, behoudens enkele uitzonderingen, geleidelijk worden opgeruimd. Dat 1938 een even voorspoedig jaar zou zijn als 1937, heeft uiteraard niemand verwacht, doch ook de pessimistische verwachtingen zijn — gelukkig — evenmin bewaarheid. Over het algemeen kan worden gezegd, dat de resultaten redelijk zijn geweest.

Zooals reeds in den aanvang werd opgemerkt, kan de importhandel slechts bloeien, indien het goed gaat met onzen export.

De vraag zou nu mogen worden gesteld: wat de toekomstverwachtingen zijn.

In vroeger tijden werden de vooruitzichten veelal bepaald door productie en consumptie, vraag en aanbod, statistische posities, enz. Ook thans spelen deze omstandigheden nog een rol, echter eerst op het tweede plan. Sedert autarkie, overheidsinmenging en internationale restrictiemaatregelen een groote rol zijn gaan spelen,

zien wij meer en meer het verschijnsel, dat in de eerste plaats de politiek haar stempel drukt op het bedrijfsleven. Het zal heel wat voeten in de aarde hebben, aler wij van deze kunstmatige gebondenheid afkomen, maar vast staat wel, dat onder deze omstandigheden minder dan ooit een toekomstverwachting uit te spreken is. Eén stap of speech der Staatshoofden van de groote mogendheden, en de handel reageert daar vaak op, zonder dat de zuiver commercieele omstandigheden daartoe ook

maar de minste aanleiding geven. De effectenbeurs staat wel het meest onder dezen invloed en deze „barometer” trekt het verdere zakenleven geregeld mee. Het is te hopen, dat het uitblijven van althans officieele gewapende conflicten en de uiteindelijke overwinning van het gezond verstand ons uit het moeras mogen trekken, waarin feitelijk de geheele wereld terecht is gekomen.

A. VOOGD.

Inlandsche Landbouw in 1938.

A. JAVA EN MADOERA.

MOESSONVERLOOP EN REGENVAL ¹⁾.

In Januari was in West-Java de regenval zeer wisselvallig; in Midden- en Oost-Java normaal en hooger. Februari vertoonde hetzelfde beeld van den regenval. In Maart heerschte, met uitzondering van Kedoe, waar de val normaal was, en van Batavia, de Preanger en Banjoemas, welke normale en zwaardere regens noteerden, een tekort. In April hield het tekort voor Oost-Java aan. West- en Midden-Java boekten, behoudens Banjoemas, waar de maandsommen om de middelwaarden schommelden of daar boven kwamen, normale en lichtere regens. In Mei meldde Bantam normalen en lageren regenval; Batavia en de Preanger een flink overschot. De overige residenties kregen overvloedige regens. In Juni en Juli werd een aanzienlijk surplus waargenomen. Met uitzondering van Jogjakarta, dat te lichte regens registreerde en van Pasoeroean en Besoeki, waar ten deele een overschot en ten deele een tekort werd geconstateerd, heerschte in Augustus eveneens overmaat. September was droog, behalve in Bantam, waar men normale en zwaardere regens observeerde. In Cheribon, Jogjakarta, Madioen, de kuststreek van Pasoeroean en de Noordkust van Besoeki viel totaal geen regen. In October heerschte eveneens droogte; Bantam boekte evenwel normalen val. In November was in West- en Midden-Java de val normaal met neiging naar hooger. Oost-Java werd met een surplus bedeed. In December noteerden Semarang, Rembang en Madioen normalen en hooger, Pasoeroean en Besoeki normalen en lageren regenval. In de overige residenties schommelde de hoeveelheid gevallen regen om het veeljarig gemiddelde.

Het weer in 1938 werd gekenmerkt door een matigen Westmoesson, veelvuldig afgewisseld met kenteringachtig weer; een tot einde Augustus aanhoudende zeer vochtige Oostmoesson met slechts 2 maanden (September, October) strenge droogte. De Westmoesson 1938/1939 zette normaal in November in.

Voor den Inlandschen landbouw was het moessonverloop in 1938 over het algemeen gunstig, hetgeen vooral tot uiting kwam door de sterke uitbreiding van Oostmoessongewassen. Voor kapok, koffie, katoen, tabak en de vruchtencultuur was de zeer natte Oostmoesson van nadeeligen invloed.

¹⁾ Ontleend aan het Kort Verslag van het weer in 1938 door het Koninklijk Magnetisch en Meteorologisch Observatorium te Batavia.

DE ECONOMISCHE TOESTAND DER LANDBOUWENDE BEVOLKING.

De economische toestand van de inheemsche bevolking op Java was in 1938 door de ruime voedselproductie, redelijk prijspeil dezer producten, voldoende werkgelegenheid en stijgend loonpeil, ondanks de dalende wereldconjunctuur, zeer bevredigend.

Nog in veel sterkere mate dan in 1937 het geval was, werden van de belangrijkste voedselgewassen, uitgezonderd van maïs, zeer groote producties verkregen. Voor de padi was de geoogste hoeveelheid dit verslagjaar een record en belangrijk meer dan die van het zeer gunstige jaar 1936. De maïsproductie was 7% lager dan in 1937 (14% lager dan in 1936 en 3% lager dan gemiddeld in 10 voorafgaande jaren); daarentegen overtrof de cassave-productie de reeds zeer hooge productie van 1937 nog met 6 miljoen quintalen.

Van de z.g. handelsgewassen waren de producties van kedelee en aardnoten zeer gunstig; daarentegen die van tabak, kapok en katoen slecht, terwijl de vruchtencultuur erg tegenviel. De klapperdracht was normaal.

De prijzen der verschillende producten waren in de eerste helft van verslagjaar stijgende, maar daarna weer dalende. Over het geheel waren de gemiddelde jaarprijzen voor de meeste producten toch nog op een iets hooger niveau dan 1937.

Tabel I geeft eenige verhoudingscijfers der pasarprijzen van de belangrijkste landbouwproducten.

TABEL I.

Jaar	Padi boeloe en tjere	Maïs I en II gepeld	Cassave-wortels I en II	Aardnoten I en II gepeld
1928	100	100	100	100
1933	33	37	39	42
1934	35	45	45	37
1935	38	47	60	39
1936	34	39	51	38
1937	43	52	53	48
1938	46	54	57	46

De werkgelegenheid in den Inheemschen landbouw was ruim in verband met de groote productie, terwijl algemeen het loonpeil nog stijgende was of gelijk bleef met 1937.

In industrie en ondernemingslandbouw bleef o.m. door vernieuwing van den aanplant en beter onderhoud een bevredigende werkgelegenheid gehandhaafd, behalve in de koffie- en rubbercultuur waar de productie sterk terugliep.

Het gemiddelde loonpeil in den ondernemingslandbouw was hooger dan in 1937 met een neiging tot dalen in de koffie- en rubbercultuur tegen het einde van het jaar.

OOGST EN BIJPLANT VAN ÉÉNJARIGE INLANDSCHE LANDBOUWGEWASSEN.

Het jaar 1938 was, door over het algemeen hooge opbrengsten en groote geogste arealen, een zeer gunstig jaar voor de éénjarige Inlandsche landbouwgewassen. De totaal geogste oppervlakte (sawah + tegalan) bedroeg meer dan verleden jaar, doch bleef nog 0,3% beneden het recordjaar 1936, hetgeen te verklaren is door de meerdere mislukkingen t.o.v. 1936. De totaal in 1938 geogste + mislukte oppervlakte is grooter dan in 1936, nl. 9.013.000 ha tegen 8.981.000 ha. De grootste vermeerderingen van de geogste oppervlakten werden als gevolg van den zeer natten Oostmoesson, geregistreerd in de Oostmoesson-aanplantingen, hetgeen door tabel II duidelijk wordt gedemonstreerd.

TABEL II. Geogste uitgestrektheden van alle gewassen op Java en Madoera, in duizenden hectaren.

Periode	West-Java	Midden-Java + Vorstenlanden	Oost-Java	Java en Madoera
<i>Januari/Augustus.</i>				
1938 (voorloopig).....	1.464	2.327	2.722	6.513
1937 (definitief).....	1.424	2.396	2.850	6.670
1936 (definitief).....	1.376	2.454	2.872	6.702
Gemidd. 1928/1937....	1.281	2.243	2.654	6.178
<i>September/December.</i>				
1938 (voorloopig).....	313	836	1.097	2.246
1937 (definitief).....	298	771	970	2.039
1936 (definitief).....	296	792	995	2.083
Gemidd. 1928/1937....	267	745	893	1.905

Uit bovenstaande cijfers blijkt, dat in de eerste 8 maanden van 1938 (d.i. van den Westmoesson-aanplant) in Oost-Java kleinere arealen zijn geogst (geslaagd) dan in vorige jaren. In West- en Midden-Java zijn de geogste arealen vrijwel gelijk aan die van het vorige jaar.

In de laatste 4 maanden van het afgelopen jaar, d.i. van den Oostmoesson-aanplant, zijn de geogste uitgestrektheden voor alle provincies grooter dan in vorige jaren.

De jaaroogstcijfers geven t.o.v. 1937 vrijwel alleen een vooruitgang voor West-Java te zien. In Oost- en Midden-Java bleven ze vrijwel onveranderd (zie tabel III).

In de laatste 4 maanden van verslagjaar is op een grooter oppervlak bijgeplant dan in het vorige jaar. Hierdoor is de te velde staande aanplant op ulto 1938 2% grooter dan op einde 1937 en 5% grooter dan het veeljarige gemiddelde.

De geogste (geslaagde) uitgestrektheden der afzonderlijke gewassen zijn als volgt:

TABEL III. Geogste uitgestrektheden op Java en Madoera, in duizenden hectaren.

Gewas	1938 (voorloopig)	1937 (definitief)	1936 (definitief)	Gemiddeld 1928/1937
1. Sawahpadi + rantja	3.563	3.482	3.483	3.267
2. Padigogo.....	389	391	398	416
3. Mais.....	2.006	2.069	2.229	2.004
4. Cassave.....	948	950	870	760
5. Bataten.....	184	181	206	165
6. Aardappelen.....	8	11	13	15
7. And. knolgewassen.....	122	121	121	108
8. Aardnoten.....	262	235	225	215
9. Kedelee.....	379	354	343	259
10. And. peulvruchten.....	195	210	216	220
11. Inlandsche tabak	147	150	131	151
12. Inl. suikerriet....	16	15	13	13
13. Ov. landb. gew. n.a.g.....	540	540	537	490
Totaal.....	8.759	8.709	8.785	8.083
waarvan:				
W.-Java.....	1.777	1.722	1.672	1.548
M.-Java + V.L.	3.163	3.167	3.246	2.988
O.-Java.....	3.819	3.820	3.867	3.547

Bij de beschouwing van de cijfers in tabel III blijkt, dat vooral de geogste oppervlakte van sawahpadi en in mindere mate ook die van aardnoten en kedelee nog weer is toegenomen. Cassave is op hetzelfde hoge niveau van 1937 gebleven. De maïsoogst daarentegen is ingekrompen tot het niveau van het veeljarige gemiddelde. De vermindering t.o.v. 1937 en 1936 moet worden toegeschreven aan mislukkingen en aan de minder gunstige weersomstandigheden zoowel voor den eersten als tweeden aanplant op sawahs en tegalans, waardoor vooral de Westmoesson-tegalan-aanplant niet voor de volle 100% in den grond kon worden gebracht.

De ramingen van de producties der verschillende gewassen zijn in tabel IV samengevat.

TABEL IV. Geogste hoeveelheden op Java en Madoera, in duizenden quintalen.

Product	1938 (voorloopig gecorrigeerd)	1937 (definitief)	1936 (definitief)	Gemiddeld 1928/1937
1. Sawahpadi + rantja (droge padi)....	80.015 ²⁾	74.470	74.761	68.587
2. Padigogo (idem) ...	5.107	4.419	5.093	5.060
3. Mais (gepeld).....	18.991	20.369	22.203	19.491
4. Cassave (versche wortels).....	82.426	76.374	74.808	61.794
5. Bataten (versche knollen).....	12.885	11.823	13.166	11.029
6. Aardappelen (versche knollen)....	400	467	592	733
7. Aardnoten (gepeld)..	2.217	1.807	1.666	1.591
8. Kedelee (zaad).....	2.903	2.689	2.474	1.705

2) Het productiecijfer voor sawahpadi van de December-raming zooals dit is berekend in de „Voorloopige productie-raming van de voornaamste Inlandsche landbouwgewassen op Java en Madoera in 1938" (zie het Economisch Weekblad van 27 Januari 1939, 8e jaargang No. 4) werd hierbij met 4% verhoogd, omdat de ervaring heeft geleerd, dat de December-raming ongeveer 4% te laag is in vergelijking met de definitieve raming.

Behalve voor maïs en aardappelen zijn de producties van alle gewassen behoorlijk hooger dan in 1937. Het jaar 1938 kan in vergelijking met voorgaande jaren een schitterend productiejaar genoemd worden.

Sawahpadi + gogorantja.

Het totaal geogste (geslaagde) areaal is volgens voorloopige cijfers in verslagjaar 81.000 ha grooter dan 1937, 80.000 ha grooter dan 1936 en 296.000 ha grooter dan het veeljarige gemiddelde. Neemt men echter in aanmerking, dat het totaal mislukte oppervlak in 1938 32.000 ha kleiner is dan in 1937, daarentegen even groot is als in 1936 en 37.000 ha kleiner dan het veeljarige gemiddelde, dan blijkt wel, dat de totale uitgestrektheid geogst + mislukt in 1938 49.000 ha grooter is geweest dan in 1937, 80.000 ha grooter dan in 1936 en 259.000 ha grooter dan gemiddeld in de jaren 1928/37.

Een en ander vindt men in tabel V.

TABEL V. Geogste + mislukte uitgestrektheden sawahpadi + rantja op Java en Madoera, in duizenden hectaren.

Periode	Januari t/m Augustus	September t/m December	Jaar- totaal
1938 (voorloopig).....	3.215	473	3.688
1937 (definitief).....	3.190	449	3.639
1936 (definitief).....	3.169	439	3.608
Gemiddeld 1928/1937.....	3.032	397	3.429
Vershil t.o.v. 1937.....	+ 25	+ 24	+ 49
Vershil t.o.v. gemiddeld 1928/37.....	+ 183	+ 76	+ 259

Zowel voor den Westmoessonaanplant als voor den Oostmoesson zien wij in de cijfers van de geogste + mislukte oppervlakten een regelmatige stijging, waar- bij de stijging voor den Oostmoessonaanplant relatief sterker is.

Een overzicht van de geogste (geslaagde) oppervlakten (exclusief de mislukte uitgestrektheden) geeft tabel VI.

TABEL VI. Geogste uitgestrektheden sawahpadi + rantja op Java en Madoera, in duizenden hectaren.

Jaar/Periode	Januari t/m Augustus	September t/m December	Jaar- totaal
1938 (voorloopig).....	3.101	462	3.563
1937 (definitief).....	3.047	435	3.482
1936 (definitief).....	3.055	428	3.483
Gemiddeld 1928/1937.....	2.883	384	3.267

Het totaal van de geogste (geslaagde) uitgestrektheid sawahpadi + gogorantja is, zooals reeds eerder is opgemerkt, grooter dan in 1937.

Het voorloopige berekende gemiddelde opbrengstcijfer voor Java en Madoera gaf eveneens een recordcijfer te zien en bedroeg 21,6 q/ha tegen 20,8 q/ha in 1937, 20,7 q/ha in 1936 en 20,4 q/ha gemiddeld in 1928/37. (Deze gemiddelde opbrengst-cijfers zijn uitsluitend uit de landrente proefsnitopgaven berekend). De zeer hooge padiproductie in 1938 was derhalve het gevolg van zowel record geogste oppervlak en een record gemiddelde opbrengst.

Het verloop van de maandoogsten vertoont vrijwel eenzelfde beeld als dat van vorige jaren. De hoofdooft van den Westmoesson-padi-aanplant viel wederom in de periode April—Juni, met de grootste oogsten ongeveer gelijkelijk verdeeld over de maanden Mei en Juni.

De bijplant in den Westmoesson 1938/39 (in de periode October—December 1938) is evenals in het seizoen 1937/38 nog een weinig beneden het niveau gebleven van dien van den Westmoesson 1936/37, doch is iets hooger dan de bijplant in de Westmoesson-periode 1935/36.

De volgens de maandopgaven mislukte oppervlakten zijn in het afgelopen jaar kleiner dan verleden jaar, even groot als in 1936 en kleiner dan het veeljarige gemiddelde.

De verdeeling dezer mislukte uitgestrektheden over West-, Midden- en Oost-Java volgt hieronder.

TABEL VII. Mislukte uitgestrektheden sawahpadi + rantja op Java en Madoera, in duizenden hectaren.

Jaar/Periode	West-Java	Midden- Java + Vorsten- landen	Oost-Java	Java en Madoera
1938 (voorloopig).....	21	16	88	125
1937 (definitief).....	16	26	115	157
1936 (definitief).....	28	34	63	125
Gemiddeld 1928/1937..	50	36	76	162

Padigogo (exclusief gogorantja).

De totaal geogste uitgestrektheid in 1938 ad 389.000 ha was vrijwel gelijk aan 1937 en 1936, maar nog 6,5% kleiner dan het tienjarige gemiddelde. De opbrengsten van den hoofdooft waren over het algemeen gunstig tot zeer goed; de latere oogsten waren iets aan den lagen kant. Over het geheel genomen was de gemiddelde opbrengst echter gunstiger dan in het vorige jaar. De geraamde productie 1938 was dan ook als gevolg daarvan 16% meer dan 1937 en bleef vrijwel gelijk aan 1936 en het veeljarige gemiddelde.

De Westmoesson-aanplant 1938/39 was op einde December 1938 vanwege de droogte in de maanden September en October nog \pm 15.000 ha of 4% ten achter bij dien op einde December 1937, zoodat verwacht mag worden, dat de komende padigogo-oogst 1938/39 in oppervlakte ongeveer dien van het vorige jaar zal benaderen.

Maïs.

Op de sawahgronden.

In het geheele jaar 1938 werd sawahmaïs geogst van 513.000 ha tegen van 559.000 ha in 1937, 645.000 ha in 1936 en 537.000 ha gemiddeld in de laatste 10 jaren. De kleinere geogste uitgestrektheid sawahmaïs in 1938 vergeleken bij 1937 en vooral bij 1936, moet worden toegeschreven aan den kleineren ren en 2en sawahmaïs-aanplant vanwege de minder gunstige weersomstandigheden en door mislukkingen. De verkregen opbrengsten van den ren aanplant zijn minder bevredigend uitgevallen.

Van den zen sawahmaïs-aanplant 1938, welke eveneens onder minder gunstige weersomstandigheden in den grond werd gebracht (grootte droogte in October/November 1938) waren de opbrengsten van de eerste oogsten in December eveneens aan den lagen kant.

Op de tegalans.

In verslagjaar werd van 1.493.000 ha geogst tegen van 1.510.000 ha in 1937, 1.584.000 ha in 1936 en 1.467.000 ha gemiddeld in 10 voorafgaande jaren. De totaal in 1938 geogste oppervlakte *tegalanmaïs* was dus kleiner dan in vorige jaren 1937 en 1936.

Zoowel de 1e als de 2e tegalan-aanplant waren in 1938 iets kleiner dan in 1937, welk jaar reeds achterstond bij het gunstige maïsjaar 1936. De verkregen beschotten van den 1en tegalan- en vooral van den 2en tegalan-oogst waren lager dan het vorige jaar, vooral de uitkomsten van Augustus t/m October 1938 waren minder dan normaal vanwege de droogte.

Voor den nieuwen Westmoesson-aanplant 1938/39 waren de weersomstandigheden evenals in het vorige jaar minder gunstig (grootte droogte in October/November) waardoor de staande aanplant op einde verslagjaar nog iets achterstond bij 1937.

Productie.

Voor geheel Java en Madoera werd de maïsproductie voorloopig gesteld op 18.991.000 quintalen droog gepeld tegen 20.369.000 quintalen in 1937, 22.203.000 quintalen in 1936 en 19.491.000 quintalen gemiddeld in 1928/37.

De t.o.v. 1937 lage maïsproductie in 1938 was voornamelijk het gevolg van de vermindering van het geogste areaal.

Cassave.

De totaal geogste uitgestrektheid was practisch gelijk aan die van het vorige jaar (slechts 2.000 ha kleiner) doch 78.000 ha grooter dan 1936 en 188.000 ha grooter dan gemiddeld in 10 voorafgaande jaren.

De totale productie was door hoogere beschotten in 1938 echter \pm 6 miljoen quintalen grooter dan in het vorige jaar. Volgens de voorloopige raming bedroeg de productie 82.426.000 quintalen tegen 76.374.000 quintalen in 1937, 74.808.000 quintalen in 1936 en 61.794.000 quintalen gemiddeld in 1928/37.

Het percentage der aanplantingen met een leeftijd van $7\frac{1}{2}$ maand en hooger was in elke maand van verslagjaar (uitgezonderd Juni) grooter dan dat van 1937, doch nog iets kleiner dan het veeljarige gemiddelde. Men heeft in 1938 de aanplantingen dus langer te velde laten staan door de mindere afzet-mogelijkheden in verslagjaar als gevolg van de slapte in den meelhandel.

De opbrengsten van zoowel het 1e als het 2e Westmoesson-tegalangewas waren door het rooien op ouderen leeftijd over het algemeen gunstig tot zeer goed en belangrijk hooger dan in 1937. De gemiddelde opbrengst van alle proefsnitten in 1938 bedroeg 87 q/ha (in 1937 77 q/ha). Minder gunstige opbrengsten werden verkregen in Zuid-Magelang (door ziekten en plagen) en in de res. Bodjonegoro (vanwege het te vroeg rooien vooral in de streken met groote mislukkingen van Westmoessonpadi).

Bataten.

De batatencultuur bleef in verslagjaar op vrijwel hetzelfde peil als van 1937 met een lichte neiging tot uitbreiding.

De productie van versche knollen werd voor verslagjaar voorloopig becijferd op 12.885.000 quintalen tegen 11.823.000 quintalen in 1937, 13.166.000 quintalen in 1936 en 11.029.000 quintalen gemiddeld in de laatste 10 jaren.

De opbrengsten van zoowel het sawah- als het tegalangewas waren over het algemeen gunstig. De verkregen beschotten in het bijzonder van de sawah-aanplantingen, waren dit jaar hooger dan in 1937.

Aardappelen.

De oppervlakten, waarvan aardappelen werden ge-rooid, waren in 1938 het laagst sedert de laatste 10 jaren. Er werd in 1938 geogst van 8.000 ha tegen 11.000 ha in 1937, 13.000 ha in 1936 en 15.000 ha gemiddeld in de laatste 10 jaren.

De inkrimping van de aardappelcultuur, vooral in de laatste jaren werd veroorzaakt door de vrees voor ernstige *Phytophthora infestans*-aantastingen, welke zich in de voornaamste centra voordeden.

De totale productie werd voor 1938 geraamd op 400.000 quintalen versche knollen tegen 467.000 quintalen in 1937, 592.000 quintalen in 1936 en 733.000 quintalen gemiddeld in de jaren 1928/37.

De opbrengsten van zoowel de sawah- als de tegalan-aanplantingen waren over het algemeen aan den lagen kant vanwege de aantastingen door *Phytophthora* en slijmziekte. De gemiddelde opbrengst van alle beschikbare proefsnitopgaven in 1938 bedroeg 47 q/ha tegen 53 q/ha in 1937.

Aardnoten.

De in het vorige jaar geconstateerde uitbreiding zette zich in verslagjaar nog in sterkere mate voort. De totaal geogste uitgestrektheid bedroeg in het afgelopen jaar 262.000 ha tegen 235.000 ha in 1937, 225.000 ha in 1936 en 215.000 ha gemiddeld in de laatste 10 jaren. De belangstelling voor deze cultuur is in het afgelopen jaar over de geheele linie groeiende gebleven, hoewel de prijzen op een iets lager niveau kwamen dan die van 1937.

De opbrengsten van zoowel het sawah- als het tegalangewas zijn over het algemeen gunstig tot zeer goed en in vele gevallen hooger dan in het vorige jaar, hoewel de droogte vooral op het 2e tegalangewas een min of meer nadeeligen invloed had.

Voor het afgelopen jaar werd de productie voorloopig geraamd op 2.217.000 quintalen droog gepeld tegen 1.807.000 quintalen in 1937, 1.666.000 quintalen in 1936 en 1.591.000 quintalen gemiddeld in de jaren 1928/37.

Kedelee.

De kedelee-cultuur, welke voor het grootste deel sawahcultuur is, onderging in 1938 wederom uitbreiding, uitgezonderd in Midden-Java, waar de aanplant is teruggelopen tot een iets lager niveau dan in 1937.

De geogste uitgestrektheid was 25.000 ha grooter dan in 1937, 36.000 ha grooter dan in 1936 en 120.000 ha grooter dan gemiddeld in de laatste 10 jaren.

De productie 1938 werd voorloopig geraamd op 2.903.000 quintalen droog zaad tegen 2.689.000 quintalen in 1937, 2.474.000 quintalen in 1936 en 1.705.000 quintalen gemiddeld in de jaren 1928/37.

Over het algemeen kan worden gezegd, dat de opbrengsten van de kedelee gedurende den hoofdooft gunstig tot goed waren en in de meeste gevallen hooger dan in 1937, uitgezonderd in de rgt. Madjalengka, Pemalang, Grobogan, in het Serajoedal en het Slamateg gebied van de res. Banjoemas. De oogstresultaten van het Oostmoesson-gewas waren minder goed, vooral in Kediri.

Andere knolgewassen en peulvruchten.

De cultuur van „andere knolgewassen” was in het afgelopen jaar wederom practisch gelijk aan de jaren 1937 en 1936; die van *andere peulvruchten* werd ten opzichte van 1937 weer iets verder ingekrompen.

Inlandsche tabak.

De in het vorige jaar als gevolg van betere prijzen geconstateerde uitbreiding kon zich in verslagjaar nauwelijks handhaven.

De geogste uitgestrektheid bedroeg in verslagjaar 147.000 ha tegen 150.000 ha in 1937, 131.000 ha in 1936 en 151.000 ha gemiddeld in de laatste 10 jaren.

De vrij belangrijke mislukking ad 2.000 ha in de res. Bodjonegoro in 1938 was toch nog veel kleiner dan in 1937 (8.600 ha).

De opbrengsten van de tegalan-tabak vielen over het algemeen kwantitatief en kwalitatief zeer tegen vanwege de minder gunstige weersomstandigheden (veel schimmel- en slijmziekte) en waren veel lager dan in 1937, uitgezonderd in de Priangan-tabakscentra, waar de uitkomsten van den oogst kwantitatief gunstiger doch kwalitatief minder goed waren dan in 1937.

De oogstresultaten van de sawah-tabak, hoewel eveneens onbevredigend, waren toch beter dan in 1937. Over het algemeen kan worden gezegd, dat 1938 voor de meeste tabakstreken een minder bevredigend jaar was, vooral voor de res. Bodjonegoro.

Inlandsch suikerriet.

De totaal geogste uitgestrektheid kauw- en maaliertezamen was in het afgelopen jaar weer 1.000 ha grooter dan in 1937, zoodat deze thans meer bedraagt dan het gemiddelde van de laatste 10 jaren. De uitbreiding vond voornamelijk plaats op de sawahgronden in vrijwel alle maaliertcentra. De geogste oppervlakte riet op sawahs was het grootst sedert de laatste 10 jaren.

TABEL IX.

Productie na aftrek voor zaaizaad, in duizenden quintalen.

Product	1938 voorl.	1937	1936	1935	1934	1933	1932	Gemidd. 1928/37
Rijst (gepeld) van sawahpadi ³⁾	38.591	35.853	35.999	34.779	31.791	33.715	33.125	32.998
Maïs " van padigogo.....	2.401	2.056	2.391	2.112	2.158	2.449	2.549	2.367
Cassave "	18.516	19.880	21.675	19.398	16.760	20.746	18.550	18.957
Bataten (versche knollen).....	82.426	76.374	74.808	63.431	57.935	58.313	62.220	61.725
Aardnoten (versche).....	12.885	11.823	13.166	13.596	10.688	11.420	9.578	11.020
Aardnoten (gepeld).....	2.017	1.628	1.494	1.286	1.334	1.442	1.451	1.424
Kedelee (zaad).....	2.687	2.488	2.279	1.852	1.600	1.655	1.355	1.558

3) Ook hier is het voorloopige cijfer voor sawahpadi gecorrigeerd en met 4% verhoogd.

Over het algemeen waren de rietopbrengsten gunstig en hooger dan in het voorgaande jaar, hetgeen voor een groot deel is toe te schrijven aan meer kunstmestgebruik. De suikerrendementen waren in verslagjaar normaal tot iets meer dan normaal.

Overige gewassen.

De geogste uitgestrektheden van de overige gewassen zijn in het onderstaande staatje opgenomen.

TABEL VIII. Geogste arealen op Java en Madoera, in duizenden hectaren.

Gewas	1938 (voorloopig)	1937 (definitief)	1936 (definitief)	Gemiddeld 1928/1937
Uien.....	18	19	16	16
Lombok.....	81	79	79	72
Groenten.....	10	10	11	11
Indigo.....	2	1	1	2
Katoen.....	8	16	13	10
Djarak.....	13	14	15	13
Gierst.....	18	18	23	17
Widjen.....	16	15	17	16
Overige Inl. landbouwgewassen n.a.g.....	374	368	362	333
Totaal.....	540	540	537	490

DE VOEDSELSITUATIE.

Aan de hand van de voorloopige statistieken over 1938 van den in- en uitvoer en van den Inlandschen landbouw, is het mogelijk de raming der voor het verbruik op Java en Madoera beschikbare hoeveelheden der voornaamste plantaardige voedingsmiddelen in de Korte Mededeeling van het Centraal Kantoor voor de Statistiek No. 2 en van het rapport over de voedselsituatie over 1937 aan te vullen met de *definitieve cijfers over 1937* en de *voorloopige over 1938* (zie tabel IX).

Neemt men voor het jaar 1938, zooals bij deze berekeningen gebruikelijk is een accres aan van 1,50% voor de totale bevolking, dan zou het bevolkingscijfer voor 1938 op 46.648.000 gesteld kunnen worden (voor 1937 bedroeg dit berekend cijfer 45.959.000).

Uit de bovenstaande gegevens vindt men de productie per hoofd in quintalen (zie tabel X).

De berekende invoer- (+) of uitvoer- (—) excedenten met inbegrip van het intergewestelijk verkeer in duizenden quintalen bedragen als de cijfers in tabel XI.

TABEL X. Productie per hoofd van de bevolking, in quintalen.

Product	1938 voorl.	1937	1936	1935	1934	1933	1932	Gemidd. 1928/37
Rijst (gepeld) van sawahpadi.....	0,83	0,78	0,80	0,78	0,72	0,78	0,77	0,76
" " van padigogo.....	0,05	0,04	0,05	0,05	0,05	0,06	0,06	0,05
Rijst totaal.....	0,88	0,82	0,85	0,83	0,77	0,84	0,83	0,81
Mais (gepeld).....	0,40	0,43	0,48	0,43	0,38	0,48	0,43	0,44
Cassave (versche knollen).....	1,77	1,66	1,65	1,42	1,32	1,34	1,45	1,43
Bataten (versche).....	0,28	0,26	0,29	0,30	0,24	0,26	0,22	0,25
Aardnoten (gepeld).....	0,043	0,035	0,033	0,029	0,030	0,033	0,034	0,033
Kedelee (zaad).....	0,058	0,054	0,050	0,041	0,036	0,038	0,032	0,036

TABEL XI. Berekende invoer- (+) of uitvoer- (-) excedent, in duizenden quintalen.

Product	1938 voorl.	1937	1936	1935	1934	1933	1932	Gemidd. 1928/37
Rijst.....	- 535	- 1.976	- 962	+ 793	+ 225	+ 783	+ 1.370	+ 957
Mais.....	- 509	- 1.400	- 1.342	- 627	- 319	- 798	- 1.078	- 1.020
Cassave (berekend als versche knollen).....	- 8.066	- 12.821	- 8.491	- 4.305	- 3.859	- 4.068	- 5.762	- 6.936
Aardnoten (berekend als gepeld)...	- 589	- 552	- 470	- 292	- 278	- 378	- 321	- 353
Kedeleezaden.....	- 117	- 152	- 38	+ 9	+ 221	+ 470	+ 546	+ 476

TABEL XII. Voor het verbruik beschikbare hoeveelheden, in duizenden quintalen.

Product	1938 voorl.	1937	1936	1935	1934	1933	1932	Gemidd. 1928/37
Rijst.....	40.457	35.933	37.428	37.684	34.174	36.947	37.044	36.323
Mais.....	18.007	18.480	20.333	18.771	16.441	19.948	17.472	17.937
Totaal rijst + mais.....	58.464	54.413	57.761	56.455	50.615	56.895	54.516	54.260
Cassave.....	74.360	63.553	66.317	59.126	54.076	54.245	56.458	54.790
Bataten.....	12.885	11.823	13.166	13.596	10.688	11.420	9.578	11.020
Aardnoten.....	1.428	1.076	1.024	994	1.056	1.064	1.130	1.071
Kedelee.....	2.570	2.336	2.241	1.861	1.821	2.125	1.901	2.033

TABEL XIII. Voor het verbruik per hoofd van de bevolking, beschikbaar in kilogrammen.

Product	1938 voorl.	1937	1936	1935	1934	1933	1932	Gemidd. 1928/37
Rijst.....	87	78	83	85	78	86	86	84
Mais.....	39	40	45	42	37	46	40	41
Totaal rijst + mais.....	126	118	128	127	115	132	126	125
Cassave.....	160	138	146	132	123	125	132	126
Bataten.....	28	26	29	30	24	26	22	25
Aardnoten.....	3,06	2,34	2,26	2,23	2,40	2,45	2,64	2,49
Kedelee.....	5,51	5,08	4,95	4,17	4,14	4,89	4,43	4,71

Voor het verbruik uit de productie na aftrek van zaaizaad minus den uitvoer en plus den invoer is dus totaal in duizenden quintalen beschikbaar, als de cijfers in tabel XII aantoonen.

Beschikbaar per hoofd wordt dit dus als in tabel XIII.

De in tabel XIII gegeven voorloopige cijfers voor 1938 zullen betrekkelijk weinig afwijken van de definitieve cijfers.

De totale in 1938 voor consumptie beschikbare hoeveelheid granen wordt op 126 kg berekend, hetgeen 8 kg meer is dan in 1937, slechts 2 kg minder dan het zeer goede jaar 1936 en vrijwel gelijk aan het tienjarige gemiddelde van 1928/37.

Het berekende verbruikscijfer per hoofd voor *mais* is voor 1938 gekomen op 39, hetgeen iets minder is dan in 1937 en gemiddeld in 10 voorafgaande jaren, doch nog 6 kg per hoofd minder dan in het recordjaar 1936.

Voor *cassave* is het geschatte verbruikscijfer in 1938 zowel van de absolute hoeveelheden als die per hoofd betreffen, ondanks het betrekkelijk hoge uitvoerexcedent in het afgelopen jaar, het hoogst vergeleken bij alle vorige jaren en het tienjarige gemiddelde.

Het berekende verbruikscijfer voor *bataten* ad 28 kg voor 1938 is met de jaren 1936 ad 29 kg en 1935 ad 30 kg het hoogst sedert de laatste 10 jaren.

De voor het verbruik per hoofd beschikbare hoeveelheden *aardnoten* en *kedelee* zijn dit jaar weer grooter dan het gunstigste jaar 1937. Waar de uitvoerexcedenten in 1938 niet veel afwijken van 1937 (voor *aardnoten* grooter en voor *kedelee* iets kleiner dan 1937) blijkt hieruit wel duidelijk, hoe ook in het afgelopen jaar van deze gewassen bijzonder groote oogsten zijn binnengehaald.

De voedselvoorziening ondervond in 1938 door de ruime voedselproductie geen moeilijkheden, behalve in Bodjonegoro, waar oogstmislukkingen van maïs, padi en tabak groot ongerief veroorzaakten, zoodat vrijwel gedurende het geheele jaar belangrijke steunmaatregelen getroffen moesten worden.

De patjekliktijd (schrale tijd) aan het begin van het jaar, welke tot ongeveer Maart duurde, had weliswaar een bevredigend verloop, maar werd over het algemeen zwaarder gevoeld dan het vorige jaar. De beginmaanden werden gekenmerkt door een wijziging in het menu, waarbij meer dan vorige jaar, rijst geheel of gedeeltelijk werd vervangen door maïs of cassave. Als oorzaak hiervoor gold de in vergelijking met andere voedselproducten betrekkelijke hoge rijstprijs en een in verhouding daarmee toenog te geringe stijging van het loonpeil. De voedselvoorziening werd hierdoor echter niet verstoord, behalve in Bodjonegoro en enkele eveneens door

misooft getroffen streken van Soerabaia en Modjokerto. Voedselgebrek en ondervoeding werden niet gerapporteerd.

In de daarop volgende oogstperiode trad een belangrijke verbetering in en was de voedselsituatie, wederom met uitzondering van Bodjonegoro, zeer gunstig. Er waren diverse aanwijzingen, dat de consumptie van rijst hooger was dan verleden jaar, hetgeen te verklaren was door betere economische omstandigheden.

De gunstige voedselsituatie bleef gehandhaafd tot het einde van het jaar, waartoe voornamelijk de ruime oogst van voedselgewassen bijdroeg, zoodat de schrale tijd, welke met het in den grond brengen van de Westmoessonpadi begint, zonder moeilijkheden werd ingezet.

(Samengesteld door het Centraal Kantoor voor de Statistiek, Afd. Landbouwstatistiek).

B. BUITENGEWESTEN.

1. MOESSONVERLOOP.

Het jaar 1938 begon met een korten, in groote gebieden zwakken westmoesson, gevolgd door een lange overgangperiode met afwisselende kentering- en zwakke oostmoessonwinden. Pas in Augustus-September zette de oostmoesson flink door. Een korte oostmoessonperiode werd gevolgd door een normale kentering en een westmoesson, die op den normalen tijd begon.

Sumatra en omliggende eilanden.

De regenval schommelde om het gemiddelde met plaatselijke afwijkingen. Deze afwijkingen betroffen één droogteperiode in Februari over het heele eiland, één in het laatste kwartaal in een deel van S.O.K. en een regenrijke periode in een deel van de Lampongsche Districten tijdens enkele oostmoessonmaanden.

Borneo.

De regenval schommelde om het veeljarig gemiddelde, met overmaat in Juni in de Westerafdeeling en in Augustus in beide residenties.

Celebes.

Januari, Maart, Juli, Augustus en November waren over het heele eiland regenrijk. Februari en October waren aan den drogen kant. De Minahasa had in April en September, Zuid-Celebes in Mei, Juni en December overmaat van regen.

Kleine Soenda-eilanden.

Januari, Februari, Mei, Juni en Juli waren aan den natten, Maart, April, Augustus, September en October aan den drogen kant. In November hadden de meeste eilanden een normalen regenval, met uitzondering van Bali, Lombok en Solor, waar een overmaat van regen viel. In December was de regenval normaal, overhelling naar een tekort.

Molukken.

In de Molukken was de regenval in Januari over het algemeen normaal tot zwaar, in Februari laag, in Maart normaal met afwijkingen naar weerszijden, in April laag, van Mei tot September normaal tot hoog met plaatselijke uitzonderingen. In October viel over het algemeen een normale hoeveelheid regen. In November was de regenval normaal of lager, in December normaal of hooger.

2. OOGST EN AANPLANT.

a. Belangrijkste voedselgewassen.

Rijst.

De rijstooft per ha was in de Buitengewesten over het algemeen normaal tot goed.

De oogst per ha was goed bij de meeste vormen van sawahbouw in Zuid-Sumatra en Borneo, vermoedelijk mede door den iets boven normalen regenval in de eerste oostmoessonmaanden. In Palembang waren alleen de beschotten van vloedawahs en renahpadi minder gunstig. Op Zuid-Celebes en in Atjeh — met uitzondering van Groot-Atjeh, waar de oogstresultaten ongunstig waren — kreeg men flinke beschotten. Minder gunstig was de oogst van sawahrijst in Sumatra's Westkust. Bepaald ongunstige oogsten kwamen voor in Zuid-Lombok. Door een droogteperiode van eind Februari tot April, kon in de residentie Timor een deel van het sawahareaal niet beplant worden. De oogst op de beplante sawahs was normaal.

De uitkomsten van den drogen rijstbouw waren beneden normaal in Palembang, op Moena, in de residentie Timor en in enkele streken op Borneo, terwijl ter S.O.K., tengevolge van een droge periode in het laatste kwartaal van het jaar, veel ladangpadi mislukte op de sterk gedraineerde djaloerans (afgeogste tabaksvelden).

Ondanks de over het algemeen gunstige beschotten nam het invoeroverschot van rijst in de Buitengewesten nog een weinig toe, zooals blijkt uit tabel I.

TABEL I. Invoeroverschot der Buitengewesten van gepelde rijst, in tonnen van 1000 kg.

Jaar	Uit Java	Uit het buitenland	Totaal
1932.....	6.234	269.452	275.686
1933.....	19.981	240.450	260.431
1934.....	32.844	210.733	243.577
1935.....	28.414	260.890	289.304
1936.....	92.822 ¹⁾	213.202 ¹⁾	306.024 ¹⁾
1937.....	186.970 ¹⁾	157.547 ¹⁾	344.517 ¹⁾
1938.....	61.106	301.800	362.906

Hoewel blijktens tabel II, waarin de bevolkingstoename op 1½% per jaar is aangenomen, de toename van het rijstimportoverschot, vergeleken met het voorafgaande jaar en omgerekend per hoofd van de bevolking, slechts klein genoemd kan worden, vereischt het grootere rijstimportoverschot eenige toelichting, omdat in enkele residenties, nl. S.O.K., Lampongsche Districten, Djambi, S.W.K. en de beide residenties van Borneo, de toename van het importexcedent betrekkelijk groot was (tabel III).

TABEL II. Rijstimportoverschot in de Buitengewesten per hoofd, in kg.

Jaren	Aantal zielen in 1000-tallen	Invoeroverschot in kg per hoofd
1932.....	19.584	14
1933.....	19.877	13
1934.....	20.175	12
1935.....	20.478	14
1936.....	20.785	14,7
1937.....	21.097	16,3
1938.....	21.415	17

TABEL III. Invoer- (+) en uitvoer- (—) overschot, in tonnen van 1000 kg.

Residentie	1938	1937	1936
Sumatra's Oostkust.....	+ 179.108	+ 171.513	+ 153.382
Atjeh en Onderhoorigheden	+ 1.018	+ 6.244	+ 6.416
Tapanoeli.....	+ 242	+ 181	+ 1.042
Sumatra's Westkust.....	+ 13.742	+ 2.785	+ 147
Riouw en Onderhoorigheden	+ 25.119	+ 27.567	+ 22.740
Djambi.....	+ 21.659	+ 18.923	+ 12.487
Palembang.....	+ 10.210	+ 14.515	+ 4.637
Lampongsche Districten...	+ 2.509	+ 1.394	+ 2.500
Benkoelen.....	+ 560	+ 960	+ 250
Banka en Onderhoorigheden	+ 33.055	+ 33.083	+ 42.900
Billiton.....	+ 10.750	+ 7.947	+ 42.900
Westerafdeeling van Borneo	+ 45.548	+ 41.695	+ 38.428
Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.....	+ 34.942	+ 21.387	+ 22.843
Celebes.....	+ 59.726	+ 42.066	+ 35.940
Menado.....	+ 41.818	+ 45.487	+ 43.012
Molukken.....	+ 19.529	+ 21.043	+ 19.204
Timor en Onderhoorigheden	+ 967	+ 840	+ 1.365
Bali en Lombok.....	+ 17.024	+ 26.939	+ 19.575
Totaal invoer.....	+ 440.216	+ 414.543	+ 366.446
Totaal uitvoer.....	+ 77.310	+ 70.026	+ 60.422
Totaal importexcedent	+ 362.906	+ 344.517	+ 306.024

1) Cijfers uit het verslag over 1937 gecorrigeerd volgens Landbouwexportgewassen 1937 blz. 248; de gegevens van 1938 zijn voorloopig.

Voor deze toename kan als verklaring gelden, dat tengevolge van de zeer gunstige uitkomsten van de rubbercultuur in 1937, het ladangareaal in eenige typische rubberstreken kleiner was dan in de voorafgaande jaren.

In de Westerafdeeling van Borneo en in S.W.K. was ook het areaal sawahs wat kleiner dan normaal, terwijl in laatstgenoemde residentie dit feit samenviel met iets minder goede beschotten van den rijstooft. In de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo mislukte in 1937 een belangrijke uitgestrektheid oostmoessonsawahs, waardoor de invoeren uit deze residentie vooral in de eerste helft van 1938 zeer groot waren. Voor de belangrijke rubbergebieden dient verder nog rekening te worden gehouden met de omstandigheid, dat de geldelijke voordeelen, voortvloeiende uit de individuele rubberrestrictie, ook in 1938 op het consumptieniveau een gunstigen invloed hebben uitgeoefend.

Tenslotte heeft het toenemen van de rijstvoorraden op ondernemingen bij den vermeerderden import in de betrokken residenties een rol gespeeld.

Maïs en andere tweede gewassen.

In de meeste streken van de Buitengewesten breidde het met tweede gewassen beplante areaal zich verder uit. In het belangrijke centrum van de cultuur van tweede gewassen in Tapanoeli (rond het Tobameer en op Samosir) was het weer minder gunstig voor deze gewassen.

In Zuid-Celebes slaagde de maïsogst in het algemeen minder goed dan vorig jaar, waarbij de riskante cultuur in het merengebied ook dit jaar weer belangrijke schade ondervond door ontijdig stijgen van den waterstand. De uitvoer van maïs uit Zuid-Celebes was kleiner dan in 1937, maar groter dan in 1936 en voorgaande jaren. In Bali en Lombok slaagde alleen de tweede tegalanmaïsogst goed, terwijl op Timor de door droogte minder goede oogst van laatrijpe westmoessonmaïs goedge maakt werd door een grooten aanplant van oostmoessonmaïs, die door gunstige regenverdeling goed slaagde.

Vrijwel in den geheelen Archipel was het vochtige weer ongunstig voor de aardappelcultuur, doordat het de ontwikkeling van *Phytophthora infestans*, de schimmel die de aardappelziekte veroorzaakt, bevorderde en de bestrijding ervan bemoeilijkte.

b. Handelsgewassen.

Klapper.

De uitvoer van copra uit de Buitengewesten, die voor 95% uit bevolkingsproduct bestaat, bedroeg ruim 550.000²⁾ ton in 1938 tegen ± 490.000 ton in 1937. Deze toename van ± 12% moet deels worden toegeschreven aan een verhoogde copraproductie, waartoe vooral de Groote Oost en West-Borneo schijnen te hebben bijgedragen, deels aan het opruimen van voorraden.

Rubber.

De rubberproductie wordt uitsluitend door de restrictiemaatregelen bepaald, het weer speelt slechts een rol binnen de grenzen van de uitvoerquota. De uitvoer van bevolkingsrubber daalde van 208.577 ton in 1937 tot 146.596 ton in 1938. Als gevolg van een geringe toename van de capaciteit van de remilling-fabrieken werden in

2) Dit cijfer is voorloopig; het bevat niet het copra-aequivalent van klapperolie en het vervoer naar Java.

1938 zeer weinig slabs uitgevoerd; meerdere remilling-fabrieken konden zelfs niet genoeg grondstof krijgen. De verhouding tusschen de kwaliteiten van rubber in den uitvoer blijkt bij benadering uit tabel IV.

TABEL IV. Uitvoer, in duizend onnen bevolkingsrubber (droog).

Jaar	Blankets	Sheets	Slabs en scraps	Slabs en scraps in % van den totaal-uitvoer
1935	45,5	45,4	53,0	37
1936	60,6	67,5	23,3	15
1937	72,5	109,7	26,4	13
1938	64,8	77,9	3,9	3

Koffie.

De productie van Robusta-koffie was op Sumatra lager dan in 1937, deels door achteruitgang van de productiviteit tengevolge van onvoldoende bijplant en onderhoud, deels door slechte bloeislaging in 1937. In de Groote Oost was de productie normaal tot goed. Op Bali kwamen vrij veel jonge tuinen in productie.

De uitvoer van bevolkings-Robusta-koffie naar het buitenland en naar Java bedroeg in 1938 naar schatting 52.900 ton tegen 61.200 ton in 1937.

Kapok.

De oogst zal ongeveer even hoog zijn geweest als in 1937, op Moena (res. Celebes en Onderhoorigheden) echter lager. De kwaliteit liet door den regenval te wenschen over.

Peper.

De oogst van peper op Banka was tengevolge van het in sterke mate optreden van geelziekte lager dan in 1937. In de Lampongs was de peperoogst eveneens lager dan in 1937 en voorts door de regens van inferieure kwaliteit. Door de grootere exporten uit beide pepergebieden namen de voorraden zowel van zwarte als van witte peper af.

Pinang, kruidnagelen, notemuskaat en foelie.

De productie en de uitvoer van pinang waren grooter dan in 1937. De oogst van kruidnagelen, notemuskaat en foelie was over den geheelen Archipel lager dan in de voorgaande jaren.

Samenvatting.

Door het onregelmatige verloop van den westmoesson werden in sommige streken van den Archipel de eenjarige gewassen, rijst en maïs, nadeelig beïnvloed. Dit nadeel werd, behalve voor de maïs op Zuid-Celebes en de rijst op S.W.K., vrijwel overal goedgemaakt door gunstige oogsten van de oostmoessongewassen. De kleine stijging van het rijstinvloersoverschot is slechts plaatselijk aan slechte beschotten in 1938 toe te schrijven, en slechts voor een deel aan een klein geoogst areaal in enkele rubberstreken. De beïnvloeding der consumptie door de hogere rubberinkomsten sinds 1937 heeft hierbij zeker een rol gespeeld.

De productie van klapper en pinang was hoog, die van Robusta-koffie, kruidnagelen en notemuskaat laag. De peperproductie was lager dan in 1937 en voorgaande jaren. Indien de rubberuitvoer, die onder restrictie-invloed

staat, buiten beschouwing wordt gelaten, is het uitvoergewicht van de belangrijkste bevolkingsproducten toegenomen. Dit blijkt uit de in tabel V gegeven opstelling, afgeleid uit de cijfers van tabel 23 blz. 250 Ec. Weekblad 1939 dd. 24 Februari.

TABEL V. Toe- of afname van het uitvoergewicht, in duizenden tonnen vergeleken met 1937³⁾.

Copra.....	+ 61
Peper (Ned.-Indië).....	+ 23
Mais.....	- 27
Copal (Ned.-Indië).....	- 2
Damar (Ned.-Indië).....	- 3
Rottan.....	- 10
Pinang.....	+ 6
Bevolkingskoffie (Robusta)...	- 8
Bevolkingsrubber.....	- 62
Totaal.....	+ 90 - 112 = - 22
Zonder rubber.....	+ 90 - 50 = + 40

3. ECONOMISCHE TOESTAND EN VOEDSEL-SITUATIE.

Algemeen.

De prijzen van de belangrijkste voor export bestemde landbouwproducten van de bevolking bereikten in 1937 een top en gingen in den loop van dat jaar dalen. Die daling zette zich in 1938 voort, zoodat de gemiddelde prijs van de bulkartikelen copra, koffie, rubber en witte peper niet alleen beneden dien van 1937 maar zelfs beneden dien van 1936 lag. De prijs, die de bevolking gemiddeld voor rubber ontving uit den verkoop van coupons en rubber samen, was echter veel hoger dan in 1936, toen in de meeste residenties nog geen individueele restrictie werd toegepast. Het algemeene gevolg van deze prijsdaling, gecombineerd met kleinere uitvoeren van rubber, koffie, maïs, copal, damar en rottan, maar gedeeltelijk weer goedgemaakt door grootere uitvoeren van copra, peper en pinang, blijkt duidelijk uit tabel VI, gedeeltelijk overgenomen uit Ec. Weekblad van 24 Febr. 1939 blz. 250.

TABEL VI. Uitvoerwaarde van enkele bevolkingsproducten uit de Buitengewesten, in 1.000 guldens⁴⁾.

	1936	1937	1938
Bevolkingsrubber.....	19.136	144.767	59.290
Copra.....	41.008	61.577	37.896
Peper (Ned.-Indië).....	10.684	6.950	8.551
Mais.....	947	2.344	1.419
Copal (Ned.-Indië).....	1.162	1.549	1.303
Damar (Ned.-Indië).....	1.084	1.655	1.047
Rottan.....	2.287	2.902	2.272
Pinangnoten.....	3.341	4.651	5.042
Bevolkingskoffie ⁵⁾	11.575	14.745	9.167
Totaal.....	91.224	241.140	125.987

Naar verhouding is de uitvoerwaarde van rubber, copra, maïs en koffie het sterkst gedaald. De exportwaarde van pinangnoten en peper steeg.

3) Voor koffie: uitvoer naar het buitenland en naar Java; voor de andere producten: uitvoer naar het buitenland.

4) Voor koffie: uitvoer naar het buitenland en naar Java; voor de andere producten: uitvoer naar het buitenland.

5) Globale raming.

De waarde van het netto rijstimportexcedent van de Buitengewesten bedroeg ruw geschat in 1937 f 23,5 miljoen, in 1938 f 24,2 miljoen. Het aankopen van rijst heeft dus in 1937 $\pm 10\%$, in 1938 $\pm 20\%$ gevegd van het bovenberekende bruto-inkomen uit een belangrijk deel van de exportgewassen. Het werkelijke percentage is aanzienlijk lager, omdat een groot deel (\pm de helft) noodig is voor consumenten, die direct of indirect bestaan van het Westersche bedrijfsleven.

De landbouwende bevolking reageerde in verschillende rubberresidenties (Borneo, Palembang, Banka, Indragiri) op de reeds midden 1937 begonnen vermindering van het inkomen uit de cultuur van dat gewas, door het ladangareaal, dat men in seizoen 1937/38 had ingekrompen, in seizoen 1938/39 weer uit te breiden.

Hoewel de algemeene voedseltoestand gunstig was, kwamen in sommige streken perioden voor van een minder gunstige voedselsituatie tengevolge van onbevredigende oogsten en plaatselijke mislukkingen. In de meeste gevallen van slechte oogsten kon men, zooals gewoonlijk, in de voedseltekorten voorzien door aankoop met geld uit rubbertap, coprabereiding, loonarbeid, enz. Veelal wijzigde men bij slechte oogsten het menu een weinig in streken waar het geldinkomen laag is. De grootere bijplant van tweede gewassen maakte deze menuwijziging mogelijk, zonder dat de totale voeding al te gering of al te slecht van samenstelling werd.

Hulp in den vorm van werkverschaffing, bibit- of(en) voedselverstreking werd verleend o.a. in Groot-Atjeh, Loeboek Sikaping (S.W.K.), Mandar, Takalar-Djeneponto (Celebes), Zuid-Midden- en Zuid-Oost-Lombok, Sampit (Z.O. Afdeeling) en in de residentie Timor. In laatstgenoemde residentie, waar in vele streken elk jaar een tijd van voedselschaarschte heerscht, bleek de toestand door het bovenverwachting goed slagen van de oostmoessonsmaïs, mee te vallen. Ook in andere streken waar, anders dan in de residentie Timor, het volksinkomen niet door de eenvoudigste vormen van voedsellandbouw bepaald wordt, bleek herhaaldelijk, dat de voedselsituatie, na plaatselijke oogstmislukkingen, gunstiger was dan men verwacht had.

Afzonderlijke residenties.

Atjeh en Onderhoorigheden.

Het rijstinvvoeroverschot daalde van ruim 6.000 ton in de jaren 1936 en 1937 tot ruim 1.000 ton in 1938. De oogsten waren over het algemeen goed, in de Afdeeling Westkust werden recordoogsten verkregen, doch in de Afdeeling Groot-Atjeh waren de padi-opbrengsten slecht, terwijl in enkele landschappen van de afdeeling Noordkust mislukkingen en minder goede oogsten voorkwamen. Het areaal tweede gewassen bleef ongeveer gelijk, het areaal aardappelen en sjalotten nam af, dat van lombok nam toe. De resultaten van de cultuur van tweede gewassen waren over het algemeen bevredigend, behalve van aardappelen. Door de groote ontvangsten uit pinang en den bevredigenden rijstooogst werd de achteruitgang van het geldinkomen uit de rubber goedge maakt. Men verkocht veel assignaties naar Tapanoeli en S.O.K., daar de prijs van ongedekte rubber voor vele gezinnen en deelwinners het tappen niet aantrekkelijk maakte. De cultuur van pinang en Arabica-koffie werd uitgebreid.

Oostkust van Sumatra.

Het rijstinvvoeroverschot steeg van 171.513 ton in 1937 tot 179.108 ton in 1938. De rijstooogst was over het algemeen goed op sawahs en ladangs, doch de rijstaanplant op djaloerans (afgeogste tabaksvelden) in de afdeelingen Deli en Serdang, en in mindere mate in Langkat, onder vond schade van een langdurige droogteperiode. Het ladangareaal nam toe, vooral in de onderafdeeling Rokan; in Asahan bestaat een tendenz tot uitbreiding van het sawahareaal. De aanplant van tweede gewassen werd uitgebreid.

Tapanoeli.

Er was een klein rijstinvvoeroverschot van 242 ton tegenover een uitvoeroverschot van 181 ton in 1937.

De rijstooogsten waren over het algemeen op sawah beneden normaal, op ladangs normaal. De aanplant van tweede gewassen werd weer uitgebreid.

Het inkomen uit rubber daalde sterk. Men taptte meer dan het Tapanoeli-quotum. Dit meerdere kon met assignaties uit Atjeh en S.O.K. worden uitgevoerd. Het volksinkomen uit Arabica-koffie en benzoë daalde in 1938 niet. De cultuur van Arabica-koffie werd ingekrompen, die van Robusta-koffie en kaneel werd uitgebreid.

Riouw en Onderhoorigheden.

Het rijstinvvoeroverschot bedroeg 25.119 ton tegen 27.567 ton in 1937. De rijstooogsten in Indragiri waren middelmatig tot goed. Het areaal ladang-, renah- en moerassawah werd uitgebreid. Tweede gewassen werden in ruime mate aangeplant.

Sumatra's Westkust.

Het rijstinvvoeroverschot bedroeg 13.742 ton tegenover 2.785 ton in 1937. De opbrengst van ladangpadi was in 1938 bevredigend tot goed, doch de sawahpadi-oogst was in meerdere streken beneden normaal. De bevolking plantte overal in voldoende mate tweede gewassen aan. Hierdoor was op het einde van het jaar de voedseltoestand gunstig, zelfs in de onderafdeeling Loeboek Sikaping, waar de situatie zich aanvankelijk minder goed liet aanzien.

Het bevolkingsinkomen uit rubber, koffie en copra verminderde sterk, maar de inkomsten uit de kaneel- en gambircultuur namen toe.

De bevolking plantte weinig klapper en koffie bij, doch veel kruidnagel, gambir en kaneel.

Djambi.

Het invvoeroverschot van rijst bedroeg 21.659 ton tegenover 18.923 ton in 1937.

Palembang.

Het rijstinvvoeroverschot daalde van 14.515 ton in 1937 tot 10.210 ton in 1938. De ladangoogst was beneden normaal, terwijl ook de oogsten van renahpadi en van vloed-sawahs tegenvielen. De oogst van sawahpadi was daarentegen goed, de lebakooogst was in totaal zeer bevredigend, ondanks het tegenvallen van den oogst in Moesi-Iilir. Het areaal sawah en lebak werd weer uitgebreid, ook dit jaar werden oude verlaten sawahcomplexen weer in gebruik genomen.

Het katoenareaal was wederom kleiner dan vorig jaar; de opbrengsten waren goed, doch de prijzen vielen tegen.

Het areaal van andere tweede gewassen werd uitgebreid. De koffie-oogst was geringer dan vorig jaar, hetgeen mede wordt toegeschreven aan vermindering van het geogste areaal. Er werd weinig koffie bijgeplant.

Benkoelen.

In 1938 was er een rijstuitvoeroverschot van 560 ton tegenover een invoeroverschot van 960 ton in 1937. De rijstooft op ladangs en sawahs was normaal tot goed met plaatselijke uitzonderingen.

De koffie-oogst was ongeveer even groot als vorig jaar; nieuwe tuinen werden aangelegd ter vervanging van oude afgedragen tuinen. Er bestond een groote animo tot bijplant van kruidnagel, kaneel en tweede gewassen.

Lamongsche Districten.

Het rijstimportoverschot nam toe van 1.394 ton in 1937 tot 2.509 ton in 1938. De rijstooft op sawah was goed en ongeveer gelijk aan dien van vorig jaar. Ook de rijstooft op ladangs was bevredigend, maar iets geringer dan vorig jaar. Tweede gewassen werden wederom in hoofdzaak door de Javanen, minder door Lamongers, verbouwd; er bestond vooral belangstelling voor kedelee en maïs.

De peperooft viel vrij matig uit. De pepervoorraden in het binnenland verminderden en dientengevolge was de uitvoer grooter dan vorig jaar; de kwaliteit van het product was echter minder dan in 1937. Als gevolg van de lage prijzen besteedde de bevolking minder zorg aan het onderhoud van pepertuinen, terwijl de bijplant niet voldoende was om den achteruitgang, veroorzaakt door dat mindere onderhoud, te compenseren. De koffie-oogst werd lager geschat dan die van 1937; ook bij deze cultuur liet, tengevolge van den lagen prijs, het onderhoud te wensen over.

Banka en Billiton.

Het rijstimportoverschot bedroeg voor Banka 33.055 ton tegenover 33.083 ton in 1937, voor Billiton 10.750 ton tegenover 7.947 ton in 1937, zoodat voor de geheele residentie een toename van rond 2.800 ton viel te constataren. De opbrengsten van de ladangs en van het kleine oppervlak sawahs waren over het geheel bevredigend. De geplante uitgestrektheid knolgewassen nam verder toe.

De peperooft was naar schatting lager dan vorig jaar, doch de uitvoer was grooter dan in 1937, zoodat de voorraden afnamen. Door de lage prijzen was de situatie voor de Chineesche peperproducenten zeer ongunstig, de exploitatie van deze zeer intensieve cultuur gaf in 1938 verlies. De minder intensieve Inlandsche pepercultuur gaf echter nog wel enig gezinsinkomen. Door de slechte prijzen van peper gedurende de laatste jaren, zijn vele Chineesche peperboeren niet meer in staat hun tuinen voldoende te onderhouden. De schade, die door onvoldoende onderhoud aan de pepertuinen wordt toegebracht, is bij het intensieve cultuursysteem van de Chineezen op Banka ernstiger dan bij het Maleische cultuursysteem, dat de Lamongers volgen.

Westerafdeeling van Borneo.

Het rijstimportoverschot bedroeg 45.548 ton tegenover 41.695 ton in 1937. Het geogste sawahareaal was geringer dan in voorgaande jaren; de beschotten waren over het algemeen wat beneden normaal. Ook het geogste la-

dangareaal was iets geringer dan in voorgaande jaren, de oogstresultaten waren middelmatig. De geogste uitgestrektheid en de opbrengst van tweede gewassen waren normaal.

Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo.

Het rijstimportoverschot nam sterk toe, nl. van 21.387 ton in 1937 tot 34.942 ton in 1938. Deze stijging hield vooral verband met het minder goed slagen van de oostmoessonpadi in het zuidelijk deel van de residentie in 1937. De uitkomsten van de padicultuur in 1938 waren over het algemeen goed.

Celebes en Onderhoorigheden.

Het rijstimportoverschot bedroeg 59.726 ton tegenover 41.695 ton in 1937. De oogst van sawahpadi was goed tot zeer goed, behalve in enkele gebieden, terwijl ook de opbrengsten van op droge gronden verbouwde rijst bevredigend waren, behalve op Moena. Het sawahareaal werd uitgebreid.

De maïs-oogst was kleiner dan vorig jaar, voornamelijk als gevolg van hevige regens (vooral in Djenepono) en bandjirs (vooral op de meeroevers in de onderafdeelingen Wadjo en Soppeng); voorts ondervond het gewas hier en daar schade door droogte. Het beplante areaal werd plaatselijk uitgebreid, vooral in de onderafdeelingen Makassar en Makale-Rantepao. Tengevolge van het minder goed slagen van den oogst in de voor den export belangrijke gebieden nam de maïsimport vergeleken bij 1937 af.

TABEL VII. Uitvoer van maïs uit Celebes, in tonnen netto.

Jaar	Naar Java en Madoera	Naar het buitenland	Naar andere Buitengewesten	Totaal
1931	385	54.696	1.600	56.681
1932	226	65.620	370	66.216
1933	109	30.733	309	31.151
1934	210	11.391	365	11.966
1935	285	20.584	354	21.223
1936	372 ⁶⁾	39.116 ⁶⁾	279 ⁶⁾	39.767 ⁶⁾
1937	3.158 ⁶⁾	72.460 ⁶⁾	280 ⁶⁾	75.898 ⁶⁾
1938	4.469	45.031	387	49.887

De aanplant van cassave, katjang tanah en groenten werd uitgebreid, vooral op de erven. De oogst van katjang idjo was matig; het met dat gewas beplante oppervlak werd vooral in Gowa uitgebreid.

Voor de klapperproductie in het kustgebied van Pare-Pare tot Zuid-Bone was 1938 een gunstig jaar. In deze streek is de laatste jaren de omvang van de plagen Brontispa en wolluis door ingevoerde parasieten tot geringere proporties teruggebracht. De oogst van Arabica-koffie was ongeveer normaal; het koffie-areaal werd in Makale-Rantepao belangrijk uitgebreid. De kapooft was ongeveer als vorig jaar, maar op Moena en Boeton slechter.

Het bevolkingsinkomen, verkregen uit export van landbouwproducten, daalde weinig. De achteruitgang van de exportwaarde van maïs werd goedge maakt door een grotere uitvoerwaarde van rijst.

Menado.

Het rijstimportexcedent bedroeg 41.818 ton tegenover 45.487 ton in 1937; een deel van den import diende tot

6) Gecorrigeerd naar laatste gegevens.

voorraadvorming. Het areaal van sawah- en ladangpadi werd uitgebreid, de oogsten waren dooreengenomen normaal.

De copra-uitvoer steeg; ondanks de lagere prijzen werd geregeld klapper bijgeplant. De koffie-oogst werd door bessenboek gedrukt; in het onderdistrict Tompasso werd koffie bijgeplant. De productie van notemuskaat op Siao vertoont een daling, doordat oude tuinen minder gaan produceeren. De kruidnagelooft was klein.

De daling van de copraprijzen is voor die tuinbezitters, wier netto-inkomen gedrukt wordt door zware vaste lasten tengevolge van schulden, ernstiger dan voor de residentie als geheel. De reeds in 1937 begonnen gecombineerde actie van het Binnenlandsch Bestuur, den Dienst der Coöperatie, de Algemeene Volkscredietbank en de Producten Verkoop Centrale tot schuldbevrijding van klappertuinbezitters, is daarom van groot belang.

Bali en Lombok.

Het rijstuitvoeroverschot daalde vrij sterk, nl. van 26.939 ton in 1937 tot 17.024 ton in 1938. Het geogste areaal van alle eenjarige gewassen tezamen was iets lager dan in 1937; het bedroeg 326.404 ha tegen 332.731 ha in 1937. Het geogste oppervlak sawahpadi bedroeg op Bali 92.388 ha tegenover 92.476 ha in 1937, op Lombok 82.506 ha tegenover 87.495 ha in 1937. De teruggang op Lombok werd veroorzaakt door mislukkingen in

het zuidelijk deel van dit eiland. Van maïs slaagde alleen de tweede tegalanaanplant goed.

De koffie-oogst slaagde goed, bovendien kwamen jonge Robusta-tuinen in productie. De totale productie van Robusta-koffie nam dientengevolge sterk toe. Men ging voort het areaal Robusta-koffie uit te breiden.

De klapperoogst was eveneens bevredigend, men kon dan ook meer copra exporteeren, terwijl tevens veel meer klapperolie werd geproduceerd.

Timor en Onderhoorigheden.

Deze residentie had in 1938 een rijstimportoverschot van 967 ton tegen een rijstuitvoeroverschot van 840 ton in 1937. Het areaal tweede gewassen nam toe. Vooral de aanplant van cassave, die door het Bestuur sterk wordt aangemoedigd, vormt in deze residentie, evenals elders in de Groote Oost, een goede reserve in tijden van voedselschaarschte.

Molukken.

Het rijstimportoverschot bedroeg 19.529 ton tegenover 21.043 ton in 1937. De kruidnagelooft viel minder gunstig uit, terwijl ook de productie van notemuskaat beneden die van vorig jaar bleef.

(Samengesteld door den Dienst van den Landbouw).

De Regeeringsbemoeyenis met de Suiker-, Rubber-, Thee- en Kinacultuur gedurende 1938.

Suikerproductieregelingen.

In het vorige jaarnummer werd gewezen op het tot stand komen van de Internationale Suikervereenkomst op 6 Mei 1937, als gevolg waarvan aan het Rijk der Nederlanden een exportquotum naar de vrije markt werd toegekend van 1.050.000 tons. Voor het eerste conventiejaar werd dit quotum met 5% verminderd, voor het tweede conventiejaar werd buitendien nog ingestemd met een vrijwillige teruggave van 24.000 tons.

De Londensche Conventie heeft dus niet de garantie gebracht van een gestabiliseerde productie. Waar ook in de komende jaren de grootte van den suikerafzet op de vrije markt onzekerheden blijft bieden en de saneering van het productie-apparaat minder ver voortgeschreden bleek dan aanvankelijk werd verwacht, besloot de Regeering de inwerkingtreding van de Suikerconsolidatieregeling, die aanvankelijk op 1 October 1938 was vastgesteld, met één jaar op te schorten en den geldigheidsduur van de Suikerovergangsregeling met één jaar te verlengen, teneinde zich grondig te kunnen beraden over de wijzigingen, die in de Consolidatieregeling zouden moeten worden aangebracht voor een betere aanpassing aan de nieuwe situatie.

Voor het ontwerpen van deze wijzigingen en voor de uitvoering van eenige hiermede verband houdende opdrachten, is bij Gouvernementsbesluit van 13 December 1938 No. 38 een Commissie ingesteld, die — blijkens de installatierede van den Directeur van Economische Zaken — de vrijheid heeft, zoo noodig tot het niet in werking brengen van de Suikerconsolidatieregeling te

adviseeren, maar de Suikerovergangsregeling om te vormen tot een blijvende regeling.

De jaaroogst 1940 werd bij Regeeringsverordening vastgesteld op 1.475.000 ton, tegenover 1.550.000 ton voor oogst 1939. Hierbij is uitgegaan van de verwachting, dat de exportquota in het derde en vierde conventiejaar niet zullen worden verminderd, dat de steunregeling met Nederland, welke naar deze bestemming een afzet van 80.000 ton garandeert, gehandhaafd blijft en dat de binnenlandsche consumptie zich op het niveau van 1938 blijft bewegen.

De totaal te produceeren hoeveelheid zal evenwel \pm 11.500 ton minder zijn dan evengenoemde hoeveelheid van 1.475.000 ton, in verband met de krachtens artikelen 19 en 21 van de Suikerovergangsregeling toe te rekenen voorraden.

In de periode van 1 Maart 1938 tot 1 Maart 1939 hadden drie overdrachten van productie-aandeel voor eens en voor goed plaats, zoodat het aantal eigenaren van suikerfabrieken, die nog in het bezit zijn van productie-aandeel en waarvan mag worden aangenomen, dat zij aan de productie in de toekomst zullen blijven deelnemen, vergeleken met 1936, thans met 29 is verminderd.

Overdrachten voor het oogstjaar 1940 hadden slechts in concernverband plaats, met het doel binnen die concerns de productie zoo rationeel mogelijk te verdeelen.

In 1939 zullen, vergeleken met 1938, vier fabrieken opnieuw in werking worden gesteld, t.w. Kentjong, Karangsoewoeng, Tjebongan en Djombang.

De verdeling van oogst 1939 over de verschillende

TABEL I.

Residentie of Gouvernement	Oogst 1938			Oogst 1939		
	Aantal fabrieken in werking	Productie		Aantal fabrieken in werking	Productie	
		in q kristal volgens het plantplan	% van normaal		in q kristal volgens het plantplan	% van normaal
Cheribon.....	5	1.012.929	58	6	1.270.207	73
Pekalongan.....	11	2.102.097	76	11	2.084.536	75
Semarang.....	2	404.234	60	2	403.131	60
Japara/Rembang.....	2	280.983	26	2	281.740	26
Banjoemas.....	1	154.993	15	1	205.003	20
Kedoe.....	—	—	—	—	—	—
Djakakarta.....	7	1.094.470	42	8	1.287.639	49
Soerakarta.....	9	1.461.052	49	9	1.554.209	52
Madioen.....	6	1.385.685	87	6	1.434.582	90
Kediri.....	10	1.807.833	46	11	2.193.249	55
Soerabaia.....	13	1.808.857	40	14	2.070.051	46
Malang.....	8	1.380.681	37	8	1.386.667	37
Besoeki.....	6	1.102.185	49	6	1.119.655	50
Totaal Java.....	80	13.995.999	48	84	15.290.669	53

residenties, vergeleken met oogst 1938, blijkt uit tabel I.

In den loop van 1937 en 1938 (1939) hebben 10 ondernemingen, gelegen in het rechtstreeks bestuurde gebied van Java, het bedrijf definitief gestaakt.

Tabel II geeft de namen en bijzonderheden van deze ondernemingen:

TABEL II.

Gewest	Naam	Datum besluit v/d Dir. v. B.B.
Cheribon	Soerawinangoen	20- 1-39
Japara/Rembang	Majong	31-10-38
Banjoemas	Poerwokerto	21-10-38
Kediri	Baron	13- 3-37
	Koedjonmanis	30- 7-37
	Djoewono	24-11-37
Soerabaia	Goedo	26- 4-38
	Koning Willem II	13- 5-38
Malang	Wonoredjo	13- 1-38
	Sempalwadak	25- 6-37

Tezamen met de in 1936 definitief gesloten suiker-ondernemingen, zijn thans 27 suikerondernemingen, krachtens aantekening van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur, definitief gestaakt verklaard.

Extra-productievergunningen wegens oogstoverschrijding werden aan 34 suikerondernemingen tot een totaal van 33.220 ton toegekend.

Hiervan kwam slechts ruim 8.000 ton tot toerekening op oogst 1940, als gevolg van de verrekening met minderproducties binnen de compensatiegroepen.

Rubberrestrictie.

De rubbermarkt opende het jaar onder weinig beoogende omstandigheden. De verhooging van het uitvoerpercentage gedurende 1937 ter bestrijding van de toenmaals bestaande schaarschte aan ready product was door een conjunctuurdaling doorkruist, zoodat in de eerste maanden van 1938 het aanbod niet door de vraag kon worden opgenomen. Tevergeefs trachtte de Internationale Rubber Regelings Commissie door verlaging van het uitvoerpercentage van 90 tot 70% voor het eerste

en tot 60% voor het tweede kwartaal een daling van de prijzen te voorkomen. De lage verbruikscijfers, gepaard gaande met een toeneming van de wereldvoorraden, alsmede de pessimistische verwachtingen omtrent de naaste toekomst, deden de rubbermarkt het vertrouwen in het effect van het restrictiestelsel verliezen. De noteeringen, die in de eerste maanden van het jaar om een peil van 7d. per lb. hadden geschommeld, daalden eind Maart tot 5⁵/₁₆ d. Wel volgde daarop eenig herstel, doch in het begin van Juni was de prijs wederom tot 5⁵/₁₆ d. teruggelopen.

Inmiddels had zich een verbetering van de statistische positie voltrokken. De verscherping van de restrictie begon allengs tot uiting te komen in de wereldvoorraden, die op het einde van April hun hoogtepunt bereikten en daarna langzaam begonnen in te krimpen. Ook het beeld van de algemeene conjunctuur klaarde tegen het midden van het jaar iets op. De beslissing van de I.R.R.C., medio Juni genomen, om het uitvoerpercentage voor het derde kwartaal tot 45% te verminderen, heeft dan ook een omslag in het prijsverloop teweeggebracht. In de tweede helft van Juni liepen de noteeringen snel op tot 7¹/₄ d., waarna de stijging zich in gematigder tempo voortzette tot ruim 8 d. in het midden van September. Na een kortstondige inzinking in het laatst van deze maand, in verband met dreigend oorlogsgevaar, werd medio October een hoogtepunt bereikt op 8¹/₂ d.

Daarna kreeg de markt een flauwer aanzien. Hoewel het uitvoerpercentage voor het vierde kwartaal op 45% bleef gehandhaafd en het verbruik een belangrijke vermeerdering vertoonde (het bedroeg in de vier kwartalen van 1938 resp. 208.000 ton, 216.000 ton, 222.000 ton en 263.000 ton), zoodat de wereldvoorraden in de laatste maanden van het jaar sterk verminderden, brokkelden de noteeringen af tot 8³/₁₆ d. op ultimo December. Voor een klein deel hangt deze flauwe stemming samen met de verhooging van het uitvoerpercentage voor het eerste kwartaal 1939 tot 50%. Grootendeels zal zij moeten worden verklaard uit de onzekerheid omtrent den politieken toestand in Europa en de conjunctuursontwikkeling in de V.S. van Amerika.

De statistische positie heeft zich als geheel genomen in den loop van 1938 verbeterd. Dank zij de verminde-

ring van het uitvoerpercentage kwamen de wereld-uitvoeren op beduidend lager peil.

TABEL III. Werelduitvoer (in tonnen van 1.016 kg).

	1934	1935	1936	1937	1938
Malakka.....	467.400	417.000	353.700	470.000	372.000
Ned.-Indië.....	379.400	282.900	309.600	431.600	298.100
Ceylon.....	79.100	54.300	49.700	70.400	49.400
Br.-Indië.....	6.500	9.100	8.600	9.800	8.500
Burma.....	6.300	4.900	5.800	7.200	6.700
Br.-N.-Borneo.....	11.100	8.900	8.200	13.200	9.500
Serawak.....	17.600	19.300	21.000	25.900	17.800
Siam.....	17.700	28.300	34.600	35.500	41.100
Indo-China.....	19.600	28.700	40.800	43.400	58.500
Niet restringeeren- de landen.....	14.400	19.200	23.600	28.300	27.700
Totaal.....	1.019.100	872.600	855.600	1.135.300	889.300

De invloed van de restrictiepolitiek op den wereld-uitvoer zou nog sterker tot uiting zijn gekomen, indien verschillende landen geen aanzienlijke quotum-overschrijdingen, tezamen 23.000 ton beloopend, hadden vertoond. Voor Nederlandsch-Indië is de overschrijding slechts minimaal (0,05% van het quotum). Voor Malakka en Serawak blijft zij met resp. 3,4% en 4% beneden de in de internationale overeenkomst gestelde limiet van een maximalen over-export van 5%. Voor Ceylon (15,7%), Britsch-Indië (10,4%), Burma (29,9%) en Britsch-Noord-Borneo (5,3%) gaat zij deze limiet echter in meer of minder belangrijke mate te boven.

De toeneming van de exporten der „outsiders” is in 1938 tot staan gekomen. Slechts Liberia, waar de Firestone-plantages langzamerhand meer in productie beginnen te geraken, vertoont een snelle stijging van de rubber-uitvoeren. Enkele jaren geleden waren deze nog van geen belang, in 1937 bedroegen zij 2.300 ton, in 1938 3.000 ton. Het aandeel van de outsiders in den geheelen wereld-rubber-export blijft vrij onbetekenend (3%).

Het verbruik heeft, zoals boven reeds werd vermeld, in den loop van 1938 een belangrijk herstel vertoond. Het totaalcijfer ligt echter rond 15% beneden het hooge niveau van de beide voorgaande jaren.

TABEL IV. Wereldverbruik (in tonnen van 1.016 kg).

Landen	1934	1935	1936	1937	1938
V. S. van Amerika .	462.000	489.500	575.000	543.600	411.300
Gr.-Britannië.....	90.100	95.000	99.200	114.600	106.900
Frankrijk.....	50.400	52.300	56.800	59.900	58.100
Duitschland.....	59.300	62.900	71.800	98.200	90.200
Italië.....	21.400	25.400	16.000	24.000	28.200
België.....	9.100	7.600	9.600	15.000	11.300
Tsjecho-Slowakije .	11.000	11.200	8.800	13.000	9.900
Rusland.....	47.300	37.600	31.000	30.500	25.700
Overig Europa.....	39.500	40.300	40.000	45.000	51.900
Japan.....	69.900	57.600	61.700	62.200	45.400
Australië.....	9.600	10.000	14.400	19.300	12.300
Canada.....	28.400	26.900	27.900	36.100	25.700
Overige landen.....	20.700	18.000	25.100	32.400	32.000
Totaal.....	918.700	934.300	1.037.300	1.093.800	908.900

Tabel IV doet zien, dat de verbruiksvermindering voor een groot deel voor rekening komt van de V. S. van Amerika (conjunctuursinzinking) en Japan (devie-

zenschaarschte), terwijl de invoeren van de Europeesche landen vrij goed op peil bleven. Vooral het hooge cijfer van de post „Overig Europa” trekt de aandacht. Het is duidelijk, dat het bij deze groep niet gaat om een reële verbruiksvermeerdering, doch om de vorming van binnenlandsche voorraden in verband met de gespannen verhoudingen op internationaal politiek gebied. Aan dezelfde oorzaak moet het worden toegeschreven, dat Duitschland, ondanks de ontwikkeling van zijn synthetische industrie, in 1938 zulke groote hoeveelheden rubber is blijven importeeren.

Door de toeneming van het verbruik in het vierde kwartaal is het totaalcijfer boven de exporten komen te liggen, zoodat zich een vermindering van de wereldstocks heeft voltrokken. Het door de I.R.R.C. berekende voorraadcijfer daalde zelfs tot 457.000 ton op ultimo December, wat — bij een jaarverbruik van 1.000.000 ton — overeenkomt met 5½ maand verbruik.

TABEL V. Wereldvoorraden (in tons van 1.016 kg).

	1 Jan. 1937	1 Jan. 1938	1 Mei 1938	1 Oct. 1938	31 Dec. 1938
V. S. van Amerika....	223.000	262.200	301.400	276.600	245.400
Londen en Liverpool..	78.500	57.800	82.800	98.100	86.900
Britsche fabrikanten...	24.400	22.100	25.400	23.000	15.600
Singapore en Penang..	27.000	44.800	40.600	35.400	27.100
Para en Manaos.....	2.400	1.800	1.100	1.600	1.900
Stoomende partijen....	103.000	135.000	114.000	96.000	80.000
Totaal.....	458.300	523.700	565.300	530.700	456.900

Voor de ondernemingscultuur waren de omstandigheden in 1938 uiteraard veel minder gunstig dan in 1937. Eenerzijds deden de lagere prijzen de inkomsten verminderen, anderzijds bewerkte de zwaardere restrictie een stijging van de kostprijzen. Deze laatste factor deed zich destemeeer gelden, waar de stijging van de basisquota gedurende de eerste restrictieperiode geen gelijken tred heeft gehouden met de toeneming van het totaal der standaardproducties, zoodat het internationale restrictiepercentage van 1938 op een zwaardere interne beperking uitwerkte dan bij eenzelfde percentage in voorgaande jaren het geval zou zijn geweest.

TABEL VI.

Jaar	Basisquota v/d onder- nemings- cultuur (metr. ton- nen)	Totaal stan- daardproduc- ties v/d 1e en 2e groep (metr. ton- nen)	Internatio- naal restric- tiepercentage	Correspon- deerend in- tern restric- tiepercentage
1935	236.968	251.784	32½%	37½%
1936	262.442	275.409	37½%	40%
1937	276.660	297.987	16¼%	22¼%
1938	287.324	320.687	45%	51¼%

Bij een internationaal restrictiepercentage in 1938 van gemiddeld 45%, heeft onze cultuur zich dus een beperking moeten opleggen van 51¼%.

Toch zijn de gevolgen van dit alles minder ernstig geweest dan op het eerste gezicht zou mogen worden verwacht. De financiële nadeelen van de prijsdaling werden verzacht door de voorverkoop, die tal van maatschappijen hadden afgesloten. De sociale gevolgen van de zwaardere restrictie werden getemperd door verhooging van de maxima van de op de ondernemingen toegestane

voorraden. De loonen op de Java-ondernemingen ondergingen dan ook weinig wijziging. De dagverdiensten van de tappers, die gedurende 1937 waren gestegen tot ca. 20% boven het peil van vóór de depreciatie, vertoonden eerst in het vierde kwartaal eenige daling; het loonvolume voor rubbertap was echter door de ingekrompen werkgelegenheid uiteraard beduidend minder dan in 1937. De loonen in de rubberfabrieken bleven gedurende 1938 vrij constant op een niveau van rond 10% boven dat van 1936. In de Buitengewesten kon het arbeidersbestand — dank zij de evengenoemde ruimere voorraadbepalingen, de herplantingen en de werkzaamheden ten behoeve van de in 1939 en 1940 toegestane areaalsuitbreiding — voldoende emploi vinden, zoodat afvloeiing van werkvolk kon worden voorkomen.

Evenals in vorige jaren was de ondernemingsrubberuitvoer aanvankelijk bij het quotum ten achter. Waar er bij de bestaande marktverhouding geen reden was om dezen uitvoer te stimuleeren, werd de in 1937 doorgevoerde beperking van den looptijd der ondernemingslicenties van één jaar tot een half jaar, in het begin van 1938 buiten werking gesteld.

De afrekening van het ondernemingsquotum levert een onbetekenende overschrijding op van 0,02% :

Uitvoerquotum 1938 :			
55% van 287.324 ton....	158.028	ton	
Carry-over.....	173	„	
Extra-uitvoervergunningen voor in 1937 ingevoerde rubber.....	301	„	158.502 ton
Uitvoer ten laste van quotum 1938 :			
Java.....	53.860	ton	
Buitengewesten.....	96.379	„	
Onder contróle gesteld op 31 December 1938.....	8.297	„	158.536 ton
Overschrijding.....	34	ton	

De uitvoering van het individueele restrictiestelsel voor de bevolkingscultuur leverde in 1938 geen moeilijkheden op. Met de werking van dit stelsel is langzamerhand meer ervaring verkregen. Groote schokken als gevolg van de sterk verhoogde restrictiepercentages konden worden voorkomen, aangezien ter compensatie van de groote overschrijdingen van medio 1937 de tap in de bevolkingsrubbergewesten tegen het einde van het laatstgenoemde jaar reeds aanmerkelijk was verminderd en in verband hiermede de prijzen voor het ongedekte product gedurende de tweede helft van 1937 reeds sterk waren teruggelopen.

Voor zoover de productie verder moest worden ingekrompen, werd dit bewerkstelligd door een langzame verdere daling van de noteeringen voor ongedekte rubber. Zoo daalden b.v. de prijzen voor native smoked sheets in de Westerafdeeling van Borneo van 18½ cent per kg in Januari tot 10 à 11 cent in het midden van het jaar, waarna in de laatste maanden van 1938, vooruitlopend op het grootere uitvoerquotum voor het eerste kwartaal 1939, een herstel plaats vond tot 13½ cent. In overeenstemming met deze prijsvorming van het ongedekte product, zijn de couponnoteeringen in de eerste helft van het jaar minder sterk gedaald dan de prijzen op de wereldmarkt; in de tweede helft van het jaar is het herstel van de wereldmarkt aanvankelijk geheel aan de coupons ten goede gekomen, eerst tegen het einde van 1938 vertoonden deze eenige afbrokkeling. Globaal gesproken noteer-

den de coupons in het begin van het jaar 18 à 20 cent per kg, medio van het jaar 13 à 14 cent, in October 36 à 37 cent en in November/December 34 à 35 cent.

De bevolkingsrubber heeft in 1938 een kleine overschrijding van ca. 0,1% vertoond, zooals uit de navolgende quotumafrekening blijkt :

Uitvoerquotum 1938 :			
55% van 261.316 ton....	143.724	ton	
Carry-over.....	3.347	„	147.071 ton
Uitvoer ten laste van quotum 1938 :			
Uitgevoerd in 1938.....	145.650	ton	
Onder contróle gesteld op 31 December 1938.....	1.559	„	147.209 „
Overschrijding.....	138	ton	

De oorzaak van deze overschrijding ligt in het feit, dat in 1938 596 ton teveel aan oogstvergunningen zijn uitgeschreven. Door de tijdroovende procedure van uitschrijving en uitreiking van coupons moest n.l. wel eens daarmede een aanvang worden gemaakt, vóórdat het internationale uitvoerpercentage voor het betreffende kwartaal was gepubliceerd. De daaruit voortvloeiende verschillen waren aan het einde van het jaar nog niet geheel verrekend.

Dat de uitvoer van bevolkingsrubber 458 ton beneden de uitgegeven licentiehoeveelheid is gebleven, vindt hoofdzakelijk zijn verklaring in de wijze, waarop de natte rubber op droog-aequivalent wordt omgerekend. Bij den uitvoer moeten n.l. tot het volle (natte) gewicht assignaties worden overgelegd. De omrekening vindt eerst achteraf centraal plaats; het alsdan gevonden droge gewicht wordt ten laste van het quotum gebracht. Het is duidelijk, dat daardoor de op het quotum geboekte rubber normaliter bij de hoeveelheid uitgegeven oogstvergunningen achterblijft. De omrekening van nat op droog product leverde over 1938 een totale correctie op van 435 ton, wat vrij goed overeenstemt met het bovengenoemde tekort van 458 ton.

De internationale overeenkomst, waarop de rubberrestrictie berust, liep op 31 December 1938 ten einde. In het begin van het jaar werden onderhandelingen gevoerd om tot een verlenging van deze overeenkomst te geraken. De terzake gevoerde besprekingen leidden tot een gunstig resultaat, zoodat de restrictie voor een nieuwe vijfjarige periode van kracht werd verklaard. De overeenkomst werd op verschillende punten gewijzigd. Zoo werden de basisquota herzien, waarbij het aandeel van Nederlandsch-Indië in de gezamenlijke basisquota steeg van gemiddeld 38,3% in de eerste restrictieperiode tot gemiddeld 41,5% in de tweede restrictieperiode. Voorts werd het herplanten, gedurende 1939 en 1940, ongelimiteerd toegestaan en werd vergunning verleend tot een uitbreiding met ten hoogste 5% van het internationaal erkende rubberareaal, te effectueeren in de jaren 1939 en 1940. Van de andere wijzigingen zijn nog van belang : de verhooging van de maxima der binnenlandsche voorraden; het toestaan van den uitvoer van plantmateriaal naar andere aan de restrictie deelnemende landen; de verhooging van het aantal leden van de Nederlandsch-Indische delegatie in de I.R.R.C. van 3 tot 4; de verplichting tot een heffing op basis van 1 d. per 100 lbs. uitgevoerde rubber ten behoeve van de internationale research en propaganda; en tenslotte de mogelijkheid tot opschorting van de overeenkomst, wanneer zulks voor de nationale veiligheid wordt vereischt. Deze opschorting zal alleen niet kunnen geschieden voor de aanplant-

bepalingen en het uitvoerverbod van plantmateriaal naar niet aan de restrictie deelnemende landen.

Theerrestrictie.

In vergelijking met de meeste andere exportproducten zijn de prijzen voor thee in 1938 slechts weinig gedaald. Het Londensche veilingsgemiddelde schommelde de eerste vijf maanden van het jaar om een peil van 14½ d. per lb. In verband met een minder gunstige ontwikkeling van de voorradenpositie — een gevolg van de verlaaging van het internationale restrictiepercentage van 12½ op 7½% — vond in Juni en Juli een daling plaats tot 13½ d. Het dreigende oorlogsgevaar bewerkstelligde vervolgens een prijsherstel tot 15½ d., na de lichte ontspanning in de internationaal-politieke verhoudingen op het einde van September gevolgd door een langzame afbrokkeling tot 13½ d.

Het jaargemiddelde van de Londensche veilingen was in 1938 6% lager dan in 1937. Het minst daalden de theeën van Britsch-Indië en Ceylon ($\pm 5\%$), iets sterker die van Java en Sumatra (resp. 6½ en 7½%), het meest die van Afrika (10½%).

Gemiddelde veilingsopbrengsten te Londen (in d. per lb.).

Landen van herkomst	1934	1935	1936	1937	1938
Noord-Britsch-Indië . . .	13,4	12,8	13,0	15,1	14,2
Zuid-Britsch-Indië	12,9	12,2	12,6	14,7	13,8
Ceylon	14,0	14,4	14,1	16,0	15,3
Java	11,2	10,3	10,8	13,8	12,9
Sumatra	10,2	9,1	10,3	12,2	11,3
Afrika	12,5	10,4	11,7	13,8	12,4
Totaal gemiddelde . . .	13,3	12,9	13,1	15,2	14,4

De voorraden in Groot-Britannië hebben in 1938 een minder regelmatig verloop vertoond. Groote inkeringen vonden in Maart en April plaats, in afwachting van de per 27 April verhoogde invoerrechten (van 4 tot 6 d. per lb. voor Britsche en van 6 tot 8 d. voor vreemde theeën). De zichtbare voorraden lieten in deze maanden een abnormaal sterke daling zien, in de daaropvolgende maanden gevolgd door een minder sterke afneming dan met het seizoenverloop zou overeenkomen. Het laagtepunt van de seizoenbeweging werd reeds op ultimo Mei bereikt in plaats van op ultimo Juli. De toeneming in de laatste vijf maanden van het jaar was sterker dan normaliter in deze periode het geval is.

Theevoorraden in Groot-Britannië op ultimo der maand (in miljoenen lbs.).

Jaar	Jan.	April	Mei	Juli	Sept.	Dec.
1934	291	260	242	231	256	302
1935	304	277	255	238	240	265
1936	272	238	229	207	221	236
1937	226	148	149	131	150	217
1938	228	168	162	170	190	243

Als geheel genomen is de statistische positie gedurende 1938 verslechterd. Dat dit niet sterker in het prijsverloop tot uiting is gekomen, vindt in hoofdzaak zijn verklaring in het feit, dat in tijden van internationaal-politieke moeilijkheden de handel bereid is grootere stocks te aanvaarden dan onder normale omstandigheden het geval zou zijn.

Een tweede oorzaak voor het betrekkelijk gunstige prijsverloop ligt in de verminderde betekenis van de „out-

siders". De toeneming van de uitvoeren uit de restrictielanden is n.l. ten deele door lagere exporten van de niet-restringerende landen gecompenseerd.

Wereldexport van thee (in miljoenen lbs.).

Landen	1934	1935	1936	1937	1938
Britsch-Indië	336,1	329,0	313,8	330,7	351,6
Ceylon	218,7	212,2	218,2	213,7	235,7
Nederlandsch-Indië	141,6	144,7	153,4	147,1	158,4
Totaal restringerende landen	696,4	685,9	685,4	691,5	745,7
China	103,8	84,1	82,2	89,6	91,8
Japan	31,8	37,2	36,2	54,2	37,0
Formosa	20,4	19,7	21,1	23,1	22,5
Indo-China	2,8	2,6	2,9	4,4	4,2
Afrika	7,5	11,5	16,4	19,5	21,2
Totaal niet restringerende landen	166,3	155,1	158,8	190,8	176,7
Totaal-generaal	862,7	841,0	844,2	882,3	922,4

Voor China heeft de Japansche afsluitingspolitiek in den aanvang van het jaar een rem gelegd op de thee-exporten, doch later zijn groote hoeveelheden Chineesche thee via Hongkong ter verscheping gekomen. Het is evenwel de vraag of deze afvoerweg duurzaam geopend zal blijven. De hooge Japansche thee-productie van 1937, die in hoofdzaak het gevolg was van een door de hoge prijzen gestimuleerd systeem van groven pluk, is in 1938 door een zwaren terugslag gevolgd. De exporten uit Formosa zijn slechts weinig gedaald. De Formosaansche zwarte theeën werden echter in 1938, wegens haar weinig in den smaak vallende kwaliteit, in haar voornaamste afzetgebieden sterk teruggedrongen, waardoor deze voor een groot deel naar Mandsjoekwo en Kwantung moesten worden verscheept; in deze gebieden schijnen belangrijke onverkochte partijen van dit product te liggen. Dat door dit alles de positie van de restringerende landen op de wereldmarkt aanmerkelijk is versterkt, behoeft geen betoog.

Het zichtbare verbruik heeft zich niet kunnen handhaven op het hooge peil van 1937. Ondanks het feit, dat het in Europa gunstig werd beïnvloed door voorraadvorming uit vrees voor oorlog, daalde de absorptie van dit werelddeel van 548 miljoen lbs. in 1937 tot 543 miljoen in 1938. Amerika, dat steeds wisselvallige absorptiecijfers te zien geeft was voor 1938 als geheel genomen bijzonder laag. In Azië, Afrika en Australië vertoonde het verbruik echter een kleine stijging.

Verbruik van geëxporteerde theeën (in miljoenen lbs.).

Landen	1934	1935	1936	1937	1938
Groot-Britannië	430,5	441,5	438,2	434,6	431,8
Nederland	21,9	25,2	22,4	22,2	24,0
Ierland	22,8	22,8	21,9	24,0	22,5
Rusland	56,9	52,1	27,0	33,5	29,0
Overig Eur. Continent . .	30,7	31,9	32,0	33,5	35,5
V. S. van Amerika	74,0	85,1	80,7	93,3	80,8
Canada	38,1	34,7	39,2	39,6	37,2
Overig Amerika	11,5	14,6	13,3	16,0	13,6
Azië	37,1	34,8	47,3	45,3	47,2
Afrika	60,8	64,6	69,0	74,6	78,6
Australië, Nieuw-Zeeland en Oceanië	55,4	56,2	58,0	57,4	59,9
Importen in productie-landen	8,5	9,1	8,3	7,8	7,2
Totaal	848,2	872,6	857,3	881,8	867,3

In Nederlandsch-Indië trad een nieuwe theerestrictiewetgeving op 1 April 1938 in werking. De beginselen, die tijdens de eerste restrictieperiode hadden gegolden, zijn daarbij in hoofdzaak van kracht gebleven. Zoo bleven het voor de ondernemingen gevolgde licentiestelsel en het stelsel van geregistreerden opkoop voor de bevolking en kleinlandbouwers gehandhaafd, terwijl ook in de bestaande verdeling van het exportquotum over thee uit ondernemingsblad en thee uit opkoopblad in een verhouding van 9 : 2 geen wijziging is gebracht. Wel bevat de nieuwe wetgeving een element van consolidatie. Als beginsel is n.l. aangenomen, dat rechthebbend op een standaardproductie diegenen zijn, die op 1 Januari 1938 over licenties voor thee uit ondernemingsblad resp. thee uit opkoopblad beschikten, van welken regel slechts in uitzonderingsgevallen kan worden afgeweken. Voorts is in afwijking van de oude wetgeving bepaald, dat thee-ondernemingen zonder eigen fabriek principieel aan een vermindering van haar standaardproductie zullen zijn onderworpen. Tenslotte is een saneeringsmogelijkheid van het productie-apparaat geopend door een duurzame overdracht van de toegewezen licentiehoeveelheid tusschen de ondernemingen toe te staan.

De uitvoering van de nieuwe restrictiewetgeving leidde allereerst tot een herziening van de standaardproducties der ondernemingen, op grond van de indiening van juiste meetkaarten. Met dezen arbeid is men nog niet geheel gereed gekomen, aangezien niet alle meetkaarten ter beschikking zijn. Het totaal van de standaardproducties voor thee uit ondernemingsblad is voor 1938/39 voorlopig gesteld op 192.620.873 hkg (tegen 190.671.535 hkg in 1937/38). Enkele kleinere ondernemingen, die zich in de eerste restrictieperiode niet of te laat hadden opgegeven, werden thans als zoodanig erkend, terwijl verder enkele gelijkstellingen van bevolkings- en kleinlandbouwersaanplantingen met ondernemingsaanplantingen plaatsvonden of in voorbereiding zijn. Het interne restrictiepercentage beliep voor 1938/39 rond 38% tegen 41% in 1937/38.

Ondanks deze zware interne restrictie, is de situatie in de ondernemingscultuur gunstig gebleven. De dagverdiensten in den pluk en de sortatie handhaafden zich dan ook op het in het vierde kwartaal van 1937 bereikte peil, dat rond 20% boven dat van vóór de depreciatie ligt. De dagloonen in de theefabrieken, die in 1937 nagenoeg niet waren gestegen, werden in den loop van 1938 eenigszins verhoogd.

Wat de bevolkings- en kleinlandbouwerscultuur betreft, zijn de normale producties van alle kleinlandbouwers herzien aan de hand van hernieuwde taxaties van alle perceelen, terwijl voorbereidingen werden getroffen om in 1939 te komen tot een kaartering van het geheele bevolkingsareaal, gepaard gaande met een vaststelling van individueele normale producties. Enkele opkoopfabrieken, die zich in de eerste restrictieperiode te laat hadden aangemeld, werden thans als zoodanig erkend en in het stelsel van geregistreerden opkoop ingedeeld.

De opkooprijzen van bevolkings- en kleinlandbouwersblad bleven door middel van de „redelijke prijsregeling” met eenige verschuiving aan de wereldmarktprijzen vastgekoppeld. In het begin van het jaar werd bij den opkoop 3,8 à 3,9 cent per hkg natblad betaald. Deze prijs steeg langzaam tot 4,0 à 4,1 cent, welk peil tot November ongeveer behouden bleef. December gaf een daling te zien tot 3,8 cent. Het jaargemiddelde bedraagt rond 4,0

cent tegen 4,5 cent in 1937. Deze prijsvermindering werd ten deele gecompenseerd door den grooteren afzet. De totale inkomsten uit den verkoop van theeblad beliepen daardoor voor de bevolking nog ca. 4,4 miljoen gulden tegen 4,8 miljoen in 1937 en 3,3 miljoen in 1936. De welvaart heeft in de theedistricten dan ook weinig geleden.

KinarestRICTIE.

In het Jaarnummer over 1937 werd medegedeeld, dat de Commissie, belast met de vaststelling van de standaardproducties der ondernemingen van de eerste en tweede groep, niet tot een bevredigend resultaat kon komen, in hoofdzaak als gevolg van het feit, dat over de producties van kina-aanplantingen bij normale exploitatie onvoldoende concrete gegevens ter beschikking stonden. In dit verband werd een speciaal opbrengst- en dunningsonderzoek in de kinatuinen ingesteld, welk onderzoek leidde tot het samenstellen van normale bast-productieschalen. Vervolgens is overgegaan tot een tuinsgewijze inventarisatie van de ondernemingen. De daarmede verbonden werkzaamheden zullen omstreeks medio 1939 zijn beëindigd, waarna de standaardproducties voor de geheele tienjarige restrictieperiode zullen worden vastgesteld.

In afwachting daarvan konden voor 1938 de maximum-uitvoerhoeveelheid en het restrictiepercentage niet worden bepaald, zoodat men zich — evenals in 1937 — heeft moeten beperken tot de uitgifte van voorloopige licenties, die naderhand zullen worden gecorrigeerd.

De officieele kinineprijs is in 1938 ongewijzigd gebleven op f 34,50 per kg zwavelzure kinine. De afzetraming voor de ondernemingen van de eerste groep werd gesteld op 614.000 kg kinine-aequivalent. De licentie-uitgifte is echter grooter geweest, o.a. in verband met de omstandigheid, dat in 1937 een verhooging van de afzetraming met rond 66.000 kg te laat bekend werd om haar nog in de licentie-uitgifte van dat jaar tot uitdrukking te brengen; voor deze hoeveelheid werden derhalve in 1938 licenties uitgegeven.

De verstrekking van voorloopige licenties bedroeg daardoor in 1938 voor de drie producentengroepen tezamen 715.487 kg tegen 668.470 kg in 1937 en 815.456 kg (definitieve) licenties in 1936.

De situatie in de cultuur is weinig veranderd. De oogst-dagverdiensten vertoonden in de eerste helft van het jaar eenige stijging en kwamen daardoor rond 10% boven het peil van 1937. De bereiding-dagloonen bleven praktisch onveranderd.

De uitvoer van bast is in 1938 toegenomen, de leveringen aan de Bandoengsche Kininefabriek verminderden echter. De kinine-export liep iets terug.

Uitvoer van kinabast en kinine (in tonnen van 1000 kg).

Jaar	Kinabast			Kinine en kininezouten
	Java	Sumatra	Totaal	
1934	5.297	1.121	6.418	51
1935	5.468	1.031	6.499	102
1936	7.466	1.545	9.011	192
1937	5.561	784	6.345	208
1938	6.062	895	6.957	182

(Samengesteld door den Dienst van den Landbouw).

Mijnbouw in 1938.

Tin.

Aangezien 1937 voor de wereldconsumptie van tin een recordjaar betekende, kon worden verwacht, dat er groote kans bestond op een reactie. Dat de teruggang van het verbruik en daarmee de beperking der export-quota zoo groot zou zijn als 1938 heeft te zien gegeven, is echter niet te voorzien geweest.

De wereldconsumptie van tin liep van 198.700 long tons in 1937 terug tot 151.600 long tons in 1938, hetgeen in hoofdzaak is toe te schrijven aan het verminderde verbruik in Amerika, Rusland en Engeland, in welke landen de tinconsumptie respectievelijk 35.940 tons, 8.950 tons en 7.680 tons lager was dan in 1937.

Het voor de bij de internationale tinrestrictie-overeenkomst aangesloten landen bepaalde productie-quotum moest in verband met den teruggang van het verbruik van gemiddeld 107½% in 1937 worden teruggebracht tot gemiddeld 53¾% in 1938, in welk laatste cijfer is begrepen de inbreng voor de in het afgelopen jaar gevormde „bufferpool” van gemiddeld 5%. Hierbij dient te worden opgemerkt, dat per ultimo 1937 in enkele aangesloten productielanden een uitvoerachterstand bestond, welke voor de eerste helft 1938 grotendeels aan de landen, welke aan hun uitvoerverplichtingen hadden voldaan, als extra-quotum in verhouding tot hun standaardproductie werd toegewezen. Bovendien werd ingaande 1 Juli 1938 de standaardtonnage voor Malakka en Nederlandsch-Indië, voor den verderen duur der restrictie-overeenkomst met 7½% verhoogd. Het percentage voor de productie in 1938 heeft derhalve betrekking op een hooger grondgetal dan voor 1937 gold; teruggerekend op de basis voor dat jaar zou de productie 59¾% hebben bedragen.

De tinprijs bleef in de eerste maanden van het jaar, behoudens enkele lichte fluctuaties, vrijwel constant op een niveau van gemiddeld £ 183½, zakte eind Maart scherp in en bereikte in Mei het laagste punt van £ 153,3.

Door drastische quotumverlaging en de vorming van een „bufferpool” trad herstel in en konden de noteeringen geleidelijk verbeteren, waardoor in November een gemiddelde prijs van £ 214 werd bereikt, welke in December nog een fractie verbeterde tot gemiddeld £ 214,6.

De voornaamste cijfers, betrekking hebbende op tin, ontleend aan het Statistical Bulletin van het I.T.C., zijn in onderstaand overzicht opgenomen.

	1938 (voorl. cijfers)	1937	1936	1935	1934
Wereldproductie l.t. . .	148.100	208.300	180.100	147.100	115.200
Wereldconsumptie l.t.	151.600	198.700	159.800	149.300	123.100
Zichtbare voorraden per ulto. Dec. l.t. . .	29.494	25.711	22.695	13.841	17.107
Gemidd. prijs	£ 190	£ 242	£ 205	£ 226	£ 230

De tinproductie van Nederlandsch-Indië bedroeg in tonnen van 1000 kg (metaal) :

	1938 (voorl. cijfers)	1937	1936	1935	1934
Banka	15.564	23.455	18.221,18	10.837,63	11.933,19
Billiton	10.501	13.928	10.940,37	8.358,25	7.212,03
Singkep	1.655	2.363	2.026,40	1.273,17	823,95
Inl. ontginningen . . .	17	14	33,33	38,72	26,55
Totaal	27.737	39.760	31.221,28	20.507,77	19.995,72

Steenkolen.

De vraag naar steenkolen in de Oostersche havens, welke in 1937 bijzonder groot was, vertoonde in 1938 eenigen teruggang. Dat de afzet van de meest gebruikte kwaliteiten in het afgelopen jaar niettemin zeer bevredigend is geweest, vindt zijn oorzaak in het sterk verminderde aanbod van Japansche kolen, welke tengevolge van het Japansch-Chineesche conflict, niet in voldoende hoeveelheden konden worden aangevoerd. Dit uitte zich o.a. in een aanzienlijk hooger export van Nederlandsch-Indische steenkolen, speciaal naar Hongkong en de Philippijnen.

Zuid-Afrika kon, in tegenstelling met 1937, weder aan alle aanvragen voldoen. Deze omstandigheid, gepaard aan de daling der chartervrachten, deed de kolenprijzen in het Oosten geleidelijk inzakken, zoodat aan het einde van 1938 de noteeringen 10 à 15% lager waren dan in het begin van dat jaar.

Konden de Landssteenkolenmijnen in 1937 van de verbetering niet ten volle profiteren, doordat het grootste deel der productie aan Gouvernementsdiensten en vaste afnemers was voorverkocht, dezelfde omstandigheid had voor 1938 tot resultaat, dat de uitkomsten slechts in geringe mate door de prijsdaling werden beïnvloed.

De gemiddelde opbrengst in 1938 van Oembilinkolen op de afscheephaven bedroeg f 7,95 per ton tegen f 6,42 in 1937. Die van Boekit Asam-kolen bedroeg resp. f 7,66 en f 5,87 per ton.

De afzet der beide Gouvernements Steenkolenmijnen bedroeg in de laatste drie jaren (in tons van 1000 kg) :

	1938	1937	1936
Oembilin	490.000	434.000	380.000
Boekit Asam	416.000	398.000	320.000
	906.000	832.000	700.000

hetgeen voor de jaren 1937 en 1938 ten opzichte van 1936 een vooruitgang betekent van respectievelijk 19% en 29%.

Hier volgt een overzicht van de bruto-productie, invoer en uitvoer van steenkolen in Nederlandsch-Indië over de laatste drie jaren :

Steenkolenproductie van Ned.-Indië, in tonnen van 1000 kg.

Ontginning	1938 (voorl. cijfers)	1937	1936
Oembilin.....	516.825	463.317	400.990
Boekit Asam.....	455.957	433.027	338.292
Totaal Gouvernement..	972.782	896.344	739.282
O.B.M.....	127.008	83.664	76.214
Loa Boekit.....	32.988	33.540	29.936
Loa Teboe.....	14.849	22.689	20.378
Toeajan.....	6.307	749	—
Rantau Pandjang.....	279.300	303.450	253.400
Inl. ontg. Doesoelanden..	21.400	30.000	26.133
„ „ Poeloe Balang ..	—	100	90
„ „ W.-Koetei.....	2.013	2.000	1.763
Totaal particulieren....	483.865	476.192	407.914
Totaal-generaal.....	1.456.647	1.372.536	1.147.196

Invoer van buitenlandse steenkolen (incl. bunkerkolen) in Ned.-Indië, in 1000 tonnen.

Herkomst	1938	1937	1936	1935	1934	1933
Engeland.....	12,2	18,6	1,5	1,8	2,3	4,3
Duitschland.....	30,—	20,4	15,1	11,6	8,3	14,6
Zuid-Afrika.....	84,5	151,9	194,5	171,9	161,9	99,4
V. S. v. Amerika..	—	3,8	—	—	—	—
Japan.....	—	—	1,—	—	1,5	7,—
China.....	—	13,8	—	—	—	—
Australië.....	47,5	21,2	32,8	22,7	33,—	13,6
Br.-Indië.....	8,6	15,1	—	—	—	—
Elders.....	3,3	3,9	3,9	1,5	0,7	2,—
Totaal.....	186,1	248,7	248,8	209,5	207,7	140,9

Uitvoer van inheemsche ladingkolen naar het buitenland, in 1000 tonnen.

Bestemmingen	1938	1937	1936	1935	1934	1933
Singapore/Penang..	128,—	195,2	127,2	118,6	113,8	113,6
Siam.....	30,3	13,4	15,7	15,—	13,5	7,3
Indo-China.....	1,7	9,—	7,7	10,5	5,8	8,2
Hongkong.....	108,1	52,3	50,—	69,6	81,5	111,5
China.....	—	—	—	2,1	—	7,3
Philippijnen.....	29,6	—	—	—	2,1	5,—
Elders.....	8,5	—	0,3	0,6	0,6	—
Totaal.....	306,2	269,9	200,9	216,4	217,3	252,9

Uitvoer van inheemsche bunkerkolen, in 1000 tonnen.

	1938	1937	1936	1935	1934	1933
Tolgebied.....	39,3	19,2	19,1	18,—	12,9	9,2
Sabang.....	21,7	20,3	26,1	18,4	11,3	12,6
Totaal.....	61,—	39,5	45,2	36,4	24,2	21,8

Aardolie.

De productie van ruwe olie in Nederlandsch-Indië steeg in het vorige jaar wederom boven de recordproductie van 1937 en bereikte het cijfer van 7.397.774 kgton.

Hierdoor bleef Nederlandsch-Indië de vijfde plaats onder de wereldproducenten van aardolie bezetten met naar schatting 2,8% der wereldproductie.

Ruwe olieproductie van Ned.-Indië, in tonnen van 1000 kg.

Gebied	1938 (voorl. cijfers)	1937	1936
Java en Madoera.....	933.595	960.125	499.097
Palembang.....	2.747.023	2.784.448	2.761.711
Djambi.....	1.010.713	885.832	663.054
Sum. Oostkust.....	198.158	189.226	141.615
Atjeh en Onderh.	706.942	630.631	548.330
Oost-Borneo.....	984.685	1.005.781	1.028.506
Tarakan.....	735.098	733.619	740.003
Boenjoe.....	—	207	5.036
Ceram.....	81.560	72.139	50.446
	7.397.774	7.262.008	6.437.798

Samengevat naar de verschillende eilanden.

	1938	%	1937	%	1936	%
Java en Madoera..	933.595	12,6	960.125	13,2	499.097	7,8
Sumatra.....	4.662.836	63,—	4.490.137	61,8	4.114.710	63,9
Borneo, Tarakan en Boenjoe....	1.719.783	23,3	1.739.607	24,—	1.773.545	27,5
Ceram.....	81.560	1,1	72.139	1,—	50.446	0,8
	7.397.774	100	7.262.008	100	6.437.798	100

De productie werd verkregen door de volgende Maatschappijen:

Bataafsche Petroleum Mij.	4.292.701	kgt of	58,0%
Ned. Koloniale „ „	1.990.767	„ „	26,9 „
Ned. Ind. Aardolie „ „	1.114.306	„ „	15,1 „

Hiervan werden 695.645 kgton ruwe olie rechtstreeks als stookolie verkocht, terwijl 6.620.299 kgton ter verwerking naar de raffinaderijen werden afgevoerd. Deze verwerking leverde de navolgende hoeveelheden producten op:

benzine.....	1.850.927	kgton
vliegbenzine.....	401.381	„
white spirit.....	58.211	„
kerosine.....	931.248	„
residu, solar- en dieselolie.....	2.792.748	„
smeeroliën.....	25.138	„
impregneerolie.....	17.197	„
paraffine, was en ceresine.....	78.028	„
asfalt.....	24.683	„
overige producten.....	240.744	„
verliezen.....	199.994	„

Goud en zilver.

De gemiddelde goudprijs per kg bedroeg f 2.033,89 tegen f 2.020,17 in 1937, terwijl deze prijs voor het zilver f 24,64 tegen f 25,60 in 1937 beliep.

De verhoogde activiteit in de goudwinning h.t.l. bleef in 1938 bestaan. De mijn Lebong Simpang van de Mijnbouw Maatschappij „Redjang Lebong" kwam in het begin van verslagjaar in productie.

De goud- en zilverproductie van Ned.-Indië bedroeg als volgt, in kg metaal.

Terrein of Maatschappij	1938 (voorl. cijfers)		1937		1936	
	goud	zilver	goud	zilver	goud	zilver
Simau	1.223,1	15.012,2	1.201,5	13.529,3	1.315,5	16.254,1
Redj. Lebong .	292,1	1.612,3	65,4	376,7	483,-	2.899,7
Goenoeng						
Aroem	178,7	1.275,5	185,4	1.558,1	205,7	1.406,9
MoearaSipongi	229,3	104,-	156,6	71,2	114,3	45,-
Bengkalis	315,3 ¹⁾	—	57,8	0,8	—	—
Seloebat	5,9	—	16,1	4,-	37,6	—
BoedoekSerantak	68,6	3,5	10,-	0,4	20,1	0,6
Tapaibekin	15,3	5,2	15,2	5,5	11,6	4,6
Pandan	15,8	4,8	—	—	—	—
Overige conc. en vergunn.	2,5	—	0,9	—	—	—
Inl. ontg.						
W.-Borneo.	15,5	—	30,-	—	28,5	—
Inl. ontg. Z.-O.-Borneo .	14,8	—	15,-	—	13,4	—
Totaal	2.376,9	18.017,5	1.753,9	15.546,-	2.229,7	20.610,9

Andere delfstoffen.

In 1938 werd voor het eerst een groote partij nikkelerts voor een proefverwerking in Duitschland door de Oost Borneo Maatschappij van hare opsporingsvergunningsterreinen nabij Kolakka (Celebes) verzonden.

De hieronder volgende staat geeft de producties van de *voornaamste* overige delfstoffen in Ned.-Indië, in kgtonnen, over de laatste jaren.

Product	1938 (voorl. cijfers)	1937	1936
Asfaltkalksteen	6.224	2.199	6.382
Bauxiet	245.354	198.970	133.731
Fosfaat	33.113	25.998	11.417
Mangaanerts	9.687	8.493	8.619
Monaziet	393	370	668
Nikkelerts	20.000	20	—
Zwavel	15.757	12.400	10.078

(Samengesteld door het Hoofdkantoor van den Dienst van den Mijnbouw).

1) Bovendien nog 646 gram platina.

De Industriele Productie in 1938.

I. ALGEMEEN OVERZICHT.

Aan den invloed van de algemeene conjunctuur, welke in vergelijking met 1937 een inzinking vertoonde, vermocht ook de Nederlandsch-Indische industrie zich niet geheel te onttrekken. Op het hierdoor ontstaan verlaagd productie- en prijsniveau — hetwelk overigens gemiddeld aanzienlijk boven dat van 1936 bleef — kon de nijverheid zich echter over het algemeen goed handhaven.

Kleine nijverheid.

De productie der klein-nijverheid wordt naar voorloopige schatting 12% lager geraamd dan die in 1937. Naast de hierboven genoemde algemeene oorzaak, welke leidde tot vermindering van de koopkracht, is deze teruggang mede toe te schrijven aan den invloed van de met oogstresultaten enz. samenhangende seizoensconjunctuur, welke in 1938 niet immer gunstig werkte, een omstandigheid, waarvan sommige hiervoor zeer gevoelige bedrijfstakken, zooals de batikindustrie, den terugslag ondervonden. Ook de afname van bevolkingsnijverheidsproducten door de Buitengewesten onderging een vermindering.

Niettegenstaande deze reactie in 1938, blijft het algemeen aspect der klein-nijverheid bemoedigend, mede als gevolg van stimulerende factoren van diversen aard, welke tot de versteviging van haar positie medewerken; in de eerste plaats de verbeterende verkeersmogelijkheden, waardoor de voor den klein-nijvere bereikbare consumentenkring steeds meer wordt verruimd, voorts de verhooging van het ontwikkelingspeil der bevolking als gevolg van het goede school- en vakonderwijs, waardoor ook de nijverheidsvoorlichting een vruchtbaarder bodem vindt, terwijl tenslotte het bevolkings-acres steeds meer inheemschen dwingt, naar een werkkring buiten het tani-bedrijf om te zien.

Betreffende de werkzaamheden van de Stichting „Fonds voor de Kleine Nijverheid” kan het volgende worden medegedeeld.

a. Naar het product van het aardewerkbedrijf te Bandjarnegara bestond toenemende vraag, in verband waarmee besloten werd tot uitbreiding van de oven-capaciteit. Te Plered werd eveneens een aardewerkbedrijf opgericht met een geprojecteerde productiecapaciteit van ongeveer 20.000 kg per jaar.

b. De in 1937 aangevangen proeven, gericht op het verkrijgen van blanke klappervezel, geschikt voor ver spinning tot tapijtgaren, leidden tot een gunstig resultaat. In verband hiermede werd in Pengasih (Jogjakarta) een cocosgaren-twijnderij opgericht met een outillage van 20 twijnmachines, welke zal worden uitgebreid tot 100 machines. Ten behoeve van de vezelvoorziening van deze fabriek werden te Imogirih, Serang, Klegèn en Pengasih rotingbakken gebouwd, waar de van de bevolking opgekochte klapperbolsters volgens het gevonden procédé worden bereid. Voor den afscheep van de productie van Pengasih is te Tjilatjap een vezelpers in bedrijf gesteld.

c. De pannenbakkerijen te Tjitjalengka, welke eind 1937 in aanbouw waren, kwamen gereed, waarna met proefwerkzaamheden werd begonnen. Naar verwachting zal het bedrijf in 1939 op volle capaciteit komen te werken.

d. De organisatie van de steenbakkers aan de Brantasrivier, waarmede in 1937 een aanvang is gemaakt, werd met bevredigend resultaat voortgezet en leidde tot uitbreiding van het aantal aangeslotenen. Het gelukte den deelnemers zich uit de verkregen winsten geheel vrij van schulden aan opkoopters te maken en, zij het op bescheiden wijze, kapitaal te vormen.

e. De technische en financieele hulpverlening aan de meubelindustrie te Japara en Pasoeroean vond in 1938 voortgang, waarbij de perspectieven bevredigend mogen worden genoemd.

f. De in samenwerking met den Coöperatiedienst en de Algemeene Volkscredietbank te Leuwiliang (Buitenzorg) opgerichte 12 rubbersheets-fabriekjes bereikten in 1938 een gezamenlijken omzet van \pm 160 ton met een

waarde van f 57.500. De vooruitzichten van deze bevolkingsrubber-fabriekjes zijn gunstig.

g. De omzetten van de in Sidoardjo-Bangil en in Soekaboemi-Tjisaat opgerichte nijverheidscentrales, welke in desnijverheid vervaardigde half-producten, zooals landbouwgereedschappen, messen, lepels, vorken, enz. voltooiën, werden belangrijk opgevoerd. De centrales werkten in 1938 met winst.

h. De te Madjalaja opgerichte weefcoöperatie, omvatende een centrale garen-ververij en verkoopafdeeling, terwijl bezitters van ongeveer 60 machinale- en 800 handgetouwen in de coöperatie zijn vereenigd, boekte een bevredigend resultaat.

Door de Stichting werd in 1938 in totaal een bedrag van f 114.000 aan credieten verstrekt.

In 1938 werd voortgegaan met de besteding van de ten behoeve van de nijverheid uitgetrokken fondsen der Nederlandsche welvaartsbijdrage. Een gedeelte dezer fondsen werd aangewend voor de oprichting van bevolkingsbedrijven voor de verwerking (roting) van klappervezels, waarvan hierboven bereids melding werd gemaakt.

Verschillende maatregelen zijn in voorbereiding in het belang van de rationalisering der desa-weefnijverheid. Getracht wordt, coöperaties te vormen van daartoe gunstig gelegen inheemsche bedrijven, teneinde op deze wijze te geraken tot centralen garen-inkoop en gemeenschappelijke ververijen. De oprichting van centrale apprêteer- en finishing-bedrijven ligt in het voorplan.

Het ten behoeve van de bevordering van de rijststroozakken-weverij ingestelde onderzoek werd voortgezet en leidde tot de constructie van een weefgetouw, dat een behoorlijke productie geeft van rijststroozakken. Aangezien de hiermede vervaardigde zakken evenwel nog te zwaar bleken, worden de mogelijkheden tot verbetering van de werkmethode verder bestudeerd.

Na vele proefnemingen werden mattentoeustellen vervaardigd, welke in de omgeving van Madioen en Jogjakarta in de practijk werden beproefd. In verband met de hogere productie wordt met den aanmaak dier toestellen, ook voor andere centra van de bevolkingsmattenindustrie, voortgegaan.

Ter bevordering van den afzet van kunstnijverheidsproducten werden monstercollecties gezonden naar potentieele consumptie-gebieden in het buitenland, terwijl mede zorg werd gedragen voor vertegenwoordiging van de inheemsche kunst op binnen- en buitenlandsche tentoonstellingen (San Francisco).

De bevordering van de bevolkingsebbenhoutverwerking vond voortgang door opleiding van jongelui tot vervaardigers van verhandelbare voorwerpen uit dit materiaal in een opzettelijk voor dit doel ingerichte afdeeling van de ambachtsschool te Sasaran (Minahassa). In samenwerking met het Instituut voor de Zeevisscherij werd te Banoewangi als proefbedrijf een vischconserven-fabriek opgericht, waarin als nevenproducten vischmeel en vischolie zullen worden vervaardigd.

Fabrieksnijverheid (midden- en grootindustrie).

Waar de fabrieksindustrie overeenkomstig de algemeene conjunctuurlijn eenig terrein verloor, kan anderzijds worden gewezen op compensatie hiervan door vergrooten export, o.m. van zeep- en lederproducten. Margarine-, automobielen-, bier-, elektrische toortsen- en rijwielen-

fabrieken konden ook hun binnenlandschen afzet opvoeren. De rubberbanden-industrie breidde zich uit, mede in verband met de grootere vraag naar rubberbanden voor vrachtkarren. Voorts zijn uitbreidingen te vermelden in de metaal-, zeep- en margarine-industrie. Een aanvang werd gemaakt met den bouw van een groote fabriek voor rubberschoenen, voor welk artikel de belangstelling groeiend blijkt, terwijl een drietal kleinere bedrijven op dit gebied tot stand kwam.

In 1939 zal de te Bandoeng in aanbouw zijnde gasmaskerfabriek, tevens fabriek van technische rubberwaren, in bedrijf worden gesteld, evenals de tweede papierfabriek in het Probolinggosche.

De textielfabriek te Tegal werd vergroot, terwijl aldaar de eerste machinale spinnerij in aanbouw is. Voorts kan worden vermeld de oprichting van een roselle-zakkenfabriek te Panggoonredjo, van een chocoladewaren-fabriek te Soerabaia en een fabriek van kunstharsartikelen te Malang. Plannen voor vestiging van een cellulosefabriek en een aluminiumfabriek namen vasteren vorm aan, terwijl verschillende andere industriele projecten in voorbereiding zijn. Voor nieuwe vestigingen op nijverheidsgebied blijkt toenemende belangstelling van Nederlandsche zijde te bestaan.

II. AFZONDERLIJKE BEDRIJVEN.

A. Kleine Nijverheid.

Batiknijverheid.

De opleving van de batiknijverheid, waarvan het jaar 1937 getuigde, is gevolgd door een reactie, welke de productie heeft gebracht op een peil, niet ver beneden dat van 1936.

Overzicht van de doekconsumptie der batikkerijen
(in duizendtallen yards).

Jaar	Doekgrondstof		Totaal
	Cambric	Grey	
1926	108.440	14.102	122.542
1927	115.742	20.634	136.376
1928	120.160	15.500	135.660
1929	122.841	19.000	141.841
1930	103.119	14.990	118.109
1931	89.082	19.011	108.093
1932	87.548	25.394	112.942
1933	100.548	27.449	127.997
1934	85.549	38.918	124.467
1935	68.746	31.978	100.724
1936	100.800	32.400	133.200
1937	129.900	28.800	158.700
1938	96.200	23.800	120.000

De productie in 1938 aan kains, slendangs, enz. wordt op grond van het doekverbruik geschat op rond 2.680.000 codi (1 codi = 20 stuks). De waarde, welke deze hoeveelheid batik vertegenwoordigt, kan als volgt globaal in productie-componenten worden gespecificeerd:

doekgrondstof.....	f 20.415.000
andere grondstoffen en hulpmiddelen....	„ 5.004.000
loonen.....	„ 4.005.000
ondernemerswinst.....	„ 1.392.000
Totaal.....	f 30.816.000

De export van batiks van Java en Madoera naar het buitenland, vertoonde een geringen teruggang ten opzichte van 1937, doch bleef boven het exportcijfer van 1936.

Export van batiks naar het buitenland.

1936	368.491 kg of f 1.106.822
1937	424.942 kg of f 1.367.484
1938	378.708 kg of f 1.178.811

Textielnijverheid.

a. Desa-huisvlijt.

De desa-huisvlijt, voornamelijk gevestigd in Zuid-Midden-Java, Zuid-Celebes, Midden-Sumatra en de Soenda-eilanden heeft in het afgelopen jaar geen belangrijke wijzigingen ondergaan. Dit kan onder meer blijken uit den invoer van de garensorten no. 20 en no. 40, welke door dezen tak van nijverheid hoofdzakelijk worden verwerkt. In de Midden-Java-havens Semarang en Tjilatjap bedroeg deze invoer over de laatste drie jaren:

1936	692.265 kg
1937	1.304.613 „
1938	1.007.750 „

In de laatste jaren doet zich het verschijnsel voor, dat de in Midden-Java gevestigde kleine en middensoort nijverheid zich steeds meer toelegt op de vervaardiging van loerikstoffen, welke weefsels tot nog toe uitsluitend in de desa op primitieve kampong-getouwen (zonder automatische schietspoel) werden aangemaakt. In hoeverre een fabriekmatige vervaardiging van loeriks een gevaar oplevert voor de desa-huisvlijt, kan nog niet worden beoordeeld; het laat zich echter aanzien, dat in de naaste toekomst de met zulk een uiterst laag kostenpeil producerende desa-huisvlijt in het overgrote deel van de loerik-consumptie zal kunnen blijven voorzien.

b. De kleine handweef-nijverheid.

De groote uitbreiding van de kleine handweefnijverheid — uitgerust met moderne handgetouwen van het z.g. T.I.B. ¹⁾-model — kwam in het afgelopen jaar op Java tot stilstand. Slechts in enkele streken van de Buitengewesten, o.m. in Tapanoeli, had een verdere expansie plaats; hierbij betreft het een vervanging van de primitieve weeftoestellen door handgetouwen van het moderne type. Door de uitbreiding van de „Bedrijfsreglementering-weverijen 1935” op vrijwel de geheele sarong-industrie, kunnen slechts bedrijven, waarin minder dan 5 handgetouwen met één scheermolen staan opgesteld, thans zonder een van Overheidswege verleende vergunning worden opgericht. Van deze gelegenheid is echter een bescheiden gebruik gemaakt. Naar schatting zijn in het jaar 1938 slechts 150 van dergelijke handweverijen op Java opgericht, voornamelijk in het ressort Noord-Midden-Java, welke streek, naast de Bandoengsche hoogvlakte (Madjalaja), een belangrijk centrum is geworden van de kleine handweefnijverheid.

Over het algemeen zijn, zoowel voor de kleine nijverheid als voor de fabrieksindustrie, over welke laatste hieronder mededeelingen volgen, de financieele uitkomsten in vergelijking tot 1937, minder gunstig geweest. Een overschatting van het opname-vermogen van de sarongmarkt door den import-handel, zoomede de sterke ex-

pansie van het textielapparaat in het voorafgaande jaar, hebben in de eerste maanden van 1938 een overaanbod van sarongs geschapen, hetwelk door de markt niet kon worden verwerkt. Van grooten invloed op dezen gang van zaken zullen de groote voorraden in de tweede en derde hand zijn geweest. Omstreeks Mei trad een herstel van de markt in en de sarongs konden, zij het tegen lagere prijzen dan in 1937 konden worden bedongen, gereeden afzet vinden.

De omvang van de handsarongproductie in 1938 is te stellen op 253.000 corges.

Kostencomponenten

Grondstoffen	ca	70%	= f 3.205.000
Arbeidsloon	„	25%	= „ 1.137.500
Kapitaalskosten	„	5%	= „ 207.500
Totaal		100%	= f 4.550.000

Onderstaand staatje geeft een inzicht in de ontwikkeling van de handsarongweverijen. De cijfers betreffen het verloop van het totaal aantal van de bedrijven, welke uitgerust zijn met weefgetouwen met automatische schietspoel.

	Totaal aantal weverijen	Totaal aantal handgetouwen (TIB-model)	Totaal aantal machinale getouwen	Percentage handgetouwen
Begin 1930	19	517	44	85
„ 1931	31	524	44	92
„ 1932	54	777	44	95
„ 1933	89	1.299	46	97
„ 1934	109	1.622	258	86
„ 1935	167	3.919	414	90
„ 1936	177	4.376	668	87
„ 1937	1.123	11.994	2.013	86
„ 1938	± 2.000	± 25.000	± 4.600	± 84

c. De handspin-nijverheid.

In de regentschappen Demak en Pati, waar van oudsher van de aldaar gewonnen katoenen garens worden gesponnen, zijn thans proeven ingezet, teneinde tot een meer rendabele verwerking van katoengrondstof te komen. Aangezien met de eenvoudige handspinnewielen slechts de grovere garens kunnen worden gesponnen, zijn dergelijke garens slechts bruikbaar voor de vervaardiging van grove doeken. Naar het zich laat aanzien, zijn deze garens geschikt voor de vervaardiging van dweilen, welk product meer opbrengt, dan indien de garens in eigen huishouding voor weefsels worden verbruikt. Door tusschenkomst van de binnenlandsche handels- en nijverheidsvoorlichtingsdiensten wordt thans getracht voor genoemd artikel een afzet te vinden.

Vlechnijverheid.

Agelvlechterijen.

De agelmatten-vlechterij in het centrum Koelon Progo (Gouvernement Jogjakarta) kon, zooals blijkt uit het volgende overzicht, zich niet geheel op het niveau van 1937 handhaven.

1) T.I.B. = Textielinrichting Bandoeng.

1934	50 ton
1935	83 „
1936	100 „
1937	141 „
1938	115 „

Pandan- en mendongmattenvlechterijen.

Deze tak van nijverheid kon zich geleidelijk verder ontwikkelen.

Onderstaande vergelijkende cijfers van de belangrijkste afvoerplaatsen illustreeren het verloop.

Station van afvoer	Vervoerde hoeveelheid in kg		
	1936	1937	1938
Tjaroeban bij Madioen . . .	376.247	394.770	422.270
Sedajoe bij Jogjakarta. . . .	24.200	67.400	76.250

Pandan- en bamboehoeden.

De productie in dezen tak van nijverheid, welke in hoofdzaak op export is aangewezen, heeft zich in 1938 niet op het peil van vorige jaren kunnen handhaven. De lagere exportcijfers houden voornamelijk verband met de verminderde belangstelling in het buitenland voor pandanhoeden.

Pandanhoeden (split en n.a.g. soorten):

1934	19.818.429 stuks met een waarde van	f 800.330
1935	8.859.374 „ „ „ „ „ „	417.103
1936	16.762.952 „ „ „ „ „ „	454.295
1937	16.575.288 „ „ „ „ „ „	458.299
1938	12.244.038 „ „ „ „ „ „	347.564

Bamboehoeden:

1934	2.270.790 stuks met een waarde van	f 144.751
1935	2.995.755 „ „ „ „ „ „	152.349
1936	2.585.892 „ „ „ „ „ „	122.405
1937	3.331.676 „ „ „ „ „ „	161.651
1938	2.924.699 „ „ „ „ „ „	157.174

Prijsverloop:

Pandan splithoeden (per stuk):	
1935	11,3 cent
1936	9,6 „
1937	11,7 „
1938	14,56 „

Gewone pandanhoeden:

1935	2,6 cent
1936	2,2 „
1937	2,3 „
1938	1,96 „

Bamboehoeden:

1935	5,8 cent
1936	4,3 „
1937	5,0 „
1938	5,34 „

Pajoengnijverheid.

De productie van pajoengs in het centrum Tasikmalaja bleef vrijwel stationnair op het hooge in 1937 bereikte niveau. In het centrum Djoewiring (Klaten) steeg de productie met bijna 100%.

Jaar	Geschatte productie in stuks	
	Tasikmalaja	Djoewiring
1934	330.000	—
1935	521.250	—
1936	1.005.000	—
1937	1.511.250	180.000
1938	1.450.000	348.000

Houtbewerking.

Zoals uit onderstaand staatje blijkt, is de desa-meubelnijverheid in Japara in omvang aanmerkelijk teruggelopen, hetgeen te wijten is aan moeilijkheden, welke door plaatselijke stijging van de houtprijzen werden ondervonden. Daarentegen vertoonde de bedrijvigheid in Pasoeroean een aanzienlijke opleving.

Centrum	Landtransport (Java-afzet) waarde in gld.		Zeetransport (Buitengewesten-afzet) waarde in gld.	
	1937	1938	1937	1938
Japara	39.710	27.708	163.919	82.342
Pasoeroean	59.425	141.235	54.492	34.280
Totaal	99.135	168.943	218.411	116.622

Tabakverwerkingsnijverheid (strootjes, handwerksigaretten en sigaren).

De uit de opbrengsten van den tabaksaccijns afgeleide productiecijfers van strootjes en handwerksigaretten geven een beeld van den groei dezer industrie.

Kleinhandelswaarde, in miljoenen guldens.

Jaar	Strootjes	Handwerksigaretten	Sigaren
1933	14,2	1,-	
1934	13,2	1,4	
1935	11,9	3,4	
1936	13,8	4,5	
1937	16,9	8,8	3,5
1938	17,6	10,4	3,2

In vergelijking met 1937 nam de productie van strootjes dus toe met ongeveer 4%, die van handsigaretten met ongeveer 18%.

In onderstaanden staat zijn de totale omzetten van handwerksigaretten, strootjes en sigaren in productiecomponenten ontleed.

Tabaks-industrie (handnijverheid) in guldens.

Productie componenten	Hand-sigaretten	Strootjes	Sigaren
Tabak en bijmenging 1937	ca 2.059.000	ca 4.415.000	ca 861.000
„ „ 1938	„ 2.418.000	„ 4.596.000	„ 756.000
Papier (Klobot) 1937	„ 657.000	„ 1.103.000	„ 255.000
„ „ 1938	„ 771.000	„ 1.149.000	„ 241.000
Loon 1937	„ 1.420.000	„ 3.683.000	„ 552.000
„ „ 1938	„ 1.667.000	„ 3.835.000	„ 522.000
Accijns, reclame, distributie, ondernemers-winst, enz 1937	„ 4.740.000	„ 7.771.000	„ 1.844.000
„ „ 1938	„ 5.565.000	„ 8.096.000	„ 1.741.000
Totaal 1937	„ 8.876.000	„ 16.972.000	„ 3.512.000
„ 1938	„ 10.421.000	„ 17.676.000	„ 3.260.000

Prauwenbouw.

De prauwenbouw wordt langs de geheele Noordkust van Java beoefend, zoowel onder Europeesche als onder inheemsche leiding. In 1938 stonden onder Europeesche leiding 23 scheepstimmerwerven met een totaal houtverbruik van rond 10.000 m³. Een groot aantal onder inheemsch beheer staande scheeps werven is verdeeld over een 15-tal centra, waar in 1938 ongeveer 7.000 m³ hout werd verwerkt. Het aantal prauwen, dat door deze inheemsche bedrijven jaarlijks wordt gebouwd, bedraagt volgens een globale raming 1100 à 1200 stuks.

B. Fabrieks nijverheid.

Metaalbewerkings-industrie.

Machinefabrieken en constructie-ateliers.

De bedrijvigheid in de machinefabrieken en constructie-werkplaatsen kan gedurende het afgelopen jaar zeer bevredigend worden genoemd. Onder meer staat dit in verband met de belangrijke Gouvernementssteunorders, welke bij de Indische metaalnijverheid konden worden geplaatst; speciaal verdienen vermelding de opdrachten tot den bouw van tal van vliegtuigloodsen en verdere benodigdheden voor de defensie, alsmede bruggenbouw voor de S.S. De voor de uitvoering der Gouvernementssteunorders benodigde steunbedragen vertegenwoordigen gedurende het jaar 1938 slechts een zeer klein gedeelte van het totaal-bedrag ($\pm 2\frac{1}{2}\%$).

Scheepsbouw-industrie.

Ook de scheepsbouw ondervond een stimulans door belangrijke orders van particuliere zijde, waarbij genoemd mag worden de bouw van een tinbaggermolen voor het Banka-tinbedrijf door de Droogdok Mij. te Soerabaia in samenwerking met een Nederlandsche werf.

Metaalwaren-, blik- en emballage-industrie.

De fabrieken van dezen bedrijfstak kunnen eveneens op een gunstig jaar terugzien.

Rijwiel-industrie.

De productie van rijwielen ontwikkelde zich mede door de moeilijkheden, welke de Japansche export naar deze gewesten ondervond, bevredigend.

Metaalgieterijen.

De productie van de gereguleerde metaalgieterijen had in 1938 nog steeds te lijden door de bestaande over-capaciteit der betrokken bedrijven. De afzet bedroeg $\pm 2.700.000$ kg bruto, hetgeen een achteruitgang beteekent van ongeveer 300.000 kg bruto ten opzichte van het voorafgaande jaar.

Aluminium-industrie.

De plannen voor de vestiging van een aluminium-industrie hier te lande zijn in een ver gevorderd stadium. Op de oprichting van een drietal aluminium-productiefabrieken in Midden-Java, waarvoor de emplacementen reeds zijn aangekocht, zal met gebruikmaking van een waterkrachtconcessie van de Assahanvallen over eenige jaren een aluminiumbedrijf volgen, waarin het op Bantan gewonnen bauxiet zal worden verwerkt.

Deze nieuwe bedrijfstak opent belangrijke perspectieven voor de toekomst.

Textiel-industrie.

Machinale weefindustrie.

De machinale weef-industrie onderging in het afgelopen jaar een kleine uitbreiding. Van beteekenis voor de ontwikkeling van de textiel-industrie is, dat de doekproductie — oorspronkelijk geheel gericht op den aanmaak van sarongs — veel gevarieerder is geworden. Hiertoe heeft onder meer bijgedragen de toepassing van de weverijen-reglementeering op alle sarongsoorten, waardoor de industrie genoodzaakt was bij uitbreiding nieuwe productiegebieden te zoeken; voorts de omstandigheid, dat de slechte sarongmarkt in de eerste helft van het jaar, de fabrikanten noopte hun outillage voor den aanmaak van andere weefsels aan te wenden. De nieuwe hoofdproducten zijn poplins, tussors en Turksche dekens. Hierdoor is de industrie minder afhankelijk geworden van de uiteraard wisselvallige marktverhoudingen van een enkel product, hetgeen zal bijdragen tot een economische versterking van dezen tak van nijverheid. De tricotage breidde zich in verslagjaar mede aanzienlijk uit.

Machinale sarongproductie 1938.

± 182.000 corges à f 18. = f 3.280.000.

Kostencomponenten	
Grondstoffen	$\pm 70\% = f 2.296.000$
Arbeidsloon	$\pm 15\% = ,, 492.000$
Kapitaalkosten	$\pm 15\% = ,, 492.000$
Totaal	100% = f 3.280.000

Naast deze sarongindustrie heeft de Java Textiel Mij. te Tegal haar outillage ter vervaardiging van greys aanzienlijk uitgebreid.

Machinale spin-industrie.

De Java Textiel Mij., die in Tegal een witgoed-weverij exploiteert, heeft het voornemen haar bedrijf uit te breiden met een proefspinnerij; mocht deze proef bevredigend uitvallen, dan zal de spinnerij — welke voorshands zal worden uitgerust met 5000 spindels — verder worden uitgebreid.

Industrieën van voedings- en genotmiddelen.

Bierfabrieken.

De voortzetting der biercontingenteering en de toename van het verbruik van binnenslands vervaardigde bieren hebben een gunstigen invloed op de ontwikkeling der Nederlandsch-Indische bierbrouwerijen gehad.

Uit den terugloop van den invoer van bier van 2.806.288 liter in 1937 tot 1.768.018 liter in 1938 kan mede geconcludeerd worden, dat een steeds grooter deel van het bierverbruikend publiek de voorkeur geeft aan het Nederlandsch-Indische fabrikaat.

Spiritus- en arakfabrieken.

De accijns-opbrengst vertoonde over 1938 een vermeerdering van ruim 6% vergeleken bij 1937, waaruit is af te leiden, dat niettegenstaande een brand bij één der grootste spiritusfabrieken, die hare productie daardoor tot op bijna 25% van die over 1937 zag terugloopen, de totale omzetten van dezen industrietak ook in 1938 bleven toenemen.

Biscuitfabrieken.

De biscuitfabrieken hebben zich in het afgelopen jaar steeds meer toegelegd op de productie van voor de Inheemsche markt bestemde artikelen. De hiermede gepaard gaande uitbreiding van het productie-apparaat had een prijsdrukkende werking, waardoor de winstmogelijkheid ongunstig beïnvloed werd.

Cacao-, chocolade- en suikerwerkfabrieken.

Ook in dezen bedrijfstak wordt meer aandacht gewijd aan den afzet op de Inheemsche markt. Deze verbetering van het distributie-apparaat heeft een gunstigen invloed op den afzet uitgeoefend.

Gedurende verslagjaar werd een nieuwe fabriek te Soerabaia opgericht.

Ijsfabrieken.

Onder de werking van de „Bedrijfsreglementeering-Ijsfabrieken” kon de ijsindustrie zich rustig ontwikkelen. Behoudens de nog steeds bestaande ijstrijd in het Semarang-rayon kon allerwege een stabilisering van de distributie en de prijsverhoudingen worden geconstateerd, welke mede het gevolg was van de samenvoeging van enkele fabrieken in collectieve verbanden, waardoor een meer rendabele bedrijfsvoering werd mogelijk gemaakt. Door de stillegging van enkele oudere fabrieken op Java en Madoera bedroeg de totale productie \pm 153.000 ton, hetgeen een vermindering beteekent van \pm 9.000 ton, terwijl de gunstigere verhouding in de Buitengewesten in een uitbreiding van de productie met \pm 6.000 ton tot op \pm 64.000 ton tot uiting kon worden gebracht.

Gedurende verslagjaar werd dan ook een herziening van de Bedrijfsreglementeringsverordening-Ijsfabrieken ter hand genomen, welke speciaal voor wat de Buitengewesten betreft in een meerdere bedrijfsvrijheid voor de aldaar gevestigde fabrieken voorziet.

Voor een enkel groot bedrijf dezer industrie ligt in de fabriekmatige verwerking van zeewier tot ager-ager een nieuwe mogelijkheid tot benutting van hare fabriekinstallaties.

Limonade- en mineraalwaterfabrieken.

De reeds in het vorige verslag gememoreerde ontwikkelingsgang der limonadefabrieken door den aanmaak van producten van fijnere kwaliteit werd ook in 1938 voortgezet. De algemeene toestand van dezen tak van nijverheid is gunstig. Vermelding verdient, dat de mogelijk gebleken conserveering van inheemsche vruchtensappen een zeer gunstig aspect bleek te vertoonen, daar de vraag naar deze vruchtensappen zoodanig toenam, dat de oprichting van een nieuwe groote fabriek voor deze producties binnenkort tegemoet kan worden gezien. De naaste toekomst zal aantoonen, of ook kleinere bedrijven, wier omzetten zoo afhankelijk zijn van het welvaartspeil der inheemsche bevolking, eveneens van deze gunstige ontwikkeling kunnen profiteeren.

Koolzuurfabrieken.

Belanghebbenden bij deze nijverheid, geleidelijk ondergebracht in één concern, kunnen op een bevredigend bedrijfsjaar terugzien. De omzet van koolzuur bedroeg \pm 8% meer dan in 1937.

Meeldeegwarenfabrieken.

De omzet der fabrieken van meeldeegwaren nam in 1938 toe. De consumptie was stijgende, terwijl de totale invoer ver achterbleef bij dien van 1937, hetgeen tot uiting komt in de navolgende cijfers:

Invoer meeldeegwaren (in kg) (Stat. No. 57).		
	1937	1938
Java en Madoera.....	1.862.799	960.552
Buitengewesten.....	2.346.914	1.442.870
Totaal.....	4.209.713	2.403.422

Ook de invoeren uit China en Hongkong (mi, bihoen) liepen terug, nl. van 2.243.871 kg tot 1.089.966 kg. De productie in kleine Chineseche en Inheemsche bedrijfjes nam aanzienlijk toe.

Conservenfabrieken.

De inbedrijfstelling van een vischconservenfabriek in Oost-Java had gedurende verslagjaar met onverwachte moeilijkheden te kampen. Een uitbreiding van haar werkingssfeer geeft echter — gezien de mogelijkheid, om met succes tegen de goedkoope Japansche importen te concurreren — alle hoop, dat dit bedrijf zich zal kunnen ontwikkelen.

De afzet van vruchten-conserven had een bevredigend verloop.

Spijsolie- en vetten-industrie.

De financieele resultaten van de *copra-olie-industrie* zijn als gevolg van de groote prijsdaling van spijs-oliën niet gunstig te noemen, niettegenstaande een aanmerkelijke uitbreiding van het kwantum van voor den export bestemde productie. De oorzaak van dezen onbevredigenden toestand is mede gelegen in het feit, dat in dezen bedrijfstak de verkrijging van voldoende hoeveelheden grondstof afhankelijk is van de op de wereldmarkt tot uiting komende verhouding tusschen den prijs van copra-olie en van copra. Daarbij vertoont de structuur dezer industrie een weinig homogeen beeld: naast de groote fabrieken worden zeer kleine bedrijfjes aangetroffen; naast de fabrieken met oude machinerieën komen moderne installaties voor. Desniettenstaande kan de bedrijfsbezetting in 1938 ruim voldoende genoemd worden, en bleef een in verhouding goede vraag aanwezig.

De *margarine*-productie breidde zich aanzienlijk uit. Gedurende verslagjaar vestigde een reeds bestaand concern een tweede fabriek.

Tabaks-industrie.

De „Bedrijfsreglementeering-Sigarettenfabrieken” bleef gedurende verslagjaar van kracht. Teneinde sterke wisselingen op de sigarettenmarkt te kunnen opvangen, werd bij de herziening der Bedrijfsreglementeringsverordening-Sigaretten de mogelijkheid geopend, om binnen bepaalde grenzen tijdelijk extra-toewijzingen in de totale sigarettenproductie aan de daarvoor in aanmerking komende fabrieken toe te kennen. De totale waarde van de op het marktproduct aangebrachte banderolles vertoonde aan de hand van de door de betrokken fabrieken verstrekte gegevens een vermindering van ruim f 150.000 ten

opzichte van 1937. De productie naar de hoeveelheid bedroeg bij benadering 6,9 milliard stuks tegenover 7,8 milliard stuks in 1937, hetgeen wijst op een zwaarder worden van het tabaksgewicht per sigaret — een verschijnsel, dat zich ook reeds ten aanzien van strootjes en handsigaretten voordeed — en tegelijk op de verschuiving van de productie van goedkoope naar duurere sigaretten. De import van sigaretten bereikte een waarde van f 2.750.000 (kleinhandelsprijs).

Productie der machinale sigaretten-industrie (in guldens).

Productiecomponenten	1937	1938
Tabak en bijmenging.....	ca. 3.803.000	ca. 3.840.000
Papier.....	„ 4.101.000	„ 4.141.000
Loon.....	„ 646.000	„ 653.000
Accijns, reclame, distributie, kosten ondernemerswinst, enz.....	„ 16.305.000	„ 16.465.000
Totaal.....	ca. 24.855.000	ca. 25.099.000

Chemisch-technische industrie.

Verffabrieken.

De verfindustrie kon, mede in verband met de betere situatie in de bouwnijverheid, op een gunstig jaar terugzien.

De importcijfers geven het volgende beeld te zien.

Invoer verfwaren (in guldens) (Stat. nos. 394/402).

	1937	1938
Java en Madoera.....	2.050.757	1.609.173
Buitengewesten.....	106.189	509.385
Totaal.....	2.156.946	2.118.558

De totale productie van strijkklaar verf is te stellen op 3,5 miljoen kg.

Inkt-, lak- en kantoorlijmfabrieken.

Ook de toestand in deze industrie mag gedurende 1938 bevredigend genoemd worden.

De grootere fabrieken konden hun outillage in belangrijke mate uitbreiden.

Een nieuwe „side-line”, de vervaardiging van carbonpapier, opende gunstige aspecten.

De ook in 1938 toegenomen afzetmogelijkheden van h.t.l. vervaardigde artikelen hebben tot een niet onbelangrijke afname van de importen geleid, hetgeen uit onderstaande cijfers moge blijken:

Invoer inkten (in guldens) (Stat. nos. 350/352).

	1937	1938
Java en Madoera.....	366.121	303.881
Buitengewesten.....	56.916	36.017
Totaal.....	423.037	339.898

Invoer lak (in guldens) (Stat. No. 417).

	1937	1938
Java en Madoera.....	11.162	7.603
Buitengewesten.....	1.537	1.905
Totaal.....	12.699	9.508

Invoer kleefstoffen (in guldens) (Stat. No. 313/314).

	1937	1938
Java en Madoera.....	108.604	26.704
Buitengewesten.....	20.204	18.323
Totaal.....	128.808	45.027

Zeep-, glycerine- en parfumerie-industrie.

In verband met den dalenden prijs van klapperolie was gedurende 1938 de concurrentie van de in kleinbedrijven vervaardigde waschzeep sterker dan voorheen, waardoor h.t.l. de omzetten der grootere zeepfabrieken met $\pm 12\%$ terugliepen. De export naar de omliggende Pacific-gebieden ontwikkelde zich echter gunstig en vergoedde den verminderden afzet op de binnenlandsche markt in ruime mate.

De toestand in de parfumerie-industrie kan niet bevredigend genoemd worden.

Verbandstoffen-industrie.

De toestand van de verbandstoffenfabriek te Soerabaia bleef gedurende verslagjaar bevredigend.

De importen vertoonen een teruglopende tendenz.

Invoer watten (in guldens) (Stat. No. 218).

	1937	1938
Java en Madoera.....	10.741	9.447
Buitengewesten.....	22.557	16.102
Totaal.....	33.298	25.549

Vermeldenswaard is, dat door de ontwikkeling van de textielindustrie op het gebied van voor de verbandstoffenindustrie bruikbare halfabrikaten op den duur een nauwere samenwerking tusschen deze bedrijfstakken kan worden tot stand gebracht.

Insectenwerende en parasietendoodende middelen.

De ontwikkeling van de cultuur van derris en de uit dezen wortel te fabricereen insecticiden hebben op dit gebied belangrijke nieuwe mogelijkheden geopend. Bepaalde de cultuur zich oorspronkelijk tot de levering van den derriswortel voor export, de geslaagde proeven met de vervaardiging h.t.l. van derris-poeder en -extract vormen de basis voor een nieuw industrieel project, dat gedurende verslagjaar tot stand kwam. Deze hier te lande in opkomst zijnde industrie is speciaal voor de landbouw-cultures van groot belang.

Zwavelzuur- en ijzersulfaat-industrie.

De eenige voor de markt werkende fabriek kon in verslagjaar bevredigende resultaten bereiken.

Phosfaatfabrieken.

De winning en vermalen van natuurphosfaat nam in 1938 wederom toe. Het product vond een gereeden afzet op de markt hier te lande, speciaal op Sumatra, waarheen $\pm 90\%$ van de binnenlandsche productie wordt verscheept.

De contingentering van den invoer van kunstmeststoffen werd voor een jaar verlengd. Daarbij werd een bestaande toestand gestabiliseerd, doordat aan afnemers de verplichting is opgelegd, een bepaalde verhouding in acht te nemen bij de afname van buitenlandsch en binnenlandsch vervaardigd natuurphosfaat.

Leder- en rubber-industrie.

Schoen-industrie, leerlooierijen en fabricage van lederartikelen.

De h.t.l. gevestigde schoen- en leder-industrie mag zich in een verhoogde belangstelling van het koopend publiek verheugen, waarbij dient te worden opgemerkt, dat ook het leger in toenemende mate bij deze industrieën bestellingen doet. De vraag naar rubberschoeisel en eenvoudig leerwerk gaf den stoot aan de oprichting van een 4-tal fabrieken.

Van deze ontwikkeling hebben uiteraard de leerlooierijen en mede kunnen profiteeren. In 1935 werd aan schoenen en lederartikelen voor een waarde van 3,5 miljoen gulden, in 1937 van bijna 6 miljoen gulden vervaardigd. Over 1938 zijn geen productiegegevens verzameld.

Rubbermaterialen-industrie.

De productie van rubberartikelen zette zich in 1938 verder uit. Verruiming van den afzet werd gevonden in de productie van gasmaskers, waarvan de levering aan het leger werd verdeeld tusschen een inmiddels in aanbouw zijnde fabriek te Bandoeng en een rubberfabriek te Soerabaia.

De rubberbandenfabriek te Buitenzorg vergrootte eveneens haar productie, mede door een verhooging van haar export naar het buitenland.

Keramiëk-, bouwmaterialen- en glas-industrie.*Cement-industrie.*

De cement-industrie heeft zich in het afgelopen jaar gunstig ontwikkeld. Verschillende plannen tot de oprichting van een nieuwe fabriek zijn geprojecteerd, doch nog niet tot uitvoering gekomen. De verkoopprijs van het product kon in het afgelopen jaar nagenoeg gelijk blijven.

Steen- en pannembakkerijen.

De geleidelijk toenemende standaardisatie van de producten dezer industrie had een gunstigen invloed op hare positie. Mede in verband met de voortgezette opleving in de bouwbedrijven konden de groote fabrieken op een gunstig verloop van hun afzet terugzien.

Vuurvaste steenfabricage.

De ontwikkeling van de fabriek voor vuurvast materiaal kan gedurende verslagjaar bevredigend worden genoemd. Na gedurende eenige jaren met een gebrekkige

grondstofvoorziening te hebben moeten kampen, kreeg het bedrijf onlangs een concessie voor de winning van kaolien van goede kwaliteit, zoodat thans mede een aanvang gemaakt kan worden met de fabricage van wit porceleinen gebruiksartikelen (borden, koppen, etc.).

Bouwplaten-industrie.

Deze industrie deelde in de toenemende opleving in de bouwbedrijvigheid. De import liep aanmerkelijk terug, hetgeen blijkt uit de navolgende cijfers:

Invoer eterniet (in gulden) (Stat. No. 456).

	1937	1938
Java en Madoera.....	196.892	228.574
Buitengewesten.....	278.166	121.247
Totaal.....	475.058	349.821

Tegelfabrieken.

Niettegenstaande de opleving in de bouwbedrijven kan de toestand in deze industrie niet zeer gunstig genoemd worden. Het prijspeil wordt ongunstig beïnvloed door de nog steeds bestaande concurrentie van groote tegenover kleinere fabrieken.

Houtbewerkings-industrie.

Belangrijke opdrachten van mijnbouwondernemingen voor den bouw van koelieloodsen en herstellingen aan fabrieksgebouwen hadden een gunstigen invloed op den gang van zaken. De verbeterde afzetmogelijkheden van verschillende bedrijven, welke voor de verzending hunner producten kisten benoedigen, brachten een uitbreiding van de kistenfabricage met zich mede.

Een der groote fabrieken kon in het afgelopen jaar haar exportmogelijkheden vergrooten.

Een nieuw afzetgebied werd tenslotte gevonden in den toenemenden bouw van bungalows, waarvoor de onderdeelen zoowel op bestelling als op voorraad werden gefabriceerd.

Proeven worden genomen met de verwerking van fijne houtsoorten voor de toenemende vraag naar betere kwaliteiten meubilair.

Glas-industrie.

De productie van de vijf op Java (Batavia en Soerabaia) gevestigde glasverwerkingsbedrijven bedroeg circa 2.000 ton, een waarde vertegenwoordigende van ongeveer f 400.000.

Door deze inheemsche glasbedrijven worden voornamelijk drinkglazen, lampenglazen, gewone flesschen en stopflesschen vrijwel uitsluitend in handbedrijf vervaardigd. Als grondstof voor deze fabricage wordt glas in den vorm van breukglas gebezigd. Als gevolg hiervan blijft de kwaliteit der vervaardigde artikelen op een laag peil, terwijl moeilijkheden worden ondervonden in verband met den beperkten aanvoer van glasscherven. Het is voor de verdere ontwikkeling dezer industrie een gebiedende eisch, dat overgegaan wordt tot een productie, rechtstreeks uit de oergrondstoffen (kwartszand, soda, kalk).

Gloeilampen-industrie.

In 1938 werden in drie fabrieken, twee te Cheribon en één te Soerabaia, gloeilampen vervaardigd.

Hoewel de contingentteering van den invoer van gloei-draad in de maand Februari werd opgeheven, kan men mede als gevolg van de door het Philipsconcern verbeterde distributie- en prijsverhoudingen, niet van een stimuleerende werking op de omzetten der hier te lande gevestigde fabrieken spreken.

Kort geleden kon een der kleine fabrieken door een uitbreiding harer kapitaalsinvestatie en omzetting in een naamlooze vennootschap, op een betere financiële basis worden gesteld.

Papier- en grafische industrie.

Grafische industrie.

De toestand van het drukkerijbedrijf was in 1938 geleidelijk aan beter te noemen. Dit geldt vooral voor West- en Midden-Java en in mindere mate voor Oost-Java en Sumatra. Een betere vraag naar verpakkingsmateriaal voor thee, sigaretten, etc. kon worden geconstateerd, o.m. wegens den achteruitgang van den invoer van deze artikelen uit Japan en een stijgende behoefte aan beter drukwerk.

In verband hiermede kon in dezen gereguleerde bedrijfsstak aan tal van aanvragen om vergunning tot uitbreiding worden voldaan, toen aan de betreffende uitbreiding een reële behoefte bleek te bestaan. De totale potentiële capaciteit van de drukkerijen in geheel Nederlandsch-Indië nam zodoende toe met $\pm 3,3\%$.

Papier-industrie.

De verbeterde toestand in het drukkerijbedrijf weerspiegelde zich in de gunstige ontwikkeling van de papierindustrie. Binnenkort zal een tweede papierfabriek in bedrijf worden gesteld.

III. OVERHEIDSZORG VOOR DE NIJVERHEID, NIJVERHEIDSPOLITIEK EN WETGEVING.

De organisatie van den voorlichtingsdienst van de Afdeling Nijverheid onderging eenige wijziging door de opheffing van het textiel-filiaal te Padang, waarvoor in de plaats kwamen de afdelingen textiel te Fort de Kock en Medan, beide ressorteerd onder het te Batavia gevestigde Consultatiebureau voor de Buitengewesten. De weefvoorlichtingsdienst te Kandangan (Res. Z. & O. Afdeling van Borneo) werd opgeheven.

Op de consultatiebureaux werden in toenemende mate beroepen gedaan om technische voorlichting en tussenkomst ter verkrijging van grondstoffen. De bureaux werden voorts ingeschakeld ten behoeve van den opzet, verderen opbouw en organisatie van de nieuwe projecten en proefbedrijven op het gebied der bevolkingsnijverheid, welke in het algemeen overzicht werden genoemd. In het kader hiervan had de oprichting van coöperatieve voltooingsbedrijven (nijverheidscentrales) de bijzondere aandacht. Het instituut der reizende ambachtsonderwijzers bleek in een behoefte te voorzien.

Van de werkzaamheid der laboratoria en research-instellingen van de Afdeling Nijverheid kan het volgende worden vermeld.

In verband met de adviseerende taak van het Laboratorium voor de Lederbewerking te Jogjakarta werden door of vanwege de leiding van deze instelling in 1938 de meeste leerlooierijen op Java, Madoera, Bali en Sumatra bezocht. De schoenmakerscursus werd gevolgd door 13 personen.

Bij de textielinrichting te Bandoeng werd op kleine schaal een aanvang gemaakt met het beproeven van bepaalde procédés, o.m. het weven van stoffen met toepassing van kunstzijden stapelvezel, met het doel, de adviezen aan belanghebbenden zooveel mogelijk te kunnen baseeren op de uitkomsten van de praktijk. De vakopleiding werd gevolgd door 18 personen.

Bij het Keramisch Laboratorium te Bandoeng werden de proeven ter verbetering van de kwaliteit van baksteen en dakpannen en de onderzoeken naar de geschiktheid van kleisoorten voor de vervaardiging van geglazuurd aardewerk voortgezet. De toenemende bedrijvigheid in de bevolkingsaardewerk-nijverheid blijkt o.m. uit de grotere vraag naar door het laboratorium aangemaakte glazuren. Bij het laboratorium waren 14 personen in opleiding.

De werkzaamheden van het Laboratorium voor Scheikundig Onderzoek, omvattende bepaling van de kwaliteit en samenstelling van landbouw-, industrie- en handelsproducten, ondergingen een niet onbelangrijke uitbreiding, ten deele als gevolg van de invoering per 1 November 1938 van de verplichte keuring bij den export van citronella-olie. Ook t.a.v. andere producten, waarvoor verplichte keuring niet bestaat, wordt het steeds meer gewoonte, bij den uitvoer een certificaat van dit laboratorium over te leggen, omdat in het buitenland op deze garantie van kwaliteit veel prijs wordt gesteld.

Ettelijke nieuwe contracten werden aangegaan betreffende de controle van kleinhandelswaren, bereid en verpakt door Indische fabrikanten. Van de nieuwe researchwerkzaamheden van het laboratorium komen voor bijzondere vermelding in aanmerking de onderzoeken, welke ten doel hebben, uit Indische harsen een standaardproduct te bereiden met constante eigenschappen. Uitvoeringe onderzoeken werden verricht betreffende deris, aetherische oliën leverende planten, en zaden, welke drogende oliën bevatten, zulks met de bijzondere bedoeling, producten te vinden en te bestuderen, die in de naaste toekomst voor den export van Nederlandsch-Indië van belang kunnen zijn, in verband waarmede met de Commissie van Advies voor de Bevordering van de Cultuur van Handelsgewassen wordt samengewerkt.

Het door het Centraal Bureau voor Technische Onderzoeken in 1937 opgerichte proefbedrijf voor de verwerking van acaciabast werd vergroot. Nieuwe proefnemingen van het bureau betroffen o.m. de verwerking van vischoliën als bijproduct van het vischconserveeringsbedrijf, een verbeterde werkwijze tot de vervaardiging van gaplek ter stimuleering van den export van dit product, voorts het winnen, raffineren en harden van plantaardige oliën en het vervaardigen van latex-cups uit rubber. Voortgezet werden de experimenten met betrekking tot de verwerking van aetherische oliën, o.m. citronella-, patchouly- en kruidnagelbladolie, de fabricage van iles-mannaanmeel uit Amorphophallus-knollen, het winnen en veredelen van plantaardige vezels, de mogelijkheid om uit kofferdam, het afvalproduct bij de cocosvezelwinning, een bruikbaar product te fabriceren, de winningsmogelijkheden van producten uit kedelee, zooals bijvoorbeeld lecithine, caseïne, sojameel, -melk en -olie, terwijl in het bijzonder ook een werkwijze werd bestudeerd voor de bereiding uit kedelee van vet-sin, een Chineesch condiment, dat h.t.l. veelvuldig toepassing vindt. De werkzaamheden, verbonden aan het technisch kapokonderzoek t.b.v. de Kapokcentrale, welke in het belang van den

export beoogen nieuwe toepassingsmogelijkheden van dit product te vinden, werden voortgezet.

Aan het onderzoek betreffende de eigenschappen van de kapok werd ook deelgenomen door het Laboratorium voor Materiaalonderzoek door een serie proeven voor het vaststellen van de correlatie tusschen vezellenge en gewicht. Naast de gebruikelijke onderzoekingen t.b.v. particuliere en ambtelijke instanties, kunnen als nieuwe activiteiten van dit laboratorium worden vermeld de keuring en het onderzoek van rubberartikelen (in het bijzonder van gasmaskers), waarvoor een speciale afdeling werd ingericht.

* * *

De in Nederland op 5 Juni 1936 geïnstalleerde „Commissie-Rutgers”²⁾ geeft in haar rapport, hetwelk in verslagjaar werd gepubliceerd te kennen, dat de nijverheidsbevordering in Nederlandsch-Indië als noodzakelijk moet worden beschouwd op grond van de overweging, dat een vergroting van de Indische productie voor de binnenlandsche markt de nadeelen eener eenzijdige agrarische oriëntering zal verminderen en een verhooging van de koopkracht der bevolking zal mogelijk maken. Echter zal het voor een gezonde evolutie der Indische industrie noodzakelijk zijn, dat de mogelijkheid voor concurrentie van gelijksoortige import-artikelen open blijft en de invoer van buitenlandsche goederen wordt toegelaten, teneinde den afzet van Indische agrarische producten naar die importerende landen onbelemmerd voortgang te doen vinden.

Tijdens de met de Commissie-Hart gevoerde besprekingen werd in het algemeene kader der economische samenwerking Nederland—Nederlandsch-Indië eveneens aan de door de Nederlandsch-Indische Regeering te voeren nijverheidspolitiek uitvoerig aandacht geschonken. De in het verleden opgedane ervaringen en de wenscheelijkheid dan wel noodzakelijkheid van een verdergaande industrialisatie in de toekomst aan de hand van algemeene nijverheidspolitieke richtlijnen, leidden tot eenstemmig aanvaarde conclusies, welke thans zoowel in Nederland als in Nederlandsch-Indië een onderwerp van studie uitmaken.

Evenals in 1937 werd in de maanden Mei en Juni 1938 een bedrijfsenquête gehouden, teneinde het oordeel te vernemen van de leiders van bedrijven, waarop de bedrijfsreglementeering van toepassing verklaard is. De resultaten van deze enquête geven in het algemeen een gunstig beeld van de werking der Overheidsbemoediging. Een groote meerderheid der geënquêteerden verklaarde zich vóór de handhaving der reglementeering, terwijl anderen voor een enkelen bedrijfstak een uitbreiding der bepalingen voorstonden door een verlaging van de grens, beneden welke bedrijfjes buiten de reglementeering vallen.

Van de mede als gevolg van de op 1 Januari 1938 in werking getreden wijziging en aanvulling van de Bedrijfsreglementeeringsordonnantie 1934 (I.S. 1937, no. 689) ter hand genomen herzieningen der verschillende bedrijfsreglementeeringsverordeningen bereikten die van de Bedrijfsreglementeering-Sigarettenfabrieken in 1938 het Staatsblad (I.S. no. 545). Deze herziening voorziet in de mogelijkheid eener tijdelijke, al of niet op aanvraag te verleenen, vergunning tot uitbreiding van den omvang der

2) Verkorte aanduiding van de „Commissie van advies nopens de concrete uitbreiding van de economische samenwerking tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië”.

sigarettenfabrieken, teneinde op deze wijze een snellere en meer doelmatige aanpassing aan de wisselende vraag naar de producten dezer industrie te kunnen bewerkstelligen. Het is te verwachten, dat de herziening der andere reglementeeringsverordeningen binnenkort eveneens kan worden afgekondigd.

In 1938 werden enkele verzoeken om een uitbreiding van de toepassing der bedrijfsreglementeering op andere bedrijfstakken behandeld: op het meerendeel dezer verzoeken moest inmiddels afwijzend worden beschikt, aangezien de noodzaak van den gevraagden Overheidsmaatregel niet kon worden aangetoond.

Van de verschillende verzoeken om vrijdom van invoerrechten aan de hand van art. 3 lid 2 sub c der Indische Tariefwet werden slechts enkele ingewilligd, terwijl tal van nieuwe verzoeken nog in behandeling zijn.

Bij de in bewerking zijnde herziening van het tarief van invoerrechten wordt overwogen, zooveel mogelijk een verschillend tarief aan te leggen voor grondstoffen, half-fabrikaten en eindproducten, teneinde op deze wijze een aanpassing van de tarieven aan de zich ontwikkelende industriele structuur dezer gewesten mogelijk te maken.

De ten aanzien van de Indische metaalnijverheid in 1937 in werking getreden meer effectieve verdeling van de Gouvernementssteunorders leverde bevredigende resultaten op, als gevolg waarvan het percentage crisissteun tot een laag peil kon worden teruggebracht.

De Verpakkingsordonnantie werd gedurende 1938 toegepast op pharmaceutische stoffen (I.S. no. 173, juncto nos. 172 en 541) en op kinine (I.S. no. 210).

Een zeer belangrijke maatregel op nijverheidspolitiek gebied vormt de onlangs door de Regeering genomen beslissing, om op grond van de Statistiekordonnantie 1934 (Staatsblad no. 508) door het Centraal Kantoor voor de Statistiek periodiek gegevens te doen verzamelen betreffen de aantallen werknemers, loonen en salarissen, afzet, grondstoffen, krachtinstallaties, outillage en maximum productie-capaciteit in een 26-tal opgesomde bedrijfstakken, voorzover deze vallen onder het veiligheidsreglement en bovendien of mechanische aandrijfkracht gebruiken van tenminste 5 P.K. of aan tenminste 10 personen arbeid verschaffen. Deze Regeeringsbeslissing werd afgekondigd in de Javasche Courant van 14 Februari jl. no. 13.

Indisch Centraal Aanschaffingskantoor.

Gedurende het jaar 1938 werd voortgegaan met het verrichten van aanschaffingen voor Landsdiensten en bedrijven, zoomede voor Locale Gemeenschappen, voor zoover deze van de bemiddeling van het I.C.A. gebruik wenschten te maken. Hierbij werden artikelen van Indisch fabrikaat aangeschaft, voor zooverre deze in de vereischte kwaliteit en voor aanvaardbaren prijs en leveringstijd in Nederlandsch-Indië kunnen worden vervaardigd.

Bij de aanschaffing van handelsgoederen, die niet in Nederlandsch-Indië worden vervaardigd, werd evenals voorheen aan artikelen van Nederlandsch fabrikaat een prijsvoorkeur gegeven van 10% boven artikelen van buitenlandsch fabrikaat.

Het volgend overzicht vermeldt de waarde in guldens van de aanschaffingen in 1936, 1937 en 1938 ten behoeve van elk der Departementen van Algemeen Bestuur afzonderlijk en de autonome ressorten gezamenlijk.

Naam	1936	1937	1938 ²⁾
Regeering en Hooge Colleges	1.223	3.880	2.994
Dept. van Justitie	616.258	795.258	560.718
„ „ Financiën	307.313	708.070	738.710
<i>id. gedetailleerd in diensten:</i>			
Opium- en Zoutregie	168.248	331.079	535.659
Overige diensten	139.065	376.991	203.051
Binnenlandsch Bestuur	946.584	1.094.505	1.365.368
Onderwijs en Eeredienst	253.874	848.423	1.042.673
Economische Zaken	451.541	926.465	623.648
<i>id. gedetailleerd in diensten:</i>			
Boschwezen	79.080	205.554	237.056
Overige diensten	372.461	720.911	386.592
Verkeer en Waterstaat	4.791.041	8.792.604	8.551.066

2) Ongecorrigeerde cijfers.

3) Taxatie, gegevens nog niet beschikbaar.

Naam	1936	1937	1938
<i>id. gedetailleerd in diensten:</i>			
Dienst van den Mijnbouw	1.351.240	2.883.925	1.921.143
P.T.T.-dienst	441.171	877.021	1.038.830
S.S.-dienst	1.627.635	2.968.547	2.748.899
Electr. wezen	39.245	48.184	189.598
Overige diensten	1.331.749	2.014.927	2.652.596
Oorlog	1.490.429	3.393.795	7.233.362
Marine	2.957.312	4.283.538	5.060.254
Locale Ressorten	2.300.768	3.189.973	2.854.869
Diverse diensten (papier)	83.957	142.028	194.580
Totaal	14.200.300	24.178.539	28.228.242
Grafische en kantoorbehoefden voor Dept. en diverse Diensten per accumulatief contract	410.077	552.513 ³⁾	483.500
Totaal-generaal	14.610.377	24.731.052	28.711.742

(Samengesteld door de Afd. Nijverheid).

Het Scheepvaartverkeer tusschen Nederlandsch-Indië en Europa, Amerika en omliggende Landen v. v. in 1938.

Algemeen.

Wanneer wij terugzien op het achter ons liggende jaar, dan valt in de allereerste plaats te constateren, dat 1938 zich heeft gekenmerkt door groote spanningen op politiek gebied en ernstige financiële en economische zorgen, alles tezamen vormend een tijdvak van groote onrust en onzekerheid.

Dat handel en scheepvaart in het algemeen hiervan de directe gevolgen hebben ondervonden, is duidelijk, waar de internationale politieke situatie een overheersende factor is bij de ontwikkeling van het economisch leven.

Ook Nederlandsch-Indië, als exporteerend land, heeft in het verslagjaar sterk onder den invloed van hooger genoemde factoren gestaan. De gevolgen van de politieke onrust in Europa, van het voortduren van het Japansch-Chineesche conflict en van den snellen conjunctuurteruggang in de V.S. van Amerika in de eerste helft van het jaar komen duidelijk naar voren bij de beschouwing van de handelsbalans. Bedroeg de waarde van den export in 1937 nog 951 miljoen gulden, in 1938 liep dit cijfer terug tot 657 miljoen gulden. In gewicht bedroeg de uitvoer in 1937 11.437.000 ton, tegen 10.960.000 ton in 1938. Bij een nadere beschouwing van de uitgevoerde hoeveelheden blijkt, dat in de samenstelling van den totalen export ten opzichte van 1937 weinig verandering is gekomen. Het percentage van de suiker handhaafde zich op 10%; het aandeel van de aardolieproducten steeg van 55% tot circa 58%, terwijl dat van de overige producten in 1938 bijna 35% van den geheelen export bedroeg, tegen 38% in 1937. De hoeveelheid van deze overige producten, welke speciaal

voor vervoer met de geregelde Lijndiensten in aanmerking komen, bedroeg in 1929 rond 3,9 miljoen ton, in 1937 liep dit cijfer op tot 4,3 miljoen ton, doch daalde in 1938 tot 3,8 miljoen ton.

Met den import is het in 1938 ten opzichte van 1937 beter vergaan. De waarde van den totalen import bedroeg in 1937 490 miljoen gulden, tegen 478 miljoen gulden in 1938. Naar de hoeveelheid zijn de cijfers zoowel voor 1937 als voor 1938 2.000.000 ton. Vergeleken met 1928, toen de invoer nog 2,9 miljoen ton bedroeg, blijkt echter, dat de import in het afgelopen jaar nog ver ten achter staat.

Wat het inkomende vervoer betreft, ving het jaar 1938 aan met een buitengewoon grooten voorraad van importgoederen. Ook aan het eind van het jaar had opnieuw een groote invoer plaats, waaraan de verhooging der invoerrechten per 1 Januari 1939 ten grondslag lag, daar de importeurs van de oude rechten nog zooveel mogelijk hebben willen profiteeren door hun voorraden tijdig aan te vullen.

De ontwikkeling van de Ned.-Indische nijverheid zal in belangrijke mate invloed uitoefenen op den import en een verschuiving veroorzaken in de soort van geïmporteerde artikelen. Het is te verwachten, dat de invoer van grondstoffen, machinerieën en werktuigen zal toenemen, terwijl die van artikelen, welke ook in Ned.-Indië worden geproduceerd, natuurlijk zal verminderen.

Zoals uit voorgaande cijfers voor den ex- en import blijkt, is voor het scheepvaartverkeer de dispariteit tusschen het uitgaande en inkomende vervoer ook in 1938 blijven bestaan, hetgeen, evenals in vorige jaren, zijn nadeeligen invloed op de exploitatie der schepen

deed gelden. Bovendien ondervonden de reederijen in het verslagjaar de directe gevolgen van de lagere marktprijzen, welke voor vele exportartikelen in het buitenland te bedingen vielen, daar deze lagere prijzen noopten tot een herziening van verschillende vrachttarieven.

In de Europa-vaart blijven de hooge Suezkanaal-rechten een belangrijke rol spelen bij de bepaling der vracht- en passagetarieven, terwijl zij tevens een zwaren last vormen voor de reederijen, die genoodzaakt zijn van dit Kanaal gebruik te maken. De recente verlaging van 15 December is te gering dan dat deze van grooten invloed op de exploitatiekosten der scheepvaart zal zijn.

Niettemin is voor de Ned.-Indische scheepvaart het jaar 1938 echter nog betrekkelijk bevredigend verlopen. De groote stabiliteit in de vrachten van de Lijnrederijen heeft ten gevolge, dat deze den invloed van de daling op de vrachtenmarkt niet zoo scherp voelden als de wilde vaart.

Van groote beteekenis blijven voor het scheepvaart-verkeer de resultaten van de handelsbesprekingen met andere landen en de propaganda, welke op energieke wijze door de Regeering in het buitenland wordt gemaakt, teneinde meerdere bekendheid te geven aan de hier te lande geteelde producten, alsmede om het toerisme aan te kweken middels een zoo groot mogelijke verspreiding van kennis omtrent land en volk. Ook de plannen tot het voeren van regelmatige besprekingen tusschen regeeringscommissies uit Nederland en Nederlandsch-Indië ter bevordering van den afzet van Indische producten en den invoer van Nederlandsche artikelen hier te lande zijn even zoovele factoren, waarvan de scheepvaart slechts een gunstigen invloed kan ondervinden.

Wat de naaste toekomst voor de scheepvaart zal brengen, hierover valt nog weinig te zeggen, daar dit in de eerste plaats afhangt van de ontwikkeling der politieke verhoudingen in Europa en in het Verre Oosten. Als internationaal lichtpunt valt waar te nemen de over het algemeen gunstige verwachtingen voor de ontwikkeling der V.S. van Amerika. In dit land, dat meer en meer een toonaangevende factor voor de wereld-economie gaat vormen, valt reeds sinds eenigen tijd een verbetering te constataren in de verhouding tusschen regeering en bedrijfsleven, waardoor de basis gelegd kan worden voor een gezonde en duurzame ontwikkeling van handel en scheepvaart. Verheugend is voorts, dat ondanks de onzekere toekomst, de scheepvaart-maatschappijen het belang er van blijven inzien om nieuwe eenheden aan haar vloten toe te voegen en deze aan te passen aan de moderne eischen van het verkeer.

Als slot van dit algemeene overzicht mag nog gewezen worden op de invoering hier te lande van het nieuwe zeerecht op 1 April 1938. In de plaats van het verouderde recht is thans een moderne regeling gekomen, welke tevens omtrent de meeste onderwerpen eenheid heeft gebracht tusschen de Nederlandsche en Nederlandsch-Indische wetgeving. Alleen daar, waar de specifiek Indische toestanden noodzaakten tot het stellen van een afwijkende regeling, is hiertoe overgegaan. Tegelijk met het nieuwe zeerecht, is ook de nieuwe wettelijke regeling van de arbeidsovereenkomst van kapitein en scheepelingen in werking getreden, welke eveneens nauw aansluit aan de overeenkomstige Moederlandsche bepalingen.

Europa.

Evenals vorige jaren werd de maildienst van de N.V. Stoomvaart Maatschappij „Nederland” en de N.V. Rotterdamsche Lloyd geregeld onderhouden met 8 passagiersschepen, welke tezamen met een aantal vrachtschepen, wekelijksche afvaarten naar en van Europa gaven. Door het s.s. „Jan Pieterszoon Coen” en het s.s. „Slamat” werden wederom extra afvaarten gegeven in den drukken seizoen-tijd, teneinde aan alle aanvragen voor passage zooveel mogelijk te kunnen voldoen.

Sinds de verhooging der passagetarieven, welke per 1 December 1937 voor het traject Amsterdam/Rotterdam—Batavia vice versa gebracht werden op f 935, f 695 en f 520 voor respectievelijk 1e, 2e en 3e klasse passage, hadden in 1938 in de hoofdlijn-tarieven geen belangrijke wijzigingen plaats.

Het totale passagevervoer heeft in 1938 een normaal verloop gehad. De instelling van de „Far Eastern Passenger Conference” is gebleken een succes te zijn. Deze conferentie werd in 1937 geconstitueerd, teneinde tot een onderlinge samenwerking te komen tusschen de op het Verre Oosten geïnteresseerde scheepvaart-maatschappijen bij de vaststelling van de passagetarieven en de verdere voor het vervoer van passagiers geldende voorwaarden. De voordien bestaande scherpe concurrentie in het afgeven van passagenoteeringen is hiermede uit den weg geruimd, hetgeen het passagiersvervoer per N.V. Stoomvaart Maatschappij „Nederland” en N.V. Rotterdamsche Lloyd ten goede kwam. Het vervoer van Nederlandsch-Indische passagiers per buitenlandsche Lijnen via Singapore naar en van Europa laat dan ook een duidelijke daling zien.

De politieke verwickelingen in Europa hadden geen merkbaaren invloed op het passagiersvervoer.

Eenige moeilijkheden werden door de scheepvaart-maatschappijen ondervonden bij de toelating in Nederlandsch-Indië van buitenlandsche passagiers, van wie niet vaststond, dat zij naar het land van geboorte, dan wel van hun herkomst konden terugkeeren. Bij Nederlandsch-Indisch Staatsblad No. 472 is namelijk bepaald, dat aan zulke passagiers de vergunning tot ontscheping in Nederlandsch-Indië onthouden kan worden. Wordt de vergunning tot ontscheping geweigerd, dan houdt zulk in, dat de buitenlandsche passagier niet van boord mag en de desbetreffende reederij dezen naar elders buiten Nederlandsch-Indië verder zal moeten vervoeren.

Het geleidelijk aan toevoegen van nieuwe eenheden aan de vloten der Stoomvaart Maatschappij „Nederland” en Rotterdamsche Lloyd ter vervanging van de oude schepen, heeft de voortdurende aandacht van de Directies dezer Maatschappijen. Het in aanbouw zijnde nieuwe mailschip van de Stoomvaart Maatschappij „Nederland”, de „Oranje”, werd op 8 September door H.M. de Koningin te water gelaten. Door de Stoomvaart Maatschappij „Nederland” zal voorts in 1939 het nieuwe vrachtschip „Java”, hetwelk over beperkte passagiersaccommodatie beschikt, in de vaart worden gebracht. Bij de Rotterdamsche Lloyd staan een tweetal vrachtschepen met beperkte passagiersaccommodatie op stapel, terwijl een bouworder werd geplaatst voor een nieuw passagiersschip, waarvan in Januari 1939 de kiel werd gelegd. Ofschon niet meer tot dit verslagjaar behoorend, mag nog vermeld worden, dat door de Stoomvaart Maatschappij „Nederland” in begin van 1939 een tweetal nieuwe vrachtschepen van het „Java”-type werden aanbesteed.

Omtrent het pelgrimvervoer kan worden opgemerkt, dat de algemeene opleving in 1937 voor 1938 een vermeerdering van het aantal pelgrims t.o.v. het vorige jaar met zich medebracht. De vermeerdering werd hoofdzakelijk opgeleverd door Java en Bandjermasin. In totaal werd het vervoer door 13 schepen bewerkstelligd. Voor het terugvervoer van Djeddah naar Nederlandsch-Indië werd door 8 schepen deelgenomen. In het passagetarief kwam geen wijziging.

Vervoer van Javaansche emigranten naar of van Suriname vond gedurende 1938 niet plaats.

Wat het ladingvervoer betreft, ondervond de scheepvaart den directen invloed van den minderen uitvoer uit Nederlandsch-Indië, vergeleken met 1937. Wel duidelijk bleek in het afgelopen jaar, hoezeer de prijsbepaling en het kwantum van den export van een groot deel der Indische producten berusten bij de V.S. van Amerika. De sinds Juni in dit land ingetreden conjunctuurverbetering had onmiddellijk op den export een weerslag ten goede ten gevolge, waarvan de scheepvaart mede profiteerde.

Hoewel het vervoer van lading van Nederlandsch-Indië naar Europa is teruggelopen ten opzichte van 1937, kon niettemin alle tonnage van de bij de Batavia Vrachten Conferentie aangesloten reederijen in de vaart worden gehouden, terwijl het tevens nog noodig bleek voor Conferentie-rekening een schip van de Java-China-Japan-Lijn te charteren. Evenals vorig jaar, moesten maandelijks enkele schepen in ballast naar Nederlandsch-Indië worden gezonden, daar de omvang van het vervoer van Europa naar Indië geringer was dan de hoeveelheid in omgekeerde richting.

De politieke verwickelingen in Europa, welke in September een oogenblik een zeer dreigenden vorm aannamen, schiepen enkele weken een zeer groote onrust in de verzekeringsmarkt, hetgeen tijdelijk een buitengewoon onregelmatig ladingaanbod ten gevolge had. Na de optredende ontspanning werd de normale gang van zaken echter weer spoedig hersteld.

De daling van het prijspeil voor de uitvoer-producten, welke zich speciaal in de eerste helft van het verslagjaar voordeed, leidde tot herziening van verschillende vrachttarieven. Een overzicht van de wijzigingen van de basisvrachten voor de voornaamste producten laten wij hieronder volgen :

Het Japansch--Chineesche conflict leidde er toe, dat meer en meer suiker van Nederlandsch-Indië naar „bewesten Suez" werd verkocht. Dit vervoer bedroeg in 1938 578.500 tons, tegen 391.900 tons in 1937 of 186.600 tons meer. Het vrachtenpeil voor suiker naar deze gebieden is echter t.o.v. 1937 belangrijk gedaald.

De politieke toestand in Spanje maakte het ook in 1938 niet mogelijk rechtstreeksche afvaarten naar dit land te geven. De gecombineerde diensten naar Triëst, Havre en Liverpool werden op geregelde wijze uitgevoerd. Bovendien besloten de Stoomvaart Maatschappij „Nederland" en de „Rotterdamsche Lloyd" het aankweken van handelsbetrekkingen tusschen Nederlandsch-Indië en de Levant te entameeren door het stellen van een maandelijksche rechtstreeksche afvaartgelegenheid naar enkele van de belangrijkste havens in dit gebied. Hiermede werd in de laatste maanden van het jaar aangevangen.

De import in Nederlandsch-Indië vanuit Europa is in 1938 over het algemeen niet ongunstig verlopen; de contingentteeringsmaatregelen van het Gouvernement

hebben daarop ten goede gewerkt. Het vervoer in 1938 is t.o.v. het vorige jaar practisch gelijk gebleven, terwijl ook in de vrachten nagenoeg geen wijziging kwam. Het voortduren van het Japansch--Chineesche conflict heeft den invoer uit Japan sterk doen afnemen, hetgeen zijn gunstigen invloed had op den import uit Europa.

Artikelen	Eenheid	Basisvracht :	
		Per 1/1-'38	Per 1/1-'39
Buffelhorens	800 kg	f 103,50	f 90.—
Copra in zakken (Java)	1.200 kg	„ 40,50	„ 37,50
Coprakoekschilders	1.500 kg	„ 41,50	„ 38,50
Houtskool uit klapperbast	1.000 kg	„ 35.—	„ 38.—
Kapok, indien het gewicht per 2,83 m ³ of 100 cft niet minder is dan 450 kg b.i.g., doch beneden 650 kg b.i.g. blijft	450 kg b.i.g.	„ 76,50	„ 65.—
Kapok, indien het gewicht per 2,83 m ³ of 100 cft niet minder bedraagt dan 650 kg b.i.g.	650 kg b.i.g.	„ 76,50	„ 65.—
Kapok, indien het gewicht per 2,83 m ³ of 100 cft minder bedraagt dan 450 kg b.i.g.	m ³ b.i.g.	„ 33.—	„ 28.—
Koemis koetjing	m ³ /1000 kg	„ 55.—	„ 50.—
Koffie, bereide of gepelde	1.800 kg	„ 79.—	„ 71,50
Latex in blikken, kisten, houten vaten of drums	m ³	„ 17,50	„ 19.—
Latex in bulk	m ³	„ 19,50	„ 20,50
Olie, kapokpitten- in bulk	1.000 kg	„ 28,50	„ 26,50
Olie, klapper- in Colombo-vaten of ijzeren drums	2.000 kg	„ 57.—	„ 53.—
Olie, klapper- in bulk	1.000 kg	„ 28,50	„ 26,50
Olie, katjang- in bulk	1.000 kg	„ 28,50	„ 26,50
Oliekoeken (w.o. boengkil, katjang- en cocoskoeken)	1.500 kg b.i.g.	„ 41,50	„ 38,50
Oliekoeken (kapokpitten-)	1.500 kg b.i.g.	„ 38.—	„ 34.—
Oliekoeken (vierkant verpakt)	1.500 kg b.i.g.	„ 32.—	„ 28.—
Rottan	700 kg	„ 45.—	„ 48.—
Rubber	m ³	„ 24.—	„ 21,50
Tabak, blad- en hangkrossok	800 kg	„ 51,50	„ 48,50
Tabak, krossok	800 kg	„ 49.—	„ 46.—
Tapioca-meel	2.000 kg	„ 55.—	„ 50.—
Tapioca-ampas	1.400 kg	„ 38,50	„ 35.—
Tapioca-flake	1.400 kg	„ 65.—	„ 60.—
Tapioca-flakestof	1.800 kg	„ 65.—	„ 60.—
Tapioca-grist	2.000 kg	„ 65.—	„ 60.—
Vezels en vezelstoffen n.a.g.	m ³	„ 26.—	„ 24.—
Vezeluitschot	m ³	„ 23,50	„ 22.—

In het algemeen mag nog worden opgemerkt, dat de daling van het pond sterling in de laatste maanden van het jaar voor de scheepvaart een tegenvaller beteekende, voorzover de vrachten in ponden worden verrekend.

Noord-Amerika.

a. Oostkust.

Hiervoor werd reeds opgemerkt, dat de export van Nederlandsch-Indië in groote mate afhankelijk is van de conjunctuur-schommelingen in de V.S. van Amerika. De ommekeer ten goede, welke aldaar in Juni intrad, werd kort daarop gevolgd door een verhoogden export van Nederlandsch-Indië naar Noord-Amerika.

Het ladingaanbod naar Amerika was in het eerste semester van dien aard, dat de Java-New York-Lijn, welke sinds Mei 1937 een 6-daagschen dienst onderhield, genoodzaakt was verscheidene schepen terug te trekken. Sinds Juni wordt door de Java-New-York-Lijn een 7-daagsche dienst op Amerika gegeven.

Van de Indische producten, welke speciaal onder den teruggang van den export naar Amerika te lijden hadden, mogen vermeld worden rubber, tapiocameel, vezels, koffie en kapok. Ook de uitvoer van palmolie nam af. De oorzaak hiervan moet hoofdzakelijk gezocht worden in de onderlinge vervangbaarheid van de verschillende soorten dierlijke en plantaardige oliën en vetten, terwijl ook de invloed van den grooten katoenoogst 1937 in Amerika nog in het verslagjaar merkbaar was.

Alleen de uitvoer van zwarte peper vertoonde een aanmerkelijke hausse. In verband met tijdelijke concurrentie van charter-schepen was het Java New York Rate Agreement in Juli genoodzaakt een drastische vrachtverlaging bekend te stellen.

In totaal werden door de bij het Java New York Rate Agreement aangesloten lijnen 110 afvaarten van Tandjong Priok gegeven, tegen 120 in 1937, waarvan per Java-New York-Lijn 49 in 1938, tegen 57 in 1937.

De schepen van de Java-New York-Lijn bleven met een enkele uitzondering de route naar Amerika via de Kaap de Goede Hoop volgen. Ook de andere bij het Java New York Rate Agreement aangesloten lijnen bleven deze route als de normale handhaven, met uitzondering van de Isthmian Line, welke, evenals in 1937, nagenoeg al haar schepen via het Suezkanaal expedieerde.

Onder invloed van de daling der marktprijzen moesten de vrachten voor verscheidene andere artikelen verlaagd worden. Een overzicht van de belangrijkste wijzigingen volgt hieronder :

Artikelen	Eenheid	Basisvracht :	
		Per 1/1-'38	Per 1/1-'39
Kapok, indien het gewicht per 2,83 m ³ of 100 cft niet minder dan 650 kg bedraagt . . .	750 kg	\$ 41,50	\$ 35,50
Kapok, indien het gewicht per 2,83 m ³ of 100 cft minder dan 650 kg bedraagt	m ³	„ 15,50	„ 13.—
Koffie, bereide of gepelde . . .	1.800 kg	„ 45.—	„ 41.—
Latex in drums	m ³	„ 12,50	„ 10,50
Peper, witte	1.500 kg	„ 47.—	„ 42.—
Peper, zwarte	1.500 kg	„ 45.—	„ 20.—
Oliën, kapokpitten- in bulk . . .	1.000 kg	„ 14.—	„ 13.—
Oliën, klapper- in bulk	1.000 kg	„ 14.—	„ 13.—
Paraffine en kaarsen	1.700 kg	„ 27,50	„ 30,50
Rubber	m ³	„ 12.—	„ 10,50
Tapiocameel	2.000 kg	„ 26.—	„ 22.—
Tapioca-flake	1.400 kg	„ 26.—	„ 22.—
Tapioca-seeds	1.800 kg	„ 26.—	„ 22.—
Tin	2.000 kg	„ 45,50	„ 49,50
Vezels en vezelstoffen n.a.g. . .	m ³	„ 12.—	„ 9,50

Het aanbod van lading van de Atlantische kust voor Noord-Amerika naar Nederlandsch-Indië is in het verslagjaar eveneens afgenomen. De vrachten bleven echter stationnair.

Gemiddeld werden in het verslagjaar door de Java-New York-Lijn 3 afvaarten per maand van de Oostkust van Noord-Amerika naar Nederlandsch-Indië gegeven.

b. Westkust.

Het vervoer van general cargo naar de Westkust van Noord-Amerika blijft zich regelmatig ontwikkelen. Het is echter te betreuren, dat de Nederlandsch-Indische handel, als gevolg van de differentieele behandeling der Philippijnen door de V.S. van Amerika, de concurrentie tegen

het laatste gebied, althans wat copra betreft, niet kan opnemen. Het copravervoer, dat in vroegere jaren zeer aanzienlijk was en voor de scheepvaartmaatschappijen een belangrijken factor beteekende, was gedurende 1938 geheel weggefallen.

Het vrachtenpeil naar de Pacific onderging geen noemenswaardige verandering.

In Amerika werden in het afgelopen jaar nog geregeld moeilijkheden ondervonden in verband met de arbeidstoestanden aan de Pacific-kust, mede als gevolg van de eind 1936 plaats gehad hebbende groote staking.

De afvoer van lading van de Pacific-kust ondervond eenige stagnatie door het feit, dat enkele Amerikaansche scheepvaartmaatschappijen zich uit het vervoer van Amerika terugtrokken. Voor de Silver Java Pacific Lijn is dit aanleiding geweest een extra dienst in te leggen van de Westkust naar de Philippijnen, Nederlandsch-Indië en Britsch-Indië.

Britsch-Indië en Burma.

Het vervoer van suiker naar Britsch-Indië liep in 1938 aanvankelijk terug om echter tegen het einde van het jaar weer toe te nemen, tengevolge van het tegenvallen van den oogst in Britsch-Indië. Rangoon en Calcutta importeerden evenwel onbeteekenende hoeveelheden Java-suiker; de meeste suiker wordt te Ceylon en aan de Britsch-Indische Westkust ingevoerd. In het komende jaar zal het suikervervoer naar Britsch-Indië vermoedelijk een nog gunstiger beeld vertoonen, doch gevreesd moet worden, dat dit slechts een tijdelijk karakter zal dragen.

Het vervoer van tapiocaproducten en zwavel naar Rangoon en Calcutta vertoonde een vermindering. Naar Ceylon en de Westkust liep het vervoer van hout en zwavel terug. De export der overige artikelen kon zich verder ontwikkelen.

De invoer van gunnyzakken uit Britsch-Indië vertoonde een geringe stijging.

Het rijstvervoer van Burma naar Nederlandsch-Indië was dit jaar belangrijk grooter dan in 1937. Deze import wordt geheel beheerscht door de maatregelen, die het Gouvernement hier te lande ten aanzien van de buitenlandsche rijst treft. Sumatra's Oostkust was, in tegenstelling tot het vorige jaar, nooit geheel gesloten. Voor Java was de invoer van buitenlandsche rijst gedurende het geheele jaar verboden.

Perzische Golf.

De directe scheepvaartverbinding tusschen Nederlandsch-Indië en dit gebied blijkt hoe langer hoe meer in een werkelijk gevoelde behoefte te voorzien. Naast suiker, welk artikel in belangrijk grootere hoeveelheden werd afgescheept, vertoonde ook de export van andere Nederlandsch-Indische producten een stijgende lijn. Evenwel, ook hier onderging het Java-hout een achteruitgang.

China en Japan.

Ondanks het voortduren van het Japansch—Chineesche conflict, de monetaire en economische moeilijkheden, welke aan den handel naar Japan in den weg werden gelegd, heeft in 1938 handel en scheepvaart naar China en Japan, zij het dan ook in verminderde mate, voortgang gevonden.

Het ladingvervoer naar China bedroeg in 1938 circa 2/3 van dat gedurende 1937. De export naar Shanghai

nam belangrijk af; eerst tegen het einde van het jaar kwamen weer suikerboekingen tot stand. Het aanloopen van Amoy door de schepen der Java-China-Japan Lijn werd gedurende eenigen tijd, na de inname door de Japanners, gestaakt. Op het aanloopen van andere Chineesche havens had het conflict geen invloed.

Wat betreft de richting China—Nederlandsch-Indië, bleef het lading-vervoer gelijk aan dat van 1937.

Het ladingvervoer naar Japan verminderde belangrijk als gevolg van het niet beschikbaar stellen van permits voor de betaling van in te voeren goederen. Het suikervervoer stond practisch stil. Bedroeg dit in 1937 nog 176.300 tons, in 1938 liep dit vervoer terug tot 14.700 tons. De maïsexport verminderde van 167.400 tons in 1937 tot circa 61.600 tons in 1938.

Het vervoer van Japan naar Nederlandsch-Indië bleef in het verslagjaar een dalende tendenz vertoonen. Bedroeg de invoer uit Japan in Nederlandsch-Indië nog 374.153 bruto tons, in 1938 liep dit cijfer terug tot 257.159 bruto tons.

In de lijndiensten der Java-China-Japan-Lijn kwamen

na de inkrimping der diensten in September 1937 geen veranderingen. Van de vloot dezer Maatschappij was voor 3 schepen in dit vaargebied geen emplooi te vinden, in verband waarmede voor deze schepen elders emplooi werd gezocht en gevonden.

Ook het passagiersvervoer van Nederlandsch-Indië naar China is teruggelopen als gevolg van de onzekere toestanden daar te lande. Het passagiers-vervoer in omgekeerde richting kon zich ongeveer op het peil van 1917 handhaven.

Toeristen-schepen.

Evenals vorige jaren, werd ook in 1938 Nederlandsch-Indië weer door verschillende toeristen-schepen bezocht, t.w.:

21 Maart	s.s. „Empress of Britain”	met 304 toeristen
14 Maart	m.s. „Stella Polaris”	„ 70 „
22 Maart	s.s. „Franconia”	„ 250 „
16 Maart	s.s. „Reliance”	„ 165 „
30 Dec.	s.s. „Koolinda”	„ 84 „

Scheepvaartverkeer met Australië, Nieuw-Zeeland en de Zuidzee-eilanden.

Australië.

Evenals de voorafgaande jaren werd ook in 1938 een regelmatig scheepvaartverkeer onderhouden tusschen Ned.-Indië en Oost-Australië door de maildiensten van de Koninklijke Paketvaart Maatschappijen Burns Philp Mail Line, benevens voor wat West-Australië betreft door de Western Australian Service van de Blue Funnel Line.

De tss. „Nieuw Holland” en „Nieuw-Zeeland” van de Java-Australië-Lijn der K.P.M. alsmede het tss. „Marella” en het ms. „Merkur” van de Burns Philp Mail Line gaven een veertiendaagsche verbinding van de Straits en Java naar Brisbane, Sydney en Melbourne, terwijl de K.P.M.-schepen bovendien nog doorliepen naar Adelaide. Ook in omgekeerde richting gaven beide Maatschappijen afwisselend om de veertien dagen een afvaart.

Hoewel de economische omstandigheden gedurende 1938 belangrijk minder gunstig waren dan in het daaraan voorafgaande jaar, bleven niettemin zoowel het lading- als het passagiersvervoer van en naar Australië met bovengenoemde Lijnen geheel op het peil van 1937, zoodat de resultaten van het Australië-vervoer ook dit jaar wederom zeer bevredigend kunnen worden genoemd.

Het ladingvervoer van Australië, hetwelk voornamelijk bestaat uit meel, melk, boter, biscuits en dergelijke lading, benevens uit koelkamerlading (o.a. versche vruchten) vertoonde in vergelijking met 1937 zelfs een toename, terwijl ook het ladingvervoer in omgekeerde richting, voornamelijk bestaande uit thee, rubber, vezels, tapioca, kapok, rottan en paraffine, een kleine doch bevredigende toename laat zien. Vermelding verdient voorts nog, dat in de tweede helft van 1938 een aanvang werd gemaakt met verschepingen van ijzerwerk naar Java en de Straits, welk vervoer voor Australië nieuw is, doch reeds thans gunstige verwachtingen wekt.

Tusschen de Straits, Ned.-Indië en West-Australië werd door de Blue Funnel Line met de schepen „Gorgon”, „Centaur” en „Charon” een regelmatige dienst onderhouden in beide richtingen, terwijl ook nog de States Shipping Service van het West-Australische Gouvernement gedurende de eerste helft van 1938 aan het vervoer van West-Australië naar Java en de Straits v.v. deelnam met de ms. „Koolinda” en „Kangaroo”. In den loop van 1938 evenwel werd laatstgenoemde dienst gestaakt, aangezien gebleken was, dat het vervoer van en naar West-Australië een exploitatie van twee afzonderlijke verbindingen niet wettigde. De Blue Funnel Line nam daarop de tot dusverre door de W.A.S.S. bediende havens Bangkok en Saigon in haar dienstregeling op, en onderhoudt sindsdien een ongeveer veertiendaagschen dienst van West-Australië naar Java en de Straits v.v., terwijl om de twee maanden afwisselend naar Bangkok en Saigon wordt doorgelopen.

Ook het ladingvervoer van West-Australië bleef vrijwel op hetzelfde peil als gedurende het voorafgaande jaar; dat naar West-Australië bleef ook in 1938 gering.

Nieuw-Zeeland en de Zuidzee-eilanden.

De in 1937 door de Koninklijke Paketvaart Maatschappij in het leven geroepen dienst naar Nieuw-Zeeland via de Zuidzee-eilanden (South Pacific Lijn), toonde ook in 1938 in een behoefte te voorzien en de gunstige vooruitzichten voor deze Lijn werden in het afgelopen jaar geheel bevestigd door een zeer bevredigende toename van lading- en passagiersvervoer.

Met het ms. „Maetsuycker” en het ss. „Tasman”, welk laatste schip in den loop van 1938 in de plaats kwam van het ss. „Swartenhondt”, werd een geregelde maandelijksche dienst onderhouden van Saigon, via Singapore en

Java-havens, Port Moresby naar Auckland en Wellington, waarbij om de andere reis afwisselend het onder Australisch Mandaat staande Oostelijk deel van Nieuw-Guinea en Rabaul of de Nieuwe Hebriden en Nieuw-Caledonië werden aangelopen.

Het uitgaande ladingvervoer bestaat, wat betreft Nieuw-Guinea en Rabaul, hoofdzakelijk uit rijst en stukgoed, en naar de Nieuwe Hebriden en Nieuw-Caledonië, behalve uit rijst, ook uit cement. Naar Nieuw-Zeeland wordt voornamelijk vervoerd: tapioca, klapperolie en ananas in blik van de Straits en kapok, grondnoten, paraffine en onge-

raffineerde suiker van Java. Het inkomende ladingvervoer van Nieuw-Zeeland bleef vooralsnog vrij gering en bestond ook in 1938, evenals gedurende het daaraan voorafgaande jaar, voornamelijk uit blikken-melk naar de Straits, benevens koelkamerlading. De terugreizen in de South Pacific Lijn werden evenals in 1937 ook dit jaar wederom via Sydney gemaakt.

Het passagiersvervoer van Nieuw-Zeeland naar het Oosten en terug vertoonde ook in 1938 een stijgende lijn, terwijl voorts vermelding verdient het belangrijke vervoer van contractkoelies van Java naar Nieuw-Caledonië.

Scheepvaartverkeer met Zuid- en Oost-Afrika.

Ook in het afgelopen jaar onderhield de Koninklijke Paketvaart Maatschappij met hare Oriënt-Java-Afrika-Lijn (O.J.A.L.) een geregelden passagiers- en vrachtdienst tusschen Nederlandsch-Indië en Afrika.

In verband met de indienststelling der 3 nieuwe motorschepen, ms. „Boissevain”, „Tegelberg” en „Ruys”, welke in alle opzichten aan de gestelde verwachtingen blijken te voldoen, werden de Oost- en Zuidlijn met ingang van de April-afvaart van Hongkong gecombineerd en als volgt bevangen:

Hongkong — Manilla — Saigon — Bangkok — Singapore — Tg. Priok — Rodriguez — Mauritius — Réunion — Tamatave — Lourenço Marques — Durban — Kaapstad — Mosselbaai — Port Elizabeth — East London — Durban — Mauritius — Réunion — Tamatave — Zanzibar — Mombasa — Mahé — Belawan-Deli — Singapore — Hongkong — Shanghai — Hongkong.

Niettegenstaande de zooveel grootere laadcapaciteit dezer schepen moest ook dit jaar wederom extra scheepsruimte ingelegd worden, waartoe met ingang van Mei een andere lijn, de Bangkok-Afrika-Lijn, ingesteld werd. Deze werd afwisselend door een passagiersschip (ss. „Bontekoe”) en een vrachtschip volgens de navolgende route bevangen:

Bangkok — Tg. Priok — Rodriguez — Mauritius — Beira — Lourenço Marques — Durban — Tg. Priok/Singapore.

Op deze lijn, welke vanaf December j.l. alleen met vrachtschepen bevangen wordt, zullen in het 2e halfjaar 1939 twee nieuwe, snelle motorvrachtschepen (ms. „Straat

Soenda” en ms. „Straat Malakka”) met een laadcapaciteit van \pm 8000 ton geplaatst worden, waarmee dan de Afrika-Lijnen geheel met snelle en moderne motorschepen zullen worden bevangen.

De extra afvaarten met vrachtschepen, waarvan er in 1938 (buiten die in de Bangkok-Afrika-Lijn) nog 10 ingelegd moesten worden, zullen dan geheel komen te vervallen.

Wat den economischen toestand van Zuid-Afrika betreft, kan opgemerkt worden, dat deze, alhoewel niet zoo gunstig als in 1937, toch bevredigend geweest is. Ook thans heerscht nog in dit land een groote welvaart en bleef o.a. de groote bedrijvigheid in de bouwindustrie vrijwel op peil.

De economische toestand in Rhodesië, Portugeesch en Britsch Oost-Afrika was in het algemeen niet onbevredigend.

Het vervoer van Nederlandsch-Indië naar Afrika liep een weinig terug, doch kon zich overigens op een zeer bevredigend peil handhaven.

In dit verband moeten speciaal genoemd worden de artikelen palm- en klapperolie, waarvan het vervoer door de mogelijkheid tot afscheep in bulk in de nieuwe OJAL-schepen sterk toenam, terwijl ook de export van dwarsliggers, hout, huiden, vezels en zwavel wederom vooruitging.

De vooruitzichten voor de overige artikelen als thee, tapioca, kapok en rottan zijn niet onbevredigend, zoodat voor 1939 weder een toename verwacht kan worden.

Het Interinsulaire Verkeer in 1938.

De in de laatste maanden van 1937 begonnen prijsdaling van nagenoeg alle producten vond gedurende het jaar 1938 verderen voortgang, hetgeen ook in het interinsulaire verkeer het vervoer van lading zoowel als van passagiers nadeelig heeft beïnvloed.

Goederenverkeer.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van het interinsulair vervoer van eenige belangrijke artikelen in de jaren 1934 t/m 1938.

Rijst. Het rijstvervoer liep in 1938 vergeleken met het daaraan voorafgaande jaar terug met niet minder dan

rond 113.000 ton, hetgeen een gevolg is van het feit, dat in verband met de liquidatie in het 3e kwartaal van 1937 van het voor export beschikbare surplus van Java-rijst alsmede de verlating van het padi-oogstseizoen van 1938 verschillende consumptiegebieden in de Buitengewesten hunne rijstbehoefden in het buitenland moesten indekken.

1934	131.627	ton
1935	104.846	„
1936	165.606	„
1937	270.381	„
1938	157.395	„

Rubber. Tengevolge van de verminderde beteekenis van het intergewestelijk bevolkingsrubbervervoer liepen de verschepingen van dit product in belangrijke mate terug. Dit verschijnsel wijst op een betere aanpassing van de productieverhoudingen aan de verdeling van het bevolkingsquotum over de verschillende gewesten en de minder groote differentiatie van de couponnoteeringen in 1938 t.o.v. 1937.

1934	5.276	ton
1935	3.797	„
1936	3.801	„
1937	13.647	„
1938	7.030	„

Suiker. Het vervoer van dit consumptie-artikel daalde in 1938 met rond 2.500 ton :

1934	99.957	ton
1935	97.793	„
1936	104.303	„
1937	127.136	„
1938	124.665	„

Cement. De in het vorige jaar waarneembare verhoogde activiteit in het bouwbedrijf bleek zich in 1938 in meerdere mate te hebben voortgezet :

1934	723.118	vaten
1935	899.825	„
1936	860.749	„
1937	1.138.182	„
1938	1.252.237	„

Steenkolen. De verschepingen van steenkolen blijven zich in stijgende lijn bewegen :

1934	507.047	ton
1935	537.194	„
1936	551.140	„
1937	637.255	„
1938	682.582	„

Visch. Het vischvervoer gaf het volgende verloop te zien :

1934	35.603	ton
1935	40.209	„
1936	44.538	„
1937	43.794	„
1938	46.681	„

Rottan. Bij het rottanvervoer viel eveneens een stijging waar te nemen :

1934	6.143	ton
1935	5.955	„
1936	4.746	„
1937	5.712	„
1938	6.233	„

Copra. Het interinsulair vervoer van dit product nam in 1938 aanmerkelijk toe :

1934	55.285	ton
1935	59.425	„
1936	63.953	„
1937	58.186	„
1938	72.561	„

Klapperolie. Het vervoer van klapperolie nam ten koste van den buitenlandschen import zeer toe:

1934	12.194.000	liters
1935	9.633.000	„
1936	9.901.000	„
1937	9.772.000	„
1938	12.116.000	„

Koffie (gepelde Robusta). Toonde het vervoer van dit product in 1937 t.o.v. 1936 een beduidende vermindering, gedurende 1938 bleek het zich op bevredigende wijze te hebben hersteld.

1934	12.119	ton
1935	14.220	„
1936	20.326	„
1937	16.829	„
1938	23.176	„

Gambir. De vervoercijfers van gambir toonden in 1938 t.o.v. 1937 een verbetering :

1934	7.634	ton
1935	7.005	„
1936	6.964	„
1937	5.282	„
1938	5.964	„

Personenvervoer. Het passagiersvervoer, dat in 1937 een sinds jaren ongekende hoogte bereikte, toonde tengevolge van de mindere geldruimte bij de bevolking in verband met de gedaalde productenprijzen een belangrijke vermindering, doch bleef nog behoorlijk boven het peil van 1936.

Goederen- en Scheepvaartverkeer in de voornaamste Ned.-Indische Havens in 1938 en in verband hiermede de Uitkomsten der Havenbedrijven.

Over het geheel genomen is de omvang van de goederenbeweging in de havens minder geweest dan die in het voorafgaande jaar. Wat het verkeer met het buitenland betreft, geldt dit vooral voor den omvang van den export; de totale import is, zooals uit tabel I blijkt, zelfs nog iets toegenomen. Ook de waarde van den export is sterk teruggelopen, in veel sterker mate nog dan de omvang.

TABEL I. Goederenverkeer over de jaren 1936 tot en met 1938.

	Waarde in mill. guldens			Gewicht in tonnen van 1000 kg		
	1936	1937	1938	1936	1937	1938
Invoer	282	498	486	1.609.000	1.992.000	1.999.000
Uitvoer	538	950	665	9.798.000	11.398.000	10.961.000

Op de omstandigheid, dat de totale import zich op betrekkelijk hoog peil heeft gehandhaafd, is van invloed geweest de grootere invoer van buitenlandsche rijst, welke in 1938 heeft bedragen 333.000 ton of 157.000 ton meer dan in 1937. Hiertegenover staat, dat de afvoer van rijst van Java naar de Buitengewesten is afgenomen en wel van 193.000 ton in 1937 tot 70.000 ton in 1938. Voorts is mede van invloed geweest de grootere invoer dan normaal in de laatste maanden van het jaar 1938, zulks in verband met de verhooging der invoerrechten op 1 Januari 1939.

Wat den export betreft, is in de boven weergegeven cijfers begrepen de uitvoer van aardolieproducten. Zonder deze aardolieproducten, welke in het havenverkeer een bijzondere plaats innemen, is de uitvoer geweest als volgt:

1936 : 4.423.000 ton
1937 : 5.442.000 „
1938 : 4.894.000 „

Aan de vermindering van den uitvoer hebben vele producten medegewerkt. Vermeld moge worden, dat de uitvoer van rubber verminderde van 483.000 ton in 1937 tot 331.000 ton in 1938, die van cassaveproducten van 447.000 ton tot 267.000 ton, die van maïs van 217.000 ton tot 102.000 ton, die van melasse van 214.000 ton tot 105.000 ton. De uitvoer van suiker ging niet in zoo sterke mate terug; in 1938 is uitgevoerd in totaal 1.092.000 ton tegen 1.151.000 ton in 1937.

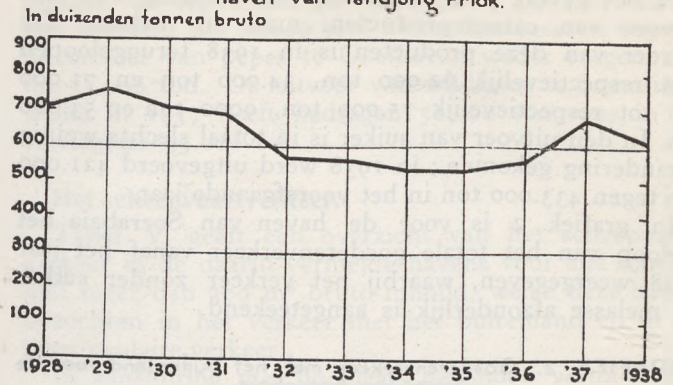
De uitvoer van copra is ondanks de groote afzetmoeilijkheden op hoog peil gebleven; de uitvoer is met 58.000 ton toegenomen tot 563.000 ton. Ook de gestadige toename van den uitvoer van palmolie heeft zich voortgezet. De uitvoer van dit product nam toe van 197.000 ton in 1937 tot 221.000 ton in 1938.

Van het hiervoor vermelde totale goederenverkeer met het buitenland was het aandeel der zes groote havens zooals is aangegeven in tabel II, waarin ter vergelijking mede het goederenverkeer der drie voorafgaande jaren is opgenomen.

Tandjong Priok.

Voor de haven van Tandjong Priok bleef de invoer ongeveer gelijk aan dien over het jaar 1937, terwijl de uitvoer daalde van 295.000 ton tot 240.000 ton; de totale goederenbeweging was 56.000 ton minder dan in 1937. Grafiek I geeft voor deze haven een overzicht van het totale goederenverkeer met het buitenland over de jaren 1928 tot en met 1938.

GRAFIEK I Goederenverkeer met het buitenland voor de haven van Tandjong Priok.

Wat betreft den invoer, is de import van buitenlandsche rijst toegenomen met 9.000 ton, en die van buitenlandsche (in hoofdzaak Australische) kolen met 17.000 ton, terwijl voorts, zooals reeds vermeld, in de maand December een veel grootere invoer dan normaal heeft plaats gevonden in verband met de verhooging der invoerrechten op 1 Januari 1939. Voor het overige is de import over het algemeen lager geweest dan die in 1937; de invoer van kunstmest en ijzer daalde in sterke mate. Het aandeel van Japan in den invoer is teruggegaan van 68.000 ton in 1937 tot 55.000 ton in 1938.

Met betrekking tot den uitvoer is vooral gedaald de uitvoer van rubber en van tapiocaproducten. Van eerstgenoemd product was het uitvoergewicht 29.000 ton tegen 41.000 ton in 1937, terwijl het uitvoergewicht van tapiocaproducten terugliep van 55.000 ton tot 40.000 ton. De uitvoer van thee heeft bedragen 60.000 ton.

Soerabaia.

Te Soerabaia was in 1938 het totale goederenverkeer 270.000 ton lager dan in het voorafgaande jaar, waarin begrepen is een vermindering van den invoer met 15.000 ton en van den uitvoer met 255.000 ton.

Wat betreft den invoer, is de invoer van buitenlandsche rijst, steenkolen en portlandcement toegenomen resp. met 7000, 3000 en 14.000 ton. Evenals te Tandjong Priok heeft voorts ook in deze haven in de maand December een veel grootere invoer dan normaal plaats gevonden in verband met de verhooging der invoerrechten op 1 Januari 1939. Voor het overige is de import vrijwel over de geheele lijn lager geweest dan in het voorafgaande jaar.

De goederenuitvoer was gedurende 1938 zeer onregelmatig verdeeld. In de eerste maanden van het jaar was de uitvoer zeer gering, daarna volgden in de maanden Juni, Juli en Augustus vrij groote verschepingen van suiker en melasse, terwijl in de laatste maanden van het jaar de uitvoer weder verminderde. Dat de totale uitvoer

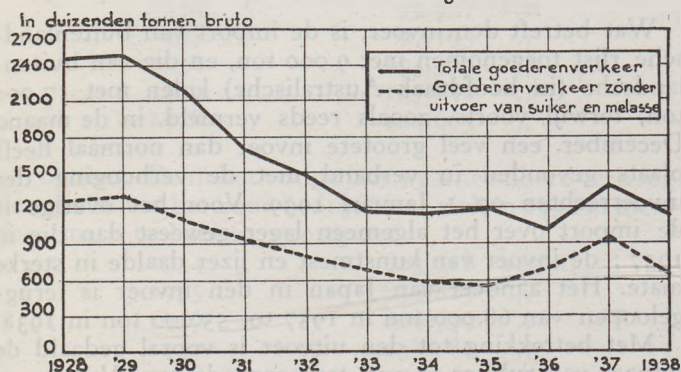
TABEL II. Goederenverkeer van de zes groote havens met het buitenland (in tonnen).

Havens	Invoer				Uitvoer				Totaal			
	1935	1936	1937	1938	1935	1936	1937	1938	1935	1936	1937	1938
Tandjong Priok	318.000	307.000	383.000	382.000	213.000	246.000	295.000	240.000	531.000	553.000	678.000	622.000
Soerabaia	267.000	284.000	362.000	347.000	944.000	760.000	1.051.000	796.000	1.211.000	1.044.000	1.413.000	1.143.000
Semarang	138.000	137.000	188.000	169.000	351.000	365.000	471.000	380.000	489.000	502.000	659.000	549.000
Belawan	153.000	148.000	185.000	195.000	286.000	319.000	387.000	369.000	439.000	467.000	572.000	564.000
Makassar	35.000	39.000	42.000	44.000	255.000	274.000	295.000	311.000	290.000	313.000	337.000	355.000
Emmahaven	27.000	26.000	37.000	28.000	67.000	81.000	85.000	71.000	94.000	107.000	122.000	99.000

rond 255.000 ton lager was dan in 1937 is voor een groot deel het gevolg van de groote vermindering van den uitvoer van cassaveproducten, maïs en melasse. De uitvoer van deze producten is in 1938 teruggelopen met respectievelijk 62.000 ton, 34.000 ton en 71.000 ton tot respectievelijk 75.000 ton, 9000 ton en 53.000 ton. In den uitvoer van suiker is in totaal slechts weinig verandering gekomen; in 1938 werd uitgevoerd 421.000 ton tegen 433.000 ton in het voorafgaande jaar.

In grafiek 2 is voor de haven van Soerabaia het verloop van het totale goederenverkeer vanaf het jaar 1928 weergegeven, waarbij het verkeer zonder suiker en melasse afzonderlijk is aangeteekend.

GRAFIEK 2. Goederenverkeer met het buitenland voor de haven van Soerabaja.

Semarang.

Te Semarang is het totale goederenverkeer met het buitenland 110.000 ton minder geweest dan in 1937; daarbij is de invoer teruggelopen met 19.000 ton en de uitvoer met 91.000 ton. De afname van den invoer is over tal van artikelen verspreid; in het bijzonder moge genoemd worden de vermindering van den import van meststoffen met rond 10.000 ton. De vermindering van den uitvoer is evenals te Soerabaia vooral het gevolg van den lageren uitvoer van gaplekmeel, maïs en melasse; de export van deze producten heeft in 1938 bedragen 43.000 ton, 3000 ton en 7000 ton tegen respectievelijk 90.000 ton, 23.000 ton en 52.000 ton in het jaar tevoren. De uitvoer van suiker is toegenomen en wel van 212.000 ton tot 247.000 ton.

Belawan.

In de haven van Belawan is de totale goederenbeweging slechts weinig lager geweest dan in 1937. De invoer,

welke heeft bedragen 195.000 ton, was 10.000 ton meer, terwijl de uitvoer — in totaal 369.000 ton — 18.000 ton minder was dan in het voorafgaande jaar.

De toename van den invoer is het gevolg geweest van de plaats gevonden vermeerdering van den invoer van buitenlandsche rijst, welke heeft bedragen 73.000 ton tegen 33.000 ton in 1937. Hiertegenover staat een vermindering van den aanvoer van binnenlandsche rijst.

Wat den uitvoer betreft, is de export van rubber en latex verminderd van 108.000 ton in 1937 tot 71.000 ton in 1938.

Van de overige uitvoerproducten is de uitvoer niet of weinig afgenomen. De uitvoer van palmolie, welke nog regelmatig blijft toenemen, vermeerderde van 156.000 tot 172.000 ton, die van palmpitten van 31.000 tot 34.000 ton.

Makassar.

De invoer te Makassar is in 1938 iets toegenomen vergeleken met het jaar tevoren; ingevoerd werd 44.000 ton tegen 42.000 ton in 1937.

De uitvoer van het voornaamste uitvoerproduct, de copra, is eveneens meer geweest dan in 1937. In totaal is via Makassar naar het buitenland verscheept 287.000 ton, hetgeen 36.000 ton meer is dan de afscheep in het jaar tevoren. Van den totalen afvoer is 13.000 ton als locale lading en 274.000 ton als doorvoerlading naar het buitenland vervoerd. Evenals in de voorafgaande jaren was de uitvoer in hoofdzaak op Europa gericht.

De uitvoer van maïs is niet zoo groot geweest als in het — voor dit product zeer gunstige — jaar 1937. In totaal is afgescheept 45.000 ton of 28.000 ton minder. Van den uitvoer ging 24.000 ton naar Japan en 21.000 ton naar Europa, in hoofdzaak Nederland.

Emmahaven.

Voor Emmahaven nam de invoer met 9.000 ton af en de uitvoer met 14.000 ton in vergelijking met het jaar 1937. De invoer is vrijwel over de geheele linie afgenomen. Aan gipssteen ten behoeve van de fabricage van portlandcement is ingevoerd 4.300 ton.

De uitvoer van de 2 voornaamste uitvoerproducten, copra en koffie, is afgenomen respectievelijk met 9000 en 4000 ton; uitgevoerd werd 20.000 ton copra en 8000 ton koffie. Aan steenkolen werden te Emmahaven afgescheept 392.000 ton, waarvan 26.000 ton naar het buitenland. De afscheep van portlandcement heeft in totaal bedragen 175.000 ton (vorig jaar 161.000 ton).

TABEL III.

Havens	Invoer				Uitvoer				Totaal			
	1935	1936	1937	1938	1935	1936	1937	1938	1935	1936	1937	1938
Tjilatjap	14.000	7.000	11.000	8.000	104.000	68.000	122.000	84.000	118.000	75.000	133.000	92.000
Cheribon	73.000	67.000	93.000	91.000	132.000	128.000	175.000	133.000	205.000	195.000	268.000	224.000
Tegal	11.000	10.000	16.000	13.000	118.000	126.000	236.000	180.000	129.000	196.000	252.000	193.000
Pekalongan	6.000	4.000	3.000	4.000	24.000	17.000	38.000	40.000	30.000	21.000	41.000	44.000
Pasoeroean	2.000	700	700	700	95.000	98.000	95.000	57.000	97.000	98.700	95.700	57.700
Probolinggo	700	3.000	2.000	2.000	149.000	132.000	175.000	117.000	149.700	135.000	177.000	119.000
Panaroekan	3.000	4.000	5.000	5.000	118.000	163.000	107.000	139.000	121.000	167.000	112.000	144.000
Banjoewangi	200	300	200	200	35.000	49.000	62.000	51.000	35.200	49.300	62.200	51.200
Totaal	109.900	96.000	130.900	123.900	775.000	781.000	1.010.000	801.000	884.900	877.000	1.140.900	924.900

Kleine havens.

In de kleine havens op Java, met name Tjilatjap, Cheribon, Tegal, Pekalongan, Pasoeroean, Probolinggo, Panaroekan en Banjoewangi is de goederenbeweging van en naar het buitenland in 1938 zoomede in de 3 voorafgaande jaren geweest als in tabel III is aangegeven.

Ook in deze havens is over het algemeen de invoer en in het bijzonder de uitvoer minder geweest dan in het voorafgaande jaar. Wat den invoer betreft, verminderde vooral de invoer van meststoffen. In den export van suiker, welke voor de kleine Java-havens van zooveel belang is, traden nog al verschuivingen op vergeleken bij den export van het vorige jaar. De uitvoer van cassaveproducten te Cheribon en Tjilatjap is in sterke mate verminderd. In laatstgenoemde haven werd in het interinsulaire verkeer aangevoerd 47.000 ton steenkolen en 14.000 ton zout.

De uitvoer van maïs te Probolinggo, welke in 1937 heeft bedragen 33.000 ton, daalde in belangrijke mate en wel tot 20.000 ton. Hetzelfde was het geval met de maïsexport van Banjoewangi, welke in verslagjaar is verminderd tot 18.000 ton.

Met betrekking tot de kleine havens in de Buitengewesten, t.w. Palembang, Djambi, Tandjoeng Balei, Sibolga, Benkoelen, Oosthaven, Pontianak, Bandjermasin, Samarinda, Menado, Ambon en Benoa kan worden opgemerkt, dat ook in deze havens over het algemeen de goederenbeweging is teruggelopen; de omvang van het goederenverkeer met het buitenland is in tabel IV nader aangegeven.

De vermindering van den import is over het algemeen over tal van artikelen verspreid. In enkele zoals Djambi, Tandjoeng Balei en Pontianak was door den grooteren invoer van buitenlandsche rijst de import in totaal grooter dan in het voorafgaande jaar.

De wijzigingen in den omvang van den uitvoer zijn voor de verschillende havens nogal uiteenlopend geweest. De toegenomen uitvoer van Samarinda houdt voor een groot deel verband met den grooteren export van steenkolen, welke toegenomen is van 98.000 ton tot 167.000 ton. De uitvoer van steenkolen van Palembang naar het buitenland is vrijwel constant gebleven en heeft bedragen 156.000 ton; in het interinsulaire verkeer werden af-

gevoerd 230.000 ton steenkolen. Te Pontianak heeft de uitvoer van copra zich gehandhaafd op het peil van het jaar tevoren, nl. 42.000 ton. Door den beteren oogst is de uitvoer van peper te Oosthaven weder toegenomen tot 35.000 ton. De uitvoer van wildhout te Samarinda, welke in 1937 heeft bedragen 52.000 ton, was in het verslagjaar 53.000 ton.

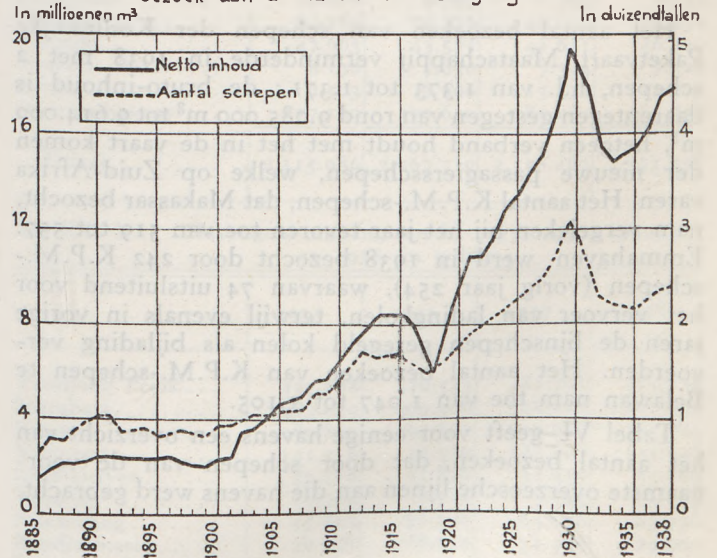
Het scheepvaartverkeer.

Tabel V geeft een overzicht van het scheepvaartverkeer in de daarin vermelde havens voor alle schepen met meer dan 300 m³ bruto-inhoud, welke deze havens bezochten in het verkeer met het buitenland en in het interinsulaire verkeer.

In aansluiting met de plaats gevonden vermindering van de goederenbeweging is ook het scheepvaartverkeer over het algemeen geringer geweest dan in 1937; de vermindering was echter in totaal van weinig beteekenis.

De grafieken 3 en 4 geven een meerjarig overzicht van het scheepsbezoek aan de havens van Tandjong Priok en Soerabaia.

GRAFIEK 3 Aantal schepen en netto inhoud van het scheepsbezoek aan de haven van Tandjong Priok.

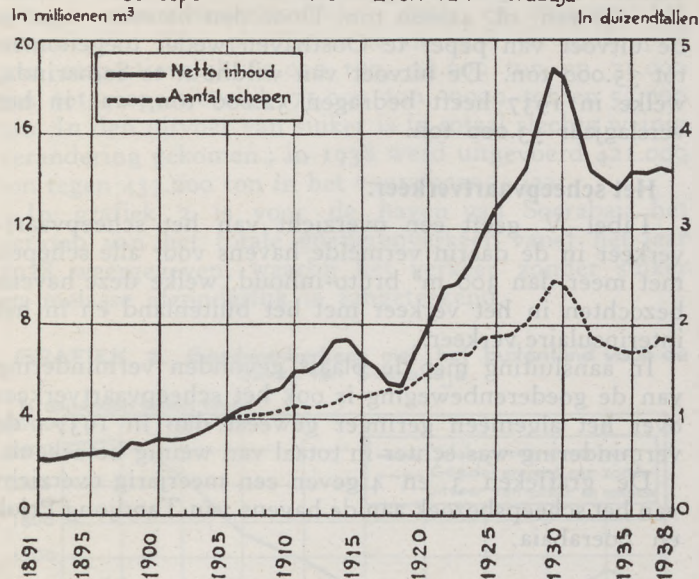

TABEL IV.

Havens	Invoer				Uitvoer				Totaal			
	1935	1936	1937	1938	1935	1936	1937	1938	1935	1936	1937	1938
Palembang	69.000	62.000	126.000	113.000	161.000	183.000	242.000	226.000	230.000	245.000	368.000	339.000
Djambi	14.000	16.000	17.000	26.000	23.000	27.000	32.000	22.000	37.000	43.000	49.000	48.000
Tg. Balei	31.000	30.000	32.000	36.000	41.000	44.000	53.000	47.000	72.000	74.000	85.000	83.000
Sibolga	2.000	2.000	4.000	3.000	13.000	12.000	17.000	9.000	15.000	14.000	21.000	12.000
Benkoelen	2.000	2.000	2.000	2.000	7.000	7.000	7.000	5.000	9.000	9.000	9.000	7.000
Oosthaven	7.000	6.000	7.000	4.000	59.000	75.000	45.000	56.000	66.000	81.000	52.000	60.000
Pontianak	34.000	39.000	34.000	42.000	77.000	68.000	80.000	71.000	111.000	107.000	114.000	113.000
Bandjermasin	7.000	6.000	11.000	4.000	46.000	48.000	55.000	45.000	53.000	54.000	66.000	49.000
Samarinda	1.500	1.200	1.600	1.000	179.000	156.000	160.000	227.000	180.500	157.200	161.600	228.000
Menado	25.000	17.000	14.000	12.000	24.000	28.000	27.000	30.000	49.000	45.000	41.000	42.000
Ambon	5.600	3.500	4.500	4.400	2.500	2.300	4.500	3.000	8.100	5.800	9.000	7.400
Benoa	—	—	—	—	9.000	8.000	12.000	6.400	9.000	8.000	12.000	6.400
Totaal	198.100	184.700	253.100	247.400	641.500	658.300	734.500	747.400	839.600	843.000	987.600	994.800

1) Aardolieproducten niet inbegrepen.

GRAFIEK 4. Aantal schepen en netto inhoud van het scheepsbezoek aan de haven van Soerabaja

TABEL VI. Aantal scheepsbezoeken der geregelde scheepvaartlijnen in 1938.

Havens	Mij. Nederland	Rott. Lloyd	Mij. Oceaan	H.A.P.A.G.	Java-New York-lijn	Silver J.P. Lijn	J.C.J.L.	Japan
Sabang	94	73	9	30	30	2	—	7
Belawan	104	93	15	18	65	34	—	21
Emmahaven	18	20	17	23	—	—	13	13
Oosthaven	18	23	6	15	24	9	—	—
Tandjong Priok	116	112	34	54	83	50	66	57
Semarang	97	103	32	51	66	49	78	63
Soerabaia	96	86	33	48	63	48	90	109
Probolinggo	47	36	20	14	8	5	32	27
Banjoewangi	42	31	16	23	7	—	16	17
Tjilatjap	19	17	6	21	4	—	—	12
Makassar	40	38	17	35	20	11	78	78
Menado	—	—	—	—	—	—	24	22

Het aantal bezoeken van schepen der Koninklijke Paketvaart Maatschappij verminderde in 1938 met 2 schepen, n.l. van 1.373 tot 1.371; de bruto-inhoud is daarentegen gestegen van rond 9.085.000 m³ tot 9.614.000 m³, hetgeen verband houdt met het in de vaart komen der nieuwe passagiersschepen, welke op Zuid-Afrika varen. Het aantal K.P.M.-schepen, dat Makassar bezocht, nam vergeleken bij het jaar tevoren toe van 519 tot 557. Emmahaven werd in 1938 bezocht door 242 K.P.M.-schepen (vorig jaar 254), waarvan 74 uitsluitend voor het vervoer van ladingkolen, terwijl evenals in vorige jaren de lijnschepen geregeld kolen als bijlading vervoerden. Het aantal bezoeken van K.P.M.-schepen te Belawan nam toe van 1.047 tot 1.105.

Tabel VI geeft voor eenige havens een overzicht van het aantal bezoeken, dat door schepen van de voornaamste overzeesche lijnen aan die havens werd gebracht.

De frequentie van de geregelde scheepvaartverbindingen nam over het algemeen eenigszins af. Met ingang van 1 Maart 1938 opende de Wilhelm Wilhelmsenlijn een scheepvaartverbinding tusschen Ned.-Indië en Europa. In verband met het Japansch-Chineesche conflict is de vaart op China en Japan minder druk dan vroeger.

Met betrekking tot het bunkeren van schepen wordt opgemerkt, dat in 1937 te Tandjong Priok werden gebunkerd rond 140.000 ton steenkolen, te Emmahaven rond 77.000 ton en te Soerabaia rond 73.000 ton. De totale aanvoer van steenkolen te Soerabaia heeft bedragen 208.500 ton, waarvan circa 31.000 ton buitenlandsche kolen. Te Tandjong Priok is in totaal aangevoerd 312.000 ton steenkolen.

Het prauwenverkeer.

In den omvang der plaatselijke prauwbedrijven kwam in 1938 weinig verandering. Te Tandjong Priok nam het aantal laadprauwen af van 306 tot 286 stuks, waarvan er ongeveer 11 zijn opgelegd. Te Soerabaia waren in 1938 beschikbaar 305 vaartuigen, waarvan gemiddeld slechts in gebruik waren 149. Te Semarang was de

TABEL V.

Scheepvaartverkeer over de jaren 1935 tot en met 1938.

Havens	1935		1936		1937		1938	
	Aantal schepen	Inhoud in 1000 m ³ bruto	Aantal schepen	Inhoud in 1000 m ³ bruto	Aantal schepen	Inhoud in 1000 m ³ bruto	Aantal schepen	Inhoud in 1000 m ³ bruto
Tandjong Priok	2.138	25.265	2.196	26.241	2.430	27.840	2.404	27.944
Soerabaia	1.748	22.650	1.707	22.440	1.868	24.137	1.858	24.287
Semarang	1.539	21.745	1.527	22.013	1.638	23.035	1.633	22.892
Belawan	1.404	14.160	1.405	14.666	1.672	15.685	1.740	16.615
Makassar	928	11.253	917	11.038	939	10.674	963	11.014
Emmahaven	336	3.769	346	3.885	381	3.944	380	4.272
Tjilatjap	143	1.825	133	1.612	128	1.446	146	1.917
Palembang ²⁾	544	2.854	497	2.532	642	3.420	839	6.073
Bandjermasin	263	941	230	891	246	913	228	964
Pontianak	250	787	254	770	294	875	281	858
Samarinda	308	1.509	302	1.409	320	1.402	334	1.495
Menado	264	2.704	243	2.657	217	2.365	206	2.504
Sabang	607	9.589	719	10.977	753	11.912	658	10.860

2) Olie-vervoerende schepen niet medegerekend.

beschikbare vloot laadprauwen op ultimo 1938 sterk 121 stuks, waarvan per maand gemiddeld 34 prauwen waren opgelegd.

Wat betreft de Inlandsche zeeprauwenvaart, geeft tabel VII een vergelijking van het prauwbezoek tusschen de jaren 1936, 1937 en 1938 voor de havens van Soerabaia, Semarang, Makassar en Belawan.

TABEL VII. Aantal binnengeloopen zeilprauwen.

Havens	1936	1937	1938
Soerabaia	15.600	17.700	17.500
Semarang	9.500	13.200	11.200
Makassar	8.300	8.500	8.400
Belawan	1.200	1.400	1.400

Te Soerabaia is het bezoek van handelsprauwen van grooten omvang gebleven; geraamd wordt, dat door deze prauwen in 1938 circa 85.000 ton goederen is aan- en afgevoerd.

Te Makassar is het prauwbezoek zoowel wat aantal prauwen als totale scheepsinhoud betreft gelijk gebleven aan dat van het jaar 1937.

De financiële uitkomsten der havenbedrijven.

In verband met de vermindering van het goederen- en scheepvaartverkeer zijn de ontvangsten der havenbedrijven over het algemeen lager geweest dan in 1937. De uitgaven waren over het algemeen hooger dan in de voorafgaande jaren door de plaats gevonden stijging der materiaalprijzen en loonen.

Tabel VIII geeft een vergelijking tusschen de bedrijfsuitkomsten voor de jaren 1935 tot en met 1938.

TABEL VIII. Totale ontvangsten en uitgaven havenbedrijven in 1935, 1936, 1937 en 1938, in guldens.

	1935	1936	1937	1938
Ontvangsten.				
Tg. Priok	3.084.100	3.038.800	3.255.700	3.247.000
Semarang	725.800	690.600	730.800	786.400
Soerabaia	3.292.800	3.067.700	3.365.200	3.200.400
Makassar	752.200	726.400	815.200	774.700
Belawan	1.432.900	1.456.600	1.721.100	1.672.800
Emmahaven	322.300	295.400	344.300	307.000
Kleine bedrijfs- havens	1.247.400	1.212.700	1.416.611	1.321.300
Totaal ontvang- sten	10.857.500	10.488.200	11.648.911	11.309.600
Uitgaven. (zonder rente en afschrij- ving).				
Tg. Priok	820.700	899.900	888.700	912.100
Semarang	293.200	295.200	229.200	296.600
Soerabaia	814.300	965.200	836.300	887.900
Makassar	109.200	116.200	101.700	113.100
Belawan	832.700	807.500	741.100	805.300
Emmahaven	97.400	71.600	68.500	71.200
Kleine bedrijfs- havens	406.600	377.300	418.000	396.800
Totaal uitgaven Meer ontvan- gen dan uit- gegeven	3.374.100	3.532.900	3.283.500	3.483.000
	7.483.400	6.955.300	8.365.411	7.826.600

De ontvangsten aan goederengeld waren in vrijwel alle havens lager dan in het voorafgaande jaar. In de goederengeldtarieven kwam in 1938 geen wijziging. Tabel IX geeft een overzicht van de goederen-geldontvangsten over de jaren 1935 tot en met 1938.

TABEL IX. Goederengeld-ontvangsten in 1935, 1936, 1937 en 1938, in guldens.

	1935	1936	1937	1938
Tg. Priok	189.634	197.300	246.000	230.200
Soerabaia	532.464	484.400	644.600	553.100
Semarang	184.003	172.500	213.700	204.100
Belawan	437.273	455.400	565.100	550.000
Makassar	60.780	61.900	70.700	71.500
Emmahaven	72.715	71.200	91.500	66.300
Tjilatjap	28.093	15.402	26.176	21.480
Cheribon	56.944	56.228	76.360	64.647
Tegal	42.848	45.261	83.298	62.556
Pekalongan	20.672	14.837	28.766	30.629
Pasoeroean	24.269	24.564	23.809	14.514
Probolinggo	49.101	42.683	56.956	40.652
Banjoewangi	12.134	16.692	21.281	20.500
Djambi	18.040	21.005	26.420	24.275
Asahan	64.681	66.162	75.416	74.256
Sibolga	5.533	5.719	7.783	4.925
Benkoelen	10.211	9.593	8.795	7.322
Oosthaven	64.160	76.336	49.025	61.654
Menado	47.663	43.571	41.611	46.424
Ambon	8.138	7.630	7.344	7.522
Benoa	9.503	8.696	13.338	11.201
Overige havens	177.130	170.640	180.484	185.578
Totaal	2.115.989	2.067.719	2.558.462	2.353.338

TABEL X. Havengeld-ontvangsten in 1935, 1936, 1937 en 1938, in guldens.

	1935	1936	1937	1938
Tandjong Priok	427.688	426.533	487.701	477.726
Soerabaia	483.879	460.406	526.612	517.996
Belawan	289.843	293.891	344.948	341.784
Makassar	141.216	132.979	127.847	135.846
Emmahaven	50.112	45.830	52.439	55.789
Tjilatjap	10.929	9.513	9.745	11.165
Palembang	45.810	51.340	63.686	63.756
Bandjermasin	39.558	28.177	31.598	29.900
Semarang (haven- geld prauwen)	52.858	49.882	61.886	53.373
Totaal	1.541.893	1.498.551	1.706.462	1.687.335

TABEL XI. Opbrengst liggeld en verhuur van opslagruimten in 1935, 1936, 1937 en 1938, in guldens.

	1935	1936	1937	1938
Tandjong Priok	121.399	128.930	183.502	187.303
Soerabaia	109.041	112.250	128.814	117.518
Semarang	24.493	22.421	29.138	20.721
Belawan	139.205	133.459	207.849	176.348
Makassar	49.266	46.083	90.534	31.684
Emmahaven	61.973	53.267	75.650	56.397
Tjilatjap	28.791	24.981	31.234	29.891
Bandjermasin	25.109	23.493	31.918	23.026
Palembang	25.502	26.335	38.002	30.808
Djambi	14.259	13.150	29.201	25.033
Oosthaven	14.746	16.885	12.535	12.827
Totaal	613.784	601.254	858.377	711.556

De tweede heffing van algemeenen aard, het haven-geld, bracht slechts weinig minder op dan in 1937, zulks in verband met de geringe vermindering van het scheepvaartverkeer. In enkele havens was de opbrengst zelfs meer dan in het jaar tevoren. Ook van de havengeld-ontvangsten is in tabel X een overzicht over de jaren 1935 tot en met 1938 gegeven.

De ontvangsten voor het gebruik van tijdelijk ter

beschikking staande accommodaties, als ligplaatsen en goederenopslagruimten, ten behoeve van die scheepvaartmaatschappijen, die geen eigen etablissement hebben, zijn in tabel XI opgegeven. De hier bedoelde ontvangsten waren — behoudens voor enkele havens — eveneens lager dan in 1937.

(Samengesteld door het Hoofdkantoor van het Havenwezen).

De Staatsspoorwegen in 1938.

Omvang van het net.

De lengte van het op Java en Sumatra in exploitatie zijnde net onderging geen verandering.

In exploitatie waren ultimo 1938:

op Java (J.S.S.).....	2.929 km
(waarvan 215 km dubbelspoor).	
in Zuid-Sumatra (Z.S.S.).....	645 „
ter Sumatra's Westkust (S.S.S.).....	264 „
in Atjeh (A.S.S.).....	512 „

of in totaal..... 4.350 km

Financieele resultaten ¹⁾.

Ontvangsten.

Het niveau der ontvangsten van 1937, dat belangrijk hooger lag dan dat van 1936, heeft zich, ondanks de minder gunstige ontwikkeling van de wereldconjunctuur, in 1938 kunnen handhaven. Zelfs valt in verslagjaar nog een verdere — zij het ook relatief geringe — stijging te constateeren.

Tariefsmaatregelen van meer algemeenen aard werden in verslagperiode niet getroffen.

Evenmin als in het jaar 1937, kon in het afgelopen jaar aan eene — zelfs geringe — verhooging van de op crisispeil staande gebleven tarieven worden gedacht, eensdeels wegens de nog niet gereguleerde vrachtauto-concurrentie, anderzijds wegens de verslechtering van de economische omstandigheden.

De vermindering van de afzetmogelijkheden van enkele producten noopte zelfs in verschillende gevallen tot het verleenen van verdergaande tariefsfaciliteiten voor het vervoer van enkele laagwaardige producten, welke bijzonder zwaar getroffen worden door de conjunctuurdaling.

Ook door de, tengevolge van de economische inzinking, verscherpte concurrentie tusschen rail- en wegverkeer, werd de S.S. herhaaldelijk gedwongen om tot tariefsverlagingen over te gaan.

In het afgelopen jaar werden de verkeersprestaties verder opgevoerd door verhooging van de rijnsnelheden en vergroting van de frequentie der reizigerstreinen.

Daarnaast werd ook het reiscomfort verbeterd door verderen ombouw van het rijkuitpark.

De nachtexprestreinen mogen zich nog steeds in een stijgende belangstelling verheugen.

Uit de opbrengsten van de nacht- en van de dag-exprestreinen is wederom gebleken, dat ieder van beide groepen van deze treinen een eigen verkeer bedient, waarvan de toename voor de eene niet noodzakelijk ten koste moet gaan van de andere groep.

Een gedetailleerd vergelijkend overzicht van de ontvangsten van het geheele bedrijf geeft tabel I:

Hieruit blijkt, dat de opbrengsten van de:

J.S.S.	met f 168.865	of 0,60%
Z.S.S.	„ „ 106.135	of 3,49%
S.S.S.	„ „ 352.980	of 19,11%

gestegen en die van de A.S.S. met f 5.449 of 0,47% teruggelopen zijn. De totale ontvangsten vertoonen een vooruitgang van f 622.531 of 1,82%.

Uitgaven.

Het totaal der eigenlijke bedrijfsuitgaven is gestegen van 26,4 miljoen gulden in 1937 tot 30,6 miljoen gulden in 1938.

Deze stijging heeft tot een bedrag van rond 2,7 miljoen gulden betrekking op de zoogenaamde materiele uitgaven en houdt voornamelijk verband met:

- meerdere uitgaven tengevolge van de verkeerstone name en de opvoering van treinsnelheden (meer brandstoffen, enz.);
- meerdere uitgaven voor onderhoud, vernieuwing, enz. van diverse bedrijfsobjecten wegens in de crisisjaren uitgestelde voorzieningen;
- vernieuwing en moderniseering van het rijkuitmaterieel;
- prijsverhoging van steenkolen en materialen.

TABEL I.

	Reizigers en bagage		Goederen		Diversen		Totaal	
	1937	1938	1937	1938	1937	1938	1937	1938
J.S.S.	8.442.320	9.053.391	18.190.376	17.657.318	1.436.169	1.527.021	28.068.865	28.237.730
Z.S.S.	866.279	839.841	1.977.524	2.115.142	201.070	196.025	3.044.873	3.151.008
S.S.S.	415.128	361.568	1.332.479	1.759.123	99.332	79.228	1.846.939	2.199.919
A.S.S.	449.581	410.337	629.416	688.886	81.614	55.939	1.160.611	1.155.162
Totaal	10.173.308	10.665.137	22.129.795	22.220.469	1.818.185	1.858.213	34.121.288	34.743.819

¹⁾ De cijfers van 1938 zijn voorloopige cijfers.

Voor het overige wordt de stijging der uitgaven verklaard door een stijging der zoogenaamde *personeele uitgaven* en wel voornamelijk door:

- de hogere remuneratie van het personeel als gevolg van de invoering der „B.B.L. 1938” (inclusief bijregelingen) tot een bedrag van rond f 900.000;
- de eind September 1937 ingevoerde algemeene verhooging der dagloonen;
- de, in verband met de sinds eind 1936 ingetreden belangrijke verkeerstoename, onvermijdelijke uitbreiding der personeelsformaties;
- de uitkeering van bedrijfspremie over 1937 (ten bedrage van f 133.000), welke ten laste van het jaar 1938 is geboekt.

De totaal-sterkte van het in *werkelijken dienst*²⁾ aanwezige personeel bedroeg:

TABEL II.

Per 1 Januari	1938	1939
Hooger personeel.....	101	102
Hooger-middelbaar id.....	2.344	1.150
Lager-middelbaar id.....		1.263
Lager personeel ³⁾	26.432	27.317
Totaal.....	28.877	29.832

Het aantal personen in opleiding bedroeg:

TABEL III.

Per 1 Januari	1938	1939
Hooger personeel.....	12	15
Hooger-middelbaar id.....	159	86
Lager-middelbaar id.....		126
Totaal.....	171	227

Een vergelijkend overzicht⁴⁾ van de bedrijfsuitgaven toont tabel IV:

De totale *werkelijke* uitgaven in 1938 vertoonden ten opzichte van 1937 een stijging van f 4.224.224 of 15,99%, tegenover eene vermeerdering van de opbrengsten met f 622.531 of 1,82%.

TABEL IV.

	Exploitatiekosten		Vernieuwingen, herstel van schade, opbrekingskosten, enz. ⁵⁾		Totaal		Opbrengsten	
	1937	1938	1937	1938	1937	1938	1937	1938
J.S.S.	20.496.406	22.949.874	1.584.572	2.676.827	22.080.978	25.626.701	28.068.865	28.237.730
Z.S.S.	1.908.839	2.247.616	171.819	175.613	2.080.658	2.423.229	3.044.873	3.151.008
S.S.S.	1.236.092	1.426.510	57.341	91.559	1.293.433	1.518.069	1.846.939	2.199.919
A.S.S.	871.334	978.437	86.937	91.128	958.271	1.069.565	1.160.611	1.155.162
Totaal	24.512.671	27.602.437	1.900.669	3.035.127	26.413.340	30.637.564	34.121.288	34.743.819

Overschot 1937: f 7.707.948

Overschot 1938: f 4.106.255

of in 1938 minder: f 3.601.693

Voorts blijkt uit vorenstaande opgave, dat, volgens de aldus berekende uitkomsten, de J.S.S., de Z.S.S., de S.S.S. en de A.S.S. in 1938 een overschot hebben opgeleverd van respectievelijk f 2.611.029, f 727.779, f 681.850 en f 85.597. Het totale overschot bedroeg f 4.106.255, hetgeen f 3.601.693 minder is dan 1937.

Wat de *fictieve* uitgaven betreft, vermeerderde de bijdrage in de pensioenslasten tengevolge van de uitbreiding van het personeel van f 1.613.800 in 1937 tot f 1.694.100 in 1938.

De afschrijvingen vertegenwoordigden in 1938 een bedrag van f 463.500 tegen f 575.300 in 1937.

Verkeer.

Een vergelijking van de verkeersprestatie in de afgevoerde 3 jaren vertoont het volgende beeld.

Het aantal *reizigers*, dat van de Staatsspoor gebruik maakte, bedroeg in 1000-tallen:

TABEL V.

	1936	1937	1938 (voorloopig)	1938 meer (+) minder (—) dan in 1937
J.S.S.	24.044	31.112	32.875	+ 5,7%
Z.S.S.	1.100	1.745	1.729	— 0,9%
S.S.S.	2.506	3.395	3.086	— 9,1%
A.S.S.	2.962	3.353	3.224	— 3,8%
Totaal	30.612	39.605	40.914	+ 3,3%

Aan vracht- en ijsgoed zijn vervoerd (in tonnen):

TABEL VI.

	1936	1937	1938 (voorloopig)	1938 meer (+) minder (—) dan in 1937
J.S.S.	3.268.478	4.300.292	3.949.572	— 8,2%
Z.S.S.	483.025	603.692	635.584	+ 5,3%
S.S.S.	624.486	768.880	812.277	+ 5,6%
A.S.S.	131.242	161.777	166.018	+ 2,6%
Totaal	4.507.231	5.834.641	5.563.451	— 4,6%

2) Exclusief personeel met buitenlandsch verlof of z.g. „geconverteerd” verlof en exclusief het personeel in opleiding.

3) Exclusief los werkvolk, dat per 1 Januari 1939 2.557 man bedroeg.

4) Er is slechts rekening gehouden met de *werkelijke* uitgaven; afschrijvingen zijn hier buiten beschouwing gelaten evenals bijdrage in de pensioenslasten.

5) Hierin zijn begrepen de uitgaven voor „kleine uitbreidingswerken” en voor „Huur vrije verbinding Solo-Djokja”.

Dienstregeling.

De reeds in voorgaande jaren aangevangen verbetering der regionale treinverbindingen werd in verslagjaar met kracht voortgezet.

Zoo werd o.a. met ingang van 3 November 1938 tusschen Soerabaia en Malang een zeer snelle dienst met een bijkans regelmatige uurfrequentie ingevoerd, waarbij de reisduur van Soerabaia—Goebeng naar Malang en omgekeerd werd teruggebracht tot 1 uur en 20 minuten, terwijl in beide richtingen 14 treinen werden ingelegd. Hierdoor heeft Malang tevens aansluiting gekregen in beide richtingen op de „eendaagsche” dagexpres- en de nachtexpres-treinen.

Technische Diensten.

Ook in het afgelopen jaar werd bijzondere aandacht besteed aan het onderhoud en de vernieuwing van de baan, teneinde de lijnen geschikt te houden voor de aanmerkelijk zwaardere eischen, welke de opvoering van de snelheid en van de frequentie der treinen stelt.

Verder werd aangevangen met het aanbrengen van gelaschte rails; in 1938 werden over een afstand van 75 km de bestaande rails vervangen door gelaschte rails van rond 51 m (5 × 10,20 m) en rond 54 m (8 × 6,80 m).

De verbrediging van het vrije ruimteprofiel van 3,70 m tot 3,90 m op de hoofdlijnen met het oog op de indienststelling van langere en bredere rijtuigen kwam gereed; de verwisseling der oude weljzeren bruggen en de versterking der vloei-ijzeren bruggen werd in 1938 met kracht voortgezet.

Met de moderniseering van het locomotiefpark tot verhooging van de maximale snelheid en van het grensvermogen der locomotieven en met den ombouw van de rijtuigen ter verbetering van het reiscomfort, werd in 1938 eveneens op ruime schaal doorgegaan.

Een overzicht van het rollend materieel, brandstof- en energie-verbruik (voor elektrische tractie) geven tabellen VII en VIII.

TABEL VII. Rollend materieel.

	Locomotieven		Rijtuigen		Wagens	
	Aanwezig op ultimo		Aanwezig op ultimo		Aanwezig op ultimo	
	1937	1938	1937	1938	1937	1938
J.S.S.	563	563	1.866	1.855	14.691	14.633
Z.S.S.	57	57	142	142	1.239	1.236
S.S.S.	59	59	136	136	1.033	1.031
A.S.S.	47	47	167	167	1.024	1.020
Totaal	726	726	2.311	2.300	17.987	17.920

TABEL VIII. Brandstoffen.

	Totaal verbruik uitgedrukt in tonnen Oembilinwaarde		Waarvan aan brandhout werd verstoekt (in tonnen eigen waarde)	
	1937	1938	1937	1938
J.S.S.	284.000	307.000	31.655	28.570
Z.S.S.	23.324	28.339	—	—
S.S.S.	28.166	30.504	—	—
A.S.S.	13.744	14.070	21.816	22.333
Totaal	349.234	379.913	53.471	50.903

Bovendien waren op ultimo 1938 in bedrijf:
13 elektrische locomotieven
25 motorrijtuigen en
26 volgrijtuigen.

Electrische energie.

Door den electrischen tractie-dienst werd in 1938 aan energie verbruikt 12.748.500 kwh draaistroom voor 2.032.700 treinkilometers tegen 12.069.500 kwh voor 2.011.000 treinkilometers in 1937.

Werkplaatsbedrijf.

Voor de werkplaatsen kenmerkte het jaar 1938 zich ten gevolge van het uitgebreide vernieuwingswerk aan en moderniseering van het rollend materieel (locomotieven en rijtuigen) door eene groote bedrijvigheid.

Voorts werden in 1938 twee slaaprijtuigen van de nieuwe serie 9.000 gebouwd en in dienst gesteld en met den bouw van nog 4 van deze rijtuigen begonnen.

Deze nieuwe rijtuigen onderscheiden zich door hunne ruimere afmetingen (lengte: 20 m tegen tevoren 18,50 m; breedte 3 m tegen tevoren 2,70 m) en hunne bijzondere constructie (geheel van staal vervaardigd, waarbij alle verbindingen zijn gelascht). Voorts werd daarbij bijzondere aandacht besteed aan het scheppen van een comfortabel interieur en een behoorlijke ventilatie.

Voorraden en aanschaffingen.

De waarde van de voorraden bedroeg:

ultimo 1937:..... f 10.915.200
„ 1938:..... „ 10.805.100

derhalve minder..... f 110.100

Ten behoeve van de aanvullingen daarvan werd aangekocht:

in Indië voor..... f 1.234.800
in Europa voor..... „ 612.100

Overgenomen van andere Departementen en Diensten voor..... „ 950.200

H. VAN GALEN LAST.

De Indische Particuliere Spoor- en Tramwegen in 1938.

I. SPOORWEGEN OP JAVA EN MADOERA.

Voor de spoorwegen op Java kan het jaar 1938 weinig anders dan als „kleurloos” worden aangemerkt.

Gevoelig als het transportbedrijf in algemeenen zin is voor de schommelingen op de wereldmarkt, welke zich in dat jaar niet heeft kunnen loswerken uit een

verstarring, waarin zij was geraakt door een onafgebroken reeks van politieke spanningen, behoeft het geen verwondering te baren, dat ook het spoorwegbedrijf in het verslagjaar in zekeren zin op het doode punt is gekomen. Zijn de omstandigheden voor de spoorwegen in 1938 niet gunstig geweest, nochtans zullen de opgedane ervaringen de bedrijfspolitiek op een meer

TABEL I. Bruto-opbrengsten en Indische exploitatie-uitgaven der particuliere spoorwegen op Java en Madoera, in duizendtallen guldens.

Namen der Maatschappijen	Reizigers en Bagage		Goederen		Diversen		Totaal		Indische exploitatie-uitgaven	
	1937	1938	1937	1938	1937	1938	1937	1938	1937	1938
Ned.-Ind. Spoorweg Mij.	1.163	1.229	6.117	5.564	449	452	7.729	7.245	4.340	4.400
Semarang-Cheribon Stoomtram Mij.	614	609	1.671	1.647	110	132	2.395	2.388	1.204	1.301
Semarang-Joana Stoomtram Mij.	443	427	783	814	87	84	1.313	1.325	1.002	1.049
Serajoedal Stoomtram Mij.	128	144	211	239	12	13	351	396	204	214
Oost-Java Stoomtram Mij.	482	495	78	78	32	37	592	609	421	421
Kediri Stoomtram Mij.	68	65	153	158	19	21	240	244	150	149
Malang Stoomtram Mij.	53	49	258	281	32	32	343	361	150	147
Modjokerto Stoomtram Mij.	16	15	91	68	7	8	114	91	67	69
Probolinggo Stoomtram Mij.	24	26	75	51	2	3	101	80	67	69
Pasoeroean Stoomtram Mij.	13	13	52	17	3	2	68	32	35	30
Madoera Stoomtram Mij.	220	217	356	375	31	34	607	626	386	418
Totaal.	3.224	3.289	9.845	9.292	784	818	13.853	13.397	8.026	8.267

soliede economische basis gesteld hebben, waarop met meer vertrouwen voor de toekomst kan worden voortge- werkt.

Gelet op de zware inzinking van de wereldmarkt in de tweede helft van 1937, welke door een slechts licht herstel in 1938 werd gevolgd, mogen de door de spoorwegen over laatstgenoemd jaar geboekte resultaten niet onbevredigend worden geacht. Een minder gunstige uitzondering vormen de Nederlandsch-Indische Spoorweg Maatschappij, de Probolinggo, de Pasoeroean en de Modjokerto Stoomtram Maatschappijen, welke vervoersinkomsten niet onbelangrijk bij die van het voorafgaande jaar zijn ten achter gebleven.

Veel ongerief werd nog ondervonden van de concurrentie van autobus en vrachtauto, welke vaak maatregelen tot verdere vrachtverlagingen noodzakelijk maakte.

Tabel I geeft een overzicht van de ontvangsten en uitgaven der in dit artikel bedoelde spoorwegen. Aangezien de uitgaven van de Nederlandsch-Indische Spoorweg Maatschappij over 1938 nog niet bekend zijn, is in het betreffende vak van genoemde tabel het vermoedelijke cijfer opgenomen.

Hieronder volgen eenige bijzonderheden van de belangrijkste spoorwegen.

Nederlandsch-Indische Spoorweg Maatschappij.

De ontvangsten van het geheele net waren in duizendtallen guldens :

TABEL II.

	1937	1938	meer of minder in 1938
Reizigers.	1.127	1.191	+ 6 %
Bagage.	36	38	+ 5½%
Bestelgoed.	99	98	- 1 %
Postpakketten.	5	6	+ 20 %
Vracht- en ijlgoed.	6.013	5.460	- 9 %
Buitengewone ontvangsten	199	202	+ 1½%
Royalty.	250	250	0 %
Totaal.	7.729	7.245	- 6 %

De Indische exploitatie-uitgaven voor 1938 staan nog niet vast, doch zullen die van 1937 (f 4.340.000) overschrijden.

Na de opleving in 1937 viel gedurende het verslagjaar een inzinking in het zakenleven te constateeren, waardoor de bedrijfsuitkomsten der Maatschappij ongunstig zijn beïnvloed.

Het personenvervoer hield zich vrij goed. Het aantal reizigers steeg ten opzichte van het jaar 1937 met 15% ; de opbrengst nam toe met 6%.

In het algemeen hebben de maatregelen ter betere bediening, waaraan echter hoge kosten worden besteed, de salarisverhoogingen bij vele bedrijven en de verbetering van de loonen in de Europeesche cultures tot dit gunstige resultaat bijgedragen. In de eerste helft van het verslagjaar had de bevolking, met uitzondering van die in het regentschap Bodjonegoro, nog geen terugslag ondervonden van de minder gunstige omstandigheden in het Europeesche bedrijfsleven tengevolge van de belangrijk lagere ontvangsten uit den export en kon een aanmerkelijk hooger welvaartspeil in het grootste gedeelte van het vervoersgebied der Maatschappij geconstateerd worden. Gedurende de tweede helft van 1938 viel een kentering in den economischen toestand der inheemsche bevolking, doch nog weinig achteruitgang ten opzichte van 1937 waar te nemen.

Het vervoer van bagage, bestelgoed en postpakketten bleef nagenoeg op hetzelfde peil.

Gerekend naar het gewicht verminderde het vervoer van vracht- en ijlgoed met 6%, terwijl de opbrengst 9% terugliep.

De bedrijvigheid der suikerindustrie in de Vorstenlanden was ongeveer gelijk aan die in 1937. In het verslagjaar werd een aanplant in den grond gebracht, waarvan in 1939 17 fabrieken zullen produceeren. Naar Semarang werd 9.000 ton of 3% minder suiker vervoerd, doch de ontvangsten daalden tengevolge van het uitvallen van suiker van oude oogsten, waarvoor een hogere vracht gold, met 11%. Het vervoer van melasse liep terug met 50%.

Het vervoer van timmerhout ten behoeve van het bouwbedrijf op Java bleef op hetzelfde peil als in 1937. Het vervoer van hout voor export en van andere bouwmaterialen als cement, dakpannen en kalk liep terug.

Het vervoer van voedingsmiddelen en andere producten van inheemschen landbouw was door de slechte marktpositie voor cassave en door een minder gunstigen oogst van maïs beduidend geringer dan in 1937.

Het vervoer van tabak en vezelstoffen steeg, dat van rubber daalde.

De afvoer van producten der olie-industrie in Rembang liep terug.

Met de inbedrijfstelling van het waterkrachtwerk van ANIEM te Toentang in September 1938 werden het vervoer van de aldaar benodigde materialen, hetwelk vooral in 1937 belangrijk was, en de geregelde aanvoer van dieselolie voor de elektrische centrales te Solo, Djocja en Magelang, beëindigd.

De mededinging van de vrachtauto, die door groote onderlinge concurrentie met ernstige moeilijkheden te kampen had, noodzaakte de Maatschappij voort te gaan met talrijke incidenteele tariefsverlagingen, welke uit een bedrijfseconomisch oogpunt nauwelijks verantwoord en met betrekking tot de vervoerswaarde der goederen geenszins geboden waren.

Semarang-Cheribon Stoomtram Maatschappij.

Het verslagjaar 1938 geeft een geringen teruggang der opbrengsten te zien.

De bruto-opbrengsten bedroegen *f* 2.388.072,99½ tegen *f* 2.395.078,93½ in 1937 of *f* 7.005,94 (0,3%) minder dan in 1937.

De teruggang in de bedrijvigheid, die in de laatste maanden van 1937 reeds merkbaar was, ging in 1938 door, zonder dat dit echter een opbrengstdaling van eenig belang ten gevolge had.

Uit tabel III blijkt hoe de verschillen voor de onderdelen van het vervoer verdeeld zijn:

TABEL III.

	Opbrengst op 1000-tallen gulden afgerond		In 1938 meer of minder
	1937	1938	
Reizigers.....	604	597	— 1,1%
Bagage.....	11	12	+ 11,2%
Bestelgoed.....	37	41	+ 9,7%
Ijl- en vrachtgoed....	1.633	1.606	— 1,7%
Diversen.....	110	132	+ 19,9%
Totaal.....	2.395	2.388	— 0,3%

De totale omvang van het vervoer van vracht- en ijlgood nam toe met 67.343 ton (774.105 ton tegen 706.762 ton in 1937). Deze vooruitgang werd veroorzaakt door meer vervoer van: emballage (+ 3.028 ton), hout, brand- (+ 4.234 ton), spiritus (+ 3.280 ton), steenen, grind en steenslag (+ 8.381 ton), steenen, andere (+ 25.006 ton) en zand en aarde (+ 107.972 ton).

Belangrijk minder dan in 1937 werd evenwel vervoerd aan: afval (— 2.728 ton), djagoeng (— 3.246 ton), ketella (— 5.152 ton), meel (— 5.162 ton), meststoffen (— 12.769 ton), padi en gabah (— 2.076 ton), petroleum (— 2.522 ton), pitten (— 2.168 ton), rijst (— 19.977 ton), suiker, (— 18.227 ton), suikerstroop (melasse) (— 11.676 ton).

Dat ondanks de toename van den omvang van het vervoer van vracht- en ijlgood de opbrengst van dit vervoer daalde, werd veroorzaakt doordat in hoofdzaak meer werd vervoerd aan goederen waarvoor lage vrachten

gelden, zooals steenen en zand en aarde (o.a. ten behoeve van het nieuwe vliegveld te Semarang). De exploitatiekosten bedroegen *f* 1.301.061,98 tegen *f* 1.203.669,84½ in 1937 en vermeerderde dus met 8,1%.

De netto-opbrengst bedroeg:

in 1938	<i>f</i> 1.087.011
in 1937	„ 1.191.409

dus in 1938 minder *f* 104.398 of 8,8%.

De autobusconcurrentie langs de lijnen der Maatschappij nam eerder toe dan af.

De in het verslagjaar gehouden tellingen wezen uit dat de intensiteit van de vrachtautoconcurrentie niet verminderde.

Op de korte afstanden werd vooral in het Cheribonsche concurrentie van grobags ondervonden.

Semarang-Joana Stoomtram Maatschappij.

Ondanks de verslechtering van den economischen toestand waren de bruto-opbrengsten in 1938 nog iets hooger dan in 1937, hetgeen tot tevredenheid stemt.

Dit resultaat is te danken aan meerdere opbrengsten uit het vervoer van vracht- en ijlgood, waartoe het suiker- en houtvervoer in belangrijke mate heeft bijgedragen.

De bruto-opbrengsten bedroegen:

in 1938	<i>f</i> 1.325.000
in 1937	„ 1.313.000

In 1938 dus meer *f* 12.000 of 0,9%

In hoeverre de verschillende onderdelen van het vervoer tot deze uitkomsten hebben bijgedragen, blijkt uit tabel IV.

TABEL IV. Bruto-opbrengsten.

	Op 1000-tallen gulden afgerond		Meer of minder in 1938
	1937	1938	
Reizigers.....	437	421	— 3,7%
Bagage.....	6	5	— 7,9%
Bestelgoed.....	7	7	+ 6,2%
Vracht- en ijlgood....	776	807	+ 4,0%
Diversen.....	87	84	— 3,2%
Totaal.....	1.313	1.325	+ 0,9%

Het aantal op de buitenlijnen vervoerde reizigers bedroeg 2.494.000 tegen 2.729.000 in 1937 en is dus met 8,6% teruggelopen.

Het betalende vracht- en ijlgoodvervoer beliep 301.000 ton tegen 300.000 ton in 1937 en is dus met 1.000 ton of 0,34% vooruitgegaan. De vermeerdering is in hoofdzaak ontstaan door meer vervoer van: benzine (+ 1.040 ton), brandhout (+ 1.498 ton), timmerhout (+ 7.617 ton), bewerkte metalen (+ 1.116 ton), steenen, andere (+ 6.400 ton), Europeesche suiker (+ 7.156 ton), ijs (+ 1.025 ton) en zand en aarde (+ 1.193 ton).

Belangrijk minder dan in 1937 werd evenwel vervoerd aan: afval (— 2.801 ton), dedak (— 1.142 ton), kapok (— 1.581 ton), katjang (— 1.736 ton), kedelee (— 3.021 ton), ketella (— 1.931 ton), meststoffen (— 1.390 ton), padi en gabah (— 2.335 ton), pitten (— 1.146 ton), rijst (— 8.411 ton), kalksteen voor suikerfabrieken (— 1.191 ton) en grind en steenslag (— 1.108 ton).

De exploitatiekosten bedroegen :

in 1938 f 1.048.000
in 1937 „ 1.002.000

dus in 1938 meer f 46.000 of $\pm 4,6\%$

De netto-opbrengst bedroeg :

in 1938 f 276.000
in 1937 „ 311.000

dus in 1938 minder f 35.000 of $\pm 11,1\%$

Vermelding verdient nog, dat in de exploitatie van de langs de lijnen van de S.J.S. opereerende autobusondernemingen in 1938 geen wijziging is gekomen.

De vrachtautoconcurrentie is wederom in hevigheid toegenomen; de tarieven voor vervoer per vrachtauto bleven op het uitzonderlijk lage niveau gehandhaafd.

II. DELI SPOORWEG MAATSCHAPPIJ.

Reizigersvervoer.

Na de algemeene opleving in het Gewest in de jaren 1936 en 1937 vertoonde 1938 een achteruitgang van den economischen toestand, welke zich eveneens weerspiegelde in het reizigersverkeer, waarvan de opbrengst dan ook ten opzichte van het jaar 1937 met 5,4% verminderde.

Export.

De stijging van den export in het jaar 1937 zette zich in 1938 voort wat betreft de palmolie (toename 11%). Vezel wist zich op het peil van 1937 te handhaven. De geringe daling in 1937 van den uitvoer van thee wist zich ruimschoots te herstellen (vermeerdering 3%). De uitvoer van rubber en latex, welke in het vorige jaar een belangrijke stijging vertoonde, liep in 1938 tengevolge van de verscherpte rubberrestrictie terug met 38%. De export van tabak verminderde in 1938 ongeveer evenveel (7%) als ze in het voorafgaande jaar was vermeerderd.

Import.

De import in tonnen in 1938 daalde ten opzichte van 1937 met 1,8%.

Opbrengsten.

Door de daling in het vervoer zijn de bruto-opbrengsten in 1938 5,5% minder dan in 1937 (gedaald van f 5.297.000 tot f 5.004.000).

TABEL V. Ontvangsten en uitgaven.

	1937	1938	%
Reizigers en abonnemeten	f 669.305,90	f 632.952,18	— 5,4
Bagage	„ 36.272,63	„ 33.955,02	— 6,4
Bestelgoederen	„ 35.863,21	„ 43.482,36	+ 21,2
Ijl- en vrachtgoederen	„ 4.183.823,16	„ 3.990.822,76	— 4,6
Betalend dienstvervoer	„ 156.536,89	„ 88.703,65	— 43,3
Extra treinen	„ 3.963,22	„ 3.836,06	— 3,2
Levende dieren, enz.	„ 26.611,72	„ 26.640,51	+ 0,1
Diverse baten	„ 184.547,29	„ 183.530,75	— 0,6
Ontvangsten	f 5.296.924,02	f 5.003.923,29	— 5,5
Uitgaven	„ 2.223.186,57	„ 2.200.249,30	— 1,0
Overschot	f 3.073.737,45	f 2.803.673,99	— 8,8

III. DE STADSTRAMWEGEN.

De Bataviasche Verkeers Maatschappij.

De gunstige ontwikkeling van het reizigersvervoer en de daarmee gepaard gaande toename der ontvangsten dezer maatschappij, welke was ingezet in 1936 na het bereiken van het diepste punt der crisis, konden zich gedurende 1938 handhaven.

Tot de bijzondere omstandigheden, die hiertoe medegewerkt hebben, moeten worden gerekend de extra-opbrengsten, verkregen uit de avonddiensten ter gelegenheid van de feesten bij de geboorte van Prinses Beatrix en het Regeeringsjubileum.

Overigens hadden de genomen tariefmaatregelen ten aanzien van de abonnementen en de invoering van knipkaarten, alsmede de uitbreiding van het gebruik van coupons eveneens een gunstigen invloed op de ontvangsten.

Een stijging der exploitatie-uitgaven was — in verband met een grooter stroomverbruik door grooter reizigersvervoer, hoogere materiaalprijzen en noodzakelijke salaris- en loonsverhoogingen — onafwendbaar.

Tabel VI geeft een beeld van de aantallen vervoerde reizigers met de elektrische tram en van de opbrengsten van het bedrijf in de opeenvolgende maanden van de jaren 1937 en 1938.

TABEL VI.

Maanden	Aantal reizigers in duizendtallen		Bruto-opbrengst in 1000-tallen gulden	
	1937	1938	1937	1938
Januari	628	652	36	36
Februari	550	635	32	36
Maart	533	643	29	35
April	543	602	30	32
Mei	573	627	31	34
Juni	569	612	31	33
Juli	574	628	31	34
Augustus	649	721	36	39
September	641	776	35	43
October	610	651	33	35
November	604	668	33	36
December	656	648	36	35
Totaal	7.130	7.863	393	428

Een vergelijking betreffende de resultaten van het elektrische trambedrijf voert tot de volgende conclusies:

De ontvangsten waren rond 9% hoger dan in 1937, terwijl de exploitatie-uitgaven rond 7½% stegen naar aanleiding van de reeds gereleveerde noodzakelijke verhoogingen. Ondanks dit laatste verschijnsel vertoont het bruto-exploitatie-overschot nog een verhoging van $\pm 11,8\%$ ten opzichte van 1937.

Het aantal reizigers is in totaal rond 10% gestegen, terwijl de 1ste klasse een toename vertoont van 15% en de 3de klasse van 9,4%.

Als onderdeel der ontvangsten moge de aandacht gevestigd worden op de opbrengsten van:

a. *Abonnementen*: Door een tariefsverlaging, gepaard gaande met een uitbreiding van reismogelijkheden, ondanks het feit, dat het aantal verkrijgbare soorten abonnementskaarten van 33 tot 17 werd gereduceerd, liepen deze ontvangsten van f 40.190 in 1937 op tot f 48.000 in 1938; een toename dus van 19½%.

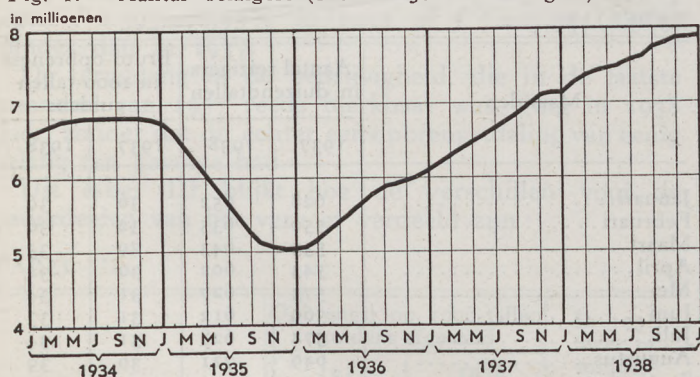
b. *Coupons en knipkaarten* : Met ingang van 1 Augustus 1938 werden voor de 1ste klasse naast de bestaande schoolcoupons tegen den prijs van f 1.— verkrijgbaar gesteld 12-rittenboekjes, recht gevende op 12 ritten à 10 ct., terwijl voor de lijnen 2 en 5, zoowel voor de 1ste als voor de 3de klasse, knipkaarten ad f 0,50 resp. f 0,30, recht gevende op 10 ritten op één dezer lijnen, werden ingevoerd.

De ontvangsten uit dezen hoofde bedroegen in 1938 rond f 16.700 tegen rond f 9.800 in 1937, derhalve een vermeerdering van 70%.

Voor een overzicht van de uitkomsten van het bedrijf der B.V.M. vanaf het tijdstip, dat de oude stoomtram werd vervangen door de elektrische tram moge worden verwezen naar bijgaande z.g. „trendlines” van het aantal vervoerde reizigers (fig. 1) en van de ontvangsten en uitgaven (fig. 2). Elk punt van de curve geeft de uitkomst aan van de voorafgaande periode van 12 maanden, waardoor bijzondere invloeden op het passagiersvervoer zoals Inlandsch Nieuwjaar, Tjap Gomeh, enz. zijn geëlimineerd.

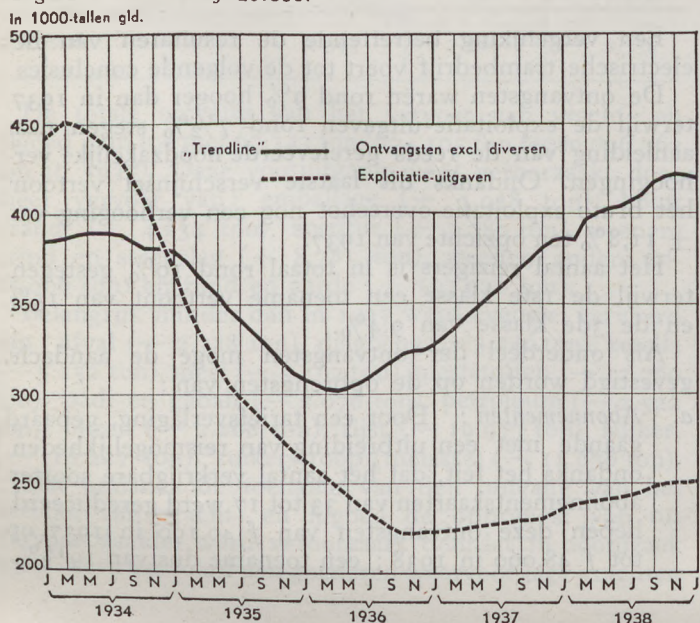
Uit figuur 1 valt duidelijk het tijdstip te onderkennen (nl. 1 November 1935) waarop een ingrijpende tariefsverlaging voor de 3de klasse plaats had. Vanaf dezen datum bewoog zich het reizigersvervoer verder in een stijgende lijn.

Fig. 1. Aantal reizigers (1 cm = 500.000 reizigers).

Uit figuur 2 valt te constateeren, dat de ontvangsten over de periode Februari 1933 t/m Januari 1934 gelijk waren aan die van de periode Februari 1937 t/m Januari 1938. Verder beweegt de trendline van ontvangsten zich

Fig. 2. 1 cm = f 20.000.

in opwaartsche richting tot de periode October 1937 t/m November 1938, waarna een kleine inzinking volgt.

Bij nadere bestudeering van deze grafiek valt op te merken, dat de trendline der uitgaven in de periode, waarin het diepste punt der ontvangsten werd bereikt (n.l. Mei 1935 t/m April 1936) op hetzelfde niveau is gekomen — via een verdere daling en daarna volgende stijging — als de overeenkomstige periode van uitgaven over December 1937 t/m November 1938, terwijl de ontvangsten vanaf eerstgenoemde periode (Mei 1935 t/m April 1936) onafgebroken zijn gestegen tot November 1938.

Uit den verticalen afstand tusschen de beide curven valt op elk tijdstip het exploitatie-overschot over 12 maanden af te leiden.

Het elektrische trambedrijf der Oost-Java Stoomtram Maatschappij.

De economische depressie in 1938 is op het bedrijf van de elektrische tram te Soerabaia van weinig invloed geweest, althans in dezen zin, dat de vervoersresultaten er niet door werden teruggebracht tot beneden die van 1937. Dat de minder gunstige conjunctuur in het verslagjaar een remmende werking op de ontwikkeling van het bedrijf heeft uitgeoefend kan niet worden ontkend.

Het vervoer is in 1938 niet onbelangrijk lager geweest dan in het vorige jaar. De achteruitgang bedroeg hier 14%, waartegenover evenwel kan worden gesteld een bruto-ontvangst, nagenoeg gelijk aan die van 1937.

Een vergelijkend overzicht van het vervoer en de bruto-opbrengsten over de jaren 1937 en 1938 geeft tabel VII.

TABEL VII.

	Aantal reizigers in 1000-tallen		Bruto-opbrengsten in 1000-tallen guldens	
	1937	1938	1937	1938
Januari.....	652	462	32	27
Februari.....	513	461	24	27
Maart.....	555	465	27	29
April.....	545	444	26	26
Mei.....	570	385	27	27
Juni.....	572	451	27	26
Juli.....	581	456	28	27
Augustus.....	606	494	28	28
September.....	490	546	30	33
October.....	466	488	28	28
November.....	398	430	24	26
December.....	506	473	30	28
Totaal.....	6.454	5.555	331	332

De exploitatiekosten van de elektrische lijnen hebben in 1938 bedragen rond f 234.000 of f 14.000 minder dan in 1937 (f 248.000). Het bruto-bedrijfsoverschot bedroeg over 1938 f 98.000 tegen f 81.000 over 1937.

Hoewel de resultaten van de Oost-Java Stoomtram Maatschappij zich in de laatste jaren in stijgende lijn hebben bewogen, was de toestand der Maatschappij nog van dien aard, dat een nadere verlenging van de haar verleende surséance van betaling niet achterwege kon blijven.

Bij vonnis van den Raad van Justitie te Semarang van 28 Februari 1938, in hooger beroep bekrachtigd bij vonnis van het Hoog Gerechtshof te Batavia, werd dan ook de aan de Maatschappij verleende surséance van betaling, met ingang van 1 Maart 1938, wederom voor den duur van 1½ jaar verlengd.

De Post-, Telegraaf- en Telefoondienst over 1938.

Het jaar 1938 is voor den PTT-dienst niet onverdeeld gunstig geweest.

De verzwakking van de economische positie van Ned.-Indië, welke na het grootendeels zeer goede jaar 1937, in het laatste kwartaal van dat jaar zich afteekende, bleef voortbestaan in de eerste maanden van 1938, heeft zich daarna geleidelijk vervlakt en zich tenslotte omstreeks Augustus omgezet in een lichte stijging. Dit conjunctuurverloop vindt men weerspiegeld in de geldelijke uitkomsten van het PTT-bedrijf.

In den aanvang van 1938 stond de PTT, in verband met de ongunstige situatie in het algemeen, er dus niet al te rooskleurig voor. Daarbij kwam bovendien nog de doorwerking der in den loop van 1937 ingevoerde belangrijke tariefsverlagingen. De geldelijke resultaten der eerste maanden zijn dan ook door een en ander duchtig beïnvloed.

Als de voornaamste successievelijk in 1937 ingevoerde tariefsverlagingen, welke hierbij een rol hebben gespeeld, mogen ter herinnering worden genoemd: de briefkaarten van 3½ cent, het luchtposttarief naar Nederland van 20 cent per 10 gram en de belangrijke verlagingen van het binnenlandsche briefport en van de binnenlandsche tarieven voor postwissels en postpakketten.

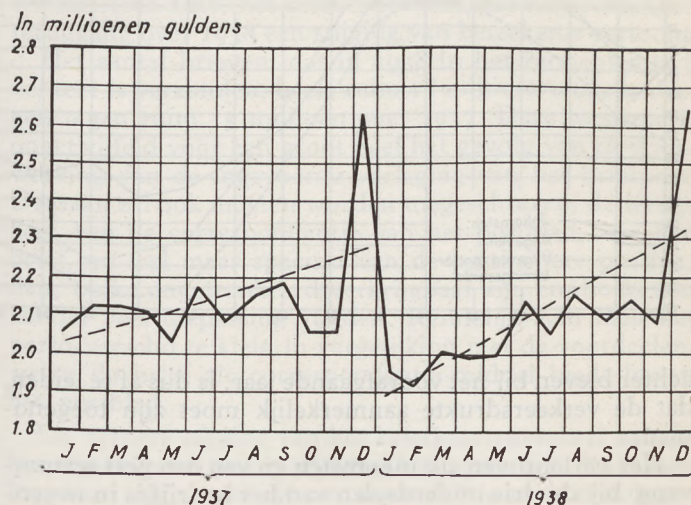
Uiteindelijk zijn de minder goede resultaten van de eerste helft van 1938 in het verdere verloop van het jaar ingehaald, dank zij de zeer belangrijke toename der bedrijvigheid.

Op het verband tusschen de inkomsten van het bedrijf en de verkeersdrukte in het afgelopen jaar wordt straks nader teruggekomen.

Nevenstaande grafiek der opbrengsten geeft een eenvoudig beeld van het geldelijk resultaat over de jaren 1937 en 1938.

Dat het jaar 1938, in zijn geheel beschouwd, toch nog een redelijk goed jaar is geworden, blijkt wel uit het feit, dat ondanks de zoo sterk verlaagde postale tarieven en de groote stijging (met rond f 1.360.000) van de personeelsuitgaven, eensdeels als gevolg van de invoering der BBL-1938, andersdeels van de uitbreiding der personeelsformaties, het bedrijf na aftrek van de gezamenlijke directe kosten verbonden aan de bedrijfsvoering en van de verschuldigde aflossingen en rente over 1938 een voordeelig saldo van f 2.802.000 aan het Land heeft opgeleverd.

MAANDELIJSCHE BATEN VAN DEN P.T.T. DIENST
OVER 1937 EN 1938.

De inkomsten van het bedrijf in 1938 zijn, in vergelijking met het voorafgaande jaar, met rond f 440.000 teruggelopen.

Tegenover de verhooging der personeelslasten met rond f 1.260.000 en een verhooging der gezamenlijke overige uitgaven met rond f 480.000 stond een verlaging van de kosten van afschrijving met rond f 420.000 en van de verschuldigde rente met rond f 110.000, resulterende dus in een verhooging der bedrijfskosten met rond f 1.287.000.

Een overzicht van de geldelijke uitkomsten van het PTT-bedrijf sedert 1933 is hierbij in tabel I weergegeven en voor de jaren sedert 1925 in de grafiek op pag. 666. Behalve de tot en met 1938 bekende uitkomsten, zijn de geraamde gegevens voor 1939 mede vermeld.

Voor een juist begrip van den gang van zaken in het afgelopen jaar is het noodig, het cijfer van de baten ad f 25.268.000 nog eens nader in beschouwing te nemen.

Op dit cijfer toch drukt in volle zwaarte de doorwerking der hiervoren gememoreerde tariefsverlaging, waarvan de invloed voor het jaar 1938 op ruim 1 miljoen gulden was getaxeerd. Uit het reeds genoemde cijfer van f 440.000, waarmede de inkomsten 1938 uiteindelijk ten

TABEL I. Geldelijke uitkomsten van het P.T.T.-bedrijf, in gulden.

	1933	1934	1935	1936	1937	1938 Voorloopige uitkomst	1939 Herziene raming
Personeelslasten (incl. bijdrage voor de pensioenen, enz.)	15.642.585	13.734.788	12.903.907	12.142.720	12.433.180	13.779.900	14.205.000
Materieele uitgaven	5.276.331	4.683.932	4.125.600	4.418.241	4.268.522	4.745.200	5.151.200
Afschrijvingen	4.735.683	4.201.219	3.111.606	3.135.192	3.098.888	2.673.300	2.694.400
Totaal lasten	25.654.599	22.619.939	20.141.113	19.696.153	19.800.590	21.198.400	22.050.600
Baten	27.453.468	25.919.517	24.620.106	24.249.374	25.836.057	25.394.100	25.943.300
Bruto saldo	1.798.869	3.299.578	4.478.993	4.553.221	6.035.467	4.195.700	3.892.700
Verschuldigde leeningsrente	2.631.058	2.435.472	2.128.798	1.967.050	1.503.905	1.393.700	1.100.000
Exploitatiesaldo : voordeelig	—	864.106	2.350.195	2.586.171	4.531.562	2.802.000	2.792.700
nadeelig	832.189	—	—	—	—	—	—

laagde pakketposttarieven. Aan de toename der buitenlandsche pakketten zal de soepelere houding van den douanediens met betrekking tot de heffing van invoerrechten op de pakketten van geringe waarde, de zg. familiepakketten, niet vreemd zijn.

Het bedrag van de in het binnenlandsch verkeer verzonden postwissels vertoont ook over 1938 nog een aanzienlijke vermeerdering, welke goeddeels zal mogen worden toegeschreven aan de doorwerking van het verlaagde tarief en wel voornamelijk aan de invoering van het 5 cents tarief voor de bedragscoupure van f 5.

De verminderde toename van het bedrag der uit het buitenland ontvangen postwissels wijst op een relatieve verslechtering van de economische omstandigheden in andere landen ten opzichte van Ned.-Indië.

Het binnenlandsch telegraafverkeer heeft zich ruim gehandhaafd op het peil, waarop het in den aanvang van het jaar was gekomen. Het buitenlandsch telegraafverkeer daarentegen is belangrijk in omvang gedaald. Talrijke factoren spelen hierbij een rol; de voornaamste zijn wel de snelle en goedkope luchtpostverbindingen en het groote gemak en de steeds lager wordende kosten van de internationale telefoongesprekken. Van grooten invloed op de financieele uitkomsten van den telegraafdienst met het buitenland is bovendien de moeilijke internationale situatie in Oost-Azië, die de economische aanraking van Indië met Japan en China zeer bemoeilijkt. Van de totale vermindering aan inkomsten, welke t.o.v. 1937 bijna een half miljoen gulden bedraagt, komt ongeveer de helft op rekening van het Japansch-Chineesche conflict.

De stijging van het aantal telefoonposten, dat in 1937 op gemiddeld 290 per maand kwam, is gedurende het geheele jaar 1938 regelmatig en onverminderd voortgegaan.

De toename over het afgelopen jaar bedroeg 3.452 of 8,3%.

Het interlocale verkeer heeft zich vrijwel gehandhaafd op het sterk verhoogde niveau, dat in het laatste kwartaal van 1936 werd bereikt en gedurende 1937 behouden bleef. De opbrengst daalde in vergelijking met 1937 met 0,9%.

De toename van het radiotelefoonverkeer met Holland en met andere landen is ook in 1938 weer beduidend geweest. Vooral ook voor het particulier contact, los van zakelijke belangen, wordt de radiotelefoonverbinding Indië—Holland meer en meer van beteekenis. Dit is in het afgelopen jaar bij herhaling duidelijk tot uiting gekomen, telkens wanneer de gelegenheid geboden werd tot het voeren van zuiver particuliere gesprekken tegen gereduceerde tarieven.

Het radiotelefoonverkeer met Nederland is overwegend en bedraagt $\pm 90\%$ van het totaal. Het aantal versproken minuten steeg van ruim 47.900 met Nederland en 6.400 met het buitenland in 1937 tot resp. rond 68.500 en 7.800 in 1938.

In het insulaire verkeer bleef het sterk verhoogde niveau, dat in 1937 was bereikt, ruim behouden.

Het jaar 1938 heeft, behalve voor enkele internationale radiotelefoontarieven en pakketposttarieven, geen nieuwe tariefsverlagingen gebracht.

Behalve door de verkeersopleving, welke — zooals hierboven is belicht — wel zeer belangrijk tot de financieele resultaten van het bedrijf heeft bijgedragen, zijn de geldelijke uitkomsten ook gunstig beïnvloed door de doorwerking en verdere uitbreiding van de diensten, welke de PTT-dienst voor anderen verricht. Deze diensten t.b.v. derden zijn in het afgelopen jaar met rond 10% toegenomen.

Sprekend ook voor de toename van deze werkzaamheden zijn de cijfers betreffende de inning van schoolgelden, t.w. rond 603.000 kwitanties in 1938 tegen 519.000 in 1937 en betreffende de inning van de luisterbijdragen, t.w. rond 746.400 in 1938 tegen 573.100 in 1937.

In 1938 is een aanvang gemaakt met de overname van de landskaswerkzaamheden en van de perceptie in de Buitengewesten. Deze overname zal, naar verwacht mag worden, in 1939 geheel voltooid worden.

Voorts is als nieuwe dienst de uitbetaling van alle pensioenen d.m.v. zoogenaamde pensioenswissels voorbereid; de invoering zal — naar verwacht mag worden — in West-Java en de helft van Midden-Java in den loop van dit jaar plaats hebben.

Ook werd in het afgelopen jaar nieuw ingevoerd de rekening-courantregeling met verschillende overheidsdiensten.

In 1938 werden een drietal bijzondere zegels uitgegeven, waarvan die ter gelegenheid van het Regeeringsjubileum in de waarden 2, 10, 15 en 20 cent zonder toeslag werden verkocht.

De zegels ter herdenking van het 10-jarig bestaan van een geregelde luchtvaart hier te lande, kwamen uit in de waarden van 17½ en 20 cent. Beide werden verkocht met een toeslag van 5 cent, welke ten bate kwam van het „Nederlandsch-Indische Luchtvaartfonds”. De totale verkoop van deze zegels heeft ruim 353.000 stuks bedragen.

De toeslag op den weldadigheidszegel kwam in 1938 ten bate van het Centraal Missie Bureau. Deze zegel is uitgegeven in de waarden van 2, 3½, 7½, 10 en 20 cent. In totaal zijn van dezen zegel rond 1.275.000 stuks verkocht.

Het luchtpostvervoer in het verkeer met Nederland en in het binnenlandsch verkeer werd ook in 1938 weder op loffelijke wijze door de K.L.M. en de K.N.I.L.M. verzorgd. De waarde van de snelle luchtpostverbinding met Nederland voor het handelsverkeer en de particuliere correspondentie is onmiskenbaar. Ook voor de algemeene nieuwsvoorziening en het medeleven met gebeurtenissen in Nederland en Europa is zij van groote waarde, hetgeen wel zeer bijzonder tot uiting kwam bij de heugelijke gebeurtenis van de geboorte van Prinses Beatrix en bij het Regeeringsjubileum.

De buitenlandsche luchtpostverbindingen van Indië ondergingen uitbreiding door de opening van de luchtlijnen op Saigon en Australië. De opening van deze nieuwe luchtpostdiensten werd met een bijzonderen poststempel herdacht.

De doorwerking der in 1937 verlaagde luchtrechten en de verhooging van de frequentie van den dienst der K.L.M. sedert October 1937 tot 3 maal per week heeft wel zeer bijgedragen tot de sterke toename van de hoeveelheid per K.L.M. vervoerde poststukken, welke — blijkens de hieronder volgende cijfers — ook over 1938 weder viel te constateeren.

In procenten uitgedrukt bedroeg de toename van de K.L.M.-post in het eindverkeer ten opzichte van 1937, in de richting Nederland rond 40% en in de richting Indië rond 34%. De toename van de per K.L.M. vervoerde post in de richting Nederland niet uitsluitend in eindverkeer, doch inclusief die bestemd voor andere landen, bedroeg 38%.

Het gemiddelde gewicht per week van de in eindverkeer richting Nederland — Indië vervoerde luchtbriefvenpost bedroeg in de jaren 1936, 1937 en 1938 respectievelijk 362, 700 en 950 kg.

Voor het vervoer in de richting Indië—Nederland zijn deze cijfers resp. 332 kg, 570 kg en 795 kg.

Het totaal bruto-gewicht van de door de K.L.M. uit Ned.-Indië naar Nederland vervoerde luchtpost bedroeg in het afgelopen jaar 41.492 kg tegen 29.489 kg in 1937. Van Indië naar tusschenliggende landen werd vervoerd 6.990 kg tegen 5.535 kg in 1937.

Ook in het binnenlandsch verkeer valt een aanzienlijke vermeerdering t.a.v. het gebruik van de luchtpost te constateeren. De cijfers wijzen een toename uit van 65% in vergelijking met 1937.

Het luchtbrievenpostvervoer per K.N.I.L.M. in het binnenland met inbegrip van het vervoer v.v. Singapore, het vervoer op het traject Batavia-Centrum—Koepang van de Australië-lijn en den aan- en doorvoer van buitenlandsche dépêches voor Ned.-Indische kantoren beliep in 1938 rond 43.800 kg tegen rond 29.000 kg in het verkeer binnen Ned.-Indië en v.v. Singapore in 1937.

De hoeveelheid luchtbrievenpost, welke met den Qantas-luchtdienst Singapore—Port Darwin van en naar Indië werd vervoerd is, hoewel gestegen ten opzichte van 1937, nog steeds niet omvangrijk.

Ook in 1938 werden weder enkele afgelegene plaatsen in de Buitengewesten d.m.v. radioverbindingen beter bereikbaar gemaakt.

Tevens werden eenige nieuwe luchtvaartstations en peilinrichtingen in bedrijf gesteld. Deze voorzieningen t.b.v. de luchtvaart hielden mede verband met de omzetting van den dienst der Qantas van een dienst met gewone vliegtuigen in een dienst met vliegbooten, alsmede met de opening van den KNILM-dienst op Australië.

Rechtstreeksche radiotelegraaf en/of radiotelefoonverbindingen werden onderhouden met Amsterdam, Berlijn, Parijs, San Francisco, Manila, Tokio, Osaka, Bangkok, Kuala Lumpur, Saigon, Hongkong, Chengtu (institute van vroeger Shanghai) en Timor-Dilly.

Aan de alreeds in Z.-Sumatra voor radiotelefoonverkeer opengestelde telefooncomplexen Palembang, Lahat en Tjoeroep werd in 1938 het locale telefoonnet Batoeradja toegevoegd.

Het aantal internationale transit-verbindingen via Am-

sterdam werd uitgebreid met Paraguay en met Nederlandsche schepen op den Atlantischen Oceaan. Ook werd een regeling getroffen voor de afwikkeling van het telefoonverkeer tusschen Malaya en de Philippijnen via Bandoeng, gedurende bepaalde uren van den dag.

De toename van de bedrijvigheid over vrijwel de geheele linie, heeft een uitbreiding van het personeel met 476 man noodzakelijk gemaakt. Tengevolge hiervan en ter vervanging van ruim 600 personen, die den dienst verlieten, kon het P.T.T.-bedrijf in 1938 aan 1.087 personen een werkkring bieden en aldus op verheugende wijze tot vermindering der werkeloosheid bijdragen.

Vermelding verdienen tenslotte nog de in 1938 te Cairo gehouden Internationale Conferenties betreffende Verreberichtgeving, op welke conferenties ook Ned.-Indië tegenwoordig was.

Van de vele onderwerpen, welke op deze conferenties in behandeling kwamen, verdienen, in het bestek van dit artikel, de volgende punten vermelding.

De regeling van het stemrecht, waarover op voorgaande conferenties bij herhaling zeer veel te doen is geweest en waarbij ernstig kans heeft bestaan, dat koloniale gebieden het recht van stemmen zouden verliezen, is niet tot een definitieve oplossing gekomen. De regeling van het stemrecht werd echter in een zoodanigen vorm aanvaard, dat practisch gesproken dit recht en de daaruit voortvloeiende invloed op den gang van zaken, op komende conferenties voor Ned.-Indië behouden blijven.

Ten aanzien van de tarieven zijn langdurige besprekingen gevoerd. Voor het buiten-Europeesch verkeer, waartoe Ned.-Indië behoort, hebben deze besprekingen echter geen wijziging gebracht.

Mede werd ter conferentie besproken de internationale afrekening, waarbij herhaaldelijk moeilijkheden worden ondervonden als gevolg van de telkens veranderde valuta's van vele landen. De principes, welke voor de internationale afrekening gelden, werden echter ondanks alle daartegen te berde gebrachte bezwaren intact gelaten; vele landen waren daardoor genoodzaakt bij de ondertekening van de reglementen op dit punt reserves te maken.

C. HILLEN.

De Radio-omroep in 1938.

De radio-omroep heeft zich in 1938 op verheugende wijze verder ontwikkeld. Zoowel de NIROM met haar algemeen programma als de particuliere omroepverenigingen met hun meer lokaal georiënteerde uitzendingen spanden zich op loffelijke wijze in de luisteraars naar hunne wenschen te bedienen en zijn daarin goed geslaagd.

De waarde en de invloed van den omroep stijgen snel. De mogelijkheden, welke door de nieuwere technische middelen worden geboden, maken, dat het publiek meer en meer profijt kan trekken van al hetgeen, waaraan d.m.v. den omroep algemeene bekendheid wordt gegeven. En in dit verband wordt dan niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats gedacht aan hetgeen de omroep biedt aan cultureel genot, aan divertissement van ernstiger en luchtiger aard, aan dagelijksche vulling van verloren oogenblikken, doch aan zijn beteekenis bij bijzondere gebeurtenissen van algemeen en groot in-

teresse, zooals deze zich ook in het afgelopen jaar bij herhaling hebben voorgedaan.

In dit verband moge in herinnering worden gebracht, dat de radio-omroep ons allen in staat heeft gesteld, meer dan ooit te voren mogelijk was, deel te nemen in de algemeene vreugde, welke in Nederland heerschte bij de geboorte van Prinses Beatrix. Wij hebben de toespraak kunnen beluisteren van Z.E. den Gouverneur-Generaal en de rede van den Minister-President op 31 Januari, welke toespraken de gevoelens vertolkten, die in ons aller harten leefden; wij hebben de doopplechtigheid van ons Prinsesje op 12 Mei — meer dan alleen in gedachte — kunnen meemaken; wij hebben de woorden kunnen vernemen, welke Hare Majesteit, op 31 Augustus, aan den vooravond van het Regeeringsjubileum heeft gesproken.

En nog kort geleden bracht de omroep Harer Majesteits oproep tot geestelijke herbewapening tegelijk aan

Haar volk in Nederland en in de Overzeesche Gewesten.

Het leven in Ned.-Indië wordt door den radio-omroep rijker, de afstand tusschen Azië en Europa steeds minder voelbaar.

Duidelijk kwam dit ook tot uiting gedurende de spannende dagen van September, toen wij ons door middel van de radio geregeld konden inschakelen in het Europeesch gebeuren.

In de nationale uitzendingen werd in stijgende mate de Inheemsche bevolking betrokken, door de her-broadcasting dezer uitzendingen over de Oostersche zenders en door speciale Maleische ooggetuigen-verslagen.

Nog meer dan in de groote steden, spreekt de waarde van den radio-omroep voor hen, die op plaatsen wonen, waar de dagelijksche nieuwsvoorziening door de dagbladen met aanzienlijke vertraging doorkomt. In afgelegen streken is de omroep de wezenlijke schakel met de maatschappij; de radio biedt daar de eenige gelegenheid om van hetgeen er in de wereld gebeurt snel op de hoogte te komen. Zonder overdrijving kan gezegd worden, dat de radio-omroep de meer afgelegen gebieden metterdaad uit hun vroeger isolement heeft bevrijd.

Toch heeft de nieuwsvoorziening, welke door middel van den radio-omroep wordt geboden, nog niet het peil bereikt, waarop deze zou kunnen staan en in de toekomst ook zeker zal moeten komen. Aan de verzorging van het algemeen buitenlandsche overzicht wordt weliswaar ernstig aandacht besteed, doch daarbij is nog niet die overzichtelijkheid van samenvatting en die breede kijk op het politiek gebeuren bereikt, welke de soortgelijke uitzendingen in Nederland kenmerken en aan deze hun groote waarde verleen.

Dat door den omroep nog niet die plaats in de nieuwsvoorziening wordt ingenomen, welke hij zou moeten innemen, is voor een goed deel toe te schrijven aan het feit, dat het juiste inzicht in de onderlinge verhouding en wederzijdsche aanvulling van krant en omroep als nieuwsbrengend middel ten opzichte van elkaar, nog niet voldoende wordt onderkend.

De aanzienlijke toename van het aantal luisteraars, dat ultimo December 1938 rond 71.000 bedroeg, stelde de omroepmaatschappij in staat, haar programma's te verbeteren, het aantal zenders en de zenduren uit te breiden.

Ook verschillende plaatselijke vereenigingen mochten zich in gestadigen bloei verheugen. De Bandoengsche Radio-Vereeniging P.M.Y., die haar 10-jarig bestaan vierde, heeft, dank zij haar gewaardeerd programma, daarbij wel een bijzondere plaats.

In de Oostersche wereld genieten vooral de uitzendingen van de Solosche Radio Vereeniging, de S.R.V., groote waardeering.

Het Nirom-orkest werd versterkt. Vermelding verdienen ook de veelvuldige uitzendingen van klassieke muziek. De vorderingen der techniek, tot uiting komende, zoowel in de kwaliteit der platen als in de geperfectioneerde tengehoorebrenging, spreken bij deze uitzendingen wel zeer duidelijk en maken dit deel van het programma tot een genot voor velen. De groote zorg en toewijding, waarmede de Nirom haar uitzendingen verzorgt, hebben den Nirom-omroep gemaakt tot den best ontwikkelde omroep van geheel Zuid- en Oost-Azië. De groote belangstelling der omringende landen is dan ook zeer verklaarbaar.

De nog zeer noodzakelijke verbetering der Oostersche uitzendingen heeft gelukkig dit jaar de volle aandacht gehad. Door een speciale voorziening aan den Medan-zender en een andere tijdverdeeling, kon deze zender tot op zekere hoogte ingeschakeld worden voor de verbreiding van het Oostersche programma in Noord-Sumatra. Een definitieve verbetering zal voor de Oostersche luisteraars in den geheelen archipel echter eerst volgen, wanneer de twee bestelde, doch nog in aanbouw zijnde, 5 kw-zenders in bedrijf zullen komen.

Inmiddels kon het algemeene Oostersche programma een belangrijke verbetering ondergaan doordat een ochtend-uitzending werd toegevoegd, waarvoor door de NIROM de noodige interlocale telefoonlijnen werden ingehuurd. Voorts werd, als gevolg van een door de Nirom met de Mavro aangegane overeenkomst, voor den Oosterschen luisteraar het voordeel verkregen, dat het Oostersche NIROM-programma meer Javaansch werd georiënteerd.

De Raad van Advies inzake den Nirom-omroep heeft ook in 1938 weder regelmatig vergaderd en waardevolle adviezen gegeven op het veelzijdige gebied van den radio-omroep. Het is een punt van voortdurende zorg voor den Raad, om evenwicht te vinden tusschen eenerzijds de wenschen van zeer vele luisteraars naar overmatig veel lichte muziek en anderzijds behartiging van de culturele taak van den omroep.

De tweede zittingstermijn van den Raad was in April 1938 afgelopen, zoodat een nieuwe Raad moest worden samengesteld. De enorme toename van het aantal luisteraars maakte het niet wel mogelijk om de verkiezing van de leden wederom door de luisteraars te doen plaats hebben. In verband hiermede vond — na een terzake strekkende wijziging van de voor den Raad geldende regeling — ditmaal slechts de candidaatstelling door de luisteraars plaats. Uit deze kandidaten werd, met inachtneming van de diverse belangen, welke in den Raad vertegenwoordiging dienen te vinden, door den Directeur van Verkeer en Waterstaat een voordracht opgemaakt, waarop de aanwijzing van de leden door den Gouverneur-Generaal is gevolgd.

Ook werden, d.m.v. een wijziging van de Nirom-concessie, de functies van Vertegenwoordiger van het Land bij de NIROM en van Voorzitter van den Raad van Advies, welke vroeger door eenzelfde persoon werden vervuld, van elkaar losgemaakt.

De verzorging van de godsdienstige uitzendingen was ook in 1938 in handen van de Nicro en de Ikros, welke omroep-organisaties zich ernstig beijverden om de belangstelling, welke in de maatschappij voor deze stichtelijke uitzendingen ontegenzeggelijk leeft, te bevredigen en zoo mogelijk te verruimen.

Tenslotte verdienen nog vermelding enkele maatregelen en zorgen van algemeene strekking, welke met betrekking tot den radio-omroep zijn getroffen of in voorbereiding zijn.

Door de Overheid werd in toenemende mate zorg besteed aan een zoo goed mogelijke en ongestoorde ontvangst door de luisteraars.

Regelmatig werden met gebruikmaking van de zg. meetauto's globale veldsterktemetingen verricht en storingen in de omroep-ontvangst opgespoord.

Hoewel nog geen wettelijke regelingen ter voorkoming van storing in de ontvangst, veroorzaakt door de werking van elektrische apparaten, zijn getroffen, konden der-

gelijke storingsen, vooral ook dank zij de loffelijke medewerking daarbij door het publiek verleend, met succes worden tegengegaan.

Inmiddels is door de Regeering besloten, de samenstelling van een ontwerp-regeling voor alle omroep-aangelegenheden, op te dragen aan een door den Directeur van Verkeer en Waterstaat, onder voorzitterschap van het Hoofd van den P.T.T.-dienst, ingestelde Commissie, waarin zitting zullen hebben vertegenwoordigers van het Parket van den Procureur-Generaal en van de Departementen van Justitie, en Onderwijs en Eeredienst.

In de herziening van de golflengte-verdeeling door de Internationale Conferenties voor de Verreberichtgeving te Cairo heeft de Indische delegatie een werkzaam aandeel gehad. De wensch, welke ook door Indië werd gekoesterd, nl. dat voor de tropische landen speciale omroepbanden in het gebied der korte golven zouden worden beschikbaar gesteld, ging in vervulling. Indië kreeg daarbij het medegebruik van een viertal kortegolffbanden.

De inpassing van de bestaande verenigingszenders

in de aan Indië toegekende banden had ook de belangstelling van den Volksraad.

Van deze zenders bevond zich het meerendeel reeds in de nieuwe omroepbanden of kon daarin d.m.v. kleine verschuivingen, naar genoeg van de belanghebbende verenigingen, alsnog worden opgenomen.

Enkele verenigingszenders moeten, tengevolge van plaatsgebrek, buiten de omroepbanden blijven werken. Hiertegen bestaan, in verband met de door deze zenders gebezigde golflengten en het geringe vermogen, echter geen bedenkingen.

De opgave van de frequenties der verenigingszenders aan het Internationaal Bureau te Bern, waardoor hun plaats in de internationale codificatie der golflengten verzekerd is, heeft in het afgelopen jaar plaats gehad.

De door de Regeering voorgestane overdracht van de samenstelling en de voortbrenging van het Oostersche programma aan een Federatie van Oostersche omroepverenigingen, welke daartoe het verzoek deed, bevindt zich in een stadium van voortschrijdende ontwikkeling.

C. HILLEN.

Het Wegverkeer in 1938.

Aantal motorrijtuigen.

Omtrent het aantal motorrijtuigen, verdeeld in een vijftal categorieën, worden door de Koninklijke Nederlandsch-Indische Motor Club statistieken gepubliceerd, welke bewerkt zijn naar de gegevens van de nummerbewijsautoriteiten en derhalve gebaseerd zijn op de verstrekte en ingeleverde nummerbewijzen.

Bovendien worden ook door het Centraal Kantoor voor de Statistiek jaarlijks cijfers verstrekt omtrent de op 1 Ja-

nuari aanwezige aantallen autobussen, vrachtauto's, opleggers, aanhangwagens en openbare personenauto's, welke gebaseerd zijn op de gegevens van de keuringsdiensten. Aangezien alle autobussen en vrachtauto's aan een verplichte halfjaarlijkse keuring zijn onderworpen, zouden voor deze categorieën motorrijtuigen de door het C.K.S. gepubliceerde statistieken met de overeenkomstige jaarcijfers van de K.N.I.M.C. moeten kloppen, hetgeen echter zooals uit tabel I blijkt, allerminst het geval is.

TABEL I. Aantal motorrijtuigen in Nederlandsch-Indië op 1 Januari 1939.

Gewesten	Autobussen		Vrachtauto's		Opleggers CKS	Aanhang- wagens CKS	Personen- auto's KNIMC	Openbare personen- auto's CKS
	KNIMC	CKS	KNIMC	CKS				
Bantam	32	27	108	68	—	7	379	112
Batavia	176	148	1.320	1.074	29	111	7.557	2.070
Buitenzorg	171	156	740	617	5	34	2.235	603
Priangan	186	151	1.108	848	70	30	4.945	1.606
Cheribon	138	118	264	267	21	8	896	267
West-Java	703	600	3.540	2.874	125	190	16.012	4.658
Pekalongan	62	59	118	100	1	6	900	107
Semarang	213	180	424	352	8	27	2.775	825
Japara-Rembang	37	41	173	153	2	20	657	121
Banjoemas	21	16	91	70	—	2	562	132
Kedoe	99	89	140	88	—	6	896	301
Midden-Java	432	385	946	763	11	61	5.790	1.486
Jogjakarta	71	72	98	81	—	4	1.098	198
Soerakarta	68	63	204	182	—	9	1.393	178
Soerabaia	156	112	1.063	757	2	160	6.150	1.754
Bodjonegoro	27	20	46	36	—	9	483	133
Madioen	51	45	93	69	—	12	681	115
Kediri	57	45	94	66	—	10	1.271	153
Malang	137	133	404	278	9	17	2.645	593
Besoeki	50	37	281	191	—	4	1.574	300
Madoera	17	17	10	9	—	—	403	193
Oost-Java	495	409	1.991	1.406	11	212	13.207	3.241
Java en Madoera	1.769	1.529	6.779	5.306	147	476	37.500	9.761

Gewesten	Autobussen		Vrachtauto's		Opleggers CKS	Aanhang- wagens CKS	Personen- auto's KNIMC	Openbare personen- auto's CKS
	KNIMC	CKS	KNIMC	CKS				
Lampongsche Districten.....	433	414	244	154	2	7	383	102
Palembang.....	1.396	828	851	580	2	47	1.541	624
Benkoelen.....	99	99	215	180	—	3	259	94
Sumatra's Westkust.....	465	460	421	245	—	—	969	308
Djambi.....	178	122	267	212	4	12	288	205
Riouw en Onderhoorigheden.....	210	137	133	78	—	—	225	91
Oostkust van Sumatra.....	1.349	1.048	1.486	761	13	73	4.379	717
Tapanoeli.....	808	593	79	72	—	—	396	80
Atjeh en Onderhoorigheden.....	543	461	416	281	3	16	829	239
Banka en Onderhoorigheden.....	572	444	621	560	25	2	646	234
Sumatra.....	6.053	4.606	4.733	3.123	49	160	9.915	2.694
Westerafd. v. Borneo.....	114	102	236	147	—	1	509	120
Z. en O.-Afd. v. Borneo.....	26	26	324	178	—	10	1.469	924
Borneo.....	140	128	560	325	—	11	1.978	1.044
Menado.....	377	258	191	114	—	3	503	120
Celebes en Onderhoorigheden.....	520	365	217	118	10	17	822	172
Molukken.....	41	38	33	33	—	2	99	87
Timor en Onderhoorigheden.....	29	29	89	60	—	—	163	100
Bali en Lombok.....	357	269	188	173	—	5	678	416
Groote Oost.....	1.324	959	718	498	10	27	2.265	895
Buitengewesten.....	7.517	5.693	6.011	3.946	59	198	14.158	4.633
Nederlandsch-Indië.....	9.286	7.222	12.790	9.252	206	674	51.658	14.394

In deze tabel, waarin het aantal motorrijtuigen in Nederlandsch-Indië op 1 Januari 1939 is aangegeven, zijn naast elkaar geplaatst de cijfers van de K.N.I.M.C. en die van het C.K.S.

Uit de tabellen II en III, waarin de aantallen motorrijtuigen op Java en Madoera resp. op 1 Januari 1938 en 1 Januari 1939 volgens de gegevens van het C.K.S. en de K.N.I.M.C. zijn opgenomen, blijkt de toename, resp. afname van de verschillende soorten motorrijtuigen in het verslagjaar.

TABEL II. Toename van het aantal bedrijfsauto's op Java en Madoera in 1938 (C.K.S.).

Categorie	1/1-'38	1/1-'39	Stijging sedert 1/1-'38
Autobussen.....	1.394	1.529	135 = 9,5%
Vrachtauto's.....	4.819	5.306	487 = 10,1%
Opleggers.....	161	147	-14 = -8,7%
Aanhangwagens.....	379	476	97 = 25,6%
Openbare personenauto's ¹⁾	9.594	9.761	167 = 1,7%

TABEL III. Toename van het aantal motorrijtuigen op Java en Madoera in 1918 (K.N.I.M.C.).

Categorie	1/1-'38	1/1-'39	Stijging sedert 1/1-'38
Autobussen.....	1.737	1.769	32 = 1,8%
Vrachtauto's.....	6.080	6.779	699 = 11,5%
Personenauto's ²⁾	35.057	37.500	2.443 = 7%
Driewielige motorrijtuigen	1.521	1.383	-138 = -9,1%
Motorrijwielen.....	9.414	9.647	233 = 2,5%
Totaal.....	53.809	57.078	3.269 = 6,1%

Tabellen IV en V geven deze stijging uitsluitend op grond van de cijfers van de K.N.I.M.C. aan, resp. voor de Buitengewesten en voor heel Nederlandsch-Indië.

TABEL IV. Toename van het aantal motorrijtuigen in de Buitengewesten in 1938 (K.N.I.M.C.).

Categorie	1/1-'38	1/1-'39	Stijging sedert 1/1-'38
Autobussen.....	7.117	7.517	400 = 5,6%
Vrachtauto's.....	5.474	6.011	537 = 10%
Personenauto's.....	12.957	14.158	1.201 = 9,3%
Driewielige motorrijtuigen	269	247	-22 = -8,2%
Motorrijwielen.....	3.115	3.661	546 = 17,5%
Totaal.....	28.932	31.594	2.662 = 9,2%

TABEL V. Toename van het aantal motorrijtuigen in Nederlandsch-Indië in 1938 (K.N.I.M.C.).

Categorie	1/1-'38	1/1-'39	Stijging sedert 1/1-'38
Autobussen.....	8.854	9.286	432 = 4,9%
Vrachtauto's.....	11.554	12.790	1.236 = 10,7%
Personenauto's.....	48.014	51.658	3.644 = 7,6%
Driewielige motorrijtuigen	1.790	1.630	-160 = -9,3%
Motorrijwielen.....	12.529	13.308	779 = 6,2%
Totaal.....	82.741	88.672	5.931 = 7,2%

- 1) Waarin begrepen de openbare driewielige motorrijtuigen.
- 2) Zoowel openbare als niet-openbare.

Hoewel bij artikel 48 lid (1) der Wegverkeersverordening voorgeschreven is, dat een nummerbewijs binnen twee weken nadat het zijn geldigheid heeft verloren dient te worden ingeleverd en bij artikel 108 lid (1) der W.V.V. op deze verplichting een strafsancie is gesteld, wordt hieraan blijkbaar toch zeer slecht de hand gehouden met het gevolg, dat de K.N.I.M.C.-cijfers te hooge aantallen opgeven.

Bij de jongste wijziging van de Wegverkeerswetgeving, welke 1 Januari j.l. van kracht is geworden, is de redactie van artikel 48 lid (1) W.V.V. verscherpt, zoodat thans uitdrukkelijk bepaald is, dat ook een nummerbewijs binnen twee weken dient te worden ingeleverd, indien „het motorrijtuig is te niet gegaan dan wel blijvend buiten gebruik is gesteld”.

Voorts is thans de eigenaar of houder verplicht om, indien een vrachtauto, autobus, oplegger of aanhangwagen gedurende langer dan drie maanden na afloop van den geldigheidsduur van het goedkeuringsteeken niet wordt geëxploiteerd, daarvan binnen veertien dagen na afloop van dien termijn kennis te geven aan den betrokken keurmeester en worden driemaandelijks de door den keurmeester aangehouden registers met de nummerbewijsregisters vergeleken.

Aldus mag men hopen, dat in de toekomst de groote afwijkingen tusschen de cijfers der K.N.I.M.C. en die van den keuringsdienst (C.K.S.) betreffende de aantallen autobussen en vrachtauto's tot kleinere, aannemelijke proporties zullen worden teruggebracht. Een zekere afwijking zal altijd blijven bestaan, daar het „te niet gaan” van een motorrijtuig vaak een langzaam proces is en voorts de autobussen en vrachtauto's van land- en zeemacht niet aan keuring zijn onderworpen. De laatstgenoemde motorrijtuigen omvatten echter slechts enkele tientallen autobussen en enkele honderdtallen vrachtauto's.

De in de tabellen I en II opgenomen aantallen autobussen en vrachtauto's, welke door het C.K.S. zijn opgegeven, zullen de waarheid ongetwijfeld veel dichter benaderen dan de overeenkomstige K.N.I.M.C.-cijfers.

Wat de personenauto's betreft, zullen bij de bovenbedoelde driemaandelijksche vergelijking van de keurings- en nummerbewijsregisters ook de niet-ingeleverde nummerbewijzen van openbare personenauto's kunnen worden opgespoord, terwijl voor de niet-openbare personenauto's, voor zoover de eigenaren of houders daarvan in de personeele belasting zijn aangeslagen, een prikkel tot inlevering van niet meer geldige nummerbewijzen bestaat, teneinde van de personeele belasting op automobielen te worden ontheven. Het laatste geldt eveneens voor de nummerbewijzen van motorrijwielen.

De cijfers in de tabellen I t/m V geven aanleiding tot de volgende beschouwingen.

De gestadige toename van het autopark, welke na de economische wereldcrisis — die voor deze landen omstreeks 1932 - '33 haar dieptepunt had bereikt — vanaf het einde van 1934 een aanvang had genomen en sterk gestimuleerd is geworden door de afschaffing van de eertijds geldende motorvoertuigenbelastingen met ingang van 1 Januari 1935, heeft zich gedurende het verslagjaar in vrijwel onverminderde mate voortgezet, hoewel niet in alle categorieën in dezelfde mate. De stijging van het aantal autobussen is niet onbelangrijk verminderd, die van het aantal vrachtauto's daarentegen is weliswaar op Java iets afgenomen, doch in de Buitengewesten toegenomen. Het aantal personenauto's nam op Java in sterkere mate

toe; de vermeerdering van het aantal motorrijwielen had vooral in de Buitengewesten plaats.

Het aantal driewielige motorrijtuigen is verder teruggegaan, zoodat men hopen mag, dat deze lawaaierige vehikels langzamerhand zullen uitsterven.

Onder invloed van de verlaging van de belasting op aanhangwagens van f 9.— tot f 5.— per 100 kg toegestaan totaal-gewicht, is het aantal aanhangwagens in het verslagjaar op Java verder toegenomen van 379 op 1 Januari 1938 tot 476 op 1 Januari 1939, terwijl het aantal opleggers in dezelfde periode afnam van 165 tot 147. Het aantal aanhangwagens in de Buitengewesten bedroeg op 1 Januari 1939 rond een 200-tal en het aantal opleggers rond 60.

Het aantal dieselaubussen op Java is in het verslagjaar toegenomen van 106 op 1 Januari 1938 (waarvan 97 in West- en 9 in Midden-Java) tot 149 op 1 Januari 1939 (waarvan 125 in West- en 24 in Midden-Java), terwijl het aantal dieselvrachtauto's in dezelfde periode is afgenomen van 179 op 1 Januari 1938 (waarvan 101 in West-Java, 22 in Midden-Java en de Vorstenlanden en 56 in Oost-Java) tot 118 op 1 Januari 1939 (waarvan 77 in West-Java, 19 in Midden-Java en de Vorstenlanden en 22 in Oost-Java).

De sterke afname van het aantal dieselvrachtauto's gedurende het verslagjaar bewijst, dat als gevolg van de hooge motorvoertuigenbelasting op ruwolie-auto's, de exploitatie hiervan slechts voordeelig is, indien een regelmatig intensief gebruik daarvan verzekerd is, zooals bij autobusdiensten het geval is. In West-Java worden per dag per autobus gemiddeld 240 km afgelegd.

In totaal is het aantal dieselbedrijfsauto's op Java in 1938 teruggelopen van 285 tot 267 stuks. Ook in Sumatra's Oostkust vertoont het aantal dieselvrachtauto's een teruggang, zoodat dit op 1 Januari 1939 nog slechts 15 bedroeg. In verband hiermee kan de vraag worden gesteld of de bestaande belasting op dieselauto's, gelet op de veranderde omstandigheden, met name door de zuiniger exploitatie van de moderne benzinebedrijfsauto's, niet te hoog, en verlaging daarom geboden is.

Het aantal in bedrijf gestelde nieuwe dieselaubussen heeft in 1938 bedragen 11 tegen 19 in 1937 en het aantal nieuwe dieselvrachtauto's 31 tegen 69 in 1937, zoodat het totale aantal in bedrijf gestelde nieuwe dieselbedrijfsauto's van 1937 tot 1938 afgenomen is van 88 tot 42.

Het aantal auto's, gedreven door een houtskoolgasgenerator, waarvan de fabricatie hier te lande gestaakt is, is in het verslagjaar gereduceerd van 11 tot 4.

Het aantal auto's, gestookt met petroleum, dan wel een mengsel van petroleum en benzine, is op Java en Madoera in het verslagjaar voor de autobussen teruggelopen van 113 tot 89, voor de vrachtauto's gelijk gebleven op 11 en voor de openbare personenauto's vermeerderd van 53 tot 144. In Sumatra's Oostkust worden nog 104 autobussen en in Benkoelen 94 openbare personenauto's met dit mengsel gestookt.

Onderscheiden naar het draagvermogen, had men op 1 Januari 1939 op Java in totaal 1.449 openbare autobussen, waarvan 364 minder dan één en 167 minder dan twee jaar oud, benevens 80 niet-openbare autobussen (zie tabel VI).

In de Buitengewesten zijn de autobussen belangrijk kleiner. Het meerendeel heeft geen grooter draagvermogen dan 1000 kg.

TABEL VI. Aantal openbare autobussen op Java en Madoera naar het draagvermogen op 1/1-'39.

Aantal	Draagvermogen in kg
7	0 — 500
58	500 — 1.000
409	1.000 — 1.500
722	1.500 — 2.000
246	2.000 — 2.500
7	2.500 — 3.000

Het vrachtopark bestond op Java op 1 Januari 1939 uit :

TABEL VII. Aantal openbare vrachtauto's op Java en Madoera naar draagvermogen op 1/1-'39.

Aantal	Draagvermogen in kg
55	0 — 500
91	500 — 1.000
216	1.000 — 1.500
277	1.500 — 2.000
341	2.000 — 2.500
771	2.500 — 3.000
602	3.000 — 3.500
141	3.500 — 4.000
301	meer dan 4.000

2.795 openbare vrachtauto's in totaal, waarvan 759 minder dan één en 440 minder dan twee jaar oud.

TABEL VIIIA. Aantal niet-openbare vrachtauto's op Java en Madoera naar draagvermogen op 1-1-'39.

Aantal	Draagvermogen in kg
521	0 — 500
549	500 — 1.000
423	1.000 — 1.500
774	1.500 — 2.000
263	2.000 — 2.500
189	2.500 — 3.000
136	3.000 — 3.500
41	3.500 — 4.000
38	meer dan 4.000

TABEL VIII. Vernieuwing van het autopark in 1938.

1938	A. JAVA EN MADOERA.					
	Autobussen	Vrachtauto's	Personenauto's	Driewiel. motorr.	Motorrijwielen	Totaal
In bedrijf gestelde nieuwe motorrijtuigen.....	264	1.075	4.637	8	898	6.882
Totale toename van het aantal motorrijtuigen.....	32	699	2.443	-138	233	3.269
Buiten bedrijf gesteld.....	232	376	2.194	146	665	3.613
1938	B. BUITENGEWESTEN					
	Autobussen	Vrachtauto's	Personenauto's	Driewiel. motorr.	Motorrijwielen	Totaal
In bedrijf gestelde nieuwe motorrijtuigen.....	620	586	1.231	1	497	2.935
Totale toename van het aantal motorrijtuigen.....	400	537	1.201	-22	546	2.662
Buiten bedrijf gesteld.....	220	49	30	23	-49	273

2.934 niet-openbare vrachtauto's in totaal, waarvan 610 minder dan één en 259 minder dan twee jaar oud.

Een vergelijking tusschen de totale toename van het aantal motorrijtuigen en het aantal in bedrijf gestelde nieuwe motorrijtuigen, neergelegd in aan de statistieken van de K.N.I.M.C. ontleende tabel VIII, laat zien, dat op Java en Madoera in het jaar 1938 het aantal nieuw-verkochte motorrijtuigen de totale vermeerdering van het aantal motorrijtuigen aanmerkelijk, n.l. met ruim 3.600, overtreft.

Hieruit volgt dus, dat op Java en Madoera ruim 3.600 motorrijtuigen buiten bedrijf zijn gesteld.

In de Buitengewesten overtreft in het verslagjaar het aantal in bedrijf gestelde nieuwe motorrijtuigen de totale toename van het aantal motorrijtuigen met 273, terwijl in 1937 integendeel het laatstgenoemde aantal 752 grooter was dan het eerstgenoemde. De suppletie geschiedde toen door den import van tweedehandsche motorrijtuigen van Java.

Ook in 1938 zal een deel van de 3.600 op Java buiten bedrijf gestelde motorrijtuigen zijn weg naar de Buitengewesten hebben gevonden, zoodat het aantal buiten bedrijf gestelde auto's aldaar grooter is, dan de cijfers in tabel VIII/B aangeven.

Tabel IX geeft een vergelijkend overzicht van de afgegeven nummerbewijzen in Nederlandsch-Indië, resp. in 1936, 1937 en 1938.

TABEL IX. Aantallen afgegeven nummerbewijzen voor nieuwe motorrijtuigen in Nederlandsch-Indië.

Categorie	1936	1937	1938	Vermeerdering t.o.v. 1937
Autobussen.....	349	1.028	884	— 144
Vrachtauto's.....	949	1.897	1.661	— 236
Personenauto's.....	4.062	5.454	5.868	414
Driewielige motorrijtuigen	54	23	9	— 14
Motorrijwielen.....	529	1.016	1.395	379
Totaal.....	5.943	9.418	9.817	399

De vermindering van het aantal nieuwe autobussen en vrachtauto's in 1938 t.o.v. 1937 is bijgevolg gecompenseerd door de vermeerdering van het aantal personenauto's.

In de categorieën autobussen en vrachtauto's heeft de invoer voornamelijk uit Amerika plaats, terwijl de motorrijwielen grotendeels uit Europa komen en de personenauto's zoowel uit Amerika als Europa worden betrokken, zooals uit tabel X blijkt.

TABEL X. Aantallen nieuwe motorrijtuigen naar land van herkomst in 1938.

Categorie	Europa	Amerika	Japan	Totaal
Autobussen.....	16	868	—	884
Vrachtauto's.....	137	1.524	—	1.661
Personenauto's.....	2.332	3.536	—	5.868
Driewielige motorrijtuigen.....	9	—	—	9
Motorrijwielen.....	1.115	271	9	1.395
Totaal.....	3.609	6.199	9	9.817

Aantal nummerbewijzen en nummerbewijshouders.

Jaarlijks op 1 Januari wordt ten behoeve van het Centraal Kantoor voor de Statistiek een telling gehouden van het aantal nummerbewijshouders, onderscheiden naar den landaard, en van het totaal van de aan elke groep van nummerbewijshouders uitgereikte nummerbewijzen.

Het resultaat van de op 1 Januari 1939 gehouden momenttellingen is opgenomen in tabel XI.

Blijkens tabel XII vertoont het aantal motorrijtuigen per 100 nummerbewijshouders zeer weinig veranderingen.

De tabellen XIII en XIV geven een beeld van de toename van het aantal rijbewijshouders en het aantal geldige rijbewijzen.

In het totale aantal van rond 141.000 rijbewijshouders op Januari 1939 (tegen 129.000 op 1 Januari 1937) zijn niet begrepen de houders van militaire en politie-rijbewijzen.

Aan de 141.000 rijbewijshouders waren op 1 Januari 1939 rond 154.000 rijbewijzen uitgereikt. Rond 110.000 personen waren op dien datum bevoegd tot het besturen van personenauto's, rond 37.500 (waarvan 20.000 in de Buitengewesten) tot het besturen van autobussen en vrachtauto's en rond 31.500 tot het besturen van motorrijwielen.

Slechts iets meer dan de helft van de rijbewijshouders zijn Inheemschen, terwijl niet meer dan 30% van het aantal motorrijtuigen zich in Inheemsche handen bevindt (deze percentages zijn gelijk aan die in 1937). Rond 33% (1/3 deel) van het autopark is in Europeesch en 25% (1/4 deel) in Chineesch bezit; ruim 12% behoort aan rechtspersonen. Zoowel in de Europeesche als de Chineesche groep is het aantal rijbewijshouders 1,8 maal, in de Inheemsche groep bijna 3,5 maal zoo groot als het aantal nummerbewijshouders.

Vrouwelijke rijbewijshouders treft men vooral in de

TABEL XI. Aantal houders van motorrijtuigen en aantal aan hen uitgereikte nummerbewijzen in Nederlandsch-Indië op 1 Januari 1939.

	Europeanen		Inheemschen		Vreemde Oosterl.		Rechtspersonen		Totaal	
	nummer-bewijs-houders	nummer-bewijzen	nummer-bewijs-houders	nummer-bewijzen	nummer-bewijs-houders	nummer-bewijzen	nummer-bewijs-houders	nummer-bewijzen	nummer-bewijs-houders	nummer-bewijzen
West-Java.....	8.205	9.740	5.054	5.467	3.537	5.584	1.729	3.325	18.525	24.116
Midden-Java.....	2.703	3.048	2.061	2.323	1.605	2.265	493	1.311	6.862	8.947
Jokjakarta.....	528	624	452	557	137	203	70	132	1.187	1.516
Soerakarta.....	552	640	601	738	242	358	106	208	1.501	1.944
Oost-Java.....	7.325	8.286	3.907	4.306	2.991	4.781	864	1.907	15.087	19.280
Java en Madoera per 1 Jan. '39..	19.313	22.338	12.075	13.391	8.512	13.191	3.262	6.883	43.162	55.803
idem „ 1 Jan. '37..	17.786	20.251	11.474	12.605	7.794	11.316	2.799	7.022	39.853	51.194
Sumatra en omliggende eilanden	2.760	3.471	6.755	7.837	4.013	4.947	990	2.728	14.518	18.983
Borneo.....	328	350	1.231	1.398	707	887	100	242	2.366	2.877
Celebes.....	591	603	1.141	1.184	535	615	63	119	2.330	2.521
Molukken.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bali en Lombok.....	96	109	401	493	332	488	73	157	902	1.247
Timor en Onderhoorigheden.....	69	77	48	53	43	88	1	11	161	229
Buitengewesten per 1 Jan. '39..	3.844	4.610	9.576	10.965	5.630	7.025	1.227	3.257	20.277	25.857
idem „ 1 Jan. '37..	4.459	5.202	8.257	9.677	5.137	6.675	737	2.975	18.590	24.529
Nederl.-Indië per 1 Jan. '39....	23.157	26.948	21.651	24.356	14.142	20.216	4.489	10.140	63.439	81.660
idem „ 1 Jan. '37....	22.245	25.453	19.731	22.282	12.931	17.991	3.536	9.997	58.443	75.723

Geen opgave van :	betreffende :
Sumatra's Westkust	personenauto's en motorrijwielen
Molukken	autobussen en vrachtauto's
Riouw en Onderhoorigheden	„ „
Tapanoeli	„ „
Atjeh en Onderhoorigheden	„ „
Zuid. en Oost. Afd. v. Borneo	„ „
Celebes en Onderhoorigheden	„ „
Timor en Onderhoorigheden	„ „

TABEL XII.

Aantal motorrijtuigen per 100 nummerbewijshouders.

Op 1 Januari	Europeanen		Inheemschen		Vr. Oosterlingen		Rechtspers.	
	1937	1939	1937	1939	1937	1939	1937	1939
Java en Madoera.....	114	116	110	111	146	155	251	211
Buitengewesten.....	117	120	117	115	129	128	404	265
Nederl.-Indië.....	114	116	113	112	139	142	283	225

TABEL XIII.

Aantal rijbewijshouders op 1 Januari 1939, vergeleken met dat op 1 Januari 1937.

	1 Jan.	Europeanen		Inheemschen		Vreemde Oosterl.		Totaal		Algemeen totaal	Aantal motorrijtuigen
		mannelijk	vrouwel.	mannelijk	vrouwel.	mannelijk	vrouwel.	mannelijk	vrouwel.		
Java en Madoera	1939	30.578	3.468	51.448	107	17.248	109	99.274	3.684	102.958	55.803
	1937	27.129	2.732	46.150	65	14.570	63	87.849	2.860	90.709	51.194
Buitengewesten	1939	6.234	725	23.941	18	8.114	12	38.289	755	39.044	25.857
	1937	5.845	504	23.035	15	8.532	8	37.412	527	37.939	24.529
Nederlandsch-Indië	1939	36.812	4.193	75.389	125	25.362	121	137.563	4.439	142.002	81.660
	1937	32.974	3.236	69.185	80	23.102	71	125.261	3.387	128.648	75.723

TABEL XIV.

Aantal geldige rijbewijzen op 1 Januari 1939, vergeleken met dat op 1 Januari 1937.

	1 Jan.	Europeanen			Inheemschen			Vreemde Oosterlingen			Totaal			Algemeen Totaal
		A	B	C	A	B	C	A	B	C	A	B	C	
Java en Madoera.....	1939	26.773	2.404	10.432	32.061	11.352	9.005	10.848	3.764	5.995	69.682	17.520	25.432	112.634
	1937	23.247	1.972	10.116	33.006	9.219	7.886	10.066	3.016	5.116	66.319	14.207	23.118	103.644
Buitengewesten.....	1939	5.177	956	1.825	7.848	14.229	2.823	2.403	4.791	1.475	15.428	19.976	6.123	41.527
	1937	4.862	860	1.843	8.915	13.634	2.401	2.651	5.569	1.383	16.428	20.063	5.627	42.118
Nederlandsch-Indië.....	1939	31.950	3.360	12.257	39.909	25.561	11.828	13.251	8.555	7.470	85.110	37.476	31.555	154.141
	1937	28.109	2.832	11.959	41.921	22.853	10.287	12.717	8.585	6.499	82.747	34.270	28.745	145.762

Europeesche bevolgingsklasse aan, n.l. 4.200 tegen 3.200 in 1937, terwijl slechts 125 Inheemsche en 121 Chinese vrouwen op 1 Januari 1939 tot het besturen van een motorrijtuig bevoegd waren.

Benzineverbruik, benzine-accijns en motorvoertuigenbelasting.

Zoals uit tabel XV blijkt, is het benzineverbruik in het verslagjaar ongeveer gelijk geweest aan dat in het voorgaande jaar.

TABEL XV. Benzineverbruik, in miljoenen liters.

Jaar	Java en Madoera	Buitengewesten	Totaal	Vermeerdering of vermindering
1931	151	89	240	
1932	144	70	214	— 11 %
1933	106	60	166	— 22 %
1934	109	61	170	+ 2,4 %
1935	95	55	150	— 12 %
1936	101	60	161	+ 7 %
1937	116	75	191	+ 18,6 %
1938	113	77	190	— 0,5 %

De accijns op benzine bedroeg $7\frac{1}{2}$ cent per liter vanaf 1-6-1921, 9 cent per liter vanaf 1-1-1932, 10 cent per liter vanaf 1-3-1932, 13 cent per liter vanaf 1-1-1935.

Geen opgave van: Tapanoeli, Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, Sumatra's Westkust en Molukken.

De laatste verhoging was een gevolg van de omzetting van de voordien bestaande motorvoertuigenbelastingen. De beide verhogingen in 1932, eerst met $1\frac{1}{2}$ cent (25 opcenten) en daarna nog eens met 1 cent (33 $\frac{1}{3}$ opcenten), dus in totaal met $2\frac{1}{2}$ cent, waren bedoeld als crisisopcenten. Onder invloed van die accijnsverhogingen in 1932, d.w.z. in de volle crisisperiode, is het benzineverbruik zeer aanmerkelijk teruggelopen, zoodat thans het vóórcrisispeil van een consumptie van 240 mill. liter (in 1931) nog steeds niet is bereikt. Het is reeds herhaaldelijk betoogd, dat de benzineprijs de algemeene prijsdaling niet heeft gevolgd en zich op een niveau bevindt, dat niet overeenkomt met het algemeene prijspeil en den gedaalden levensstandaard.

De afschaffing van de crisisopcenten, dus een verlaging van den accijns met $2\frac{1}{2}$ cent, zou ongetwijfeld stimulerend op het benzineverbruik werken, zoodat het nadeel, dat de schatkist daardoor zou lijden, door het meerdere verbruik grootendeels zou worden gecompenseerd.

De benzine-accijns heeft in 1938 opgebracht f 24,7 miljoen en de motorvoertuigenbelasting f 804.000 of tezamen f 25,5 miljoen, d.i. evenveel als in het voorgaande jaar.

Wegverkeerswetgeving.

Alhoewel de wegverkeerswetgeving in het jaar 1936 een ingrijpende wijziging heeft ondergaan, in hoofdzaak betreffende de ordening van het vervoer van personen en

goederen met motorrijtuigen en de coördinatie van dit vervoer met het railvervoer, alsmede een uitbreiding van de keuringsvoorschriften tot bepaalde categorieën van motorrijtuigen, bleek al spoedig de wenschelijkheid van een nadere wijziging en aanvulling dezer wetgeving, teneinde haar praktisch bruikbaar te maken en haar beter aan haar doel te doen beantwoorden.

Bij de ordonnantie van 25 November 1938 (Staatsblad No. 657) werd om bovenvermelde redenen de Wegverkeersordonnantie (Staatsblad 1936 No. 201) nader gewijzigd en aangevuld. Onder meer ondergingen daarbij de bepalingen omtrent de bevoegdheid tot het besturen van motorrijtuigen, de dienst- en rusttijden van de bestuurders van rij- en voertuigen, het vervoer van personen met openbare autobussen en van goederen met motorrijtuigen, zoomede omtrent de inbeslagneming van op den voet van de wegverkeerswetgeving uitgerekte bewijzen, wijziging en aanvulling, terwijl tevens in de praktijk gebleken lacunes in de wetgeving zijn weggenomen en de noodige verduidelijkingen zijn aangebracht.

De Wegverkeersverordening (Staatsblad 1936 No. 451) werd eveneens gewijzigd en aangevuld en wel bij de regeringsverordening van 28 December 1938 (Staatsblad No. 714), terwijl het Wegverkeersbesluit-V. en W. (besluit van den Directeur van Verkeer en Waterstaat van 26 September 1936 No. W. 1/9/2, opgenomen in bijblad 13699) wijziging en aanvulling onderging bij het besluit van den Directeur van Verkeer en Waterstaat van 29 December 1938 No. W. 1/10/15, opgenomen in bijblad 14136. Tenslotte werd ook nog het Wegverkeersbesluit B.B. van 8 October 1936 No. Pol 35/6/1 (bijblad 13700) gewijzigd en aangevuld bij het besluit van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur van 29 December 1938 No. Pol 35/8/16 (bijblad 14137).

Deze wijzigingen en aanvullingen van de wegverkeerswetgeving zijn op 1 Januari 1939 in werking getreden.

In het verslagjaar werd op Java met de ordening van het vervoer van goederen met motorrijtuigen en de coördinatie van dit vervoer met het railvervoer een aanvang gemaakt, nadat bij het Gouvernementsbesluit van 15 Juli 1938 No. 44 op den voet van artikel 40 W.V.O. de eerste aanwijzing van trajecten had plaats gehad, waarop het voor vrachtauto's, waarvan het toelaatbaar totaalgewicht 2.000 kg te boven gaat, verboden is goederen te vervoeren anders dan krachtens een vergunning van den Directeur van Verkeer en Waterstaat. Daarbij werden alle belangrijke toegangswegen tot de vier voornaamste havenplaatsen van Java's Noordkust (t.w. Batavia, Cheribon, Semarang en Soerabaia) aangewezen, waarbij het plaatselijk en kruisend verkeer werd vrij gelaten.

Verkeersongevallenstatistiek.

Met ingang van 1 Januari 1939 is ingevoerd een wegverkeersongevallenstatistiek. Het ontbreken van een zoodanige statistiek werd sinds jaren als een ernstig bezwaar gevoeld bij het beramen van maatregelen ter bevordering van de veiligheid van het verkeer.

De statistiek is op ruime basis opgezet, rekening houdende met de eischen, welke internationaal aan een zoodanige statistiek worden gesteld.

Het ligt in de bedoeling driemaandelijks enkele voorloopige cijfers omtrent de plaats gehad hebbende ongevallen bekend te maken, terwijl jaarlijks een uitvoerige publicatie dienaangaande het licht zal zien.

Het wegennet.

a. Java en Madoera.

Bij de drie Provincies op Java en de Vorstenlanden waren op 1 Januari 1939 in beheer :

TABEL XVI.

	Totale lengte in km	waarvan :	
		geasphalteerd	verhard (ongeasphalteerd)
West-Java	3.067	2.109	958
Midden-Java	1.877	963	914
Oost-Java	3.243	2.255	988
Vorstenlanden	1.787	477	1.310
Totaal	9.974	5.804	4.170

Over de bij de regentschappen en de stadsgemeenten op Java in beheer zijnde wegen staan geen nieuwere gegevens ten dienste, dan die vermeld zijn in het verslag over 1937.

Aangenomen kan worden, dat de bij hen in beheer zijnde wegen in 1938 practisch geen wijziging hebben ondergaan, zoodat resp. 1.509 en 1.250 km geasphalteerde wegen, 9.727 en 152 km verharde wegen en 3.788 en 22 km onverharde wegen bij hen in beheer zijn. De wegen binnen de havengebieden, welke in beheer zijn bij het Departement van Verkeer en Waterstaat, hadden op ultimo 1938 een lengte van 90 km (waarvan 81 km geasphalteerd). Omtrent de bij particulieren (ondernemingen) op Java in beheer zijnde wegen staan geen gegevens ten dienste.

b. Buitengewesten.

Onder het Departement van Verkeer en Waterstaat waren op 1 Januari 1939 in beheer :

TABEL XVII.

	Totale lengte in km	Waarvan :	
		geasphal- teerd	Verhard (ongeasphal- teerd)
Sumatra	9.378 ³⁾	1.142	8.236
Borneo	207 ⁴⁾	43	164
Celebes	342	162	180
Bali en Lombok	103 ⁵⁾	49	54
Andere eilanden	276	39	237
Totaal	10.306	1.435	8.871

In de Buitengewesten zijn, behalve de bovenvermelde V. en W.-wegen, nog wegen in beheer bij het Departement van Binnenlandsch Bestuur (heerendienstwegen), t.w. 11.452 km, waarvan 60 km geasphalteerd, 8.366 km

	Totale lengte in km	Waarvan :	
		geasphal- teerd	Verhard (ongeasphal- teerd)
3) exclusief S.W.K.	1.555	142	1.413
4) „ Z.O. Borneo	43	6	37
5) „ Bali	412	210	202

in verband met de instelling van de groepsgemeenschappen Minangkabau en Hoeloe Bandjar en het zelfbesturend gebied Bali.

verhard en 3.026 km onverhard; bij locale ressorten, waaronder groepsgemeenschappen, 5.413 km, waarvan 1.238 km geasphalteerd, 3.055 km verhard en 1.120 km onverhard; bij gemeenten 546 km, waarvan 263 km geasphalteerd, 184 km verhard en 99 km onverhard; bij zelfbesturen 13.254 km, waarvan 408 km geasphalteerd, 5.887 km verhard en 6.959 km onverhard en bij particulieren (ondernemingen). Volgens zeer globale gegevens zou de lengte van de ondernemingswegen bedragen 925 km, waarvan 225 km geasphalteerd, 100 km verhard en 600 km onverhard.

In uitvoering zijn de volgende wegen:

- a. de intergewestelijke verbinding tusschen de wegen in de residenties Lampongsche Districten en Palembang (Kotaboemi — Martapoera). Hiervan kwam de aarden baan gereed; het aanbrenge van een verharding daarop is bijna voltooid, evenals het bouwen van verschillende kunstwerken;
 - b. de intergewestelijke verbinding tusschen de wegen in de residenties Lampongsche Districten en Benkoelen (Boekit Kemoening—Moetar Alam);
 - c. de Padanglawasweg (verbinding Padang Sidempoean—Goenoeng Toea, residentie Tapanoeli); de aarden baan van de 2e sectie is, zij het in versmalde uitvoering, gereed; in verslagjaar werd begonnen met de 3e en laatste sectie;
 - d. de Rokanweg (Rantau Berangin—Pasir Pengarajan, gouvernement S.O.K.);
 - e. de Lawas-Rokanweg (Kota Pinang—Goenoeng Toea—Siboehoean—Oedjoeng Batoe—Pasir Pengarajan) in de gewesten Sumatra's Oostkust en Tapanoeli;
 - f. de Sintangweg in de residentie Westerafdeeling van Borneo;
 - g. een zijtak van de sub f genoemde weg naar Kota Baroe, eveneens gelegen in de Westerafdeeling van Borneo;
 - h. de weg van Moeara Oeja naar Tanah Grogot in de residentie Z.- en O.-Afdeeling van Borneo;
 - i. de weg van Balikpapan naar Samarinda in de residentie Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo;
 - j. de weg Inobonto—Kwandang in de residentie Menado;
 - k. de weg Ambon—Passo in de residentie Molukken.
- Gedurende 1937 werden geen wegen voor het verkeer gesloten.

Kosten van onderhoud, herstelling en aanleg.

a. Java en Madoera.

Volgens door de drie Provincies op Java en de Vorstenlanden verstrekte gegevens werden daar in 1938 de volgende bedragen voor onderhoud en herstelling, alsmede voor vernieuwing van het wegennet uitgegeven:

TABEL XVIII.

	Onderhoud en herstelling	Vernieuwing
West-Java.....	1.184.000	433.600
Midden-Java.....	820.000	580.100
Oost-Java.....	1.550.400	536.000
Vorstenlanden.....	415.000	335.200
Totaal.....	3.969.400	1.884.900 ⁶⁾
Tezamen.....	5.854.300	

Andere gegevens staan niet ter beschikking.

b. Buitengewesten.

De volgende bedragen werden in 1938 door het Gouvernement verwerkt:

Uit de gewone middelen:

Voor onderhoud en herstelling van wegen (in rechtstreeksch en zelfbesturend gebied) f 2.696.000
 Voor aanleg en verbeteringen (in rechtstreeksch en zelfbesturend gebied)..... „ 521.000
 Uit de bijdrage van Nederland voor welvaartzorg..... „ 154.000
 Uit de ontvangsten, verkregen uit het bijzondere uitvoerrecht op bevolkingsrubber:
 voor onderhoud en herstelling..... nihil
 voor aanleg en vernieuwing..... f 1.965.000

Andere gegevens in de Buitengewesten staan niet ter beschikking.

A. M. HARTHOORN.

6) Inclusief de gelden uit de Nederlandsche welvaartsbijdrage.

De Burgerlijke Luchtvaart in 1938.

Met betrekking tot het burgerlijk luchtverkeer in Nederlandsch-Indië trekken drie groote gebeurtenissen in 1938 de aandacht. De eerste vond plaats op 4 Juli, toen de K.N.I.L.M. de lang verbeide luchtverbinding naar Australië opende met een tweemaal 's weekschen dienst Batavia — Sydney v.v., nadat van 16 tot 21 Juni tevoren een proefvlucht volgens het voorgenomen dienstscheema was uitgevoerd.

Deze 6.080 km lange verbinding, met als tusschenlandingsplaatsen Soerabaia, Bali, Koepang, Darwin, Cloncurry, Longreach en Brisbane, bracht het luchtnet van de K.N.I.L.M. van 5.143 km op 10.243 km, een uitbreiding van 100%, terwijl de jaarlijks te bevliegen afstand, welke in 1937 1.182.274 km bedroeg, vermeer-

derde met 1.264.640 km, hetgeen derhalve meer dan een verdubbeling beteekende.

De beperkingen, vrijwel overal ter wereld aan het internationale luchtverkeer opgelegd, bleven ook de K.N.I.L.M. op deze verbinding niet bespaard; bij het verlenen van de vergunning tot het instellen van een luchtdienst van Batavia naar Sydney, heeft de Australische Regeering bepaald, dat geen post vanuit Australië zal worden medegegeven, terwijl het verrichten van lokaal vervoer van passagiers en goederen binnen Australië verboden is, tenzij zulk vervoer door of vanwege de Australische Regeering wordt verzocht.

Behalve als snelle verbinding van Nederlandsch-Indië met het buurland — Batavia-Sydney in

2½ dag en Sydney-Batavia in 2 dagen — heeft de K.N.I.L.M.-dienst op Australië een belangrijke beteekenis als aan- en afvoerlijn voor de K.L.M.-verbinding Amsterdam — Batavia. Bij het opstellen van de dienstregelingen van beide verbindingen wordt nl. dan ook gezorgd voor directe aansluiting te Batavia, waardoor het mogelijk is in 8 dagen van Amsterdam naar Sydney of omgekeerd te reizen.

De tweede gebeurtenis van beteekenis voor het luchtverkeer was de verlenging van den 1 × 's weekschen dienst Batavia — Singapore v.v. tot Saigon.

De proefvlucht op deze verbinding had plaats op 23 en 24 Augustus, waarna op 30 Augustus de dienst officieel geopend werd.

Behoudens enkele beperkende bepalingen, strekkende om te voorkomen, dat vervoer van of naar Fr. Indo-China in de richting naar c.q. van Europa langs de K.N.I.L.M.-lijn via Singapore en de K.L.M.-lijn Nederland — Indië zou plaats vinden — welk vervoer op die wijze zou worden onttrokken aan de luchtlijnen van Air France — zijn geen bijzondere restricties op de Batavia — Saigon-lijn van de K.N.I.L.M. van toepassing.

Deze dienst is in de eerste plaats van beteekenis als snelle directe verbinding tusschen Ned.-Indië en Fr. Indo-China, doch bovendien vormt deze verbinding een belangrijke schakel in het luchtverkeer tusschen Australië en Hongkong.

Als derde belangrijk gebeuren in het luchtverkeer binnen en over Ned.-Indië moet genoemd worden het in werking treden van het Engelsche „Airmail-Scheme” en de daarmede gepaard gaande instelling van den 3 × 's weekschen dienst met groote vliegbooten tusschen Engeland en Australië. Het „Airmail Scheme” beoogt alle uit Britsche gebieden afkomstige en voor Britsche gebieden bestemde „first class mail” zonder verhooging van rechten per vliegtuig te vervoeren.

Aangezien deze maatregel een zeer aanzienlijke vermeerdering van de per vliegtuig te vervoeren poststukken ten gevolge moest hebben, was de indienststelling van zeer groote vliegtuigen een noodzakelijkheid. Imperial Airways Ltd. koos hiervoor groote 4-motorige vliegbooten van ± 18 ton volbeladen gewicht.

De exploitatie van het met deze vliegbooten bevlogen traject Engeland — Singapore geschiedt door de Imperial Airways Ltd.; die van Singapore tot Sydney met dezelfde vliegbooten door de Australische Maatschappij Qantas Empire Airways Ltd.

Na een proefperiode van ± een maand trad op 1 Augustus 1938 de volledige 3 × 's weeksche dienst in werking; de vóór dien tijd door Qantas Empire Airways Ltd. onderhouden 2 × 's weeksche verbinding met landvliegtuigen tusschen Brisbane en Singapore kwam daarbij te vervallen.

Voor dezen vliegbootendienst heeft de Nederlandsch-Indische Regeering overeenkomstige voorwaarden gesteld als voor den K.N.I.L.M.-dienst in Australië gelden.

De aanloophavens van de vliegbooten binnen onzen Archipel zijn Tandjong Priok, Soerabaia, Bima en Koepang. Bovendien is de Klabatbaai, aan de Noordzijde van het eiland Banka, een facultatieve aanloophaven.

Uit het voorgaande volgt reeds dat Koepang en Bima in 1938 in de luchtnetten respectievelijk van de K.N.I.L.M. en van de Qantas Empire Airways werden opgenomen. Bali, dat reeds vóór de instelling van den Australië-dienst een 2 × 's weeksche luchtverbinding

met Soerabaia had, kreeg door den K.N.I.L.M.-dienst naar Sydney 4 verbindingen per week, hetgeen meer was dan de vraag naar vervoersgelegenheid rechtvaardigde.

In verband hiermede werd één van de tevoren bestaande verbindingen met Soerabaia opgeheven.

De luchtlijn Medan — Penang, welke in 1937 als hulpdienst werd ingesteld voor den tijd, waarin de K.L.M.-vliegtuigen niet te Medan konden landen, kon doordat het vliegveld te Medan in Mei 1938 weer voor die vliegtuigen bruikbaar was, op den 20sten van die maand worden opgeheven.

Luchtvaartterreinen.

Op 6 Januari 1938 werd het nieuw aangelegde luchtvaartterrein in Zuid-Bali geopend en in dienst gesteld. Met de instelling van den K.N.I.L.M.-dienst op Australië werd dit terrein daarin een belangrijk tusschenstation en op de uitreis tevens overnachtingsplaats.

Verbeteringswerkzaamheden hadden plaats aan de luchtvaartterreinen te Medan, Palembang en Koepang.

De werkzaamheden aan den aanleg van nieuwe luchtvaartterreinen bij Batavia (Kemajoran) en Semarang (Kalibanteng) hadden het geheele jaar voortgang.

Ten behoeve van dekolonisatie verrichtte de K.N.I.L.M. op Celebes een luchtfotografische kaarteringsopname en voerde eenige verkenningvluchten uit. Hiertoe werd gebruik gemaakt van een in 1938 nieuw aangelegd vliegveld bij Masamba.

Ter leniging van den door misoogst in Groot Atjeh ontstane voedselnood werd tegen het eind van het jaar een bedrag van f 12.000 beschikbaar gesteld, hetwelk onder de nooddriftige bevolking werd gebracht door deze te laten arbeiden aan het in aanleg zijnde luchtvaartterrein bij Kotaradja (Lho Nga).

De voorbereidende werkzaamheden voor den aanleg van een nieuw luchtvaartterrein nabij Soerabaia (Tandjoeng Perak) kregen haar beslag; met den aanleg is inmiddels in 1938 een aanvang gemaakt. De voorgenomen uitbreiding van het luchtvaartterrein bij Palembang werd uitgesteld in afwachting van de resultaten van een onderzoek naar de mogelijkheden en de voor- en nadeelen van een van plaatselijke zijde voorgebracht plan tot aanleg van een nieuw luchtvaartterrein. Dit onderzoek heeft geleid tot het handhaven van het voornemen tot uitbreiding van het bestaande luchtvaartterrein. Nadat deze beslissing genomen was konden de gelden, benodigd voor het oprichten van een nieuw stationsgebouw, aan het eind van het jaar beschikbaar worden gesteld.

De B.P.M. verkreeg vergunning tot den aanleg van een vliegveld in Z.-O.-Borneo, hetwelk in 1938 werd aangelegd.

De Sabang Maatschappij ging voort met den aanleg van een vliegveld bij Sabang.

Ter voorziening in de benodigde hangarruimte op het in aanleg zijnde luchtvaartterrein Kamajoran is in 1938 een groote hangar besteld, welke in 1939 zal worden geleverd. Het stationsgebouw op het vliegveld Kemajoran kwam gereed.

Door uitbreiding van de vloot van de K.N.I.L.M. en vermeerdering van werkzaamheden van den Technischen Dienst van die maatschappij ontstond behoefte aan meer hangarruimte op Andir. Daarom werd ook

voor dit terrein een groote hangar in bestelling gegeven, welke eveneens in 1939 zal worden geleverd.

Voor den vliegbootendienst van de Qantas Empire Airways Ltd. werden luchtvaartterreinen voor water-vliegtuigen en vliegbooten ingericht te Tandjong Priok, Soerabaia, Bima, Koepang en in de Klabatbaai. De voornaamste voorzieningen hiertoe waren het indienststellen van speciaal ten behoeve van dezen vliegbootendienst bestemde en ingerichte motorbooten, het uitleggen van meerboeien, het bouwen c.q. verbeteren van pieren en steigers, het bouwen van stationsgebouwtjes en het treffen van voorzieningen voor den weer- en verkeersberichtendienst en voor telefoonverbindingen.

Hoewel de gewenschte voorzieningen in 1938 door tijdsgebrek niet konden worden voltooid, was de organisatie op het door de Australische Regeering gewenschte tijdstip voldoende ver gevorderd, om den luchtdienst met vliegbooten op bevredigende wijze mogelijk te doen zijn.

Verkeers- en Weerberichtendienst en Radiopeildienst.

Tengevolge van de hiervoren behandelde buitengewone uitbreidingen van het luchtverkeer namen deze diensten sterk toe. Het gehalte van de weerberichtgeving werd bovendien aanzienlijk verbeterd, doordat op de belangrijke posten observatoren van het Koninklijk Magnetisch en Meteorologisch Observatorium werden geplaatst.

Te Koepang kon op 1 Juli 1938 een luchtvaarradiostation, voorzien van kortegolfzender en ontvanger en adcock radio-peiler, in dienst worden gesteld, hetgeen vooral van belang is voor de vliegtuigen, die gaande naar of komende van Darwin het ruim 800 km lange traject over de Timorzee moeten afleggen.

Nabij Batavia, Soerabaia en Makassar werd met den bouw van luchtvaarradiostations aangevangen. Op Bima en te Blinjoë werden tijdelijke voorzieningen getroffen ten behoeve van het radioverkeer met de vliegbooten van Qantas Empire Airways Ltd.

Het verkeer.

Het geregelde luchtverkeer binnen en over het rechtsgebied van Nederlandsch-Indië werd in 1938 onderhouden door de Koninklijke Nederlandsch-Indische Luchtvaart Maatschappij (K.N.I.L.M.), de Koninklijke Luchtvaart Maatschappij voor Nederland en Koloniën (K.L.M.) en Qantas Empire Airways, volgens de onderstaande geregelde luchtverkeersdiensten.

K.N.I.L.M.

- a. Bandoeng — Batavia v.v. van 1 Mei — 1 November 3 × daags; overig gedeelte van het jaar 2 × daags;
- b. Batavia — Soerabaia v.v. 1 à 2 × daags (10 diensten per week in beide richtingen, waarvan 4 met tusschenlanding te Semarang en waaronder 2 diensten naar c.q. van Australië);
- c. Batavia — Palembang — Singapore — Saigon v.v. 1 × per week;
- d. Batavia — Palembang — Pakanbaroe — Medan v.v. 1 × per week;
- e. Soerabaia — Bandjermasin — Balikpapan — Tarakan v.v. 1 × per week; bovendien een dienst Soerabaia — Bandjermasin — Balikpapan 1 × per week;
- f. Soerabaia — Zuid-Bali 3 × per week (w.o. de diensten op Australië);

- g. Soerabaia — Makassar 1 × per week;
- h. Batavia — Soerabaia — Bali — Koepang — Darwin — Cloncurry — Longreach — Brisbane — Sydney 2 × per week.

K.L.M.

Amsterdam — Batavia v.v. 3 × per week, met tusschenlandingen in den Archipel te Medan, (Singapore) en Palembang;

Qantas Empire Airways Ltd.

Australië — Singapore v.v. 3 × per week, met tusschenlandingen in den Archipel te Koepang, Bima, Soerabaia, Batavia en Klabatbaai (laatstgenoemde plaats facultatief).

De K.N.I.L.M.

Op 1 November 1938 vierde de K.N.I.L.M. het 10-jarig bestaan van haar luchtverkeer in Nederlandsch-Indië.

Bij deze gelegenheid werd de Vertegenwoordiger van de K.N.I.L.M. in Nederlandsch-Indië, de heer W.C.J. Versteegh, bevorderd tot officier in de Orde van Oranje Nassau. De Chefmonteur van de motorwerkplaats, H.M. van Herk, die vanaf de instelling van de luchtverkeersdiensten van de K.N.I.L.M. bij die maatschappij werkzaam is, ontving de aan de Orde van Oranje Nassau verbonden Eeremedaille in goud, terwijl aan de inheemsche werklieden Ajoem en Sanoessi, die eveneens op een tienjarigen diensttijd bij de K.N.I.L.M. konden terugzien, de bronzen ster voor Trouw en Verdienste werd uitgereikt.

De Dienst der P.T.T. gaf ter gelegenheid van dit jubileum een beperkt aantal luchtvaartpostzegels uit met korten geldigheidsduur, waarvan de extra-opbrengst ten bate kwam van het hierna nog te noemen Nederlandsch-Indisch Luchtvaartfonds.

De heer H. Nieuwenhuis, vanaf de oprichting van de K.N.I.L.M. Vertegenwoordiger van die maatschappij, vertrok op 21 Augustus naar Nederland. In zijn plaats trad de heer W.C.J. Versteegh.

Het materieel van de K.N.I.L.M. onderging met de aankomst van de in 1937 bestelde Lockheed 14 (Super Electra) vliegtuigen een belangrijke vermeerdering. Met deze zeer snelle verkeersvliegtuigen wordt de dienst op Australië onderhouden.

Tengevolge van een noodlanding aan de kust van Madoera ging een Havilland, bestemd voor luchtfotodiensten, verloren. In de plaats daarvan werd een Fokker FVII-3 m aan de verkeersdiensten onttrokken en ingericht voor fotodoelinden.

De subsidie, welke in de tusschen het Land en de K.N.I.L.M. gesloten overeenkomst voor de jaren 1937 t/m 1939 was gesteld op f 240.000 per jaar, werd in verband met verliezen, geleden op nieuwe luchtlijnen, verhoogd met f 300.000.

De huisvesting van het Hoofdkantoor van de K.N.I.L.M. te Batavia onderging een groote verbetering door de overgang op 8 October van het gebouw aan de Sluisbrug naar een afgehuurd deel van het nieuwe kantoorgebouw van de B.P.M. te Batavia.

In de tweede helft van het afgelopen jaar ontving de K.N.I.L.M. eenige belangrijke opdrachten tot het verrichten van fotografische opnamen uit de lucht.

Sport- en bedrijfs luchtvaart.

Het aantal vliegclubs werd met één vermeerderd door de oprichting van de Zuid-Sumatra Vliegclub te Palembang, welke bij beschikking van den Directeur van Justitie op 12 December 1938 als rechtspersoon werd erkend.

Voor de leden van deze vliegclub, die actief aan de vliegsport wilden deelnemen, werd een regeling getroffen, waardoor de medische keuringen voor het verkrijgen van bewijzen van geschiktheid voor het besturen van sportvliegtuigen, te Palembang kunnen plaats vinden. De Koninklijke Nederlandsch-Indische Vereeniging

TABEL I.

Vervoer langs de geregelde luchtlijnen.

Route	Gevlogen km	Passagiers	Brieven-pakketpost in kg	Goederen in tonnen	Pass./km	Verk.ton/km
Batavia — Bandoeng	160.576	11.485	2.009	39,3	836.706	79.874
Batavia — Soerabaia	540.858	3.635	21.022	13,5	1.421.952	148.793
Batavia — Saigon	102.716	929	2.541	8,8	533.430	56.156
Batavia — Medan	149.625	1.377	6.577	17,2	975.806	107.586
Soerabaia — Tarakan	231.836	1.893	9.704	13,9	1.179.698	125.335
Soerabaia — Den Passar	62.266	667	409	1,7	178.322	16.739
Soerabaia — Makasser	81.120	298	3.669	1,7	176.280	20.064
Batavia — Sydney	674.118	688	8.136	5,4	1.693.717	192.785
Totaal in: 1938	2.003.115	20.972	54.067	101,5	6.995.911	747.332
1937	1.182.274	17.350	29.649	77,3	4.822.982	485.825
1936	1.074.243	11.350	27.362	69,2	4.133.052	416.344
1935	929.864	12.245	28.831	69,5	4.002.858	363.369
1934	910.168	12.568	25.875	74,7	3.984.782	404.912
1933	875.535	9.956	22.546	69,1	3.343.368	334.177
1932	855.395	10.696	19.459	65,9	3.252.117	319.714
1931	895.502	13.430	19.815	93,-	3.991.227	339.853
1930	757.814	13.894	9.334	99,9	3.694.161	379.132
1929	421.550	11.243	2.205	62,-	1.945.195	222.786

TABEL II. Verkeer in 1938 op de luchtvaartterreinen, welke geregeld door lijnvliegtuigen worden aangedaan.

Luchtvaartterrein	1) Aantal vertrokken en aangekomen vliegtuigen	2) Aantal vertrokken en aangekomen passagiers	2) Verzonden en ontvangen post in kg	2) Verzonden en ontvangen goederen in kg	Opmerkingen
Batavia	a. 1.896 (1.459) v. 1.885 (1.450)	6.895 6.016	15.767 20.663	34.520 38.200	1) Knilm-, K.L.M.- en Qantas- vliegtuigen. Het getal tusschen haakjes geeft het aantal Knilm- vliegtuigen weer. 2) Alleen door de Knilm vervoerd. 3) Luchtvaartstations voor watervliegtuigen, welke vanaf Juli door Qantas- vliegtuigen worden aangedaan.
Bandoeng	a. 1.093 (922) v. 1.108 (936)	3.938 4.137	1.218 791	14.844 24.407	
Semarang	a. 416 (416) v. 416 (416)	557 421	412 369	2.122 1.340	
Soerabaia	a. 903 (788) v. 909 (794)	2.179 2.217	18.383 19.889	11.774 15.638	
Palembang	a. 527 (212) v. 527 (212)	481 465	1.358 899	12.701 3.731	
Pakan Baroe	a. 106 (106) v. 106 (106)	211 211	1.259 1.177	5.699 1.356	
Medan	a. 333 (137) v. 331 (135)	268 303	2.731 1.591	2.232 5.286	
Zuid-Bali	a. 213 (204) v. 210 (201)	330 384	251 321	1.984 1.284	
Rambang	a. 118 (—) v. 118 (—)	— —	— —	— —	
Koepang	a. 236 (108) v. 236 (108)	19 12	160 144	234 50	
Bandjermasin	a. 215 (211) v. 215 (211)	447 464	2.095 2.170	3.754 1.866	
Balikpapan	a. 159 (159) v. 159 (159)	468 518	2.507 2.241	5.379 3.772	
Tarakan	a. 53 (53) v. 52 (52)	125 120	999 1.029	1.134 654	
Makasser	a. 60 (60) v. 60 (60)	102 122	1.883 1.786	838 792	
3) Klabatbaai	a. 15 v. 15	— —	— —	— —	
3) Tandjong Priok	a. 150 v. 150	— —	— —	— —	
3) Tandjong Perak	a. 149 v. 149	— —	— —	— —	
3) Bima	a. 148 v. 148	— —	— —	— —	
3) Koepang	a. 147 v. 147	— —	— —	— —	

voor Luchtvaart nam het initiatief tot oprichting van het Nederlandsch-Indisch Luchtvaartfonds, welke stichting ten doel heeft de bevordering van de luchtvaart in Nederlandsch-Indië in al hare vertakkingen en toepassingen en in het bijzonder de daadwerkelijke beoefening van de vlieg- en zweefsport hier te lande te steunen en te ontwikkelen.

De Regeering verleende bij de oprichting, welke in October plaats vond, een grooten steun door de door het Algemeen Weermacht Comité bijeengebrachte en ter beschikking van de Regeering gestelde som van f 83.032,59 in het fonds te storten, terwijl voorts voor 1938 een subsidiebedrag van f 10.000 ter beschikking werd gesteld.

Evenals vorige jaren trachtten verschillende vliegers het z.g. record voor den afstand Engeland — Australië te verbeteren. De meest bekende van deze recordpogingen is die van den vlieger Broadbent, die bij die poging binnen Nederlandsch-Indië zoek raakte, doch teruggevonden werd aan de Zuidkust van het eiland Flores, waar hij een noodlanding had gemaakt.

De sportvlieger Rous maakte met den heer Souman als passagier in Februari een geslaagde sportvlucht naar Nederland.

De B.P.M. schafte zich een Grumman amphibievliegtuig aan ten behoeve van fotografische opnamen en andere bedrijfswerkzaamheden in haar concessiegebieden op Borneo, welk vliegtuig in het begin van 1938 in dienst gesteld werd. Van de Nederlandsch Nieuw-Guinea Petroleum Maatschappij ging één van haar 2 op Nieuw-Guinea werkzame Sikorsky-amphibievliegtuigen in December door een ongeval verloren.

Betreffende de bedrijfsluchtvaart, uitgeoefend door de K.N.I.L.M., verdient vooral vermelding een opdracht tot luchtfotografische opnamen in Australisch Nieuw-Guinea, welke opdracht aan het eind van 1938 nog niet was voltooid.

Luchtvaartwetgeving.

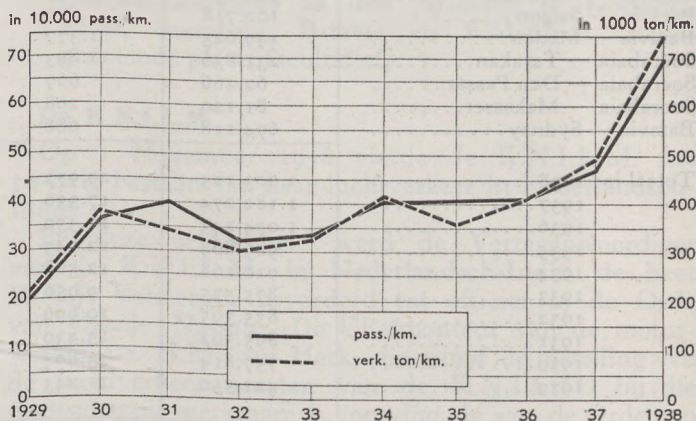
Van veel belang voor de luchtvaart is het Gouvernements Besluit van 23 December 1937 no. 24 Staatsblad 1937 no. 668, waarbij vliegtuigen werden vrijgesteld van invoerrechten.

Bij den Volksraad werden ingediend :

- een ontwerp-Luchtvervoersordonnantie, houdende wettelijke regelingen betreffende het binnenlandsche luchtvervoer ;
- een ontwerp-Luchtvaartquarantaine-ordonnantie en een ontwerp Regeeringsverordening tot uitvoering van deze ordonnantie.

Vervoer.

Opgaven van het vervoer over 1938 zoomede overzichten daarvan over het tijdvak 1929 t/m 1938 zijn opgenomen in de onderstaande grafiek en de tabellen I, II en III.

TABEL III. De door de K.L.M. in 1938 vervoerde passagiers tusschen Medan en Batavia.

Traject	Aantal passagiers
Batavia — Singapore	242
Singapore — Batavia	276
Palembang — Singapore	89
Singapore — Palembang	94
Batavia — Medan	75
Medan — Batavia	67
Batavia — Palembang	132
Palembang — Batavia	193
Palembang — Medan	36
Medan — Palembang	43

B. H. F. VAN LFNT.

De Electriciteitsvoorziening van Nederlandsch-Indië in 1937 en 1938.

In het laatst geschreven jaaroverzicht, dat over 1936, kon medegedeeld worden, dat aan den belemmerenden invloed van de crisis op den groei der electriciteitsvoorziening hier te lande een einde gekomen was en dat hier en daar een stijging van het electriciteitsgebruik reeds een nieuwe periode van ontwikkeling inluidde. Inmiddels heeft deze ontwikkeling zich in 1937 en 1938 krachtig doorgezet en is het totaal verbruik van elektrische energie in die jaren met 10,6% en 9,8% toegenomen. De hernieuwde groei is zoowel in Oost-Java als in West-Java alsook in de Buitengewesten waar te nemen, doch het krachtigst in West-Java, waar ook in de crisis-

jaren de invloed van de crisis het minst werd ondervonden. De verschuiving der bedrijvigheid van Oost- naar West-Java is dus ook na de opleving een feit gebleven.

Tabel I toont het verloop der ontwikkeling in de drie provincies op Java en in de Buitengewesten¹⁾.

1) De in dit artikel opgenomen cijfers over 1938 zijn ten deele geschat moeten worden, aangezien sommige van deze cijfers op het tijdstip van verschijnen van dit „Jaarnummer” nog niet exact bekend waren. Dit is ook de reden geweest, waarom in het jaarnummer van het vorige jaar geen bijdrage over de electriciteitsvoorziening is verschenen.

TABEL I.

Electriciteitsverbruik in diverse gebiedsdeelen.

	Oost-Java		Midden-Java		West-Java		Buitengewesten		Totaal Ned.-Indië	
	totaal verbruik in kWh $\times 10^6$	proc. toename	totaal verbruik in kWh $\times 10^6$	proc. toename	totaal verbruik in kWh $\times 10^6$	proc. toename	totaal verbruik in kWh $\times 10^6$	proc. toename	totaal verbruik in kWh $\times 10^6$	proc. toename
1934	63	— 4 %	47,9	2,4%	84,8	— 0,1%	34,3	3 %	230	— 1,5%
1935	62,2	— 1,3%	45	— 6,1%	92,7	— 9,3%	36,8	7,3%	236,7	— 2,9%
1936	68,8	10,6%	45,3	0,7%	100,5	8,4%	39,8	8,2%	254,4	7,5%
1937	76	10,5%	48,9	7,9%	112,4	11,8%	44,1	10,8%	281,4	10,6%
1938	81,7	7,5%	49,9	2 %	124,9	11,1%	52,3	18,6%	308,8	9,8%

Ook het aantal afnemers der electriciteitsbedrijven onderging in de verslagperiode weer een merkbare stijging. Dit cijfer, dat uit den aard der zaak in de eerste plaats wordt beïnvloed door de mate, waarin de electriciteitsvoorziening doordringt tot breede lagen van de bevolking, onderging in veel sterkere mate den invloed der conjunctuur dan dat der hoeveelheid totaal afgeleverde energie. In bijgaande grafiek wordt dit duidelijk

den voortgang in de ontwikkeling en de electricificatie der industrie, die juist in dien tijd ernstig ter hand genomen is.

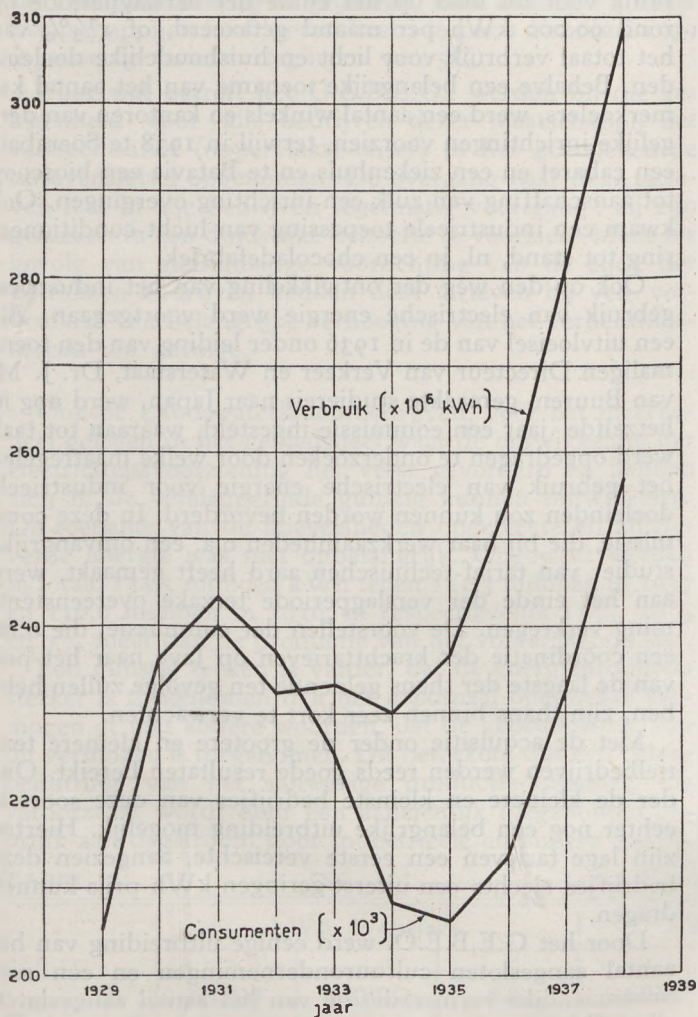
Een maatstaf voor het karakter der electriciteitslevering is het gemiddeld verbruik per afnemer, terwijl de intensiviteit der electriciteitsvoorziening in eenig gebied het best wordt weergegeven door het verbruik per hoofd der bevolking. Deze cijfers zijn opgenomen in tabel II, waaruit blijkt, dat eerstgenoemd cijfer gedurende de crisisjaren is toegenomen, doch thans weer een neiging tot vermindering vertoont, adstrueerende een hernieuwd doordringen der electriciteitslevering tot bredere lagen der bevolking.

Het electriciteitsverbruik per hoofd der bevolking vertoont uiteraard ongeveer hetzelfde verloop als het totaal gebruik van elektrische energie. Vergeleken met het overeenkomstige cijfer voor Japan, dat ongeveer 100 maal zoo groot is, toont dit cijfer wel, welk een enorm gebied hier te lande nog voor verdere ontwikkeling der electriciteitsvoorziening braak ligt.

Een ander cijfer, dat de terugkerende geneigdheid der bevolking tot aansluiting op de netten der electriciteitsbedrijven illustreert, is dat der leegstaande huurinstallaties in woonhuizen. In het jaaroverzicht over 1934 is aan dit onderwerp een uitvoerige beschouwing gewijd, waarin voor de drie groote electriciteitsmaatschappijen, t.w. de A.N.I.E.M., het G.E.B.E.O. en de N.I.G.M. de aantallen 38.000, 11.800, 10.300 werden genoemd of 36%, 31% en 31% van het totaal. Op ultimo 1938 bedroegen deze cijfers voor de A.N.I.E.M. en het G.E.B.E.O. 23.400 en 5.300 of 21% en 19%, hetgeen dus reeds belangrijk dichter is bij het normaal te achten percentage, dat zich ongeveer tusschen 10% en 15% beweegt.

In de verslagperiode werden vele der aan de A.N.I.E.M. en aan het G.E.B.E.O. verleende afzonderlijke electriciteitsvergunningen in enkele groote regionale concessies omgezet. Door deze omzetting worden nieuwe perspectieven geopend voor de z.g. plattelandselectrificatie, doordien het voortaan mogelijk zal zijn om de rentabiliteit der electriciteitsvoorziening van de schralere deelen des lands niet elk afzonderlijk, doch in samenhang met die in meer welvarende gebieden en in de steden in beschouwing te nemen. Een gevolg van deze omzetting was verder, dat de overheid thans op tariefsgebied een grooteren invloed kan doen gelden, terwijl het voor de electriciteitsmaatschappijen mogelijk is geworden om een op die tarieven minder zwaar drukkende afschrijvingspolitiek te volgen. Alles bijeen zullen deze omstandigheden de mogelijkheden tot electriciteitsverbruik ten platte lande ten goede komen.

In aansluiting op de verleening der regionale vergunningen werden zoowel door de A.N.I.E.M. als door het G.E.B.E.O. meerjarige uitbreidingsplannen opgesteld,

aangetoond. Terwijl ten aanzien van het energiegebruik tijdens de crisisjaren hoogstens van een stilstand in de ontwikkeling kon worden gesproken, vertoont het aantal der consumenten in die jaren een duidelijken teruggang. Het is duidelijk, dat het verminderd electriciteitsgebruik, vooral veroorzaakt door het zich terugtrekken van een minder draagkrachtig deel der consumenten, grootendeels is gemaakt door het niet stilstaan van

TABEL II.

Ontwikkeling en verbreiding der electriciteitsvoorziening.

	Verbruik in kWh $\times 10^6$	Aantal afnemers $\times 10^3$	Percentage afnemers op totale bevolking	Verbruik per afnemer in kWh	Verbruik per hoofd der bevolking in kWh
Oost-Java '38.....	81,7	77,8	0,52%	1.050	5,43
Midden-Java '38.....	49,9	55,9	0,37%	893	3,27
West-Java '38.....	124,9	71	0,62%	1.760	11
Buitengewesten '38.....	52,3	53	0,28%	987	2,76
Ned.-Indië '38.....	308,8	257,7	0,42%	1.200	5,1
„ '37.....	281,4	233,1	0,38%	1.207	4,64
„ '36.....	254,4	213,7	0,35%	1.190	4,2
„ '35.....	236,7	206,3	0,34%	1.147	3,9
„ '34.....	230	208,6	0,34%	1.102	3,79
„ '33.....	233,6	225,3	0,37%	1.037	3,85
„ '32.....	232,6	237,3	0,39%	980	3,83
„ '31.....	244,4	247,9	0,41%	986	4,03
„ '30.....	232,4	236,4	0,39%	983	3,83
„ '29.....	205,8	214,4	0,35%	960	3,4

aan welke uitvoering thans gestadig wordt doorgewerkt. Het aantal geëlectriceerde plaatsen, dat op ultimo 1936 300 bedroeg, was daardoor op ultimo 1937 tot 304 en op ultimo 1938 tot 344 gestegen. Alleen voor Java en Madoera waren de overeenkomstige cijfers 192, 195 en 229.

Ook de capaciteit der krachtwerken onderging uitbreiding. Het in de centrales der openbare electriciteitsbedrijven opgesteld primair vermogen steeg van 159.262 kW in 1936 tot 172.612 kW in 1938. Voor een belangrijk deel, n.l. 9.710 kW, komt deze toename voor rekening van het in 1938 in bedrijf gekomen krachtwerk Djelok ten Zuiden van Semarang aan de Toentang-rivier gelegen, dat bestemd is om via een uitgestrekt systeem van hoogspanningslijnen de plaatsen Semarang, Magelang, Poerworedjo, Jogjakarta en Soerakarta en hunne omgeving van door waterkracht opgewekte energie te voorzien. Verwacht mag worden, dat met het tot stand komen van dit opwekkings- en overbrengingssysteem de uit de voorgervelde cijfers blijkende achterstand in de electricificatie van Midden-Java spoedig voor een belangrijk deel zal zijn ingelopen.

Een zeer belangrijke factor ten behoeve van de ontwikkeling der electriciteitslevering onder het minder draagkrachtige deel der bevolking is het verkrijgbaar zijn van goedkope gloeilampen van voldoende levensduur. De kosten van verwisseling der gloeiperen maken, in het bijzonder bij de zeer kleine aansluitingen, tot 30% van de totale verlichtingskosten uit.

Het is daarom voor het doordringen van de electriciteitsvoorziening tot het minder draagkrachtige deel der bevolking van belang, dat de prijzen van enkele typen kleinere lampen, die hier te lande het veelvuldigst gebruikt worden, niet onbelangrijk zijn verlaagd. Vooral de nieuwe 5 decalumen lamp, die meer in het bijzonder voor de Indische markt wordt gefabriceerd, moet als een aanwinst voor de electricificatie van de kampong worden beschouwd; er wordt thans onderzocht in hoeverre het mogelijk is de tarieven voor kleinverbruikers meer aan dit lamptype aan te passen. Ook de grotere lamptypen ondergingen in 1938 een, zij het geringere, prijsverlaging.

Kon in vorige jaaroverzichten melding gemaakt worden van de niet onbelangrijke bijdrage in het gebruik van elektrische energie voor huishoudelijke doeleinden, welke geleverd wordt door een toenemend aantal radiotoestellen, zoo kwam in de afgelopen verslagperiode voor het eerst een betekenend gebruik door toestellen voor air-

conditioning voor. Door de A.N.I.E.M. wordt het verbruik voor dit doel op het einde der verslagperiode op rond 90.000 kWh per maand getaxeerd, of 1½% van het totaal verbruik voor licht en huishoudelijke doeleinden. Behalve een belangrijke toename van het aantal kammerkoelers, werd een aantal winkels en kantoren van dergelijke inrichtingen voorzien, terwijl in 1938 te Soerabaia een cabaret en een ziekenhuis en te Batavia een bioscoop tot aanschaffing van zulk een inrichting overgingen. Ook kwam een industriële toepassing van lucht-conditionering tot stand, nl. in een chocoladefabriek.

Ook op den weg der ontwikkeling van het industrieel gebruik van elektrische energie werd voortgegaan. Als een uitvloeisel van de in 1936 onder leiding van den toenmaligen Directeur van Verkeer en Waterstaat, Dr. J. M. van Buuren, gemaakte studiereis naar Japan, werd nog in hetzelfde jaar een commissie ingesteld, waaraan tot taak werd opgedragen te onderzoeken door welke maatregelen het gebruik van elektrische energie voor industriële doeleinden zou kunnen worden bevorderd. In deze commissie, die bij haar werkzaamheden o.a. een omvangrijke studie van tarief-technischen aard heeft gemaakt, werd aan het einde der verslagperiode terzake overeenstemming verkregen. De voorstellen der commissie, die o.m. een coördinatie der krachttarieven op Java naar het peil van de laagste der thans geldende ten gevolge zullen hebben, zijn thans binnen zeer kort te verwachten.

Met de acquisitie onder de grotere en kleinere textielbedrijven werden reeds goede resultaten bereikt. Onder de kleinere en kleinste bedrijfjes van deze soort is echter nog een belangrijke uitbreiding mogelijk. Hiertoe zijn lage tarieven een eerste vereischte, aangezien deze bedrijfjes slechts een uiterst geringen kWh-prijs kunnen dragen.

Door het G.E.B.E.O. werd eenige uitbreiding van het aantal aangesloten cultuurondernemingen en een niet onaanzienlijke vermeerdering van het aantal aangesloten rijstpellerijen geboekt (35 in 1938 tegen 24 in 1937). De 59 op ultimo 1938 op de bedrijven dezer maatschappij aangesloten cultuurondernemingen ontvingen de elektrische energie tegen gemiddeld 4,85 cent per kWh, waarvoor gemiddeld 2,4 kg product kon worden verwerkt. De stroomkosten dezer ondernemingen bedroegen dus rond 2 ct. per kg product.

Door de A.N.I.E.M. werd een overeenkomst gesloten voor stroomlevering aan de in aanbouw zijnde nieuwe

papierfabriek nabij Letjes, welke fabriek een belangrijke afnemer belooft te worden. Voorts werd een stroomleveringsovereenkomst gesloten met de jutezakkenfabriek Panggoonredjo nabij Malang, terwijl de Java Textiel Maatschappij, die in 1937 tot aansluiting overging, besloot tot een belangrijke uitbreiding van haar weverij te Tegal.

De Electriciteits Maatschappij Banjoemas, die in verband met de voorgenomen opwekking der elektrische energie uit waterkracht, in staat was haar industriële tarieven aanzienlijk te verlagen, kon eveneens zeer goede resultaten van hare acquisitie boeken. Een drietal groote rijstpellerijen en een oliefabriek gingen o.a. tot aansluiting over.

Voorts kon door de electriciteitsbedrijven bijna zonder uitzondering een vermeerdering van het electriciteitsverbruik door alle aangesloten groot-afnemers geconstateerd worden.

Ten aanzien van de algemeene electriciteitstarieven brachten A.N.I.E.M. en G.E.B.E.O. in 1938 voorstellen voor betreffende een voortijdige herziening waarover met de Overheid overleg is gepleegd, welk overleg bij beide maatschappijen heeft geresulteerd in per 1 Februari 1939 ingevoerde tariefsverlagingen van 5%.

Voor wat betreft het G.E.B.E.O., werden bij die gelegenheid voor alle bedrijven dezer maatschappij het vastrechtstarief (oppervlakte-tarief) in het goedgekeurde tarievenstelsel opgenomen. De overgang naar deze tarieven had in alle bedrijven regelmatig voortgang; zij zijn gebleken in een duidelijke behoefte te voorzien. Mede als gevolg van stelselmatige voorlichting van de zijde der betrokken bedrijven hadden deze tarieven bij vele verbruikers een belangrijke verhooging van het verlichtingsniveau ten gevolge.

Ook de Landswaterkrachtbedrijven, voor het meerendeel gelegen in het gebiedsdeel waar de ontwikkeling der electriciteitsvoorziening het verst gevorderd is, hebben zich in de verslagperiode gunstig kunnen ontwikkelen. De toename van de hoeveelheden opgewekte en afgeleverde energie was niet onbelangrijk. Opgewekt werden in totaal 134,5 miljoen kWh tegen 121,3 miljoen in 1937 en 110,9 miljoen in 1936, of respectievelijk 11%, 10% en 7% meer dan de productie van het voorafgaande jaar.

Een gunstig teeken is verder, dat de energieproductie sterker is toegenomen dan het maximaal opgewekte vermogen of met andere woorden, dat de gebruiksduur van dit vermogen is toegenomen. Dit beteekent dus een betere benutting van het aanwezige productie-apparaat, die veroorzaakt wordt door een aanzienlijk toegenomen gebruik aan dagstroom door industriële en andere bedrij-

ven, waardoor de gaten in het dagdiagram geleidelijk aan worden opgevuld.

Zulks was in bijzondere mate het geval in het bedrijf West-Java, hetgeen te meer van belang is, waar dit bedrijf niet als dat op de Bandoengsche Hoogvlakte in de gelegenheid is de gaten in het dagdiagram op te vullen door levering van overschot-energie tegen lagen prijs, noch beschikt over accumulatie-bekkens. Nochtans moest door dit bedrijf worden omgezien naar maatregelen tot uitbreiding van het productie-apparaat, waartoe de noodige stappen werden gedaan.

De levering — door tusschenkomst van het G.E.B. E.O. — aan de Good Year-fabriek te Buitenzorg nam in 1937 met 1,6 en in 1938 nogmaals met ongeveer 1 miljoen kWh toe en bedraagt thans reeds met 6,6 miljoen kWh meer dan het drievoud van de bij oprichting der fabriek gestelde verwachtingen.

De stroomverkoop aan de N.I.G.M. steeg in 1937 met 4,6 miljoen kWh of 18,6% en in 1938 nogmaals met 4,7 miljoen kWh of 15,9%. In het bijzonder het verbruik gedurende de daguren door het Havenbedrijf te Tandjong Priok en de overige daar gevestigde industrieën nam sterk in omvang toe, zelfs in die mate, dat de maximumbelasting van het Batavia-bedrijf een enkele maal reeds tijdens de daguren viel en dus grooter was dan de lichtbelasting.

Ook de afname door de Staatsspoorwegen nam met ca. 1 miljoen kWh toe.

Voor wat betreft het Landswaterkrachtbedrijf op de Bandoengsche Hoogvlakte, had een belangrijke uitbreiding der op dit bedrijf aangesloten Gebeo-netten plaats in het Krawangsche en in Oost-Priangan. In totaal nam het G.E.B.E.O. van dit bedrijf in 1937 4 miljoen (9½%) en in 1938 4,6 miljoen kWh (10%) meer af dan in het voorafgaande jaar.

De hoeveelheid aan den Radiodienst geleverde energie verminderde in beide jaren, nl. met 0,8 en met 0,3 miljoen kWh of in totaal met 28%. Zulks is, zooals bekend, niet het gevolg van een verminderde bedrijvigheid bij dien dienst, doch van een steeds meer gebruik maken van weinig energie verbruikende korte-golf zenders.

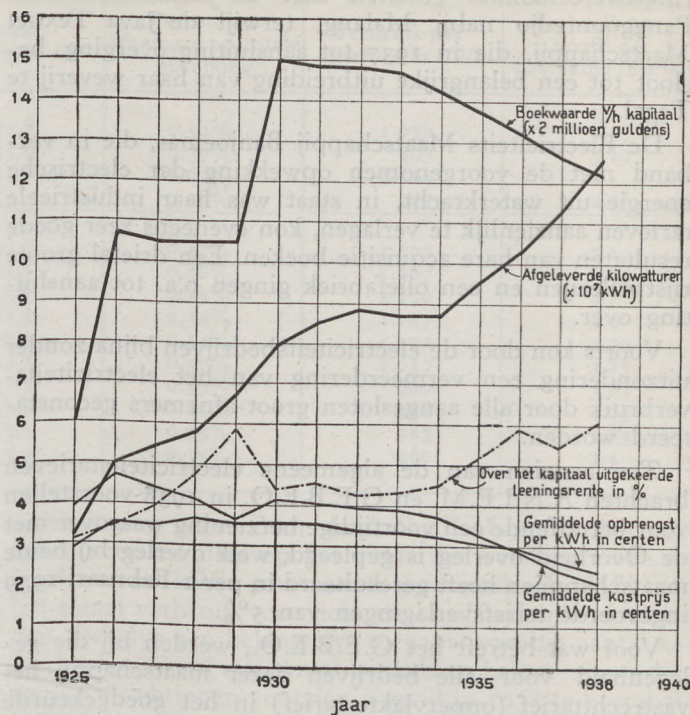
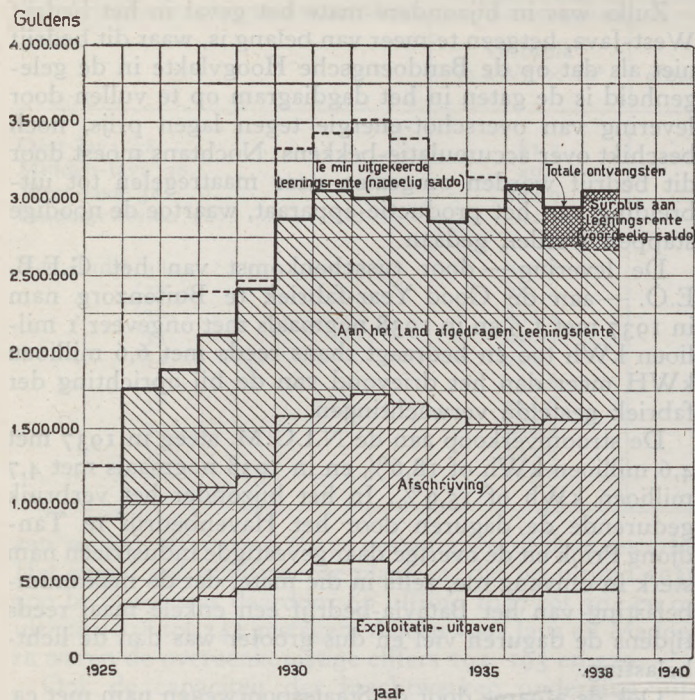
De afzet van het Landswaterkrachtbedrijf Madioen bleef tamelijk stationnair; die van het Landswaterkrachtbedrijf Benkoelen onderging in 1937 een vermindering met ca. 2 miljoen kWh of bijna 60%, doordat de Mijnbouw Maatschappij Redjang Lebong in dat jaar gedurende 7 maanden haar bedrijf staakte. In 1938 was de productie weer ongeveer gelijk aan die in 1936.

In tabel III is het verloop der stroomlevering door de Landswaterkrachtbedrijven, voor de groote bedrijven gesplitst naar die aan de voornaamste afnemers, tusschen de jaren 1929 en 1938 weergegeven.

TABEL III. Door de Landswaterkrachtbedrijven afgeleverde energie, in miljoenen kWh.

	LWB. West-Java			LWB. Band. Hoogvl.			LWB. Madioen	LWB. Benkoelen	Totaal
	NIGM	GEBOE	S.S.	GEBOE	Radiodienst	Papierfabriek (overschot energie)			
1929	16,9	5,2	8,7	21,7	6,5	8,5	2,1	8	77,6
1930	19,6	6,4	11,6	25,3	6,6	7,8	2,5	8,4	88,2
1931	18,2	7,9	11,8	25,5	6,1	12,2	3	4,7	89,4
1932	17,4	8	11,8	25,8	6,5	12	3,1	3,5	88,1
1933	18,4	7,8	11,7	26,1	4,7	11,8	2,9	3,4	86,8
1934	20,4	8,3	11,5	26,9	4,5	8,6	3,2	3,4	86,8
1935	21,9	9,1	12,1	27	4,1	13,9	3,3	3,6	95
1936	24,7	11,8	12,7	28,4	4	13,8	3,8	3,4	102,6
1937	29,2	13,9	13,7	31,9	3,2	14,3	3,9	1,4	111,5
1938	33,9	15,9	14,6	35,2	2,9	15,7	3,9	3,3	125,4

Overzicht van de financiële uitkomsten der Landwaterkrachtbedrijven.

Onder den invloed van tariefsverlaging, zoomede door den aard van verschillende tariefsconstructies, zijn de stroominkomsten naar verhouding minder gestegen dan de stroomafzet, waardoor de gemiddelde opbrengst per afgeleverde kWh daalde van 2,95 ct. in 1936 tot 2,52 ct. in 1937 en 2,31 ct. in 1938.

Nochtans bleven de geldelijke uitkomsten bevredigend. Hoewel de exploitatie-uitgaven, doordien sinds de crisisjaren een zekeren achterstand viel in te halen en voorts als gevolg van plaats gevonden uitbreidingen, weer eenigszins toenamen, bleven de ontvangsten daarmee gelijken tred houden. Voorts kon in de verslagjaren voor het eerst een betekenend voordeelig saldo geboekt worden, hetgeen echter voornamelijk verkregen werd door vermindering der verplichte leeningsrente als gevolg van de conversie van diverse staatsleningen. Voorts neemt het geïnvesteerd kapitaal in de laatste jaren door regelmatige afschrijving voortdurend af, hetgeen eveneens de verplichte leeningsrente vermindert en het percentage der aan het Land af te dragen rente doet toenemen.

Gelijk hiervoor werd opgemerkt, is de gemiddelde opbrengst per kWh door tariefsverlaging en andere oorzaken in den loop der jaren niet onbelangrijk afgenomen. Dit was evenwel in nog sterkere mate het geval met den gemiddelden kostprijs — inclusief afschrijving en leeningsrente — waardoor vanaf 1936 een voordeelig saldo kon ontstaan. In vergelijking met hetgeen in voorafgaande jaren door den staat te weinig aan leeningsrente werd ontvangen, is dit saldo echter nog uiterst gering, zoodat in dit opzicht nog een aanzienlijke achterstand valt in te halen.

In de hierbij afgedrukte diagrammen, zijn de geldelijke uitkomsten der Landwaterkrachtbedrijven grafisch voorgesteld. Het eerste wat daarbij opvalt, is welk een enorm gedeelte der ontvangsten bij een kapitaal-intensiefbedrijf als dit de kapitaaldienst vergt. In 1938 bedroegen de exploitatie-uitgaven 14,7%, de afschrijving 37,1%, de verplichte leeningsrente 35,7% en het voordeelig saldo 12,5% der ontvangsten.

(Samengesteld door de Afdeling Electriciteitswezen van het Dept. van Verkeer en Waterstaat).

De Sociale Toestand in 1938.

Op sociaal gebied konden in het jaar 1938, evenals in het jaar 1937 belangrijke verbeteringen worden geconstateerd.

Arbeidsvoorwaarden.

Zooals in het vorig jaaroverzicht reeds werd vermeld, stond het laatste kwartaal van het jaar 1937 in het teken der nieuwe salarisvoorstellen, de BBL 1938 en de MBR 1938, welke regelingen beide in werking zijn getreden op 1 Januari 1938. De financiële consequenties van de BBL 1938 alleen bedroegen ongeveer f 6 miljoen meer dan oorspronkelijk was berekend.

Met betrekking tot het buitenlandsch verlof en de toekenning van kindertoelagen werden van Regeringswege eenige concessies gedaan, terwijl nog eenige onderwerpen ter verbetering van de positie van de landsdienaren, z.a. herziening van de maandloonersschalen in studie bleven.

Door verschillende particuliere concerns werd verbetering der arbeidsvoorwaarden aangebracht t.a.v. loonen, verofsregelingen en ouderdomsvoorzieningen.

Zoo werd door het Oei Tiong Ham-concern besloten tot een nieuw salarisschema voor de geëmployeerden van zijn suikerfabrieken, welke voor practisch alle employé's een niet onbelangrijke salarisverhoging beteekent.

De verbeteringen inzake de ouderdomsvoorziening geschieden deels door verbetering en uitbreiding van de bestaande pensioenregelingen z.a. bij het Suikerpensioenfonds en het Algemeen Landbouw Pensioenfonds, deels door het instellen van nieuwe fondsen dan wel door aansluitingen bij bestaande pensioenfondsen of het sluiten van pensioenverzekeringen bij verzekeringsmaatschappijen z.a. bij de firma Jacobson van den Berg en Co., Borsumy, Regnault, Molukken Veem, Goodyear Rubber Plantations e.a.

Door de inwerkingtreding van de Aanvullende Plantersregeling per 1 Juli 1938 (met gelijktijdige intrekking van de Assistentenregeling, die in hoofdzaak beperkt was tot Sumatra) werden de voornaamste arbeidsvoorwaarden der planters in heel Ned.-Indië wettelijk geregeld en hun rechtszekerheid vergroot.

In deze regeling zijn o.m. dwingende bepalingen gegeven met betrekking tot schriftelijke contracten, minimum contractsduur, vrije dagen, binnen- en buitenlandse verloven en geneeskundige behandeling.

Ook de nieuwe regeling van de vrije dagen der werknemers in artikel 1602-v B.W., welke wet op 1 Juli 1938 in werking trad, heeft haar gunstige werking op de arbeidsvoorwaarden niet gemist. Zoo werden van meerdere zijden vrijwillige maatregelen getroffen ter bevordering van de Zondagsrust ook voor de niet-Europeesche werknemers.

Tenslotte kan melding worden gemaakt van een streven van werkgeverszijde, hetwelk erop gericht is den arbeidstijd van kantoorpersoneel te bekorten.

Loonen.

Omtrent het verloop der arbeidsloonen bij de grootere cultuurondernemingen op Java kan in algemeenen zin het navolgende worden vermeld.

In de theecultuur ondergingen de loonen weinig verandering. Ten aanzien van alle werkzaamheden was het gemiddelde loonpeil over het 4e kwartaal 1938 ongeveer even hoog als dat over hetzelfde tijdvak van 1937.

De loonen in de rubbercultuur, welke over de eerste drie kwartalen van het verslagjaar nagenoeg constant bleven, vertoonden — althans voor wat de tapverdiensten betreft — in het 4e kwartaal een omslag tot dalen.

In de kinacultuur bleven de loonen in den loop van 1938 vrijwel stationnair. Het peil der dagverdiensten, met oogsten behaald, lag wat hooger dan in 1937.

De verdiensten voor pluk en sortatie in de koffiecultuur waren lager dan in 1937.

Van de tabakscultuur dient vermeld te worden de algemeene stijging der loonen ten opzichte van 1937 in de Vorstenlanden. In Oost-Java daarentegen gaven de loonen in de tabak meerendeels eenige verlaging te zien.

De dagverdiensten voor tuinarbeid in de suiker vertoonden voor alle werkzaamheden een behoorlijke stij-

ging ten opzichte van 1937. Ook de dagloonen voor fabrieksarbeid waren bij deze cultuur belangrijk hooger dan in het voorafgaande jaar.

Eind 1938 werd ten behoeve van de Overheidscontrole op een redelijke aanpassing van het loon der arbeiders in de cultures op Java aan het peil van de kosten van levensonderhoud, een commissie ingesteld, welke tot taak heeft het ontwerpen van de grondslagen voor de voor verschillende ondernemingsstreken samen te stellen standaardbudgetten.

Het in het vorige jaarnummer onder dit hoofd opgenomen overzicht, waarin v.w.b. de hierboven besproken cultures de aantallen van de loonbewaking deelnemende ondernemingen zijn gegroepeerd naar loonklassen, vastgesteld voor diverse soorten van werkzaamheden, is in tabel I — aangevuld met cijfers over December 1938 — opnieuw opgenomen. Opgemerkt zij, dat de daarin vermelde gegevens betreffende de koffiecultuur ditmaal betrekking hebben op October, zulks in verband met de omstandigheid, dat door de koffie-ondernemingen nog slechts over de maanden April t/m October loongegevens worden verstrekt.

Ten aanzien van de in de Buitengewesten aan de arbeiders op landbouwondernemingen uitbetaalde loonen kunnen in het algemeen als maatstaf gelden de loonsregelingen, welke door eenige plantersorganisaties ten behoeve van haar leden zijn vastgesteld, zooals dit ter Oostkust van Sumtra geschiedt door de A.V.R.O.S. (waarbij zijn aangesloten het meerendeel van de landbouwondernemingen in Noord-Sumatra met uitzondering van de tabak) en door de D.P.V. (waarin de Delische tabakmaatschappijen zijn georganiseerd). De practijk geeft namelijk te zien, dat ook de niet bij een dier vereenigingen aangesloten ondernemingen in het voornoemde cultuurgebied over het algemeen geen lagere loonen betalen. Hiermede wil overigens niet gezegd zijn, dat in de loonbedragen op de diverse ondernemingen niet vele variaties voorkomen — onder meer door toekenning van extra toeslagen, duurtetoeslagen op afgelegen ondernemingen, oogstpremies e.d. —; voor een algemeenen indruk in een beknopt overzicht geven de loonsregelingen der vooregenoemde plantersvereenigingen echter een voldoende juisten indruk.

In deze loonsregelingen kwam in 1938 geen wijziging. Dienovereenkomstig bedraagt het dagloon voor nieuwelingen in vrijen arbeid bij de A.V.R.O.S. 32 ct. voor mannen en 27 ct. voor vrouwen; bij de D.P.V. zijn de dagverdiensten hieraan gelijk, doch bestaan deze uit een loonsbestanddeel van resp. 30 ct. en 25 ct., waarboven een toeslag van 2 ct. wordt gegeven. Bij herverbintenis is een toeslag, boven deze loonen voor nieuwelingen, van 3 ct. per dag aanbevolen.

Voor de onder poenale sanctie werkende arbeiders zijn de loonen voor nieuwelingen iets lager gesteld, aangezien

TABEL I.

Ultimo December	Europeanen						Inheemschen						Chineezen								
	'32	'33	'34	'35	'36	'37	'38	'32	'33	'34	'35	'36	'37	'38	'32	'33	'34	'35	'36	'37	'38
A. Technische beroepen	895	998	1.086	739	746	829	684	330	296	345	462	527	450	372	10	32	18	32	28	21	30
B. Cultures	417	469	379	668	832	889	723	53	58	63	75	226	90	121	4	12	22	19	12	26	21
C. Administratie	646	692	712	1.303	1.579	1.883	1.587	2.247	2.247	2.528	3.227	4.515	3.768	3.711	199	184	292	359	338	325	312
D. Handel	531	690	774	529	594	673	562	367	504	486	1.016	1.072	842	569	348	399	409	376	315	292	218
E. Huish. beroepen	177	204	226	339	423	498	349	3.001	3.529	4.010	3.162	3.253	2.644	2.193	28	48	76	56	54	55	39
F. Ambachtslieden	2	—	7	756	857	1.153	1.040	1.980	2.036	2.797	3.106	3.761	2.341	4.661	69	116	116	114	89	85	65
G. Diversen	427	532	645	466	678	940	795	1.040	1.132	1.442	1.878	5.095	2.965	2.377	84	137	172	148	273	211	170

deze arbeiders krachtens de bepalingen der Koelie-ordonnantie 1931/1936 recht hebben op uitbetaling van loon over de rustdagen, namelijk 30 ct. per dag voor mannen en 25 ct. voor vrouwen. Hercontracten op den voet der Koelie-ordonnantie kunnen niet meer worden aangegaan.

In de afzonderlijke voorwaarden voor de veldkoelies in de tabak werden voor het oogstjaar 1939 evenmin wijzigingen van beteekenis aangebracht.

De loonen in de overige Buitengewesten geven hier en daar wel verschillen ten opzichte van de loonsregelingen van de D.P.V. en de A.V.R.O.S. te zien, welke zich echter ten hoogste tot een bedrag van enkele centen beneden het vorenbedoelde loonpeil bepalen.

Bij de mijnbouwbedrijven en bij de ondernemingen tot winning van aardolie worden over het algemeen hoogere loonen betaald. Naar gelang van de soort van den te verrichten arbeid en de daarvoor vereischte geoefendheid zijn bij deze categorieën van ondernemingen veelal speciale loonschalen vastgesteld.

De arbeidsmarkt.

Het verloop van de arbeidsmarkt over 1938 is — zooals uit de hieronder volgende cijfers kan blijken — minder gunstig geweest dan in 1937, hetgeen rechtstreeks verband houdt met de omstandigheid, dat de opleving, welke sedert eind 1936 te bespeuren viel, geleidelijk weder plaats heeft gemaakt voor een ongunstiger economischen toestand.

Dit verloop weerspiegelt zich in het aantal werkgeversaanvragen en het aantal plaatsingen, welke, vergeleken bij de overeenkomstige cijfers van 1937, ongunstiger resultaten doen zien.

TABEL II. Verloop van het totaal aantal ingeschreven arbeidszoekenden.

Jaar	Europeanen	Inheemschen	Chineezen
eind 1932.....	3.095	9.018	743
„ 1933.....	5.585	9.829	928
„ 1934.....	3.859	11.673	1.209
„ 1935.....	4.801	12.942	1.104
„ 1936.....	5.709	17.663	1.109
„ 1937.....	6.865	13.100	1.015
„ 1938.....	5.740	14.004	855

TABEL III. Nieuwe inschrijvingen van werkzoekenden.

Jaar	Europeanen	Inheemschen	Chineezen	Totaal
1932	9.214	25.334	1.832	36.380
1933	9.867	29.263	2.325	41.455
1934	8.597	28.154	2.287	39.038
1935	9.578	31.574	2.040	43.192
1936	9.645	34.433	1.974	46.052
1937	10.298	28.408	1.790	40.496
1938	9.482	28.133	1.490	39.105

Het aantal werkgeversaanvragen, dat in 1937 een top bereikte met 11.826, waarvan 3.338 aanvragen voor Europeanen, daalde in 1938 tot 9.691, waaronder 2.446 aanvragen voor Europeanen. Het aantal plaatsingen daalde overeenkomstig, doch minder sterk, zoodat een verhoudingsgewijze gunstiger plaatsingseffect kon worden geconstateerd. Konden in 1937 op 3.338 Europeanen-werkgeversaanvragen slechts 2.111 plaatsingen tot stand worden gebracht, in 1938 werden 1.760 Europeanen geplaatst op de 2.446 werkgeversaanvragen.

TABEL IV. Werkgeversaanvragen.

Jaar	Europeanen	Inheemschen	Chineezen	Totaal
1932	1.741	4.110	211	6.062
1933	2.014	4.617	267	6.898
1934	2.067	5.669	313	8.049
1935	2.592	7.028	206	9.826
1936	2.769	7.111	266	10.146
1937	3.338	8.141	347	11.826
1938	2.446	6.998	247	9.691

Een soortgelijk verschijnsel valt ook te constateeren ten aanzien van Inheemschen- en Chineezen-werkgeversaanvragen, waaruit eenerzijds geconstateerd mag worden, dat het gehalte van de werkzoekenden meer in overeenstemming was met de eischen, die werkgevers stelden en voorts, dat de arbeidsbeurzen met grooter succes werkzaam waren.

TABEL V. Plaatsingen.

Jaar	Europeanen	Inheemschen	Chineezen	Totaal
1932	1.427	3.637	192	5.256
1933	1.739	4.213	234	6.186
1934	1.541	3.908	278	5.727
1935	1.681	4.025	167	5.873
1936	1.800	4.339	197	6.336
1937	2.111	5.068	246	7.425
1938	1.760	4.894	203	6.857

Het verhoudingspercentage van het aantal plaatsingen ten opzichte van het aantal werkgeversaanvragen bedroeg 69,56% in 1938 tegen 62,78% in 1937. Ongunstiger was echter de verhouding tusschen het aantal plaatsingen en het aantal nieuw ingeschreven werkzoekenden. Deze verminderde van 18,54% in 1937 tot 17,53% in 1938.

In dit verband moge er de aandacht op worden gevestigd, dat de verhoudingsgewijze gunstiger resultaten der arbeidsbeurzen, in 1938 verkregen, ten deele verband houden met de circulaire, welke de Regeering gericht heeft tot de daarvoor in aanmerking komende gezaghebbers om de aanneming van lager personeel steeds en van middelbaar personeel zooveel mogelijk door tusschenkomst van de arbeidsbeurzen te doen geschieden. De uitwerking van deze circulaire is merkbaar geweest.

In het laatste kwartaal van 1938 en ook in 1939 werd van Overheidswege een veel sterker beroep op de arbeidsbeurzen gedaan dan vóór dien tijd het geval was. De gunstige werking hiervan zal vanzelf op den duur er toe leiden, dat het gehalte van de bij de arbeidsbeurzen ingeschrevenen verbetert, naarmate de plaatsingsmogelijkheden stijgen.

In het volgend overzicht (tabel VI) van de indeeling der werklozen in beroepsgroepen trekt nog in het bijzonder de aandacht de sterke toeneming van ambachtslieden. In de eerste plaats valt hierbij op, dat de laatste jaren niet onbelangrijke aantallen Europeesche ambachtslieden staan ingeschreven, terwijl die vroeger nagenoeg geheel op de arbeidsmarkt ontbraken. Niet minder trekt de aandacht de groote stijging van het aantal Inheemsche arbeidlieden, dat in 1938 met 4.661 een hoogtepunt bereikt heeft, welk hoogtepunt verband houdt met de sterk gestegen vraag naar geschoolde arbeiders ten behoeve van defensie-doeleinden, in het bijzonder voor de Luchtvaartafdeeling en de Artillerie-Constructie-Werkplaat-

TABEL VI.

Recapitulatie van alle tewerkgestelden op 1 Januari 1938 en 1 Januari 1939.

	1 Januari 1938				1 Januari 1939			
	Totaal-generaal				Totaal-generaal			
	Eur.	Inh.	Chin.	Totaal	Eur.	Inh.	Chin.	Totaal
Werkcentrales	957	795	58	1.810	752	946	23	1.721
IMIW-bedrijven	80	213	1	294	60	175	6	241
Landbouw	184	89	—	273	206	106	—	312
Overheidsdienst	93	32	—	125	85	17	1	103
Sociale Arbeid	303	122	27	452	290	103	10	403
Totaal	1.617	1.251	86	2.954	1.393	1.347	40	2.780
Doordienende miliciens	231	—	—	231	226	—	—	226
Individuele leeningen	598	1.715	42	2.355	583	1.669	29	2.281
IMIW-AVB-leeningen	120	560	3	683	101	383	3	487
Cursussen (leerlingen)	573	856	150	1.579	383	904	164	1.451
Totaal	3.139	4.382	281	7.802	2.686	4.303	236	7.225

sen te Bandoeng. Het feit, dat groote aantallen werklieden door de Arbeidsbeurs te Bandoeng bij deze instellingen geplaatst werden, heeft er toe geleid, dat een sterke toestrooming van geschoolde arbeiderslieden naar deze arbeidsbeurs is ontstaan.

Aangezien de Indische arbeidsbeurzen nog steeds niet geacht kunnen worden het grootst mogelijke rendement op te leveren, overweegt het Kantoor van Arbeid om door een reorganisatie van de arbeidsbemiddeling tot een verdere verbetering van uitkomsten te geraken.

Zoo werd in 1938 een begin gemaakt met de opheffing van de correspondentschappen voor arbeidsbemiddeling, welke instellingen niet aan de verwachtingen hebben voldaan. Van de 21 correspondentschappen, welke op 1 Januari 1938 nog aanwezig waren, werden in den loop van het jaar 1938 10 opgeheven, zoodat einde van het jaar beschikt werd over 17 arbeidsbeurzen en 11 correspondentschappen. De resterende correspondentschappen zullen in den loop van dit jaar worden opgeheven of gereorganiseerd.

Werkloozensteunverleening.

De steunverleening aan werklozen werd ook in den loop van 1938 aanzienlijk ingekrompen, zoowel ten gevolge van de omstandigheid, dat vele werklozen weer een plaats vonden in de vrije maatschappij, als door de reorganisatie der steunverleening, welke met de richtlijnen 1938 werd ingevoerd.

Bij de steunverleening volgens de richtlijnen 1938 is het crisisstandpunt verlaten. Wel zijn echter nog overgangsmatregelen opgenomen ten behoeve van de zogenoemde crisisgesteunden.

Gelijktijdig met de inkrimping van de steunverleening werd ook de steunorganisatie herzien. Alle steuncomité's werden in den loop van 1938 opgeheven en in plaats daarvan werden op de hoofdplaatsen van Java, met name Batavia, Bandoeng, Semarang, Djocja, Solo, Soerabaia, Malang en Probolinggo, alsmede te Medan steunfondsen opgericht. Deze steunfondsen ontvangen hun gelden uitsluitend via het Centraal Comité van de Regeering en steunen volgens de richtlijnen 1938 ook alleen gesteunden, die aan die richtlijnen voldoen. Alle andere gesteunden werden in den loop van 1938 overgeheveld naar de par-

ticuliere steuncomité's, welke op de meeste plaatsen naast de nieuwe steunfondsen zijn opgericht, en overigens naar Armenzorg.

Zooals uit de hieronder volgende cijfers moge blijken, liep het aantal gesteunden, dat op 1 Januari 1938 nog 3.032 bedroeg, in den loop van het jaar terug tot 1.413, terwijl de maandelijksche steun, welke op dien datum f 81.112 beliep, terugviel tot f 47.830.

Hieronder zijn niet alleen begrepen de rechtstreeks door de steunfondsen (steuncomité's) gesteunden, doch tevens de gesteunden, opgenomen in de Tehuizen van het Leger des Heils, van de Centrale Stichting Katholieke Tehuizen, van de Stichting Don Bosco en van het Tuindorp Malang, alsmede de gesteunde kolonisten.

Per 1 Juli 1938 werd inmiddels de subsidie aan de Tehuizen voor Socialen Arbeid van het Leger des Heils gestaakt.

Voorts werd de steun aan kolonisten, in verband met de door den Kolonisatie Raad getroffen regelingen, aan deze instelling overgedragen, terwijl de steunverleening aan de aspirant-kolonisten, opgenomen in de werkkampen, ten laste van de IMIW werd gebracht.

De totaal-uitgaven van de steunorganisatie, met uitzondering van de werkverschaffing, beliepen in 1938 f 1.008.000. Dit bedrag werd grotendeels gedekt door de bijdrage van het Gouvernement. Daarnaast genoot het Centraal Comité uit het aandeel in de loterijen f 151.600 en aan andere inkomsten een bedrag van f 21.500, terwijl de inkomsten der particuliere steuncomité's — voordat deze werden opgeheven — nog f 67.400 beliepen.

Vergeleken met 1937, toen de uitgaven der steunorganisatie f 1.470.000 beliepen, valt er derhalve een belangrijke teruggang in uitgaven te constateeren, welke echter werd overtroffen door den teruggang in inkomsten, zoodat de bijdrage van het Gouvernement niet evenredig kon dalen.

In den loop van 1938 werd het stadium bereikt, dat de steunuitgaven geheel ten laste van de Regeering kwamen.

Werkverschaffing.

De omvang van de werkverschaffing, wat betreft het aantal tewerkgestelde personen, nam in den loop van 1938 af. Van 7.802 op 1 Januari 1938 daalde het totaal tot 7.225

op 1 Januari 1939. Het totaal aantal tewerkgestelde Europeanen daalde van 3.139 tot 2.686, dat van tewerkgestelde Inheemschen van 4.382 tot 4.303, terwijl het aantal tewerkgestelde Chineezen terugliep van 281 tot 236.

Het zwaartepunt van de eigenlijke werkverschaffing berust bij de werkcentrales, die in 1938 een tijdperk van reorganisatie doormaakten, aangezien er naar gestreefd wordt de minder gunstige werkverschaffingsobjecten geleidelijk te vervangen door objecten, welke betere vooruitzichten bieden.

Het is duidelijk dat tijdens dit proces van uitbreiding der werkverschaffing moeilijk sprake kon zijn. De verwachting is echter gewettigd, dat, nu de reorganisatie geleidelijk voltooid wordt, ook weer meer werklozen in de werkcentrales zullen kunnen worden geplaatst, waarbij dan, nu het aantal gesteunden geleidelijk afneemt, in de toekomst ruimte beschikbaar zal komen voor niet gesteunden en, zoo noodig, voor jeugdwerklozen.

De enkele IMIW-bedrijven werden en worden geleidelijk geheel opgeheven, zoodat zij een verdere daling van tewerkgestelden te zien zullen geven. De tewerkstelling in den landbouw zal — naar mag worden verwacht — geleidelijk toenemen in verband met daarvoor getroffen maatregelen. Wat de tewerkgestelden in overheidsdiensten betreft, ligt het in de bedoeling deze zoo veel mogelijk door de betrokken overheidsdiensten te doen overnemen.

De vermindering van het aantal tewerkgestelden in socialen arbeid houdt verband met de reorganisatie van het apparaat der werkloosheidsbestrijding. Een vergelijkend overzicht van de tewerkgestelden per 1 Januari 1938 en 1 Januari 1939 moge Tabel VI bieden.

TABEL VII. Tewerkgestelde Inheemsche seizoenarbeiders op 1 Jan. 1938 en 1 Jan. 1939.

	1 Januari 1938	1 Januari 1939
IMIW-bedrijven	183	—
Landbouw	531	587
Totaal	714	587

Uit deze cijfers kan voorts blijken, dat ook het belangrijkste deel van de IMIW-werkzaamheden, dat der individueele leeningen, in het afgelopen jaar niet verder is gestegen.

Het aantal personen, dat werk vindt door middel van de eigen leeningen, is gedaald van 2.355 op 1 Januari 1938 tot 2.281 op 1 Januari 1939, dat der A.V.B.-leeningen met IMIW-garantie van 683 tot 487. Deze teruggang weerspiegelt eenerzijds de geslaagde leeningen, die uiteraard na aflossing niet meer in onze statistiek voorkomen, doch anderzijds tevens de mislukte leeningen, die eveneens werden afgevoerd.

Het aantal doordienende miliciens blijft nagenoeg stationnair. Het bedroeg op 1 Januari 1938 231 en op 1 Januari 1939 226.

De teruggang van het aantal leerlingen van de cursussen van 1.579 tot 1.451, vindt o.a. verklaring in de omstandigheid, dat het noodig is gebleken ook het cursus-

apparaat te reorganiseeren. In den loop van 1939 mag weder een toename van het aantal leerlingen verwacht worden, mede omdat thans bijzondere maatregelen zijn getroffen om jongelieden, die niet tot de cursussen konden worden toegelaten wegens een te geringe vooropleiding, een aanvullenden cursus te doen doorloopen.

Indien de plannen ter bestrijding der jeugdwerkloosheid, welke door het Kantoor van Arbeid zijn ontworpen, door de Regeering worden goedgekeurd, kan een verdere uitbreiding van het aantal jeugdwerklozen, dat op de cursussen geplaatst wordt, verwacht worden.

Sociale wetgeving.

Gedurende 1938 bleven de twee crisisordonnanties nopens terugzending van buiten Nederlandsch-Indië aangenomen of aangeworven arbeidskrachten en inzake verlenging van den bij de beëindiging van arbeidsovereenkomsten in acht te nemen opzeggingstermijn, wederom gehandhaafd. Onlangs is de werkingstermijn van deze twee ordonnanties nader verlengd tot medio September 1939.

Bij den Volksraad zijn thans voorstellen ingediend, strekkende, deze regelingen in eenigszins gewijzigden vorm te handhaven, waarbij dan de consequenties voor de werkgevers zullen worden verlicht.

De terugzendingplicht zal niet ongelimiteerd worden gelaten, doch worden gebonden aan een termijn van drie jaar na indiensttreding van den arbeider.

Ten aanzien van den opzeggingstermijn is voorgesteld dezen termijn voor den werkgever in den loop van 5 jaren te doen opklimmen van 1 tot 4 maanden, waartegenover ook de arbeider zal kunnen worden gebonden aan een progressie van den opzeggingstermijn tot maximaal 2 maanden, te bereiken na het einde van het tweede dienstjaar.

Hierboven werd reeds gemeld, dat op 1 Juli 1938 in werking traden de Aanvullende Plantersregeling en de nieuwe regeling van de vrije dagen in artikel 1602-v B.W.

Het ontwerp voor een wettelijke Ongevallenregeling is, na op meerdere punten te zijn aangevuld en gewijzigd (o.m. door invoering van een „garantiefonds”), inmiddels door den Volksraad aangenomen.

Vakbeweging.

Op dit gebied kan melding worden gemaakt van de oprichting van de V.M.A.A.O. (Vereeniging van Middelbare Ambtenaren in administratieven Overheidsdienst) en de vereeniging van Ambtenaren bij den P.T.T., terwijl de leiding van den Handelsbond gereorganiseerd werd.

De actie van de ambtenaarsbonden richtte zich in hoofdzaak op verbetering der pensioenvoorwaarden.

Door den Suikerbond en den Plantersbond werd in het bijzonder actie gevoerd tot bespoediging van de a.s. werkloosheidsverzekering en de pensioenregeling voor particuliere werknemers.

In den laatsten tijd werden pogingen gedaan tot nauwere samenwerking tusschen de Inheemsche en Chineesche vakbonden ter verbetering van de arbeidsvoorwaarden der niet-Europeesche werknemers.

(Medegedeeld door het Kantoor van Arbeid).

De Postspaarbank in 1938.

Het boekjaar 1938 kenmerkte zich bij de Postspaarbank in Nederlandsch-Indië wederom door een aanzienlijk accres van het inleggers-tegoed. Van rond f 42.877.000 per ultimo 1937 steeg het nl. — inclusief bijgeschreven rente — tot rond f 52.928.000 per ultimo 1938.

In hoofdzaak zullen het dezelfde factoren zijn geweest, welke gedurende 1937 meerdere gelden naar de spaarbank voerden en in het kort samengevat, zijn die oorzaken wellicht de volgende.

De categorie van kleine beleggers, welke vroeger een trouwe koopster was van 4% en 4½% Overheidspapier, heeft zich sedert de conversie van het Staatspapier in het 3%-type grootendeels teruggetrokken, terwijl men er slechts met tegenzin toe overgaat om bij den aankoop van 3½% en 4% obligaties van Indische ressorten met eigen geldmiddelen een niet onaanzienlijk agio te betalen. Dit laatste beteekent immers bij uitloting een zeker verlies!

De bedoelde kleine belegger prefereert het van zijn geld 2,4% bij de Postspaarbank te maken in stede van 3% op Staatspapier, mede omdat op aan- en verkoop daarvan in totaal 1,3% aan provisie en zegel drukt.

Van de bedragen, welke vroeger op 3-, 6- en 12-maands deposito bij de banken geplaatst werden, vloeit, in verband met de uiterst lage rente, welke deposito's momenteel opbrengen, een voornaam gedeelte naar de Postspaarbank.

Tenslotte is de algemeene politieke toestand ook niet van dien aard, dat het publiek aangemoedigd wordt zijn kapitaalje op langen termijn vast te leggen; men houdt zijn geld, indien mogelijk, liever liquide.

Dat de spaarbanken intusschen bij een eventueel aantrekken der rente op de geld- en beleggingsmarkten rekening moeten houden met een afvloeiing van spaargelden, zal als zeker moeten worden aangenomen.

Uit het bovenstaande moge blijken, dat de aanzienlijke toeneming van het spaarders-tegoed dus wellicht niet zoo zeer is toe te schrijven aan een verbeterde volkswelvaart, doch dat daarbij voornamelijk andere factoren een rol spelen, welke hun oorsprong vinden in den algemeenen economischen en politieke toestand.

Hoewel het netto-winstcijfer der Postspaarbank over 1938 belangrijk achterbleef bij dat over de beide voorgaan-

de jaren, mag het afgelopen boekjaar toch als gunstig worden aangemerkt, hetgeen moge blijken uit het volgend overzicht van de voornaamste cijfers over de laatste 10 jaren.

Op 1 Juli 1938 herdacht de instelling den dag, waarop zij gedurende 40 jaar in deze gewesten werkzaam was. Bij de officieele herdenking van dit jubileum mocht de Spaarbank veel belangstelling ondervinden uit alle kringen der samenleving en uit het bedrijfsleven.

In een gedenkboek werden de voornaamste feiten en gebeurtenissen uit het leven der instelling vastgelegd, terwijl een propaganda-geluidsfilm werd vervaardigd, welke ter gelegenheid van het jubileum voor het eerst werd vertoond.

Besloten werd de kantoren der Posterijen, gelegen in de Zuider- en Ooster-Afdeeling van Borneo, welke ten aanzien van hun psb-zaken ressorteerden onder het agentschap te Soeraba'a, met ingang van 1 Januari 1939 over te brengen naar het ressort van het agentschap te Makassar. Daardoor wordt een betere werkverdeling bij de genoemde agentschappen verkregen.

De per 1 Februari 1937 tot stand gekomen regeling tusschen den Postchèque- en Girodienst in Nederland en de Postspaarbank in N.-I., volgens welke Indische spaarders, die tevens een postrekening in Nederland aanhouden, bedragen van hun boekjes op hun postrekening kunnen doen overschrijven, terwijl omgekeerd een ieder in Nederland door storting of overschrijving op een der postrekeningen der Indische spaarbank bedragen kan doen overboeken ter inschrijving op Indische spaarbankboekjes, bleek in een behoefte te voorzien.

Gedurende 1938 werden 657 overwijzingen Nederland—Indië tot een bedrag van f 189.348,56 bewerkstelligd (in 1937 resp. 313 en f 86.623,24), terwijl er in omgekeerde richting 420 overboekingen tot een bedrag van f 127.872,49 plaats hadden (in 1937 resp. 149 en f 49.592,92).

Naast de zoo juist genoemde regeling bestaat een overeenkomst met de Rijkspostspaarbank in Nederland, volgens welke Indische spaarders, die naar Nederland vertrekken en zij, die naar Indië terugkeeren en voorts Nederlandsche spaarders, die zich naar Indië begeven, het tegoed van hun boekje resp. naar Nederland of naar Indië

De Postspaarbank in Nederlandsch-Indië in de laatste 10 jaren.

	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
Aantal nieuw uitgegeven boekjes	35.616	40.659	45.940	43.011	46.494	47.386	46.942	48.309	63.927	68.070
Aantal boekjes in omloop	338.992	363.030	381.993	395.711	419.914	442.634	454.770	466.568	494.952	521.365
Aantal inlagen en terugbetalingen . . .	626.842	703.069	827.069	846.283	856.714	937.937	966.442	1.007.917	1.170.812	1.330.072
Inleggers-tegoed ¹⁾ . . .	22.708.000	24.310.000	27.289.000	29.604.000	31.839.000	34.790.000	35.714.000	36.825.900	42.877.282	52.927.770
waarvan :										
Europeanen ¹⁾	13.463.000	14.213.500	16.565.600	18.748.800	20.269.000	22.426.000	22.981.000	23.077.300	26.632.709	33.760.500
Inlanders ¹⁾	7.815.700	8.520.300	8.912.000	8.796.900	9.292.000	9.773.600	9.946.000	10.571.500	12.104.833	13.916.184
Chin. en Vr. Oosterlingen ¹⁾	1.429.300	1.576.200	1.811.400	2.058.300	2.278.000	2.590.400	2.787.000	3.177.100	4.139.740	5.251.086
Omgezette bedragen ¹⁾	31.210.000	33.385.000	37.408.000	38.898.000	38.529.000	43.218.000	44.366.000	43.249.900	51.048.000	62.654.000
Vergoede inleggersrente ¹⁾	484.600	507.000	555.900	624.400	668.200	740.200	782.100	799.800	863.788	1.053.481
Bedrijfskosten ¹⁾	398.800	438.500	525.400	511.000	517.500	554.000	507.300	478.200	516.800	576.800
Gekweekte rente der beleggingen ¹⁾	1.147.500	1.181.800	1.248.600	1.396.300	1.471.400	1.527.000	1.631.400	1.669.000	1.656.000	1.686.000
Reservefonds ¹⁾	3.562.900	3.860.700	4.094.300	4.391.700	4.643.900	5.332.800	5.720.200	6.174.000	7.021.800	7.204.661

1) De bedragen zijn afgerond in guldens.

kunnen doen overdragen ter inschrijving op een Hollandsch of Indisch boekje.

Dat ook deze regeling in een behoefte voorziet moge blijken uit het volgende staatje.

Jaar	Overgenomen van de Rijkspost-spaarbank		Overgedragen op de Rijkspost-spaarbank		Meer overgedragen dan overgenomen	
	Aantal boekjes	Bedrag	Aantal boekjes	Bedrag	Aantal boekjes	Bedrag
1934	619	f 413.050	2.129	f 1.604.600	510	f 1.191.550
1935	1.004	„ 588.230	2.091	„ 1.693.770	1.087	„ 1.105.540
1936	1.210	„ 692.982	1.907	„ 1.451.880	697	„ 758.897
1937	1.256	„ 744.440	1.925	„ 1.541.260	669	„ 796.820
1938	1.252	„ 789.960	2.010	„ 1.704.620	758	„ 914.660

Aan het schoolsparen door middel van spaarzegels der Postspaarbank kon verdere uitbreiding worden gegeven. Aan deze regeling, welke zulk een goede propaganda beteekent voor het opwekken van den spaarzin bij de jeugd, nemen thans niet minder dan 635 scholen op Westerschen grondslag deel. Er werden aan de scholen in 1938 door de postkantoren en de kassen der Postspaarbank 1.705.723 spaarzegels verkocht met een opbrengst van f 102.341,60. Aan met spaarzegels beplakte spaarkaarten werd in het afgelopen jaar op spaarbankboekjes ingelegd een bedrag groot f 93.389,88.

Er werden 1.145 spaarbusjes verkocht, zoodat — inclusief de tot en met 1937 verkochte 22.313 busjes — sedert medio 1930 in totaal 23.458 busjes werden afgegeven.

Het jaar 1938 leverde aanzienlijke moeilijkheden op

ten aanzien van de belegging der zoo ruim toevloeiende inleggers-gelden.

Op 31 December 1938 komen de beleggingen op langen termijn (v.z.b. effecten en onderhandsche leeningen) voor f 53.037.770,30 op de balans voor. De waardeering geschiedde — zooals gebruikelijk — naar de beurskoersen op den laatsten werkdag van het verslagjaar; de fondsen werden evenwel niet boven pari gewaardeerd.

Voor onderhandsche leeningen werd de aanschaffingswaarde opgenomen v.z.v. de koopprijs pari of minder beliep.

De voordeelige waarde-wijziging, op basis van de aanschaffingswaarde, beliep f 493.873, welke in den vorm van een „Reserve koersverschillen” op de balans paraisseert.

Het gewone Reserve-fonds werd gecrediteerd met f 158.227,08 aan uitlotings- en aflossingswinst en belast met f 50.923,22, zijnde in 1938 boven pari betaald voor aangekochte fondsen. Voorts werd deze rekening goedge-schreven voor f 20.275,79, zijnde verjaarde „slapende” inleggers-rekeningen en tevens voor de netto-winst ad f 55.431,94.

De gewone Reserve belooft thans f 7.204.660,86 (tegen f 7.021.724,35 in 1937).

De vrees, uitgesproken in het vorige jaarverslag, werd bewaarheid en de gemiddelde rente der uitzettingen ver-toonde in 1938 een verdere daling, nl. 3,82% in 1937 tot 3,26% (tegen resp. 4,21%, 4,12% en 4,13% in de drie voorgaande jaren).

Dank zij de actie van het Overleg in Beleggingszaken in Nederland (het zg. Beleggingsfront), welks deelnemers

Debet.		Balans per 31 December 1938.		Credit.	
Effecten.....	f 45.830.227,50			Inleggers-rekening.....	f 52.927.770,39
Onderhandsche leeningen.....	„ 7.207.542,80			Diverse crediteuren.....	„ 163.462,72
		f 53.037.770,30		Afschrijvingsrekening terreinen en gebouwen.....	„ 224.062.—
Schatkistpapier, depôt Rijksschatkist en kasgeldleeningen.....	„ 1.143.434,20			Spaarzegels (nog in te leggen door spaarders).....	„ 106.807,07
Prolongaties en effectenbeleeningen....	„ 175.695.—			Reservefonds.....	„ 7.204.660,86
Deposito's u/g.....	„ 600.000.—			Reserve voor koersverschillen.....	„ 493.873.—
Kas en bankiers.....	„ 3.969.861,15				
Vendupapier.....	„ 446.569,21				
Terreinen en gebouwen.....	„ 1.105.812,02				
Inventaris, meubilair, kantoormachines..	„ 51.100.—				
Te vorderen rente op beleggingen.....	„ 565.360,15				
Spaarbusjes.....	„ 2.743,20				
Diverse debiteuren.....	„ 22.290,81				
		f 61.120.636,04			f 61.120.636,04

Debet.		Verlies- en winstrekening per 31 December 1938.		Credit.	
Inleggers-rente.....	f 1.053.480,94			Gekweekte rente.....	f 1.685.737,53
Vergoedingen aan andere diensten.....	„ 158.438,76			Huren eigen perceelen.....	„ 11.329,50
Traktementen.....	„ 306.933,06			Toevallige baten en lasten.....	„ 1.084,05
Kantoor-onkosten.....	„ 69.615,36				
Propaganda.....	„ 19.997,25				
Onderhoud gebouwen.....	„ 3.532,62				
Afschrijving terreinen en gebouwen....	„ 19.920.—				
„ inventaris, meubilair, kantoormachines.....	„ 10.801,15				
Voordeelig saldo.....	„ 55.431,94				
	f 1.698.151,08				f 1.698.151,08

een kapitaal van circa f 5 milliard vertegenwoordigen, kon in 1938 een verdere daling der rente o.m. op overheidsleeningen voorkomen worden. In verband met het tengevolge der genoemde actie onbelegd laten van aanzienlijke bedragen kan niet voorzien worden hoe het aspect der beleggingsmarkt zich in Nederland in 1939 en de e.v. jaren zal ontwikkelen.

Het rendement der uitzettingen op korten termijn handhaafde zich in verband met de ruime geldmarkt op een uiterst laag peil. Prolongatie en wissels in Nederland wierpen gemiddeld niet meer dan resp. 0,499% en 0,086% 's jaars af. Het rendement van Schatkistpromessen was 0,116%, terwijl dat van kasgeldleeningen zich gemiddeld stelde op 0,242% 's jaars.

De renterekening wees over 1938 een voordeelig saldo aan van f 632.256,59 (tegen f 791.714,69 in 1937), de bedrijfskosten beliepen f 576.824,65 (tegen f 515.596,82 in 1937), zoodat het voordeelig saldo der Verlies- en Winstrekening bedroeg f 55.431,94.

Tegenover de rekening „Terreinen en Gebouwen” ad f 1.105.812,02 parisseert aan de creditzijde der balans de rekening „Afschrijving Terreinen en Gebouwen” met een saldo groot f 224.062. De netto-boekwaarde belooft dus f 771.938.

Tenslotte moge ter beoordeeling van de positie der Postspaarbank worden verwezen naar de op pag. 692 opgenomen Balans en Verlies- en Winstrekening.

B. C. A. GROTJOHANN.

De Opium- en Zoutregie in 1938.

Opiumregie.

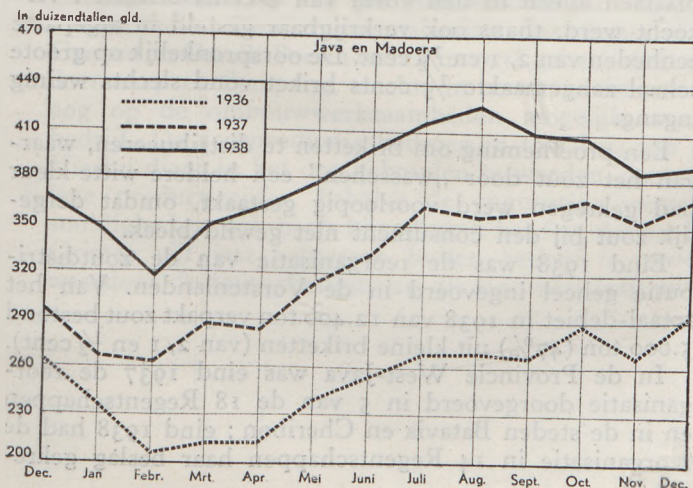
Het debiet van regie-opium was over 1938 wederom hooger dan over 1937. Over 1938 bedroeg de omzet in geheel Nederlandsch-Indië 22.200 kg, tegenover 20.550 kg over 1937. Deze vermeerdering komt geheel voor rekening van Java en Madoera; het debiet in de Buitengewesten bleef over 1938 in totaal op dezelfde hoogte als over het voorafgaande jaar.

Verdeeld naar Java en Madoera en de Buitengewesten vertoonde het debiet over de laatste vier jaren het volgende beeld:

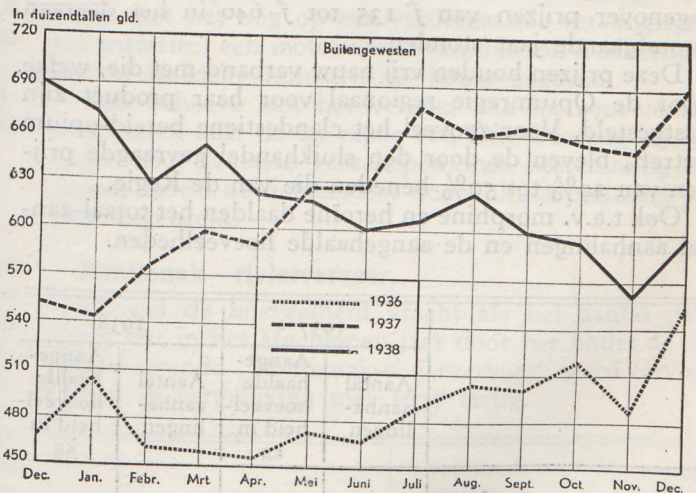
	In kilogrammen.		Totaal
	Java en Madoera	Buitengewesten	
1935	4.500	10.000	14.500
1936	5.650	9.900	15.550
1937	7.550	13.000	20.550
1938	9.200	13.000	22.200

De vrij belangrijke stijging voor Java en Madoera moet in hoofdzaak worden toegeschreven aan een verdere verschuiving van het gebruik van smokkelopium naar dat van het wettige opium. De intensievere bestrijding van den sluikhandel maakt den invoer van clandestiene opium steeds moeilijker.

Opium-opbrengsten.

Opium-opbrengsten.

In het verloop van de debietcijfers voor Java en Madoera enerzijds en de Buitengewesten anderzijds komt echter ook het verschil in de ontwikkeling van den economischen toestand naar voren. Duidelijk blijkt dit uit de maandelijksche opbrengsten van den verkoop van regie-opium over de jaren 1936 t/m 1938, zooals bijgaande grafieken doen zien.

Voor Java en Madoera volgde de omzet over 1938 de normale seizoenfluctuaties; voor de Buitengewesten nam de stijging van het debiet in 1938 niet alleen een einde, doch trad in de tweede helft van het jaar onmiskenbaar een daling in.

Halfjaarlijksche debieten over 1937 en 1938, in kilogrammen.

	Java en Madoera	Buitengewesten
Jan. t/m Juni 1937...	3.375	6.110
Juli „ Dec. 1937...	4.185	6.885
Jan. „ Juni 1938...	4.305	6.710
Juli „ Dec. 1938...	4.865	6.310

De smokkelhandel werd in het afgelopen jaar krachtig bestreden. Deze handel betreft niet alleen ruw- en bereid-opium, doch ook de z.g. witte vergiften, morphine en heroïne.

In vergelijking met het voorafgaande jaar daalde het aantal aanhalingen van ruw-opium en van niet van

de regie afkomstige bereid-opium. Ook de hoeveelheid aangehaalde ruw-opium daalde in 1938 ten opzichte van 1937; de aangehaalde hoeveelheid niet van de regie afkomstige bereid-opium steeg echter.

	1937		1938	
	Aantal aanhalingen	Aangehaalde hoeveelheid in kg	Aantal aanhalingen	Aangehaalde hoeveelheid in kg
Ruw-opium	181	414	55	90
Bereid-opium niet afkomstig van de regie	216	70	106	114

De prijzen van het clandestiene ruw-opium bewogen zich in verslagjaar tusschen *f* 150 en *f* 325 per kg; in 1937 waren de grenzen *f* 100 en *f* 340.

Voor het bereide clandestiene product liepen de prijzen in 1938 van *f* 225 tot *f* 400 per kg uiteen, waartegenover prijzen van *f* 135 tot *f* 640 in het daaraan voorafgaande jaar stonden.

Deze prijzen houden vrij nauw verband met die, welke door de Opiumregie regionaal voor haar product zijn vastgesteld. Voor zooveel het clandestiene bereid-opium betreft, bleven de door den sluikhandel gevraagde prijzen van 20% tot 50% beneden die van de Regie.

Ook t.a.v. morphine en heroïne daalden het totaal-aantal aanhalingen en de aangehaalde hoeveelheden.

	1937		1938	
	Aantal aanhalingen	Aangehaalde hoeveelheid in kg	Aantal aanhalingen	Aangehaalde hoeveelheid in kg
Morphine	104	0,037	105	0,012
Heroïne	118	0,136	54	0,034

Van de 105 aanhalingen van morphine werden 104 verricht in West-Java en 1 in Midden-Java. Heroïne werd uitsluitend in West-Java aangehaald. Als prijs van heroïne wordt een bedrag van *f* 3,50 tot *f* 4,20 per mata (\pm 0,4 gram) genoemd; per thail (\pm 40 gram) worden prijzen van *f* 220 tot *f* 250 aangelegd. Hierbij moet in het oog worden gehouden dat dit narcoticum als regel zeer sterk vermengd, soms tot 80%, met andere stoffen (krijt, aspirine, talk, enz.) in den sluikhandel voorkomt.

Uit de hierboven opgenomen gegevens over aanhalingen en aangehaalde hoeveelheden verdoovende middelen valt geen positieve conclusie te trekken omtrent den omvang van den sluikhandel in deze witte vergiften. De in 1938, evenals in 1937, door de Raadgevende Opiumcommissie van den Volkenbond bekend gemaakte gegevens inzake de in het Noorden van Nederlandsch-Indië gelegen gedeelte van Oost-Azië bestaande toestanden op het gebied van aanmaak en gebruik en het gemak, waarmee opium en opiumderivaten, morphine en heroïne verkregen kunnen worden, toonen wel zeer duidelijk, met welke gevaren van die zijde rekening dient te worden gehouden. De schepen, waarmee in Indië sluik-opium was ingevoerd, kwamen bijna alle uit Chinese havens.

Een andere aanwijzing voor het uit het Noorden dreigende gevaar is het feit, dat in 1937 in Britsch Noord-Borneo voor het eerst een aanhaling van in China zeer veel voorkomende, doch in Nederlandsch-Indië nog onbekende heroïne-pillen (ruim 2.000 stuks met een totaal gewicht van ongeveer $\frac{1}{2}$ kg) heeft plaats gehad.

De uiterste waakzaamheid op het punt van den sluikhandel in opium en andere verdoovende middelen blijft geboden.

Zoutregie.

De stijging van het debiet van regiezout hield ook in 1938 aan. Tegenover een totaal-debiet in 1937 van 139.600 ton verpakt zout staat een debiet van 145.200 ton in 1938. Over een reeks van jaren vertoont het debiet van verpakt zout het volgende beeld:

In tonnen.

	3 Provincies	Vorstenlanden	Buitengewesten	Totaal
1928	104.000	12.600	28.400	145.000
1932	96.200	11.800	28.500	136.500
1935	75.500	10.500	30.500	116.500
1936	79.700	10.600	31.600	121.900
1937	93.400	11.700	34.500	139.600
1938	97.500	12.400	35.300	145.200

Uit dit overzicht blijkt, dat de zoutomzet in de Provincies op Java, niettegenstaande een voortgezet herstel, nog altijd niet het peil van het jaar 1928 heeft bereikt. In de Vorstenlanden kwam het debiet nagenoeg op het niveau van vóór de crisis. Ook in de Buitengewesten steeg de omzet, hoewel in mindere mate dan in vorig jaar.

De in den loop van 1937 op Java aangevangen reorganisatie van de zoutdistributie werd in verslagjaar voortgezet.

In herinnering zij gebracht, dat met deze reorganisatie wordt beoogd het den consument en ook den (kleinen) tusschenhandelaar mogelijk te maken op gemakkelijker wijze dan voorheen het geval was het zout in de door hem gewenschte hoeveelheden tegen monopolieprijs te betrekken. Dit komt practisch neer op een belangrijke uitbreiding van het aantal distributiepunten. Daarnaast wordt het zout, dat vroeger op de officieele verkoopplaatsen alleen in den vorm van 8-cents-briketten verkocht werd, thans ook verkrijgbaar gesteld in afgepaste eenheden van 2, 1 en $\frac{1}{2}$ cent. De oorspronkelijk op groote schaal aangemaakte $\frac{1}{2}$ cents briket vond slechts weinig ingang.

Een proefneming om briketten te distribueeren, waarvan het zout door „wasschen” een heldere witte kleur had gekregen werd voorloopig gestaakt, omdat dergelijk zout bij den consument niet gewild bleek.

Eind 1938 was de reorganisatie van de zoutdistributie geheel ingevoerd in de Vorstenlanden. Van het totaal-debiet in 1938 van 12.400 ton verpakt zout bestond 5.600 ton (47%) uit kleine briketten (van 2, 1 en $\frac{1}{2}$ cent).

In de Provincie West-Java was eind 1937 de reorganisatie doorgevoerd in 5 van de 18 Regentschappen en in de steden Batavia en Cheribon; eind 1938 had de reorganisatie in 14 Regentschappen haar beslag gekregen.

In de Provincie Midden-Java zijn het Regentschap Tegal en de stad Semarang onder leiding van de Regie georganiseerd. In het overige deel is een reorganisatie van den zoutverkoop door de Provincie zelf ter hand genomen.

In de Provincie Oost-Java werd de reorganisatie voorloopig opgeschort, nadat deze in 8 van de in die Provincie gelegen Regentschappen was ingevoerd, een en ander in verband met den door het Provinciaal Bestuur uitgesproken wensch, om de resultaten van deze reorganisatie af te wachten, alvorens tot verdere doorvoering over te gaan.

Van het totaal-debiet van de 3 Provincies in 1938 van 97.500 ton bestond 10.400 ton of ruim 10% uit kleine briketten.

Het aantal zoutdistributiepunten op Java en Madoera, dat ultimo 1936 398 bedroeg, steeg door de reorganisatie tot 1.120 op ultimo 1938. Bovendien wordt op 152 pasars op geregelde tijden door Regiepersoneel zout verkocht.

Het debiet van ten behoeve van de visscherij verstrekt goedkoop los zout en z.g. nijverheidszout bedroeg in 1938 onderscheidenlijk 28.700 en 1.400 ton tegen 26.600 en 1.600 in het daaraan voorafgaande jaar.

De grootste afnemers van vischzout waren Baganapi-api met rond 19.500 ton en Tandjoengtiram met rond 2.000 ton.

Zoutwinning.

De reorganisatie van de Zoutwinning op Madoera had in 1938 geregeld voortgang. De ombouwwerkzaamheden op het voormalige bevolkingszoutland Soemenep kwamen ten naastenbij gereed, terwijl de in het verslagjaar aangevangen ombouw van het land Sampang gedeeltelijk voltooid werd. Met den ombouw van het eveneens afgekochte bevolkingsland Pamekasan werd nog geen aanvang gemaakt. Dit land blijft voorloopig bestemd als reserve om een in de toekomst grootere zoutbehoefte te kunnen opvangen.

De weersomstandigheden waren in het afgelopen jaar zeer ongunstig, zoodat de zoutproductie verre beneden de raming bleef. Tegenover een raming van 140.000 ton los zout stond een opbrengst van 74.000 ton.

Wegens de vele regens bedroeg het aantal campagnedagen slechts 81, dit is het laagste aantal sedert 1917, toen er 74 campagnedagen waren. Globaal kan het aantal campagnedagen op 125 per jaar worden gesteld.

De oude Gouvernementslanden Nembakor-West, Grissee en Gersik-Poetih waren in 1938 geheel, de landen Soemenep en Sampang, slechts in zoverre dit met het oog op de ombouwwerkzaamheden mogelijk was, in bedrijf. De zoutproductie bedroeg in totaal 74.000 ton. Hierbij dient in het oog gehouden te worden, dat tot dit lage productiecijfer, behalve de ongunstige weersomstandigheden, ook heeft bijgedragen het feit, dat het land Grissee vijf jaar achtereen buiten bedrijf is geweest, waardoor de zoutopbrengst van dit land zeer laag uitviel.

De productie van de fabrieken bedroeg in 1938 \pm 155.000 ton briketzout, waaronder \pm 23.000 ton kleinzout. Hiermede is een productie-niveau bereikt, hooger dan dat van vóór de crisis.

De afscheep van los zout, bestemd voor binnenlandse consumptie, liep op tot ruim 31.000 ton.

Ter voldoening aan het in 1937 gesloten contract voor levering van 150.000 ton los zout naar Japan in de jaren 1938 en 1939, werd in het afgelopen jaar ongeveer 64.000 ton verscheept; in het loopende jaar zal het resrant worden afgenomen.

Zeevervoer.

Ter tegemoetkoming aan het meerdere transport in de laatste jaren had in 1938 vervanging en uitbreiding van de vloot van het tot het landsbedrijf der Zoutwinning behorende „Oost-Java Zeevervoer” plaats. Een reeds in 1937 bestelde motorlichter met een laadvermogen van ruim 400 ton werd in het afgelopen jaar geleverd. Eveneens werd geleverd een in 1938 bestelde motorsleepboot en 6 houten 100 tonslichters. Voorts werd met het oog op een verdergaande vervanging van het materieel een motorlichter van 250 ton laadvermogen bij de Indische industrie in bouw gegeven.

Ten behoeve van het vervoer van los zout vanaf de zoutlanden naar de ter reede van Gili Genteng bij Kalinget zout ladende zeeschepen met bestemming voor Japan, moest de lichtervloot door inhuur periodiek worden uitgebreid.

Pontianak—riviervervoer.

Zoowel de hoeveelheid vracht als het aantal passagiers, dat in het afgelopen jaar door het onder de regie ressorteerende „Pontianak-riviervervoer” werd vervoerd, liepen in vergelijking met 1937 terug.

	Vervoerde passagiers	Vervoerde vracht
1935.....	2.896	2.635
1936.....	3.833	2.890
1937.....	8.311	5.391
1938.....	7.338	4.515

De tarieven voor het vervoer van vee en eerste levensbehoeften werden eenigszins gewijzigd en in overeenstemming gebracht met de te bevaren trajecten en de plaatselijke omstandigheden.

Medio 1938 werd de beschikking verkregen over een houten lichter van het Oost-Java Zeevervoer in verband met zand- en grintvervoer op de Kapoeas.

Ter vervanging van het zeer oude materieel werd bij de Indische industrie een riviervaartuig in bouw gegeven, dat onlangs is geleverd. De aanbouwkosten van dit vaartuig zijn betaald uit de opbrengst van het bijzondere uitvoerrecht op bevolkingsrubber.

A. J. WAMSTEKER.

De Financieele Resultaten van den Dienst van het Boschwezen in 1938.

Hoewel de verwachtingen, die na het verstrijken van de eerste helft van 1938 mochten zijn gekoesterd ten aanzien van een mogelijke verdere verbetering der financieele uitkomsten van den Dienst van het Boschwezen, niet *volledig* in vervulling zijn gegaan, kan het in dat jaar verkregen resultaat toch niet anders dan gunstig worden genoemd.

In tabel I zijn naast de (voorloopige) uitkomstencijfers over 1938 — ter vergelijking — tevens opgenomen de overeenkomstige bedragen over de jaren 1929 t/m 1937, alsmede de *begrootingscijfers* over 1938; deze laatste ook, omdat zij een typisch beeld geven van het verschil in uitkomsten zooals deze in den aanvang van 1937 naar de toen heerschende omstandigheden en de vooruitzichten moesten worden geraamd en zooals zij zich twee jaar later blijken te hebben gedragen.

TABEL I.

Omschrijving	Inkomsten		Uitgaven		Saldu Bedrag in gulden
	Bedrag in gulden	Index	Bedrag in gulden	Index	
Uitkomsten 1929	25.002.173	100	17.787.696	100	+ 7.214.477
" 1930	17.212.115	69	17.074.660	96	+ 137.455
" 1931	12.416.997	50	15.629.857	88	- 3.212.860
" 1932	8.704.213	31	11.323.610	64	- 2.619.397
" 1933	7.258.358	29	8.778.550	49	- 1.520.192
" 1934	6.529.020	26	7.548.390	42	- 1.019.370
" 1935	6.052.416	24	6.746.043	38	- 693.627
" 1936	6.067.988	24	6.223.516	35	- 155.528
" 1937	9.126.702	37	7.014.652	39	+ 2.112.050
Voorloopige uitkomsten 1938	10.180.000	41	8.110.000	46	+ 2.070.000
Begrooting 1938 (afgerond)	7.290.000	29	6.990.000	39	+ 300.000

Met name werd in 1938 aan inkomsten een bedrag van f 2.890.000, d.i. 40% *meer* ontvangen dan destijds mocht worden verwacht. In hoofdzaak is deze verbetering van den inkomstenpost te danken aan de in 1937 sterk gestegen vraag naar hout en andere boschvoortbrengselen, welke in dat jaar reeds een belangrijke vergroting van den afzet, vooral van timmerhout, mogelijk heeft gemaakt, welke zich in 1938 heeft gehandhaafd. Daarnaast kon de verbeterde houtmarkt worden benut voor het aanleggen van hogere limietprijzen, terwijl ook de houtvenduties wat betere prijzen deden zien.

Tabel II, die betrekking heeft op den belangrijkste inkomstenpost van het Boschwezen, nl. den verkoop van op Java en Madoera in eigen beheer geogste producten, geeft een overzicht van het verloop van afzet en behaalde prijzen in de periode 1936 t/m 1938. De werkelijk verkochte hoeveelheden werden daarbij herleid tot *onbekapt* hout, en wel met gebruikmaking van de volgende normen:

1 m³ *onbekapt* hout = 2/3 m³ *rondbekapt* = 1/2 m³ *kantrechtbekapt* = 2 sm brandhout = 2 quintalen houtschool.

De verbetering der houtmarkt heeft uiteraard een opvoering van den oogst noodzakelijk gemaakt; naast de met de conjunctuurverbetering in 1937 gepaard gaande en in 1938 afgebouwde algemeene loonsstijging van het werkvolk en de vermeerdering der personeelslasten als gevolg van de met ingang van 1 Januari 1938 ingevoerde nieuwe bezoldigingsregeling, moet het in hoofdzaak aan de uitbreiding der werkzaamheden worden toegeschreven, dat in 1938 een bedrag van f 1.120.000, d.i. 16%, *méer* moest worden uitgegeven dan oorspronkelijk bij de samenstelling der begroting was te voorzien.

De omvang der kapuitbreiding in vergelijking met de twee voorafgaande jaren moge nader blijken uit tabel III; ook hierin werden de hoeveelheden van de diverse

TABEL II.

Aard van het verkochte product (alléén op Java en Madoera)	1936			1937			1938		
	Vervreemde hoeveelheid in onbekapt m ³	Totale opbrengst in gulden	Gemiddelde prijs per onbekapt m ³ in glds.	Vervreemde hoeveelheid in onbekapt m ³	Totale opbrengst in gulden	Gemiddelde prijs per onbekapt m ³ in glds.	Vervreemde hoeveelheid in onbekapt m ³	Totale opbrengst in gulden	Gemiddelde prijs per onbekapt m ³ in glds.
Timmerhout.....	354.708	3.576.601	10,08	528.279	5.937.708	11,24	533.260	6.646.609	12,46
Brandhout.....	484.193	1.239.661	2,56	561.480	1.611.948	2,87	528.023	1.702.462	3,22
Houtschool.....	66.053	145.536	2,20	79.550	219.860	2,76	113.981	331.736	2,91
Totaal hout.....	904.954	4.961.798	5,48	1.169.309	7.769.516	6,64	1.175.264	8.680.807	7,39

TABEL III.

Aard van het geogste product (alleen Java en Madoera)	1936		1937		1938	
	Hoeveelheid (in onbekapt m ³)	Index t.o.v. 1929	Hoeveelheid (in onbekapt m ³)	Index t.o.v. 1929	Hoeveelheid (in onbekapt m ³)	Index t.o.v. 1929
Djatitimmerhout.....	338.169	43	564.248	72	569.730	72
Djatibrandhout.....	343.855	37	431.741	46	507.473	54
Wildhouttimmerhout.....	38.019	91	35.044	84	80.158	193
Wildhoutbrandhout.....	169.357	136	168.078	135	233.859	188
Houtschool.....	57.183	97	80.545	136	148.104	251
Totaal.....	946.583	49	1.279.656	66	1.539.324	79

geogste sortimenten volgens de hierboven reeds aangegeven omrekeningsfactoren tot *onbekapt m³* herleid.

In de Buitengewesten worden de boschproducten door het Boschwezen *niet* in eigen beheer gewonnen, maar door derden tegen betaling van een retributie per geogste eenheid. Het is slechts daarom, dat de uitgaven- en inkomsten-totalen van den Buitengewestendienst ver beneden die van Java en Madoera liggen, hoewel de uit de bosschen in de Buitengewesten gehaalde hoeveelheden die van Java en Madoera verre overtreffen; een vergelijking van de desbetreffende cijfers geeft het volgende beeld:

TABEL IV.

Omschrijving	Geogst timmerhout (werkelijke m ³)	Geogst brandhout (sm)	Geogste houtskool (ton)
Java en Madoera.....	496.000	1.483.000	30.000
Buitengewesten.....	1.036.000	1.075.000	45.000

TABEL VI.

Omschrijving	Hoofdkantoor B.W.	Boschbouwpref-station	Java-dienst	Buitengewesten	Totaal Boschwezen over 1938	In % van het totaal	Totaal Boschwezen over 1937	In % van het totaal
A. Uitgaven (in duizend-tallen guldens).								
Bezoldigingen personeel ..	164	120	2.383	713	3.380	42	2.978	43
Reiskosten personeel	4	16	378	167	565	7	524	7
Kantooruitgaven.....	8	3	199	22	232	3	211	3
Boschinstandhouding	—	—	621	20	641	8	469	7
Boschbescherming.....	—	39	67	71	177	2	149	2
Onderhoud Outillage	4	3	313	13	333	4	269	4
Oogst en Verkoop	—	—	2.495	16	2.511	31	2.166	31
Kapitaalsuitgaven.....	—	—	263	6	269	3	249	3
Totaal uitgaven 1938.....	180	181	6.719	1.028	8.108	100	7.015	100
" " 1937.....	112	136	5.958	809				
B. Inkomsten (in duizend-tallen guldens).								
Voorverkoop aan Groot-handel.....	—	—	2.123	—	2.123	21	1.665	18
Verkoopen voor Export.....	—	—	144	—	144	1	244	3
Export-consignaties.....	—	—	122	—	122	1	164	2
Levering bevolkingssortimenten aan verkoop-plaatsen.....	—	—	227	—	227	2	283	3
Brandhoutvoorverkoop aan part. Spoor- en tram-wegen.....	—	—	645	—	645	6	556	6
Venduties met vendumeester.....	—	—	1.616	—	1.616	16	1.442	16
Venduties zonder vendumeester.....	—	—	116	—	116	1	140	2
Onderhandsche verkoop.....	—	—	2.804	—	2.804	28	2.533	27
Verstrekking aan S.S.....	—	—	917	—	917	9	752	8
Overige verkoopen en verstrekingen.....	—	—	62	—	62	1	66	1
Totaal Inkomsten uit in eigen beheer geogste producten.....	—	—	8.776	—	8.776	86	7.845	86
Inkomsten uit door derden geogste producten.....	—	—	334	729	1.063	11	957	10
Overige inkomsten.....	2	1	123	215	341	3	325	4
Totaal inkomsten 1938....	2	1	9.233	944	10.180	100	9.127	100
" " 1937....	1	2	8.298	826				
Saldi 1938.....	— 178	— 180	+ 2.514	— 84	+ 2.072			
Saldi 1937.....	— 111	— 134	+ 2.340	+ 17			+ 2.112	

Hieronder volgt voorts een staatje, waarin de voorraad-cijfers van geogst djatihout op Java en Madoera zijn gesteld tegenover de betrekkelijke afzet-totalen.

TABEL V.

Jaar	Werkelijke afzet		Werkelijke voorraad op het einde van het jaar		In % van den afzet	
	Djati-timmerhout m ³	Djati-brandhout sm	Djati-timmerhout m ³	Djati-brandhout sm	Djati-timmerhout	Djati-brandhout
1936	237.428	651.099	80.600	216.300	34	33
1937	375.382	834.675	99.511	204.848	26.5	24.5
1938	365.245	820.776	116.477	223.648	32	27

Zooals daaruit blijkt, stegen de voorraden van de belangrijkste boschproducten gedurende 1938 met eenige procenten; gezien de te geringe voorraden djatitimmerhout aan het eind van 1937, beteekent bedoelde vermeerdering eene verbetering der voorraadpositie.

Een meer gedetailleerd overzicht voor den *geheelen* Dienst van de in 1938 gedane uitgaven en verkregen inkomsten is te vinden in tabel VI, waarin ter vergelijking tevens eenige cijfers over het voorgaande jaar worden vermeld.

Zooals kan blijken uit een vergelijking van de procentsgewijs berekende aandeelen, welke de verschillende uitgaven en inkomstengroepen in de betrekkelijke totalen hebben, zijn deze voor de jaren 1937 en 1938 vrijwel gelijk gebleven; een verschuiving van eenig belang valt slechts te constateeren bij de inkomstenposten, die betrekking hebben op exportleveringen, wier aandeel van 5% in 1937 daalde tot 2% in 1938; hoewel deze cijfers geen volledig beeld van den houtexport geven omdat ook in vóórverkoop groote exporthoeveelheden worden geleverd, valt niet te ontkennen, dat de export een daling deed zien, welke voornamelijk te wijten is aan den verminderden afzet van bezaagd hout naar Britsch-Indië en Afrika, waar een sterke concurrentie van Burma- en Siamteak optrad.

De uit tabel VI blijkende sterke stijging der uitgaven van het Hoofdkantoor van den Dienst, nl. van *f* 112.000 in 1937 tot *f* 180.000 in 1938, is slechts voor een klein gedeelte te wijten aan de meergenoemde gevolgen der nieuwe bezoldigingsregelingen; in hoofdzaak is in deze stijging slechts te zien eene verschuiving der tot 1938 naar de dienstonderdeelen gesplitste kosten van comptabel beheer; een centralisatie dus der comptabele en boekhoudkundige werkzaamheden der dienstvakken bij het Hoofdkantoor, waardoor in wezen een beperking dier administratieve eenheden werd bereikt.

De uitgavenstijging bij het Boschbouwproefstation van *f* 136.000 in 1937 tot *f* 181.000 in 1938 is vrijwel uitsluitend een gevolg van de uitbreiding der aan dit instituut opgedragen taak; de instelling van een geheel nieuwe afdeling voor *houtpropaganda* neemt daarbij de voorname plaats in.

Ten aanzien van de Buitengewesten valt te constateeren, dat — niettegenstaande een inkomstenstijging van *f* 118.000 — het saldo een achteruitgang vertoont van *f* 17.000 voordeelig in 1937 tot *f* 84.000 nadeelig in 1938; deze verslechtering ad *f* 101.000 werd veroorzaakt door de sterke stijging der uitgaven als gevolg van de, op verdere openlegging en economische ontwikkeling der Buitengewesten gerichte activiteitsverhoging; zooals ook in het laatste jaarverslag van den Dienst reeds werd opgemerkt, zullen van deze maatregelen en de daarmee gepaard gaande geldelijke offers pas over eenige jaren de vruchten kunnen worden geplukt.

Alle hierboven gegeven cijfers en de daaraan ontleende beschouwingen en conclusies hebben uitsluitend betrekking op de, tot de normale Boschwezentaken te rekenen werkzaamheden, zooals die o.a. kunnen blijken uit de gewone Landsbegroting.

Daarnaast werd van de organen van het Boschwezen gebruik gemaakt voor het verrichten van diensten, die voor een deel met de eigenlijke Boschwezentaken wel, voor een ander deel niet of minder nauw verband houden, maar voor de goede uitvoering waarvan de Boschwezenorganisatie de beste waarborgen biedt.

Zoo wordt b.v. in de Buitengewesten door de aldaar gestationeerde Boschwezen-functionarissen het beheer en de administratie gevoerd over de bosschen van talrijke Zelfbesturende Landschappen en Inlandsche Rechtsgemeenschappen. In 1938 werden terzake voor resp. *f* 654.000 en *f* 75.000 uitgaven gedaan, terwijl de inkomsten resp. *f* 1.044.000 en *f* 243.000 hebben bedragen; reeds uit de grootte dezer bedragen in vergelijking met de hoogeraangegeven uitgaven en inkomsten van de *Landsbosschen* in de Buitengewesten, valt af te leiden, dat de omvang der Boschwezen-bemoeienis ten behoeve van de bosschen der Landschappen, enz. ongeveer even groot is als die voor de bosschen van het Gouvernement.

Voorts had de Dienst ook in 1938 wederom een zeer belangrijk aandeel in de verwerking van de moederlandische welvaartsbijdrage; de ten laste van dit fonds gedane uitgaven, waarvan in 1938 werden besteed:

a. voor personeelsvoorziening	<i>f</i>	26.000
b. voor schermboschverpleging	„	145.000
c. voor productieboschaanplant	„	83.000
d. voor verbetering boschontsluiting	„	134.000
e. voor verbetering houtopslag, enz.	„	20.000
f. voor onderhoud boschgrenzen	„	8.000
g. voor boschonderzoek	„	41.000

of totaal *f* 457.000

hebben op deze wijze niet alleen — overeenkomstig hunne bestemming — gediend voor de welvaartsbevordering in de streken waarin zij werden verwerkt, maar kwamen het boschbeheer als zoodanig zeer ten goede, waar belangrijke achterstand moest worden ingehaald en nieuwe werken moesten worden geëntameerd, waarvoor in de gewone begroting geen fondsen waren uitgetrokken.

Tenslotte werd aan den Directeur van het Boschbouwproefstation ten behoeve van de kinarestrictie een uitgebreid onderzoek opgedragen naar het productievermogen van de diverse kina-ondernemingen, waarmee in 1938 eveneens een bedrag van rond *f* 54.000 was gemoeid, terwijl van de minder belangrijke diensten nog mogen worden genoemd de ten behoeve van de Provincie West-Java voor rond *f* 10.000 uitgevoerde werkzaamheden inzake de boschreserveëring en herbebossching van het Tjikeroeh- en Tjiloetoeng-Gebied, alsmede de proefnemingen en onderzoekingen ten behoeve van de Commissie van Advies inzake de Bevordering van de Cultuur van Handelsgewassen, waarvoor rond *f* 3.000 werd uitgegeven.

Indien tenslotte nog een blik vooruit mag worden geworpen, dan valt te constateeren dat als gelukkige tegenstelling met andere Landsdiensten, voor het Boschwezen (nog) geen factoren zijn opgetreden, welke voor 1939 een terugval doen veronderstellen, al zal de durende onzekerheid op verschillend gebied tot voorzichtigheid manen en een verdere gezonde ontwikkeling naar gunstiger tijden verschuiven.

(Samengesteld door den Dienst van het Boschwezen).

Maatregelen tot reguleering van den invoer ¹⁾.

Jaar	Staatsblad No.		Jaar	Staatsblad No.	
1933	349	„Crisis-invoer-ordonnantie 1933”.			
1935	553	„Wijziging van artikel 3 van de Crisis-invoer-ordonnantie 1933”.			
1933	353	„Crisis-uitvoer-ordonnantie 1933”.			
		<i>Cement.</i>			
1933	282	„Crisis-cement-invoerordonnantie 1933”.			
1933	283	„Crisis-cement invoerverordening 1933”.			
1933	358	„Crisis-cement-invoerordening 1933-II”.			
1934	149	„Crisis-cement-invoerordening 1934”.			
1934	473	„Crisis-cement-invoerordonnantie 1934”.			
1934	474	„Crisis-cement-invoerordening 1934-II”.			
1934	604	„Crisis-cement-invoerordening 1934-III”.			
1935	86	„Invoer-ordonnantie cement 1935”.			
1935	87	„Invoerordening cement 1935 ²⁾ ”.			
1935	474	„Invoerordening cement 1935-II”.			
1936	491	„Invoerordening Cement 1936”.			
		<i>Bier.</i>			
1933	484	„Crisis-bier-invoerordening 1933”.			
1934	126	„Crisis-bier-invoerordening 1934”.			
1934	363	„Crisis-bier-invoerordening 1934-II”.			
1934	581	„Crisis-bier-invoerordonnantie 1934”.			
1934	582	„Crisis-bier-invoerordening 1934-III”.			
1935	130	„Invoerordening bier 1935 ²⁾ ”.			
1936	7	„Invoerordening bier 1936”.			
1936	542	„Invoerordening bier 1936”.			
1936	543	„Invoerordening bier 1936-II”.			
		<i>Bontgeweven stoffen.</i>			
1934	60	„Crisis-textiel-invoerordening 1934”.			
1934	301	„Crisis-textiel-invoerordening 1934-II”.			
1934	638	„Crisis-bontgeweven stoffen-invoerordening 1934-III”.			
1934	678	„Crisis-bontgeweven stoffen-invoerordonnantie 1934”.			
1934	679	„Crisis-bontgeweven stoffen-invoerordening 1934-IV ²⁾ ”.			
1935	256	„Invoerordening bontgeweven stoffen 1935”.			
1935	582	„Invoerordening bontgeweven stoffen 1935-II”.			
1936	262	„Invoerordening bontgeweven stoffen 1936”.			
1936	658	„Invoerordening bontgeweven stoffen 1936-II”.			
		<i>Gebleeke stoffen.</i>			
1934	98	„Gebleeke stoffen-crisis-invoerordening 1934”.			
1934	114	Wijziging van de „Gebleeke stoffen-invoerordening 1934”.			
1934	712	„Invoerordonnantie gebleekte katoenen stoffen 1935”.			
1934	713	„Invoerordening gebleekte katoenen stoffen 1935 ²⁾ ”.			
1935	628	„Invoerordening gebleekte katoenen stoffen 1936”.			
1936	168	„Invoerordening gebleekte katoenen stoffen 1936-II”.			
1936	696	„Invoerordening gebleekte katoenen stoffen 1937”.			
		<i>Aardewerk en Porcelain.</i>			
1934	435	„Crisis-aardewerk-invoerordening 1934”. Deze Regeeringsverordening is tijdelijk buiten werking gesteld bij besluit van den G.G. van 30-8-1934, no. 3 (Staatsblad no. 530).			
					<i>Oostpannen.</i>
1934	597	„Crisis-oostpannen-invoerordening 1934”.			
1934	750	„Invoerordening oostpannen 1935 ²⁾ ”.			
1935	341	„Invoerordonnantie oostpannen 1935”.			
1935	342	„Invoerordening oostpannen 1935-II”.			
1936	421	„Invoerordening Oostpannen 1936”.			
					<i>Ongebleekte stoffen.</i>
1935	23	„Invoerordening ongebleekte katoenen stoffen 1935”.			
1935	153	„Invoerordening ongebleekte katoenen stoffen 1935-II ²⁾ ”.			
1935	522	„Invoerordonnantie ongebleekte katoenen stoffen 1935”.			
1935	523	„Invoerordening ongebleekte katoenen stoffen 1935-III”.			
1936	697	„Invoerordening ongebleekte katoenen stoffen 1937”.			
					<i>Importeurslicentieering.</i>
1935	24	„Invoericentieering verordening 1935 ²⁾ ”.			
1935	108	„Invoericentieering verordening 1935 Aanvulling I”.			
1935	137	„Invoericentieering verordening 1935 Aanvulling II ³⁾ ”.			
1935	255	„Invoericentieering verordening 1935 Aanvulling III ³⁾ ”.			
1935	314	„Invoericentieering verordening 1935 Aanvulling IV”.			
1935	332	„Invoericentieering verordening 1935 Aanvulling V”.			
1935	364	„Invoericentieering verordening 1935 Aanvulling VI”.			
1935	554	„Invoericentieering ordonnantie 1935”.			
1935	555	„Invoericentieering-verordening 1935/1936 II”.			
1936	6	„Invoericentieering-verordening 1935/1936 II, Aanvulling I”.			
1936	210	„Invoericentieering-verordening 1935/1936 II, Aanvulling II”.			
1936	237	„Invoericentieering-verordening 1935/1936 II, Aanvulling III”.			
1936	258	„Invoericentieering-verordening 1935/1936 II, Aanvulling IV”.			
1936	624	„Invoericentieering-verordening 1936/1937			
1937	19	„Invoericentieering-verordening 1936/1937 Aanvulling I”.			
					<i>Kunstmeststoffen.</i>
1935	88	„Invoerordening kunstmeststoffen '35 ²⁾ ”.			
1935	338	„Invoerordening kunstmeststoffen 1935 II”.			
1935	624	„Invoerordonnantie kunstmeststoffen 1936”.			
1935	625	„Invoerordening kunstmeststoffen 1936”.			
1936	698	„Invoerordening kunstmeststoffen 1937”.			
					<i>Zwavelzure Ammoniak.</i>
1937	30	„Invoerordening zwavelzure ammoniak 1937”.			
					<i>Electrische gloeiperen.</i>
1935	99	„Invoerordening electrische gloeiperen 1935 ²⁾ ”.			
1936	8	„Invoerordonnantie electrische gloeiperen 1936”.			
1936	9	„Invoerordening electrische gloeiperen 1936”.			
1937	18	„Invoerordening electrische gloeiperen 1937”.			

1) Behoort bij het art. „Internationaal betalingsverkeer” op pag. 589.
2) Aangevuld bij Staatsblad 1935 No. 239 (Scheepvaartclausule).
3) Ingetrokken bij de „Invoerordening manufacturen 1935 (Staatsblad No. 542).

Jaar	Staatsblad No.	
<i>Badhanddoeken.</i>		
1935	171	„Invoerverordening badhanddoeken 1936 ¹²⁾ .
1936	127	„Invoerverordening badhanddoeken 1936 ¹²⁾ .
1936	128	„Invoerverordening badhanddoeken 1935 ¹²⁾ .
1937	166	„Invoerverordening badhanddoeken 1937 ¹²⁾ .
<i>Katoenen dekens.</i>		
1935	172	„Invoerverordening katoenen dekens 1935 ¹²⁾ .
1936	129	„Invoerverordening katoenen dekens 1936 ¹²⁾ .
1936	130	„Invoerverordening katoenen dekens 1936 ¹²⁾ .
1937	165	„Invoerverordening katoenen dekens 1937 ¹²⁾ .
<i>Sanitair aardewerk.</i>		
1935	240	„Invoerverordening sanitair aardewerk 1935 ¹²⁾ .
1936	161	„Invoerverordening sanitair aardewerk 1936 ¹²⁾ .
1936	162	„Invoerverordening sanitair aardewerk 1936 ¹²⁾ .
1937	174	„Invoerverordening sanitair aardewerk 1937 ¹²⁾ .
<i>Katoenen naaigarens.</i>		
1935	434	„Invoerverordening katoenen naaigarens 1935 ¹²⁾ .
1936	165	„Aanvulling invoerverordening naaigarens 1935 ¹²⁾ .
1936	374	„Invoerverordening katoenen naaigarens 1936 ¹²⁾ .
1936	375	„Invoerverordening katoenen naaigarens 1936 ¹²⁾ .

STAATSBLADEN.

1934	No. 632.	Wet Internationaal Betalingsverkeer 1934.
„	633.	Koninklijk Besluit van 16 November 1934 No. 16 (Nederlandsch Staatsblad No. 587) tot vaststelling van het tijdstip van inwerkingtreding van bepaalde artikelen der „Wet Internationaal Betalingsverkeer 1934 ¹²⁾ .
„	634.	„Besluit Internationaal Betalingsverkeer Nederlandsch-Indië 1934 ¹²⁾ .
„	693.	„Clearing-documentenverordening Nederlandsch-Indië 1934 ¹²⁾ .
„	694.	„Bepalingen betreffende de invoering van de clearing in Nederlandsch-Indië ¹²⁾ .
1935	„ 524.	Sanctiewet 1935.
„	543.	Verbod van invoer van Italiaansche goederen.
„	552.	Verbod van credieten aan Italië.
1936	„ 16.	} Aanvullingen clearingregeling.
„	17.	
1936	„ 55.	Tekst compensatie- en clearingovereenkomst met Bulgarije.
1936	„ 720.	Instelling autonome clearing t.a.v. Spanje.
1937	„ 5.	Regeling ontheffing der verplichting tot storting in de Nederlandsch-Spaansche clearing.
„	418.	Tekst clearingovereenkomst met Italië.
„	441.	Wijzigingen in clearingwetgeving.
„	586.	Tekst clearingverdrag met Turkije.
„	645.	Tekst clearingverdrag met Roemenië.
1938	„ 429.	Aanvulling clearingovereenkomst met Italië.
„	451.	Tekst clearingverdrag met Duitsland.
„	528.	Verlenging clearingverdrag met Roemenië.
„	658.	Inschakeling Oostenrijk in Nederlandsch-Duitsche handelsverdragsysteem.

Jaar	Staatsblad No.	
<i>Pakpapier.</i>		
1935	460	„Invoerverordening pakpapier 1935 ¹²⁾ .
1936	419	„Invoerverordening pakpapier 1936 ¹²⁾ .
1936	420	„Invoerverordening pakpapier 1936 ¹²⁾ .
<i>Manufacturen.</i>		
1935	542	„Invoerverordening manufacturen 1935 ¹²⁾ .
1936	65	„Invoerverordening manufacturen 1936 ¹²⁾ .
1936	66	„Invoerverordening manufacturen 1936 ¹²⁾ .
1936	480	„Invoerverordening manufacturen 1936 II ¹²⁾ .
<i>Autobanden.</i>		
1935	567	„Invoerverordening autobanden 1935 ¹²⁾ .
1936	497	„Invoerverordening autobanden 1936 ¹²⁾ .
1936	498	„Invoerverordening autobanden 1936 ¹²⁾ .
<i>Confectiegoederen.</i>		
1936	51	„Invoerverordening confectiegoederen 1936 ¹²⁾ .
1936	647	„Invoerverordening confectiegoederen 1936 ¹²⁾ .
1936	648	„Invoerverordening confectiegoederen 1936 II ¹²⁾ .
<i>Ijzervitriool.</i>		
1936	323	„Invoerverordening ijzervitriool 1936 ¹²⁾ .
<i>Mierenzuur.</i>		
1937	31	„Invoerverordening mierenzuur 1937 ¹²⁾ .
<i>Gloeidraad en gloeidraadmaterialen.</i>		
1937	192	„Invoerverordening gloeidraad 1937 ¹²⁾ .

JAVASCHE COURANT.

van 20 November 1934	No. 93.	Tekst van de clearingverdragen met Chili, Turkije en Duitschland.
„ 24 December 1934	„ 103.	Tekst van het nieuwe clearingverdrag met Duitschland.
„ 8 Februari 1935	„ 12.	Beschikking van de Directeuren van Economische Zaken en Financiën i/z de overlegging van clearingdocumenten.
„ 6 Augustus 1935	„ 63.	Koninklijk Besluit reischèques, etc.
„ 17 September 1935	„ 75.	Uitvoeringsvoorschriften betreffende reischèques.
„ 20 September 1935	„ 76.	Mengpercentage (reischèques).
„ 24 September 1935	„ 77.	Indiening facturen clearing Italië.
„ 17 November 1935	„ 92a.	Verbod van invoer van goederen uit Italië.
„ 10 Januari 1936	„ 3.	Uitzondering op indiening van clearingdocumenten voor Gouvernements-eischgoederen.
„ 14 Juli 1936	„ 56.	Intrekking van het verbod van invoer van goederen uit Italië.
„ 6 November 1936	„ 89.	Toepassing menggebod op passagesgelden.
„ 13 November 1936	„ 91.	Aanwijzing van Spanje als clearing in autonome clearing.
„ 9 Maart 1937	„ 19.	Mededeeling van nieuw verdrag met Turkije.
„ 2 April 1937	„ 26.	Verlaging mengpercentage reischèques en passages tot 20%.

Financieel weekoverzicht.

Al mag dan het opzienbarende beroep van den Amerikaanschen Staatspresident op de Duitsche- en Italiaansche Staatshoofden niet het knaleffect hebben gesorteerd, hetwelk daarvan aanvankelijk werd verwacht, zoo heeft de geste op zichzelf onmiskenbaar tot resultaat gehad, dat er in de uiterst gespannen politieke verhoudingen, welke dreigden te verstarren tot een noodtoestand, waarin een gewapend conflict de eenige oplossing scheen, beweging is gekomen in dien zin, dat op Vrijdag a.s. de Duitsche Dictator in een zitting van den bijeengeroepen Rijksdag belangrijke verklaringen zal afleggen. Met intense spanning en verdeelde gemoederen ziet men dit politieke evenement tegemoet. Indien daarbij de optimistische verwachting bestaat, dat de Duitsche Regeering gebruik zal maken van dit psychologische moment om te geraken uit een impasse, waarin een dynamische politiek van eenige jaren haar heeft gebracht, vindt deze haar grond in de groeiende overtuiging, dat een desperate stap fatale gevolgen zou kunnen hebben met het oog op de als resultaat van het Engelsche initiatief gevormde „vredes-coalitie”, welke een aantal belangrijke staten omvat en allengs aan kracht schijnt te winnen. Uit een oogpunt van het bezweren van acuut oorlogsgevaar mag dit diplomatieke succes ongetwijfeld verheugend worden genoemd, doch anderzijds mag het een axioma heeten, dat een dergelijke situatie niet lang kan worden bestendig zonder ondragelijke spanningen te veroorzaken. Primair is, dat de problemen, welke de volkeren zooscherp tegenover elkander hebben gesteld, zullen moeten worden opgelost alvorens er van vruchtbare internationale samenwerking als basis voor een duurzamen vrede en een economisch herstel sprake kan zijn. Werkelijkheidszin dwingt tot de erkenning, dat wij op het oogenblik verder dan ooit van deze oplossing verwijderd schijnen, doch anderzijds moet worden toegegeven, dat deze geenszins tot de onmogelijkheden behoort. Wellicht is de hoop niet ijdel, dat het Duitsche Staatshoofd op Vrijdag a.s. een positieve poging zal ondernemen om het vernietigde vertrouwen tot nieuw leven te wekken en, zoo hij al van deze gelegenheid gebruik maakt de Duitsche desiderata scherp omlind te formuleeren, dit op een zoodanige wijze zal geschieden, dat inwilliging daarvan niet reeds a priori uitgesloten is.

Dat de dynamische ontwikkelingsgang der laatste weken van buitengewoon grooten invloed is geweest op het verloop der goederen- en effectenbeurzen, wekt geen verwondering. Aanvankelijk ontstond onder invloed der politieke gebeurtenissen zware verkoopdruk, welke het koersniveau zowel in Amerika als in de belangrijkste Europeesche beurscentra tot nieuwe laagterecords deed dalen. Deze toestand duurde evenwel slechts enkele dagen. Toen de beurzen de aanzienlijke verkoopen van zwakke en angstige houders hadden geabsorbeerd, trad een toestand van evenwicht gedomineerd door een apathische stemming in, welke practisch voor alle beurzen typeerend is en tot nu toe het algemeene beursbeeld domineert. De commentaren van vrijwel alle centra maken melding van uiterst geringe zaken en onbeteekenende fluctuaties. Dit geldt wel in de eerste plaats voor de New-Yorksche effectenbeurs, welke instelling de beursomzetten nauwkeurig pleegt te registreeren. Het feit, dat

de omzetten ver beneden het gemiddelde der laatste jaren blijven, vormt eensdeels een bewijs, dat paniekachtige liquidaties niet behoeven te worden gevreesd en wettigen anderdeels tot op zekere hoogte de verwachting ten aanzien van een substantieel herstel, zoodra er teekenen zijn, dat de politieke spanningen belangrijk zijn afgenomen en de scherpe controversen, welke deze veroorzaken, zullen kunnen worden opgelost. Onder dergelijke omstandigheden zullen ongetwijfeld de economische feiten, welke nog altijd de verwachting van een conjunctureel herstel rechtvaardigen, doch door de politieke constellatie op den achtergrond zijn gedrongen, hun invloed op het koersverloop uitoefenen. Een factor, welke een latenten druk op Wallstreet uitoefent, is de vrees, dat ingeval van een Europeesch conflict een enorm aanbod van Amerikaansche fondsen speciaal uit Engelsch en Amerikaansch bezit zal loskomen. De Amerikaansche Regeering heeft deze mogelijkheid onder de oogen gezien als resultaat waarvan zij de Reconstruction Finance Corporation heeft opgedragen, dezen druk op te vangen op voorwaarde, dat de toonaangevende institutioneele beleggers, zooals investmenttrusts, daartoe een plan uitwerken, dat door de Regeering moet worden goedgekeurd. Ook in ander opzicht houdt de Amerikaansche Regeering met alle eventualiteiten rekening. Als voorbeeld vermelden wij het door de Regeering overgenomen Byrnes-schema, hetwelk voorziet in een bartertransactie van enormen omvang, waarbij Engeland, Nederland en België betrokken zijn. Deze landen zouden een hoeveelheid tin en rubber tot een waarde van resp. \$ 65 miljoen en \$ 85 miljoen (65.000 tons tin en 600.000 tons rubber) kunnen ruilen tegen een aanzienlijke hoeveelheid katoen en tarwe, van welke producten zooals bekend Amerika belangrijke surplussen bezit. Dit schema werd tot nu toe door de betrokken landen met weinig enthousiasme ontvangen. Weliswaar gaf de Amerikaansche Regeering te kennen, dat de bedoeling uitsluitend was, de vorming van een „iron war stock” met garanties dat deze voorraden nimmer op de open markt zouden komen, doch anderzijds beseffen belanghebbenden het feit, dat Amerika hiermede haar onverteerbare katoen- en tarwesurplussen kwijt zou raken, waarbij het gevaar zou ontstaan, dat door de aldus in Amerika te accumuleeren tin- en rubberstocks, producenten de contrôle op de markt zouden kunnen verliezen. Op grond van deze overwegingen acht men het Byrnes-schema vooralsnog niet voor practische uitvoering geschikt.

Hetgeen wij hierboven opmerkten ten aanzien van de New-Yorksche effectenbeurs, is ook van toepassing op het Amsterdamsche beursleven. Ook daar is de omvang van zaken tot een minimum ingekrompen, waarbij het lagere koerspeel ongeveer gehandhaafd bleef. Het statistisch overzicht op pag. 702 geeft een beeld van de ontwikkeling der markten.

Ook op de Amsterdamsche Beurs blijkt men weinig gevoelig te zijn voor gunstige conjunctuurindicaties. De jaarverslagen onzer Nederlandsche en tot op zekere hoogte ook Nederlandsch-Indische Maatschappijen maken in het algemeen een zeer bevredigenden indruk. Dit geldt wel in de eerste plaats voor Nederlandsche industriele Maatschappijen, welke practisch over de geheele linie

Wallstreet index voor :	10-3-39	6-4-39	15-4-39	23-4-39
Industrieelen.....	152,28	121,44	129,61	127,34
Spoorwegen.....	33,37	24,14	26,15	25,49
Public Utilities.....	26,52	20,71	22,69	22,24
Amsterdam aandeelen-index.....	170,02	155,82	146,30	150,80
Reuter goederen-index .	137,5	134,8	136,1	137,5
3% Nederlandsch-Indië 1937 A.....	98 $\frac{3}{4}$	95 $\frac{3}{4}$	92 $\frac{1}{4}$	94 $\frac{1}{2}$
Valutanoteeringen :				
Sterling te Amsterdam	8,83 $\frac{1}{4}$	8,81 $\frac{3}{4}$	8,81 $\frac{1}{2}$	8,81 $\frac{1}{2}$
Dollar te Amsterdam..	1,88 $\frac{1}{4}$	1,88 $\frac{3}{8}$	1,88 $\frac{3}{8}$	1,88 $\frac{3}{8}$
Sterling te Londen....	4,69 $\frac{1}{8}$	4,68 $\frac{1}{8}$	4,68 $\frac{1}{2}$	4,68 $\frac{1}{4}$
Goudprijs te Amsterdam	2104.—	2105.—	2104.—	2103.—
Goudprijs te Londen ..	148/3	148/6	148/6 $\frac{1}{2}$	148/6

met mooie resultaten voor den dag komen. In eenige gevallen konden de dividenden zelfs worden verhoogd. Het is aan geen twijfel onderhevig, dat onder normale omstandigheden dit gelukkige verschijnsel zijn gunstige uitwerking op het koersverloop niet zou hebben gemist. Thans wordt het echter door de politieke ontwikkeling practisch genegeerd.

De beleggingsmarkt heeft zich slechts gedeeltelijk van de recente scherpe koersdaling kunnen herstellen. Men is geneigd het koerspeil der vaste-rente-dragende beleggingen met een wantrouwend oog te bezien, omdat de geldmarkt duidelijke teekenen van verkrapting vertoont, waarvan ook de kapitaalmarkt haar invloed zal ondervinden. Kapitaalsverplaatsing naar de V.S. van Amerika gepaard met de neiging om in verband met de omstandigheden naar ruime liquiditeit te streven, hebben deze geldkrapheid in betrekkelijk korten tijd veroorzaakt. Ook de behoeften van den Staat voor de financiering der onvoorziene militaire uitgaven hebben tot de inkringing der geldmarkt bijgedragen. Men verwacht in beurskringen, dat het Rijk binnenkort tot de uitgifte eener consolidatieleening zal overgaan.

Van de valutamarkt valt niets bijzonders te vermelden. Dank zij de werkzaamheid der egalisatiefondsen vertoonden de belangrijkste valuta's geen fluctuaties van eenige beteekenis.

H.

Batavia, 24 April 1939.

De wereldconjunctuur in Maart.

De aarzeling in de ontwikkeling der wereldconjunctuur bleef ook in Maart aanhouden. Amerikaanse indices vertoonden een lichten achteruitgang. De stijging van het schatkistdeficit vormt nog steeds een factor, die door bepaalde kringen als een reden tot terughoudendheid wordt beschouwd.

In Frankrijk zijn de spanningen verminderd door de verleen van volmachten aan de Regeering, die er onmiddellijk gebruik van maakte door over te gaan tot verlenging van den arbeidstijd en tot het verlenen van voorrang ten behoeve van de nationale verdediging.

De apathische toestand van de conjunctuur bleek uit het feit, dat de politieke gebeurtenissen, die in het midden van de maand plotseling de aandacht trokken, op haar ontwikkeling zeer weinig invloed hadden. In tegenstelling tot vroegere verrassingen reageerde de valutamarkt nauwelijks en bleven de koersen opmerkelijk vast. Wel werkte het optreden verstorend op de aan den gang zijnde verbetering van de internationale handelsbetrekkingen en leidde eenerzijds tot uitstel van het bezoek van

den Engelschen Minister van Handel aan Berlijn en staking van de Duitsch-Fransche besprekingen, anderzijds tot de Amerikaansche dreiging den Duitschen invoer met een extra-heffing van 25% te belasten. Om de financieele moeilijkheden op te vangen, zullen de openbare uitgaven van het Deutsche Rijk in de toekomst ten deele gefinancierd worden met niet-rentegeevende belastingbons, welke zullen worden afgelost uit een extra fiscale heffing van 30% op de toeneming der inkomsten.

De ontwikkeling der prijzen in de afgelopen maand was onregelmatig. De graanprijzen noteerden hooger, vezelstoffen vertoonden een lichte prijsdaling en de metaal-prijzen bleven over het geheel constant.

Samenvattend kan men vaststellen, dat de algemeene conjunctuur geen bepaalde lijn vertoont. De geringe invloed van de toegenomen spanning op politiek gebied zou als een voor den weerstand der conjunctuur gunstig symptoom kunnen worden opgevat.

(E.V. 14/39).

De internationale handelspolitiek in Maart.

Eén feit, dat alle andere in beteekenis verre overtreft, beheerscht het beeld van de afgelopen maand: het uiteenvallen van Tsjecho-Slowakije. Ten aanzien van het Deutsche protectoraat Bohemen en Moravië zal zich in de komende maanden waarschijnlijk dezelfde ontwikkeling voordoen, die plaats vond na de aansluiting van Oostenrijk; ook voor dat gebied zullen de Deutsche handels- en betalingsverdragen geleidelijk de plaats innemen van die van den verdwenen staat. Reeds hebben de V.S. van Amerika de tariefconcessies, die zij in het ver-

drag van 7 Maart 1938 aan Tsjecho-Slowakije toekenden, met ingang van 22 April j.l. buiten werking gesteld. Met betrekking tot de daarbij betrokken artikelen moeten ook de Nederlandsche exporteurs met verhoogde invoerrechten rekening houden, daar de vervallen concessies krachtens meestbegunstiging voor alle landen, uitgezonderd Duitschland, golden.

Op 1 April trad in Duitschland, Oostenrijk en de Sudetendeutsche gebieden een nieuwe douanewet in werking, waardoor de tot dusverre bestaande verschillen

vervallen. Tegelijkertijd werd in Oostenrijk het Duitsche douanetarief van kracht. Dit is de laatste phase van de handelspolitieke inschakeling van de Oostmark in het Duitsche Rijk; de oude douanegrens tusschen deze gebieden onderling was reeds eerder verdwenen.

Hoewel het voormalige Oostenrijksche douanetarief voor sommige posten lager en voor andere hooger was dan het Duitsche, zal de nieuwe toestand waarschijnlijk slechts betrekkelijk weinig invloed hebben op de ontwikkeling van den Nederlandschen export naar de Oostmark, omdat die export, als onderdeel van den uitvoer naar het Groot-Duitsche Rijk, geheel wordt beheerscht door den omvang van de betalingscontingenten, welke worden vastgesteld in het kader van het clearingverkeer. Voor de maanden April, Mei en Juni werden de betalingscontingenten met het oog op den stand van de clearing lager gesteld dan voor de voorafgaande maanden.

Intusschen kwam op 25 Maart tusschen Nederland en Duitschland een nieuw verdrag tot stand tot regeling van het goederenverkeer, waarbij o.m. over en weer tariefconsolidaties werden toegekend.

Van de tusschen vreemde mogendheden tot stand gekomen handelsverdragen verdient in het bijzonder dat tusschen Duitschland en Roemenië vermelding, hetwelk voor de komende vijf jaar een nauwe economische samenwerking beoogt.

In de wetgevende vergadering van Britsch-Indië werd een nieuw handelsverdrag, dat in de plaats moest treden van het indertijd te Ottawa gesloten verdrag, verworpen. Het verzet berustte op de vrees, dat het nieuwe verdrag nadeelig zou zijn voor de Britsch-Indische katoenindustrie.

Incidenteele maatregelen in het belang van de binnenslandsche industrie werden o.m. genomen in België (contingenteering van den invoer van sanitair aardewerk en van gemercenterde katoenen stoffen), Griekenland (verhooging der invoerrechten op bepaalde katoenen stoffen, naphtaline, duigen en ander halfbewerkt hout), Ierland (verhooging van het invoerrecht op kunstzijden tricotage) en Noorwegen. In het laatste land zal de invoer van traan en andere walvischproducten alleen worden toegestaan aan Noorsche schepen, die rechtstreeks van de vangstplaatsen komen.

Frankrijk nam wederom maatregelen tot versterking der imperiale banden. Eenerzijds werd een licentierecht ingesteld op den invoer in het moederland van buitenlandsche — dus niet-koloniale — suiker. Anderzijds werden in Fransch West-Afrika ter bescherming van den moederlandschen afzet de invoerrechten verhoogd op buitenlandsche oliën, vetten, oliezaden enz.

In Frankrijk werd voorts, met het oog op de belangen van de landsverdediging, de uitvoer van cobalt, hars en terpentijn aan een vergunning gebonden.

Verruiming der invoermogelijkheden vond o.m. plaats in Groot-Britannië, waar, wegens tekort in den aanvoer uit de Dominions en Denemarken, de uit andere landen toe te laten contingenten bacon werden verhoogd; in Ierland, waar het invoerrecht op appel- en perenwijn werd verlaagd en in Venezuela, waar de lijst van goederen, die bij invoer zijn vrijgesteld van invoerrecht, werd uitgebreid met snijmachines voor veevoeder, melkmachines, toestellen voor het koelen van melk, muskietengaas, brandblusstoestellen, waschfilters en waschmachines.

(E.V. 14/39).

Productenoverzichten.

(In deze rubriek worden de eene week de producten suiker, koffië, thee, cassave, rijst en kedelee, en de andere week de producten rubber, citronella-olie, peper, maïs, oliën en vetten behandeld).

Cassaveproducten.

De markt voor gaplek was ook gedurende de afgelopen verslagperiode uiterst stil. Te Semarang was eenige belangstelling merkbaar voor nieuwen oogst, waarvoor f 1,05 per 100 kg franco wagon Semarang werd geboden; verkoopers houden echter circa f 0,10 hooger. Te Soerabaia ging niets om, waardoor de notering van f 1,21 per 100 kg f.o.b. nominaal geen verandering onderging.

In gaplekmeel werd te Soerabaia in ouden oogst een kleinigheid afgedaan tot f 1,49 per 100 kg f.o.b. Soerabaia, Mei-afschep. Ook te Semarang kwamen eenige kleine afdoeningen tot stand tot f 1,49½ per 100 kg f.o.b. Semarang, April/Mei-afschep. Voorts was te Semarang eenige belangstelling merkbaar voor nieuwen oogst, waarvoor de vraag zich stelde op f 1,70 per 100 kg fob Semarang. Tot afdoeningen kwam het echter niet, aangezien verkoopers f 1,78 vroegen.

De in het vorige overzicht uitgesproken verwachting, dat de prijzen voor tapiocameel en fancies nog verder zouden aantrekken, is uitgekomen. Afdoeningen in AA-meel kwamen tot stand tot f 5,50 per 100 kg. Voor levering dichtbij zouden verkoopers nog hooger houden, n.l. f 5,65/f 5,75; omtrent afdoeningen werd echter niets vernomen. Vanzelfsprekend ondergingen de prijzen voor

fancies eveneens eene verdere verhooging, zonder dat evenwel belangrijke afdoeningen tot stand kwamen. Afdoeningen werden gemeld in A-seeds tot f 6,50/f 6,75 en in A-pearls tot f 6,65/f 6,85 per 100 kg. Prijzen van fabrikanten zijn inmiddels nog verder verhoogd, respectievelijk tot f 7 per 100 kg voor A-seeds en f 7,20 per 100 kg voor A-pearls, tegen welke prijzen echter geen afdoeningen bekend zijn.

Uitvoer van cassaveproducten uit Java en Madoera, in tons van 1000 kg netto.

	Maart 1939	1e kwartaal 1939	1e kwartaal 1938
Gaplek.....	—	51	7
Gaplekmeel.....	5.431	13.621	28.364
Tapiocameel.....	17.840	50.954	22.804
Flakes & siftings.....	521	1.598	1.760
Pearls & seeds.....	763	2.361	3.113
Tapioca-ampas (bruto)...	817	1.710	5.341

Vergeleken met de beide vorige maanden vertoonde de uitvoer van gaplekmeel over de maand Maart een gunstig beeld, en bleef slechts in geringe mate ten achter bij den uitvoer van gaplekmeel over Maart 1938. Het

verloop van den uitvoer van tapiocameel blijft zich zeer gunstig ontwikkelen. Ook over de maand Maart bedroeg de uitvoer het dubbele van de uitgevoerde hoeveelheid in de overeenkomstige maand van het vorige jaar. Als gevolg daarvan bedraagt de uitvoer van tapiocameel over het eerste kwartaal 1939 slechts weinig minder dan die in de overeenkomstige periode van het recordjaar 1937.

Kedelee.

De markt voor dit product blijft nog steeds uitermate flauw, terwijl er practisch niets omgaat. De noteringen zijn thans voor:

	per 100 kg		
Wit (Mata item Pass./Prob.)		April	f 5,50
„ („ „ Pasoeroean)		„	„ 5,50
„ („ „ Modjokerto)		„	„ 5,50
„ („ „ Djember)		„	„ 5,40

Koffie.

Inzake het verloop van de koffietermijnmarkt te New-York valt weinig op te merken. Evenals op vele andere markten reageeren de noteringen alleen op de steeds wisselende kansen op vrede en oorlog in Europa.

Voor den Juli-termijn voor „Rio 7” was het verloop te New-York als volgt:

8 April	4,15 dc.	per lb.
13 „	4,12 „	„ „
15 „	4,15 „	„ „
17 „	4,14 „	„ „
20 „	4,10 „	„ „
22 „	4,09 „	„ „
24 „	4,10 „	„ „

De koffiemarkt in Nederlandsch-Indië was stil, doch prijshoudend.

	8 April	15 April	22 April
Ready exportkwaliteit te Soerabaia	f 18,25	f 18,50	f 18,50
Palembang Robusta B-kwaliteit te Soerabaia	„ 12,25	„ 12,25	„ 12,45
Lamong Robusta (15%) e.k. Telok Betong	„ 10,70	„ 10,75	„ 11,—

In het op 6 April verschenen nummer van dit weekblad werden enkele ramingen gegeven over de Braziliaansche koffie-oogsten voor het loopende (1938/1939) en het komende (1939/1940) oogstjaar.

Thans moge een korte beschouwing gewijd worden aan de „milds”, welke zachte koffiesoorten, sinds de in November 1937 gewijzigde koffiopolitiek, het op de harde Santos-koffie veroverde terrein wederom langzamerhand moeten afstaan, tengevolge van het feit, dat het prijsverschil tusschen deze soorten zich dusdanig heeft vergroot, dat de branders er meer en meer toe overgaan het gebruik van de duurder „milds” te beperken ten bate van de thans weer zooveel goedkoopere Braziliaansche koffiesoorten.

De totale wereldbehoefte aan koffie, wordt voor het loopende oogstjaar Juli 1938 tot Juli 1939 op 27.000.000 balen geraamd, waarvan naar alle waarschijnlijkheid door Brazilië 17.500.000 balen zullen worden geleverd, terwijl het aandeel van de „milds” 9.500.000 balen zal bedragen.

De totale productie van de „zachte” koffiesoorten moet eerder op 11 dan op 10 miljoen balen worden geraamd, zoodat aan het einde van dit oogstjaar op een overschot van 1.500.000 balen moet worden gerekend, die gevoegd bij de bestaande voorraden van zachte koffiesoorten ad 1.575.000 balen, een totale stock beteekenen van circa 3.000.000 balen of 30% van den jaarlijkschen afzet. Sinds Juli 1938 heeft zich deze ongunstige ontwikkeling geaccentueerd, ondanks het feit, dat de totale wereldafzet zich in de periode Juli 1938 tot en met December 1938 met 1.725.000 balen of ruim 13% heeft verbeterd, welke toename echter geheel ten goede aan Brazilië is gekomen.

Deze ontwikkeling is geheel tegengesteld aan die in voorafgaande jaren, toen Brazilië het gelag moest betalen tengevolge van zijn politiek van handhaving van hooge prijzen. Enkele cijfers mogen dit beeld illustreeren.

In het kalenderjaar 1937 bedroeg de afzet:

Braziliaansche koffie.....	13.224.000	zakken	54%
Milds.....	11.226.000	„	46%

Totaal..... 24.450.000 zakken 100%

Het verloop van den afzet in het jaar 1938, waarin de Braziliaansche soorten goedkoop waren en de „milds” relatief duur, was aldus:

Brazilië.....	17.210.000	zakken	63%
Milds.....	10.125.000	„	37%

Totaal..... 27.335.000 zakken 100%

Rijst.

De Java-markt bleef vrijwel onveranderd, met een enigszins williger stemming.

Met ingang van 12 April werd een premie op het vervoer van rijst van Java en Madoera naar de Oostkust van Sumatra en naar de afdeling Indragiri in de Residentie Riouw en Onderhoorigheden ingesteld; deze premie zal worden verleend op afschepen vóór 1 Juni tot ten hoogste 12.000 tons. Van dezen maatregel mag worden verwacht, dat de zich op Java (voornamelijk in Oost-Java) bevindende voorraden fabrieksrijst voor het afkomen van den hoofdoogst zullen zijn geliquideerd, zoodat de padi-prijzen niet door een drukkende „carry-over” ongunstig zullen worden beïnvloed.

De Residenties Djambi, Palembang en de Westerafdeling van Borneo zijn geregeld in de markt, terwijl ook de consumptieve vraag vrij goed is te noemen. De speculatie houdt zich evenwel zeer stil. De pellers nemen een afwachtende houding aan, mogelijk in afwachting van eventuele verdere regeeringsmaatregelen voor den afzet van Java-rijst naar de Buitengewesten.

De prijs voor Celebes-rijst gaf een kleinen teruggang te zien, t.w. f 6,87½ op 21 April j.l.

Buitenland.

De buitenlandsche rijstmarkten blijven nog vast, voornamelijk door vraag uit Britsch-Indië en China.

De noteringen zijn als volgt:

Sioka	f 5,14	per 100 kg	fob Rangoon
Loonzain	„ 4,70	„ „	„ „
Longgrain no. 1	„ 5,02	„ „	„ „ Saigon
Japan Quality	„ 4,77	„ „	„ „
Ar Special Rice	„ 4,05	„ „	„ „ Bangkok

Suiker.

De prijzen op de wereldsuikermarkt zijn in verslagperiode aanmerkelijk gestegen. De politieke spanning in Europa, welke na den Italiaanschen inval in Albanië wederom het karakter kreeg van beangstigende oorlogsdreiging, dreef de prijzen van actuals en van de nabije termijnen omhoog, zoowel te Londen als te New York. Sedertdien is de politieke spanning weinig minder gevaarlijk geworden. De onzekerheid op dit gebied bleek o.a. uit het stijgen der prijzen bij het naderen van den verjaardag van Hitler, ter gelegenheid van welke gebeurtenis weer een nieuwe coupe van het Deutsche Rijk werd gevreesd. Daar bovendien de handel zich steeds meer realiseert, dat de statistische positie van het product zeer gunstig is, was een aanmerkelijke stijging van de wereldsuikerprijzen in de geschetste omstandigheden wel te verwachten.

De onderstaande staat geeft een overzicht van het prijsverloop gedurende verslagperiode voor :

- Actuals (Raws 96°) te Londen in shillings per cwt. c. & f. U.K. ;
- den Augustus-termijn (Raws 96°) te Londen in shillings per cwt. c.i.f. U.K. ;
- den Juli-termijn (Cuban Raws, wereldcontract) te New York in dollarcenten per lb. f.o.b. Cuba.

	a	b	c *
1 April	6/6 sellers	6/5½	1,18½
4 "	6/6¾ "	6/5	1,19
6 "	6/6¾ business done	6/6	1,21½
11 "	6/8¼ "	6/7¼	1,23½
14 "	6/9 sellers	6/7¾	1,24½
17 "	6/10½ "	6/8¾	1,25
20 "	7/2½ business done	7/1¼	1,33
24 "	7/3 "	7/-½	1,34

De oorlogsvrees deed zich vooral gevoelen op de New Yorksche termijnmarkt ; de Londensche markt volgde de beweging van de New York-noteringen op eenigen afstand als gevolg van arbitrage-transacties. Oorzaak, dat oorlogsvrees in de eerste plaats de noteringen te New York opdrijft, is het ontbreken in het aldaar geldende termijncontract van een „oorlogsclausule”, zooals die wel is opgenomen in het Londensche contract. Deze clausule verklaart transacties, afgesloten op den dag eener oorlogsverklaring door of aan Groot-Britannië en op eenige daaraan onmiddellijk voorafgaande dagen, ongeldig.

De voorziening met ruwsuiker uit Cuba is momenteel te New York — in tegenstelling met Londen — minder ruim dan normaal. De Cubanen toonen zich zeer gereserveerd in het afgeschepen naar de V.S. van Amerika, zulks in afwachting van de hun voorgespiegelde verlaging van het invoerrecht op ruwsuiker uit Cuba in de V.S. van Amerika (van 90 dc. tot 75 dc. per 100 lbs. De campagne in Cuba is echter in vollen gang en de Cubaansche suikerbelangen beschikken niet over voldoende financieringsfaciliteiten en opslagruimte om nog weer groote voorraden suiker op te schuren. Derhalve is er een bijzondere drang tot afscheep naar andere afzetgebieden, speciaal Groot-Britannië, ontstaan. Dat deze omstandigheid een aanmerkelijke prijsverbetering op de Londensche markt niet heeft tegengehouden, duidt op het optimistische oordeel, dat in Mincinglane ten opzichte van de toekomst der suikerprijzen wordt gekoesterd. Trouwens, niet slechts de

ruwsuikerprijzen zijn gestegen, ook de prijzen van geraffineerd gingen omhoog, zoowel in Engeland als in de V.S. van Amerika.

De exportprijs van „British Refined”, welke 2 Maart jl. nog slechts 7/7½ per cwt. f.o.b. Londen—Liverpool bedroeg, is sindsdien gestegen tot 8/9 op 19 April j.l. Tate & Lyle, de groote raffinadeurs van suiker in het Britsche Rijk, deelden bovendien onlangs mede, dat zij tot Juli a.s. geen interesse meer hadden voor exportzaken.

De mededeeling van Tate & Lyle is begrijpelijk ; Groot-Britannië zal voorloopig de daar aanwezige ruwsuiker grootendeels nodig hebben voor de productie van geraffineerd voor eigen behoefte. Immers, de Engelsche raffinadeurs zijn na de beëindiging van het „empire season” nog niet op ruime schaal te Londen in de markt gekomen en de ruwsuikervoorraden in Groot-Britannië kunnen derhalve niet zeer groot zijn. Ook hierin steekt een steun voor de suikerprijzen in de naaste toekomst; ongetwijfeld zullen de Britsche raffinadeurs in de eerstkomende maanden nog belangrijke hoeveelheden ruwsuiker op de vrije markt moeten aankopen.

In dit verband moet erop worden gewezen, dat een prijsverhoogende factor te Londen mede was, de stijging der vrachtprijzen voor het zeevervoer tengevolge van het toenemende oorlogsrisko.

Een spoedige bijeenkomst van den Internationalen Suikerraad zal in de huidige politieke omstandigheden wel niet tegemoet gezien kunnen worden. Doch de zeer gunstige statistische positie, welke in het tweede conventiejaar is ontstaan en waarvan de invloed zich zeker tot in het derde conventiejaar zal uitstrekken, heeft aan het voorloopige ongekort blijven der uitvoerquota voor het derde conventiejaar (Sept. 1939/Aug. 1940) veel van zijn neerdrukkende uitwerking op de prijzen voor latere levering doen inboeten. Steeds positiever geruchten worden zelfs vernomen — en blijkbaar wordt dit van invloedrijke zijde gepropageerd — dat de bijzondere quotaverminderingen voor het tweede conventiejaar, welke in de vergadering van den Raad van Juli 1938 plaats hadden, ongedaan zullen worden gemaakt. Voor Java zou dit beteekenen 24.000 ton meer uitvoermogelijkheid tot September a.s.

F.O. Licht taxeerde laatstelijk de Europeesche suikerproductie (inclusief Rusland) op 8.742.000 ton voor campagne 1938/1939 tegen 9.689.914 ton in campagne 1937/1938, een verschil derhalve van rond 948.000 ton. Voor de totale wereldproductie in 1938/1939 en 1937/1938 geeft Licht achtereenvolgens 28.605.066 ton en 29.409.387 ton, derhalve een geringere productie in 1938/1939 van 804.321 ton. Daar anderzijds de suikerconsumptie stijgende is, ligt het voor de hand, dat de statistische positie van het product verbeterd is.

Volgens de laatste opgave van Czarnikow bedroeg de zichtbare wereldvoorraad aan suiker per 1 Januari 1939 6.064.000 long tons (per 1 Januari 1938 6.097.000 long tons) tegen 5.951.000 long tons per 1 December 1938 (per 1 December 1937 5.859.000 long tons). In December 1938 zou deze voorraad dus slechts met 113.000 long tons gestegen zijn tegenover een vermeerdering met 238.000 long tons in December 1937. Voor het eerst was het cijfer van den zichtbaren wereldvoorraad per 1 Januari 1939 weer kleiner dan het overeenkomstige cijfer voor denzelfden datum een jaar tevoren.

Een punt, dat van groot belang is voor de ontwikkeling van het evenwicht tusschen vraag en aanbod op de „vrije”

wereldsuikermarkt, is, wat er zal geschieden met den uitvoer van Tsjecho-Slowakije, nu dit land bij Duitschland is ingelijfd. De Tsjecho-Slowaaksche suikerexport werd grootendeels slechts mogelijk gemaakt door belangrijke subsidies, welke de Tsjecho-Slowaaksche Regeering op verschillende wijzen aan de suikerindustrie ten goede deed komen. Het is de vraag of het nieuwe régime deze subsidieering zal willen en kunnen volhouden, zoodat de exportmogelijkheid der industrie behouden blijft.

Reeds werd bericht, dat aanvragen om exportvergunning, welke de Tsjechische producenten richtten tot de autoriteiten van dit nieuwe Protectoraat werden geweigerd. Zou Tsjecho-Slowakije verder van zijn uitvoerquotum — waarvan naar schatting nog een 175.000 ton onbenut is gebleven — in het 2e conventiejaar geen gebruik meer maken, dan beteekent dat een aanzienlijke vermindering van het aanbod op de vrije markt.

Frankrijk, dat een invoerlicentieering voor suiker heeft ingevoerd, is eind Maart overgegaan tot het uitgeven van licenties voor den invoer van 30.000 tons suiker. In verband met de belangrijk kleinere eigen productie van het land in de huidige campagne vergeleken bij 1937/1938 en met de daarentegen stijgende consumptie, wordt verwacht dat Frankrijk in dit jaar nog voor omstreeks 70.000 tons suiker meer invoerlicenties zal moeten afgeven.

Britsch-Indië blijft voortdurend suiker koopen zoowel voor dichtbij als voor latere levering, waarvan uiteraard Java zeer profiteert. Java heeft echter niet zooveel suiker meer beschikbaar voor levering op korten termijn. Het kwam in den laatsten tijd zelfs eenige malen voor, dat Java-exporteurs, teneinde aan de dringende vraag voor nabije levering van Britsch-Indië te kunnen voorzien, aan de Nivas omzetting verzochten van leverbaar geworden verkoopen naar bestemmingen ten Westen van Suez in verkoopen naar Britsch-Indië, zulks uiteraard tegen betaling van een belangrijke premie.

Behalve omtrent aankopen van „British Refined” kwamen ook berichten uit Britsch-Indië van herverscheppingen daarheen van Java-suiker uit het Westen.

De stijging van den suikerprijs in Britsch-Indië zal wel een van de belangrijkste redenen zijn geweest, dat in het belang der consumenten het invoerrecht op suiker in genoemd land werd verlaagd met een halve rupee per cwt., voorloopig voor twee jaren tijds, ingaande per 1 April j.l. Mede schijnt echter achter deze tariefsverlaging te staan, dat de Britsch-Indische Regeering van oordeel is, dat de protectie der Britsch-Indische suikerindustrie thans dient verminderd te worden, aangezien de industrie voldoende tijd heeft gehad zich achter de beschermende tariefmuren te ontwikkelen en te consolideeren.

Steeds luider wordt in Britsch-Indië de meening verkondigd, dat de suikerindustrie aldaar — na de rechtenverlaging — niet onaangetast in stand zal kunnen blijven, dat eenige oneconomisch werkende fabrieken, welke slechts door de bescherming konden bestaan, zullen moeten verdwijnen.

De meening wordt uitgesproken, dat dientengevolge het land in de komende jaren wederom regelmatig behoefte zal hebben aan import van fabrieksuiker. Voor 1939/1940 wordt de eigen productie voorloopig geschat op hoogstens 900.000 tons, zoodat een 150.000 tons suiker in 1940 zou moeten worden ingevoerd, daar er eind 1939 wel geen groote voorraden in Britsch-Indië aanwezig zullen zijn.

De markt op Java bleef in verslagperiode vast gestemd. Begin April was er echter in de tweede hand — hoewel bij vast blijvende prijzen — een stilte ingetreden in verband met den gespannen politieken toestand. Verkoopers namen een afwachtende houding aan, blijkbaar speculerende op verdere prijsstijging als weerslag op de politieke spanning. In de laatste week ontstond echter weer meer bedrijvigheid en kwamen verschillende transacties tot stand. Verkoopers werden in hun verwachtingen niet teleurgesteld; de prijzen voor levering naar het Oosten liepen omhoog van f 7,50 per quintaal S.H.S. April/Mei-levering (Singapore-basis) tot f 8 per quintaal. Voor Sept./Dec.-levering bieden verkoopers in de tweede hand aan tegen Nivas-limites.

De Nivas kon in verslagperiode hare limites eenige malen verhoogen. De exportprijzen voor Oostersche destinaties werden verhoogd met 10 cts. per quintaal op 12 April, met 20 cts. per quintaal op 19 April en nogmaals met 20 cts. per quintaal den volgenden dag. Deze limites hebben thans een peil bereikt, dat hooger is dan sedert 1 Januari 1938 is voorgekomen (b.v. f 6,90 per quintaal S.H.S. voor de Oostkust van Britsch-Indië en f 7,50 per quintaal S.H.S. voor Singapore).

De verkoopen naar de ten Westen van Suez gelegen bestemmingen hebben plaats tegen prijzen van f 5,05 per quintaal voor Port Said en f 4,75 per quintaal voor Hamburg, Oslo en Nederland.

Ook de limites voor den verkoop ten behoeve der locale consumptie werden vernoogd, en wel op 12 April met 20 cts. per quintaal, op 19 April nogmaals met 20 cts. per quintaal en op 20 April met 10 cts. per quintaal. De prijs bij verkoop voor locale consumptie is derhalve thans f 8,50 per quintaal voor S.H.S. (Semarang-basis).

De Nivas publiceerde aan verkoopen uit de periode 30 Maart/21 April transacties tot een hoeveelheid van 219.000 tons, waarvan 174.000 tons voor export en 45.000 tons voor locale consumptie. Zoowel het Westen als het Oosten kochten, meest voor levering in het derde conventiejaar, daar de Nivas practisch reeds is uitverkocht voor leveringen tot 1 Sept. a.s. Van de exportverkoopen was rond 8.900 ton bestemd voor Nederland.

Uitgevoerd werd in Maart 1939 een hoeveelheid ad 104.639 ton Java-suiker tegen slechts 85.619 ton in Maart 1938. In totaal heeft Java thans in het tweede conventiejaar uitgevoerd 619.847 ton suiker tegen 539.619 ton in de eerste 7 maanden van het eerste conventiejaar. Het Java-uitvoerquotum bedraagt momenteel 973.500 ton, waarbij nog minstens 80.000 ton kunnen worden opgeteld als uitvoermogelijkheid van Java naar Nederland. Gezien deze cijfers, zou Java in de maanden April/Aug. 1939 nog kunnen uitvoeren omstreeks 433.653 ton (niet meer dan ± 86.750 ton per maand).

De voorraad suiker op Java bedroeg per 1 Maart 1939 356.000 ton (per 1 Maart 1938 428.000 ton). De voorraad per 1 April 1939 kan nu ongeveer worden berekend als volgt:

Voorraad per 1 Mrt. 1939 (Nivasopgave)	356.000 ton
Export in Maart	104.600 ton
Locale consumptie in	
Maart (geschat)	23.400 „ 128.000 „
Voorraad per 1 April 1939	228.000 ton

Per 1 April 1938 bedroeg de voorraad suiker op Java 317.000 ton.

De bestemmingen van den Java-suikeruitvoer in Maart j.l. waren:

W. van Suez.....	34.930	ton	—	33½%
Afrika, O. v. Suez.....	432	„	—	½%
Arabië, Palestina, Aden en				
Irak.....	3.194	„	}	— 6½%
Iran.....	3.300	„		
Ceylon.....	9.044	„	}	— 46½%
Britsch-Indië.....	28.592	„		
Burma.....	301	„		
Siam.....	2.494	„		
Indo-China.....	200	„		
Penang en Singapore.....	8.112	„		
Hongkong.....	11.656	„		
China.....	1.827	„	}	— 13 %
Japan.....	355	„		
Oceanië.....	72	„		
Amerika.....	130	„		
	104.639	ton		

De binnenlandsche consumptie van fabriekssuiker heeft volgens den Accijnsdienst in Februari 22.923 ton bedragen tegenover 23.700 ton in Febr. 1938. In de beide eerste maanden van 1939 zijn in het binnenlandsch verbruik tezamen 46.188 ton suiker gebracht tegen 44.770 ton in Jan./Febr. 1938.

De nieuwe campagne is reeds wederom aangevangen. Bericht werd, dat reeds 4 fabrieken zijn begonnen te malen.

Omtrent het te velde staande riet valt weinig te vermelden. De geelplekkenziekte loopt plaatselijk iets terug, het droge weer was gunstig voor de rijping. De oude aanplant staat thans volop in bloei. De bedrijvigheid in verband met den jongen aanplant nam toe, doch ondervond hier en daar stagnatie door gebrek aan werkvolk en gebrek aan water, tengevolge van den geringen regenval.

Thee.

Na de gebruikelijke Paaschvacantie werden in de periode van 17 tot 20 Maart op de Londensche theeveilingen vrijwel over de geheele linie betere prijzen gemaakt, zooals ook tot uiting komt in de onderstaande tabel, waarin de doorsnee-veiligingsopbrengsten te Londen (in d. per lb.) zijn weergegeven.

Landen van herkomst	9 Mrt.	16 Mrt.	23 Mrt.	30 Mrt.	20 Apr.
Noord-Britsch-Indië	12,91	12,62	12,56	12,63	12,87
Zuid-Britsch-Indië	14,16	14,75	14,29	14,55	14,89
Ceylon	15,64	15,71	16,06	16,39	16,46
Java	12,58	13,31	13,32	14,80	15,38
Sumatra	10,70	10,53	10,59	10,79	11,51

De oorzaak van dat prijsverloop moet waarschijnlijk gezocht worden in factoren van tweeërlei aard. In de eerste plaats hebben de door de Britsche Regeering afgekondigde maatregelen ter beperking van den invoer uit entrepôt, een zekere vrees voor een verhooging van het invoerrecht in het leven geroepen. Ten tweede hebben de gebeurtenissen van de laatste weken op internationaalpolitiek terrein de vrees voor oorlogsschaarschte weder versterkt.

Hoewel de voorraden nog steeds op een hoog niveau gehandhaafd blijven, is er gedurende de laatste twee maanden toch een lichte verbetering in de statistische positie te bespeuren. De voorraden in Groot-Britannië bedroegen n.l. per ultimo Maart 205 miljoen lbs. tegen 234 miljoen lbs. per ultimo Februari daaraan voorafgaande. De daling sedert eind Januari 1939 bedroeg in totaal 48.000.000 lbs.; de gemiddelde voorraadsvermindering gedurende het overeenkomstige tijdvak in de 6 voorafgaande jaren was 28 miljoen lbs. zoodat thans van een meer dan normale verbetering kan worden gesproken.

De in het Maart-nummer van het *Monthly Bulletin of Statistics* van het International Tea Committee gepubliceerde uitvoercijfers over Januari 1939 geven, aangevuld met voorzichtige ramingen, een totaal-uitvoer te zien van rond 61 miljoen lbs. tegenover 57,5 miljoen lbs. in dezelfde maand van het vorige jaar. Deze stijging is voornamelijk een gevolg van de grootere uitvoeren van Ceylon, China en Japan, uit welke gebieden de volgende hoeveelheden werden geëxporteerd (in 1.000 lbs.).

Landen	Jan. 1939	Jan. 1938
Ceylon	16.387	13.612
China	5.931	3.650
Japan	2.598	1.625

De Januari-uitvoeren van Britsch-Indië en Nederlandsch-Indië waren daarentegen lager dan een jaar tevoren en wel respectievelijk 2.523.000 lbs. en 1.755.000 lbs.

Uit de hiervolgende tabel blijkt, dat het aandeel in de werelduitvoeren van de „outsiders” in 1938 aan betekenis heeft ingeboet, zoodat de toeneming van de uitvoeren uit de restrictielanden hierdoor eenigszins werd gecompenseerd.

Wereldexport van thee (in miljoenen lbs.).

Landen	1934	1935	1936	1937	1938
Britsch-Indië.....	336,1	329,0	313,8	330,7	340,5
Ceylon.....	218,7	212,2	218,2	213,7	235,7
Nederlandsch-Indië.....	141,6	144,7	153,4	147,1	158,5
Totaal restringeerende landen.....	696,4	685,9	685,4	691,5	734,7
China.....	103,8	84,1	82,2	89,6	91,8
Japan.....	31,8	37,2	36,2	54,2	37,0
Formosa.....	20,4	19,7	21,1	23,1	22,8
Indo-China.....	2,8	2,6	2,9	4,4	4,2
Afrika.....	7,5	11,5	16,4	19,5	21,7
Totaal niet restringeerende landen.....	166,3	155,1	158,8	190,8	177,5
Totaal-generaal.....	862,7	841,0	844,2	882,3	912,2

De moeilijkheden, welke de Chineesche thee-uitvoer in den aanvang van 1938 ondervond tengevolge van het Chineesch-Japansch conflict, bleken gedurende het tweede halfjaar voor het grootste deel overwonnen te zijn, doordat men den handel verlegd had van Shanghai naar Hongkong. Ook het onder contrôle stellen van den thee-

handel in China schijnt haar gunstige uitwerking op den uitvoer niet te hebben gemist.

De toegenomen uitvoer uit Japan, waarop in het voorgaande reeds de aandacht werd gevestigd, zou kunnen wijzen op een herstel van de in 1938 opgetreden inzinking in de theeproductie, welke inzinking een gevolg was van het in 1937 toegepaste systeem van groven pluk. Ook recente berichten uit Formosa getuigen van een belangrijke opleving in den theehandel.

Het behoeft geen betoog, dat de ontwikkeling van de uitvoeren in deze landen van het allergrootste belang is voor de werking van de theerestrictie. Vooralsnog valt uit de thans bekende cijfers geenerlei conclusie ten aanzien van de toekomst te trekken, zoodat het zeer wel mogelijk is, dat de restringeerende landen hun in 1938 verworven versterkte positie ook thans zullen handhaven.

Het zichtbare verbruik heeft zich in 1938 niet kunnen handhaven op het hoge peil van 1937. Ondanks het feit, dat het in Europa gunstig werd beïnvloed door voorraadvorming uit vrees voor oorlog, daalde de absorptie van dit werelddeel van 548 miljoen lbs. in 1937 tot 543 miljoen lbs. in 1938.

Ook Amerika gaf in 1938 een vermindering van het verbruik te zien, terwijl daarentegen in Azië, Afrika en Australië een lichte stijging viel waar te nemen.

De absorptiecijfers voor de eerste maanden van 1939 wijzen duidelijk in de richting van een vermeerdering. Vooral in Europa beweegt de absorptie zich op een hoog niveau, zooals blijkt uit de cijfers voor enkele van de voornaamste verbruikslanden. In Groot-Britannië steeg het verbruik van 37.939.000 lbs. in Januari tot 40.340.000 lbs. in Februari; ook in Nederland, Ierland en de V.S.

Verbruik van geëxporteerde theeën (in miljoenen lbs.).

Landen	1934	1935	1936	1937	1938
Groot-Britannië	430,5	441,5	438,2	434,6	431,8
Nederland	21,9	25,2	22,4	22,2	24,0
Ierland	22,8	22,8	21,9	24,0	22,5
Rusland	56,9	52,1	27,0	33,5	29,0
Overig Europeesch Continent	30,7	31,9	32,0	33,5	35,5
V.S. van Amerika	74,0	85,1	80,7	93,3	80,6
Canada	38,1	34,7	39,2	39,6	37,2
Overig Amerika	11,5	14,6	13,3	16,0	13,6
Azië	37,1	34,8	47,3	45,3	47,2
Afrika	60,8	64,6	69,0	74,6	78,6
Australië, Nw.-Zeeland en Oceanië	55,4	56,2	58,0	57,4	59,9
Importen in productielanden	8,5	9,1	8,3	7,8	7,2
Totaal	848,2	872,6	857,3	881,8	867,3

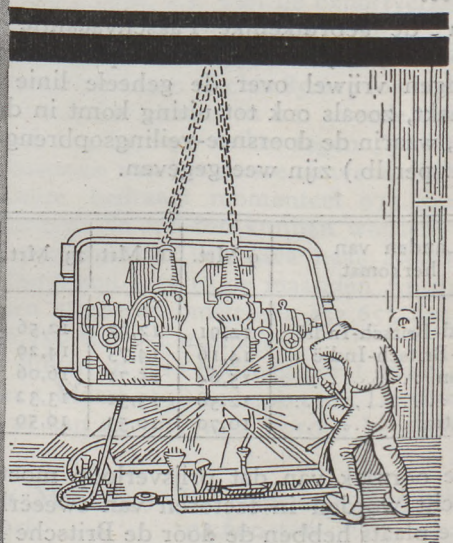
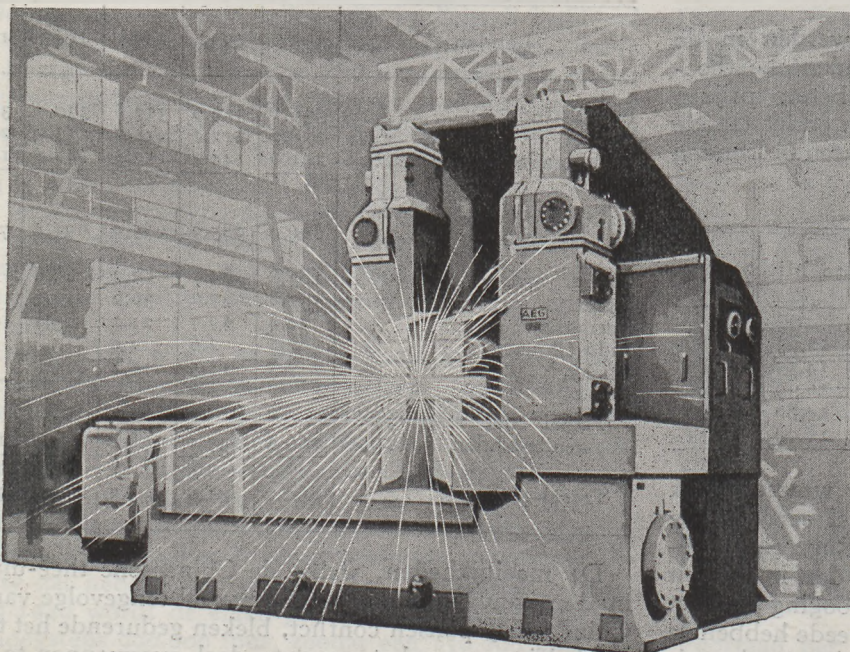
van Amerika nam het verbruik toe, terwijl in Australië een niet onbelangrijke terugslag plaats vond.

De thans bekende verbruikscijfers geven, aangevuld met ramingen voor de overige landen, een waarschijnlijke stijging van het totaal-verbruik van 70,4 miljoen lbs. in December 1938 tot \pm 73,5 miljoen lbs. in Januari 1939.

In hoeverre ook thans weder de oorlogsvrees van invloed is op de absorptie valt moeilijk te beoordeelen; de onzekerheid over den loop der gebeurtenissen in Europa maakt iedere voorspelling over de toekomstige ontwikkeling waardeloos.

AEG

LASCHMACHINES voor stomp- punt- en lichtbooglasschen

AEG Electriciteits Mij. Ingenieursbureaux SOERABAIA
BATAVIA